УДК [37:7] (06)

DOI: https://doi.org/10.31652/[37:7] (06)-2022-1-395
А 43 Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (IX школа методичного досвіду): матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 22-23 листопада 2022 року. Вінниця, 2022. 395 с.

Назва
Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (IX школа методичного досвіду)
Problems of artistic training of the future teacher (IX school of methodological experience)

Ключові слова
Мистецька підготовка, мистецька освіта, творчість, художньо-творча діяльність, музичне мистецтво, образотворче мистецтво, декоративно-прикладне мистецтво.

Artistic training, art education, creativity, art and creative activity, musical art, fine arts, arts and crafts.

Анотація
У збірнику розміщені матеріали науково-практичної конференції, що відбулася 22-23 листопада 2022 року. Тематика збірника висвітлює питання історичних аспектів становлення та розвитку мистецької підготовки майбутнього вчителя, психологічні засади мистецької підготовки майбутніх фахівців, мистецький підхід до сучасного виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, проблеми пошуку нових форм і методів формування національної самосвідомості студентів в умовах модернізації освіти.
До збірника ввійшли матеріали доповідей науково-педагогічних, педагогічних працівників, учителів закладів загальної середньої освіти, вихователів закладів дошкільної освіти, аспірантів, здобувачів вищої освіти.

The collection contains materials of a scientific and practical conference held on November 22-23, 2022. The collection covers the issues of the historical aspects of the formation and development of the artistic training of the future teacher, the psychological foundations of the artistic training of future specialists, the artistic approach to the modern upbringing of preschool and primary school children, the problem of finding new forms and methods of forming students' national identity in the context of education modernization.
The collection includes materials of reports of scientific and pedagogical, pedagogical workers, teachers of general secondary education institutions, educators of preschool education institutions, graduate students, applicants for higher education.

Міністерство освіти і науки України
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
Факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної
Кафедра мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МИСТЕЦЬКОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

(IX школа методичного досвіду)

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції
з міжнародною участю

22-23 листопада 2022 року

м. Вінниця
2022

Міністерство освіти і науки України
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
Факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної
Кафедра мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти

With the support of the Erasmus+ Programme of the European Union

National Office Erasmus+UA

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МИСТЕЦЬКОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

(IX школа методичного досвіду)

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції
з міжнародною участю

22-23 листопада 2022 року

У рамках проекту програми Еразмус + (Модуль Jean Monnet)
620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE

м. Вінниця 2022

УДК [37:7] (06)
А 43

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної (протокол від 13 грудня 2022 року №3)

Відповідальний за випуск:

СтаровойтЛ.В. кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Бровчак Л.С. кандидат педагогічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи та соціальних питань Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Сідлецька Т.І. кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри суспільно-політичних наук Вінницького національного технічного університету

Відповідальність за якість та достовірність матеріалу несуть автори публікацій

Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (IX школа методичного досвіду): матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 22-23 листопада 2022року. Вінниця, 2022. 395 с.

У збірнику розміщені матеріали науково-практичної конференції, що відбулася 22-23 листопада 2022 року. Тематика збірника висвітлює питання історичних аспектів становлення та розвитку мистецької підготовки майбутнього вчителя, психологічні засади мистецької підготовки майбутніх фахівців, впливу театрального мистецтва на розвиток soft skills дітей у контексті досвіду країн ЄС та України, мистецький підхід до сучасного виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, проблеми пошуку нових форм і методів формування національної самосвідомості студентів в умовах модернізації освіти.

До збірника ввійшли матеріали доповідей науково-педагогічних, педагогічних працівників, учителів закладів загальної середньої освіти, вихователів закладів дошкільної освіти, аспірантів, здобувачів вищої освіти.

© Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, 2022 рік

ПОПЕРЕДНЄ СЛОВО
Шановні учасники конференції!

Сучасні інтенсивні темпи перетворень, становлення глобального інформаційного суспільства, формування єдиного європейського освітнього простору висувають перед системою вищої освіти нові вимоги щодо підготовки майбутніх фахівців, у тому числі й у галузі мистецької освіти. Головна увага сучасної освіти звернена на формування всебічно розвиненої особистості, здатної мислити і діяти по-інноваційному. У вирішенні даної проблеми особливу роль відіграє мистецтво як невід'ємна складова культури народу, як спосіб соціального буття, як спосіб образного освоєння оточуючого світу, формування духовно-моральних потенцій людини і суспільства.

Зазначимо, що у структурі професійної компетентності фахівців у галузі освіти педагогічне мистецтво посідає особливе місце, а сам учитель набуває свого справжнього сенсу лише тоді, коли максимально оволодіє мистецтвом всіх напрямків.

Загалом, людина, якій властиве високе мистецтво – це особистість, збагачена духовними скарбами, виявляє відданість своїй справі, віру у загальнолюдських цінностей, безмежну душевну щедрість, вміння творчо вирішувати поставлені завдання, справжній патріотизм та спрямованість у майбутнє. Формування такої особистості передбачає, перш за все, розвиток духовних потреб, прагнення до самопізнання, самовдосконалення, фахового зростання. Сподіваємось, що матеріали конференції, покладені в основу цього збірника, допоможуть у розумінні сутнісної структури мистецької освіти майбутніх учителів та сприятимуть розробці і реалізації нових підходів.

Кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
Л.В.Старовойт

ЗМІСТ

Авксентюк В.
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ НАВЧАННЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ 9

Алтухова І.
ТЕАТРАЛІЗОВАНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЗДАТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО ТВОРЧОСТІ 14

Барановська І., Казьмірчук Н.
РОЗВИТОК SOFTSKILLS ЗАСОБАМИ ТЕАТРУ 21

Барановський Ю.
ВИКОНАВСТВО НА САКСОФОНІ: ІСТОРІЯТАСУЧАСНІСТЬ 27

Басюк А.
ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ 31

Білоконь Я.
ТЕАТРАЛЬНЕ ЖИТТЯ ВІННИЦІ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ 34

Бойко С.
ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ЦИКЛУ В СУЧАСНОМУ ВУЗІ: ОЕСМ 38

Богуславська В.Ю., Губар І. В
ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ У ТЕОРЕТИЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ ПЛАВЦІВ 8-10 РОКІВ 43

Брилін Б., Бриліна В.
МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБОМ ТЕАТРАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ПІСНІ 47

Бровчак Л., Дуб І.
ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ 53

Бродецька К.
РОЗВИТОК НАВИЧОК УСНОГО МОВЛЕННЯ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 59

Вацьо М.
ОСОБЛИВОСТІ ЗАЛУЧЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО МУЗИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРОЦЕСІ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ 64

Вигівська Л.
МИСТЕЦЬКИЙ АСПЕКТ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК СКЛАДОВА ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛІВ 68

Вишневська Ю.
ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 74

Гарник М.
ЗМІСТ ТА СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ТВОРЧІ ЗДІБНОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА» 78

Геращенко О.
ПРОФІЛАКТИКА ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗАСОБАМИ ДИХАЛЬНИХ ВПРАВ 83

Глодна (Сердюк) О.
ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ ДОШКІЛЬНИКІВ У ПРОЦЕСІ МУЗИЧНО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 88
Горбатюк О.
ПРАВИЛЬНА ПОСТАНОВКА АПАРАТА МУЗИКАНТА-БАНДУРИСТА 92
Городник Н.
РОЗВИТОК ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВЯК ОДНІЄЇ ІЗ «SOFT SKILLS» 97
Граб О.
ТВОРЧИЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ ЕСТЕТИЧНОГО СМАКУ ДІТЕЙ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 102
Дабіжа Л.
ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ КОЛОРИСТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ 108
Демченко О. Ігнатова О.
ТЕАТР ЯК ВИД МИСТЕЦТВА І СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ЗАСІБ: УКРАЇНСЬКІ ТРАДИЦІЇ ТА ЄВРОПЕЙСЬКІ ПІДХОДИ 113
Дзюбенко А.
РОЗВИТОК ЕВРИСТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ГРАФІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 121
Драбинюк С., Іващук Н.
РОЗВИТОК УНІВЕРСАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У КОНТЕКСТІ ДОСВІДУ ЄС 126
Євдоченко В.
ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ ПОЧУТТІВ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА 131
Євдоченко Л.
ДЕТЕРМІНАНТИ ПРОЯВУ МУЗИЧНОЇ ОБДАРОВАНОСТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ 136
Єрмошкіна Я.
ДІЯЛЬНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ ЯК АКТОРА 140
Задорожна Ю.
НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЗАСОБИ НАВЧАННЯ У МИСТЕЦЬКІЙ ОСВІТІ: ВИХОВНЕ І РОЗВИВАЛЬНЕ ЗНАЧЕННЯ КАЗКИ 145
Іщенко К.
ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У РОБОТІ З ТВОРЧИМИ ДІТЬМИ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ 150
Іщик А.
СИСТЕМА РОБОТИ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЩОДО ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ 159
Кіт Г., Сандул І.
ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДИТИНИ ДО НАВЧАННЯ В ШКОЛІ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА 162
Козир А.
ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ПЛАСТИЧНОГО ІНТОНУВАННЯ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ТА ХОРЕОГРАФІЇ 168

Комарчук А.
ВИКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІКИ ТЕАТРУ У РОБОТІ З МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ НА ОСНОВІ ДОСВІДУ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩІ 172
Ліхіцька Л.
ПРОБЛЕМИ АКСІОЛОГІЧНОГО ПІДХІДУ ДО ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН 177
Лук`янченко О.
МИСТЕЦЬКИЙ АСПЕКТ У ФОРМУВАННІ ІМІДЖУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ 182
Лясківська Т.
РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ДИЗАЙНУ І ТЕХНОЛОГІЙ 187
Мазур І.
АСПЕКТИ АКТИВІЗАЦІЇ МУЗИЧНОГО МИСЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІН МУЗИЧНО-ТЕОРЕТИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ 193
Мальов С.
ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА УКОНТЕКСТІІННОВАЦІЙНИХПІДХОДІВ 198
Матійчук Н.
ВИКОРИСТАННЯ ТЕАТРАЛІЗОВАНИХ ІГОР ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЕСТЕТИЧНИХ НАВИЧОК УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ 205
Махлай Т.
МИСТЕЦЬКИЙ АСПЕКТФОРМУВАННЯСАМООЦІНКИВ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ 210
Маціборчук В.
РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ НЕТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНІК МАЛЮВАННЯ 214
Мельничук Л.
ТВОРЧИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД 219
Мороз Ю.
ТЕАТРАЛІЗОВАНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ В ДІТЕЙ ДБАЙЛИВОГО СТАВЛЕННЯ ДО ПРИРОДИ 222
Музика О.
УПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В АРТ-ОСВІТІ 228
Найда Ю., Найда В.
ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ МУЗИЧНИХ ШКІЛ НА ПОДІЛЛІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ 233
Огінська Н.
ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА 238
Окулова А.
ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ 243
Олійник Н.
ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ ГЕНДЕРНИХ ВІДНОСИН У МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ 249

Панасенко Ю.
АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ В ПЕДАГОГІЧНІЙ РОБОТІ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА 254
Паранкевич А.
ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ ВИШИВАНКИ 259
Пеньківська А.
РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 264
Петришина Т.
РОЛЬ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ВИХОВАТЕЛЯ В КОНТЕКСТІ ПЕРСПЕКТИВНОСТІ Й НАСТУПНОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ 268
Подольська К.
НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ У МИСТЕЦЬКІЙ ОСВІТІ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА 273
Поплавська А.
ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ 278
Просяник М.
ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ К. ОРФА НА МУЗИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ 284
Пугач А.
ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРОЦЕСІ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ 289
Романишина Д.
ПРОБЛЕМА ЦІННОСТЕЙ У СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ 294
Росляк В.
РОЛЬ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДОШКІЛЬНИКІВ 299
Рябко К.
РОЛЬ ІЛЮСТРАЦІЙ У РОЗВИТКУ НАВИЧОК ЧИТАННЯ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ 303
Сідлецька Т.
РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МУЗЕЇВ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОГО І ПРОСВІТНИЦЬКОГО ЦЕНТРУ ВІННИЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ У ВИХОВАННІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ 309
Сіньчук М. 314
СПОСОБИ ЗАОХОЧЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО МИСТЕЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ
СлободянюкІ.
МИСТЕЦЬКА ОСВІТА ЯК ІНСТРУМЕНТ ТВОРЕННЯ ОСОБИСТОСТІ 317
Соколова Г.
ПРОБЛЕМА СФОРМОВАНОСТІ СЦЕНІЧНО-ВИКОНАВСЬКОЇ КУЛЬТУРИ УЧНЯ ДИТЯЧОЇ МУЗИЧНОЇ ШКОЛИ 322
Старовойт Л.
ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МИСТЕЦТВА У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ 329
Тараненко А.
ЛЕПБУК ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ У МОЛОДШИХ

ШКОЛЯРІВ 335

Ткачук М.
ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ЗОРОВОЇ НАОЧНОСТІ 339

Тодосієнко Н.
ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В КОНТЕКСТІ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ 344

Топчій А.
ТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ ГРИ У РОЗВИТКУ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ 350

Тютюнник М.
ШЛЯХИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕГРАЦІЇ МИСТЕЦТВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ 354

У Юе, Гавриш І.
УМОВИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ В КОНТЕКСТІ ІДЕЙ РЕФОРМУВАННЯ ШКІЛЬНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ 359

Чабан-Чайка С., Аліксійчук О.
ФОРМУВАННЯ ІНТЕРЕСУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МИСТЕЦТВА ДО ЗАНЯТЬ У НАРОДНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНОМУ КОЛЕКТИВІ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ МУЗИЧНОЇ ТВОРЧОСТІ 364

Черноус Т., Якименко Ю.
РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ЗАСОБАМИ МУЗИКИ 368

Шарандак В.
ЗАЛУЧЕННЯ ДО МИСТЕЦЬКОГО АСПЕКТУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЧЕРЕЗ ІГРОВІ ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ 375

Шаталюк Т.
ОСОБЛИВОСТІ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ 379

Шикиринська О., Бондарчук О.
ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА 384

Якименко Ю., Чабанюк С.
ТВОРЧИЙ РОЗВИТОК МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА 390

В. Авксентюк,
здобувач ОС «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
V. Avksentiuk,
bachelor's student
VinnytsiaMykhailoKotsiubynskyi
State Pedagogical University

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ НАВЧАННЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

CURRENT ISSUES OF EDUCATION OF FINE ARTS IN PRIMARY GRADES

Анотація. *Стаття присвячена актуальним проблемам підвищення ефективності професійної діяльності вчителів початкових класів на уроках образотворчого мистецтва, вдосконаленню процесу естетичного виховання молодших школярів. Окреслено проблематику якості викладання та шляхів покращення художньо-творчої діяльності дітей.*

Abstarct*. The article deals with the problem of diversity of the content of education, the organizational forms of studies, pedagogical, training methods at the Fine Arts lessons. The problems of teaching quality and the ways of improvement of pupils' artistic activity are exposed in this article.*

Ключові слова: *художній образ, інтеграція мистецтв, образотворча діяльність, творчість, зображення.*

Key words: *artistic image, integration of arts, descriptive activity, creation, image.*

Постановка проблеми. У сучасному світі стрімко зростає рівень глобальної інтеграції у світове співтовариство, ефективність процесу розбудови науки, освіти і культури України вимагає постійних змін для відповідного рівня підготовки вчителів. Одним із важливих завдань, визначених державним стандартом України, є створення передумов для виховання творчої особистості, здатної самостійно мислити, знаходити нестандартні рішення, гнучко реагувати на зміни у всіх сферах життєдіяльності суспільства.

Передовий педагогічний досвід підтверджує необхідність саме художньої освіти, розуміння потреб його духовного світу на основі глибокої любові до дитини. Одне з головних завдань занять образотворчим мистецтвом – допомогти дітям пізнати навколишню дійсність, розвивати в них спостережливість, навчити бачити, але водночас не заглушити їхню творчу індивідуальність.

На думку В. Сухомлинського, одним із найважливіших завдань школи є емоційне виховання учнів. Вона починається з усвідомлення дитиною любові матері та розуміння важливості турботи про неї. Усі найкращі якості людини випливають із

любові матері. Тому школа повинна працювати з батьками, сім'єю, сім'єю для виховання дітей. Оцінка дитиною власних здібностей, рівень сформованості особистісних здібностей визначає психічне здоров'я людини [5, с. 149].

Виклад основного матеріалу. Сучасна система освіти орієнтується загалом на загальнолюдських цінностях і реалізує завдання гуманізації та олюднення освіти. Модернізація шкіл полягає в основному в удосконаленні структури і змісту освіти, організації освітнього процесу, розробці методів та прийомів роботи в початковій школі. Цілеспрямований процес формування в дітей здатності повноцінно сприймати і розуміти прекрасне передбачає розвиток їх художніх уявлень, поглядів і системи переконань, формування прагнення стверджувати і породжувати красу в будь-яких умовах [2, с. 125].

Естетичне ставлення світу лежить в основі мистецтва, художнього освоєння світу людиною і може бути розвинене у дітей у процесі викладання художніх дисциплін. Викладання мистецтва має починатися з дитячого садка, безперервно продовжуючись у середній загальноосвітній школі та у вузі. На всіх етапах художньої освіти педагогічний процес має ґрунтуватися на психологічних особливостях віку школярів та диференційований підхід до змісту художньої освіти. Важливо розрізняти те, що необхідно всім як фактор становлення особистості та світогляду, а що необхідно майбутнім фахівцям.

Початкова освіта з предмету «Образотворче мистецтво» є частиною освітньої системи «Мистецтво» та забезпечує загальну художню освіту, яка спрямована на духовно-моральний та естетичний розвиток школярів.

Навчальний предмет «Образотворче мистецтво» поєднує в єдину освітню структуру художньо-творчу діяльність, сприйняття творів мистецтва та художньо-естетичне освоєння навколишньої дійсності. Художній розвиток учнів має здійснюватися у процесі особистої художньої творчості, у практичній роботі з різноманітними художніми матеріалами.

У сучасній концепції художньої освіти ці чотири компоненти виступають у нерозривній єдності, але у зворотній послідовності їхньої значущості у художньому розвитку особистості школяра. Таким чином, для молодших школярів найактуальнішим у процесі викладання образотворчого мистецтва є досвід почуттів, переживань, інтересів, потреб; соціально-моральних та духовних відносин.

Мистецтво – це величезний світ художніх образів, з яких художники висловлюють свої спостереження, уявлення, мрії і фантазії, і навіть дієвий засіб виховання творчо активної особистості. Залучаючи учнів до образотворчого мистецтва, ми цим передаємо їм величезний естетичний і моральний досвід, накопичений людством.

Художня освіта, сприймається як освіту у вигляді мистецтва, у єдності своїх культурологічних, естетичних, художніх, психолого-педагогічних аспектів надає активного впливу на виховання учнів. У процесі занять образотворчим мистецтвом в учнів активно розвиваються фантазія, уява, образне мислення, здатність до таких розумових операцій, як аналіз та синтез, порівняння, узагальнення тощо.

Художня діяльність допомагає дітям зрозуміти та засвоїти культуру різних часів та народів, розвинути свої здібності, отримати досвід естетичного спілкування. Художні знання, отримані дітьми, вміння сприймати витвори мистецтва, набуті навички своєї творчої діяльності – дієві засоби розвитку інтересу у дітей до мистецтва, потреби у художньо-творчій діяльності.

Естетичне ставлення до життя - це особлива якість особистості, яка необхідна для відповідального існування людини у світі. Воно виявляється у таких здібностях:

- безпосередньо відчувати себе невід'ємною часткою нескінченного навколишнього світу;
- бачити у навколишньому світі своє продовження;
- відчувати причетність до іншої людини та до людської історії та культури загалом;
- усвідомлювати неутилітарну цінність у світі;
- усвідомлювати свою відповідальність за все у житті, починаючи зі свого найближчого оточення.

Розвиток саме цих якостей створює міцну основу для морального, екологічного, патріотичного та інших видів виховання, що традиційно виділяються. Власне творча практика молодших школярів має переважати над роботою зі сприйняття мистецтва, яка поступово та неухильно розширюється. Загальне всім видів мистецтва має переважати над специфічними особливостями окремих його видів.

Образотворче мистецтво в початковій школі покликане забезпечити залучення школярів до світу пластичних, формування художньо-образного мислення, розвиток творчих здібностей, навчання основ образотворчої грамотності, формування практичних навичок роботи в різних видах образотворчої діяльності, залучення до спадщини вітчизняного та світового мистецтва та інші.

Однієї з головних проблем у галузі викладання образотворчого мистецтва є доволі слабка матеріальна база навчальних закладів, нестача технічного забезпечення тощо. Доцільне використання обладнання та матеріалів сприяє зміцненню знань, умінь і навичок у дітей, стимулює їхні творчі здібності, допомагає прищепити любов до прекрасного. Відповідна матеріальна та методична база дозволяє вчителеві творчо підходити до кожного уроку, спонукає до висвітлення в повній мірі кожної теми чи розділу.

Художньо-естетичний розвиток дітей безпосередньо пов’язаний з багатьма факторами, такими як: соціально-культурний, історичний, природній, етнопсихологічний тощо.

Методи роботи з учнями з мистецтва під час уроку бажано урізноманітнити. Це може бути розмова, оповідання, дискусія, перегляд мультимедійної презентації. Величезну роль відіграють уроки, побудовані за законами художньої драматургії, форми позакласних та позашкільних занять з образотворчого мистецтва [3, с. 178-179].

Особлива увага має бути звернена на художньо обдарованих дітей, для яких виробляється своя система навчання, що враховує їх здібності. Уроки образотворчого мистецтва мають бути оснащені необхідними посібниками та засобами наочності із застосуванням сучасних технічних засобів.

Ефективність навчального процесу перебуває у прямій залежності від рівня розвитку у учнів практичних умінь та навичок. Провідні вміння формуються комплексно переважають у всіх видах художньої діяльності. Освоєння кожного виду вимагає формування приватних умінь та навичок: мальовничих, графічних, пластичних, декоративних, конструктивних, сприйняття творів мистецтва, освоєння їхньої мови, виразних засобів тощо.

Навчання образотворчому мистецтву передбачає загальний розвиток творчих здібностей, активне формування естетичного сприйняття, цілеспрямоване формування прийомів реалістичного зображення та навичок художнього вираження.

Художня творчість молодших школярів – це найчастіше малювання олівцями та фарбами, ліплення, аплікація, тобто найбільш традиційні, популярні, оптимальні для цього віку художні техніки. Розвивати творчі здібності школярів слід з урахуванням їх інтересів та індивідуальних особливостей [5, с. 20].

Введення в процес навчання дидактичних ігор і вправ дозволяє викликати в дітей віком бажання вчитися мистецтву, брати участь у творчій діяльності, успішно її реалізовувати і отримувати задоволення від виконаної роботи.

Насамперед необхідно розвивати такі загальні художні здібності:

- до творчого перетворення, мислення, логіки, комбінаторики, варіативності;
- складання оптимального плану дій;
- навчання, творчий розвиток.

Формування у молодших школярів потреби до образотворчої діяльності передбачає наявність таких якостей, як відчуття краси та гармонії, здатність емоційно відгукуватись на різні прояви естетичного у навколишньому світі; вміння бачити прекрасне в явищах та усвідомлювати його [2, с. 17].

«Мистецтво бачити» не дається людині від народження, його варто постійно розвивати й вдосконалювати. Як підтверджує практика, перебування дітей серед різноманітної та дивовижної природи дозволяє накопичувати життєві враження, помічати та осмислювати необхідне для більш широкого використання такого виду занять, як малювання з натури, по пам’яті та за уявою; зміщнення акцентів із уже звичного репродукування на самостійне створення учнями нових образів [1].

На думку Б.Неменського “розвиток творчих здібностей вимагає спеціального механізму - своїх навичок, свого тренажу. І вчити цьому необхідно із самого юного віку - коли дитина найбільш до цього схильна. Як відомо, програми з образотворчого мистецтва передбачають творчий підхід учителя у виборі тематики уроків та практичних робіт з урахуванням специфіки контингенту учнів, власного професійного рівня та матеріально-технічного забезпечення. У зв’язку з цим, надзвичайно важливими завданнями вчителя початкових класів є вмілий добір доступних та водночас захоплюючих видів образотворчої діяльності, інтегрування

різних видів робіт дітей, підтримання взаємозв'язку пізнавальних та продуктивних видів діяльності.

Молодші школярі дуже активні, і радо сприймають як урочні форми роботи. Це зумовлено сензитивним періодом, характерним саме для віку молодшого школяра. Дитяча творчість найцікавіша і незабутня, тому що дитина в цьому віці мислить образами та почуттями. Саме через це чуттєве сприйняття насправді він, молодший школяр, накопичує досвід творчої діяльності. Вчитель разом із дитиною створює управлінський цикл досвіду творчої діяльності. У роботі враховуються ті форми та рівні розвитку даного досвіду, які зроблять молодшого школяра до особистісного розвитку.

У віці 6-10 років механізми творчої уяви впливають емоційний стан дитини. Ця роль полягає у створенні особливої емоційної атмосфери, що впливає на емоційний стан, настрій думки та почуття дитини.

Перші спроби дитини в образотворенні - конструюванні, аплікуванні, ліпленні, малюванні - це не лише радість, захоплення, емоційне піднесення юного автора, це й експериментування з новими матеріалами та новим обладнанням, це набуття необхідного досвіду в навчанні, вправлянні, відтворенні побаченого раніше.

Висновки. Розвиток сучасної системи загальної освіти визначається таким концептуальним становищем як невіддільність школи та суспільства. Суспільство живе та розвивається оскільки воно навчається. Різноманітність концепцій художньої освіти є яскравим прикладом сучасних тенденцій розвитку системи освіти. Ми вважаємо, що учителі початкової школи у своїй педагогічній діяльності мають звертати особливу увагу інтегративним тенденціям у мистецькій освіті. Необхідно відслідковувати цікаві й корисні напрями розвитку педагогічної науки і практики, створювати умови для розвитку власної майстерності, творчого ставлення до своєї діяльності, впроваджувати у практику відповідні художні техніки, технології, методи і прийоми роботи.

Література

1. Барановська, І., & Мозгальова, Н. (2019). Поліхудожня освіта майбутніх вчителів мистецьких дисциплін: проблеми і перспективи. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти, 26, 9–15
2. Демченко І. І., Пічкур М. О. Близнюк Т. О. Творчий розвиток учнів початкової школи засобами образотворчого мистецтва : Монографія. К.: Оміда, 2009. 218 с.
3. Комарова Т. Образотворча діяльність у дитячому садку / Т. Комарова: Програма та методичні рекомендації. Для занять з дітьми 2-6 років: Пер. з рос. мови. - Х.: Видавництво "Ранок", 2007. - 176 с.
4. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). К.: Освіта України, 2008. 274 с.
5. Сухомлинський В. Вибрані твори: У 5 т. К.: Радянська школа, 1973. Т. 3. 64 с.
6. Starovoit L. Psychological and pedagogical aspects of preschoolers creative development in the process of creative labor training. Zbior artykułow naukowych. Konferencji Miedzynarodowej Naukowo-Praktycznej " Pedagogika.Współczesne tendencje w nauce i edukacji ". Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2016. – P. 84-87

І.Алтухова,
здобувач ОС «магістр»
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
I.Altukhova,
master's student,
Vinnytsia Mykhailo Kotsubynsky
State Pedagogical University

ТЕАТРАЛІЗОВАНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЗДАТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО ТВОРЧОСТІ

THEATRICAL ACTIVITY AS A MEANS OF DEVELOPING THE CREATIVITYOF YOUNGER SCHOOL STUDENTS

***Анотація**. Стаття присвячена актуальній у нас час проблемі – розвитку творчих здібностей молодших школярів. Проаналізовано праці сучасних дослідників, з'ясовано, що творчі здібності, творча активність розвивається в процесі організованої творчої діяльності. Театралізована діяльність визначена як вид творчої діяльності, що містить широкі педагогічні можливості впливу на особистість дитини.*

***Abstarct.** The article is devoted to a current problem in our time - the development of creative abilities of younger schoolchildren. The works of modern researchers were analyzed, and it was found that creative abilities and creative activity develop in the process of organized creative activity. Theatrical activity is defined as a type of creative activity that contains wide pedagogical opportunities to influence the child's personality.*

***Ключові слова**: театр, софт-скілз, творчість, молодші школярі, професійна підготовка майбутнього вчителя.*

***Keywords**: theater, softskills, creativity, youngerschoolchildren, professionaltrainingoffutureteachers.*

Постановка проблеми. Становлення нової парадигми освіти відбувається в умовах інтеграції у світове співтовариство, втрати духовних пріоритетів і прагматизму суспільного життя. Сьогодні як ніколи гостро стоїть завдання осмислення та пізнання буття, створення нової філософії освіти, відкритої до таємниць життя людини, її прагнень, життєвого досвіду. Особливої актуальності набуває готовність до самостійної діяльності, уміння критично мислити і приймати творчі рішення у нестандартних ситуаціях. На основі цих ідей з'явились різноманітні концепції і теоретичні розробки, які дають підстави модернізувати зміст фахової підготовки майбутнього вчителя мистецьких дисциплін. Серед них відзначимо гуманістичний, культурологічний і компетентнісний підходи, оскільки саме вони найбільш повно сприяють цілісності й фундаменталізації освітнього процесу,

уможливлюючи досягнення гармонії у відносинах між особистістю і соціальною сферою буття. Сучасна мистецька освіта активно використовує поняття «гуманізм» як найбільш актуальне і багатозначуще. Висування його на ключові позиції у теоретичному плані є цілком закономірним з огляду на перехід до особистісно орієнтованої педагогіки, яка надає виняткового значення умінню індивіда прогнозувати і контролювати свою діяльність та власне життя.

Виклад основного матеріалу. Проблема розвитку творчих здібностей молодших школярів складає основу, фундамент процесу навчання, є «вічної» педагогічною проблемою, яка з плином часу не втрачає своєї актуальності, вимагаючи постійної пильної уваги і подальшого розвитку у творчості. Сьогодні в суспільстві особливо гостро відчувається потреба в людях ініціативних, творчих, готових знайти нові підходи до вирішення нагальних соціально-економічних, культурних завдань, здатних жити в новому демократичному суспільстві і бути корисними цьому суспільству. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває проблема розвитку творчої активності особистості [1; 3; 5, 6].

Творчі особистості в усі часи визначали прогрес цивілізації, створюючи матеріальні і духовні цінності, що відрізняються новизною, допомагаючи людям побачити незвичайне, здавалося б, у звичайних явищах. Передосвітянами стоїть завдання виховання творчої особистості, починаючи з початкової школи. Це завдання знаходить своє відображення в освітніх програмах, в інноваційних підходах, технологіях, методах, що активно впроваджуються в освітній процес нової української школи.

Творча активність розвивається в процесі діяльності, що має творчий характер, яка змушує учнів пізнавати і дивуватися, знаходити рішення в нестандартних ситуаціях. Тому сьогодні в педагогічній науці та практиці йде інтенсивний пошук нових, нестандартних форм, методів і прийомів навчання. Широке поширення набувають нетрадиційні види уроків, проблемні методи навчання, колективні творчі справи в позакласній роботі, що сприяють розвитку творчої активності молодших школярів. Дослідження особливостей розвитку творчої активності молодшого школяра здійснювалися в працях Івана Огієнко, Григорія Сковороди, Олександра Духновича, Костянтина Ушинського.

Творчі здібності - далеко не новий предмет дослідження. Проблема людських здібностей викликала величезний інтерес людей в усі часи. Аналіз проблеми розвитку творчих здібностей багато в чому буде визначатися тим змістом, яку ми вкладатимемо в це поняття. Дуже часто в повсякденній свідомості творчі здібності ототожнюються із здібностями до різних видів художньої діяльності, з умінням красиво малювати, складати вірші, писати музику. Що таке творчі здібності насправді?

Очевидно, що аналізованих нами поняття тісно пов'язане з поняттям творчість, творча діяльність. Судження вчених з приводу того, що вважати творчістю, суперечливі. В повсякденному житті творчістю зазвичай називають, по-перше, діяльність в галузі мистецтва, по-друге, конструювання, творення, реалізацію нових

проектів, по-третє, наукове пізнання, творення розуму, по-четверте, мислення в його вищій формі, що виходить за межі необхідного для вирішення виниклої задачі вже відомими способами, що виявляється як уява, що є умовою майстерності та ініціативи.

Суб'єктивна цінність продуктів творчості має місце тоді, коли продукт творчості новий не сам по собі, об'єктивно, а новий для людини. Такі здебільшого продуктів дитячої творчості в області малювання, ліплення, твору віршів і пісеньок. У сучасних дослідженнях європейських учених «творчість» визначається описово і виступає як поєднання інтелектуальних і особистісних факторів.

Отже, творчість - це діяльність, результатом якої є нові матеріальні і духовні цінності; вища форма психічної активності, самостійності, здатність створювати щось нове, оригінальне. У результаті творчої діяльності формуються і розвиваються творчі здібності.

Сучасні діти віддають перевагу відео. Вони не тільки люблять мистецтво кіно, анімації та є одними з масових глядачів відеоконтенту в Інтернеті, а й намагаються створювати власне відео. Театр залишається на узбіччі. Хоч саме завдяки театральному мистецтву діти здобувають безпосередній «живий» досвід співчуття та співпереживання, досліджують чужу (глядач) та власну (актор) експресію.

Згідно ідеї креативності П. Торренса, творчі здібності – проявляються в діяльності. На думку вченого, це здатність до загостреного сприйняття недоліків, прогалин в знаннях, дисгармонії. В структурі творчої діяльності психолог виділяв наступні етапи:

1) сприйняття проблеми;

2) пошук рішення;

3) виникнення і формулювання гіпотез;

4) перевірку гіпотез;

6) їх модифікацію;

7) знаходження результатів [7**].**

І. Большакова підкреслює, що у творчій діяльності важливу роль відіграють такі чинники, як особливості темпераменту, здатність швидко засвоювати і породжувати ідеї (некритично ставитися до них); що творчі рішення приходять у момент релаксації, розсіювання уваги [7].

Вчені зазначають, що суть творчості – у здатності долати стереотипи на кінцевому етапі розумового синтезу і у використанні широкого поля асоціацій. Інтелектуальну активність виділяють основним показником творчих здібностей, оскільки завдяки їй поєднуються два компоненти: пізнавальний (загальні розумові здібності) і мотиваційний. Критерієм прояву творчості є характер виконання людиною пропонованих їй розумових завдань.

У зміст типової освітньої програми для учнів початкових класів (авторського колективу під керівництвом Б. Шияна) введено змістову лінію «Театралізуємо», яка передбачає залучення молодших школярів до творчості через знайомство з театром. Автори програми вважають, що театралізована діяльність дає дітям змогу набути

акторського досвіду, імпровізувати, вчить моделювати різні ситуації спілкування, сприяє розвитку емоційного інтелекту, творчого мислення, самосвідомості й самоефективності, розвиває уміння мобілізувати себе та інших, долати бар'єри, пов'язані з неоднозначністю, невизначеністю та ризиками, співпрацювати [9] .

Театр – це синтетичне мистецтво, яке поєднує літературу, музику, образотворче мистецтво, хореографію тощо. Театралізація на уроці – це синкретична діяльність учнів, яка дає змогу не просто обговорити літературний твір, а «відчути» його «вживу» усіма органами чуття. Це – один з найкращих способів зробити літературу бажаною для сучасного покоління школярів. Емоції, які виникнуть у дітей у процесі театралізації, допоможуть плекати любов до літератури й читання, до різних видів мистецтв.

Під час незвичайного уроку-театралізації ваші учні дізнаються, що мистецтво слова можна доносити та реалізовувати різними способами. Наприклад, якщо говорити про інтегрований курс «Я досліджую світ», то за допомогою театралізації учні навчаться дивитися на ситуацію з різних точок зору, розвиватимуть критичне мислення та емоційний інтелект.

Театралізація на уроці:

- сприяє «зануренню» в літературний твір та формуванню вдумливого читача;
- вчить уважно слухати та говорити правильно, виразно, доносячи ідеї та емоції до слухачів;
- формує навички комунікації, взаємодії, співпраці в команді, вчить моделювати різні комунікативні ситуації, обирати стратегії спілкування, імпровізувати;
- розвиває емоційний інтелект: учні вчаться розуміти та відчувати літературних персонажів, зображувати їх, співпереживати їм та висловлювати ці почуття на загал;
- дає можливість критично та творчо мислити [1; 3; 4, с. 240].

Отже, театр не можна розглядати лише як розвагу, він має важливе освітнє і виховне значення. В педагогічній практиці існують різні види дитячих театрів, які використовуються в роботі з дітьми: театр петрушок, пальчиковий театр, настільний театр, тіньовий театр, фланелеграф. В шкільних умовах можливе лише використання невеликих, нескладних спектаклів з допомогою картинок, іграшок, ляльок, фланелеграфа тощо. Важливо, щоб покази вистав чи театралізації були різноманітними та систематичними.

К. Ушинський відзначав одномоментність створення дитиною театрального образу, що є швидким розрядженням її почуттів. Можливість формування свідомого ставлення до використання засобів образності лише під впливом цілеспрямованого навчання, в результаті чого діти починають усвідомлювати, що різні явища, ставлення, стан можна виразити, лише змінюючи характер рухів, пози, жестів, міміки, мелодійність інтонацій голосу.

Роль театралізованої діяльності у всебічному розвитку дітей дошкільного віку висвітлено у працях Л. Артемової, О. Ворожейкіної. Дослідники доводять, що театралізована діяльність має значні можливості щодо творчого самовиявлення

особистості в період дитинства. Театралізована діяльність дітей усвідомлюється педагогами як один із найефективніших засобів цілеспрямованого впливу на розвиток особистості дитини, що використовується з певною метою і спонукається мотивами. Педагог розвиває у дітей уміння «входити в образ» і «утримувати» його в продовж усієї театралізованої діяльності; усвідомлення мовленнєвих та виконавчих дій; уміння передавати характерні особливості будь-якого художнього образу; здатність переносити отримані уявлення в самостійну ігрову діяльність; спроможність виявляти зацікавленість до театру як виду мистецтва; усвідомленість змісту, ідеї, художніх образів літературних творів.

Аналіз праць про засади акторської майстерності, дозволяє зробити висновок, що поняття «акторська майстерність» ґрунтується на принципах, які покладено в основі розвитку «soft skills» дітей, зокрема розвитку «емоційного інтелекту», «творчого мислення», «творчої взаємодії та співпраці». [2; 3; 5; 6].

У стрімко розвиваючому сучасному світі «творчість» (здатність творчо діяти) – визнана важливою універсальною навичкою успішної людини. Здатність до творчих дій забезпечуються soft skills (гнучкі, універсальні навички) – це над предметними компетенціями, що дозволяють ефективно взаємодіяти з людьми, швидко орієнтуватися та пристосовуватися до нових умов. У сучасному світі в будь-якій діяльності нам зараз необхідно вміти творчо презентувати себе, розповісти про свої якості та ефективно взаємодіяти в колективі та соціумі, адже чим глибше технології проникають у наше життя та виконують рутинну роботу, тим більш затребуваними стають люди здатними до творчості [5, с. 320-325].

М'які навички – це соціальні навички. Вони не настільки очевидно вимірювані, як тверді, але саме вони найбільш ефективно допомагають продемонструвати та застосувати тверді навички. М'які навички необхідні у будь-якому виді діяльності, а театральні заняття – найкращий вид діяльності для розвитку soft skills

До них відносяться комунікативність, креативність, критичне мислення, командна робота, а також:

- Здатність спілкуватися та працювати в команді, мотивувати себе та інших.
- Здатність приймати рішення, переконувати та вирішувати проблеми (лідерство).
- Здатність планувати, організовувати та виділяти пріоритети, керувати своїм часом
- Здатність шукати та обробляти інформацію.

Завдання майбутнього вчителя початкових класів:

- розвивати вміння розуміти та відчувати інших людей;
- ставити учням завдання, які відповідають їх здібностям та характеру, та навчити домагатися їх виконання;
- розвивати лідерські якості в учнів, надихнути їх та вести їх за собою [8] .

Проблема використання театралізованої діяльності у виховному процесі розробляється соціоігровою педагогікою, де перевага віддається театралізованим іграм. Участь дітей в театралізованій діяльності (створення та оживлення ляльки,

виготовлення масок, підбір аксесуарів та атрибутів до кращого розкриття образу героя, виконання ролі, тощо) вчить дітей:

- розпізнавати свій емоційний стан, оцінювати його;
- формує вміння, за допомогою міміки, показувати настрій: радість, гнів, подив, переляк, засмучення;
- розвиває навички емоційного спілкування дітей один з одним та з дорослими;
- навчає немовним (міміка, пантоміміка, жест) та мовним засобам спілкування;
- навчає вільному прояву своїх почуттів та настроїв у відповідності з казковою ситуацією;
- формує основи моральної поведінки;
- навчає найпростішій імпровізації (першооснови будь-якої творчості);
- розвиває просторово-часову орієнтацію (створення мізансцен, зміна пір року);
- розвиває загальну моторику в процесі використання імітаційних рухів;
- розвиває дрібну моторику кінцівки та пальців рук під час використання пальчикових іграшок, іграшок-рукавичок та ляльок бі-ба-бо [1; 4; 7] .

Педагоги-практики радять перше заняття починати з невеличкої вступної бесіди, яка вводить дітей у чарівний казковий чи пригодницький світ, що висвітлюється в творі. Ці заняття умовно відносять до репетицій «за столом». Вони не позбавлені й різноманітних ігрових моментів, завдань на розглядання картин-ілюстрацій, обговорення дій, вчинків та характерів героїв.

Наступний крок – знайомство з літературним твором. Педагог переказує його, спостерігає за реакцією дітей, підсилює емоційні моменти, змінює текст для полегшення розуміння змісту, мотивів вчинків героїв. Далі – короткий огляд твору: відповіді на проблемні питання, словникова робота.

Повторне читання тексту літературного твору може супроводжуватись театралізацією за допомогою настільного театру, ляльок бі-ба-бо, пальчикових ляльок, коментованого малювання. В залежності від об'єму твору (короткий вірш або довга казка) можна повторити розповідь на другому занятті, під час якого педагог пропонує дітям відтворити сюжет казки за запитаннями.

На третьому занятті питання по казці ставляться для уточнення її змісту і ходу розповіді. Педагогу необхідно користуватися різноманітними формами моделювання ситуації: послідовними картинами (план казки), конструктивними засобами (складання окремих деталей – частин декорації з об'ємного конструктора, плаского матеріалу), усіма видами театру. У роботі з дітьми старшого дошкільного віку використовують символічне моделювання [7] .

Коли діти добре запам’ятали текст та послідовність дій героїв, можна розпочати роботу над драматизацією, що передбачає створення художнього образу та розкриття його характеру за допомогою обраних виражальних засобів. Обговорення та вибір художніх засобів відбувається в процесі творчості діяльності (створення портрету героя шляхом аплікації чи малюнку – індивідуального чи колективного). Як заохочувальний етап проводиться драматизація казки з використанням костюмів. Ця

робота вимагає від дітей творчої самостійності: їм надається можливість роздивитися костюми, відтворити найхарактерніші рухи перед дзеркалом [1; 4; 7; 8] .

Отже, театралізована діяльність є перспективним напрямом, одним із ефективних засобів розвитку здібностей молодших школярів до творчості. Театралізовані ігри приносять величезну користь розвитку здатності творити, становлення характеру дитини, прищеплення їй найкращих рис, сприяють утвердженню себе в суспільстві.

Висновки. Успішною дитяча театральна діяльність є тоді, коли дитина творчо застосовує художньо-мовленнєвий, музично-пластично-пісенний досвід у театралізованій грі, сценках, самостійно вигаданій казці, творах інших літературних жанрів.

Театр – це усвідомлення власного «я» та можливість самовираження особистості. Тут формуються моральні якості, долаються недоліки: сором'язливість, невпевненість у собі. Дітям театр допомагає зняти напруженість, подолати сумніви стосовно себе, повірити у власні можливості; невгамовним та неорганізованим – навчитися витримки, вчить імпровізувати та діяти творчо.

Література

1. Барановська І.Г.Театр ляльок в початковій школі: навчально-методичний посібник. Вінниця, 2015. 170 с.
2. Бєзгін І. Д. Театр і глядач в сучасній соціокультурній реальності. К., 2002. 235 с.
3. Doyle Alison. (2020). What are Soft Skills? – The balance careers [in English] URL: https://www.thebalancecareers.com/what-are-softskills-2060852
4. Ворожейкіна О. Театр в школі: робота над виставою, репертуар. Харків: Вид. група «Основа», 2012. 207с.
5. KazmirchukN., BaranovskaI., Mozgalova N., ShcholokovaO., PodorozhnyiV. Methodological aspects of teacher training for theatrical activities with pupils.*SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION*. Proceedings of the International Scientific Conference, 2021. Volume I, p. 235-246 http://journals.ru.lv/index.php/SIE/article/download/6373/4998
6. Мозгалова Н.Г., Барановська І.Г., Глазунова І.К., Михалішен А.В., Казмірчук Н.С. (2021). Методичні основи м'якої майстерності вчителів музичного мистецтва в педагогічних закладах вищої освіти. *Огляд мовознавства та культури* , *5* (S2), 317-327. https://doi.org/10.21744/lingcure.v5nS2.1355
7. Театр на уроці: практикум для початкової школи.URL:
8. https://osvitoria.media/experience/teatr-na-urotsi-praktykum-dlya-pochatkovoyi-shkoly/
9. Театралізована діяльність. URL:https://nsportal.ru/kultura/teatralnoe-iskusstvo/library/2020/12/28/razvitie-soft-skills-na-teatralnyh-zanyatiyah
10. Типова освітня програма URL:https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.3-4.Shyyan.pdf

І. Барановська,
кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
Н. Казьмірчук
кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
I. Baranovska,
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor.
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University
N. Kazmirchuk
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor.
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

РОЗВИТОК SOFT SKILLS ЗАСОБАМИ ТЕАТРУ

DEVELOPMENT OF SOFT SKILLS THROUGH THE THEATER

Анотація. *Стаття присвячена актуальній проблемі розвитку soft skills майбутніх учителів засобами театральної діяльності. Визначено зміст поняття soft skills, як м'які, життєво необхідні, соціальні навички. Проаналізовано досвід зарубіжних корпорацій та освітніх закладів щодо ефективності театральної діяльності для розвитку різноманітних навичок. Представлено результати реалізації освітнього проєктуs ThEUs.*

Abstract. *The article is devoted to the actual problem of the development of soft skills of future teachers by means of theatrical activity. The content of the concept of soft skills is determined, as soft, vital, social skills. The experience of foreign corporations and educational institutions regarding the effectiveness of theater activities for the development of various skills was analyzed. The results of the implementation of the sThEUs educational project are presented.*

Ключові слова: *soft skills, театр, театральна діяльність, здобувачі, освітнійпроєкт*

Key words: *soft skills, theater, theatrical activity, winners, educational project*

Постановка проблеми. Події останніх років яскраво демонструють невпинний рух українського суспільства до європейських цінностей, а також готовність до боротьби за збереження своєї ідентичності, примноження українських традицій. Сьогодні багато університетів України стали учасниками впровадження та реалізації проєктів, що започатковані з ініціативи Європейського Союзу. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського з 2020 року успішно реалізує освітній проєкт «EUexperience of soft skills development of preschool

and primary school-age children by theatrea ctivities in teacher training», sThEUs (проєкт 620252- EPP-1-2020-1UA-EPPJMO-MODULE) Erasmus+JeanMonne.

Програма імені Жана Монне – це одна з освітніх програм Європейського Союзу, що інтегрована в більш загальну програму навчання впродовж життя (Lifelong Learning Programme) та інші освітні програми. Її основна мета – підвищення рівня знань та поінформованості суспільства в ЄС та поза його межами з питань євроінтеграції, розбудови європейської спільноти, розвитку європейської освіти через стимулювання викладання, дослідно-наукової діяльності, зокрема на засадах міжлюдського та міжкультурного діалогу.

Проєкт «Підготовка майбутніх педагогів до впровадження європейського досвіду формування softskills дітей дошкільного віку та учнів початкової школи засобами театральної діяльності» націлений на розвиток потенціалу вищої освіти України, вдосконалення та поширення практик Європейських студій в Україні.

Виклад основного матеріалу. Увага до розвитку softskills (соціальні навички, м'які навички) з кожним роком зростає. Це життєво необхідні навички, якими повинна володіти людина, незалежно від виду роботи, яку вона виконує. Ці навички стосуються самої людини, а саме: її здатності до творчості, спілкування, керування своїми емоціями, використання власних та чужих ресурсів. Реалії життя переконують, що softskills мають все більший вплив на ефективність життя та успіх людини. Згідно з дослідженням Hamilton project, за останні 30 років вплив соціальних навичок на успіх зріс на 15 відсотків. Ця проблема стає все більше актуальною. Вона обговорювалась на Всесвітнього економічному форумі «Майбутнє робочих місць», де було зазначено, що в 2020 році у ТОП основних навичок увійдуть наступні: емоційний інтелект, креативність та вміння управляти людьми [3; 9]. Невипадково проблема підготовки здобувачів до формування та розвитку softskills стала головною метою нашого освітнього проєкту sThEUs «EU experience of soft skills development of preschool and primary school-age children by theatrea ctivities in teacher training».

Обираючи тему проєкту, викладачі Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (О. Жовніч - керівник, О. Демченко, Н. Казьмірчук, І. Барановська, І. Стахова, В. Подорожний) були переконані, що навчання м'яким навичкам буде нелегким завданням, оскільки вимагає від самих викладачів зміни звичок, які виробилися протягом життя. Отже, щоб проєкт був ефективним у розвитку соціальних навичок, він має використовувати педагогічний досвід, бути практично орієнтованим та забезпечувати широкий зворотний зв'язок [2; 3; 5].

Аналіз науково-методичної літератури останніх років доводить, що відомі компанії світу, заклади освіти різних рівнів, задля формування soft skills дорослих та дітей все частіше звертаються до театру. Організатори театральних тренінгів та педагоги-практики констатують великі освітні та виховні можливості театру. Посилаючись на геніальний вислів В. Шекспіра «Весь світ – це сцена», дослідники стверджують, що театр здатен охопити будь-які теми, представити різноманітні типи та характери людей, розв'язати та вирішити складні життєві проблеми та ситуації,

навчити впевненості, відповідальності, творчій співпраці та комунікації на засадах діалогу. Залучення до театральної діяльності дозволяє всім учасникам не тільки отримати та поглибити знання, а й отримати неабияке задоволення.

Цікавим є досвід реалізації театральних тренінгів для навчання фахівців головного енергетичного центу Індії. Театр, розробники та організатори освітнього тренінгу, вважають цілісним механізмом, потужним інструментом для навчання комунікації та подолання страху публічних промов та сцени. Театралізований тренінг став окремим 15-денним модулем освітньої програми. Його учасники стверджують, що результати тренінгу були набагато ширшими. Виявилося, що це один із найкращих інструментів для «розтоплення льоду» та створення згуртованої творчої команди, розвитку комунікаційних та презентаційних навичок. У ході тренінгу актори-наставники працюють з учасниками: вчать розробляти сценарії, знайомлять з основами акторської гри, правилами репетиційної роботи, допомагають поставити виставу. Кульмінацією, кінцевим результатом, практичного семінару-тренінгу є сценічний виступ. Рік за роком у день показу вистави можна спостерігати підвищену емоційну напругу всіх без виключення учасників, як по їхніх щоках течуть сльози радості, як народжується нова «командна тусовка» [2; 5; 9]. Різні тренери, що мають практичний досвід роботи у цій галузі, використовують багато інструментів для навчання м'яких навичок. Результати театрального тренінгу вражають. Він демонструє найвищу цінність запам'ятовування та підвищену ефективність у внесенні довготермінових змін у особистості та поведінці [9].

У 2021 році найбільший у світі провайдер освіти Kaplan та Singapore Repertory Theatre (SRT), один із провідних театральних продюсерів у регіоні підписали Меморандум про співпрацю, оскільки інтеграція мистецтва в освіту дозволяє отримати учням низку життєво необхідних навичок та відточити свою здатність брати участь у творчому процесі. Процес створення унікальних творінь є завжди інноваційним, отже, він активізує уяву, розумові та фізичні здібності, художньо-образне та критичне мислення, розвиває комунікативні навички. Обґрунтованою вважаємо думку пана Джо Кін Пуна, президента Kaplan у Сінгапурі: «Оскільки наш світ стикається з безпрецедентними темпами змін, наші економіки стають все більш заснованими на знаннях і покладаються на інновації. Щоб залишатися попереду, робоча сила майбутнього повинна бути креативною, інноваційною, адаптованою та мати розвинені комунікаційні та соціальні навички. Це те, на чому процвітає індустрія мистецтва… Креативність у підході до бізнесу є життєво важливою, і мистецтво може і повинно відігравати більшу роль у цих навчальних подорожах для студентів та аспірантів» [6]. Можливості мистецтва та освітнього сектору, які працюють разом для розвитку більш цілісного та творчого підходу до навчання впродовж життя, безмежні. Наприклад, здобувачі у процесі створення театру та організації заходів опановують різноманітні теми: від основ публічних виступів до робочих або позалаштункових секретів роботи над виставою, здобувають навички, необхідні на сцені та поза нею, від маркетингу до фінансів і дизайну виробництва спектаклів [6].

Аналіз педагогічного досвіду та наукового доробку педагогів доводить цінність вивчення драматургії та участі у театральній діяльності для розвитку цілої низки soft skills. Серед них важливе місце належить комунікативним навичкам, а саме *навичкам усного спілкування*. Участь у театральній діяльності допомагає розвинути впевненість, необхідну для того, щоб говорити чітко, зрозуміло та вдумливо. Виступаючи у ролі акторів, здобувачі вчаться змінювати висоту, тон, тембр, силу, темп та гучність голосу. Вони вивчають силу паузи, мови тіла та осягають роль виразів обличчя (міміки) у спілкуванні. Акторська гра готує до публічних виступів. Спільна творча співпраця в процесі репетицій та підготовки вистави відкриває можливості для розвитку чітких, точних і добре організованих навичок усного спілкування.

На всіх етапах створення вистави здобувачі повинні застосовувати свої індивідуальні навички для народження спільного творчого продукту, і кожен окремий вид роботи чи аспект діяльності має працювати як єдина частина цілого. Отже, театр виховує *незалежних мислителів*. *Творче мислення та передові методи вирішення проблем* можна вважати основою драми та практики в кожному векторі театральної діяльності. Щоб досягти успіху в драмі, вихованці повинні бути готові пробувати нові ідеї, приймати нові виклики та мати здатність адаптуватися до ситуацій та умов, що постійно змінюються. Отже, здобувачі вчаться бути *гнучкими та адаптаційними*.

Театральні постановки та заняття вимагають *відданості та мотивації*. Театр учить, що успіх приходить до тих, хто дуже відданий поставленому завданню і хто готовий до *співпраці та роботи в команді*. Театральна діяльність природно вимагає, щоб кожен, хто працює над спектаклем чи виставою, був невід'ємним членом творчої злагодженої команди. Отже, театр об'єднує людей задля спільної справи. Кожен учасник має якісно працювати над досягненням цілі, тільки тоді вистава буде мати успіх.

Робота над спектаклем вимагає підготовки та ефективного використання часу. Кожен учасник театральної кухні *вчиться поважати час та ефективно його використовувати*, здобуває навички управління часом та дисциплінованості та активної участі всіх без винятку осіб, що беруть участь у реалізації проєкту.

Будь-яка творча співпраця вимагає великої *ініціативи*, і жодна постановка драми не може бути завершена без того, щоб цю якість здобули всі члени команди. Результати роботи над виставою будуть успішні, лише якщо всі учасники виявляють *взаємну повагу один до одног*о. Театралізована діяльність дозволяє розвинути *впевненість у собі*. Ваші досягнення в драматургії (в іншому виді театральній діяльності) показують, що ви можете впоратися з різноманітними завданнями, труднощами та обов'язками. Ви розвинете «Так, я можу!» ставлення [4].

Узагальнюючи свій досвід роботи на театральному факультеті доктор Луї Е. Катрон виділяє двадцять п'ять м'яких навичок, рис, якостей особистості, що здатен розвинути театр. Серед них:

- навички усного спілкування. Багато студентів вважають, що театр допомагає їм розвинути впевненість, необхідну для того, щоб говорити чітко, зрозуміло та вдумливо;

- спілкування в групах. Робота в групах переконує, що чіткі, точні та добре організовані усні комунікації є найкращими. Театр формує здатність чітко й лаконічно передавати та ділитися ідеями та інформацією з усіма залученими, слухати їх і ефективно взаємодіяти з ними.
- навички до творчого вирішення проблеми. Студенти театрального факультету проявляють творчі здібності в таких сферах, як акторська майстерність, дизайн, драматургія чи режисура. Вони опановують творчі методи вирішення проблем, які можна застосувати в майбутньому в різних на багатьох роботах. Наприклад, робота в технічному театрі – створення декорацій, розвішування світильників, виготовлення реквізиту, проведення шоу тощо – є ефективним способом навчитися мислити на місці, виявляти проблеми, оцінювати низку можливих рішення, і зрозуміти, що краще зробити;
- більше ніж «зроби це». Здобувачі театрального факультету дізнаються не тільки, як краще розв'язати ту чи іншу проблему. Вони отримують знання та вчаться, як правильно її потрібно вирішити. Яку б в театральну роботу ви не робили – технічну, виконавську, дослідницька, управлінську – її потрібно виконувати правильно.
- мотивація та відданість. Успіх приходить до тих, хто відданій своїй справі;
- вміння працювати в команді. Театр вимагає, щоб всі учасники працювали разом, як один злагоджений механізм, не порушуючи командний дух. Щоб постановка досягла успіху, немає місця для поведінки «ми» проти «вони». В театрі важливо, щоб кожен підтримував один одного, цінував внесок кожного учасника, незалежно від його ролі. Це є дуже потужним усвідомленням командної роботи.
- здатність працювати самостійно. У театрі вам часто доручають завдання, які ви повинні виконувати без нагляду. Наприклад, режисура, пошук реквізиту, опрацювання характерів героїв, реплік і т.п. Вам потрібно самостійно зрозуміти та визначити, як найкраще досягти мети. Здатність працювати незалежно, розвивати та втілювати свої ідеї – це риса, яка корисна у будь-якій сфері діяльності;
- навички тайм-менеджменту, організації та планування свого часу. Участь у театрі змушує вас навчитися планувати свій час. В театральному колективі важлива дисципліна та повага до часу;
- ініціативність. Складність та багатоаспектність видів театральної діяльності в процесі роботи над виставою та підготовки її до показу вимагає ініціативи від кожного члену колективу [7].

Окрім вище перелічених навичок, театр виховує впевненість у собі, оскільки кожен має можливість усвідомити власні цінності, здібності та ідеї. Участь у театральній діяльності виховує стресостійкість: здатність позитивно реагувати на робочий тиск, зберігаючи контроль, зосереджуючись на пріоритетних завданнях[1; 8].

Отже, розробка та реалізація освітнього проєкту «Підготовка майбутніх педагогів до впровадження європейського досвіду формування soft skills дітей дошкільного віку та учнів початкової школи засобами театральної діяльності» в практику навчання здобувачів педагогічних вузів є актуальним та своєчасним. На

сьогоднішній день ми досягли гарних результатів, як у навчальні студентів, так і в напрямку підвищення кваліфікації вчителів-практиків. На базі освітнього Хабу Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського проєктною групою викладачів (О. Жовніч, О. Демченко, Н. Казьмірчук, І. Барановська, І. Стахова, В. Подорожний) було реалізовано наступні форми неформальної освіти:

✓ міні-симпозіум «Підготовка студентів до використання театралізованої діяльності у розвитку soft skills дітей дошкільного і молодшого шкільного віку: європейський контекст» (29 червня 2021 р.);

✓ навчальний тренінг «Театралізована діяльність: мистецтво, «школа почуттів» і досвід спілкування» (серпень, 2021 р.);

✓ курси підвищення кваліфікації педагогів-практиків «Організація театралізованої діяльності для розвитку soft skills дітей дошкільного і молодшого шкільного віку: європейський контекст (жовтень, 2021; жовтень 2022);

✓ низку майстер-класів: «Виготовлення та оживлення ляльки маріонетки» (Н.Казьмірчук, І.Барановська), «Секрети сценічного мовлення» (О.Гончарук, актор театру ляльок); «По два боки рівності» (Р. Григор'єв, І. Дєдова, керівники проекту «Театр рівності», «Секрети оживлення різних видів ляльок» (О. Свіньїн, головний режисер Вінницького академічного театру ляльок), «Специфіка виконання малюнку на піску» (С. Мелобенська, керівник центру пісочного мистецтва MS-Art м. Вінниця) [3].

Це далеко не повний перелік форм та видів освітньої діяльності, що організовують члени групи в рамках освітнього проєкту.

Висновки. Таким чином, завдяки своїй унікальній природі та мові театр здатен об’єднувати різних людей, піднімати різні питання, невимушено впливати на людину, її погляди, цінності, поведінку та формувати життєво необхідні навички, розвивати soft skills.

Література

1. Барановська І.Г. Мистецтво – джерело художньо-творчої самореалізації студентів педагогічних ВНЗ. URL: file:///C:/Users/Iriska/Downloads/Sitimn_2014_38_40.pdf
2. Мозгальова Н.Г., Барановська І.Г., Глазунова І.К., Михайлішен А.В., Казьмірчук Н.С. (2021). Методичніосновим’якоїмайстерностівчителівмузичногомистецтвавпедагогічнихзакладахвищоїосвіти. *Огляд мовознавства та культури* , *5* (S2), 317-327.URL: https://doi.org/10.21744/lingcure.v5nS2.1355
3. Підготовка майбутніх педагогів … URL: https://www.facebook.com/groups/754951105361978
4. Building on Drama’s “Soft Skills”. URL: https://burtsdrama.com/2015/10/28/building-on-dramas-soft-skills/
5. Demchenko Olena, Kazmirchuk Natalia, Zhovnych Olesya, Stakhova Inna, Podorozhnyi Vadym, Baranovska Iryna.Preparing students for the use of theater activities for children's development soft skills: european context. society. integration. education. Rpoceedings of the International Scientific Conference. Volume I. May 27th - 28th. 2022. p. 31-46 ВНЗ. URL: http://journals.rta.lv/index.php/SIE/issue/view/176/showToc

6. Enhancing creativity and soft skills in students through the arts. URL: https://www.kaplan.com.sg/blog/enhancing-creativity-and-soft-skills-in-students-through-the-arts/]/
7. 25 Life Skills learned in Theatre. URL: https://theatreanddance.appstate.edu/students/prospective-students/25-life-skills-learned-theatre
8. How to implement soft skills through theatre?URL:https://mastertheact.eu/news/how-to-implement-soft-skills-through-theatre/
9. Theater as a medium for soft skills training. URL: https://trainingindustry.com/magazine/jul-aug-2018/theater-as-a-medium-for-soft-skills-training/

Ю. Барановський,
здобувач ОС «бакалавр»,
Одеська національна музична академія
імені А.В.Нежданової
Y. Baranovsky,
Bachelor's degree holder,
Odesa National Academy of Music
named after A.V. Nezhdanova

ВИКОНАВСТВО НА САКСОФОНІ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

PERFORMANCE ON THE SAXOPHONE: HISTORY AND PRESENT

Анотація. *У статті порушується проблема становлення та розвитку саксофонного мистецтва. Розглянуто історію створення саксофону, як унікальний винахід бельгійського музиканта, майстра Адольфа Сакса. Подано аналіз нової моделі інструменту «саксофон», визначено його темброві особливості та технічні можливості. Розглянуто етапи розвитку саксофонного мистецтва. Схарактеризовано види та манери гри на саксофоні (академічна (класична), джазова (естрадна)). Вказано особливості розвитку українського саксофонного мистецтва та презентовано провідні школи гри на саксофоні в Україні.*

Abstract. *The article raises the problem of formation and development of saxophone art. The history of the creation of the saxophone, as a unique invention of the Belgian musician, master Adolphe Sax, is considered. An analysis of the new model of the instrument "saxophone" is presented, its timbre features and technical capabilities are determined. The stages of development of saxophone art are considered. The types and manners of playing the saxophone (academic (classical), jazz (pop)) are characterized. The peculiarities of the development of Ukrainian saxophone art are indicated and the leading schools of playing the saxophone in Ukraine are presented.*

Ключові слова: *саксофон, мистецтво гри, Адольф Сакс, академічне мистецтво, джаз, естрадний саксофон.*

Key words: *saxophone, art of playing, Adolf Sax, academic art, jazz, pop saxophone.*

Постановка проблеми. Сьогодні важко уявити духове виконавське мистецтво без саксофонного мистецтва. Саксофон (початкова назва «мундштучний офіклеїд») – це унікальний винахід бельгійського майстра Адольфа Сакса, що був вперше сконструйований у 1841 році. Музикант отримав патент на свій винахід («систему духових інструментів, названих саксофонами) у 1846 році [6].

В XIX столітті в світі вже існувало багато класичних духових інструментів, що поділялися на дві групи: дерев'яні (флейта, гобой, кларнет, фагот та інші) та мідні (труба, тромбон, валторна, туба). В цей період романтичного мистецтва формувалися виконавські та педагогічні школи гри на духових інструментах, швидко розвивалась оркестрова справа. Така ситуація сприяла інтенсивному процесу вдосконалення всіх видів духових інструментів, появі нових конструкцій, пошуку нових тембрових характеристик та звучань.

Виклад основного матеріалу. Чимало музикантів винахідників та конструкторів працювало над створенням нових моделей інструменту, котрий, об'єднавши характеристики тембрів дерев'яних та мідних духових інструментів, відкрив би нову палітру звучання. Серед них Ф. Сарюз, Л. Дефонтель, В. Хеккель, У. Мейкл. Найвдалішим видався винахід А. Сакса, який розробник продемонстрував у 1842 році на виставці в Брюсселі. Талановитим майстром був створений саксофон та ціле сімейство духових інструментів, що мали назву саксгорни. В наш час використовуються лише сім різновидностей саксофону: сопраніно, сопрано, альт, тенор, баритон, бас, контробас.

Конструюючи саксофон, А. Сакс взяв за основу конструкцію кларнету, замінив дерево металом, удосконалив мундштук, змінив перетин, зробив конструкцію інструменту більш розширену до низу, вдосконалив систему клапанів, забезпечив його більш зручною гобойною та флейтовою аплікатурою. Новий інструмент вийшов з надзвичайно унікальним та різноманітним тембром. У середньому регістрі звук нагадує звучання віолончелі, гобоя, інколи кларнету, а в більш потужній динаміці (f чи ff) – наближений до звучання мідних духових інструментів. Різнобарвна краса звуку, темброва неординарність, сонорні експресивні ефекти наділили інструмент новими тембровими та виразними якостями, різноманітною виконавсько-технічною палітрою, створили, за словами Ж. Бови, широкий простір для передачі та втілення найтонших нюансів художнього образу, дозволили інструменту набути великої популярності та визнання в усьому світі. [1; 2; 3; 5].

Цікаво, що нинішню назву інструменту «саксофон» вперше дав композитор Г. Берліоз, представивши винахід А. Сакса у статті Паризького часопису «JoumaldesDebats» (1842). Як засвідчують історичні джерела, Г. Берліоз написав і перший твір із включенням нового інструменту, а саме «Хорал для голосу та шести духових інструментів». Він намагався популяризувати оркестрові та сольні можливості нового інструменту в своїй праці «Мистецтво інструментування» [6].

Аналізуючи історію розвитку саксофонного мистецтва, можна виділити кілька етапів. Перший (1840-1880) – становлення та удосконалення інструментів сімейства саксофонів, розробка методики, способів гри на інструменті, створення оригінальних

музичних творів для інструменту, написання навчальних та методичних посібників. Найбільша роль у пропагуванні саксофону звичайно належить Адольфу Саксу, який був невтомним у здійсненні свого бажання. Він став засновником першої школи гри на саксофоні у воєнному училищі Паризької консерваторії, де сам активно викладав та співпрацював з композитором Ж.-Б. Сінжеле. Серед його учнів чимало класних музикантів. Можна констатувати, що коли А. Сакс припинив свою активну педагогічну діяльність, поступово згас інтерес до інструменту.

Другий період розвитку та розквіту саксофонного мистецтва припадає на XX століття, коли інструмент потрапляє в Сполучені Штати Америки. Тут, в Америці, почалась нова епоха саксофону «саксофономанія» – його відродження, спочатку як концертного естрадного інструменту (диксиленди, джазові оркестри), а згодом і як академічного інструменту. В цей період виникають особливі прийоми техніки гри на інструменті та специфічні способи звукоутворення та звуковидобування (постановка губного апарату), що стає головною причиною відмінностей манер виконання академічної та естрадної (джазової). Джазове виконавство на саксофоні сформувало унікальну специфіку постановки губного апарату, прийоми гри, штрихи та виразні засоби.

Одним з яскравих прикладів перших ансамблів із застосуванням саксофону можна вважати джазовий секстет Артура Хікмена (м. Сан-Франціско, 1913-1916 роки). У джаз-бенді широко використовували оригінальну здатність інструменту відтворювати сентиментальні настрої, тому у склад колективу інколи входило по 3-4 саксофони. Ще одним прикладом є діяльність ансамблю «Joe Kay and his Noveity orchestra» (1921 р). У склад колективу входили інструменти, що мали різноманітні тембри: скрипки, банджо, ударні та саксофон-тенор. Теноровий саксофон соковито доповнював тембри кларнету, гобою, банджо, контрабасу і навіть труби. Тому він був у складі різних колективів, таких як:«New Orleans Rhythm Kings» та «Wolverines» та ін.. [2; 3].

У 1920-х роках джаз стрімко поширюється Європою. Широко застосовується інструмент і в академічному мистецтві. В цей період розвивається, визнана сьогодні в усьому світі, французька школа гри на саксофоні, засновником якої вважають видатного музиканта саксофоніста Марселя Мюля. Будучи досвідченим виконавцем М. Мюль став чудовим педагогом він продовжив справу А. Сакса і відродив клас класичного саксофону в Паризькій консерваторії. М. Мюль виховав більше 300 талановитих учнів (Ф. Хемке, И. Рот, Д. Дефайе, К. Делянгль), які стали відомими музикантами, педагогами та гідно продовжили справу розробки методики гри на саксофоні, створення методичної літератури щодо розвитку техніки майбутніх музикантів-саксофоністів. Марсель Мюль був ще й талановитим аранжувальником, тому вніс великий внесок у становлення та розвиток репертуару для саксофону. Своїм виконавським, аранжувальник та педагогічним мистецтвом французький майстер привернув до нового інструменту увагу композиторів того часу (Д. Майо, А. Онеггер, Ф. Шмідт), яки почали створювати твори для саксофону. В Паризький консерваторії

М. Мюль створив перший квартет саксофоністів, для якого писав французький композитор А. Дезанкло [4].

У цей період європейські композитори створюють багато оркестрових, ансамблевих, сольних творів для саксофону. Серед них: Даріус Мійо (балет «Створення світу», Маріс Равель («Болеро»), Артюр Онеггер (ораторія «Жанна Д'Арк на вогневі»), Клод Дебюссі («Рапсодія»), Вінсент Денді («Хорал із варіаціями»).

Протягом XX століття саксофон впевнено завоював собі рівноправне місце у складі ансамблів та оркестрів, поряд з іншими духовими та струнними інструментами. Він розвивався та набув популярності, як академічний інструмент. Також саксофон широко використовували на європейській та американській естрадній сцені. Музика естрадних ансамблів була побудована на імпровізаціях, насичена синкопами, септакордовою гармонією, пульсуючим ритмом, що значно розширило виконавсько-технічні можливості інструменту, створило особливу манеру виконання.

Зазначимо, що композитори кожної епохи писали твори для саксофону, слідуючи музичним тенденціям. В творах різних композиторів можна простежити неокласичні, неоромантичні традиції та сучасні техніки. В цей період відбувається творче переосмислення інструменту, який довгий час вважався виключно академічним та асоціювався з академічною музикою.

Характерним для сучасної української школи саксофонного мистецтва, що розвивалась паралельно з європейськими та американськими, є поєднання класичної (академічної) школи, джазової та «естрадного саксофону». Перемоги українських саксофоністів на Всеукраїнських та Міжнародних фестивалях-конкурсах є свідченням того, що українська школа потужно та достойно продовжує традиції, зароджені музикантами минулого. В останні десятиріччя помітна тенденція використання фольклорної традиції, задля створення нових оригінальних творів для саксофону.

Висновки. В наш час до провідних шкіл саксофону можна сміливо віднести: київську (Ю. Василевич), одеську (М. Крупей), харківську (Є. Козеняшев), львівська (А. Бондарчук, М. Мар'яш) та полтавська (Я. Годфрід, О. Шеременко). Представники цих шкіл гідно примножують досвід світових шкіл саксофонного мистецтва та розвивають вітчизняну саксофону педагогіку, виконавство, створюють новий репертуар, як для солістів, так і для ансамблів та оркестрів різних складів [1; 2; 3]. Віримо у майбутній розквіт мистецтва гри на саксофоні в Україні. Сподіваємось, що молоді саксофоністи і надалі гідно представлятиму нашу державу на світовому рівні.

Література

1. Авілов В.М. Саксофон в контексті музично-виконавської традиціїXIX-XX століть: до проблеми інструментально-виконавського стильовогомоделювання: автореф. дис. на здобуття канд. мистецтвознав. : 17.00.03.Одеса: Одеська державна музична академія імені А.В. Нежданової, 2012.19 с
2. Бова Ж.М.Розвиток саксофонного виконавства в Україні XX – початку XXI століття. URL: https://repository.sspu.sumy.ua/bitstream
3. Бова Ж.М. Творчість провідних джазових ансамблів України кінця XX – початку XXI століття у світовому мистецькому контексті (на

прикладі Київського квартету саксофоністів та гурту «Брати блюзу»)». Мистецькі пошуки. Суми: ФОП Цьома С.П., 2020. С. 188-192
4. Марсель Мюль. URL : https://cyberleninka.ru/article/n/marsel-myul-i-ego-metodicheskiy-vklad-v-stanovlenie-akademicheskoy-frantsuzskoy-shkoly-igry-na-saksofone/viewer
5. Розвиток саксофонної школи в Україні. URL: https_sites_google_com_site_saxnataliardhu_statta_tmpl=%252Fsyste.pdf
6. Саксафон. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%B0%D0%BA%D1%81
7. Трегуб Ганна Лі Шень: «Музика — це мистецтво часу»https://tyzhden.ua/li-shen-muzyka-tse-mystetstvo-chasu/

А. Басюк,
здобувач ОС «магістр»
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
A. Basiuk,
master's student,
Vinnytsia Mykhailo Kotsubynsky
State Pedagogical University

ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ

FORMATION OF TOLERANCE IN YOUNGER SCHOOL STUDENTS THROUGH MEANS OF FOLK CREATIVITY

Анотація. *У статті розглянута проблема змісту і динаміки толерантних взаємовідносин молодших школярів. Показано, що ці відносини носять багатокомпонентний характер і зазнають значних змін під час цього періоду, кількість компонентів скорочується до кінця молодшого шкільного віку. Здійснено обґрунтування можливості індивідуальної та колективної толерантності у дітей засобами народної творчості. Визначено коло творів літератури, придатних для завдань, які необхідно вирішити вчителю для створення толерантного середовища в закладі. Названо методи та прийоми формування толерантного середовища засобами народної творчості.*

Ключові слова: *толерантне середовище, початкова школа, молодший школяр, народна творчість, взаємовідносини.*

Abstract. *The article deals with the problem of the content and dynamics of tolerant relationships among younger schoolchildren. It is shown that these relations have a multicomponent nature and undergo significant changes during this period, the number of components decreases by the end of primary school age. The substantiation of the possibility of individual and collective tolerance in children by means of folk creativity was carried out. A circle of works of literature suitable for the tasks that must be solved by the*

teacher to create a tolerant environment in the institution is determined. The methods and methods of forming a tolerant environment by means of folk art are named.

Key words: *tolerant environment, primary school, junior high school student, folk creativity, mutual relations.*

Постановка проблеми. Сучасний стан суспільства актуалізувала вивчення толерантних взаємовідносин молодших школярів, адже утвердження гуманістичних цінностей проходять неоднозначно і суперечливо. Це зумовлює падіння моралі, культури взаємостосунків між людьми, погіршення суспільних відносин тощо. Зазначені суперечності особливо позначаються на молодому поколінні, у свідомості й поведінці якого не сформувалися та міцно не закріпилися позитивні установки й мотиви, значущі ціннісні орієнтації [2, с. 97].

Особливо актуальним є формування толерантної свідомості та поведінки молодших школярів, адже надважливо підготовити наступне покоління до правильної взаємодії у мирі та злагоді з навколишнім середовищем.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Філософське осмислення проблеми толерантності знайшло відображення у працях Арістотеля, М. Аврелія, Демокріта, Платона, Сократа, а пізніше М. Монтея, Дж. Локка, Ж.Ж. Руссо, Ж. Вольтера. Певні аспекти толерантності відображені у працях філософів (М. Бердеєв, О. Довгополов); соціологів (Г. Бутигін, О. Оксамитна, О. Швачко та ін.); психологів (Б. Ананьєв, О.Асмолов, І. Бех, та ін.).

Дана проблема розглядалась у працях класиків педагогічної думки (Я.Коменський, Я. Корчак, А. Макаренко, М. Монтессорі, В. Сухомлинський, Л.Толстой, К. Ушинський та ін.).

У сучасній педагогічній науці проблема виховання толерантності досліджується у різних аспектах: загальні питання педагогіки толерантності (М.Рожков, А. Сиротенко, Г. Солдатова, Л. Шайгерова та ін.); етнічна толерантність (О. Докукіна, З. Малькова, В. Подобєд, Ю. Римаренко, В. Тишков та ін.); технологічні питання виховання толерантності (Т. Білоус, О. Кащенко, Б. Рієрдон, В. Сітаров, І.Сковородкіна, О. Скрябіна, П. Степанов та ін.) [6].

Мета статті – обґрунтування можливості формування індивідуальної та колективної толерантності у молодших школярів засобами народної творчості.

Виклад основного матеріалу. Проблема виховання толерантності складна й різноманітна. Сензитивність молодшого шкільного віку щодо виховання толерантності зумовлена тим, що з приходом дитини до школи починає складатися взаємодія між учнями, які є представниками різних мікросоціумів із певним життєвим досвідом, що впливає на загальний розвиток особистості; змінюється співвідношення нервових процесів збудження і гальмування, що виступає основою для формування самоконтролю, свідомої регуляції поведінки. Саме в цьому віці продуктивно відбувається оволодіння регіональною культурою у зв’язку з активним формуванням характеру, установок, стереотипів поведінки і мислення, світогляду особистості. Цей процес складний та довготривалий, дитина соціалізуєтьсяшляхом наслідування

поведінки дорослих, завдяки читанню казок, оповідань та віршів, в процесі ігор [4, с. 95].

Великого значення формуванню морально-етичних цінностей дітей належить народній творчості. Одним із найвідоміших джерел отримання знань про соціальні норми, толерантні взаємовідносини та формування позитивного ставлення до навколишнього світу є також казка, що спонукає дітей перейнятися внутрішніми почуттями персонажів. Так відомий педагог В. Сухомлинський у своїй праці «Методика виховання колективу» рекомендує учителям якомога частіше використовувати казку в роботі з молодшими школярами [4, с. 95].

Аналізуючи дії казкових героїв, під час читання чи прослуховування казки, молодші школярі вирізняють позитивні та негативні риси, вчинки, вчаться розуміти внутрішній світ героїв, співчувати, вірити у сили добра, перейматися за їх долю. Одразу ж потрібно оговорювати з вихованцями ці моменти, через те, що після ознайомлення з тою чи іншою казкою рефлексія є дуже важливою, адже емоції є ще свіжими й учні зможуть зробити правильні висновки, закріплюючи за собою соціальні норми толерантної поведінки. Світ казки є досить різноманітним, її видів та жанрів є безліч для дітей будь-якого віку. Величезну спадщину нам лишив народ, створивши колекцію найкращих дитячих казок, які пронизані мудрістю поколінь та навчають дітей доброти, справедливості, кмітливості, людяності та любові: (“Ріпка”,”Рукавичка”, “Коза-дереза”, “Котигорошко”, “Мудра дівчина”, Про вірного товариша”…) – це лише маленька частинка того глибокого колодязя мудрості, який неможливо вичерпати, він завжди сповнений розуму і доброти [9].

Особливу увагу варто приділити народним приказкам та прислів’ям, які зазвичай вживали люди у буденному спілкуванні. Сьогодні вони теж мають значний вплив у вихованні почуття поваги один до одного, до звичаїв, традицій, культури різних народів, комунікативної культури спілкування та взаєморозуміння, розвитку у вихованців терпимість до відмінностей між людьми. Прикладами таких приказок можуть бути: «Один у полі не воїн», «Дружний табун і вовків не боїться», «Поділена радість подвійна, а поділене горе вдвічі менше», «Людина без друзів, що дерево без коріння», «Не сунь носа у чуже просо», «На добрий привіт – добра і відповідь» тощо.

Проте варто памятати, що основні уявлення про толерантну взаємодію з навколишнім світом засвоюється як і у школі, так і в сім’ї, тому перші загальнолюдські цінності повині прищеплююватися ще у родині, адже взаємини між усіма членами родини показують приклад моральної поведінки, який дитина переносить у соціум. Учителі ж у свою чергу повинні використовувати різні форми та методи роботи при формуванні толерантної поведінки у молодших школярів, створюючи найбільш прийнятне толерантне середовище, доцільно проводити бесіди після читання, обговорювати варіанти розвитку подій, запропонувати учням поставити себе на місце головного та другорядного героя, щоб повністю відчути та проникнутися їх почуттями, подумати над тим, що можна було б змінити у історії [1, с. 302].

Висновки. Отже, використання продуктів народної творчості для дітей молодшого шкільного віку у навчально-виховному процесі сучасних закладів освіти, вчитель формує свідомого громадянина, який здатний проявляти толерантне ставлення в першу чергу до оточуючих людей, у колі рідних та друзів, а також до різних верств населення. Казки, прислів'я, приказки, оповідання, що пронизані спадщиною минулих поколінь направляють дітей у виборі поведінки по більш достойному та чесному варіанту, адже виражають повагу до людини та викликають відразу від злодійства, жахливого ставлення до навколишнього світу.

Література

1. Басюк А. М., Олійник Н. А., Білик Т. С. Формування толерантності у молодших школярів. Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)», 2022. № 6(1 1) . С. 299-309.
2. Бернадська Л.В. Теоретичні аспекти виховання толерантності. Теоретичні питання культури, освіти та виховання, 2008. - Вип. №29. С.97-99.
3. Демченко О.П., Лазаренко Н.І., Любчак Л.В. Інформаційно-комунікаційні технології у підготовці майбутніх педагогів до роботи з обдарованими дітьми. Інформаційні технології і засоби навчання. 2021. Том 86. No6. С.123-143. URL: https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/4570/1947
4. Степанов О.П. Як виховувати толерантність? Народна освіта, 2001. №9. С.91-97.
5. Сухопара І. Формування у молодших школярів толерантності як соціально-ціннісної якості особистості : теоретичний аспект. Педагогіка, психологія і соціологія, 2010. 258 с. С. 227–231.
6. Сухопара І. Формування ціннісного ставлення до людини у молодших школярів. Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. [«Сучасні технології навчання в початковій освіті»], 2006. 160 с. С. 134–135.
7. Сухомлинський В. О. Квітка сонця: Притчі, казки, оповідання, 2017. 240 с.
8. Хамедюк Н.С. Актуальні проблеми виховання гуманістично спрямованої особистості учня на принципах педагогіки толерантності, 2010. №32. С.23-27.
9. Ходанич Л.П. Виховний потенціал дитячої літератури Закарпаття: монографія, 2010.

Я. Білоконь,
здобувач ОС «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
Y.Bilokon,
holder of a higher education degree "Bachelor"
Vinnytsia Mykhailo Kotsubynsky
state pedagogical university

ТЕАТРАЛЬНЕ ЖИТТЯ ВІННИЦІ ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ

THEATER LIFE OF VINNIA AT THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY

Анотація. *В статті розкриваються історичні передумови розвитку театрального мистецтва Поділля, зокрема м. Вінниці початку XX століття. Подано*

результати вивчення та аналізу першоджерел. Представлено театральні колективи, що працювали у приміщенні Вінницького театру, подано аналіз репертуару.

Abstract. *The article reveals the historical prerequisites for the development of theater art in Podillia, in particular, the city of Vinnytsia at the beginning of the 20th century. The results of the study and analysis of primary sources are presented. Theatrical groups that worked in the premises of the Vinnytsia Theater are presented, and an analysis of the repertoire is presented.*

Ключові слова*: театр, театральне мистецтво, місто Вінниця, театральна справа*

Keywords*: theater, theater art, the city of Vinnytsia, theater business*

Постановка проблеми. Театральне життя вирувало у Вінниці ще з початку XIX ст. Ще коли Вінниця була повітовим містечком тут була своя трупа, був театр і сюди періодично приїжджали відомі в ті часи актори. Проте з появою в 1910 році Вінницького міського театру театральне життя розквітло ще більше. Поділля вважалося одним з визнаних центрів України.

Виклад основного матеріалу. Свого стаціонарного театру місто не мало до 20-х рр. XX ст. До цього часу на сцені виступали місцева трупа та заїжджі актори. Театр радував глядачів та допомагав пережити важкі часи. Як от, наприклад, війну та революцію. Попри усі події, 1917 рік не приніс особливих змін у місцеве театральне життя Вінниці – тривали гастролі оперетково-комедійної і фарсової трупи «Мініатюр» з 20 осіб під орудою П.Варязького. Відбувалися концерти за участі заїжджих співаків. Рецензенти хвалили та критикували комедіантів. Зрідка відбувалися благодійні концерти. Продовжувалися сеанси кінематографа [1, с. 107-108] .

Проте тепер театр часто використовувався не за призначенням. Приміщення театру доволі велике, тож тут періодично відбувалися з'їзди, збори та мітинги, конференції та засідання. Наприклад, 1917 року відбувся Губернський з'їзд подільських українців. Головував на ньому письменник та громадський діяч Дмитро Маркович, а його заступником став відомий у Вінниці лікар Микола Стаховський. Головне питання з'їзду – необхідність підтримки Центральної Ради як єдиного всеукраїнського державного органу [1, с. 109; 3].

Після відступу більшовиків у середині лютого 1918 року та повернення української влади мистецьке життя міста почало відновлюватися. В Україну, та у Вінницю зокрема, прибували театрали різного профілю та спеціалізації, що тікали від голоду, економічної руїни та терору, якими режим Раднаркому утверджував владу в Москві та Петрограді. Впродовж 1918 р. у місті почергово виступали російські драматичні і комедійні трупи; українські, єврейські і польські колективи; активно гастролювали заїжджі знаменитості, які давали по 1-2 концерти; приїздили й декламатори і гумористи, танцюристи і музиканти, куплетисти і пародисти. Багато відомих оперних виконавців, які брали участь у виставах місцевого театру протягом 1915-1919 рр., давали сольні концерти, де виконували сцени із класичних опер:

баладу Мефістофеля з опери «Фауст» Ш. Гуно, арію Віолети з опери «Травіата і «Аїда» Дж. Верді та ін. Публіка охоче відвідувала усі вистави, газети рясніли рецензіями та оглядами [1, с. 111; 5, 121] .

28 січня 1920 р. колективи двох театральних труп – «Нового Львівського театру» під керівництвом А. Бучми і київського «Молодого театру», який очолював Г. Юра – об'єдналися і утворили Новий драматичний театр ім. І. Франка. Центром театру стали корифеї української сцени А. Бучма, Г. Юра (який і очолював колектив), М. Крушельницький, О. Ватуля [2; 4].

Вінницький драматичний театр вже з перших своїх кроків став на шлях реалістичного мистецтва. У ньому знайшли своє продовження славні традиції українського народного театру створеного М. Кропивницьким, П. Саксаганським, М. Заньковецькою. Становлення театру відбувалося у важких умовах: брак коштів, театрального майна, житла. Актори виконували допоміжні роботи у театрі.

Першою успішною виставою молодого мистецького колективу була драма Івана Франка «Украдене щастя». Театр відразу ж завоював пошану трудящих. Його вистави радо зустрічали в містах і селах Поділля та інших регіонів України. Пізніше, після гастролей на Донбас, театр залишився в Харкові.

У Вінниці в 1920 році працював ще один театр – «І-й трудовий кооператив українських акторів». Цей колектив увійшов до складу трупи оперного театру, на сцені якого звучали опери «Катерина», «Борис Годунов», «Аїда», «Мазепа». Наступного року у Вінниці відбулося відкриття українського та російського місцевих театрів. Артисти виступали перед робітниками міст і сіл губернії. Після вистав збори передавали у фонд, який допомагав голодуючим у Самарській та інших губерніях Росії. Колектив Вінницького українського театру ставив драматичні твори українських письменників.

1925 р. в місті було відкрито напівпрофесійний театр «Червоний галстук», засновником якого був І. А. Савченко. Був у місті також і єврейський театр.

Починаючи з 1929 року міські керівні органи Вінниці знову порушують питання про створення трупи свого стаціонарного театру. Та професійним рівнем трупи вінничани не могли похизуватися аж до 1933 року. Тому до цього часу місцеву публіку тішили гастролери, або як їх було прийнято називати - пересувні театри: імені Затонського, Єврейський театр, Театр російської драми тощо.

У 1929-1932 роках Вінницю своїм місцем базування обрав пересувний театр опери та балету УСРР. До його складу входили відомі українські оперні співаки: Ахматова, Іскра-Озерська, Загуменний, Мамін-Нікольський, Манько, Єтроганов та інші. Спектаклі театр давав для населення усієї Правобережної України.

Між іншим, в регіоні діяли аматорські (самодіяльні) театри, в яких у вільний час брали участь робітники і службовці. Вони функціонували в більшості при клубах та сільбудах. Створювалися драматичні гуртки з ініціативи молоді, яка сама робила декорації чи купувала їх за свій кошт.

Цікаво, що одним із осередків театрального мистецтва був Вінницький обласний театр опери та балету. Його історія починається з 1928 р., коли було

створено третю пересувну оперу. Тобто у Вінниці, тихому провінційному містечку Поділля діяв власний театр опери та балету. Пізніше цей театральний колектив увійшов до складу Вінницького театрального тресту і з вересня 1932 р. залишився для постійної роботи у Вінниці [2; 4; 5].

В цей період у театрі ставили новостворені опери та балети, в яких композитори порушували теми революційних подій, героїки громадянської війни тощо. Їх повинні були побачити якомога більше глядачів і не лише великих, але і периферійних міст України. З цією метою організовувалися показові пересувні музично-театральні трупи. Невдовзі було створено кілька таких колективів: Перший пересувний ДРОТ у Полтаві (1928р.); Другий пересувний оперний театр у Вінниці (1929 р.); Третій пересувний оперно-балетний театр та Державна українська Лівобережна опера (1930 р.); Четверта пересувна українська опера (1930 р.).

У жовтні 1933 року у Вінниці нарешті відкрився театр опери та балету. Репертуар на той момент був грандіозним: спектаклі опери «Фауст», «Євгеній Онєгін», «Пікова дама», «Борис Годунов», опери, «Енеїда», «Тихий Дон», «Наталка Полтавка», балет «Лебедине озеро», «Червоний мак», «Дон Кіхот». Але, незважаючи на професіоналізм акторів та велике бажання грати та творити, на календарі був 1933 рік. На вулицях голод. Місто було не в змозі опікуватися трупою. Вистави не збирали залів. І колективу запропонували перевестися в Сталіно (Донецьк), де було підготовлене необхідних розмірів приміщення. Там була можливість забезпечувати більшу трупу. Частина колективу, яка переїхала з Вінниці і частина трупи переведеної в Сталіно із Ворошиловграда (Луганська) стали основою для створення Донецького театру опери та балету.

Театральна справа на Поділлі потребувала ґрунтовної реорганізації театрів із скромним фінансовим лімітом для подальшого обслуговування районів. В області залишилися працювати лише кілька театрів, серед яких три українські. Головним серед театральних колективів залишався Вінницький оперний театр, що давав більш-менш задовільні прибутки. Президія Облвиконкому ухвалила рішення закріпити оперний театр за Вінницею на чотири місяці, а з другої половини сезону влаштувати його в одному з великих міст поза межами району, а на той час до Вінниці на три місяці запросити один з українських драматичних театрів, зокрема Львівський театр ім. М. Заньковецької. Для обслуговування всіх міст області треба було зміцнити склад робітничо-колгоспних театрів. Це була єдина можливість організувати більш-менш нормальну роботу колективів. Не зважаючи на припинення діяльності Театрального Тресту на правобережжі, театральні колективи, у тому числі й Вінницька опера, хоч і з великими труднощами, все ж продовжували своє творче існування.

Висновки. Попри труднощі, важкі та подекуди небезпечні роки після війни і розрухи місто приймало талановитих та відомих акторів. Початок 20-х рр. був періодом пошуку творчого стилю та формування художньо-естетичних засад театральних колективів, репертуар яких знаходився під контролем влади і мав відповідати новій «пролетарській» ідеології. За майже 40 років Вінниця стала осередком, де створювалися театральні колективи й розвивалися, вдосконалювалися

заїжджі трупи. Театральне мистецтво набирало обертів і знаходило нових майстрів театральної справи, які прославилися не лише на Поділлі, з рештою як і сам театр.

Література

1. Вінницький театр у свічаді історії (1910-1940)/Л. І. Семенко, О. В. Логінов. – Київ : Центр ДЗК, 2019. 536 с.
2. «Дуже театральне містечко»: історія вінницьких театрів із XIX століття URL: https://vezha.ua/podruzhnij-konflikt-i-mriyi-pro-teatr-yak-odesytka-tetyana-lentovska-vplynula-na-kulturne-zhyttya-vinnytsi/
3. «Його сміливо можна перенести до будь-якої столиці»: історія міського театру Вінниці.URL: https://vezha.ua/jogo-smilyvo-mozhna-perenesty-do-bud-yakoyi-stolytsi-istoriya-miskogo-teatru-vinnytsi/
4. «Літературно-мистецьке життя на Поділлі на початку 20-х рр. XX ст. URL: http://politics.ellib.org.ua/pages-5093.html
5. Театр опери та балету і Державна консерваторія у Вінниці як феномени національної культури першої половини XX ст.: Монографія – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2020. – 436 с.

С.Бойко,
викладач вищої категорії кафедри культурології
та зарубіжної літератури ХГПА
S. Boyko,
a teacher of the highest category
of the Department of Cultural Studies
and foreign literature of KhHPA

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ЦИКЛУ В СУЧАСНОМУ ВУЗІ: ОЕСМ

FEATURES OF TEACHING DISCIPLINES OF THE ART AND AESTHETIC CYCLE IN A MODERN UNIVERSITY: OESM

Анотація: *стаття розкриває особливості викладання дисциплін художньо-естетичного циклу у вищій школі, зокрема «основи сценічних та екранних мистецтв» та «художню культуру». Увага акцентується на провідній тематиці дисциплін, комплексі сформованих знань та вмінь як результату опанування предмету.*

Abstract: *the article reveals the peculiarities of teaching the disciplines of the artistic and aesthetic cycle in higher education, in particular "the basics of stage and screen arts" and «artistic culture». Attention is focused on the leading topics of the disciplines, the complex of formed knowledge and skills as a result of mastering the subject.*

Ключові слова: *екранно-сценічні мистецтва, театральне мистецтво, драма, кіно, мистецтво хореографії, музика.*

Key words*: screen and stage arts, theater art, drama, cinema, art of choreography, music.*

У сучасному суспільстві, якому властива культурна мозаїка, широке впровадження комп`ютерних технологій, потужній інформаційний потік, стандартизація свідомості, уніфікація, деперсоналізація особистості, виникає потреба у вихованні освіченої людини, що вміє виявити свою унікальну самобутність. Це проблема набуває особливої вагомості в умовах зміцнення та удосконалення української державності, подальшої демократизації життя народу нашої держави, що зумовлюють необхідність піднесення інтелектуально-культурного потенціалу суспільства, естетизації всіх ланок навально-виховного процесу.

Професійне виховання ґрунтується на високих духовних, морально-етичних та естетичних засадах. Театралізовані дійства і свята, застосування елементів сценічного мистецтва є ефективними формами виявлення їх творчої діяльності, а також засобами інтелектуального, емоційного, духовного й естетичного розвитку особистості. Тому особлива увага має бути приділена методам творчої педагогічної роботи зі студентами по виробленню в них елементів сценічної та режисерської культури.[1,с.392].

Відповідно до сучасних пріоритетів предмет “Основи сценічного та екранного мистецтва” покликаний сприяти формуванню особистості, її духовно-ціннісних орієнтацій, культурно-пізнавальних інтересів, естетичного смаку. Дисципліна передбачає оволодіння студентами змістом та методикою сценічно-режисерської роботи, широким спектром естетичних стилів та форм театралізованих дійств, складним комплексом знань, пов’язаних із специфікою акторської майстерності та драматургії, з вихованням творчого колективу. Завданнямикурсу можуть бути наступні**:**дати суму знань про види та жанри сценічного мистецтва; визначити особливості сценічного мистецтва; показати взаємозв'язок і взаємозбагачення засобів сценічної виразності; домогтись засвоєння студентами найбільш важливих засобів творення сценічного образу, розвивати навички теоретичних та власне глядацьких суджень; продемонструвати потенціал використання сценічних мистецтв у практичній діяльності вчителя початкових класів; виховання у студентів жаги до творчого пошуку, до експериментальних методів сценічного відтворення суспільних явищ різними видами мистецтв.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент може дізнатись про основні види сценічного мистецтва; виражальні засоби у створенні художнього образу; основи теорії інтонаційної природи музики; структурні особливості поширених музичних жанрів та напрямів; основи хореографічного мистецтва; основні етапи розвитку хореографічного мистецтва; основи композиції різних форм хореографії; закономірності драматургії та специфіку драматургічного дійства; основи сценічної дії та сценічного мовлення; специфіку діяльності режисера-постановника по організації сценічного простору. Предмет формує вміння: розкривати образний зміст музичного, хореографічного, драматичного твору; висловлювати особистісно-ціннісне ставлення до мистецьких творів; визначати основну проблематику, сюжет, композицію, систему образів, виражально-зображувальні засоби мови; розгорнуто пояснювати і обговорювати особливості

сценічного образу у єдності світоглядних і ціннісних чинників; порівнювати образи твору, або різних творів; аналізувати музичні, хореографічні, драматичні та кінотвори в єдності змісту та форми; готувати елементи сценічної мистецької роботи, різні за жанром, обсягом, характером; володіти азами виконавської діяльності; відтворювати образ засобами сценічної виразності; застосовувати теоретичні знання у роботі з дитячими колективами.

Програма навчальної дисципліни включає наступні теми: загальну характеристику сценічних та екранних мистецтв, зокрема видова специфіку мистецтва, теоретичні основи сценічного мистецтва, предмет і завдання курсу, сценічну культуру у педагогічному просторі. Розглядаючи «му зичний змістовий модель», увага концентрується на елементах музичної мови, основних жанрах музики, основних засобах музичної виразності, сучасних музичних стилях та напрямках, образному змісті музичного твору, особливостях музичної форми, розвитку музичного образу тощо.

Розкриваючи основи хореографічного мистецтва, слід зосереджувати увагу на основних етапах його розвитку, жанрах хореографічного мистецтва, композиції та малюнку танцю, жанровому різноманітті хореографічного мистецтва.

Окремим модулем студенти вивчають специфіку мистецтва драматургії, її жанрові різновиди, теорію драми, особливості та історію драматургії. Надається детальна характеристика поняттям: «образна мова театру», «акторська майстерність», «закони сценічного мовлення та сценічної дії», «режисура», « принципи системи Станіславського».

Кіно в системі вивчення екранно-сценічних мистецтв відіграє провідну роль, досліджується: теорія кіномистецтва, жанрова специфіка кіно, творчі компоненти, виражальні засоби художньо-ігрового кіно, телебачення, реклама та відео кліпи, драматургічний образ в кіномистецтві.

Вивчення історії культури, зокрема української, забезпечує вирішення наступних завдань: збагачення емоційно-естетичного досвіду студентів, формування культури почуттів, пробудження особистісно-позитивного ставлення до мистецьких цінностей; опанування студентами художньо-практичними вміннями та навичками, формування комплексу художніх компетенцій, що забезпечують здатність керуватися набутими знаннями та вміннями у самостійній діяльності, у процесі самоосвіти; розуміння зв’язків мистецтва з природним, соціальним і культурним середовищем життєдіяльності людини, усвідомлення власної причетності до художніх традицій свого народу з одночасним розумінням особливостей інших національних картин світу.

Програма ґрунтується на принципах цілісності, наступності, системності та варіативності змісту, органічної єдності національних і загальнолюдських цінностей, діалектичної взаємодії культурологічного та антропологічного підходів (“людина в культурі – культура в людині”). Змістове наповнення тем передбачає формування ціннісно-смислових, загальнокультурних, навчально-пізнавальних та інформаційних компетенцій, що досягається вивченням шедеврів мистецтва різних епох і народів, а

також комунікативних, творчо-діяльнісних і самоосвітніх компетенцій, що передбачає оволодіння досвідом самостійної творчої діяльності, сприймання цієї діяльності як невід'ємної частки свого життя.

Орієнтовні практичні завдання до тем спрямовані на формування потреби у спілкуванні з творами мистецтва, розвиток творчих здібностей та розширення їхнього внутрішнього досвіду, наповненого особистісним смислом. Викладач може їх замінювати, але не відходити від контексту теми, що вивчається. Саме "діалог культур" дає змогу особистості не тільки прилучитися до вітчизняних і загальнолюдських цінностей, а й самовизначитися у світі культури, включитися в її творення, удосконалюючи насамперед власний духовний світ. На заняттях має панувати атмосфера гармонії й доброзичливості, яка сприяла б передачі аури творів мистецтв. Педагог має бути комунікативно виразним, аби студенти не тільки розуміли, а й позитивно сприймали як мовлення викладача, так і паралінгвістичний контекст мови (доречність жестів, міміки, зовнішній вигляд тощо) та елементарно володіли цим мистецтвом самі. [3,с.52]

Лекції з історії української культури мають розвивати в студентів почуття успіху від власних досягнень у царині мистецької культури, впевненості в спроможності самостійно вирішувати художні завдання. Резервний час може використовуватися на тематичне оцінювання, узагальнення розділу (теми), відвідування виставок, музеїв тощо. [3,с.64]

У програмі розглядаються філософські підходи до аналізу культури: богословські концепції культури, просвітницькі концепції культури, німецькі культурологічні Інколи, еволюціоністські концепції культурних круговороті, функціональні концепції культури, символічні концепції культури, революційно-демократичні концепції культури тощо

Окремим модулем досліджується історія основних етапів розвитку української культури. Історичні передумови виникнення української культури. Культура доби неоліту. Трипільська культура. Культура кіммерійців, скіфів, сарматів. Культура грецьких колоній Північного Причорномор'я. Культура періоду формування східнослов'янських племен.

Запровадження християнства та його соціально-політичні та культурні наслідки. Розвиток писемності, літописи, стан освіти, література, архітектура Київської Русі, образотворче мистецтво, фрески, мозаїка, ікони, книжкова мініатюра, ювелірне мистецтво, музика, танці, ігрища.

Розглядаючи українську культура XIV- першої половини XVII століття, акцентуємо увагу на суспільно - політичних та історичних обставинах розвитку української культури. В мистецтві фокусуємо увагу на усній народній творчості, звичаях та обрядах як засобах найбільшого прояву національної особливості духовної культури українського народу.

Вивчаючи духовну культура українського народу другої половини XVII-XVIII ст., слід звернути увагу на історичні умови культурного життя українського народу, особливості та передумови формування козацької держави (1648-1781рр.);

рівень освіти і науки даного періоду, літературу, театральне і музичне мистецтво, архітектуру, образотворче декоративне та ужиткове мистецтво. Окрема увага зосереджується на соціально-політичних, історичних обставинах розвитку української культури, генезі та періодизація національно-культурного відродження в Україні.

Утвердження української культури як культури світового рівня відбувається на етапі культурно-просвітницької діяльності західноукраїнського духовенства у першій половині XIX ст. Утвердження української культури як культури світового рівня простежується в діяльності .І.Франка, Т.Г.Шевченка, М. Грушевського як історика і громадського діяча. Тематичне і стилістичне оновлення української літератури простежується в працях Лесі Українки, М.Коцюбинського, В.Стефаника, В.Винниченко. [6,с.112]

Вивчаючи українська культуру XXст.- початку XXI століття, слід звернути увагу на здобутки, втрати і сподівання, передумови національно-культурного Відродження 20-х р.р. XX ст. , головні тенденції та нові явища в розвитку української науки, нові тенденції у розвитку української літератури, драматургії та театру, становлення українського кіномистецтва. Особливе місце посідає вивчення новаторських тенденцій в українському образотворчому мистецтві 20-30-х років: трагічна доля діячів української культури 20-30 рр; "розстріляне відродження"; культурні процеси у часи "відлиги", нові тенденції в українській художній культурі 60-х років; літературне дисидентство та інші форми діяльності дисидентів; українська культура періоду "застою". На сучасному етапі вивчення культури , важливою подією було проголошення незалежної Української держави і заходи щодо розбудови її культурного життя. Актуальними залишаються питання розвитку культури в незалежній Україні, духовна культура української еміграції в умовах воєнного стану та роль української національної культури у формування національної свідомості.

Література

1. Антонович Д. Український театр// Дмитро Антонович. Українська культура. Лекції. – К.: Либідь, 1993. – 592 с.
2. Дятчук В.В., Барабан Л.І. Український тлумачний словник театральної лексики. – К.: Видавничий центр "Просвіта" , 2002.
3. Масол Л. та ін. Методика навчання мистецтва у початковій школі. – Х.: Ранок, 2006.
4. Масол Л., Ганнусенко Н., Комаровська О., Ничкало С., Оніщенко О., Рагозіна В. Комплексна програма художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах. / Інформаційний збірник міністерства освіти і науки України. – 2004. - №10. – С. 9-32.
5. Масол Л.М. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах / Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – 2004. - №10. – С.4-9.
6. Художня культура України: Навч. посіб./ Л.М.Масол, С.А.Ничкало, Г.І.Веселовська, О.І.Оніщенко; За заг. ред.. Л.М.Масол. – К.: Вища школа, 2006. – 239 с.

В.Богуславська,
доктор наук з фізичного виховання та спорту,
доцент кафедри теорії і методики спорту
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
І. Губар,
аспірант кафедри теорії і методики спорту
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
V. Bohuslavska,
Doctor of Science in Physical Education and Sports,
Associate Professor of the Department of Sports
Theory and Methodology
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University
I.Hubar,
graduate student of the Department
of Sports Theory and Methodology
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ У ТЕОРЕТИЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ ПЛАВЦІВ 8-10 РОКІВ

GENDER FEATURES OF THE APPLICATION OF INTERACTIVE EDUCATIONAL TOOLS IN THEORETICAL TRAINING OF SWIMMERS 8-10 YEARS OLD

Анотація. *В статті представлено результати дослідження впливу інтерактивних засобів теоретичної підготовки на теоретичну підготовленість хлопців та дівчат 8-10 років, що займаються плаванням на етапі початкової підготовки. Встановлено відсутність вірогідної різниці між показниками теоретичної підготовленості юних плавців чоловічої і жіночої статі.*

Ключові слова*: гендерні особливості, теоретична підготовка, інтерактивні засоби, плавання.*

Abstract. *The article presents the results of a study of the influence of interactive means of theoretical training on the theoretical preparedness of boys and girls aged 8-10, engaged in swimming at the stage of initial training. It was established that there is no probable difference between the indicators of theoretical preparedness of young male and female swimmers.*

Key words: *gender features, theoretical training, interactive tools, swimming.*

На сьогоднішній день, теоретична підготовка є невід'ємною складовою підготовки спортсменів. Вона є своєрідною базою для всіх інших сторін підготовки, що має на меті озброєння спортсмена спеціальними знаннями для успішної тренувальної та змагальної діяльності [1, 2, 5, 8, 9]. Існує чимало робіт присвячених теоретичній підготовці спортсменів [3, 4, 6, 7, 10].

Разом з тим, в науковій літературі не висвітлено питання можливостей застосування інтерактивних засобів теоретичної підготовки плавців на етапі попередньої базової підготовки з урахуванням їх гендерних особливостей. Тому це питання потребує подальшого вивчення.

Мета нашої роботи полягала у встановлені гендерних відмінностей використання інтерактивних засобів теоретичної підготовки із застосуванням ігрового методу навчання у теоретичній підготовці плавців 8-10 років.

Методи дослідження:

- методи теоретичного рівня дослідження: використано аналіз, порівняння, індукцію, дедукцію, систематизацію та узагальнення даних наукової і методичної літератури й контенту інтернету, спрямовані на виявлення проблем та суперечностей, пов'язаних із теоретичною підготовкою в плаванні та інтеграцією новітніх наукових досягнень у систему підготовки спортсменів;

- методи емпіричного рівня дослідження: соціологічне опитування у вигляді анкетування застосовано для встановлення актуальних проблем теоретичної підготовки в плаванні; аналіз документальних матеріалів – для визначення структури та змісту теоретичної підготовки в плаванні; педагогічне спостереження – для здійснення аналізу організації навчально-тренувального процесу з теоретичної підготовки спортсменів; педагогічний експеримент спрямовано на перевірку ефективності авторських інтерактивних засобів теоретичної підготовки щодо впливу на рівень теоретичної підготовленості спортсменів; педагогічне тестування застосовано для встановлення рівня теоретичної підготовленості спортсменів;

- методи математичної статистики використано для здійснення аналізу емпіричних даних дослідження.

Досліджувався вплив інтерактивних засобів теоретичної із застосуванням ігрового методу підготовки на теоретичну підготовленість плавців 8-10 років. Загальна кількість досліджуваних спортсменів становила 20 осіб, з них 10 дівчат та 10 хлопців.

Проведене нами опитування тренерів-викладачів та кваліфікованих спортсменів-плавців, шляхом анкетування, дозволили нам виокремити найбільш значимі розділи знань та теми за даними розділами для етапу початкової підготовки в плаванні.

для вікової групи спортсменів 8-10 років фахівцями було обрано 7 розділів знань та 15 тем за даними розділами.

Таким чином, за розділом знань «Історія розвитку плавання» було обрано три теми: «Історичні аспекти розвитку плавання в Україні та світі», «Плавання на Іграх Олімпіад», «Видатні спортсмени та тренери з плавання».

За розділом знань «Безпека життєдіяльності та правила поведінки на воді», також було обрано три теми: «Правила поведінки на воді», «Техніка безпеки та дії у критичних ситуаціях» та «Характеристика травм у плавців. Причини виникнення та профілактика».

Розділ «Гуманітарні знання у підготовці плавців» представлений двома темами: «Спортивна термінологія» та «Олімпійська освіта».

Розділ «Режим харчування і гігієна плавця» налічує теми: «Особливості харчування юних спортсменів», «Режим пиття. Вітаміни і мінерали у раціоні спортсменів» та «Гігієна, загартовування, режим харчування».

Розділ знань «Зміст спортивної підготовки в плаванні» представлений однією темою: «Формування знань про техніку виду спорту».

Водночас розділ знань: «Змагальна діяльність у плаванні» також представлений однією темою: «Правила, організація і проведення змагань з плавання».

За розділом знань: «Матеріально-технічне забезпечення підготовки плавців» обрано дві теми: «Спортивний інвентар. Правила збереження та експлуатації», «Вимоги до місць проведення занять та змагань».

Таким чином, враховуючи отримані результати опитування кваліфікованих плавців та тренерів-викладачів, було встановлено нагальну потребу у застосуванні інноваційних інтерактивних засобів теоретичної підготовки плавців на етапі початкової підготовки, що будуть включати комп'ютерні ігри. Застосування комп'ютерних ігор саме на етапі початкової підготовки буде сприяти формуванню зацікавленості і інтересу у плавців щодо вивчення теоретичних аспектів підготовки спортсменів у плаванні.

Так, серед опитаних тренерів віддали перевагу застосуванню комп'ютерних ігор як засобу теоретичної підготовки є 88,23 % опитаних, а серед кваліфікованих спортсменів визнали їх доцільність – 87,49 %.

Таким чином, результати проведеного опитування дозволили розробити та реалізувати програму формувального експерименту із залученням плавців на етапі початкової підготовки.

Для юних спортсменів було запропоновано п'ятнадцять комп'ютерних ігор за зазначеними вище темами, застосування яких відбувалося згідно з алгоритмом, що містив послідовні кроки:

1) попереднє проведення бесіди (розповіді) зі спортсменами за темою навчально-тренувального заняття;

2) ознайомлення спортсменів зі змістом гри;

3) розміщення кожного з гравців за окремим ПК (ноутбуком);

4) надання допомоги (у разі потреби) спортсменам у процесі проходження гри;

5) визначення переможця за комплексом чинників (швидкість розв'язання завдання, кількість зроблених помилок тощо);

6) аналіз та обговорення результатів гри із зазначенням переваг та недоліків дій учасників.

Для визначення ефективності застосування інтерактивних засобів теоретичної підготовки плавців на етапі початкової підготовки, було проведено тестування на початку педагогічного експерименту та після його завершення.

Таким чином, встановлено, що на початку педагогічного дослідження між групою хлопців і групою дівчат статистично вірогідних відмінностей не спостерігалося. Так у групі хлопців загальний показник рівня теоретичної підготовленості становив 9,21±0,40, а у групі дівчат 9,11±0,47 ($p>0,05$).

Наприкінці педагогічного експерименту, як в групі хлопців так і в групі дівчат показники вірогідно підвищились відносно початкового рівня теоретичної підготовленості до 24,0±0,47 ($p<0,001$) у хлопців і до 24,20±0,40 ($p<0,001$) у дівчат.

Разом з тим, між показниками хлопців та дівчат вірогідної різниці не виявлено.

Таким чином, результати наших досліджень дозволили встановити, що незважаючи на значне підвищення рівня теоретичної підготовленості юних плавців, під впливом занять із використанням інтерактивних засобів навчання при застосуванні ігрового методу, вірогідної різниці між показниками хлопців і дівчат не виявлено.

Література

1. Пітин М.П. Теоретична підготовка в спорті: монографія. Львів: ЛДУФК. 2015, 372 с.
2. Богуславська В. Пріоритетність засобів теоретичної підготовки в циклічних видах спорту (на матеріалі опитування тренерів-викладачів). Фізична культура, спорт та здоров'я нації: збірник наукових праць. 2017. Вип. 4 (23). С. 9-13.
3. Briskin Yu., Pityn M., Zadorozhna O., Smyrnovskyy S., Semeryak Z. Technical devices of improvement the technical, tactical and theoretical training of fencers. Journal of Physical Education and Sport. 2014. Vol. 3. P. 337−341. DOI:10.7752/jpes.2014.03051
4. Pityn M, Briskin Yu, Zadorozhna O. Features of theoretical training in combative sports. Journal of Physical Education and Sport. 2013;13 (2):195-8.
5. Pityn M, Bohuslavska V, Khimenes Kh, Neroda N, Edeliev O. Paradigm of theoretical preparation in sports. Journal of Physical Education and Sport (JPES), 2019. Vol. 19 (6). P. 2246-2251. DOI:10.7752/jpes.2019.s6338
6. Torrents C, Balagué N. Dynamic systems theory and sports training. Education. Physical Training. Sport. 2006. No. 13.
7. Платонов В.Н. Спортивное плавание: путь к успеху: в 2-х книгах / под общей редакцией В. Н. Платонова. Киев: Олимпийская литература, 2012. 544 с.
8. Фурман Ю.М., Бойко М.О., Грузевич І.В., Слободянюк М.Л. Удосконалення швидкісних якостей плавців 13–14 років шляхом підвищення ефективності креатинфосфатного механізму енергозабезпечення м'язової роботи. Спортивна медицина, фізична терапія та ерготерапія. 2021. Вип. 2. С. 41-47. DOI: https://doi.org/10.32652/spmed.2021.2.41-47
9. Тищенко В, Коваленко Ю, Лісенчук Г. Проблеми теоретичної підготовки в циклічних видах спорту (на прикладі плавання). Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2019;2:25-30. DOI:10.32652/tmfvs.2019.2.25-30.
10. Богуславська В. Ю. Зміст теоретичної підготовки спортсменів у плаванні. Фізична культура, спорт та здоров'я нації: зб. наук. праць. Випуск 2. – ВДПУ, ЖДУ Житомир: ФОП Євенок О.О., 2016. С. 119-123.

Б. Брилін,
доктор педагогічних наук,
професор кафедри музикознавства,
інструментальної підготовки та хореографії
Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського,
В. Бриліна,
кандидат педагогічних наук,
доцент
B. Brylin,
doctor of pedagogical sciences,
Professor of the Department of Musicology,
instrumental training and choreography
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University
V. Brylina,
Associate Professor of Art Disciplines
preschool and primary education

МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБОМ ТЕАТРАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ПІСНІ

THEATRALIZATION OF UKRAINIAN FOLK SONG AS A MEANS OF MUSIC AND AESTHETIC EDUCATION OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN

Анотація. *У статті розглядаються актуальні проблеми сучасної педагогічної науки – формування естетичної культури молодших школярів у процесі театралізованої діяльності. Визначено роль та місце естетичної культури у виховному процесі на основі аналізу стану розробленості цієї проблеми у науковій теорії та виховній практиці. З'ясовано вагомість театралізованої діяльності, театралізації та інсценізації української народної пісні як засобу музично-естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку.*

Abstract. *The article is devoted to the topical problem of modern pedagogical science - the formation of aesthetic culture of junior schoolchildren in the process of theatrical activities. Based on the analysis of the state of development of this problem in scientific theory and educational practice, the importance of dramatization of Ukrainian folk songs as a means of musical and aesthetic education is clarified, the role and place of aesthetic culture and theatrical activities of primary school children in aesthetic education of children.*

Ключові слова:*естетична культура,молодший шкільний вік, музично-естетичне виховання, театралізована діяльність, українська народна пісня.*

Key words: *aesthetic culture of junior schoolchildren, junior school age, musical and aesthetic education, theatrical activity, Ukrainian folk song.*

В умовах сучасного освітнього процесу зростає вагомість розробки питань формування естетичної культури у вихованні підростаючого покоління. Актуальною і важливою проблемою сучасної педагогічної науки є формування естетичної культури дітей молодшого шкільного віку. Значну роль в цьому процесі відіграє використання мистецтва, зокрема, музичного, яке в образно-звуковій формі відображає та узагальнює досвід емоційного ставлення особистості до життя; розкриття психолого-педагогічних основ формування естетичного відношення дітей до музичного мистецтва у процесі театралізованої діяльності.

Проблема формування естетичної культури молодших школярів, розвитку емоційно-естетичного відношення до музичного мистецтва є складною та багатогранною. Вона є предметом дослідження представників різних галузей науки: естетики (Б. Додонов, І. Степаняк, Г. Шингаров); психології (С. Науменко); мистецтвознавства (О. Костюк); педагогіки (Н. Ветлугіна, Л. Джикія, К. Хавнерта інші); естетичного виховання особистості, яка широко репрезентована в працях сучасних педагогів та діячів освіти – Л. Артемової, Г. Ващенко, Л. Масол, О. Поліщук, О. Рудницької.

Один з пріоритетних напрямків реформування основ національного виховання, забезпечення можливостей постійного духовного самовдосконалення, формування інтелектуального та культурного потенціалу особистості визначено в Державній Національній програмі «Освіта» Україна XXI століття: «у вирішенні даної проблеми особливу роль відіграє мистецтво як невід'ємна складова культури народу, як спосіб образного освоєння оточуючого світу, як складова духовного життя людини і суспільства» [1, с. 3]. Використання театрального мистецтва як засобу творчого розвитку особистості дитини, підтверджує необхідність застосування театралізованої діяльності молодших школярів в освітньому процесі з метою вдосконалення їх творчих здібностей та формування естетичної культури.

Найбільш сприятливий період розвитку музичних здібностей – це молодший шкільний вік. Це саме той час, коли закладаються основи духовності, свідомості, естетичних та моральних якостей, загальної та художньої культури. Теоретичний аналіз наукових засад естетичного виховання виявляє значущість організації театралізованої діяльності, інсценізації української народної пісні у виховній практиці молодших школярів.

Мета статті – розкриття педагогічного потенціалу музично-естетичного виховання молодших школярів шляхом театралізації української народної пісні.

Музичне мистецтво традиційно розглядається як своєрідний засіб пізнання та вираження емоційного світу людини, воно сприяє успішному формуванню естетичної культури молодших школярів та естетичного відношення до дійсності. Успішне залучення молодших школярів до музичного мистецтва стає можливим за умови

практичного виховного впливу націленого на забезпечення системного характеру цього явища і розвитку структурних компонентів у їх взаємозв'язку.

На внутрішній емоційності музичного сприймання дійсності наголошував О. Костюк: «Переживання музики має бути емоційним, але емоцією воно не закінчується. В музиці ми через емоцію пізнається світ, а музика є потужним засобом емоційного пізнання» [4, с. 95]. Н. Ничкало відзначає, що емоційно-естетичне відношення, як естетичне почуття, є специфічним засобом засвоєння художньої дійсності. «Коли твір мистецтва, картина природи або людина викликають у мене естетичне почуття, то це означає, що вони не лише мені подобаються, у викликаному естетичному почутті я пізнаю специфічну якість, можливо саме пізнаю за допомогою почуття» [6, с. 14].

Музика виділяється серед інших мистецтв особливою силою безпосередньої дії, що пов'язана із здатністю не лише усвідомити ситуацію почуття, але й відтворити її. Використання музики на основі асоціативних в зв'язків активізує інтуїтивні уявлення про емоції, що забезпечує розуміння емоційного характеру музики. «Саме музика широко охоплює усі інтуїтивні знання емоцій, що беруться людиною як із особистого досвіду, так і з спостережень за проявами переживань інших людей. Тому спроби тотального виведення емоційної виразності музики тільки з однієї будь-якої ознаки неправомірні» [4, с. 97].

Важливим завданням естетичного виховання є прояв переживання виразного змісту музики, який можливий в умовах його художнього змісту, безпосередньо в умовах зростаючої свідомості по відношенню до мистецтва та заглиблення в його зміст. Молодші школярі чуйні до музики, вони розрізняють прояв насолоди від форми і змісту. Через вираження емоцій музика відтворює «думки та образи», «картини природи», через естетичну емоцію людина пізнає світ. «Втрачаючи емоційну безпосередність по відношенню до художніх творів, людина втрачає саме естетичне відношення до них» [8, с. 25]. Крізь переживання звукової форми сприймання учні йдуть до осягнення ідейно-художнього змісту і насолоди від мелодії, гармонії, тембрів музики. Їм відкривається краса найтонших відчуттів власних емоцій.

Отже, театралізована діяльність молодших школярів є це колективною за своєю природою діяльністю. Вона містить в собі елементи театральної діяльності та реалізується в умовних педагогічних ситуаціях, спрямованих на розуміння навколишнього світу, збагачення і вдосконалення естетичного досвіду. В процесі театралізованої діяльності передбачається єдність урочної та позаурочної діяльності на основі особистісно зорієнтованого підходу. Таким чином, «формування естетичної культури молодших школярів у процесі театралізованої діяльності відображає рівень сформованості естетичної культури молодших школярів, яка містить мотиваційний, емоційно-когнітивний та діяльнісний компоненти» [7, с. 195]. Це, в першу чергу, як сприймання мистецтва театру, так і власної театралізованої діяльності, розуміння і оцінка діяльності інших. Має значення відчуття форми, композиції, емпатія, емоційне реагування, співпереживання; знання про мистецтво, засоби театрального мистецтва, розуміння і застосування понять та засобів сценічної виразності. Важливим фактором

є виникнення інтересу до театрального мистецтва, власної театралізованої діяльності, зокрема, ініціативність, інтенсивність відвідування театрів, прагнення учнів до театралізованої діяльності в урочний та позаурочний час. Вагомим чинником постають: оцінка дітьми театрального мистецтва, власної театралізованої діяльності та діяльності однолітків – здатність проаналізувати і зробити висновки щодо переглянутих вистав, сюжетів, засобів виразності, обґрунтованість оцінки виконавської творчості; володіння засобами театралізованої діяльності, асоціативна діяльність, регулярність застосування елементів творчості, самостійність виконання етюдів, вправ, самоусвідомлення, самовідчуття, впевненість при виконанні творчих завдань.

Представленні в статті деякі форми організації музично-естетичної роботи та театралізованої діяльності дітей молодшого шкільного віку, методичні рекомендації та ігрові прийоми щодо формування співочих навичок, підбору пісенного репертуару, вокально-хорової роботи, співочої установки й правила співу, співочого дихання, звукоутворення, розучування вокальних вправ, ритмодекламація, вокалізація, робота над чистотою інтонування, якістю звуковедення, охорони дитячого голосу, етапи роботи над інсценізацією пісні. Пропонуємо використовувати методичні пояснення до дитячих ігор з піснями, зразки ігор та пісень українських композиторів-класиків, як фактору успішного процесу вокально-естетичного виховання дітей. У відомій праці В.Верховинця «Весняночці» можна знайти ігри та пісні на такі теми.З наведених прикладів вчитель може уявити, коли та за яких умов діти можуть повторювати відомий репертуар, призначений для молодших школярів. Пісні та ігри можуть бути на різні теми. Яскравими картинами проходять перед дітьми різні пори року – весна, літо, осінь і зима, які назавжди запам'ятовуються. Зміни у явищах природи, людському оточенні, життя птахів, тварин дають чимало тем для оповідань, пояснень, творчих вправ. Наявність можливості робити екскурсії на природу – в ліс, на річку, задовольняють дитячу допитливість та цікавість, поглиблюють їхні знання і швидко розвивають розум дитини.

У процесі формування естетичної та музичної культури молодших школярів, а також залучення до театралізованої діяльності та інсценізації української народної пісні визначено низку методів, зокрема: словесні,наочні,практичні, дослідницькі методи та методи стимулювання та зацікавлення учні. Отже, словесні методи, це – творче читання, прослуховування виразного читання твору вчителем, читання напам`ять, звернення до казки, заучування слів ролі, мовне спілкування, обговорення сприйнятого тексту, бесіда за запитаннями і завданнями, метод активної дії слова на партнерів, та ін. До наочних методів відносяться методи пантоміми, демонстрація слайдів, аудіо та відеозаписів. Важливими є також практичні методи –ігрові та музичні імпровізації, добір пластичних дій, виразне проголошення реплік, пошук антонімічного образу. Дослідницький метод – це постановка завдання оцінити інсценівку або виставу. Методи стимулювання та зацікавлення учнів мають за мету сприяння розвитку естетичної та музичної культури молодших школярів, а також залучення до театралізованої діяльності та інсценізації української народної пісні,

залучення учнів до виступів перед аудиторією, створення предметно-просторового середовища. Цікавим є метод прикладу і наслідування та метод переконання.

Ми виділили основні принципи навчання співу дітей молодшого шкільного віку: цілеспрямованість, систематичність, плановість, що полягає в чіткому плануванні занять з дітьми, їх систематичність і цілеспрямованість; принцип диференційованого підходу до роботи з дітьми та обліку їх індивідуальних особливостей; принцип доброзичливості та відкритості [9, с. 28]. Після підбору пісенного репертуару починається вокально-хорова робота. У першу чергу, дітям нагадуються правила співочої установки і постійно контролюється їх виконання. Від того, наскільки вільно і, в той же час, активно відчуває себе дитина, залежить відповідний її фізичний стан, правильне дихання, необхідний характер звуку, емоційність.При навчанні дітей співу треба стежити за тим, як діти сидять, стоять, тримають голову, корпус, як відкривають ротову порожнину під час співу.

На нашу думку, можна ще виділити основні завдання навчання дітей співу під час театралізованої діяльності, зокрема: виховання у дітей емоційної чуйності, любові та інтересу до співочої діяльності; формування й розвиток у дітей співочих навичок, дикції, виконавської майстерності; розширення музичного світогляду та уявлень про навколишній світ; засвоєння навичок хорового співу; розвиток дитячої пісенної творчості. Також, щоб розпочати навчання співу необхідно провести деякі дії: визначити діапазон звучання, тип та особливості голосу дитини, систематично зміцнювати його, створюючи сприятливу «звукову атмосферу», яка сприяє розвитку голосу і слуху. Координація голосу і слуху є найважливішою умовою розвитку співочих здібностей дітей. Необхідно постійно стежити, щоб діти співали і розмовляли без напруги, не наслідуючи надмірно гучного співу дорослих, роз'яснювати батькам шкідливість крикливого співу і розмови дітей [9, с. 122].

Важливим етапом є підбір пісенного репертуару та залучення до театралізованої діяльності й інсценізації української народної пісні – найголовніше і складне завдання - знайти пісню, яка була б співзвучна настрою дітей, відображала їх інтереси та уявлення про навколишній світ, духовно розвивала їх, була доступна для виконання. Для дітей слід підібрати різнохарактерний, доступний, цікавий матеріал, з допомогою якого можна вирішити різні проблеми розвитку вокальних навичок. Пісні зазвичай викликають цікавість і багато позитивних емоцій, створюють радісний настрій, виховують оптимістичний характер у дітей.

Таким чином, вирішенню завдань з формування естетичного відношення до музики сприяє використання інших видів мистецтва. Перевірено зміст і методику формування естетичної культури молодших школярів у процесі театралізованої діяльності, що передбачають єдність урочної та позаурочної діяльності. Визначено їх роль та місце в естетичному вихованні школярів. Внаслідок взаємодії різних видів мистецтва в учнів активізуються психічні процеси, що допомагають заглибленню в художній світ мистецтва.

Звертаючись до вищесказаного, можна зазначити, що у розвитку естетичного відношення до мистецтва як системного утворення розкриття педагогічного

потенціалу музично-естетичного виховання молодших школярів шляхом театралізації української народної пісні займає вагоме місце. На кожному етапі цього процесу спостерігається активне становлення духовного зв'язку, генерування естетичної ідеї, використання можливостей мистецтва, формування і прояв важливих сутніх сил дитини. Подальшого вивчення потребує педагогічне керування процесом формування естетичної культури молодших школярів у процесі театралізованої діяльності, емоційно-естетичного відношення до організації такої діяльності молодших школярів, що стимулює розвиток самостійного осмислення власних емоційних реакцій, вимагає ретельного добору музично-художнього та пісенного матеріалу, який містить яскраво виражену динаміку емоційних настроїв, взаємодію музично-виражальних засобів у створенні художніх образів, що відповідають віковим особливостям, інтересам і потребам учнів молодших класів.

У статті теоретично досліджено проблему музично-естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку шляхом театралізації української народної пісні та здійснено конкретизацію компонентів його організаційно-педагогічного процесу в структурі навчання і виховання дітей. У поступовому розвитку і збагаченні естетичне відношення долає шлях від спонтанного спілкування з мистецтвом до глибокого засвоєння художньо-естетичних явищ. З'ясовано педагогічний потенціал театралізації української народної пісні у формуванні особистості дітей молодшого шкільного віку та значення її як наукової категорії; проаналізовано сучасний стан сформованості досліджуваної якості – розвитку творчих здібностей у дітей молодшого шкільного віку та визначено роль театральної діяльності як чинника формування особистості дитини, а також окреслено основну роль використання української народної пісні як засобу розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку у реалізації реформування освітнього процесу в загальноосвітніх навчальних закладах.

Література

1. Lazarenko N. Brovchak L., Starovoit L. The development of musical intelligence in junior schoolchildren during the lessons of the artistic cycle. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume IV, May 24-25, 2019. P.422-439
2. Брилін Б. А., Бриліна В. Л., Тодосієнко Н. Л. Інтеграційний потенціал мистецтва в розвитку естетичної культури молодших школярів / Наукові записки: зб. матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв «Музичне мистецтво і освіта: досвід та інноваційні шляхи розвитку». Вінниця, 2019. С. 27-32.
3. Зязюн И. А. Эстетический опыт личности: формирование и сфера проявления. Київ.: Высшая школа, 1976. 174 с.
4. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах. URL:http://www.yurinfo.org.ua/index.php?lang_id=l&menu_id=1182&articleid=165701#
5. Костюк О. Г. Сприймання музики і художня культура слухача. Київ: Наукова думка, 1985. 123 с.
6. Масол Л. М. Виховний потенціал мистецтва – джерело освітніх інновацій. *Мистецтво та освіта*. 2001. № 1. С. 2–5.

7. Ничкало Н. Г. Науково-методичне забезпечення мистецької освіти в Україні: від концепції до системи. *Теоретичні та методичні засади неперервної мистецької освіти :* зб. матеріалів науково-методологічного семінару. Чернівці: Зелена Буковина, 2007. С. 12–14.
8. Ростовський О. Я. Педагогіка музичного сприймання: Навч.-метод. посібник. Київ:ІЗМН, 1997. 243 с.
9. Рудницька О. П. Вчись шанувати прекрасне. Київ: Муз. Україна, 1983. 111 с.
10. Сєрих Л.В. Розвиток естетичної культури молодших школярів у процесі театралізованої діяльності // Українська культура: питання історії, теорії, методики: Зб. матер. Всеукраїнської конф. студентів і молодих учених. Херсон, 2005 С. 119-122.

Л. Бровчак,
кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
L. Brovchak,
candidate of Pedagogical Sciences, associate professor,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University
І. Дуб,
здобувач ОС «магістр»
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
I. Dub,
master's student,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

USE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN ART LESSONS IN PRIMARY SCHOOL

***Анотація**: у статті представлені теоретичні аспекти використання інноваційних технологій на уроках мистецтва в початковій школі; сформульовано методичні рекомендації стосовно використання різних технологій на уроках в початковій школі.*

***Abstract:** the article presents theoretical aspects of the use of innovative technologies in art lessons in elementary school; methodical recommendations regarding the use of various technologies in elementary school lessons are formulated.*

***Ключові слова:** молодший школяр, технології, мистецтво, школа, ІКТ.*

***Keywords**: younger schoolboy, technology, art, school, ICT.*

Постановка проблеми. Сучасна система освіти перебуває в стані безперервного розвитку та змін, аби відповідати запитам з боку суспільства та держави. Одним із способів, здатністю системи освіти відповідати викликам часу, є інновації – ведення, причому якісно нові, у систему освіти [2, с. 150].

Інноваційні технології у процесі навчання передбачають здобуття нових знань за рахунок інтеграції фундаментальної науки, а також безпосередньо освітнього процесу. Воно несе з собою нові засади розвиваючої освіти як основний модернізуючий фактор освіти. Стосовно педагогічного процесу, інновація означає введення нового в цілі, зміст, методи та форми навчання і виховання, організацію спільної діяльності вчителя та учня.

Метою інноваційної діяльності є якісна зміна особистості учня порівняно з традиційною системою. Це стає можливим завдяки впровадженню у професійну діяльність різноманітних дидактичних та виховних програм, що передбачає зняття педагогічної кризи. Розвиток уміння мотивувати дії, самостійно орієнтуватися в отриманій інформації, формування творчого нешаблонного мислення – основні цілі інноваційної діяльності.

Аналіз останніх наукових публікацій. Проблема розробки і впровадження в освітній процес інноваційних технологій висвітлена у працях В.Безпалько, Т.Ільїної, Н.Самохіної. Принципи та методичні засади використання інноваційних технологій у галузі мистецької освіти розглянуто у працях О.Гончарова, О.Отич, В.Шульгіної, О.Янкович та інші.

Наразі виникла необхідність застосування у практиці роботи вчителя різних стратегій навчання молодших школярів. Це означає перехід з пояснювально-ілюстрованого способу навчання на діяльнісний, коли дитина стає активним суб'єктом освітньої діяльності. Щоб це вийшло, вчитель має вміти моделювати урок у різних технологіях.

Виклад основного матеріалу. Школа, урок – продовження життя дитини у всій її повноті. Дитина йде до школи не лише за знаннями, які дає вчитель, але й для зустрічей із друзями, для ігор та розваг, для обміну враженнями. Щасливе дитинство відчувається як «радість життя», і це відчуття дітей має бути перенесене до школи, класу. Як же вчителю зацікавити учня? Як перетворити непростий процес навчання на захоплююче і значуще заняття?

Моделювання уроків у різних технологіях – справа не проста, але сьогодні – це вимога часу. Вчитель вже в початковій школі повинен демонструвати на уроці різні стратегії вчення, щоб сформувати здатність особистості, яка найбільш популярна в третьому тисячолітті, - вчитися все життя, здатність до саморозвитку.

Цілі використання інноваційних технологій на уроках у початковій школі:

- зробити урок сучасним (з точки зору використання ІКТ);
- наблизити урок до світосприйняття сучасного учня, так як він більше дивиться і слухає, ніж читає і говорить; використовує ту інформацію, яку здобула за допомогою технічних засобів;

- встановити відносини взаєморозуміння, взаємодопомоги між учителем та учнем;
- допомогти учителю емоційно та образно подати учням новий матеріал [1, с. 123-124].

Проникнення сучасних освітніх технологій в навчальний процес, у тому числі й на уроки мистецтва, відкриває нові можливості. У цьому випадку вчитель на уроках мистецтва має зробити інформаційно-комунікаційні технології новим засобом художньо-творчого розвитку школярів.

Сутність освітніх технологій полягає в тому, що характер і спосіб подання навчального матеріалу. Поряд із розвитком інтелектуального потенціалу учнів відбувається особистісний розвиток, вчитель і учень виступають як рівноправні учасники освітнього процесу. Вчитель повинен володіти особистісно-орієнтованими, освітніми технологіями, які розвивають, враховують рівень готовності до навчання у школі. Розвиток сучасної особистості учня здійснюється у процесі власної діяльності, спрямованої на «відкриття» нового знання.

Використання можливостей сучасних технологій, що розвивають, дозволить забезпечити формування таких базових компетентностей:

- інформаційної (уміння шукати, аналізувати, перетворювати, застосовувати інформацію для вирішення проблем);
- комунікативної (уміння ефективно співпрацювати з іншими людьми);
- самоорганізації (уміння ставити цілі, планувати, повноцінно використовувати особисті ресурси);
- самоосвіти (готовність конструювати та здійснювати власну освітню траєкторію протягом усього життя, забезпечуючи успішність та конкрентноспроможність) [3].

Отож, педагоги початкової школи покликані вчити дітей творчості, виховувати у кожній дитині самостійну особистість, що володіє інструментарієм саморозвитку та самовдосконалення, вміє знаходити ефективні способи вирішення проблеми, здійснювати пошук необхідної інформації, критично мислити, вступати в дискусію, комунікацію.

Як звичайний урок зробити незвичним, як нецікавий матеріал уявити цікавим, як із дітьми говорити сучасною мовою? Для того, аби зробити урок цікавим та захоплюючим, щоб діти із задоволенням приходили у школу, а не «відбували обов'язок», необхідно використовувати саме інноваційні технології, які на сьогоднішній день активно впроваджують в освіті:

1. Технологія проблемного навчання.

На будь-якому сучасному уроці не можливо обійтись без технології проблемного навчання або його елементів. Актуальність даної технології визначається розвитком високого рівня мотивації до навчання, активізації пізнавальних інтересів школяра, що стає можливим при вирішенні суперечностей, що виникають при створенні проблемних ситуацій. У подоланні посильних труднощів в

учнів виникає потреба в оволодінні новими знаннями, новими способами дій, вміннями та навичками.

Вирішення навчальних проблем надає позитивний вплив на емоційну сферу учнів, створює сприятливі умови для розвитку комунікативних здібностей учнів, розвитку їхньої індивідуальності та творчого мислення. Крім того, вміння бачити проблеми, ставити питання, висувати припущення, давати визначення поняттям, проводити спостереження та експерименти, робити висновки, доводити та захищати свої ідеї веде до самостійної пізнавальної діяльності, вміння бути успішним у світі, що дуже швидко змінюється.

2. Технологія групового навчання.

Групова робота грає позитивну роль як на перших етапах навчання, так і в подальшій освітній роботі. Методику групового навчання можна використовувати на уроках пізнання світу, математики, художньої праці, мистецтва. Оскільки новостворені групи є одним цілем, то завдання має даватись кожному члену групи, а вже потім кожне завдання поєднується в одне масштабне завдання.

Спільно-взаємодіючу роботу можна назвати співробітництвом чи співтворчістю. Така форма роботи вимагає від вчителя певних організаторських здібностей, як від учнів вміння спілкуватися у процесі сприйняття чи практичної діяльності. Одним із моментів організації процесу співробітництва є розподіл класу на групи: малі та великі, які ведуть роботу над частиною колективної композиції на уроках мистецтва [1].

Формування груп на уроках в основному здійснюється традиційним способом: за бажанням учнів об'єднатися в групи або коли учні згодні працювати разом, відчуваючи необхідність брати участь у творчій діяльності. При спільно-взаємодіючій формі роботи дотримуються різні принципи взаємозалежності: наприклад позитивний, такий, як рольова гра, де в групі набувають певних ролей (головний правитель, архітектор, майстри дизайнери, ремісники і т.д.). І обов'язково дотримується принцип цілеспрямованого навчання образотворчої творчості та навичок групової роботи, а також рефлексії.

Під час роботи учні узгоджують спільну діяльність, обговорюють загальну композицію, колорит, розмір складових. Художня співтворчість починається з розробки ідеї, виготовлення фрагментів зображення та закінчується узагальненням. У групах можуть бути охоронці порядку («Мудреці» або «Експерти»), які контролюють активність та дії учнів, заповнюють оціночні листи. Колективна діяльність цьому уроці пропонується як актуальний метод художнього виховання і залучення дітей до образотворчого творчості.

3. Ігрова технологія

Ігрові технології є одними із основних в початковій школі. Це одна з унікальних форм навчання, яка дозволяє зробити цікавим і захоплюючим не лише роботу учнів на пошуково-творчому рівні, а й у буденні кроки з вивчення предметів. Цікавість умовного світу гри робить позитивною, емоційно-забарвленою монотонну діяльність, щодо запам’ятовування, повторення, закріплення чи засвоєння інформації.

Використання ігор в образотворчій діяльності обумовлено своєрідними зв’язками гри з художньою творчістю. На уроці мистецтва гра допомагає розвивати в учнів увагу, окомір, спостережливість, творчі здібності, особистісні можливості дитини тощо. Основні напрямки, за якими реалізуються ігрові методи та прийоми на уроці:

- дидактична мета ставиться перед учнями у формі ігрового завдання;
- навчальна діяльність підпорядковується правилам гри;
- навчальний матеріал використовується як засіб, в освітню діяльність вводиться елемент змагання, який переводить дидактичну мету в ігрову;
- успішне виконання дидактичного завдання пов’язується з ігровим результатом [2, с. 151].

Головним завданням вчителя образотворчого мистецтва є прищеплення любові та інтересу до мистецтва, процесу творчого творення, наслідком чого є максимальний розвиток творчих здібностей учнів. Для вирішення цього завдання можна використовувати різні технології навчання.

Ігрова технологія будується як цілісна освіта, що охоплює певну частину навчального процесу та об'єднана загальним змістом, сюжетом, персонажем. До неї включаються послідовно ігри та вправи, що формують вміння виділяти основні, характерні ознаки предметів, порівнювати, зіставляти їх; групи ігор на узагальнення предметів за певними ознаками; групи ігор, у яких молодших школярів розвивається вміння відрізняти реальні явища від нереальних; групи ігор, які виховують вміння володіти собою, швидкість реакції на слово, фонематичний слух, кмітливість та ін. При цьому ігровий сюжет розвивається паралельно до основного змісту навчання, допомагає активізувати навчальний процес, освоювати навчальні елементи.

Відомо, що в грі людина повністю розкривається, вона не скута у вираженні власних почуттів та емоцій, і може навіть відкрити не виявлялися до цього моменту здібності. Також відомо, що творчі здібності можуть виявитися в образотворчій діяльності найяскравішим чином. І в ігровій та в образотворчій діяльності важливий не тільки результат, а й отримання задоволення від процесу, а результатом буде розвиток творчих здібностей.

Ми можемо припустити що, поєднавши ці дві діяльності у межах шкільного курсу вивчення образотворчого мистецтва, можна отримати позитивні зміни у розвитку творчих здібностей учнів. Як відомо, образотворча діяльність людини як індивідуальна потреба дитячого самовираження починається досить рано: практично кожна дитина вже в два роки за підтримки дорослих починає малювати і зберігає потребу та інтерес до цієї діяльності до 10 – 12 років (у деяких вона триває все життя).

4. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ).

Комп'ютер представляє величезні можливості для навчальних процесів, а також для роботи з базою даних - величезною кількістю інформації, що зберігається в придатному для автоматичної обробки вигляді. Учню легко здійснити пошук, систематизацію та обробку відомостей. У процесі роботи легко запам'ятовуються

події, поняття, а також назви творів мистецтва, види та жанри, імена художників, дати. Таким чином, навчання з активним використанням ІКТ дозволяє чітко організувати розумову діяльність учня на основі вивчення головного у навчальному змісті, а використовувані комп'ютерні програми чіткіше закріпити матеріал, що вивчається.

Досягнення основних освітніх цілей залежить від цього, якою мірою учні навчені сприйняттю інформації та її використанню, тому освоєння сучасних інформаційних технологій педагогами і учнями є нагальною потребою. Сучасний урок неможливий без використання інформаційних та комунікаційних технологій.

Інформаційні технології використовуються педагогом для демонстрації навчального матеріалу, різноманітних засобів контролю, виконання практичних та самостійних робіт, побудови схем, графіків, моделей, діаграм, вікторин. Використання мультимедіа дозволяє зробити урок наочним та емоційно насиченим, а зміст більш доступним. Використання ІКТ налаштовує учнів на активну роботу та розвиває пізнавальний інтерес до навчання.

На уроках образотворчого мистецтва можна застосовувати різноманітні форми роботи з інформаційними технологіями. Це може бути використання наочності, тим більше, що в школах, як правило, відсутній набір демонстраційних таблиць по етапах малювання, схем, репродукцій, ілюстрацій, відео. У такому разі проектор може надати неоціненну допомогу.

Висновки. Отже, використання інноваційних технологій на уроках у початковій школі є одним із найсучасніших засобів розвитку особистості молодшого школяра, формування його інформаційної культури відповідно до запитів сучасного світу. Застосування вчителем різноманітних технологій дозволяє сформувати у молодшого школяра вміння працювати з інформацією, розвивати в учнів навички дослідницької діяльності. На сьогоднішній день робота педагога початкової школи неможлива без використання інноваційних технологій та методів навчання, їх застосування сприяє підвищенню якості знань учнів, розвитку пізнавального інтересу, сприяють розвитку допитливості, підвищують активність, приносять радість, формують у дитини бажання вчитись.

Література

1. Барановська І., Бровчак Л., М.Вацьо, Дабіжа Л., Добровольська Р., Коваль Т., Колодяжна В., Ліхіцька Л., Маринчук Т., Старовойт Л., Тодосієнко Н., Черноус Т., Шикирінська О., Якименко Ю. Підготовка майбутнього учителя початкової школи до інтегрованого викладання мистецьких дисциплін: Колективна монографія. Вінниця, 2021. 246с.
2. Досяк І.М. Нестандартні уроки з використанням інноваційних технологій. 1 – 4 класи. – Х.: Вид. група «Основа», 2017. – 160 с.
3. Сиротинко Г.О. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. Харків: Видавнича група «Основа», 2018. 162 с.
4. Шикиринська О. Методичні аспекти ознайомлення майбутніх вихователів з ресурсом Geniall.ly для створення інтерактивного контенту // Матеріали ІІІ Міжнародного форуму науковців та дослідників «SCIENCE AND STUDY 2021». – Київ, 2021. – с. С.101-103.

К. Бродецька,
здобувач ОС «магістр»
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
K. Brodetska,
master's student,
Vinnytsia Mykhailo Kotsubynsky
State Pedagogical University

РОЗВИТОК НАВИЧОК УСНОГО МОВЛЕННЯ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

DEVELOPMENT OF ORAL SPEAKING SKILLS BY MEANS THEATRICAL ACTIVITY

Анотація. *У статті наголошено на важливості розвитку навичок усного мовлення, визначено великий вплив театру педагогіки на розвиток комунікативної сфери молодших школярів. Запропоновано методичні рекомендації, які базуються, на нашому педагогічному досвіді та пов'язані із розвитком усного мовлення учнів засобами театралізованої діяльності.*

Abstract. *The article emphasizes the importance of the development of oral communication skills, determines the great influence of the pedagogic theater on the development of the communicative sphere of younger schoolchildren. Methodical recommendations are proposed, which are based on our pedagogical experience and are related to the development of students' oral speech by means of theatrical activities.*

Ключові слова*: театр, педагогіка театру, учні початкової школи, навички усного мовлення.*

Key words*: theater, theater pedagogy, elementary school students, oral speech skills.*

Постіндустріальний прогрес суспільства негативно вплинув на розвиток мовлення молодших школярів. Більшість з них ще з раннього дитинства користується гаджетами, окрім того дистанційний формат навчання гальмують мовленнєві процеси. Діти залишаються у обмеженому мовному середовищі, рідко контактує з ровесниками тощо. Саме тому педагог має приділяти максимальну увагу розвитку навичок усного мовлення учнів, стимулювати їх до комунікації. Одним із таких ефективних засобів є театралізована діяльність. Театр поєднує в собі різні види мистецтв, дозволяє розширити світогляд учнів, стимулює розвиток усіх мисленнєвих процесів. Театр педагогіки переносить учнів у ігрову діяльність, створює для них сприятливе середовище розвитку та зростання. Театральна діяльність активно впливає на розвиток мовлення дітей, так як він стимулює до постійної комунікації, висловлення власної думки логічно та послідовно, розвитку ораторського мистецтва тощо.

Питання розвитку навичок усного мовлення представлено в таких нормативних документах нашої країни: Концепції літературної освіти (2011), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки (2014); Концепції «Нова українська школа» (2016); Законі «Про освіту» (2017), Концепції розвитку педагогічної освіти (2018), Державному стандарті початкової освіти (2018). Це питання представили в своїх працях А. Богуш, І. Большакова, М. Вашуленко, О. Вашуленко, Н. Гавриш, Н. Лазаренко, І. Лапшина, К. Крутій, Н. Соняк, М. Стахів, Л. Хоменко, Л. Чемоніна. Особливості використання театралізації в освітньому процесі учнів початкової школи досліджували І. Барановська, С. Барило, О. Деркач, М. Явоненко.

В. Сухомлинський говорив, «якщо дитина змалечку засвоює рідну мову, проникається традиціями, то вона виросте справжнім патріотом, який берегтиме та примножуватиме славу свого народу»….«мова – це джерело духовного багатства народу і чим більше дитина п'є з цього джерела, тим сильнішою, духовнішою, міцнішою в патріотичних поглядах вона стає» [6, с. 156].

У словнику-довіднику вказано, що «мова є знаковою системою, яку люди розшифровують під час спілкування. Водночас мова передається через мовлення» [2, с. 518]. У психологічному словнику визначено, що «мовлення є психологічним поняттям, оскільки мовленнєва діяльність є одним з видів психічної, інтелектуальної діяльності людини. Мовлення є також поняттям комунікативним, оскільки воно виступає основним засобом комунікації (мовленнєвого спілкування)» [8, с. 312]. Розвиток мовлення, на думку Г. Костюка тісно пов'язаний із збагаченням та активізацією лексичного словника учнів. «Чим більше слів знає дитина, тим багатше її мовлення, тим швидше вона сприймає навколишній світ та все, що в ньому відбувається» [5, с. 32].

Театралізована діяльність активно стимулює соціалізацію учнів, зокрема, розвиток їхньої комунікативної сфери. На усіх етапах педагогіки театру дитина спілкується. Спочатку разом із учителем учні визначають твір, який візьмуть за основу постановки (або ж молодші школярі складуть казку інсценізацію самостійно), далі розприділятиму ролі, обговорюватимуть, кому яка підійде краще, а потім старанно готуватимуть постановку, репетируватимуть. Усі ці дії потребують постійного спілкування, активної взаємодії та роботи. Театралізована діяльність дозволить створити мовне середовище для активного розвитку дітей. В процесі роботи над ролями рекомендується: складати словесний портрет героя; фантазувати з приводу його будинку, взаємин з батьками, друзями, придумування його улюблених страв, занять, ігор; створювати різні випадки з життя героя, не передбачених інсценуванням; аналізувати придумані вчинки; робота над сценічною виразністю: визначення доцільних дій, рухів, жестів персонажа, місця на сценічному майданчику, міміки, інтонації; підготовка театрального костюма; використання гриму для створення образу [7].

У своїх дослідженнях О.Демченко пояснює «педагогіку театру / шкільну театральну педагогіку» як «міждисциплінарну науку, яка інтегрує в собі основи

знань: культурологічних (закономірності та механізми емоційного впливу театру на людину, взаємодії особистості з театральним мистецтвом, задоволення екзистеційних потреб, творчої самореалізації), педагогічних (методи і прийоми освітньої та соціально-виховної роботи засобами театру). Вона є теоретико-методичною системою, яка об'єднує у цілісному освітньому процесі педагогічну теорію і навчальну, виховну, соціально-виховну практику, арт-педагогічні технології» [4, с. 581].

Досліджуючи функції театралізованої діяльності у роботі з молодшими школярами, І. Барановська виокремлює наступні: соціалізуюча (усвідомлення особливостей виконання різних соціальних ролей у суспільстві, приміряння на собі загальноприйнятих моделей поведінки); виховна (розуміння моральних категорій, їхнє сприйняття та переживання); розвивальна (активізація роботи всіх мисленнєвих процесів учнів); дидактична (активізація пізнавальної діяльності, збудження інтересу до освітньої діяльності); релаксаційна (зниження емоційного стресу), психотерапевтична (стабілізація емоційного стану). Театралізована діяльність сприяє розвитку пізнавальних інтересів дітей, розширює їхній світогляд, сприяє самореалізації, формує естетичні смаки та вподобання, стимулює розвиток мисленнєвих процесів, сприяє самоутвердженню у суспільному житті [1, с. 23].

Використання театралізації, на думку Н. Казьмірчук, сприяє:

- «зануренню» учнів у літературний твір та розвиток навичок свідомого читача;
- уважному прослуховуванню твору та розвитку аудіальних навичок;
- розвитку навичок правильного, виразного говоріння, здатності доносити ідеї та емоції до слухачів;
- формуванню навичок комунікації, взаємодії, співпраці в команді;
- моделюванню різних комунікативних ситуацій, вибору стратегії спілкування, імпровізації;
- розвитку емоційного інтелекту: учні вчаться розуміти та відчувати літературних персонажів, зображувати їх, співпереживати їм та висловлювати ці почуття назагал;
- критичному та креативному мисленню [3, с. 15].

У нашій педагогічній діяльності ми надаємо перевагу розігруванням різних соціальних сюжетів («У магазині», «У театрі», «У бібліотеці»), які стимулюють засвоєння правил поведінки у суспільстві та їхнього творчого переосмислення. Також працюємо над розвитком монологічного мовлення учнів та пропонуємо їм висловитися від імені будь-якого героя твору (зазвичай того, на якому автор не акцентує увагу, це може бути дерево, стіл, шкільний портфель тощо). Таке завдання подобається учням, адже воно дозволяє подивитися на ситуацію з різних точок зору, усвідомити її, переосмислити, а головне, стимулює розвиток творчих здібностей учнів, підтримує їхнє прагнення до винахідництва та творчого переосмислення навколишньої дійсності. Для розвитку діалогічного мовлення пропонуємо перевтілитися в різних героїв, придумати та розіграти розмову між ними (зустріч пір

року, розмова дванадцяти місяців біля багаття, пригоди пелюсток квітки-семецвітки тощо). Таке перевтілення одухотворює дітей, відкриває перед ними можливості нових креативних досягнень, стимулює розвиток мовлення, на основі позитивних емоцій школярі весь час хочуть спілкуватися, ділитися враженнями тощо.

На уроках літературного читання ми віддаємо перевагу розігруванню сюжетів за допомогою пальчикового театру, фігурки для якого учні виготовляють на уроках мистецтва. Пропонуємо молодшим школярам спочатку роботу в парі, а потім об'єднуємо учнів за рядами та пропонуємо їм створити спільну історію для інсценізації. Використовуючи режисерські ігри для театралізованих постановок, ми пропонуємо учням вправу «Салат казок», яка передбачає те, що будь-які герої відомих казок зібралися разом. Завдання учнів змоделювати місце їхньої зустрічі, сюжет розмови, пригоди, в які вони потраплять на програти це все разом. Така вправа беззаперечно подобається молодшим школярам, вони з радістю фантазують, перевтілюються в улюблених героїв. Ми вважаємо, що разом з учнями доречно виготовляти та спільно використовувати для театралізованих ігор різноманітні набори: «На морському дні», «Бабусине подвір'я», «Юрський період», «Космічна подорож», «Моя родина», «Рятувальники», «Південний полюс», «Пригоди левенят», «Джунглі» тощо.

Надзвичайно яскравим серед різних театралізованих прийомів, які ми використовуємо для розвитку навичок усного мовлення дітей є використання настільного театру. Для настільного театру ми використовуємо овочі та фрукти, яким школярі малюють вирази обличчя та розігрують різні ігрові ситуації. Так за допомогою театру овочів учні здійснювали постановку п'єси «Ходить гарбуз по городу», а також ставили невеликі фрагменти із казки «Чиполіно». Ще один вид настільного театру, який, на нашу думку, користується великою популярністю у вчителя та його вихованців – це театр смайлів. На ранкових зустрічах із пластиліну, кінетичного піску чи глини школярі виготовляють смайлики, а на уроках літературного читання озвучують їх. Ми пропонуємо від імені смайлика розповісти вірш, переказати сюжет розповіді тощо. Відповідно, урок літературного читання перетворюється на цікаві пригоди, в яких учні з радістю хочуть брати участь та комунікувати.

Наведемо приклади театралізованих завдань, які сприятимуть розвитку навичок усного мовлення:

- Дидактичні ігри: «На лісовій галявині», «Казка ожила», «Я – маленький чарівник», «морські пригоди»;
- Пальчикові ігри: «Пальчик+пальчик», «Апельсин», «Сонечко встає», «Пальчики вітаються», «Колобок», «Гриби», «Раз, два – у нас дружна сім'я», «Коза рогата», «Вітер дме», «Віяло», «Котигорошки», «Дружна сімейка»;
- Ігри-імітації: «На веселій перерві», «Космічні пригоди», «Розмова свійських птахів», «Бешкетний вулик», «Море», «Колобкові посиденьки»;

- Ігри на розвиток емпатії: «Хто як живе?» («Я – ведмідь», «Я – лисичка», «Я – зайчик»);
- Рухливі ігри: «Лисиця та бджоли», «Казковий марафон», «В країні Незнайка».

Кожен урок літературного читання, на нашу думку, доречно розпочинати з ігор на розминку мовного апарату, які мають творчий сюжет: уявити себе бджілками, які кружляють навколо квіток на подзижчати; уявити себе зайченям, що ховається від сірого вовка та вимовити відганяючи закличку (звук [з] по черзі зі всіма голосними звуками: [і],[и], [е], [у], [о], [а]); уявити себе пароплавом, що прибуває в порт та з закритим ротом спробувати прогудіти звук [м] з наростанням голосу; уявити себе настінним годинником та з наростанням голосу вимовляти фразу «тік-так-тук» тощо.

Цікавим для учнів, на нашу думку, буде використання ігор-драматизацій та ігор-імітацій за сюжетами українських народних казок («Котик та Півник», «Лисичка-сестричка», «Кривенька качечка», «Дідова дочка та бабина дочка», «Котигорошко») та казок країн світу («У пошуках щастя», «Багач та бідняк»). Великою популярністю в молодших школярів користуються ігри, поставлені за змістом авторських казок «Фарбований лис», «Попелюшка», «Дюймовочка», «Гидке каченя», «Червона шапочка» тощо. Причому такі ігри можуть стати повноцінним етапом кожного уроку. Доречно пропонувати молодшим школярам хоча б раз в тиждень брати участь у режисерських іграх, тобто самостійно створювати сюжет для гри. Важливого значення для учнів початкової школи матиме організація театральних дійств, постановка п’єс на честь святкування Дня театру, Дня казки тощо.

Отже, використання театралізованої діяльності ефективно впливає на процес розвитку навичок усного мовлення молодших школярів, дозволяє школярам навчитися в повній мірі оперувати всім арсеналом засобів ораторського мистецтва: голосом, тембром, здатністю чітко, логічно та послідовно висловлювати свою думку тощо. Театр педагогіки створює для молодших школярів сприятливе ігрове середовище, яке дозволяє швидко та ефективно комунікувати, знаходити спільну мову з різними людьми, вчить учнів долати страхи говорити на публіку, аргументувати свою точку зору тощо.

Література

1. Барановська І. Театр ляльок у початковій школі : навчально-методичний посібник. Вінниця, 2015. 170 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.: Перун, 2003. 1440 с.
3. Демченко О., Казьмірчук Н., Стахова І. Розвиток soft skills майбутніх учителів початкових класів як засіб акмеологічного зростання. Professional Pedagogics. 2022. 1(24). P. 91-101.
4. Демченко О.П., Іщенко К.В., Драбинюк С. Ю. Флуд Л.М., Театралізована діяльність як засіб розвитку творчості дітей з особливими освітніми потребами. XVII Міжнародна науковопрактична конференція «Multidisciplinary academic notes. Theory, methodology and practice», 03-06 травня 2022 р., Токіо, Японія [Multidisciplinary academic notes. Theory, methodology and practice Proceedings of the XVII International Scientific and Practical Conference Tokyo, Japan May 03 – 06, 2022]. С.580-585.

5. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ : Рад. Школа, 1989. 608 с.
6. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. Київ: Радянська школа, 1976– 1977. Т. 1. 654 с.
7. Театральна педагогіка як універсальний засіб виховання людини. URL : https://jak.koshachek.com/articles/teatralna-pedagogika-jak-universalnij-zasib.html
8. Шапар В. Б. Психологічний тлумачний словник. Харків : Прапор, 2004. 640 с.

М. Вацьо,
Заслужений працівник культури України,
доцент кафедри мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного
університетуімені Михайла Коцюбинського,
M.Vatsio
Associate Professor,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

ОСОБЛИВОСТІ ЗАЛУЧЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО МУЗИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРОЦЕСІ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ

FEATURES OF ATTRACTING YOUNGER STUDENTS TO MUSICAL ACTIVITIES IN THE PROCESS OF EXTRACURRICULAR WORK

Анотація. В статті досліджуються форми та методи залучення молодших школярів до музичної діяльності у процесі позашкільної роботи. Автор підкреслює, що під час підготовки майбутніх учителів початкових класів до позакласної музично-виховної роботи з молодшими школярами необхідно ознайомити з вимогами щодо визначення змісту і розробки методики позакласних музичних занять. Пропонує використовувати в процесі позакласної роботи гру на дитячих музичних інструментах, танці, вокальні ігри.

Abstarct. The article explores the forms and methods of involving younger schoolchildren in musical activities in the process of extracurricular work. The author emphasizes that when preparing future elementary school teachers for extracurricular musical educational work with younger students, it is necessary to familiarize them with the requirements for determining the content and developing the methodology of extracurricular musical activities. Suggests using children's musical instruments, dances, and vocal games in the process of extracurricular work.

Ключові слова: молодші школярі, музична діяльність, позакласна робота, позакласні музичні заняття.

Key words:younger students, musical activity, extracurricular work, extracurricular music lessons.

Залучення дітей до музичної діяльності у процесі позакласної роботи - один із пріоритетних напрямків музично-естетичного виховання підростаючого покоління. Виходячи з цього, слід особливу увагу звернути на масове залучення молодших школярів до різноманітної музичної діяльності шляхом організації систематичних музичних занять в умовах групи продовженого дня.

У педагогіці музичної освіти проблемами, пов'язаними з початковим етапом музичного виховання дітей, займалися науковці Л. М. Масол, І. Ю. Липа, В. Л. Бриліна. В своїх дослідженнях Л. О. Нємцова подає аналіз форм і методів організації позакласної музично-виховної роботи. В своїх наукових працях науковець підкреслює, що «…позакласна музично-виховна робота доповнює уроки музичного мистецтва і має на меті розширити музичний кругозір дітей, поглибити отримані ними знання, а також удосконалювати виконавчі навички і вміння.» [6, с. 88]

Метою нашої статті є дослідити особливості залучення молодших школярів до музичної діяльності у процесі позакласної роботи, проаналізувати форми та методи організації позакласної музично-виховної роботи в початковій школі.

На думку Б. І. Нестеровича: «Позакласну музично-виховну роботу в початковій школі тлумачимо як системне включення дітей у художньо-творчу діяльність зі сприймання, оцінювання, творчої інтерпретації музики на основі оптимальної реалізації її ціннісно-виховного потенціалу, варіативного пошуку організаційно-виховних форм подачі музичного матеріалу, постійного емоційного збагачення виховних ситуацій та забезпечення рефлексивної реакції вихованців на зміст музичних образів» [5, с. 11].

Варто зазначити, що під час визначення змісту і розробки методики позакласних музичних занять з молодшими школярами важливо дотримуватись вимог, що належать до голоовних завдань музичного виховання. До таких, на думку науковця І. Ю. Липа належать наступні:

«а) підбір художнього музичного матеріалу з урахуванням його привабливості і доступності для дітей молодшого шкільного віку;

б) зв'язок з класною навчальною, виховною роботою;

в) послідовний, постійний розвиток музичних здібностей дітей;

г) використання творчої ініціативи школярів;

д) формування основ самостійності в музичній діяльності учнів» [2, с. 74].

Роботу, розпочату на уроці музичного мистецтва, можна послідовно продовжувати на заняттях в позаурочний час у таких основних напрямках:

1) використовувати пісні, вокальні вправи, розучені з дітьми на уроці, в процесі гри на дитячих музичних інструментах, здійснювати інсценізації пісень, їхнє виконання з рухами;

2) музичні твори для слухання музики, з якими діти знайомились на уроці, використовувати для повторного прослуховування під час організації концертів-загадок, музичних вікторин, виконання музично-ритмічних рухів. Крім цього, необхідно також використовувати додатковий музичний матеріал відповідно до

завдань, головним з яких є підготовка дітей до виступів на шкільному святі чи дитячому ранкові [3, с. 67].

Ми звертаємо увагу на такі основні форми масового залучення молодших школярів до музичних виступів на шкільних святах:

а) урочисте шикування і крокування під звуки відповідного маршу;

б) колективне виконання пісень (можливе використання сольного або ансамблевого співу);

в) інсценізація пісень, постановка вокально-танцювальних ігор; виконання хороводів, масових танців;

д) ансамблеве виконання пісень, танцювальних мелодій.

«Для того, щоб учні могли брати участь в такій різноманітній роботі, – вважає дослідник Б. І. Нестерович – необхідно готувати виступи не епізодично, перед святами, а систематично працювати з ними над освоєнням різних видів музичної діяльності під час занять (слухання музики, спів, гра на дитячих музичних інструментах, музично-ритмічні рухи)» [5, с. 8]. Враховуючи доцільність залучення молодших школярів до різноманітної музичної діяльності з метою їхнього всебічного музичного розвитку, ми вважаємо ефективною побудову музичних занять для всіх школярів в позаурочний час на основі поєднання, комбінування основних видів музичної діяльності.

Важливе значення у позакласній музично-виховній роботі з молодшими школярами має використання дитячого музичного інструментарію. На позакласних заняттях з першокласниками в групі подовженого дня можна використовувати простий і доступний музичний інструмент – цитру, яка рекомендується для музичного виховання дітей віком від 6-12 років.

Доцільно відзначити, що гра на дитячих музичних інструментах сприяє розвитку мелодичного слуху, відчуття ладу, ритму.

На нашу думку доцільно на позакласних заняттях використовувати вокальні ігри – «це різні вправи, звуконаслідування, мовні зарядки та ритмодекламації, ігри на розвиток мовного та співочого дихання, розвиваючі ігри з голосом, інтонаційні ігри та вправи, ігровий показ пісні [1, с. 150]**.**

Як відомо, дітям дуже подобається виступати на святах, дитячих ранках. Тому важливо на музичних заняттях в позаурочний час готувати репертуар для виступу. Для цього в першу чергу слід використовувати нескладні пісеньки, з якими діти знайомились на уроках музичного мистецтва.

У роботі з дітьми важливо використовувати спеціально дібрані музичні твори,які цікаві дітям і впливають на їх емоційну сферу,розвивають такі функції як - мислення,волю, мотивацію. Крім цього,значний емоційно-позитивний та розвивальний вплив на особистість дитини молодшого шкільного віку може справити музично-фольклорне середовище.[2,с.16].

До всіх пісень доцільно виконувати акомпанемент на фортепіано чи баяні, який подано в посібниках до уроків мистецтва в початкових класах.

І те, що діти виконували ці пісні на уроці, допомагає їм швидше відтворювати мелодії на інструменті та краще їх запам'ятовувати. В результаті спостережень виявилось, що, чим певніше учні виконують пісні, тим більше вони їм подобаються, і в дітей з'являється бажання повторювати їх.

Таким чином, виконуваний репертуар надовго залишається в пам'яті учнів, вони часто наспівують вивчені пісеньки в щоденному побуті.

У зв'язку з тим, що багато першокласників ще не мають належно налагодженої вокально-слухової координації, їм спочатку важко одночасно співати і грати на інструменті.

Граючи на інструменті, діти краще засвоюють пісні, чистіше, виразніше їх виконують, з'являється багато охочих виконувати пісню соло.

Крім того, зростає інтерес до творчого музикування: діти підбирають на слух нескладні, знайомі мелодії з назвами. «Дуже важливо створити такі умови в групі продовженого дня, щоб діти могли самостійно грати на інструментах у вільний час. – зазначає науковець Б. І. Нестерович – Для цього корисно організувати в школі музичну кімнату, де учні могли б закріплювати вміння, навички, набуття на заняттях» [5, с. 12].

Ще краще, коли такі інструменти є у дітей вдома, і вони можуть показати свої досягнення батькам, що є неабияким стимулом дитячої діяльності.

Важливою складовою частиною позакласних занять з музики є танець. Тому заняття, на яких слухання музики поєднується з навчанням музично-ритмічних рухів вважаються дуже ефективними. Основне завдання тут – розвиток у дитини можливостей сприймання художніх образів музики і вміння відобразити їх у русі.

Наші спостереження показують, що тут широко можна використовувати технічні засоби, де основний музичний матеріал можна відтворювати за допомогою сучасних відео та аудіо записів. Це дає вчителю можливість стежити за рухами дітей, виконувати музично-ритмічні завдання разом з ними. Доцільно також широко використовувати на позакласних музичних заняттях музичний матеріал для слухання музики за програмою «Мистецтво». Повторення певних музичних творів в позаурочний час дає можливість дітям «вслуховуватись», краще запам'ятати їх, сприяє глибокому розумінню змісту, характеру, відчуттю настрою.

Так, для розучування танцювальних рухів, а потім і для виконання танців можна використовувати народні мелодії, зазначені в програмі з музичного мистецтва для 1 класу. «Першокласники повинні вміти виконувати основні танцювальні рухи, які вони засвоїли ще в дитячому садку: крок польки, перемінний крок, оплески в різному темпі. – відмічає Б. І. Нестерович – Згодом діти зможуть виразно і невимушено виконувати танці, що складаються з цих елементів» [4, с. 87].

Крім того, дуже важливо розвивати в учнів емоційну чутливість, здатність виконувати сюжетно-образні рухи відповідно до змісту музичного твору.

Зацікавлює дітей також і інсценізація пісень. Тут розвивається їхня творча активність в пошуках різних музично-ритмічних імпровізацій.

Таким чином, організація позакласних музичних занять для молодших школярів у групі продовженого дня, побудованих за принципом поєднання різних видів музичної діяльності, продовжує лінію музичного виховання, почату в дитячому садку, допомагає масовому залученню дітей до виступів на шкільних святах, сприяє всебічному музичному розвитку школярів, формуванню їхніх музичних інтересів, служить справі підвищення рівня музичного виховання учнів.

Література

1. Вацьо М. Творча особистість вчителя початкових класів і музично-ритмічне виховання молодших школярів. Актуальні проблеми формування творчої особистості вчителя початкових класів:Матеріали третьої Всеукраїнської науково-практичної конференції. Вінниця: ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2005. Вип. 3. С. 149-151.
2. Вацьо М.Український дитячий музичний фольклор у художньому розвитку молодших школярів: навчально-методичний посібник.Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю.,2015.С.16
3. Липа І. Ю. Позакласна музично-просвітницька діяльність як складова професійної підготовки майбутнього вчителя. Освітній простір України. Івано-Франківськ: Вид-во ПНУ ім. В. Стефаника, 2015. Вип 5. С.74-78.
4. Масол Л. М., Ю. О. Очаковська, Л. В. Беземчук, Т. О. Наземнова. Вивчення музики в 1-4 класах: навч.-метод. посіб. для вчителів .Х.: Скорпіон, 2003. 144 с.
5. Нестерович Б. І. Педагогічні основи позакласної музично-виховної роботи в школі: навчальний посібник. Вінниця: ФОП Данилюк В. Г., 2015. 273 с.
6. Нестерович Б. І. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до позакласної музично-виховної роботи з молодшими школярами: автореф. дис. … канд. пед. наук. 13.00.04. Вінниця. 2009.С. 23
7. Нємцова Л. О. Форми та методи організації позакласної музично-виховної роботи. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Вип. 7 (138). 2021. С. 87-91.

Л. Вигівська,
здобувач ОС «магістр»
Національного університету «Чернігівського
колегіуму» імені Т. Г. Шевченка
L. Vyhivska
master’s student
T.H. Shevchenko National University
Chernihiv Colehium

МИСТЕЦЬКИЙ АСПЕКТ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК СКЛАДОВА ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛІВ

ARTISTIC ASPECT OF PROJECT ACTIVITY AS A COMPONENT OF CREATIVE DEVELOPMENT OF TEACHERS

Анотація. *У статті обґрунтовано актуальність дослідження питання формування у вчителів початкової школи проєктної компетентності як важливої*

складової їх професійно-методичної компетентності. Розглядається місце мистецтва у проєктній діяльності вчителів.

Abstarct. *The article substantiates the relevance of research on the issue of the formation of cultural project competence among primary school teachers as an important component of their professional and methodological competence. The place of art in the project activity of teachers is considered.*

Ключові слова*: вчитель початкових класів, мистецька діяльність, проєктна діяльність, професійна компетентність.*

Key words*: primary school teacher, artistic activity, project activity,professional and methodical competence; project development.*

Постановка проблеми. На сьогоднішній час ми живемо у просторі колосальних трансформацій всієї освітньої системи. Кардинальні зміни відчуваються й у галузі початкової освіти, реформування змісту загальної середньої освіти передбачає розроблення принципово нових державних стандартів загальної середньої освіти, які повинні ґрунтуватися на компетентнісному та особистісно-орієнтованому підході до навчання, враховувати вікові особливості психофізичного розвитку учнів, передбачати здобуття ними умінь і навичок, необхідних для успішної самореалізації в професійній діяльності, особистому житті, громадській активності [7].

Провідні реформи в українській освіті, що описуються в таких документах, як «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013), Закон України «Про вищу освіту» (2014), Концепція «Нова українська школа» (2016), «Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні» (2016), «Концепція розвитку педагогічної освіти» (2018), пов’язані з періодом модернізації сучасної освіти.

Таким чином, організація виховного та освітнього процесу за оновленими парадигмами освіти визначає застосування диференційованого, особистісно-діяльнісного, інтегративного, проблемного, міжпредметного, групового, інтерактивного, ігрового, рефлексивного, пошуково-дослідницького, проєктного, творчого підходів.

Освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об’єднаного спільними цінностями і культурою, та держави [3]. Рушійною силою для повноцінного розвитку особистості, на нашу думку, є виявлення своїх здібностей і творчого потенціалу. У сучасній освіті творчість педагога виступає як один з провідних факторів успішності навчання. Вона стає тією якістю, що забезпечує особистості можливість адаптуватися до мінливих умов життя і є запорукою успіху людини у професійній діяльності. Творчість є також важливим чинником розвитку особистості, що визначає її готовність змінюватися і відмовлятися від стереотипів [1, с.44].

Проєктна творча діяльність посідає важливе місце серед розвитку творчості вчителів молодших класів. Вона вимагає роботи таких психічних процесів, як

сприймання, образне мислення, уява, мовлення, емоції, активізує почуттєву та інтелектуальну складові пізнавальної діяльності.

Ми розглядаємо значення проєкту через площину опрацювання педагогами навчально-виховних програм. Саме цей процес дає можливість педагогу втілити свій творчий потенціал, а найбільша реалізація даної діяльності відбувається завдяки мистецьким дисциплінам.

Вищезазначене, на нашу думку, підтверджує важливість з упровадження у навчальний процес творчих проєктів з різних дисциплін, зокрема мистецьких. Такі технології удосконалять педагогічну майстерність вчителя та допоможуть у підвищенні якості освіти.

Аналіз останніх наукових публікацій. Теоретико-методологічні принципи компетентнісного підходу та шляхи його впровадження в систему освіти представлено в наукових працях Ж. В. Таланової, В. І. Лугового, Н. Ф. Тализіної та ін. На дослідницькому та творчому характері педагогічної діяльності акцент робили: Д. Локк , Я.-А. Коменський, Й. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо. Здатність майбутніх педагогів до виконання дослідницько-проєктних робіт і готовність до планування, організації та координації проєктної діяльності учнів досліджувалися в дисертаційних роботах, наукових монографіях, статтях і посібниках з педагогіки, підготовлених Н.В.Матяш, І.С.Гонтаренко, І.А.Левіною, Е.Ф.Зеєр, Н.Ю.Пахомовою та ін. На особливу роль мистецтва, художньої творчості в естетичному, моральному та трудовому вихованні молоді, формуванні творчої особистості вказують у своїх працях психологи і педагоги-дослідники, серед яких О. Тищенко, А. Аронов, Б. Брилін, І. Бех, Г. Васянович та інші. Проте в наявних працях не розкритов повному обсязі рольпроєктої діяльності у розвитку мистецької компетентності вчителів початкової школи.

Отже, **метою** цієї **статті** є обґрунтування актуальності дослідження проблеми формування в майбутніх учителів початкових класів проєктної компетентності з урахуванням мистецького аспекту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перш за все хочемо зазначити, що сьогодні «проєктна діяльність» у педагогіці аналізується у двох площинах:

1) як процес опрацювання педагогами навчально-виховних програм і методик застосування;

2) як проєктна діяльність учнів [2, с.35].

Наразі, ми беремо до уваги перше тлумачення, адже реалізація проєктів з точки зору вчителя як виконавця менше досліджене та обґрунтоване ученими, методистами, дослідниками.

Перш за все вважаємо доцільним визначитись з поняттям «проєкт». У «Рекомендаціях з управління циклом проекту» надається таке визначення:

Проєкт - це комплекс заходів, які здійснюються для досягнення чітко визначених цілей впродовж відведеного часу і за допомогою призначених на це фінансових ресурсів (бюджету).

Отже характерними рисами проєкту, що відрізняють його від інших видів діяльності є:

- орієнтованість на ціль;
- визначена тривалість;
- неповторність;
- високий ступінь складності, що викликає необхідність координування його заходів;
- необхідність залучення визначених фінансових засобів, а також певних людських, матеріальних та інших ресурсів. [5, с.16]

Охарактеризуємо кожну з рис:

1. *Орієнтованість на ціль.* Основна мета проєкту – це досягнення чітко поставленої цілі за допомогою обґрунтованих методів та засобів реалізації.
2. *Визначена тривалість.* Досить складна, але важлива риса, яка має на меті призначити часові межі. Основна мета – визначення дати початку, і кінця реалізації проєкту. Впродовж обмеженого часу, необхідно досягти всіх поставлених цілей.
3. *Неповторність.* Обов'язкова винятковість– що означає досить високий процент новизни. Наприклад, ви досить часто проводите поодинокі тренінги з розвитку творчого потенціалу, але плануєте створити унікальний цілий навчальний цикл. У цьому курсі ви визначили конкретну мету, яка буде оригінальною та неповторюваною.
4. *Високий ступінь складності, що викликає необхідність координування його заходів.* Вам потрібно скластипевну концепцію послідовності розкладу, часу та місця проведення тренінгу (дотримуємося попереднього прикладу). Зазвичай, у реалізації беруть участь декілька осіб, зовнішні установи та організації, що досить сильно ускладнює управління проєктом.
5. *Необхідність залучення визначених фінансових засобів, а також певних людських, матеріальних та інших ресурсів.* Тут йде мова більше про грантові проєкти та залучення позабюджетних коштів.

Проєктна діяльність вважається найперспективнішим видом навчання, тому що вона створює умови для творчого пошуку себе в житті, самоактуалізації, підвищує мотивацію до навчання та рівень досягнень, сприяє розвитку навичок та умінь. Розвиток творчості в учителів початкових класів методом проєктів є важливим не лише тому, що це спонукає формуванню творчої особистості, а й тому, що цей метод удосконалює майстерність фахівця у своїй галузі, дає можливість опанування новітніми освітніми технологіями і формами роботи.

Оскільки проєкт від свого початку до моменту закінчення проходить різні стани, які називають етапами або фазами (у свою чергу кожен етап може підлятися на – підетапи), то в проєктному менеджменті використовується таке поняття, як життєвий цикл проєкту. [5, с.17]

Життєвий цикл проєкту - це модель, яка відображає хід виконання проєкту в часі, визначаючи його фази та їх характеристики: від моменту ініціювання розробки до його завершення. Цикл проєкту використовується в якості інструменту, який допомагає в управлінні проєктом. [5, с.17]

За методикою Європейської Комісії цикл проєкту поділяється на п’ять фаз:

1) Програмування,
2) Ідентифікація,
3) Формулювання,
4) Запровадження,
5) Оцінювання (евальвація). [5, с.17-18]

Перший етап – *програмування* включає в себе розробку програмної основи проєкту.

Другий етам – *ідентифікація* означає, постановку проблеми, яку необхідно вирішити, її актуальність та зацікавленість безпосередніх учасників, формулювання мети та завдань проєкту.

Третій етам – *формулювання.* Саме тутвідбувається розробка конкретних методів впровадження, створення структури, заходів та засобів, які необхідно для досягати мети.

Четвертий етап – *запровадження,* або реалізація вже готової структури проєкту.

П’ятий етап – *оцінювання.* Також можемо назвати цей етап рефлексією. Сюди входить підсумок проведеного проєкту, аналіз результатів та виокремлення як позитивних аспектів, так і негативних. Робимо висновки та підсумок, що можна використати для подальшої реалізації, а що потрібно удосконалити.

Для легкої реалізації кожного з етапів, вчитель повинен керуватися своєю професійною компетентністю, вмінням постійно вчитися та застосовувати творчій підхід.

У освіті існує достатньо підходів щодо змісту та розуміння поняття «професійної компетентності». У сучасному освітньому просторі «професійна компетентність вчителя передбачає розвиток інформаційної (знати), діяльнісної (уміти), креативної (володіти) та розвивальної (бути) функцій, засвоєння інноваційних ролей і принципів професійної діяльності, що пов’язано з видозміною сфери особистості, розвитком її самостійності, творчого потенціалу, інтелектуальних здібностей, особистісного і професійного самовдосконалення і саморозвитку» [6, с. 66].

Також, хочемо акцентувати увагу, що досить вагомим є вміння творчо мислити. За допомогою творчого підходу, реалізація всіх етапів проєкту буде відбуватися легше та продуктивніше. Розвиток творчості є важливим тому що людина, яка вміє творчо мислити, в нестандартних ситуаціях завжди знайде вихід, такій людині буде легше адаптуватися в житті. Лише творча особистість, спроможна створювати, управляти, пропонувати нові теорії, нові технології, нові напрямки розвитку, знаходити шляхи виходу зі складних нестандартних ситуацій. Тому забезпечення кожній людині можливості використання свого творчого потенціалу є одним із пріоритетних завдань як загальноосвітніх, так і позашкільних закладів.

Де інакше розвивається творчій потенціал, як не під час мистецьких дисциплін. Проблема впливової сили мистецтва на людину не є чимось принципово новим для

науки: про неї висловлювалися відомі мислителі минулого, вона неодноразово ставилась самим життям, її значущість підкріплювалася встановленими наукою фактами. Проте процеси швидких соціальних змін, що відбуваються нині у світі і нашій країні, змушують нас по-новому оцінювати питання соціальної ефективності мистецтва [4, с. 20]. Саме тому, найдоцільніше буде реалізовувати проєкти з творчого розвитку, на основі мистецьких дисциплін. Таким чином, основними вимогами до реалізації проєктів є: актуальна у творчому, дослідницькому плані проблеми, вирішення якої потребує інтегрованих знань, дослідницького пошуку; теоретична, практична і пізнавальна значущість результатів; структурування змістової частини проєкту; використання дослідницьких методів: визначення проблеми досліджуваних завдань, що випливають з неї, висунення гіпотези їх розв'язання; збір, систематизація та аналіз отриманих даних; формулювання висновків та виокремлення результатів; удосконалення та висунення нових проблем дослідження.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, чинниками, що зумовлюють актуальність дослідження проблеми формування в учителів початкових класів проєктної компетентності з урахуванням мистецького аспекту, є такі:

1) готовності і здатності вчителів впроваджувати проєктне навчання в закладі загальної середньої освіти, а саме: планувати, прогнозувати, організовувати, реалізовувати, координувати й аналізувати процес і результати творчої проєктної діяльності,
2) брак дисертацій та наукових монографій, присвячених теорії і практиці формування проєктної компетентності майбутніх учителів як складника їхньої професійно-методичної компетентності.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробленні науково-методичних засад формування в майбутніх учителів проєктної компетентності, зокрема концепції та методики формування проєктної компетентності майбутніх учителів та у подальшому подання розроблених проєктів на залучення позабюджетних коштів, фінансування (гранти).

Література

1. Ваніна Н. М. Розвиток педагогічної майстерності майбутнього педагога в умовах освітніх трансформацій. *Якість фахової передвищої освіти в період цифровізації*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 13 травня 2022 р., м. Глухів. 2022. С. 44-48
2. Грицай М. Збірник студентських наукових досліджень «Освітній альманах». *Проектна діяльність учнів у початковій школі: сутність та завдання* . Львів. 2020. Вип. 3. С. 35-38
3. Закон України «Про освіту»: за станом на 27.10.2022 р. /Верховна Рада України. Офіц. вид. К. : Парлам. вид-во, 2017, № 38-39, ст.380
4. Зязюн І.А., Сагач Г.М. Краса педагогічної дії: Навчальний посібник для вчителів, аспірантів, студентів середніх та вищих навчальних закладів. – К.: Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1997. – 302 с
5. Кулініч О. В., Ткачов Д. С., Ігнатьєв С. Є., Плоский К. В., Куліш П. Ю. Грантрайтінг: методичні рекомендації для органів публічної влади щодо написання проектних заявок. 2013. С. 17-18.

6. Петренко С. До питання про професійну компетентність та педагогічну майстерність вчителя. *Наукова діяльність як шлях формування професійних компетентностей майбутнього фахівця*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 5-6 грудня 2013 р., м. Суми. 2013. С. 65-66.
7. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа»на період до 2029 року» від 14грудня 2016 р. №988

Ю. Вишневська,
здобувач ОС «магістр»
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
Y. Vishnevska,
master's student,
Vinnytsia Mykhailo Kotsubynsky
State Pedagogical University

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

AESTHETIC EDUCATION OF PRIMARY SCHOOL CHILDREN IN THE PROCESS OF ARTISTIC AND CREATIVE ACTIVITIES

Анотація: *У статі обґрунтовані та висвітлені цінності естетичного виховання молодших школярів у процесі художньо-творчої діяльності, розглянуто питання ролі мистецтва у формуванні культурної свідомості школярів.*

Abstract: *The article substantiates and highlights the values of aesthetic education of primary school children in the process of artistic and creative activity, the issue of the role of art in the formation of cultural consciousness of schoolchildren is reviewed.*

Ключові слова: *Естетичне виховання, мистецтво, художньо-творча діяльність, естетичний розвиток учнів, гармонія, культура.*

Keywords: *Aesthetic education, art, artistic and creative activity, aesthetic development of students, harmony, culture.*

Постановка проблеми. Естетичне виховання – це процес пізнання та сприйняття гармонії прекрасного у навколишньому середовищі, розуміння, освоєння дійсності, естетичного відношення до життя та природи, здатність до художньої творчості та осмислення краси.

Мета естетичного виховання у художньо-творчій діяльності полягає у тому, що у процесі збагачення пізнання дітей художнім матеріалом, у них формувалося ціннісне, культурне відношення до навколишньої дійсності, зацікавленість до творчої роботи, реалізації знань умінь і навичок на уроках мистецтва.

Складовою педагогічної науки є естетичне виховання, естетика наука про розвиток культурної людини , теоретична основа естетичного виховання, сприйняття форми творчості, культури, відчуття прекрасного.

Виклад основного матеріалу. Художньо-творча діяльність є актуальним питанням сьогодення, тому естетичне виховання має важливе завдання - навчити дитину до чарівного бачення краси та гармонії, духовного розвитку, збагачення внутрішнього світу, набуття шанобливого відношення до людей та природи, свідоме бажання доброти та сердечності. Тому мета естетичного виховання – широко ознайомлювати дитину з досягненням світової культури, з культурними цінностями людства [6, с.368.].

Суть естетичного виховання полягає в тому, щоб передати досвід та навички підростаючому поколінню, привити уміння бачити та цінувати красу навколишнього світу, вдосконалюватися, створювати прекрасне у собі та навколо себе.

Виховання естетичної культури починається із виховання почуттів, пізнання, захоплення, тому під час навчально-виховного процесу вчителеві потрібно знайти підхід до кожного учня та викликати емоційне забарвлення в художньо-творчій роботі.

Діти молодшого шкільного віку активно ставляться до навколишньої дійсності але під час тривалої роботи можуть втомлюватися, тому потрібно урізноманітнювати види їхньої діяльності, і в цьому гарно допоможуть уроки мистецтва або творча хвилинка : (заспокійлива музика, цікавий відеоролик, фотогалерея, гарний твір, вірш).

Для забезпечення продуктивної роботи учнів у художньо-творчій діяльності потрібно створити відповідні умови:

- Середовище, в якому відбувається навчально-виховний процес;
- Використання творів художнього мистецтва в приміщенні закладу освіти;
- Участь дітей у художній роботі, залучення до творчого потенціалу;
- Схвалення, підтримка інтересів та поглядів школярів.

В учнів чудово розвинена фантазія, образне мислення, емоційність, яка має бути спрямована на їх розумовий розвиток та творчі здібності, і тому могутнім джерелом розкриття талантів є мистецтво. Естетична діяльність дитини відображається у мистецтві, вона сама створює цінності краси, яку бажає пізнати, тому мистецтво – це естетичний вид діяльності, гармонійне поєднання внутрішніх поглядів з оточуючим світом. В галузі мистецтва формуються естетичні потреби, сприйняття прекрасного у природі, взаємовідносинах між людьми та навколишнім середовищем [2].

Засобами естетичного виховання є спеціально створені явища і предмети дійсності, для покращення сприйняття естетичного виховання, до них відносяться:

- Естетика побуту. Заклад, де навчається та виховується дитина повинен бути художньо оформлений та обладнаний до відповідних вимог, щоб дитина могла творчо розвиватися, мислити, бути у безпеці, у школі всі учасники навчального процесу мають дотримуватися чистоти та гігієни, створювати естетичну атмосферу в класі та поза її межами.

- Твори мистецтва. Використовують під час навчально-виховної, самостійної роботи учнів, навчальні класи або зали, де навчаються учні оформляють творами живопису, різноманітними картинами, графікою, скульптурами, декоративними виробами, деякі заходи супроводжують музикою для розслаблення та приємної атмосфери на уроці.

- Природа. Наймогутніше джерело здоров'я та життя це природа. Коли дитина росте, розвивається, навчається серед природи, вона надихається безмежним та цілющим стимулом до прекрасного. Природа – це натхнення, дитина пізнає природу, яка її оточує і передає свої уявлення про неї на папері, малюючи красу природи учні відчувають прив'язаність до неї, любов до навколишнього середовища. Пори року дають дитині найяскравіші уявлення про силу природи, її неповторну красу та багатство, наповнюють скарбницю мислення про взаємозв'язки людини та природи.

- Самостійна художня діяльність дітей. Під час навчально-виховного процесу учні реалізують свої таланти, задатки, проявляють свої творчі здібності. Процес навчання, вчителі, батьки, навколишнє середовище відіграють велику роль у розвитку талантів, творчого підходу до художньої самостійності дітей [3].

- Спеціальне навчання. В художньо-творчій діяльності у дітей формуються уявлення про навколишній світ, вони усвідомлюють своє відношення до нього, та відчувають нерозривний взаємозв'язок з природою та людьми, які їх оточують. Різні види занять розвивають естетичні смаки, погляди, переживання, дитина набуває навичок у художньо-творчій роботі.

- Свята. Чудовий спосіб залучити дітей, батьків, педагогів до колективної, творчої роботи це організувати свято, концерт у школі. Атмосфера свята завжди обєднує учнів та учасників святкового процесу. Створення святкового заходу вимагає багато зусиль, творчого підходу, креативності вчителів та школярів. Саме під час свята діти можуть проявити свої здібності та таланти, атмосфера у приміщенні наповнюється яскравими емоціями, енергією, та викликає у дітей бажання об'єднуватися, творити, в них виникає відчуття щасливого, гармонійного життя.

Художньо-творче пізнання дає змогу розкрити естетичні почуття, відчути культуру емоційного задоволення учнів, і тому вчитель має проявити свою високу майстерність до підходу викладання та взаємодії з учнями, породжуючи теплі відносини та довіру. Під час навчально-виховної роботи найефективнішому розвитку здібностей дітей сприяють види творчої діяльності: образотворче мистецтво, художньо-театральна діяльність, ігрові розваги, ліплення, художня література, трудове навчання, саме в процесі такої діяльності учні починають активно працювати, творчо мислити, із зацікавленістю вирішують поставлені завдання та створюють щось нове, те що до вподоби, і тому такими діями вони удосконалюють свої естетичні знання, уміння та навички.

А. Кузьмінський говорив, що на основі естетичних знань, сприйняття, почуття, ідеалів, суджень формуються естетичні смаки. Естетичний смак – здатність людини правильно оцінювати прекрасне, відокремлювати справді прекрасне від неестетичного [6, с. 311].

Учні початкових класів намагаються освоїти естетичну дійсність, зрозуміти суть задоволення від краси естетичної реальності, яка оточує їх не тільки на уроках мистецтва, а й у повсякденному житті, прагнення до творчості надають дитині сили впевненості у собі , школярі з глибокою вірою та прагненням до реалізації своїх задумів хочуть бути побаченими та почутими, щоб їхні творчі роботи були високо оцінені педагогами, під час такого навчального процесу в учнів формується естетичне відношення до зробленої справи та жаги визнання творчих здобутків оточуючими.

На уроках вчителі мають використовувати різні підходи, методи, прийоми, які є дієвими у вихованні підростаючого естетично-культурного покоління, важливе місце посідають конкретні правила та норми поведінки. Кожен учень – це гармонійна особистість, яка прагне до культурної моральності, креативності, вдосконалення та пошуку самого себе, тому уроки образотворчого мистецтва сприяють творчому мисленню та розвивають безмежну уяву школярів. Дітям молодшого шкільного віку властиве наочне мислення, в більшості вони сприймають дійсність у картинках, у них добре розвинена зорова пам’ять і вони із задоволенням розвивають свої таланти на уроках мистецтва, віддаються волі думки та мрії, саме так відбувається цінність естетичного виховання в пошуках прекрасного.

Стародавні та сучасні витвори мистецтв, чуттєві образи викликають у дітей художньо-естетичні переживання, формування смаку, світовідчуття і надихають творити свої художні образи, проявляти фантазію та передати свої почуття через фарбу. Потяг учнів до художньої творчості краще відбувається при взаємодії мистецтва з трудовою підготовкою, морально-естетичним розвитком, фізичним вихованням, тому при такій єдності найефективніше здійснюється естетичне виховання учнів початкових класів. Займаючись видами художньо-творчої діяльності школярі вчяться мислити, запам’ятовувати, зосереджувати увагу на цікавому, і самі стають творцями прекрасного у своєму житті.

Проблемами естетичного виховання був зацікавлений В.Сухомлинський і зробив великий внесок у вирішення цих проблем, він радив вчителям допомагати та підтримувати дітей, дати простір для дитячої безмежної фантазії, відкрити безліч можливостей для естетичного розвитку, не нашкодити дитячій мові казкового бачення світу, і не порівнювати їхню дитячу мову з мовою дорослих. Саме малювання, яскраві художні образи сприяють поліпшенню мови дітей. Творчість дітей – глибоко своєрідна сфера їхнього духовного життя, самовираження і самоствердження, в якому яскраво виявляється індивідуальна самобутність кожної дитини.[6, с. 53-54.]

Сприймання й перетворення дійсності у виховному процесі допомагає дітям краще зрозуміти естетичну культуру мистецтва: національні традиції, мову, фольклор, дає можливість учням формувати у собі особистісно-ціннісне ставлення до реального життя, духовно самовдосконалюватися, розвивати загальнокультурну свідомість, моральні якості художньо-естетичного виховання.

Висновки. Естетичне виховання молодших школярів відіграє ціннісну роль у формуванні культурної свідомості особистості: створення емоційних образів,

чутливість та сприйняття навколишньої дійсності, розвиток креативності, розуміння та інтерес до художньої творчості. На уроках мистецтва учням надається чудова можливість навчитися бути естетично обізнаними, здібними, талановитими, відчувати красу природи та цінностей життя. Ідеал людини - це свідома, культурно-виховна людина, з своїми поглядами, переконаннями, яка прагне до самоствердження, розвитку та яскравих емоцій, саме естетичне виховання є фундаментом для будівництва відношень до себе та навколишньої дійсності.

Література

1. Дабіжа Л. Нетрадиційне малювання як засіб розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку. Наукові записки. Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів та студентів. Вінниця, 2018. С.66-70.
2. Демченко О. П. Формування у майбутніх учителів уміння створювати виховуючі ситуації : інноваційний підхід. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. праць : у 2-х част. / редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. ; АПН України, Інститут педагогіки і психології професійної освіти, Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського. Київ-Вінниця : Вінниця, 2002. Ч.2. С. 39-43.
3. Старовойт Л.В. Аплікація як засіб всебічного та гармонійного розвитку дошкільників. Zbiór raportów naukowych. „Pedagogika. Nauka wczoraj, dzis, jutro (30.05.2015 – 31.05.2015). Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2015. P.9-11
4. Старовойт Л.В., Ліхіцька Л.М. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до інтегрованого викладання мистецьких дисциплін. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія, 2021. Випуск 67. С.85-93
5. Сухомлинський В.О. Вибрані твори : [у 5 т.] . К. : Рад. школа, 1976. Т. 1. 1976. 368 с.
6. Кузьмінський А.І. Педагогіка у запитаннях і відповідях : Навч. Посіб. Рекомендовано МОН / А.І. Кузьмінський, В.Л. Омеляненко. К., «Знання-Прес» 2006. 311 с.
7. Starovoit, L. V. (2015). Khudozhnye konstruyuvannya z paperu ta kartonu [The artistic design of paper and paperboard]. Vinnytsya: FOP Korzyn D. Ju., 168.

М. Гарник,
здобувач ОС «магістр»
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
Marina Harnik,
master's student,
Vinnytsia Mykhailo Kotsubynsky
state pedagogical university

ЗМІСТ ТА СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ТВОРЧІ ЗДІБНОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА»

CONTENT AND ESSENCE OF THE CONCEPT "CREATIVE ABILITIES OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN"

Анотація. *У статті розглянуто зміст та сутність поняття «творчі здібності». Обґрунтовано особливості розвитку творчих здібностей дітей*

молодшого шкільного віку. Визначено сприятливі передумови для розвитку творчих здібностей в учнів початкової школи.

Abstract. *The article deals with the content and essence of the concept of "creative abilities". The features of the development of creative abilities of primary school children are substantiated. The favorable prerequisites for the development of creative abilities in primary school pupils are determined.*

Ключові слова: *творчість, здібності, мистецтво, творчіздібності, мислення, молодші школярі.*

Keywords: *creativity, abilities, art, creative abilities, thinking, junior schoolchildren.*

Вступ. Творчість – це діяльність людини, необхідним компонентом якої є фантазія та уява. Це здатність, генерувати, нові оригінальні ідеї, та використовувати, нестандартні способи діяльності.

У сучасному психолого-педагогічному словнику зазначено, що розгорнуту філософську концепцію творчості вперше представив у своїй роботі «Творча еволюція» (1907) А. Бергсон. Згідно його теорії, творчість – визначається як процес народження, збільшення, дозрівання в природі, а також переживання в сфері свідомості та виникнення нових образів [10].Філософи також визначали творчість як умову яка необхідна для розвитку матерії та утворенням нових форм, разом якими змінюються і самі форми творчості.

Психологи вважають творчість «психічним процесом створення нових цінностей», діяльністю, яка має напрям на створення, невідомих раніше духовних або матеріальних цінностей (нові твори мистецтва, інженерно-технологічні, наукові відкриття, управлінські чи інші інновації тощо). Вчені визначають основіні необхідні компоненти творчості - це фантазія, уява, психічний зміст яких міститься у створенні образу кінцевого продукту, тобто результату творчості .

Виклад основного матеріалу. Поняття «творчість» як цінність розглядає український академік А. Богуш, яка визначає їй провідне місце серед основних виховних цінностей і вбачає в творчості механізм розвитку культури, а головним показником цього процесу називає духовність. Учена вказує на тісний зв’язок між поняттями «творчість», «цінність», «духовність», «особистість». За її міркуванням, творчість виявляється в усіх сферах життєдіяльності, є своєрідним інтелектуально-чуттєвим станом, що відбувається на позитивному тлі поведінки й характеризує людину як цілісну, духовно розвинену особу [5]. На основі аналізу наукової літератури нами встановлено, що у повсякденному житті творчістю називають:

- по-перше, діяльність в області мистецтва;
- по-друге, конструювання, творення, реалізацію нових проектів;
- по-третє, наукове пізнання, творення розуму;
- по-четверте, мислення в його вищій формі, що виходить за межі необхідного для вирішення задачі вже відомими способами, що виявляється як уява, що є умовою майстерності та ініціативи [4].

Творчі здібності особистості – це аналіз властивостей і рис характеру, які

характеризують рівень відповідності вимогам певного виду діяльності, та визначають рівень продуктивності цієї діяльності.

Творчі здібності – це можливість брати щось нове у досвід, виносити оригінальні ідеї в умовах вирішення або окреслення нових проблем, формувати гіпотези, усвідомлювати недоліки, суперечності. Вчені вважають що критеріями творчого мислення є швидкість, оригінальність, усвідомленість, фантастичність, прагнення до інтелектуальної новизни, гнучкість[8]. Педагоги-практики пов'язують творчі здібності дітей із здатністю дивуватися і пізнавати, сміливістю висловлювати нестандартні думки та способи розв'язання завдань, самостійністю та бажанням творчого самовираження та самореалізації. Творчі здібності – поєднання вроджених задатків та особистих якостей дитини, синтез рис її властивостей і рис характеру, які обумовлюють рівень результативності певного виду діяльності. Важливо розуміти, що творчі здібності не самі по собі не гарантують творчих здобутків, учні мають бути змотивовані та включені у цікаву діяльність, яка й дозволить розкрити та проявити свій творчий потенціал.

Ю.Гільбух вважає, найсприятливіший період для творчого розвитку та здібностей в дітей є молодший шкільний вік. Тому що в цей період починає активно розвиватися фантазія,творче мислення уява. Зовнішні ознаки творчого розвитку різноманітні: у дитинстві виявляються, в перш за все, в інтелектуальному та ранньому мовному а також в захопленні будь-якою діяльністю (музикою, малюванням, читанням та ін.) в допитливості та підвищеній дослідницькій активності [7, с. 10].

На думку вчених, «творчість – це норма дитячого розвитку, сфера її розкутості та індивідуальної свободи, адже здатність до творчості – це те, що завжди було визначальним у самому феномені людини. Творчість пробуджує мозок дитини до створення чогось нового, до раніше небаченого. Саме через це дитина має відчути та пережити привабливість вільного творення у своєму житті якомога раніше [8, с. 10]. «Творчість у тій чи іншій формі не є талантом «вибраних», вона доступна кожному. Тому, і школяр, який засвоює нові знання, розв'язує нову, незнайому задачу, і митець, який створює нову картину чи музичний твір, і комбайнер, якому потрібно в процесі збирання урожаю врахувати вологість колосся, напрямок вітру – всі вони займаються творчою діяльністю, творять і водночас удосконалюють свої творчі здібності [1, с. 66; 2].

Найважливішим фактором розвитку творчих здібностей дітей є створення сприятливих передумов. На думку дослідників це: перш за все ранній фізичний та інтелектуальний розвиток дітей; створення обставин, що випереджають розвиток дитини; надання можливості дитині самостійно вирішувати нові задачі, що вимагають максимальної напруги сил; надання дитині волі у виборі діяльності, чергуванні справ, триволості занять тощо;у доброзичлива допомога (не підказка) та підтримка дорослих; створення комфортної психологічної атмосфери для спілкування та творчості, заохочення дорослими дитячих прагнень до творчості. Розвитку творчих здібностей сприяє наявність зразків творчої поведінки, створення ситуацій творчої

свободи та методичної підтримки.

Цікавою для нашого дослідження є думка О. Грушко, яка вивчала погляди групи американських психологів під керівництвом М. Карне. Головними показниками творчо обдарованої дитини вчені вважають:

1. Інтелектуальну обдарованість (виявляється у допитливості, спостережливості, точному мисленні, винятковій пам'яті, потязі до нового, глибині занурення дитини молодшого шкільного віку у справу).

2. Академічну обдарованість. Обдарованість дитини молодшого шкільного віку у сфері академічних досягнень виявляється у наступному:

− у природничих науках: має зацікавлення у походженні та призначенні предметів і явищ; уважна до явищ природи, намагається експериментувати виявляє інтерес до світу.

– у читанні:цьому виду діяльності найбільше віддає перевагу; запам'ятовує прочитане; цікавиться написанням букв та слів; має великий словниковий запас; використовує складні синтаксичні конструкції;

− у математиці: проявляє інтерес до лічби, зважування, вимірювання, упорядкування предметів; швидко запам'ятовує математичні знаки, цифри, символи; виконує арифметичні дії; вміє застосувати математичні терміни та вміння до ситуацій, які не мають стосунку до математики;

3. Творча обдарованість. допитлива, самостійна та незалежна у міркуваннях; має здатність глибоко занурюватись у справу,у іграх та заняттях схильна до точності дій, завершеності; легко може змінювати способи поведінки і діяльності в обставинах, що змінюються.

4. Обдарованість у сфері спілкування. виявляє лідерські нахили,має впевненість в собі, здатний до гнучкого спілкування,; ініціативна, може брати на себе відповідальність за інших [6].

Вчені психологи та педагогіки вважають що молодший шкільний вік, в розвитку творчих здібностей є самим сприятливим періодом. Сензитивним цей віковий період є через те, що в цьому віці дитина вперше усвідомлює власне «Я», відношення між собою та навколишнім світом. Можна зазначити, що в молодшому шкільному віці змінюється провідний вид діяльності, на зміну грі приходить навчання.

Рівень здатності молодших школярів до творчості, залежить від навичок, які дитина набуває у дошкільні роки в спілкуванні з оточуючими, в іграх, та продуктивних видах діяльності. Вчитель з першого класу, може спостерігати індивідуальні відмінності дітей які є досить значними.

Порівняння творчості дітей дошкільного віку, з молодшими школярами, може твердити про те що в школярів значно знижуються творчі можливості, це стається через те що для багатьох дітей творче мислення, замінюється шаблонним вивченням шкільних предметів.

Творчим молодшим школярам притаманне особливе уміння, яскравіше висловлюватись, тонше відчувати, мати змогу бачити і чути те, чого не помічають

інші. Через це в перші роки навчання в школі потрібно продовжувати розвивати в учнів невід'ємні якості творчого індивіда. Розвиток у дітей молодшого шкільного віку творчих здібностей повинен охоплювати такі напрями:визначення цілей з формування різних елементів творчого розвитку у програмах для кожного класу; вибір текстів які цілеспрямовано формують творчі здібності дітей; включення творчих завдань в зміст уроків, які стимулюють розвиток різних елементів літературно-творчих здібностей особистості молодшого шкільного віку; [4].

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив виділити наступні показники творчих здібностей учнів. Це мотиваційно-творча активність і спрямованість особистості, наявність інтелектуально-логічних та інтелектуально-евристичних, інтуїтивних здібностей, світоглядні властивості особистості, моральні цінності та якості, комунікативно-творчі здібності та Здібності до самоуправління своєю навчально-творчою діяльністю. Творчим молодшим школярам притаманне особливе уміння бачити і чути те, чого не помічають інші, тонше відчувати, яскравіше висловлюватися.

Дослідниця В. Бурко виділяє такі ознаки творчо здібних учнів молодшого шкільного віку до навчання :

− наявність у творчій діяльності ціннісних життєвих орієнтирів, соціальної спрямованості особистості на засвоєння знань, умінь, навичок;

− прагнення до розширення знань та способів їх вивчення, самоосвіта та додаткові джерела інформації.

− необхідність в знаннях;

− ініціатива в процесі навчання, бажання знайти «свій» підхід до нового завдання;

− цікавість до процесу освіти, відповідальність, самостійність, творчий підхід до розв’язання завдань, здатність самостійно мислити, аналізувати,володіти засобами творчої діяльності, виділяти головне, складати план;

− уміння застосовувати на практиці засвоєні знання для рішення поставленого завдання й отримання нових знань; активна участь у позаурочній творчій діяльності; бажання ділитися своїми досвідом та знаннями з іншими учнями та допомагати їм в організації власної творчої діяльності [3, с. 21].

Ми погоджуємось із думкою І. Барановської та Ю. Лазаренко, що «творчість молодших школярів – продуктивна форма діяльності учнів початкової школи, спрямована на оволодіння творчим досвідом пізнання, створення, перетворення, використання в новій якості об’єктів матеріальної і духовної культури в процесі освітньої діяльності, організованої у співпраці з педагогом» [1, с. 69; 2].

Висновки. Отже,творчі здібності молодших школярів – це індивідуальні особливості дитини, які визначають успішність виконання творчої діяльності різного роду і для того щоб їх розвивати потрібно створювати для них певні умови в навчальному середовищі.

Структурними компонентами розвитку творчих здібностей є: індивідуальні задатки, якості, мотиви, знання, вміння, навички, цінності та уподобання, які

реалізуються в конкретній діяльності. Першочерговим завдання вчителя початкових класів уважаємо навчання дітей техніці творчості, яка ґрунтується на вмінні дивуватися, бачити, чути, відчувати, мріяти, уявляти, запам'ятовувати, а також сміливості, дисциплінованості, бажанні самовиразитись та самореалізуватись.

Література

1. Барановська І., Чернятинська Н. Інноваційні підходи розвитку творчої обдарованості дітей у позашкільних закладах освіти. Освітологічний дискурс. Електронне наукове фахове видання. № 3-4- (26-27). С. 206 – 219.URL: http://93.183.203.244:80/xmlui/handle/123456789/4588
2. Барановська І., Лазаренко Ю. Творча самореалізація молодших школярів на уроках музичного мистецтва. Молодий вчений. №5.2. (57.2), 2018. С. 66-72. URL: https://library.vspu.net/jspui/bitstream/123456789/4221/1/5.pdf
3. Барко В. Як визначити творчі здібності дитини? К. : Новий світ, 2001. 126 с.
4. Будій Н. Д. Розвиток творчих здібностей молодших школярів у роботі над текстом на уроках української мови : автореферат дис. канд. пед. наук: 13.00.02 / Н. Д. Будій. Тернопіль, 2011. 225с.
5. Богуш А. М. Педагогічні нотатки та роздуми. Запоріжжя, 2001. 219 с
6. Грушко О.В. Розвиток творчих здібностей молодших школярів у процесі мовленнєвої діяльності: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09 / Ін-т педагогіки АПН України. Київ, 2005. 20 с.
7. Доротюк В.І. Індивідуальна своєрідність творчо обдарованої дитини. Обдарована дитина. 2015. №5 С. 10–11.
8. Робота з обдарованими дітьми. Харків : Основа, 2010. 190, с.
9. Станіславська Г.П. Розвиток творчих здібностей школярів. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007. 64 с.
10. Старовойт Л.В., Ліхіцька Л.М. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до інтегрованого викладання мистецьких дисциплін. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія, 2021. Випуск 67. С.85-93
11. Сучасний психолого-педагогічний словник / авт. кол. за заг. ред. О.І. Шапран. Переяслав-Хмельницький (Київська область): Домбровська Я.М., 2016. 473с

О. Геращенко,
здобувач ОС «магістр»
Національного університету «Чернігівський
колегіум» імені Т.Г.Шевченка
O. Gerashchenko,
Master's degree holder
Chernihiv National University
collegium" namedafterT.G. Shevchenko

ПРОФІЛАКТИКА ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗАСОБАМИ ДИХАЛЬНИХ ВПРАВ

PREVENTION OF PROFESSIONAL BURNOUT OF PRIMARY CLASS TEACHERS USING BREATHING EXERCISES

Анотація. *У статті обґрунтовано актуальність дослідження питання профілактики професійного вигорання вчителя початкових. Розглядаються дихальні вправи для зниження стресу в професійній діяльності вчителів.*

Abstract. *The article substantiates the relevance of research on the prevention of professional burnout of primary school teachers. Breathing exercises to reduce stress in teachers' professional activities are considered.*

Ключові слова: *вчитель початкових класів, професійне вигорання, дихальні вправи.*

Key words: *primary school teacher, professional burnout, breathing exercises*.

Постановка проблеми. На сьогоднішній час важливість проблеми професійного вигорання вчителя початкових класів у сучасних умовах є беззаперечною, оскільки сьогодення освіти охоплене змішаною формою навчання. В сучасних умовах змішане навчання актуальне у зв’язку з коронавірусною пандемією та військовим станом в країні, тому є припущення, що така форма навчання набере своєї популярності та стане актуальною в освітньому процесі, навіть якщо всі умови будуть сприятливими для оффлайн навчання.

Якщо розглядати виклики сучасної освіти, то потрібно більш детально дослідити проблему професійного вигорання педагога. Поняття синдрому професійного вигорання вперше ввів американський психіатр Х. Фреденбергер у 1974 році. Він його визначає як особистісну деформацію, яка пов’язана з виснаженням фізичних і моральних сил, що дуже негативно впливає на професійну діяльність та психічне самопочуття педагога. [1]

Оскільки професійне вигорання відбувається не миттєво, а є тривалим процесом, то слід визначити ознаки та впливові чинники виникнення та розробити профілактичні вправи, які допоможуть педагогам підтримувати свій емоційний стан.

Відомий американський психолог **Христина Маслач**, яка одна з перших почала досліджувати цю проблему, пропонує вправи керованого дихання для стабілізації емоційного та морального стану. Бо саме дихальні вправи заспокоюють, зменшують нервове напруження та допомагають подолати в’ялість.

Вищезазначене, на нашу думку, підтверджує важливість упровадження дихальних вправ в освітній процес. Такі засоби покращать психічне самопочуття та будуть мати позитивний вплив на професійну діяльність педагога.

Аналіз останніх наукових публікацій Теоретико-методологічну основу дослідження складали загальні положення щодо структури, причин, факторів професійного середовища, психологічних особливостей особистісних реакцій і змін у поведінці працівника на різних етапах формування та розвитку синдрому професійного вигорання, висвітлених в працях таких вчених, як Х. Фрейденбергер, К. Маслач, С. Джексон, Дж. Гінберг, В. Бойко, В. Орел, І.

Клімов, І. Ладанов, Вони досліджували взаємодію людей у ситуаційному контексті, виокремлювали такі ситуаційні чинники вигорання, як значна кількість людей для комунікації, негативний зворотній зв'язок та відсутність особистісних ресурсів для подолання стресу. [1, с. 25]. Гальчак Т. у своїй науковій праці розкриває суть та структуру професійного вигорання вчителів, описує симптоми та стадії вигорання, досліджує способи запобігання негативних наслідків емоційного вигорання. [2] Проте в наявних працях не розкрито в повному обсязі роль дихальних вправ для профілактики професійного вигорання.

Отже, **метою** цієї **статті** є обґрунтування актуальності дослідження проблеми профілактики професійного вигорання вчителів засобами дихальних вправ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Професійне вигорання – фізичне, емоційне або мотиваційне виснаження, що характеризується порушенням продуктивності і призводить до вичерпання життєвих ресурсів (3 с.28). Серед симптомів професійного «вигорання» можна виділити 4 основні групи: фізичні, емоційні, інтелектуальні та соціальні симптоми. На фоні таких причин виникнення та розвитку синдрому професійного «вигорання», не рідко, можна помітити наявність професійних деформацій [4, с. 71–72]. Синдром професійного вигорання розвивається поступово, а саме складається з трьох стадій.

Перша стадія – напруга. На цій стадії починаються проблеми з пам’яттю, втомлюваність. Друга стадія – резистенція. Вчитель відчуває сильний стрес. Особливо, якщо треба здати важливі документи, а він нічого не встигає. Тоді він ще більше починає себе виснажувати. Третя стадія – виснаження. Вчитель, не звертаючи уваги на всі ознаки попередніх стадій, виснажує себе і стає чуттєвим до вірусів та застуд. [5, с. 194]

Попередити професійне вигорання можна, якщо дотримуватися певних принципів

- Тайм-аут. Важливо відпочивати від роботи та знаходити час на відпочинок.
- Керуйте своїми емоціями. Якщо вас переповнює гнів, то «випускайте його з допомогою спорту, прогулянок, музики.
- Ніколи не думайте, що у вас нічого не вийде. Ви тоді самі налаштовуєте себе на негативний результат.
- Оцінюйте свої можливості. Не треба рятувати колег і брати на себе всі роботу та відповідальність.
- Не перекривайте негаразди в особистому житті роботою.
- Не живіть життям інших людей. Не приймайте їхні негаразди близько до серця.
- Повноцінний сон. Прогулянка на ніч або теплий чай – запорука міцного сну.
- Розслабляйте своє тіло за власним бажанням.
- Звертайтеся за допомогою та підтримкою. Якщо відчуваєте, що настав період «не хочу на роботу», «не хочу бачити дітей», то це перший сигнал, що вам треба відпочити та перезавантажитися.
- Опануйте техніку дихання. [6]

Саме вправи дихання допоможуть розслабитися, відволіктися та зменшити нервове напруження. У ситуаціях, які негативно впливають на нервовий стан і коли важко себе взяти в руки та заспокоїтися, психотерапевт Пітер Левін рекомендує застосовувати техніку самопідтримки «Крило янгола» та «Сомообійми» . Покладіть руку на протилежне передпліччя. Обіймайте себе так, як це робить ваш друг, батько, — немов це ваш «хранитель». Це допомагає швидко повернути відчуття стабільності та меж.

Якщо від тривоги перехоплює дихання, покладіть одну долоню на чоло, другу — на груди. Зробіть кілька вдихів-видихів. Потім перемістіть долоню з чола на живіт: одна рука — на животі, друга — на грудях. Зробіть вдих-видих.

Якщо вам складно зосередитися, покладіть одну руку на потилицю, другу — на чоло. Зробіть кілька вдихів-видихів. Примостіть долоні з обох сторін голови та деякий час стежте за диханням — воно у вас глибоке, розмірене.

Помасажуйте «лобові горбики» — точки посередині чола над бровами. Ці точки пов’язані з нашою довготривалою пам’яттю.

Якщо відчуття тривоги досі зберігається, доторкніться до точки чітко посередині між пупком і місцем, де з’єднуються ребра (так званий мечоподібний відросток).Зробіть вдих-видих.

Намацайте на долоні «точку страху» — вона між мізинцем і безіменним пальцем. Легко масажуйте точку. Поволі страх відступатиме.

Якщо ви сидите— відчуйте опору стоп, можете спертися на спинку стільця. Зовнішня опора допомагає відтворити відчуття внутрішньої.[7]

Щоб заспокоїти себе психологи радять застосовувати наступні дихальні вправи:

1. Квадрат

Заплющте очі й подумки намалюйте квадрат. Сконцентруйтеся на правому верхньому куті фігури й на рахунок 1-2-3-4 зробіть глибокий вдих. Далі перейдіть до лівого кута квадрата й на рахунок 1-2-3-4 затримайте дихання. Затим перейдіть до лівого нижнього кута й на рахунок 1-2-3-4 видихніть. Відтак перейдіть до правого нижнього кута й знову повторіть вдих. Затримка дихання — видих. Кілька разів обведіть так квадрат, використовуючи цю техніку, і ви швидко повернетесь у стан рівноваги.

2. Повітряна куля

Устаньте, заплющте очі, руки підійміть догори, наберіть повітря. Уявіть, що ви — велика повітряна куля. Стійте в такому положенні 1-2 хвилини, напружуючи всі м’язи тіла. Потім уявіть, що в кулі з’явися невеликий отвір. Повільно починайте випускати повітря, одночасно розслабляючи кисті, плечі, шию, хребет, ноги. Запам’ятайте це відчуття повного розслаблення. Виконуйте вправу до повного заспокоєння.

3. Заспокійливе дихання

Дихати потрібно носом. Зробіть глибокий вдих, видаючи звук, схожий на хропіння. Для цього треба трохи стиснути м’язи горла. Видих теж має бути

аналогічним. Подихайте так кілька хвилин і ваше роздратування втратить колишню силу.Це дихання допоможе зняти дратівливість і заспокоїти нервову систему

4. Почергове носове дихання

Сядьте, схрестивши ноги.Покладіть ліву руку на коліно, а правий великий палець – праву ніздрю.Повністю видихніть, а потім закрийте праву ніздрю.Вдихніть через ліву ніздрю. Розкрийте праву ніздрю і видихніть крізь неї, закриваючи при цьому ліву. Продовжуйте чергувати ніздрі протягом п’яти хвилин, закінчуючи видихом через ліву ніздрю.[8]

Якщо практикувати дихальні вправи, то буде відчуватися менше стресу. Таким чином, дихальні вправи у профілактиці професійного вигорання вчителя мають позитивний вплив на психологічний та емоційний стан.

Висновки та перспективи подальших досліджень.Наразі проблема професійного вигорання вчителів є актуальною, оскільки під натиском внутрішніх та зовнішніх чинників педагоги відчувають постійну втому, хронічний стрес. Через нестачу часу, не можуть достатньо виокремити час для себе та відпочину. Виходячи з цієї ситуації, ми пропонуємо дихальні вправи для профілактики цього синдрому. Ці вправи не займають багато часу, їх можна виконувати де і коли зручно, навіть на уроці з учнями, вчитель за допомогою дихальних вправ зможе нормалізувати свій емоційний стан. Такі засоби допоможуть покращити психологічне самопочуття педагога та позитивно вплинуть на професійну діяльність.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробленні науково-методичних засад формування профілактики вчителів початкових класів засобами дихальних вправ і в подальшому використання їх в професійній діяльності.

Література

1. Гальчак, Т. (2020). ПРОФЕСІЙНЕ ВИГОРАННЯ ВЧИТЕЛІВ. Молодий вчений, 6 (82), 95-97. https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-6-82-19
2. Урбанович, В., & Штифурак, В. (2018). ПСИХОЛОГІЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ СИНДРОМУ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ . Молодий вчений, 5 (57), 27-30. вилучено із https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/4448
3. Безносов С.П. Профессиональная деформация личности. СПб.: Речь, 2004. –272 с
4. Токарева Н.М. Основи педагогічної психології: навчально-методичний посібник. Кривий Ріг, 2013 с.194 URL: http://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/0564/1758/1/%D0%BF%D0%B5%D0%B4.%D0%BF%D1%81.pdf (дата звернення: 05.11.2022)
5. Гупало Г. Як вчителю запобігти професійному вигоранню. URL: https://osvitoria.media/experience/yak-vchytelyu-zapobigty-emotsijnomu-vygorannyu-2/ (дата звернення: 05.11.2022)
6. Ройз С. 42 практики для стійкості URL:https://osvitanova.com.ua/posts/5553-svitlana-roiz-42-praktyky-dlia-stiikosti (дата звернення 05.11.2022)
7. Як швидко заспокоїтись у кризових ситуаціях. URL:https://armyinform.com.ua/2021/05/20/yak-shvydko-zaspokoyitysya-u-kryzovyh-sytuacziyah (дата звернення: 05.11.2022)

О. Глодна (Сердюк),
здобувач ОС «магістр»
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
O. Glodna (Serdyuk,
master's student,
Vinnytsia Mykhailo Kotsubynsky
state pedagogical university

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ ДОШКІЛЬНИКІВ У ПРОЦЕСІ МУЗИЧНО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

FORMATION OF COMMUNICATION SKILLS OF PRESCHOOL CHILDREN IN THE PROCESS OF MUSICAL AND PLAYING ACTIVITIES

Анотація. *У статті аналізуються поняття «комунікативні уміння» в психолого-педагогічній літературі. Досліджуються особливості розвитку комунікативних умінь дітей середнього дошкільного віку. Розглядаються питання використання музично-дидактичних ігор для формування комунікативних умінь дітей 5 року життя.*

Abstarct. *The article analyzes the concept of "communicative skills" in psychological and pedagogical literature. The peculiarities of the development of communicative skills in children of middle preschool age are investigated. The issues of using musical and didactic games in the formation of communicative skills in children aged 5 years are discussed.*

Ключові слова: *середній дошкільний вік, комунікативні уміння, музично-ігрова діяльність, музично-дидактичні ігри.*

Key words:*middle preschool age, communicative skills, musical and playful activities, musically didactic games.*

Постановка проблеми. Однією з актуальніших проблемою для дошкільної освіти є проблема формування комунікативних умінь як одного з аспектів соціально-мовленнєвої компетенції. Аналізуючи педагогічну та методичну літературу було встановлено, що на думку багатьох науковців, сучасні дошкільники не вміють спілкуватися один з одним, «швидко опрацьовувати здобуту інформацію, вільно орієнтуватися в різноманітних комунікативних ситуаціях, ініціювати спілкування, не відчувають потреби в ньому»[1, с.402]**.** Важливе місце серед засобів навчання, які використовують з метою виховання особистості, здатної до самоосвіти і саморозвитку, доброзичливих стосунків з навколишнім світом, займає музично-ігрова діяльність, у якій закладено великі потенційні можливості щодо формування комунікативних умінь.

Аналіз наукових публікацій. Проблемі формування комунікативних умінь в дослідженнях науковців приділяється значна увага в працях психологів (О. Кононко, В. Котирло, Т. Піроженко), педагогів (В. Захарченко, А. Зрожевська, А. Гончаренко, Є. Тихєєва, О. Ушакова), лінгвістів (В. Бабич, Ф. Бацевич). Особливості формування комунікативних умінь дошкільників в ігровій діяльності досліджуються у працях А. Богуш, у музично-ігровій – А. Андрасян, Н. Ветлугіної (музично-дидактичні ігри), В. Верховинця, С. Садовенко (народні ігри), Е. Вільчковського, А. Шевчук (музично-рухливі ігри).

Науковцем В.Ватаманюк в своєму дисертаційному дослідженні «Формування комунікативних умінь старших дошкільників у процесі музично-ігрової діяльності» було досліджено сутність комунікативних умінь старших дошкільників, проаналізовано позитивний досвід їх формування та висвітлено розвивально-виховні можливості музично-ігрової діяльності у цьому процесі.

Виклад основного матеріалу. Варто розглянути поняття «комунікативні уміння» в науковій літературі.

Г.Онкович подає наступне визначення: «Комунікативні вміння – це властивість особистості, що являє собою інтеграцію індивідуально -психічних властивостей, знань та навичок, що необхідні для здійснення взаємодії особистості із соціальним довкіллям; знаходяться у центрі будь-якої діяльності; є засобом передавання культурного спадку, професійного досвіду та формування інших умінь; визначають здатність розуміти інформацію та систематично оновлювати знання» [7, с.101]

На думку Т.Піроженко: «Комунікативні вміння забезпечують одночасну активну взаємодію, самопрезентацію особистості в цілому, а саме її індивідуальних особливостей, світогляду, спрямованості моральних якостей»[8, с. 101].

Комунікативний розвиток дитини на п’ятому році життя має наступні особливості: вчиться правильно узгоджувати слова, використовує поширені речення, його висловлювання адекватні ситуації мовлення; він відповідає на запитання, ставить зустрічні, самостійно робить прості пояснення, наводить докази, переказує казки і розповіді, з незначною допомогою дорослого складає описові й оповідні висловлювання.

Варто зазначити, що науковці А. Богуш, Т.Піроженко в своїх дослідженнях вважають, що формування комунікативних умінь дошкільників здійснюється через їх участь у різноманітних видах дитячої діяльності, визначальне місце серед яких посідає гра.

Діти середнього дошкільного віку можуть робити короткі зауваження з приводу музично- ритмічних ігор, вправ, торкаючись тематики, сюжету, більше говорять про музику.

У методичній літературі за формою проведення, ігри поділяються на: статичні (сидячи або стоячі); розвивають зібраність, допомагають зняти м’язове напруження, зберегти рівновагу тіла, швидко виконати рухові дії без фізичних зусиль; ігри з рухами – розвивають вольову сферу, швидкість реакції на звуковий подразник, формують комунікативні здібності; ігри-жарти – активізують слухове сприйняття,

сприяють формуванню фонематичного слуху, музично-слухових уявлень; ігри-пісні – розвивають функції голосоутворення та формування голосового апарату, сприяють розвитку звукоутворення, дикції, дихання; артикуляційні ігри – укріплюють м'язи язика, губ, щік, голосових зв'язок, активізують рухомість нижньої та верхньої щелеп; ігри-забави – спонукають до творчої активності, ініціативи, розвивають креативні здібності; ігри-загадки – розвивають логічне мислення, кмітливість, прагнення дитини до усвідомлення різноманітних дій; ритмічні ігри – спрямовані на засвоєння музичної мови, інтонації, виразності звуку, складу, фрази, речення за допомогою рухів під музику; мовні ігри – сприяють розвитку мовленнєвих здібностей [8, с. 251]

Музично-ігрова діяльність спонукає дітей 5 року життя до вживання різних засобів спілкування. Як відмічає Г. П. Ватаманюк: «Інтерактивні вміння особливо ефективно формуються у музичних іграх з елементами драматизації та у музично - рухливих іграх, побудованих на злагодженій взаємодії дітей.» [1, с. 402]

Як вважав В.Верховинець – композитор, хоровий диригент, хореограф, фольклорист, етнограф, педагог, основоположник жанру «театралізована пісня» в Україні – «У грі розвиваються розум, пам'ять, уява дітей, виховуються дружні взаємини, «виникає потреба співробітництва» з дорослим. Користь гри для дітей визначається її ритмічним виконанням, можливістю фантазувати у рухах, залучати їх до фольклору» [4, с. 18]

Фольклорний матеріал орієнтує дитину на успішність навчання та здоровий спосіб життя. В тім зрозуміло,що виховний ефект завдяки дитячому музичному фольклору досягається завдяки спеціальному добору музично-фольклорного матеріалу,його систематизації й поданню дітям через музичні образи,поєднання слухового й візуального сприймання знань у здійсненні малюками музично-ігрової діяльності [2, с.13]

Одним з видів музично-ігрової діяльності є музично-дидактичні ігри, які формують у дітей середнього дошкільного віку музичні здібності в доступній ігровій формі, допомагають їм розібратись в співвідношенні звуків за висотою, розвивають в них чуття ритму, тембровий і динамічний слух, прагнення самостійно діяти із використанням знань, отриманих на музичних заняттях. Завдяки використанню музично-дидактичних ігор дошкільники збагачуються новими враженнями, у них виявляють ініціативність, самостійність, здатність до сприйняття.

Музично-дидактичні ігри допомагають дитині в цікавій для неї формі почути, відрізнити, порівняти деякі властивості музики, а потім діяти з ними [1, с. 405].

Музично-дидактичні ігри повинні бути прості і доступні, цікаві і привабливі. Тільки в такому випадку вони стають своєрідним джерелом бажання дітей співати, сприймати музику і танцювати.

У дітей середнього дошкільного віку з'являються певні риси особистості, і в першу чергу згуртованості, відповідальності.

Важливо, щоб музично-дидактичні ігри бути привабливо, виразно, естетично оформлені.

Варто зазначити, іноді музично-дидактичні ігри необхідно проводити на занятті (частіше в другій його половині) як окремий вид діяльності. Зазвичай вони мають навчальний характер.

Основним матеріалом дидактичних ігор в групах середнього дошкільного віку повинні бути музичні іграшки і дитячі музичні інструменти, настільно-друковані ігри, а також варто використовувати і технічні засоби навчання.

Для закріплення знайомих пісень можна використовувати, наприклад, гру «Чарівна дзиґа», яку бажано проводити в декількох варіантах, де дошкільники визначають пісню за вступом, заспівом, приспівом, які виконуються на фортепіано, 2-3 дітей (одна дитина) впізнає пісню по звучанні музичної фрази, проспіваній усіма дітьми разом, або індивідуально; впізнати пісню, програну на металофоні або акордеоні. Цінність гри ще й в тому, що діти 5 року життя, визначаючи твір, закріплюють знання про музичні інструменти. Варто, коли роль ведучого в цій грі виконує не музичний керівник, а вихователь. В такому випадку гру можна буде проводити в будь-який вільний від занять час.

У вільний від занять час дошкільники середнього віку можуть самостійно організовувати різні музично-дидактичні ігри,зокрема пов’язані зі співом. В таких іграх у дітей формується почуття товариства, відповідальності. Наприклад, можна використовувати музично-дидактичну гру «Музичний магазин»,де дитина в ролі продавця пропонує покупцю диск з музичними творами і повинна голосом відтворити певну мелодію. Від її виконання залежить, візьмуть даний диск чи попросять інший.

Слід зазначити, що доцільно використовувати музичний матеріал в процесі вивчення віршів. Спосіб запам`ятовування віршованих текстів на фоні спеціально дібраного музичного супроводу мобілізує увагу дитини, допомагає швидше запам’ятати, а пам’ять отримує додаткове тренування [9, с. 448].

Доцільно використовувати інсценування пісень – невеликі ігри, в яких послідовно епізод за епізодом розкривається їх зміст. «Це своєрідна гра-драматизація, яка є розігруванням в особах літературних творів зі збереженням послідовності епізодів[9, с. 448].У цих іграх дошкільники середнього віку творчо усвідомлюють, відтворюють їх, виконуючи певні ролі та ігрові дії.

У програмі «Дитина» в розділі музичного виховання «Прилучаємось до музичної скарбниці», в якій подається музично-рухова діяльність під назвою «Гей, діточки, візьмемось за ручки!» пропонуються «основні жанри хореографії та їх види, доступні для дошкільників. Це різновиди хороводу (хороводна пісня, гра-хоровод, ігровий хоровод, хороводний танець), рухливі та сюжетні ігри» [6, с.368].

Дітям п’ятого року життя доступні досить складні рухливі хороводні ігри. На першому плані – слова, рухи – прості (ходіння в колі), по закінченні слів співу можливий біг.

Доцільно підкреслити, що великим скарбом для вихователів у закладах дошкільної освіти та учителів музичного мистецтва є методична розробка дитячих рухливих ігор, які розміщено у збірнику В. М. Верховинця «Весняночка». Разом з дитячими іграми В. М. Верховинець застосовував народні пісні, вірші, утішки,

пестушки, казки, хороводи та вдосконалював їх літературним, музичним і драматичним компонентами,прагнув інсценізувати ігри. На нашу думку, посібник «Весняночка» може стати найпершим помічником вихователя в організації ігрової в тому числі і музичної діяльності дітей на занятті та у вільний час.

Отже, музично - ігрова діяльність дітей у кожному віковому періоді має свої особливості, що передбачає використання специфічних форм і методів педагогічного керівництва нею. Формування комунікативних умінь дітей середнього дошкільного віку успішно здійснюється в ігровій діяльності, залежить від психологічної готовності дитини до спілкування. Саме в музично-ігровій діяльності розвиваються ораторські здібності, покращується самооцінка дитини.

Література

1. Ватаманюк Г. П. Музично-ігрова діяльність як засіб формування комунікативних умінь старших дошкільників. Педагогічна освіта: теорія і практика: зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський: ПП Зволейко Д. Г., 2015. Вип. 18. С.401–407.
2. Бровчак Л.С. Педагогічні умови формування організаторських здібностей майбутніх учителів. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Зб. наук. пр. Вип. 36 / Редкол.: І.А.Зязюн (голова) та ін. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2013. С. 182-189.
3. Вацьо М.В.Український дитячий музичний фольклор у художньому розвитку молодших школярів: навч.-метод. посібник.Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю.,2015.-124с.
4. Верховинець В.М. Весняночка: Ігри з піснями для дітей дошк. і мол. шк. 5-те вид. Київ: Муз. Україна, 1989. 343 с.
5. Демченко О.П. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до розвитку соціальної обдарованості дітей в проблемному полі педагогіки вищої школи. Людинознавчі студії : збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Педагогіка» / ред. кол. М. Чепіль (головний редактор) та ін. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка. Випуск 6/38 (2018). С.116-130.
6. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проєкту В.О. Огнев'юк; наук. ред. Г.В. Бєлєнька; Київ: Київ, ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 440 с.
7. Онкович Г.В. Комунікативно-діяльнісний підхід у компетентнісно- орієнтованому навчанні. Креативна педагогіка : наук.- метод. журнал. 2011. Вип. 4. С. 98-104.
8. Піроженко Т.О. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільників. Тернопіль. Мандрівець, 2010. 152 с.
9. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2006. 456 с.

О. Горбатюк,
здобувач ОС«бакалавр»,
Одеська національна музична академія
імені А.В.Нежданової
O. Horbatyuk,
Bachelor's degree holder,
Odesa National Academy of Music
named after A.V. Nezhdanova

ПРАВИЛЬНА ПОСТАНОВКА АПАРАТА МУЗИКАНТА-БАНДУРИСТА

CORRECT SETTING OF THE APPARATUSBANDURIST MUSICIAN

Анотація. *Стаття присвячена проблемі вивченню та популяризації традицій самобутнього мистецтва гри на бандурі. Висвітлено та схарактеризовано основні способи гри на інструменті. Проаналізовано основі аспекти правильної постави апарата музиканта-бандуриста.*

Abstract. *The article is devoted to the problem of studying and popularizing the traditions of the unique art of playing the bandura. The main methods of playing the instrument are highlighted and characterized. The basic aspects of the correct posture of the apparatus of a musician-bandurist are analyzed.*

Ключові слова*: бандурне мистецтво, традиції, типи бандур, способи гри.*

Keywords: *bandura art, traditions, types of bandura, ways of playing.*

На початку XXI ст. – в епоху високих інформаційних технологій – людство почало гостріше відчувати важливість і крихкість свого зв'язку з минулим. В Західній Європі спостерігається глибокий інтерес до витоків національних культур, зокрема, до народних інструментів, до їх оригінального звучання та традицій виконавства. Підвищена увага до вивчення історії та розвитку бандурного мистецтва помітна серед музикантів-педагогів, музикознавців та митців України.

Для України проблема пошуків та усвідомлення свого глибинного коріння особливо важлива сьогодні, коли українці стали на захист незалежності та суверенітету своєї Батьківщини від воєнної навали з боку росії. Яскраві народні традиції, мистецьки здобутки та надбання зазнавали значних фальсифікацій та нищення протягом всього історичного розвитку країни. Сьогодні ми намагаємося крок за кроком врятувати і відновити унікальні ремесла, техніки, музичні інструменти та традиції музикування, які ще не втрачено не зворотно. Від знання й розуміння нашого минулого, наших історичних витоків, культурних традицій залежить усвідомлення молоддю сьогодення, а значить, і того, яким буде майбутнє нашої незалежної України.

Виконавство на бандурі – це безцінний феномен українського мистецтва, аналогів якому немає у цілому світі. Бандурне мистецтво – самобутня частина духовної культури українського народи, витоки якого сягають часів середньовічного дружинного епосу, мистецтва скоморохів та автентичного кобзарства. Бандурне мистецтво – це унікальні давні традиції, форми (сольна та ансамблева), різновиди (інструментальний та вокально-інструментальний). Бандурне мистецтво правомірно відносять до здобутків української культури. Його унікальність закладена у неповторності будови та тембрового звучання інструменту. Виконавство на бандурі є втіленням національної самобутності українців зі своєрідним віддзеркаленням української «картини світу», з притаманним їй морально-етичним характером, зазначає у своїй монографії Т. Слюсаренко. У творчості бандуристів яскраво

відбиваються вищі духовні цінності, які тісно пов'язані з українською національною самосвідомістю, в якій домінує ліричне начало. Це пояснює особливості формування репертуару бандуристів, розглядаючи які в історичній ретроспективі, чітко простежуємо, з одного боку, формування ліро-епічні жанрів (основний репертуар кобзарів), а з іншого розвиток академічного бандурного виконавства, що яскраво демонструє вокально-інструментальне втілення лірично-драматичного начала [2].

Вивчення бандурного мистецтва як синтезу вокального та інструментального різновидів простежується з XIX століття і до теперішнього часу. Серед дослідників, що ґрунтовно вивчали особливості будови, прийоми гри, традиції музикування на бандурі О. Ваврик, М. Грінченко, А. Гуменюк, В. Дутчак, П. Житецький, К. Квітка, Ф. Колесса, П. Куліш, Л. Мандзюк, І. Панасюк, Д. Ревуцький, І. Скляр, Г. Хоткевич, К. Черемський, Л. Ященко та інші.

На основі аналізу наукових досліджень, що проводились вітчизняними вченими на теоретичному та емпіричному рівнях дослідниця Т. Слюсаренко простежує та виділяє чотири основні періоди розвитку бандурного мистецтва:

- XIX ст. – період збирання відомостей про виконавців-кобзарів, бандуристів та їх творчість (запис дум, псалмів тощо);
- початок XX ст. – 30-ті роки XX ст. – детальне вивчення мистецтва кобзарів, бандуристів, започаткування та становлення професійного бандурного виконавства;
- 50-ті – 80-ті роки XX ст. – дослідження традиційних виконавських особливостей кобзарського мистецтва та аналіз функціонування академічного бандурного виконавства в його різноманітних формах;
- 90-ті роки XX – початку XXI ст. – період розквіту бандурного й кобзарського мистецтва (перше – переважно на професійному рівні, друге – на самодіяльному) [2, с. 9].

Сьогодні бандурне мистецтво України пов'язане з існуванням різних типів бандур, а саме: харківська бандура (удосконалена Г. Хоткевичем), чернігівська бандура моделі І. Скляра та В. Герасименка та старосвітська бандура. Гру на старосвітській бандурі сьогодні можна опанувати лише у Стрітівській вищій педагогічній школі кобзарського мистецтва, де викладач Володимир Кушпет факультативно викладає цей курс. Чернігівській та харківській способи гри побутують і сьогодні.

Цікаво, що Г. Хоткевич у своєму досліджені вказував на існування трьох традиційних способах гри на бандурі, а саме: чернігівському, харківському та полтавському. Однак Г. Ткаченко, один із останніх свідків кобзарського мистецтва, зауважує, що у Харкові на той час не було бандуристів, туди приходили жебраки із м. Зінькова Полтавської губернії. Харківський стиль гри на бандурі це «зіньковецька наука». Особливістю цього способу гри є те, що бандуру «прикладають до серця та грають на приструнках обома руками, як лівою, так і правою, а баси беруться великим пальцем правої руки» [1].

Харківська бандура вважається найбільш досконалою. Її пропагандистом, творцем та реформатором був Г.Хоткевич. Свою діяльність він спрямовував на модифікацію та удосконалення інструменту. На його замовлення була виготовлена асиметрична бандура з раціональною відстанню між струнами, дібраний репертуар. У «Підручнику гри на бандурі» бандурист подав методику гри на інструменті, що була максимально наближена до академічних зразків. На жаль, після знищення Г. Хоткевича в 1938 році, харківська бандура була під негласною забороною і побутувала лише за кордоном серед української діаспори. В останні десятиліття Львівська фабрика музичних інструментів почала виробляти поодинокі екземпляри недосконалих «харківських» бандур, але це, поки-що, щось між чернігівкою та харків'янкою.

Сьогодні в Україні панує чернігівська бандура моделі І. Скляра та В. Герасименка. Від аматорів і учнів музичних шкіл до студентів музичних академій – всі засвоюють чернігівський спосіб гри. Цей тип гри характеризується тим, що ліва рука грає тільки на басах.

Спробуємо викласти основні правила, яких варто дотримуватись у процесі гри на чернігівській бандурі. Вони стосуються трьох основних аспектів:

- посадки за інструментом;
- постановки правої та лівої руки;
- видобування звуку.

Посадка за інструментом. Важливо пам'ятати про три точки опори, а саме: ноги (стопи ніг), стілець (як точка опори) та внутрішня сторона лівого плеча. Всі вони мають діяти як один злагоджений механізм, оскільки кожна деталь та точка важлива та впливає на якість звуку. Відсутність однієї з опор веде до неправильного тримання інструменту, через мірного навантаження на шию та руки, що значно обмежує свободу руки, зменшує амплітуду руху для майбутнього щіпку (головного способу видобування звуку на інструменті), а отже, впливає та погіршує якість звуку. Недотримання цих правил впливає на фізичне здоров'я виконавця.

Зазначимо, що стандартної постановки для гри на інструменті бути не може. Все залежить від фізичних параметрів та індивідуальних особливостей виконавця. До прикладу: дітям до 12-14 років бажано тримати інструмент між ніг, під інструмент доречно підкладати сатинову тканину чи матеріали, що не ковзають. Бандура важкий інструмент, тому важливо зробити все, щоб запобігти зайвій напрузі корпусу та рук, щоб не відволікатися від процесу гри на тримання інструменту.

Більш дорослі бандуристи тримають бандуру на стегнах, спинкою бандури на лівій нозі та опорою підструнків на праву ногу. Такий варіант посадки найбільш прийнятий серед виконавців, однак не варто забувати про індивідуальні особливості кожного окремого виконавця.

Постановка правої та лівої руки. Система постановки рук більш розповсюджена та стала. Постановка залежить від типу бандури (чернігівська, харківська) та способу гри. На даний час більш розповсюдженим є чернігівський спосіб, коли права рука грає на основному звукоряді (деці), а ліва рука грає бас на

грифі. Нерідко харківський спосіб гри вводиться до чернігівського. Такий синтетичний спосіб отримав назву «перекидання», оскільки ліва рука з грифу перекидається через механіку та кілки на територію, де завжди грає права рука.

Права рука, плече, передпліччя та кисть мають бути розслаблені, вільні. Водночас права руку та кисть мають бути зібраними, оскільки сила звуку залежить від сили щипку. Для видобування звуку використовуються чотири пальці правої руки. П'ятий – мізинець не бере участі у звукоутворенні, однак він не має бути скутим та скрученим, він має вільно дублювати рух четвертого (безіменного) пальцю або рух всієї руки. Його рух залежить від інтервалу чи акорду, який потрібно відтворити. Правою рукою бандуристи опановують таки прийоми гри як: щіпок, флажолет, тремоло, арпеджіо.

Ліва рука зазвичай виконує бас. Перший (великий) палець заводиться за гриф, що стає допоміжною точкою опори для утримання інструменту. Лівою рукою, що грає на грифі, можна виконати тільки одноголосну мелодію басу, що є своєрідною опорою строю та звучання. Для виконання мелодії пальці лівої руки послідовно чергують, в залежності від дальності струн від кисті.

Видобування звуку. В сучасних творах композитори застосовують прийом флажолет. Його виконують за допомогою правої руки, яка затискає струну, а ліва робить щіпок, тоді як перший палець правої руки може у цей час ще й відстукувати по грифу певний ритмічний малюнок.

Хочемо зазначити, що харківський спосіб гри вважаємо набагато досконаліший. Він дозволяє на повну використовувати можливості правої а лівої руки. Нажаль через брак інструментів цей спосіб гри не набув широкої популярності серед сучасних виконавців. Ознакою сьогоднішніх методик гри на бандурі є пошук нових прийомів та удосконалення традиційних способів гри на інструменті. З цією метою в Україні проводяться всеукраїнські, обласні та регіональні конкурси, фестивалі та семінари, куди запрошують професійних майстрів бандурного мистецтва.

Маємо велику надію, що бандурне мистецтво буде з кожним роком розквітати, удосконалюватись та водночас збереже свою самобутність та унікальність на довгі роки.

Література

1. Канарський Ю. Модифікація бандури та її виконавські можливості. URL: http://mij-kraj.com.ua/etnografichne-doslidzhennya/modyfikatsiia-bandury-ta-ii-vykonavski-mozhlyvosti
2. Слюсаренко Т.О. Бандурне мистецтво в українському культурному просторі (на прикладі бандурного виконавства Слобідського регіону XX – поч. XXI ст.) : монографія. Харків : Право, 2018. 224 с.

Н.Городник,
здобувач ОС «магістр»
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
N. Horodnyk,
master'sstudent,
Vinnytsia Mykhailo Kotsubynsky
state pedagogical university

РОЗВИТОК ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ОДНІЄЇ ІЗ «SOFT SKILLS»

DEVELOPMENT OF LEADERSHIP QUALITIES OF YOUNGER SCHOOLCHILDREN AS ONE OF THE «SOFT SKILLS»

Анотація. *Розкрито поняття «лідерства» як психолого-педагогічного феномену та однієї з «м'яких навичок». Показано особливості розвитку лідерських якостей у молодшому шкільному віці. Обґрунтовано значення та методичні особливості проведення квестів як форми виховання для становлення дитини-лідера.*

Ключові слова: *лідер, лідерські якості, лідерська обдарованість, «м'які навички», форма виховання, квест.*

Abstract. *The concept of «leadership» as a psychological and pedagogical phenomenon and one of the «soft skills» is revealed. The peculiarities of the development of leadership qualities in primary school age are shown. The importance and methodical features of conducting quests as a form of education for the development of a child-leader are substantiated.*

Key words: *leader, leadership qualities, leadership talent, «soft skills», form of education, quest.*

Сучасна соціальна, культурно-освітня ситуація, зумовлена глобальними викликами, актуалізує необхідність переосмислення мети виховання та педагогічних завдань. На перший план виходять соціально значимі якості та вміння, які позначаються як «soft skills» / «м'які / гнучкі навички»: креативність, комунікативність, самопрезентація, мобільність, динамізм, конструктивність, емоційний інтелект тощо. Діти й дорослі, в яких «гнучкі навички» сформовані на достатньому та високому рівнях, можуть бути успішними і конкурентоздатними всього життя. Серед переліку таких навичок також визначено лідерство як важливу характеристика самореалізованої особистості XXI століття.

У основних засадах Концепції НУШ [9] робиться акцент на тому, що сам учитель має бути лідером, активною особистістю. Водночас, лідерські якості необхідно розвивати також в учнів, зокрема в контексті реалізації компетентнісного підходу. Серед ключових компетентностей, яких має набути випускник Нової

української школи, визначено «соціальну та громадянську» та «ініціативність і підприємливість». Серед складових названих компетнтностей є й лідерство, соціальна активність, відповідальність тощо.

У сучасних психологічних дослідженнях розробляються різні аспекти тематики лідерства: вивчається природа, специфіка, функції, типологія; педагогічний супровід дитячого лідерства (М. Логунова, Н. Середа, Ж. Петрочко, О. Романовський, В. Татенко, О. Тихомирова та ін.); особливості виховання лідерських якостей особистості в закладі освіти, педагогічні умови розвитку лідерських якостей дітей різних вікових груп (В. Агіляр Туклер, Д. Алфімов,Г. Бєлєнька, І. Бех, О. Кононко, К. Крутій, С. Піроженко, І. Рогальська-Яблонська та ін.).

На думку вчених, «особистість, яка вважається лідером, є соціально ініціативною та активною, володіє низкою важливих характеристик, які мають морально-вольовий контекст. Такі висновки дають нам підставу розглядати лідерство як у контексті («softskills»), а дещо ширше, у межах вивчення соціальної обдарованості як психологічного феномену, зокрема її структури» [5].

Тому відзначимо ще один аспект, висвітлений у працях вітчизняних учених (В. Бажанюк, О. Власова, О. Демченко, В. Камишин, А. Мітлош, В. Моляко та ін.), коли лідерські якості вивчаються у контексті обдарованості (лідерської, комунікативної, соціальної). За одного з психологічних підходів, в основі обдарованості загалом лежить високий рівень прояву здібностей. Відповідно до цього, високі лідерські здібності можна оцінювати як прояв окремого виду обдарованості. З іншого боку, О. Демченко пропонує розглядати лідерство в структурі соціальної обдарованості. Особистість, в якої яскраво виражені лідерські якості («ініціативність, активність, новаторство, продукування оригінальних ідей у системі соціальних взаємодій різних рівнів тощо») вважається обдарованою. Доцільність дослідження лідерства у контексті розробки соціальної обдарованості вчена пояснює також тим, що вчені, «у структурі соціальної обдарованості як інтегрального особистісного утворення, се серед інших компонентів виділяють лідерські якості / здібності» [3; 5].

У науковому дискурсі зустрічаємо декілька близьких термінів «лідер», «лідерство», «лідерські якості» тощо та різні підходи до пояснення природи, сутності та структури таких феноменів. Лідерство є міждисциплінарним явищем і предметом дослідження в межах філософії, культурології, політології, соціологія, етики, психології, педагогіки, економіки, права та інших наук, кожна з яких досліджує свій аспект лідерства. Звернення до етимології показує, що слово «leader» (лідер) зустрічається в англійській мові та означає – «вождь» / «керівник» / «командир». Так, за висновками В. Татенко, в українській мові можна цей термін пояснити як слова «керманич» / «провідник» / «поводир» / «ватажок» [11, с.11].

У педагогічному аспекті *лідер* (від англ. *Leader* – той, який веде, керує) – «це суспільно активна особистість, яка має відповідні лідерські якості та ціннісні орієнтації, що дають змогу позитивно впливати на іншого суб’єкта чи групу, мобілізуючи їх на досягнення суспільно значущих цілей для зміни певних соціальних

ситуацій» [8, с. 305] визначають, що]. Д.Алфімов дає визначення поняття «ефективний лідер» як особистість, яка «має значний вплив на думку й поведінку членів групи та яка планує, організовує, контролює діяльність підлеглих задля розв'язання завдань, поставлених перед групою, передаючи їм своє бачення майбутнього й допомагаючи їм адаптуватися до нового» [1, с. 50].

Лідер має бути активним суб'єктом діяльності, проявляти активність та ініціативу. Він як соціально обдарована особистість має проявляти високий рівень суб'єктності, критеріями якої, на думку О. Демченко є: «соціальна мотивація, стійка потреба у спілкуванні, участі в громадському й політичному житті; постійна готовність до перетворювальної діяльності в соціальному середовищі; самостійність суджень, незалежність, ініціативність, рішучість, наявності власної позиції й оригінального стилю поведінки в ході розв'язання соціально-комунікативних завдань» [7].

У науковій літературі також зустрічаємо таке поняття як «лідерські якості» як «сукупність характеристик особистості, що допомагають їй займати позицію лідера в групі, виявляються в організаторських здібностях, умінні суттєво впливати на поведінку й настрій людей, бути прикладом для наслідування» [8, с. 20]. На сьогодні проблема лідерських якостей є достатньо розробленою, однак з'являються нові ракурси. На думку дослідників (О. Демченко, Н. Казьмірчук, О. Комарівської), «виникає потреба розглядати лідерські якості особистості у контексті розробки проблеми «м'яких навичок» як соціально значимої характеристики людини XXI століття («soft skills»)» [6].

У сучасній педагогіці, методиці виховання постає завдання обґрунтування та створення сприятливих умов для виявлення та реалізації лідерського потенціалу учнів, розробки та проведення ефективних форм для розвитку лідерських якостей особистості в закладі освіти. Таку позицію вибудовуємо на ідеї про те, що лідерські якості є соціально зумовленими. Відповідно до ціннісної теорії лідерства С. Кучмарські та Т. Кучмарські [14], лідерству можна навчатися в процесі активної участі в різних видах діяльності. На думку авторів, такий процес є безперервним і тривалим.

Базуючись на діяльнісному підходові у формуванні дитини-лідера, відзначимо, що необхідно організовувати різні види колективної діяльності. Зокрема, важливим для становлення й розвитку лідерських якостей є включення дітей у групову (троє – п'ятеро – шестеро тощо) чи колективну роботу. В таких умовах вони зможуть проявити ініціативу, взаємодіяти, координувати зусилля, розподіляти обов'язки, діяти злагоджено для досягнення спільних цілей. Розвивально-виховний ефект групової взаємодії виявляється в тому, що під час організації діяльності для досягнення спільного результату дітям треба навчитися узгоджувати свої наміри, інтереси, дії, виявляти свою позицію, розуміти і враховувати можливість існування відмінної від власної точки зору.

Колективна діяльність молодших школярів за змістом має організовуватися в межах конкретної форми виховання: свята, конкурсу, гри-подорожі, гуртка,

театралізованої вистави тощо. У контексті розвитку лідерських якостей молодших школярів усе частіше увагу педагогів-практиків привертають інноваційні форми виховної роботи, зокрема, квест. У науковому обігу використовуються терміни: «квест-гра», «квест як технологія», «квест як метод проєкту», «квест як засіб», «веб-квест» тощо. Так, квест трактують як інтерактивну форму позакласної роботи, гру станціями, учасники якого рухаються від «станції» до «станції», на кожній з яких виконують завдання. Для цього вони шукають правильні відповіді, демонструють знання, актуалізують досвід і формують різні навички.

Завдяки інноваційності, інтерактивності, динамічності, необхідності швидко приймати рішення та взаємодіяти на всіх етапах організації квесту, в учнів формуються важливі якістю, притаманні лідеру. Насьогодні дослідники доводять важливість і розвивально-виховний потенціал квестів у освітній роботі з молодшими школярами. На думку, О. Хващевської та В. Хорунжої, під час участі у квесті в «учнів розвиваються психічні процесі, пов'язані з творчістю, когнітивною та емоційною сферою» [12]. Виконання квесту потребує актуалізації «критичного мислення, швидкого вирішення складних проблем на основі аналізу обставин і відповідної інформації, пошуку альтернативних варіантів, самостійного прийняття правильного рішення, здатності брати на себе відповідальність за їх реалізацію у ситуації вибору» [12]. У свою чергу І.Стахова відзначає, що веб-квести мають великий потенціал для розвитку творчості, лідерства та інших «м'яких навичок» молодших школярів, оскільки «поєднують у собі пошук та аналіз інформації, створення продуктів творчої діяльності за допомогою різних ресурсів» [10, с.47].

Загалом квест як педагогічна технологія поглиблює реалізацію всіх основних освітніх функцій, зокрема, *виховної, що передбачає* формування вміння працювати в команді, морально-вольових якостей: особистої відповідальності за виконання завдання, цілеспрямованості, наполегливості». Погоджуємося з думкою вчених, що конкретна діяльність і набутий досвід також сприяє формуванню компетентностей, серед яких «робота в команді (планування, розподіл функцій, взаємодопомога, взаємоконтроль); уміння знаходити кілька способів рішень проблемної ситуації, визначати найбільш раціональний варіант, обґрунтовувати свій вибір; навик публічних виступів тощо» [12].

Розвитку лідерських якостей, вмінню взаємодіяти сприятиме те, що в основі квесту є командна робота. Ідея квест-гри: команди, переміщаючись у реальному чи віртуальному просторі, виконують різні завдання. Для успішного проходження маршруту хтось із членів команди має проявляти ініціативу, пропонувати варіанти рішень і доводити свою думку, спрямовувати інших тощо.

Отже, серед важливих характеристик особистості, завдяки яким вона може успішно самореалізуватися, самоствердитися, є лідерські якості. Молодший шкільний вік є тим етапом, на якому дитина може проявити й утвердити себе як лідера, активну та ініціативну особистість. Для становлення дитина-лідера необхідно створювати сприятливі умови, добирати ефективні форми і методи роботи. У зв'язку з цим увагу привертає інноваційна та інтерактивна форма роботи – квест, в основі якої гра /

проєктна діяльність. Квест відповідає віковим особливостям молодших школярів, поєднує навчання і гру одночасно, яке передбачає виконання різних видів завдань у динамічних умовах і новій ситуації.

Література

1. Алфімов Д. В. Виховання лідерських якостей учнів у сучасній загальноосвітній школі : монографія. Донецьк : Каштан, 2011. 352 с.
2. Барановська І.Г., Демченко О.П., Граб О.Д**.** Підготовка майбутніх учителів початкових класів та мистецтва до формування soft skills дітейзасобами театрального мистецтва.*Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: збірник наукових праць. Вінниця: ТОВ «Друк плюс», 2022. Вип. 63. С. 78–87.URL: https://vspu.net/sit/index.php/sit/issue/view/189/186.
3. Бровчак Л.С. «Школа молодого лідера» як засіб організаторської підготовки майбутніх учителів. Наукові записки кафедри педагогіки Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна. Зб. наук. праць. Випуск 31. Редкол.: Л.С. Нечепоренко та ін. Харків: ХНУ, 2013. С.34-41.
4. Демченко О.П. Експлікація феномену соціальної обдарованості в контексті психолого-педагогічних досліджень. *Людинознавчі студії*: збірник наукових праць ДДПУ: Серія «Педагогіка». Дрогобич: Видавничий відділ ДДПУ ім.І.Франка, 2015. С.134-145.
5. Демченко О.П., Казьмірчук Н.С., Комарівська Н.О. Лідерство в структурі соціальної обдарованості. *Освітнє лідерство: від теорії до практики*: монографія / авт. кол.; за наук. ред. В. Р. Міляєвої; Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ; Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2021. С.72-87. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/36659.
6. Демченко О.П. Формування суб'єктності соціально обдарованої особистості в культурно-освітньому просторі як умова її соціалізації. Вісник Київського Національного університету імені Тараса Шевченка: Серія психологія. 2017. №6. С.47-51.
7. Демченко О.П. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до розвитку соціальної обдарованості дітей в проблемному полі педагогіки вищої школи. *Людинознавчі студії*: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Педагогіка» / ред. кол. М.Чепіль (гол.редактор) та ін. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка. Випуск 6/38 (2018). С.116-130.
8. Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка: підручник. К.: Знання, 2007. 447 с.
9. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. К., 2016. URL:https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf.
10. Стахова І.А. Веб-квест як інноваційний засіб формування природничої компетентності майбутнього вчителя початкової школи. *Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень* : зб. наук. пр. Вип. 7(10) / редкол.: Р.С. Гуревич (голова) [та ін.]; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2017. С. 46-50.
11. Татенко В. Типологіялідерства. *Психолог*. 2006. № 34. С. 12-14.
12. Хващевська О.О., Хорунжа В.С. Характерні особливості квест-технології як ефективного засобу навчання молодших школярів. *Інноваційна педагогіка.* 2019. С.143-146.
13. Demchenko O., Stakhova I. EUROPEAN EXPERIENCE IN ORGANIZING THEATRICAL ACTIVITIES IN PRIMARY SCHOOL TEACHERS TRAINING (BASED ON THE

RESULTS OF THE JEAN MONNET MODULE PROJECT 620252-EPP-1-2020-1-UAEPPJMO-MODULE). 2022. Vol 51 No 2. Scientific Journal of Polonia University. P. 31-39. URL: http://pnap.ap.edu.pl/index.php/pnap/issue/view/58.
14. Kuczmarski S. Values-Based Leadership: Rebuilding Employee Commitment, Performance and Productivity. NJ : Prentice Hall, 1995. 304 p.

О. Граб,
провідний концертмейстер
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
O.Hrab,
leadaccompanist,
VinnytsiaMykhailoKotsubynsky
StatePedagogicalUniversity,

ТВОРЧИЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ ЕСТЕТИЧНОГО СМАКУ ДІТЕЙ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

CREATIVE APPROACH TO THE DEVELOPMENT OF AESTHETIC TASTE OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS THROUGH THEATRICAL ACTIVITIES

Анотація. *Стаття присвячена актуальній та важливій проблемі – організації театралізованої діяльності дітей на засадах творчої взаємодії та співпраці, задля прилучення дітей до естетичних цінностей, формування почуття краси та гармонії, розвитку естетичних уподобань та естетичного смаку. Визначено зміст поняття «естетичний смак» в історичній ретроспективі. Окреслено методи та технології організації театралізованої діяльності дітей. Зроблено акцент на особливостях вибору репертуару для дитячого театру.*

Abstarct.*The article is devoted to a topical and important problem - the organization of children's theatrical activities on the basis of creative interaction and cooperation, in order to attract children to aesthetic values, form a sense of beauty and harmony, develop aesthetic preferences and aesthetic taste. The meaning of the concept of "aesthetic taste" in historical retrospect is determined. The methods and technologies of organizing children's theatrical activities are outlined. Emphasis is placed on the peculiarities of choosing a repertoire for children's theater.*

Ключові слова*: смак, естетичний смак, естетичні цінності, театральне мистецтво, театралізована діяльність, творча співпраця, діти, майбутні вчителі*

Keywords:*taste, aesthetic taste, aesthetic values, theatrical art, theatrical activity, creative collaboration, children, future teachers*

Процес розвитку естетичного смаку є одним із головних завдань сфери естетичного виховання. Еталоном естетично розвиненої особистості дослідники

вважають різне начало: естетичні потреби, естетичне ставлення, естетичні переживання, творчі здібності, взаємозв'язок сформованих естетичного ідеалу та смаку. Перед новою українською школою постала нагальна потреба у забезпеченні творчого підходу розвитку особистості, формування її естетичного ставлення до дійсності з вихованням потреби в споживанні та творенні естетичної культури суспільства. Ґрунтом для реалізації цього складного процесу має стати мистецтво, зокрема театральне. Синтетична природа театрального мистецтва наділила його широкими можливостями впливу на емоційний, інтелектуальний та творчий розвиток дитини, з перших років її життя.

Проблема формування естетичного смаку вивчалась не одним поколінням вчених. Феномен «естетичний смак» відомий з часів Стародавнього Риму. З тих днів існує вислів, що характеризує зміст, яким було наділене поняття: «Про смак не сперечаються, якщо він є !». Поняття «смак» не мало естетичного сенсу, а вживалось виключно з фізіологічної точки зору для визначення гіркого, солоного, солодкого чи кислого. Протягом історичного розвитку зміст розширився і набув ознаки «естетичний».

Зарубіжні та вітчизняні вчені системно вивчали поняття «естетичний смак». Вчені переконані, що ця категорія виникає в XVII як результат стрімкого розвитку суспільства, появи нових мистецьких течій та спроби знайти еталон (універсалій) за допомогою якого можна було б оцінити художній твір [6]. З історично-наукових джерел відомо, що термін «смак» у значенні «високий смак» (естетичний) вперше вжив іспанський мислитель Бальтасар Грасіан-і-Моралєс у праці «Кишеньковий оракул або Наука розсудливості» (1646). Так, філософ епохи класицизму, позначив одну зі здатностей людського пізнання, що орієнтована на збагнення прекрасного і творів мистецтва. Вчений вказував, що здатність естетичного судження відрізняється від судження логічного, оскільки був переконаний, що для естетичного смаку, так само як і для розуму, потрібна культура. Згодом цей термін почали використовувати філософи XVIII ст. інших розвинених країн Європи – Франції, Німеччини, Англії, Італії. З'являлись нові трактати та вчення про смак. Найбільш глибоке розуміння цього феномену ми знаходимо у науковому доробку німецького мислителя І. Канта, який роз'яснював його зміст, як «здатність людини естетично оцінювати дійсність і мистецтво». [6].

У вітчизняній науковій думці (М. Драгоманов, М. Костомаров, О. Потебня, І. Франко, В. Сухомлинський) естетичні смаки людини розуміється як внутрішнє відчуття краси, де виявляється індивідуальна і ментальна особливість феномену естетичної культури. Категорія «смак» розглядається з позиції значення смакових установок та уподобань, його естетичної та пізнавальної цінності. Сьогодні існує велика кількість визначень феномену «естетичний смак», як от:

- це внутрішнє відчуття, пов'язане з відчуттям задоволення від споглядання прекрасного і доставленої від нього радістю;
- своєріднеим почуття міри, вміння знаходити необхідну достатність в особистому ставленні до світу культури і певних цінностей;

- здатність до індивідуальної оцінки та добору естетичних цінностей, яка визначає можливість і здатність особистості до саморозвитку;
- здатність людини до миттєвої оцінки дійсності, творів мистецтва крізь призму естетичних категорій і власного досвіду:
- універсальна, інтегральна і водночас індивідуальна властивість людини, яка впливає на естетичне її ставлення до явищ дійсності та мистецтва і виступає стимулом до перетворювальної, художньо-творчої діяльності особи [1; 3; 9].

Наявність естетичного смаку проявляється як відповідність внутрішнього і зовнішнього, гармонія духу і соціальної поведінки особистості. В цьому контексті доцільно згадати латинське висловлювання: «У кожного свій смак».

В основі формування естетичного смаку є діяльність, що збагачує духовний світ дитини, зміцнює та вдосконалює її, інтегрує в собі соціально значимі естетичні цінності. Зазначимо, що творча театралізована діяльність дитини неодмінно викликає і опосередковує дію естетичного смаку і також опосередковується ним. Формування естетичних смаків дитини, розвиток її творчого потенціалу проявляється в розвитку самостійних, чітко виражених індивідуальних інтересах, творчій уяві, розвитку самосвідомості, прагненні до самоутвердження у сфері соціальної реальності, потребі створення власних планів своєї поведінки, самовихованні [7, с. 25].

Формування естетичного смаку залежить від об'єктивних і суб'єктивних факторів, психологічних новоутворень, що формуються в дитини, вікових особливостей сприйняття мистецтва, специфіки загальної соціально-культурної ситуації в суспільстві, внутрішніх потребі спрямованості особистості, її прагнення до духовного збагачення, емоційно-естетичного зростання. Педагогічна система виховання естетичного смаку передбачає включення дітей не тільки в процес сприймання і оцінювання творів мистецтва, а й у різноманітні види творчої діяльності, зокрема театралізованої.

Театральне мистецтво – унікальне за своєю природою, оскільки воно має дивовижну здатність об'єднувати людей спільними думками, поглядами. Театралізована діяльність – чудовий засіб для спілкування, творчої взаємодії, подолання страхів, психологічних утисків, розвитку універсальних життєво необхідних навичок, формування ціннісного ставлення до краси, гармонії, формування естетичного смаку [2].

Театр – це мистецтво дії, гри. Ігровий характер театрального мистецтва дозволяє широко використовувати його потенціал у освітній діяльності. Театр – це чарівний світ, в якому діти потрапляють у казку, радіють граючи, а в грі пізнають красу та гармонію світу. В процесі театралізованих ігор діти знайомляться з новими знаннями, категоріями, здобувають навички невимушено та непомітно. Театралізована діяльність має широкі можливості для втілення творчих ідей, що здатні викликати розмаїття емоційно-інтонаційних та естетичних переживань, впливають на емоції та почуття, формують характерну для особистості здатність до рельєфного уявлення художнього образу. Театралізованій діяльності притаманний

імпровізаційний характер, що дає простір для польоту фантазії та уяви, художнього мислення, знайомить з усталеними естетичними цінностями, нормами, ідеалами.

Театралізована діяльність за своєю суттю носить імпровізаційний характер гри. За умови використання виховного потенціалу педагогічної імпровізації, театралізована діяльність надає можливість кожній дитині проникнути в світ цього синтетичного виду мистецтва, а також познайомитись з мовою інших мистецтв (музики, живопису, літератури), що складають його синктретичну єдність. У цьому зв'язку виключного значення набувають діалогічна свідомість вчителя, його імпровізаційні вміння, навички, знання у галузі імпровізаційної діяльності. Вони є підґрунтям педагогічного керівництва формуванням ціннісних орієнтацій, естетичного смаку дітей засобами театралізованої діяльності.

В роботі з дітьми краще використовувати малі форми мистецтва театру ляльок. Це можуть бути міні вистави, які створені на основі народних казок, дитячих пісень, літературних авторських оповідань. У сучасній педагогічній практиці сьогодні широко використовується методика складання цікавих захоплюючих історій (storittellng). У статті «Поліхудожня освіта майбутніх учителів: проблеми і перспективи» І. Барановська та Н. Мозгальова описують досвід використання цієї ненової, але й водночас інноваційної технології в процесі підготовки майбутніх учителів мистецьких дисциплін. Оволодіння мистецтвом створювати та розповідати цікаві, захоплюючі історії, підкреслюють педагоги, розвиває у здобувачів вміння заінтригувати, зацікавити розповіддю, сприяє подальшому творчому пошуку. Результатом управляння студентів у сторітеллінгу стало створення міні вистав та анімаційних продуктів, а саме: вистави пальчикового театру «Жабка Соня», «Як звірі кицю лікували», етюди «Еврика», «Не хочу», «Кури та півень», «Акваріум»; пластилінові мультики «Пригоди метелика», «Чарівна квітка», відео роликів «Гаджет», «Одного разу в університеті» [3, с.12].

Оволодіння мистецтвом створення історій для міні вистав – захоплюючий колективний процес, в якому беруть участь усі учасники: і діти, і вчителі. Театралізація самобутніх авторських текстів дозволяє включати прозові чи віршовані монологи, діалоги, сольні чи колективні пісні, танцювальні номери, які в цілому забезпечують цікаву театральну дію. Тематика міні вистав зазвичай глибоко національна, оскільки діти відштовхуються від знайомих з дитинства естетичних образів, естетичних цінностей, естетичних правил, естетичних норм. Використання цієї технології в процесі організації театралізованої діяльності дітей сприяють вихованню художньо-естетичного ставлення до художньо-образної суті, мелодійності, ритму, краси літературного слова, відчуття та розуміння виразності художніх засобів різних видів мистецтва, мають великий вплив на формування естетичних смаків усіх учасників.

На думку І. Барановської, педагогіка засобами театру – перспективний напрямок підготовки майбутніх учителів. Театральна педагогіка спрямовує дитину на пізнання себе, навколишнього світу, естетичних категорій за допомогою творчої взаємодії. Різноманітні театралізовані вправи, етюди, інсценізації розраховані на

активну співучасть кожного учасника. Емоційно насичена театралізована діяльність націлена на досягнення результату (формування естетичного смаку) через колективну творчість. Водночас, театралізована діяльність реалізується через індивідуальний підхід, повагу до особистості, віру в її здібності, можливості. Варто вказати, що чим менше запрограмована театралізована діяльність, тим більше задоволення вона приносить від спільної колективної творчості, тим ширші простори для художньо-творчої самореалізації, засвоєння суспільних еталонів гармонії та краси. Особливе місце серед форм театралізованої діяльності займають експромти, в яких надається можливість спонтанно, невимушено будувати діалоги, використовувати сценічний простір, добирати необхідні рухи, аксесуари, бутафорні предмети на основі прийнятих у суспільстві та колективі естетичних норм та уподобань [1; 2; 3].

Театралізована діяльність спрямована на формування навичок правильного та красивого виразного мовлення. Діти та дорослі вчаться розуміти красу голосу, знайомляться з його виразними характеристиками: артикуляційною виразністю, інтонаційною забарвленістю, гучністю, швидкістю. Акцент в цій роботі робиться на діалогічному мовленні, оскільки діалогічне спілкування не тільки природний дар – це театрально-педагогічна технологія, що включає в себе:

– вміння бачити, відчувати, сприймати, розуміти співрозмовника;

– знання законів соціальної та емоційної взаємодії людей;

– знання психології та прийомів встановлення емоційного особистісного контакту;

– володіння творчою органікою, технікою вербального і невербального спілкування [1].

Театралізована діяльність також включає дії з ляльковими персонажами, безпосередні рольові дії дітей, літературну діяльність, музичну (виконання пісень від особи персонажів, музично-театралізованих ігор, пісень та мелодій, створених самими дітьми), образотворчу діяльність (діти створюють мальовані або аплікативні декорації, костюми персонажів), гру на дитячих музичних інструментах. Керівництво театралізованою діяльністю потребує від вчителя вміння будувати роботу в системі, підбирати матеріали змістовні, ставити і вирішувати педагогічні задачі, мета яких – формувати творчі здібності, естетичні уподобання та смаки. Вчитель організовує та залучає дітей до театралізованої діяльності, використовуючи природні та вікові особливості. В дитячому віці основою естетичних смаків є природна безпосередність сприйняття вражень. Увесь спектр цих естетичних вражень укладається у двомірну систему – «подобається» чи «не подобається», «гарне» чи «не гарне». Як свідчить досвід педагогів-практиків, тільки в дітей 9-10 років естетичні смаки набувають свідомого вираження. Здобуваючи естетичні знання через враження, діти піднімаються до смаків дорослих через оцінки батьків, педагогів, екскурсоводів тощо.

Важливе значення у виборі творів для сценічного втілення потрібно вибирати такі твори, які найбільше хвилюють молодших школярів, викликають у них певні асоціації й відтворюють у їхній уяві певні естетичні образи. Це мають бути дитячі твори, що віку молодших школярів і мають педагогічну (виховну) цінність.

Драматург Олександр Вітер зазначає, «*…п'єси для дітей – це вищий пілотаж. У дорослих п'єсах можна сховати недосконалість за філософію, нібито «розумні» речі. Дитяча публіка ж не сприйматиме нецікаве»Навіть казкове буття на сцені має відображати реалії, настрої та смаки сьогодення.*[8]. *У 2018 році побачила світ антологія сучасної драматургії для дітей «Драмовичок», в яку ввішли різнопланові твори (історичні, сучасні, позачасові, фантастичні) для найменших малят, молодших, школярів, підлітків* [2, с.14*]*.

Різноплановий репертуар для дитячого театру (п'єси казки Т.Киричик «Щоб з жабками було, коли б рака не було», С.Скиби «Пригоди у лісі», сценічна композиція за п'єсою С.Когана та І.Єфремова «Ще раз про Червону Шапочку», казка-інсценівка «День народження песика Тобіка», «Пригоди Зайчика, що любив Метеликів», вертепні сценки) має позитивний виховний вплив на дітей, оскільки, відображені у змісті, художньо-естетичні цінності слугують формуванню естетичних смаків і художньому засвоєнню дійсності. Діти, готуючись до вистави, випробовують себе як сценаристи, актори, художники, співаки, музиканти, танцюристи.

Театралізована діяльність – це нові відкриття для дитини: розуміння акторського задуму, слідування умовам театральної гри, виявлення свого ставлення до зображуваного. У процесі підготовки театралізованої діяльності діти вчаться працювати з різноманітними матеріалами, інструментами, в них розвивається винахідливість, кмітливість, конструкторські здібності, розуміння художнього образу, його краси, різноплановості, гармонії.

В театралізованій діяльності діти прагнуть створювати ті художні образи, які відповідають їхньому внутрішньому світу, переживанням. Концертні виступи перед глядачами розвивають сценічну експресію маленького актора. Керівник працює над шліфовкою та закріпленням естетики виразної пластики, естетики мови, відпрацьовує мізансцени з партнером, виготовляє атрибути, декорації, підбирає відповідний музичний та шумовий супровід, освітлення та інше. Звичайно, такий ґрунтовний творчий підхід до підготовки театралізованої діяльності дітей має позитивний вплив, як на глядачів, так і на самих виконавців. Людина, яка відкрила своє серце мистецтву, ніколи не залишить його, не буде байдужою до краси та гармонії, не уявлятиме свого життя без творчості!

Література

1. Барановська І.Г. Мистецтво – джерело художньо-творчої самореалізації студентів педагогічних ВНЗ. URL: file:///C:/Users/Iriska/Downloads/Sitimn_2014_38_40.pdf
2. Барановська І.Г., Демченко О.П., Жовніч О.В., Казьмірчук Н.С., Стахова І., Подорожний В. Сучасна драматургія для дітей: європейський контекст. Навчально-методичний посібник. Вінниця, 2022. 260с
3. Барановська І.Г., Мозгальова Н.Г. Поліхудожня освіта майбутніх учителів: проблеми і перспективи. Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти, 2019. Вип. 26. с.12
4. Бровчак Л.С. проблема творчої діяльності в музичній педагогіці і психології. Zbiór artykułów naukowych z Konferencji Miedzynarodowej NaukowoPraktycznej (on-line) zorganizowanej dla racowników naukowych uczelni, jednostek naukowo-badawczych oraz

badawczych z państw obszaru byłego Związku Radzieckiego oraz byłej Jugosławii. (30.11.2017) - Warszawa, 2017. P. 105-112
5. Demchenko Olena, Kazmirchuk Natalia, Zhovnych Olesya, Stakhova Inna, Podorozhnyi Vadym, Baranovska Iryna.Preparing students for the use of theater activities for children's development soft skills: european context. society. integration. education. Rpoceedings of the International Scientific Conference. Volume I. May 27th - 28th. 2022. p. 31-46 ВНЗ. URL: http://journals.rta.lv/index.php/SIE/issue/view/176/showToc
6. Естетичний смак. URL: https://pidru4niki.com/1552011761102/etika_ta_estetika/estetichniy_smak
7. Калініна Л. Проблема формування естетичних смаків особистості у сучасних педагогічних дослідженнях. *Рідна школа*. 2008. № 5. С. 23 – 25
8. Ключ. Новітня драматургія для дітей. URL:*https://chl.kiev.ua/KEY/Books/ShowBook/559*
9. Щолокова О.П. Художньо-естетичне виховання школярів засобами художньої культури:Навчальний посібник. К.: УДКУ, 1993. 80с.

Л. Дабіжа,
старший викладач кафедри мистецьких
дисциплін дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
L.Dabizha,
SeniorlectureroftheDepartment
ofartdisciplinesofpreschoolandprimaryeducation
VinnytsiaMykhailoKotsiubynskyi
StatePedagogicalUniversity

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ КОЛОРИСТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

USE OF GAME TECHNOLOGIES IN THE PROCESS OF COLORISTIC TRAINING OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Анотація. *У статті проаналізовано актуальність художнього колірного виховання молодших школярів, важливість розуміння вчителями початкової школи специфікивикористання у цій роботі ігрових технологій.Розглянуто особливості організації ігрової діяльності дітей на заняттях кольорознавством. Запропоновані ігрові прийоми роботи на таких заняттях.*

Abstract.*The article analyzes the relevance of artistic color education of younger schoolchildren, the importance of elementary school teachers' understanding of the specifics of using game technologies in this work. Peculiarities of the organization of children's play activities in color studies classes are considered. Suggested game methods of work in such classes.*

Ключовіслова*: колірне художнє виховання, ігрові технології, молодші школярі.*

Key words*:color artistic education, game technologies, younger schoolchildren.*

Постановка проблеми. Художнє сприйняття кольору – є важливою складовою естетичного розвитку особистості. Сучасний світ заповнений яскравими штучно створеними фарбами, які дратують дитячу психіку. У такому середовищі не залишається місця для душевних переживань щодо гармонії навколишнього світу. Важко формувати колірну культуру в суспільстві, коли колір віддаляється від природної реальності.

Колірне художнє виховання дає можливість найбільш широко розвинути органи почуттів дитини, її естетичний смак, мислення та творчі здібності, що, у свою чергу, безпосередньо позначиться на всебічному розвитку, вплине на формування важливого соціально-культурного критерію - прагнення до краси.

Аналіз наукових публікацій. Зазначимо, що Б. Нєменський, А. Мелік-Пашаєв, В. Щербаков, Б. Юсов працювали в даному напрямку, але належної підтримки педагогічні дослідження в галузі художнього розвитку школярів не знайшли. З часом ситуація починає радикально змінюватися, в сучасній педагогічній науці образотворче мистецтво як предмет гуманітарно-естетичного циклу все частіше стає об'єктом переосмислення, усвідомлення і експериментального вивчення.

Гуманізація освіти посилює необхідність удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів. Одним із найважливіших напрямів реформи освіти є педагогічна інноватика, пов'язана із застосуванням педагогічних технологій, що сприяють підвищенню професійної компетентності в успішному навчанні школярів.

Сучасні вчені (Б.Базима, Л. Горбатенко , М. Нелюбова, Н. Романенко та ін.) вважають, що основою для продуктивної художньо-творчої діяльності дітей є забезпечення цілісного підходу до процесу опанування кольору (урахування вікової сензитивності та особливостей кольоросприймаючих властивостей дитячого зору, визначення необхідного обсягу знань, умінь та уявлень у відповідній галузі, організація певної психологічної налаштованості на творче самовиявлення) [1, 2, 4, 5]. Також наголошують на тому, що створення позитивної піднесеної емоційної атмосфери, мікроклімату справжньої "школи радості", як наголошував В.Сухомлинський, є важливим моментом у процесі активізації дитячої художньої творчості в школі та забезпечується шляхом застосування різноманітних варіантів казково-ігрових форм та методів [7].

Виклад основного матеріалу. Діти з великим бажанням і задоволенням "підключаються" на уроці до запропонованої вчителем уявної або дієвої казково-ігрової ситуації, оскільки гра і казка знайомі їм з раннього віку. Такі форми роботи спрямовують дитячу увагу, роблять навчання цікавим. Адже, молодші школярі опановують навчальний матеріал непомітно, нібито ненароком і разом з тим досить ґрунтовно. У процесі такої діяльності розвивається асоціативно-образне мислення та творчий потенціал учнів.

Згадуючи висловлювання про те, що "нове – це добре забуте старе", можна говорити про актуальність ігрових форм, які добре відомі, випробувані часом. Прикладом може бути гра "А ну, відгадай!", у правилах гри зазначено, що учні

мають відгадати, назвати або одержати на палітрі необхідний колір, відповідно до конкретної вербальної характеристики, що її робить учитель. Приклади цієї гри для 1-го класу:

а) колір, про який іде мова – не жовтий і не червоний, схожий на цих два кольори. Цей яскравий колір нагадує про теплі сонячні промені. Ми любимо ласувати смачними та запашними плодами, що у своїй назві мають цей колір (помаранчевий або оранжевий) ;

б) відгадайте колір, що зустрічається навколо еас та особливо в полях, лісах, садках і парках. Майже всі рослини мають ознаки цього кольору, як темніші, так і світліші. Це колір листя та трави весною та влітку (зелений) [3].

Для прикладу ще одна гра “Веселка”, яка складається із завдань, які повинен виконати кожен учень окремо. Зміст гри має творче спрямування і полягає в тому, що дитині дається певний час, за який слід самостійно зібрати своєрідну “колекцію” з різних матеріалів, добираючи ці матеріали за всіма кольорами веселкового і послідовно розташувати кольори відповідно до природної веселки.

Досить ефективною може бути гра перцептивно-аксіологічної спрямованості “Зустріч із знайомою картиною”, коли в опануванні кольору школярам допомагає метод порівнянь. Її суть у кількаразовому розгляді дітьми тієї ж самої картини, але на кожному наступному етапі з іншою метою.

Наприклад, демонстрування твору Катерини Білокур “Квіти за тином” усяк раз здійснюється інакше:

- у 1-му класі – з метою формування у школярів уявлень про красу природи та доцільність її зображення художником;

- у 2-му класі – для розширення знань учнів щодо певних виражальних засобів живопису;

- у 3-му класі – мається на меті розвивати навички розуміння ролі колориту в картині та його зв’язку з відтворенням певного настрою;

- у 4-му класі – для стимулювання оцінної діяльності учнів та їхньої самостійної художньої творчості.

У навчанні молодших школярів основ кольорознавства важливу роль відіграють підготовчі вправи, що сприяють теоретичному вивченню дітьми кольору та його властивостей, а також допомагають формувати практичні навички роботи з кольоровими матеріалами. Наприклад:

- вправа №1. Учитель пропонує дітям протягом декількох хвилин подивитись на різнокольорові картки, що лежать у них на парті, доторкнутись до них рукою. Взяти в руки картку того кольору, який сподобався найбільше, з яким хочеться подружитися;

- вправа №2. "Хвилинка-кольоринка”. Учитель пропонує дітям протягом 4-5 хвилин виконати кольоровими олівцями чи фломастерами довільний малюнок. Це можуть бути прості лінії, кульки, сніжинки, квіти тощо. Такі “хвилинки-кольоринки” дають змогу поповнити організм дитини позитивними “кольоровими” емоціями;

- вправа №3. Школярі слухають музику і беруть у руки картку такого кольору, в який для них ця музика “зафарбована”;

- вправа №4. Учитель пропонує учням узяти в руки кольорову картку (наприклад, зеленого кольору), протягом декількох секунд її розглянути, а потім заплющити очі і в уяві зберегти цей колір, поступово “розливаючи” його навкруги. Через хвилину діти розплющують очі і дають відповіді на запитання “Кому вдалося уявити світ зеленим?”, “ Кому перешкоджали у цьому інші кольори? Які?”, “Хто не зміг побачити із заплющеними очима зелень?”

Вправа «Чарівні фарби» проводиться при ознайомленні учнів з акварельними фарбами. Дидактичне завданняцієї гри передбачає закріплення знань учнів про основні кольори (червоний, жовтий, синій) і похідні від них (зелений, оранжевий, фіолетовий), формування навичок отримання складених кольорів та їх відтінків змішуванням основних кольорів на палітрі, відпрацьовування графічних навичок роботи з фарбами і пензлем. Дидактичний матеріал для цієї гри включає набір для кожного учня, який складається з трьох карток на яких зображено три повітряні кульки, з яких дві зафарбовані в основні кольори, а третя - незабарвлена. На одній картці зафарбовані кульки у червоний і жовтий кольори, на другій – у синій і жовтий, на третій – у синій і червоний.

Після розповіді про чарівний світ барв учні відповідають на питання, які кольори основні. Якщо діти не можуть дати відповідь, учитель сам називає три основні кольори. Далі молодші школярі отримують набори з трьома картками-завданнями і кольорові фільтри. Спочатку оптичним шляхом за допомогою кольорових фільтрів основних кольорів, а потім змішуючи фарби на палітрі, учні встановлюють, що при змішуванні жовтого і червоного кольорів виходить оранжевий, при змішуванні синього і жовтого – зелений, червоного і синього – фіолетовий. Зауважимо, що діти виконують такий дослід самостійно – накладаючи один на одного два фільтри. Наприклад жовтий і синій, і бачать, що утворився зелений колір. Потім на палітрі змішують ці два кольори і пересвідчуються у правильності визначення складеного кольору. Отриманим складеним кольором учні зафарбовують третю кульку на карточці-завданні. Аналогічна робота проводиться з рештою фільтрів і двома карточками-завданнями.

Продуктивною в цьому контексті є також гра «Палітра осені». Для її проведення вчитель готує картки-завдання із вказівкою, які кольори треба змішати, щоб одержати третій, і навпаки – є колір, треба визначити, які два кольори змішали, щоб його одержати.

Кожен учень одержує картку, на якій він повинен виконати завдання:

а) два зафарбовані прямокутники, наприклад, один жовтий, інший – коричневий, між ними знак «+», а третій прямокутник незафарбований. Учні змішують на палітрі два вказаних кольори, одержують третій і зафарбовують ним прямокутник;

б) прямокутник зафарбований кольором початку осені, наприклад, зеленувато-жовтим, поряд з ким – два незафарбовані прямокутники, з’єднані знаком «+».

Щоб зацікавити дітей, можна створити ігрову ситуацію: дощем змило кольори з деяких осінніх листків (замість прямокутників використати зображення листків), треба поновити їх колір.

Використання в процесі кольорознавчої підготовки молодших школярів ігрових технологій, системи підготовчих вправ, казкових епізодів дозволить вчителю ефективно розвивати у своїх вихованців колірний зір, розширити рамки сприймання ними кольору в оточуючому житті та мистецтві, поглибити розуміння учнями “мови” кольору, сформувати у дітей навички свідомого використання кольору як засобу виразності у своїх власних роботах.

Емоційно та продуктивно проходять на уроках образотворчого мистецтва в початкових класах і колективні ігри, в яких беруть участь декілька груп школярів, що творчо змагаються між собою, або в яких вчитель грає з усіма учнями фронтально («Художники та глядачі», «У світі кольорових казок», «Разом готуймося до свята», «Змагання кольорових плям» та інші).

Крім згаданих ігрових форм для повноцінної реалізації творчої спроможності молодших школярів існують інші, на перший погляд незначні або «супутні» та насправді об'єктивно значущі фактори:

- забезпечення наявності відповідно оснащеного й естетично оформленого навчального кабінету образотворчого мистецтва;
- забезпечення достатньої кількості якісних наочно-методичних посібників і сучасних мультимедійних засобів навчання;
- оптимальне забезпечення молодших школярів необхідними для образотворчої діяльності художніми матеріалами та приладдям;
- систематичне та активне залучення дітей до різноманітних колективних форм художньої творчості;
- організація в школі виставок дитячої художньої творчості, які проходять систематично.

Висновки. Та попри все, найголовнішим генератором творчої діяльності дітей у початкових класах передусім може стати дійсно творча і цілісна особистість учителя – людини небайдужої до справжньої краси в людях, природі, мистецтві. Адже саме від його натхненої роботи з дітьми, фахово-педагогічної підготовки та творчого підходу до «режисури» кожного уроку кольорознавства, особливої захопленості своєю справою безпосередньо залежить рівень творчої активності молодших школярів, їхнє свідоме бажання виявити власні творчі здібності, нахили, потенції в художньо-творчій діяльності, що базується на оперуванні кольором.

Література

1. Базима Б.А. Колір і психіка / Х.: ХГАК, 2001. – 172 с.
2. Горбатенко Л. П. Проблема гармонізації кольору у навчальному курсі «Кольорознавство» / Л. П. Горбатенко // Теорія мистецтва. – 2015. – № 2. – С. 9-13.
3. Дабіжа К.Л., Дабіжа Л.П. Розвиток пізнавального інтересу молодших школярів на заняттях мистецтвом. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: Збірник наукових праць. Вип. 63. 2020. С. 14-18.
4. Нелюбова М.В. Психологія кольору (Авторський курс лекцій) / [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://old.eskaro.ua/shkola_krasok/.

5. Романенко Н. Г. Колір як природна сутність. Вісник ХДАДМ Черкаського державного технологічного університету. Черкаси. 2010. Вип. 10. С. 8-14.
6. Старовойт Л.В., Ліхіцька Л.М. Розвиток художньо-творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами декоративно-ужиткового мистецтва. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми». Випуск 64., 2022. С.147-160
7. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5 т. – К. 976. Т.2.

О. Демченко,
кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
О. Ігнатова,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри німецької філології
O.Demchenko,
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University
O. Ihnatova,
Candidate of Sciences in Philology, Associate Professor
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

ТЕАТР ЯК ВИД МИСТЕЦТВА І СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ЗАСІБ: УКРАЇНСЬКІ ТРАДИЦІЇ ТА ЄВРОПЕЙСЬКІ ПІДХОДИ

THEATER AS A FORM OF ART AND SOCIAL AND EDUCATIONAL INSTRUMENT: UKRAINIAN TRADITIONS AND EUROPEAN APPROACHES

Анотація*. Розкрито поліфункціональність театрального мистецтва. Показано значення театру як виду мистецтва та соціально-виховного засобу. Переставлене досвід підготовки майбутніх педагогів до використання театральної діяльності як засобу розвитку soft skills дітей у рамках проєкту програми ЄС Еразмус + Жан Моне Модуль (620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE «EU experience of soft skills development of preschool and primary school-age children by theatre activities in teacher training).*

Abstract*. Polyfunctionality of theatrical art is revealed. The importance of theater as an art form and a social and educational tool is shown. The rearranged experience of training future teachers to use theatrical activity as a means of developing soft skills of children within the framework of the project of the EU program Erasmus + Jean Monnet Module (620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE "EU experience of soft skills*

development of preschool and primary school-age children by theater activities in teacher training).

Ключові слова: *театр, театральне мистецтво, театральна діяльність, соціально-виховний засіб, євроінтеграція.*

Key words*: theater, theatrical art, theatrical activity, socio-educational tool, European integration.*

У сучасних соціально-культурних і політичних умовах постають нові виклики та завдання щодо виховання молодих поколінь, наповнення освітнього процесу новими смислами. Школа має бути не просто закладом освіти, спрямованим на отримання знань і навичок. Вона має стати психологічно комфортним простором, в якому створюються умови кожній дитині для особистісної самореалізації, набуття життєво важливих навичок. Так, у Концепції «Нова українська школа» задекларовано мету загальної середньої освіти, яка передбачає створення сприятливих умов для здобуття всім учням «освіти для життя», вироблення учнями вмінь і компетентностей XXI століття, які потрібні їм для успішної життєдіяльності [6, с.12].

З огляду на це, у педагогічній науці та освітній практиці відбувається пошук як нових технологій і методів досягнення сучасних цілей, так і постійний добір ефективних та універсальних засобів для цього. З огляду на це, фокус наукової уваги в останні роки все частіше зміщується на мистецтво, відбувається зміна поглядів на його природу, переосмислення культурологічних, педагогічних і соціально-комунікативних функцій. Унікальним і синкретичним видом мистецтва є театр, використання якого в освітньому процесі сучасної школи, в тому числі у складній кризовій ситуації для України, дозволить педагогам розв’язувати низку навчальних і соціально-виховних завдань.

Ретроспективний погляд на філософсько-педагогічні системи минулого показує, що значення театру як педагогічного засобу розуміли, високо оцінювати та використовували відомі зарубіжні та вітчизняні персоналії різних часів: філософи античності (Сократ, Аристотель, Платон, Квінтіліан, Цицерон та ін.); просвітники (Ф. Вольтер, Б. Грінченко, М. Грушевський, Д. Дідро, П. Могила, Ф. Прокопович, Г. Сковорода, І. Франко та ін.); педагоги (Я. Дорман, Дж. Дьюї, Я. Коменський, Я Корчак, А. Макаренко, М. Монтессорі, А. Нейлл, К. Орф, Ф. Паркер, З. Рашевський, Г. Ровід, Ж. - Ж.Руссо, С. Русова, Д. Серафін, В. Сухомлинский, Р. Штейнер, С. Френе та ін.).

В останні десятиріччя також українські дослідники (Л. Артемова, О. Ворожейкіна, З. Долинська, О. Жовнич, Н. Комарівська, Г. Ляшенко, Л. Макаренко, І. Стахова та ін.) показують можливості використання театрального мистецтва та організації театралізованої діяльності учнів на різних етапах освітнього процесу початкової школи. Зокрема, вони розкривають культурологічний потенціал театрального мистецтва, його значення для естетичного виховання дітей, розвитку загальних і спеціальних здібностей тощо. Використання театру в освітньому процесі сприятиме естетичному вихованню обдарованих дітей, розвитку їх загальних і

спеціальних здібностей (акторських, музичних, художніх тощо), їхньої творчої самореалізації. Так, науковці [5] важливого значення надають театру природи, під час організації якого відбувається всебічний розвиток кожної дитини, естетико-екологічне виховання, навчання іноземної мови тощо.

Також відзначимо, що у науковому дискурсі спостерігається активізація наукових розвідок щодо вивчення і використання художньо-комунікаційного потенціалу різних видів мистецтва (Ю. Волкова, Г. Гандзілевська, Г. Макаренко, О. Марущак, Л. Масол та ін.). Учені обстоюють важливість активізації не лише естетичного сприйняття, а й створення передумов для спілкування суб'єктів художнього простору, автора твору і слухачів / глядачів. Під час перегляду театралізованого дійства, чи участі в постановці відбувається особливий вид спілкування, який називають «художньою комунікацією», яка завжди є емоційно насиченою та має свої особливості. Так, на думку дослідників, вона не просто соціальним процесом, а *«завжди духовно-емоційним явищем*, яке сприяє засвоєнню найважливіших загальнокультурних цінностей. Засвоєння культури – це, певною мірою, процес художньої комунікації, який активно впливає на формування людської особистості, створення її моральної основи, вироблення того чи іншого ставлення людини до світу і до людей» [1].

У свою чергу вважаємо, що завдяки участі у постановці театральної дії відбувається «різновекторне спілкування, емоційно-почуттєва взаємодія, вербальна й невербальна комунікація (автор твору – діти, діти-актори – педагог, діти – діти, актори – глядачі тощо)». До того ж, «безпосередня участь дітей у постановці п'єси сприяє формуванню в них комунікативних і соціальних навичок, підвищенню самооцінки, налагодженню нових дружніх стосунків» [2; 3].

Інтерес становлять праці науковців (Л.Бегас, М. Давидової, О. Жовнич, Н. Казьмірчук, Р. Калько, Н. Корнієнко, О. Орлової, І. Стахової, В. Шахрай, О. Шлемко та ін.), в яких розкривається соціально-виховний ресурс цього виду мистецтва. Так, В.Шахрай обґрунтувала естетико-педагогічні інструменти театрального мистецтва задля становлення соціальної компетентності школярів: «*наслідування, ідентифікація, рефлексія, інтеріоризація, екстеріоризація*» [10, с. 19]. О. Орлова доводить необхідність використовувати театр у вихованні молодиш поколінь системно, на засадах технологічного підходу [7]. В умовах художньо-театралізованої діяльності можна створювати дітям ситуації успіху, що сприятиме коригуванню самооцінки, подоланню невпевненості тощо. Театральний майданчик є простором, де кожна дитина зможе «проявити себе, продемонструвати свої досягнення, набути комунікативного досвіду» [7, с. 22].

Комплексне використання театру як навчально-виховного засобу є одним із завдань «шкільної театральної педагогіки / педагогіки театру». Ця сучасна галузь наукових знань пояснюється вченими «як форма освітньої художньо-естетичної діяльності, що відповідає потребам особистості в збереженні надбань культури, в самозбереженні і розвитку, має потужний потенціал універсального впливу на особистість, оскільки сприяє становленню творчої особистості динамічного типу, що

ідентифікує себе з рідною культурою, з близьким і зрозумілим з ранніх років навколишнім середовищем, і яка сприймає і розуміє загальнолюдські гуманістичні цінності» [9, с.10].

Узагальнивши праці дослідників пояснюємо «педагогіку театру / шкільну театральну педагогіку» як «міждисциплінарну науку, яка інтегрує в собі основи знань: *культурологічних* (художня культура, мистецтвознавство, теорія театру і основи режисури), *психологічних* (закономірності та механізми емоційного впливу театру на людину, взаємодії особистості з театральним мистецтвом, задоволення екзистеційних потреб, творчої самореалізації), *педагогічних* (методи і прийоми освітньої та соціально-виховної роботи засобами театру). Вона є теоретико-методичною системою, яка об'єднує у цілісному освітньому процесі педагогічну теорію і навчальну, виховну, соціально-виховну практику, арт-педагогічні технології» [4].

Різні аспекти впровадження європейського досвіду щодо використання театру як засобу розвитку soft skills дітей дошкільного і молодшого шкільного віку розробляються в межах реалізації у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського проєкту програми ЄС Еразмус + Жан Моне Модуль (620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE «EU experience of soft skills development of preschool and primary school-age children by theatre activities in teacher training), зокрема, під час викладання для студентів спеціальності 013 Початкова освіта факультативного курсу «Підготовка майбутніх педагогів до впровадження європейського досвіду формування soft skills дітей дошкільного віку та учнів початкової школи засобами театральної діяльності» [11].

Ми робимо акцент на поєднанні європейського досвіду організації театралізованої діяльності дітей з українськими традиціями. Такий підхід реалізується під розгляду всіх 4-х модулів факультативного курсу та різних активностей, запланованих у межах проєкту. Вивчення європейських підходів відбувається на рівні теорії, коли студенти ознайомлюються з ідеями зарубіжної педагогіки театру. А також слухачі факультету виконують багато творчих завдань, пов'язаних із використанням європейських ідей у практичній діяльності українських педагогів.

У процесі опанування першого модуля*«Театралізована діяльність у соціально-виховній роботі на засадах інклюзивного підходу: досвід ЄС»(викладач О. Демченко)* слухачі факультативного курсу ознайомлюються з історією театру, основними ідеями європейської шкільної театральної педагогіки, можливостями використання театру та організації театралізованої діяльності дітей у закладах освіти різних країн ЄС. Студенти під час пошукової роботи вивчають і аналізують зарубіжні джерела: документи, наукові праці та публікації європейських учених, сайти закладів освіти та організацій країн ЄС тощо.

На лекційних і практичних заняттях з`ясовано, що у багатьох педагогічних системах світу склався позитивний досвід виховання дітей у театральній діяльності. Так, в Англії у кінці XIX – на початку XX століть з'явився новий напрям в освіті «навчання за допомогою театральної дії» («Drama in Education»). У межах такої

концепції «драма в освіті вважається методом навчання і виховання, під час використання якого відбувається ідентифікація з уявними ролями і ситуаціями, що дозволяє учням під час драми вчитися досліджувати спірні питання, події та взаємини» [8]. Автори методики вважають, що в театралізовану діяльність, різні види драматизацій потрібно включати всіх учнів, не залежно від рівня акторських здібностей.

Театр як засіб усебічного розвитку особистості використовується вже протягом тривалого часу педагогами вальфорських шкіл, які заснував на початку ХХ століття Р.Штайнер. Для українських педагогів важливо використовувати практику вальфорфських шкіл, де театральна гра є ключовим компонентом і часто «родзинкою уроку», починаючи з 1-го класу і продовжуючи до 8-го класу. Як правило, у звичайних школах у роботі драматичних гуртків переважно беруть участь учні, які цікавляться театральним мистецтвом. На відміну від цього, у вальдорфських закладах упроваджується інший підхід: кожен клас ставить власну виставу, в якому всі учні беруть у театральному дійстві. Така методика називається «педагогічною драмою», яка має декілька аспектів. З одного боку, класний колектив розробляє та ставить п'єси для глядачів: учнів і батьків. Проте, з другого боку, більш важливим є використання театру як педагогічного інструменту, який є не самоціллю, а засобом для досягнення освітніх цілей [14].

Завдання використання драми та театралізації у вальдорфській школі: допомогти учням застосувати свої знання на практиці, встановити зв'язок між теорією та реальністю; розвиток навичок міжособистісного спілкування; виховання особистісних якостей школярів; розвиток художних здібностей. Включаючи дітей у різні види театралізацій, підготовку п'єси як творчого проєкту, створюються умови для вивчення історії, літератури, географії та інших предметів, а також розвитку «м'яких навичок» [14].

Відома соціально-виховна засобами театру ХХ століття польського вченого Я. Дормана, педагога, режисера, театрального діяча, театрального поета. Він використовував театральне мистецтво як засіб розв'язання соціально-виховних завдань свого часу. Я. Дорман організовував дитячі театри на засадах імпровізації, в основі якого була гра, забава, втілення дитячих задумів у театралізованому дійстві. Дитячий аматорський театр Дормана співпрацював з професійними акторами, але не наслідував «дорослий» театр. Педагог також створював забави для на дітей з труднощами у навчанні та низьким рівнем. Продовженням ідей Я.Дормана в ХХІ столітті є створення проєкту «Театрального дитячий майданчик Яна Дормана» з використанням творів педагога з їхнім сучасним переосмисленням. Інтерактивна вистава організовується для дітей 6-9 років грається у шкільних спортзалах. Усі актори, задіяні у виставі, знають усі ролі і можуть ними мінятися [13].

Слухачів курсу зацікавив проєкт багатомовного театру / багатомовного театрального читання (MELT), який розробила та впроваджує у навчанні та вихованні дітей швейцарська дослідниця С.Куцельман [12]. Ідеї дослідниці успішно реалізовуються не лише в закладах освіти Швейцарії, а й у декількох країнах Європи.

Використання такого театру передбачає розв’язання низки завдань: навчання учнів іноземних мов, формування навичок багатомовного читання і покращення його швидкості, підвищення мотивації учнів до читання; виховання культури міжнаціонального спілкування, взаєморозуміння; розвиток «м'яких навичок», зокрема комунікативних, емоційного інтелекту тощо. С. Куцельман [12] пропонує вісім послідовних кроків та чіткі рекомендації щодо використання багатомовного театру, дотримання яких дозволяє дидактично та методологічно структурувати навчальний процес у рамках дизайну проєкту MELT, а також інтегрувати різні форми соціальної взаємодії: пленарна (PL), групова (GW), партнерська (PW), індивідуальна (IW).

Під час вивчення другого модуля *«Організація різних видів театралізації дітей у закладах освіти: європейський контекст»(викладачі О. Жовнич та І. Стахова)* відбувається поглиблення знань про використання театру в педагогічних системах країн ЄС. Акцент робиться на методичних особливостях організації різних способів театралізації на уроках та у позакласній роботі початкової школи. Слухачі факультативу виконують різні види творчих завдань.

– *«Муза театру»* – створення образів на основі творів європейських авторів. Таке завдання виконується на основі ідей фінської концепції добробутуPERMA, яка, у свою чергу, базується на теорії невимушеного вибору: студенти можуть самостійно обирати форму творчого вияву. Спираючись на концепцію добробуту ПЕРМА та феномен-орієнтоване навчання викладачі запропонували слухачам факультативу створити «власну музу театру», не обмежуючи їх у будь-якому виборі форм, засобів для своєї творчості.

– *«Театральне перевтілення в улюблений казковий персонаж»* – самостійне створення образу, фантазування, придумування зачіски, макіяжу, використання комп’ютерної графіки. Таке завдання розроблено на основі французького досвіду, яке стимулювало до максимального перевтілення та невербального відтворення основних рис задуманого персонажа.

– *«Створення власних театрів з різних підручних матеріалів*». Ідея такого завдання взята з педагогічного досвіду закладів освіти низки європейських країн, зокрема Німеччини, Швеції, Швейцарії. Організація театральної діяльності дітей передбачає створення власноруч декорацій, костюмів, ляльок, масок тощо. Так, за програмою СТЕМ-освіти педагоги надають увагу тому, щоб дитина самостійно змогла спроєктувати іграшку, підібрати потрібні матеріали, виготовити її. Впроваджуючи такий підхід, студенти створювали власні театри з різних підручних матеріалів: пальчиковий і настільний театр, театр кульок, топотушок, овочів, фруктів, мушель, м’яких іграшок тощо.

Під час проведення третього модуля*«Основи режисури та художньо-музичного оформлення театралізованого дійства: європейський контекст» (викладачі І. Барановська і Н.Казьмірчук)*, який є практично орієнтованим. Викладачами було впроваджено технологію «Театр як школа», яка передбачала використання студентами театральних прийомів для набуття знань із будь-якої сфери життя. Кожне практичне заняття містить елементи тренінгової діяльності, зокрема

викладачі пропонують вправи на розвиток сценічного мовлення, пластики тіла, вміння створювати зовнішній єдиний образу героїв тощо. Студенти брали активну участь в іграх-драматизаціях, що спрямовані на їх «входження» в уявну виховну ситуацію і дію в цій ситуації з позиції окремого персонажа; театрально-імпровізаційних технологій – які передбачають входженні учасника в життєвий контекст конкретного персонажа художнього твору. Також широко використовувалися на заняттях етнокультурні засоби, було організовано та презентовано театралізації національних фольклорних традицій як країн ЄС, так і України.

Під час читання 4 модуля *«Упровадження європейського досвіду залучення представників соціальних служб і громадських організацій до проведення театралізованої діяльності дітей»(викладач В.Подорожний)* аналізувався європейський досвід залучення соціальних служб, громадських організацій щодо використання театралізованої діяльності дітей різних вікових груп; особливості створення дитячого театру в умовах дозвілля як напряму роботи соціальних служб і громадських організації; форми взаємодії педагогів із «зовнішніми» учасниками проведення театралізованої діяльності (батьками, іншими членами сім'ї, людьми похилого віку тощо.).

Студенти також мали можливість відпрацювати здобуті практичні навички під час проведення тренінгової частини модуля «Театралізована діяльність як засіб покращення психоемоційного стану дітей дошкільного та молодшого шкільного віку та інших учасників дійства». На цьому етапі використовувалися активні методи та специфічні для психодрами техніки: самопрезентація, виконання ролі, діалог, монолог, дублювання, репліки в сторону, обмін ролями, порожній стілець, дзеркало тощо.

Отже, прилучення учнів до театрального мистецтва дозволить вирішити низку соціально-виховних і розвивальних завдань. Під час організації театральної діяльності дітей протягом тривалого часу створяться умови для розвитку комунікативної, морально-вольової, фізичної та інших сторін особистості. Оскільки театральне мистецтво є інтегрованим і поліфункціональним. Театр є одним із способів пізнання навколишнього світу, завдяки використанню якому формується пізнавальна культура особистості, розширюється світогляд, знання про навколишню дійсність та одночасно формується естетичне ставлення до неї. Він створює умови для реалізації потреби кожної дитини у самовираженні, спілкуванні, пізнанні себе та світу через відтворення різних образів та ситуацій. На театральному майданчику відбувається продуктивне спілкування, формуються «soft skills». здатності до .Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності дітей дошкільного і молодшого шкільного віку відбувається у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського проєкту програми ЄС Еразмус + Жан Моне Модуль (620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE).

Література

1. Волкова Ю. І. Методи формування художньо-комунікативних умінь майбутніх учителів музики та хореографії. *Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти : Матеріали II*

Всеукраїнської науково- 216 практичної конференції [ред. кол.: О. В. Дудник, Л. М. Андрощук]. Умань : ФОП Жовтий О. О., 2015. С. 13-16.

2. Демченко О.П., Давидова М.О., Ларіна І.О. Створення ситуації успіху для дітей з проявами обдарованості в умовах театральної діяльності. *Науковий журнал «Академічні студії*. Серія «Педагогіка». 2021. Т.2. №3. С.22-30.
3. Демченко О. Європейські орієнтири у підготовці майбутніх педагогів до використання театру в соціально-виховній роботі. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти:* збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернетконференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 22-23 квітня 2021 р.). Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2021. Вип. 10. С. 467-471
4. Демченко О.П.,Флуд Л.М., Ясинецька О.С. Використання театральної діяльності у соціально-виховній роботі з молодшими школярами. *XII Международная научнопрактическая конференция «Actualprioritiesofmodernscience, educationandpractice», 29 марта - 01 апреля 2022 г., Париж, Франция [Actual priorities of modern science, education and practice Proceedings of the XII International Scientific and Practical Conference Paris, France March 29 – April 01, 2022]*. С.559-567.
5. Жовнич О.В., Казьмірчук Н.С., Стахова І.А. Театр природи як засіб формування SOFTSKILLS в учнів початкової школи. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: педагогіка і психологія. 2020. Випуск 61. С. 23–30
6. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. К., 2016. URL:https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf.
7. Орлова О. І. Сучасні тенденції розвитку театру в Україні: соціологічний аспект. Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики. 2018, Вип. 79. С.141-150.
8. Паловська М., Ремсова Л., Ґулова Л. Вибрані методи драматичного виховання в контексті соціально-педагогічної діяльності. Університет ім. Т. Ґ. Масарика, Брно, 2017. URL:https://www.ustnayaistoriya.info/wp-content/uploads/2020/03/990-15-742-1-10-20180410.pdf
9. Червінська І.Б., Кіраль Л.І. Формування у молодших школярів інтересу до навчання засобами театральної педагогіки: методичний посібник. Ужгород, 2014. 259 с.
10. Шахрай В. М. Театральне мистецтво як чинник оптимізації взаємодії особистості та соціуму. *Народна освіта*: електрон. наук. фахове вид. 2011. Вип. № 1 (13). URL: http://narodnaosvita.kiev.ua/ Narodna_osvita/vupysku/13/statti/shahrai.ht82.
11. Demchenko O., Kazmirchuk N., Zhovnych O., Stakhova I., Podorozhnyi V., Baranovska I. PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: *EUROPEAN CONTEXT. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference*. Volume I, May 27th-28th, 2022. 31-46. URL: http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6866
12. Kutzelmann, Sabine/Massler, Ute/Peter, Klaus (2016). Die zentralen Lehr-Lern-Prozesse des mehrsprachigen Lesetheaters. Eine Anleitung für die Praxis. Weingarten: Pädagogische Hochschule Weingarten.
13. Teatr Jana Dormana w Polsce. URL: https://teatr.bedzin.pl/o-teatrze/.
14. Theater in a Waldorf school. URL: https://www.washingtonwaldorf.org/student-life/theater-arts.

А. Дзюбенко
здобувач ОС «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
A. Dzyubenko
master's student,
Vinnytsia Mykhailo Kotsubynsky
state pedagogical university
Л. Дабіжа
старший викладач Вінницького державного
педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
L. Dabizha
Senior teacher of Vinnytsia State University
Mykhailo Kotsiubinsky Pedagogical University

РОЗВИТОК ЕВРИСТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ГРАФІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація: *У статті проаналізовано особливості розвитку евристичного мислення дітей молодшого шкільного віку на уроках математики, обґрунтовано доцільність використання графічних засобів навчання, запропоновані розробки завдань для розвитку творчого мислення учнів.*

Ключові слова: *евристичне мислення, творче мислення, елементи графіки, графічна діяльність.*

Abstract*: The article analyzes the peculiarities of the development of heuristic thinking of elementary school children in mathematics lessons, substantiates the feasibility of using graphic teaching aids, proposes the development of tasks for the development of students' creative thinking.*

Key words: *heuristic thinking, creative thinking, graphic elements, graphic activity.*

Сучасне суспільство, що зазнало радикальних змін у всіх сферах: політичній, освітній, культурній, економічній, наразі, створює нові пріоритетні напрямки розвитку освітнього процесу, де чільне місце посідає завдання підготовки нової генерації учнів, які будуть здатні висловлювати власну думку, мислити критично та системно, приймати рішення, логічно обґрунтовувати свою позицію, оцінювати ризики, бути творчими та ініціативними. Саме тому, навчання учнів початкової школи має бути орієнтованим на розвиток евристичного мислення й евристичних здібностей задля успішного здійснення ними своєї творчої самореалізації.

Наукове підґрунтя розвитку евристичного мислення полягає у застосуванні доцільних засобів, методів, форм, технологій, що має використовувати педагог XXI століття у процесі своєї діяльності задля досягнення поставленої мети.

Актуальність евристичного навчання обумовлюється тим, що воно має на меті відмову від догматичної подачі знань та подальшої їх репродукції, спираючись на потребу сучасної людини у орієнтації в новітньому інформаційному просторі, що не є можливим без ґрунтовних знань англійської мови. Зростання обсягу інформації вимагає від сучасної особистості таких якостей як ініціативність, винахідливість, креативність; набуття яких є неможливим без оволодіння навичками самостійної праці та розвитку творчого мислення.

Сутність творчого мислення, як зазначає, Дж. Гідфорд – перший дослідник даного феномену, має бути розкрита через певні особливості: прагнення до наукової новизни у вирішенні завдань, унікальність та креативність висловлюваних ідей та здатність бачити під оригінальним кутом зору, а також продукувати ідеї у невизначеній ситуації.

С. Рубінштейн у своїх дослідженнях зазначав, що наочний образ – основа мисленнєвої діяльності школярів на уроках. У навчальному процесі молодших школярів ним виступає зображення, одним із видів якого є графіка.

Графічні зображення та їх сприйняття учнями були предметом багатьох досліджень, ми звернули увагу на недостатність вивчення пізнавальних можливостей графічних засобів для розвитку евристичного мислення молодших школярів. Це свідчить про можливі труднощі у оволодінні цілими розділами знань, які базуються на створенні уявних образів, а і позбавляє ефективності проектно-конструкторську діяльність

Проблеми розвитку пізнавальних інтересів та здібностей учнів молодшого шкільного віку, методи їх навчання досліджували ряд українських науковці: Н. Бібік, І. Бех, Б. Друзь, М. Вашуленко, В. Галузинський, Ю. Гільбух, С. Гончаренко, М.Євтух, І. Зязюн, О. Киричук, С. Мартиненко, П. Підкасистий, О. Савченко та інші

Питаннями розкриття художньо-творчого потенціалу молодших школярів займалися Н. Бойко, О. Іванова, В. Клименко, О. Кочерга, О. Пометун, І.Рибальченко, В. Сухомлинський.

На думку В. Лозової, в системі показників, що характеризують навчальну творчу активність, зазвичай, важливими є такі, як ініціативність, організованість, енергійність, самостійність, самодіяльність [3, с. 31].

Сутність евристичного навчання полягає не стільки в передачі учням досвіду минулого та подання шаблонних знань, а скільки в придбанні ними власного освітнього досвіду, що забезпечує особистісне, а в ідеалі і загальнокультурне нарощування знань, досвіду, освітніх цінностей. Мета такої освіти – творча самореалізація учня і вчителя шляхом постійного створення освітньої продукції.

Проаналізувавши ряд праць видатного педагога В. Сухомлинського, наскрізною лінією простежується зв'язок демократичної освіти, що є евристичною за своєю метою, змістом, а також способами взаємодії вчителя та учнів. [7].

Деякі педагоги використовують термін евристичне навчання як «метод навчання, при якому під час освітнього процесу учнів заохочують до виявлення відповіді шляхом спроб і помилок» [5].

Поняття «евристичне навчання» включає в себе:

- творчий процес створення кінцевого результату, продукту;
- пізнавальні процеси;
- психологічні, організаційні та інші види процесів, для здійснення пізнавальної діяльності та творчої активності.

Купалова Г. І., вважає, що «евристичні методи – це спеціальні методи аналізу, що базуються на використанні досвіду, інтуїції фахівця та його творчого мислення. Евристичні методи поділяються на експертні та психологічні» [2].

Ми виділяємо таке пояснення дефініції евристичні методи навчання або методи педагогічної евристики – це різні прийоми і способи, якими користується педагог при навчанні своїх учнів творчого, нестандартного рішення не тільки простих, але і нетривіальних завдань.

Деякі педагоги виділяють наступні можливі види евристичних методів, що можуть бути використані вчителем при організації навчальної діяльності:

- Евристичний урок, який включає в себе завдання на самостійну творчість учнів, наприклад, необхідно придумати свої цифри, надати їй нового значення, створити малюнок, казку з новим поняттям.
- Евристична олімпіада має на меті запропонувати учням можливість творчого підходу до різних предметних областей з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей. Результатом такого методу навчання буде творчий продукт невеликого за розміром, що створений в короткий строк;
- Ділова гра є також вдалим методом для розвитку евристичного мислення. Саме гра максимально нагадує дітям навчання в реальних умовах. Ділові ігри найкраще організовувати при розробці та захисті групових проєктів.
- Творчі роботи учнів, що вирізняються типом, об’ємом, часом та мовами для створення та являють собою елемент творчості у заданій на уроці темі.

Для формування евристичного мислення, вважаємо, за доцільним використання системи графічних засобів: робота з геометричним матеріалом, графічні диктанти та евристичні завдання/задачі з використанням елементів графіки.

Як зазначає, Савченко О.Я. у типовій освітній програмі, яка розроблена під її керівництвом одна із змістових ліній «Геометричні фігури» у математичній освітній галузі націлена на розвиток в учнів просторових уявлень; формування здатності розрізняти геометричні фігури за їх істотними ознаками; формування практичних умінь будувати, креслити, моделювати й конструювати геометричні фігури від руки та за допомогою простих креслярських інструментів. Ця змістова лінія має пропедевтичний характер для такого навчального предмету як геометрія [8].

Мета вивчення предмету геометрія, що чекає на учнів у середній та старшій школі є розвиток логічного мислення. Саме тому, завдання початкової школи - надати фундамент для розвитку просторової уяви та логічного мислення учнів молодшого шкільного віку.

Навчальний предмет «Математика» володіє великим потенціалом та можливостями розвитку мислення молодших школярів, однак, не у повній мірі їх

реалізує. Графічна діяльність є однією із ланок пропедевтики розвитку евристичного мислення учнів початкової школи. Збільшення графічної діяльності на заняттях, що пов’язана з геометричними фігурами забезпечить належну теоретичну та практичну базу для інших уроків початкової школи та навчальних предметів середньої, що побудовані на графічній грамоті школярів і створить основу для проектної та конструкторської діяльностей.

Варто згадати про наступність між дошкільною та початкової освітою. Для успішної адаптації дитини, необхідно у перші роки навчання в школі продовжувати та поступово розширювати ту діяльність, що була в ДНЗ. Якщо у дошкільному навчальному закладу діти вчаться розрізняти геометричні фігури та порівнювати їх із предметами, що схожі за формою, то у початковій школі можна почати використовувати елементи «технічного малювання».

Концепція Нової української школи надає нам можливість у інтегрованому курсі «Я досліджую світ» поєднати навчальний матеріал образотворчого мистецтва з іншими предметами (в т.ч. математики), та створює належні умови для організації систематичної графічної діяльності школярів. Можливості використання технічної тематики на інтегрованих уроках образотворчого мистецтва та математики, мають суттєве значення для вироблення не лише графічних умінь, а і спостережливості, уяви та розвитку евристичного мислення.

Для кращого засвоєння матеріалу графічного характеру, а саме геометричних фігур, рекомендуємо пропонувати дітям завдання з елементами евристичного навчання та «технічного малювання»:

1. Намалюйте трикутник та визначте довжини його сторін.
2. Спробуйте намалювати фігури за заданими параметрами: коло з радіусом – 2 см; квадрат, зі стороною 5 см.

Дітям молодшого шкільного віку надзвичайно цікаво малювати геометричні фігури від руки без використання інструментів, а потім порівнювати свої роботи із початковим завданням.

Якщо мова йде не тільки про розвиток евристичного мислення, а й про дрібну моторику учнів, варто згадати про графічні диктанти. Графічний диктант – це процес створення графічного малюнка по клітинках аркуша. Вони сприяють розвитку уваги, просторової уяви, фантазії, креативності молодших школярів.

Завдання графічних диктантів пов'язані зі створенням геометричних фігур, розрахунком та обчисленням координат. Для виконання завдання необхідно олівці, гумка та бланки у клітинку з відміткою початку диктанту, який надає вчитель.

Малюнки диктантів можуть бути різноманітні: тварини, рослини, транспортні засоби, будівлі, предмети побуту тощо. Приклад графічних диктантів наведено на рисунку 1.

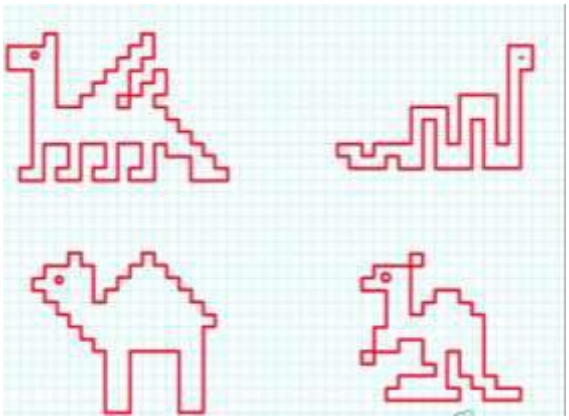

Рис. 1. Графічні диктанти «Дракон», «Змія», «Верблюд», «Кенгуру»

Існує багато видів графічних диктантів: симетрія, за зразком, за стрілочка, слуховий. Усі вони розвивають евристичне мислення молодших школярів. Найголовніше правило, урок для учнів – не іспит, а гра. Завдання вчителя допомагати дитині, стежити за тим, щоб вона не помилялась. Результат роботи завжди повинен подобатись дитині, для того щоб їй знову і знову хотілося малювати по клітинках.

Вбачаємо потребу в розробці евристичних задач та завдань з елементами графіки для повного розвитку евристичного мислення молодших школярів. Евристичні методи навчання є найкращою умовою підвищення ефективності освітнього процесу початкової школи. Адже, вони представлені широким спектром форм організації навчальної та творчої діяльності молодших школярів, для сприяння створення на уроках математики та образотворчого мистецтва розвивального середовища, що в свою чергу впливає на формування в учнів евристичних здібностей, креативного мислення, творчої діяльності, пізнавальної самостійності.

Використання евристичних методів навчання на уроках дозволяє індивідуалізувати навчання, розвивати творчі здібності учнів, здійснювати рефлексію, самооцінку, самоконтроль та самоорганізацію, які є складовими творчої самореалізації молодших школярів.

Література

1. Дабіжа Л. П. Особливості організації образотворчої діяльності молодших школярів з комп'ютерною підтримкою. Наукові записки. Збірник матеріалів звітної науково-практичної конференції викладачів і студентів: Серія «Мистецтво» Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2019.
2. Купалова Г. І. Теорія економічного аналізу: навчальний посібник / Г. І. Купалова. – К.: Знання, 2008. – 639 с.
3. Лозова В.І. Цілісний підхід до формування пізнавальної активності школярів. – 2-е вид., доп. / В.І. Лозова ; Харк. держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. – Х. : ОВС, 2000. – 164 с.
4. Мойсеєнко Л.А. Творче математичне мислення: психологічна сутність/ Л.А.Мойсеєнко // Обдарована дитина. – 2016. - №7. – с.20-29.
5. Психологія творчості: Навч. посібник / Автор укладач Т.В. Дуткевич. – Кам'янець-Подільський, 2003. – 132 с.
6. Станіславська Г.П. Розвиток творчих здібностей школярів. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2017. – 64 с.
7. 7. Сухомлинський В.О. Павлиська середня школа. – Вибрані твори в п'яти томах. – К.:

Рад. школа, 1977. – Т. 4. – С. 7 – 390 с. 60 29. Сухомлинський В.О. Розумова праця і зв'язок школи з життям. – Вибрані твори в п'яти томах. – К.: Рад. школа, 1977. – Т. 5. – С. 53 – 69.

8. Типова освітня програма для 1-2 класу НУШ, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. – Режим доступу: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/1-2- dodatki.pdf
9. Шикиринська О.В. Розвиток естетичної культури майбутніх вихователів засобами сучасних цифрових інструментів // Теорія і практика естетичного виховання у закладах освіти: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції / за ред. О. С. Радул. – Кропивницький. – 2021 – с.197-198.

С. Драбинюк,
здобувач ОС «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
Н. Іващук,
здобувач ОС «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
S. Drabyniuk,
bachelor'sstudent
VinnytsiaMykhailoKotsiubynskyi
State Pedagogical University
N. Ivashchuk,
bachelor's student
VinnytsiaMykhailoKotsiubynskyi
State Pedagogical University

РОЗВИТОК УНІВЕРСАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У КОНТЕКСТІ ДОСВІДУ ЄС

DEVELOPMENT OF UNIVERSAL QUALITIES OF THE CREATIVE PERSONALITY OF THE JUNIOR SCHOOLCHILD BY MEANS OF THEATRALIZED ACTIVITY IN THE CONTEXT OF THE EU EXPERIENCE

Анотація. *У статті розкрито питання формування універсальних якостей творчої особистості. Розглянуто театр як ефективний засіб, який сприяє їх формуванню. Наголошено на потужному освітньо-виховному ресурсі цього виду мистецтва.*

Ключові слова: *театр, театральна діяльність, фантазія, гнучкість мислення, проблемне бачення, самовираження.*

Abstract. *The article reveals the formation of universal qualities of creative personality. In addition, the theater is considered as an effective means of promoting their formation.Emphasis is placed on its powerful educational resource.*

Keywords: *theater, theatrical activity, imagination, flexibility of thinking, problem vision, self-expression.*

На сучасному етапі суспільного розвитку європейські країни до яких належить і Україна, потребують креативних, мислячих особистостей. Нині будь-яка діяльність, зокрема, професійна не може бути успішною без творчого підходу до її здійснення[13]. Така позиція задекларована у низці європейських документів. Так, у Маніфесті «Європейські посли про культуру та інновації» відзначено, що відповідно до рішення Європейської комісії, творчість та інновації були визнані одним зі стовпів наступної європейської співпраці у галузі освіти та професійної підготовки [19].

В українському законодавчому полі та науковому фонді визнано, що формування творчих особистостей слід починати з дошкільного віку. Далі таку роботу необхідно активно продовжувати у початковій школі, головною метою якої визначено «освіту для життя» та формування компетентностей XXI століття [6; 12]. Під творчими особистостями розуміємо «індивідуальність, яка прагне реалізовувати свої індивідуальні потреби та можливості, висловлює і відстоює власні думки, має нестандартне мислення, багатий духовний світ, уміє пізнавати, бачити навколишнє оточення, створює щось нове, оригінальне, неповторне» [5, с.178].

Питання становлення творчої особистості молодшого школяра розкрито в працях сучасних дослідників Ю.Бондар, Г.Бондаренко, Н.Будій, Т.Гавриленко, В.Імбер, Г.Кіт, О.Павлик, І.Стахова, А.Хом'ярчук та ін. Зокрема, В.Імбер [8] виявила психологічні передумови формування творчості в молодшому шкільному віці. Ю.Бондар [2] розробляє теоретичні та методичні аспекти формування творчої особистості молодшого школяра в інтерактивній діяльності. Г.Кіт [10] переймається питаннями наповнення освітньо-виховного середовища елементами дослідництва, що орієнтовані на формування творчої особистості. І.Стахова [14] обстоює використання в освітньому процесі еколого-проєктувальної діяльності, яка має на меті формування всебічно гармонійно розвиненої особистості, що вміє помічати і цінувати красу природи, здатна знаходити ефективні шляхи її збереження, задовольняючи при цьому власні потреби у творчості.

У процесі становлення креативної особистості молодшого школяра, на нашу думку, значної уваги потребує розвиток в них універсальних творчих якостей. Звернення до тлумачного словника іншомовних слів дає нам змогу описати «універсальні якості» як такі, що є загальними та охоплюють всебічну творчість молодшого школяра [16]. П.Тадаєв, описуючи якості, які притаманні творчому індивіду, в своєму дослідженні виділяє серед них самостійність розуму, сміливість вираження думки, готовність до вольового напруження та спрямованість особистості на творчість [15].

За Т.Клибанівською, творчість є особливим способом світосприйняття особистості та її взаємодії з реальністю [11, с.6]. Дослідниця наголошує на важливості творчого середовища, у якому дитина буде розвивати свої універсальні творчі якості. Центральне місце серед універсальних якостей творчої особистості молодших школярів вона відводить проблемному баченню, що характеризується висуненням гіпотез, здатністю до виявлення протиріч та вивчення багатьох фактів, умінням виробити власне бачення, критичним сприйняттям та переробкою інформації.

Відзначимо, що театр близький до дитячої творчої гри, тому дає змогу розкривати креативний потенціал особистості. Звернення до праць класиків педагогіки, вчених різних часів (Я.Коменського, А.Макаренка, Ш.Ролліна, С.Русової, В.Сухомлинського, К.Ушинського та ін.) дало нам підставу визначити, що самі театральні вистави є своєрідними виразами колективної творчості дітей. Погоджуємося з думкою К.Станіславського, що театр надає унікальні можливості для здійснення цілісного впливу на особистість учнів [7]. Такої позиції дотримуються і європейські дослідники. Так, нідерландський культуролог Й.Гейзінг вважає, що вся людська культура виникла і продовжує своє існування завдяки театралізованій грі [3, с.158]. У свою чергу, польський учений С.Шуман наголошує, що через гру в театрі дитина стає активною та набуває досвіду [20, с. 22]. Поділяємо погляди Н.Казьмірчук, що для того, щоб виховати творчу особистість молодшого школяра, вчителю необхідно самому володіти універсальними якостями творчої особистості, необхідними знаннями та методичними прийомами [9, с.84]. Така ситуація спонукає педагогічних працівників до пошуку перспективних підходів, нових засобів, одним з ефективних серед яких на нашу думку є театр. У театральній діяльності юні глядачі аналізують діяльність акторів, віднаходять шляхи рішення проблемних ситуацій, виявляють протиріччя, вміло застосовують знання та досвід у нових ситуаціях.

Розвивально-виховний потенціал театру обстоюється в сучасному науковому дискурсі. Беручи до уваги позицію дослідників М. Давидової, О.Демченко, І. Ларіної [4, с. 26], зазначимо, що театр допомагає учням досягти впевненості та віри у свої сили. Відповідно, комунікуючи під час постановки театралізованого дійства, вони легко проявляють себе, починають впевнено самовиражатися, активно відстоюють свої думки та стають схильними до ризику. Для прикладу, можемо навести випадок коли дитина, яка завжди відчувала страх перед публікою та вважала себе не здібною, після участі в театральній постановці змінює уявлення про себе, долає страх і натомість набуває впевненості у власних силах.

У свою чергу вважаємо, що саме творчість юних акторів у театрі створює таке середовище, що найбільше спрямоване на результат: вироблення в них універсальних якостей. Для досягнення цього важливо залучати дітей до самого процесу створення вистав, а отже до різних творчих художньо-естетичних дій. Вистави, які розроблені самими школярами, можливо з допомогою педагога, стимулюють у них розвиток дивергентного мислення, активізують естетичне сприйняття навколишньої дійсності. Вміння долати інерцію мислення та збільшувати його гнучкість, що потім в майбутньому допоможе подолати стереотипи.

Діти, готуючись до постановки вистав, мають можливість випробувати себе в різних видах творчої роботи та ролях: одні з них є акторами, інші – художниками, сценаристами, декораторами, співаками чи музикантами. Така діяльність пробуджує їх «дрімаючі сили» і сприяє власним новим відкриттям. Вони починають розуміти та творчо втілювати авторські задуми, виявляють своє ставлення до театрального дійства, імпровізують, пропонують свої ідеї.

Відзначимо, коли дитина намагається образно втілити на сцені одного з казкових персонажів, то вона активізує свою уяву, фантазію [1, с.7]. Звісно ж, для того аби вдало зіграти взяту на себе роль їй необхідно перевтілитися в свого героя, побувати в тих обставинах і умовах, які притаманні йому. Щоразу, при наступному тренуванні своєї уяви дитина-актор буде змінюватися на очах, зможе врешті-решт творчо обмислити чи дофантазувати зміст театральної вистави.

У Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського реалізується проєкт програми ЄС Erasmus + Jean Monnet Module (620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE) «Підготовка майбутніх педагогів до впровадження європейського досвіду формування soft skills дітей дошкільного віку та учнів початкової школи засобами театральної діяльності». Члени проєктної групи [17; 18] також обстоюють значення та можливості використання театру в розвитку творчих здібностей дітей дошкільного і молодшого шкільного віку.

Отже, підсумовуючи вищесказане, переконуємося, що ресурс театру для розвитку універсальних якостей творчої особистості молодших школярів досить потужний. Наголосимо, що тільки через залучення до театру дітей переповнює відчуття радості співучасті та співтворчості, пізнання прекрасного та нового, тобто такого, що ще ніким не було звідане і це дає поштовх до розкриття у дітях потаємних джерел їх творчої сили. Однак, при цьому ми вважаємо, що доцільно буде підбирати різні види театралізованої роботи, зокрема такі як: інсценування та драматизація творів, виготовлення ляльок, декорацій, підготовка костюмів героїв та вигадування нових сюжетів з ними, втілення творчих образів у мистецькій діяльності. Правильне поєднання таких видів роботи в театрі та ще й заручене віковим інтересом школярів надасть педагогам змогу досягнути успіху.

Література

1. Барановська І.Г. Театр ляльок в початковій школі: навчально-методичний посібник. Вінниця, 2015. 170 с. URL : https://bit.ly/3uGNW9W
2. Бондар Ю. В. Розвиток творчого потенціалу учнів молодшого шкільного віку на уроках української мови. Гуманітарний корпус : *збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії (Київ, 8 листопада 2019 року).* Вінниця : ТОВ «Твори». 2019. Випуск 29. С. 10–12.
3. Гейзінг Й. Homoludens. К.: Основи, 1994. 250 с.
4. Демченко О.П., Давидова М.О., Ларіна І.О. Створення ситуації успіху для дітей з проявами обдарованості в умовах театральної діяльності. *Науковий журнал «Академічні студії. Серія "Педагогіка*". 2021. Т.2. №3. С.22-30.
5. Драбинюк С. Формування якостей творчої особистості учнів початкових класів в умовах нової української школи. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : збірник*

матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 22-23 квітня 2021 р.) / за ред. О.А.Голюк ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2021.Вип. 10. с.178-182

6. Жовнич О., Стахова І. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності у соціально-виховній роботі: європейський контекст. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти*: збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 22-23 квітня 2021 р.) / за ред. О.А.Голюк; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2021. Вип. 10. С. 479-483.
7. Зязюн І. Краса педагогічної дії: навчальний посібник для вчителів, аспірантів, студентів середніх та вищих навчальних закладів. К.: Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу. 1997. 302 с.
8. Імбер В.І. Психологічні передумови формування творчості в молодшому шкільному віці. Наукові записки. Серія: Психологія: Зб. матеріалів звітної науково-практичної конференції викладачів і студентів. Вип. 4. Вінниця, 2013. С. 14–16.
9. Казьмірчук Н.С. Формування творчої особистості майбутнього вчителя в процесі навчання у ВНЗ. *Науковий часопис імені М.П.Драгоманова.* Серія 16. Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики: зб.наук.праць. Вип.18 (28). К.: Вид-во НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2012. С.83-86.
10. Кіт Г.Г., Демченко О.П. Готовність майбутнього вчителя до організації творчої навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів в умовах НУШ. Нова українська школа: початок реформ: зб. тез доповідей ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції, 27 березня 2020 року / за заг. ред. Л.В. Задорожної-Книгницької. Маріуполь: МДУ, 2020. С.251-255.
11. Клибанівська Т.М. Креативність як фактор професійного та особистого зростання менеджера: *зб. мат. Всеукраїнської наук.-практ. конференції «Менеджмент XXI сторіччя» 28–29 травня 2015 р.* Вінниця: ПП «ТД «Едельвейс і К», 2015. С. 66–70.
12. Концепція Нової української школи. URL: https://www.pedrada.com.ua/files/articles/2365/Koncepcija_Nova_ukrainska_shkola_MON_2016_Pedrada.pdf .
13. Лазаренко Н. І. Нові вимоги до професіоналізму вчителя з урахуванням процесів Євроінтеграції. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2018. Вип. 54. С. 100–106.
14. Стахова І.А. Розвиток креативності молодшого школяра засобами природничо-екологічної проектної діяльності. *Розвиток особистості молодшого школяра : сучасні реалії та перспективи* : матеріали третьої науково-практичної інтернет-конференції молодих науковців та студентів. Випуск 4. / упорядники: О.І. Кілініченко, Л.І. Хімчук. Івано-Франківськ, 2017. С. 91-93.
15. Тадеєв П. Обдарованість і творчість особистості: американський підхід: монографія. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2008. 240с.

16. Що таке універсальний: словник іншомовних слів.URL: https://www.jnsm.com.ua/cgibin/u/book/sis.pl?Qry=%F3%ED%B3%E2%E5%F0%F1%E0%EB%FC%ED%E8%E9
17. Demchenko O., Kazmirchuk N., Zhovnych O., Stakhova I., Podorozhnyi V., Baranovska I. PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: EUROPEAN CONTEXT. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th-28th, 2022. 31-46. URL: http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6866
18. Demchenko O., Stakhova I.. EUROPEAN EXPERIENCE IN ORGANIZING THEATRICAL ACTIVITIES IN PRIMARY SCHOOL TEACHERS TRAINING (BASED ON THE RESULTS OF THE JEAN MONNET MODULE PROJECT 620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE). Vol 51 No 2 (2022): Scientific Journal of Polonia University. P. 31-39. URL: http://pnap.ap.edu.pl/index.php/pnap/issue/view/58
19. Manifesto for Creativity and Innovation in Europe. URL: http://www.create2009.europa.eu/fileadmin/Content/Downloads/PDF/Manifesto/manifesto.en.pdf .
20. Shuman S. H. Pedahohyka detskoho obshchenyia . M.: Эkspress, 2003. 160 s.

В. Євдоченко,
здобувач ОС «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
V. Yevdochenko,
master's student,
Vinnytsia Mykhailo Kotsubynsky
state pedagogical university

ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ ПОЧУТТІВ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

FORMATION OF AESTHETIC VALUES OF PRESCHOOL CHILDREN THROUGH MUSICAL ART

Анотація. *В статті аналізуються поняття «естетичне виховання». «естетичні почуття». Подано характеристику особливостей естетичного виховання дітей середнього дошкільного віку. Автор дослідив педагогічні умови, які необхідно створювати педагогами для формування естетичних почуттів дітей 5 року життя засобами музичного мистецтва.*

Abstarct. *The article analyzes the concepts of "aesthetic education". "aesthetic feelings". This is a description of the features of the aesthetic education of middle-school children. The author investigated the pedagogical conditions that must be created by teachers during the formation of aesthetic feelings of children of 5 years of age through the means of musical art.*

Ключові слова: *естетичне виховання, середній дошкільний вік, естетичні почуття, засоби музичного мистецтва, колискові пісні.*

Key words:*aesthetic education, middle preschool age, aesthetic feelings, means of musical art, lullabies.*

У середньому дошкільному віці постає більш актуальною проблемою виховання естетичних почуттів, смаків, потреб. Тому що знання, вміння та навички, які отримує дитина у ранньому дитинстві, мають великий вплив на її подальший розвиток. Естетичні явища мають неабиякий вплив на особистість у сфері її духовного життя та в повсякденній праці, у спілкуванні з мистецтвом і природою, в побуті та в міжособистісному спілкуванні. «Краса приносить естетичну насолоду і задоволення, стимулює трудову активність, робить приємним наше буття. Почуття прекрасного зумовлює радість і оптимізм, духовно збагачує людину, спонукає її до навчання, натхненної праці і творчості»[3, с. 118].

У педагогічній науковій та методичній літературі досліджуються різні аспекти проблеми музично-естетичного виховання дітей і молоді: питання історичного розвитку музично-естетичного виховання (Л. Коваль, Л. Кондрацька, О. Михайличенко, Г. Ніколаї, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька); проблеми виховання естетичної та музичної культури засобами мистецтва, розвитку естетичного почуття, формування художнього смаку (О. Лобова, Н. Миропольська, Г. Шевченко та ін..); розвиток теорії і практики музично-естетичного виховання (О. Олексюк, Р. Семашко, Т. Танько, Г. Шевченко та ін.). Проблема естетичного виховання дітей широко розкрита у спадщині видатних педагогів та діячів освіти А. Макаренка, Г. Сковороди, В. Сухомлинського, К. Ушинського.

У Базовому компоненті дошкільної освіти України зазначено, що «естетичне виховання – це важлива складова духовно-культурного розвитку особистості, здійснення якої повинна забезпечити держава» [2]

Серед завдань, які вирішуються завдяки естетичному вихованню є введення дитини в світ краси і гармонії. В підручнику Т.Поніманської дається наступне визначення: «Естетичне (грец. aisthetikos – почуттєвий) виховання – послідовне формування у дітей естетичного ставлення до життя, розвиток сприймання і розуміння прекрасного у мистецтві, природі, взаєминах людей, художніх потреб і здатності до художньої творчості [8, с. 278].

У педагогічній спадщині В.Сухомлинського значна увага приділялась естетичному вихованню дітей. Великий педагог зазначав: «Діти повинні жити у світі краси, гри, казки, музики, малюнку, фантазії, творчості…Краса – могутній засіб виховання чутливої душі. Це вершина, з якої ми можемо побачити те, чого без розуміння і почуття прекрасного, без захоплення і натхнення ніколи не побачиш. Краса – це яскраве світло, що осяває світ... Краса – це дзеркало, в якому ти бачиш самого себе, і завдяки йому так чи інакше ставишся сам до себе» [9, с.167]

Аналізуючи психолого-педагогічну літературу, науковці стверджують, що знайомство дитини зі світом краси і гармонії починається з формування естетичних

почуттів, які є наслідком переживань та внутрішнього ставлення дитини до того, що відбувається в її житті та що вона пізнає, як діє.

Естетичні почуття – це «тривалі психічні стани, що проявляються в осягненні краси в явищах природи, в праці, в гармонії барв, звуків, рухів і форм. Гармонійна узгодженість в об'єктах цілого та частин, ритм, консонанс, симетрія викликають почуття приємного, насолоди, які глибоко усвідомлюються та вшляхетнюють душу» [7, с. 279]. Ці почуття формуються саме під час знайомства з творами мистецтва. Залежно від рівня загальної та мистецької культури людини відгук на красу теж відповідний.

Естетичні почуття – це почуття, які виникають і розвиваються під час сприймання і створення людиною прекрасного,та відіграють суттєву роль у формуванні її особистості. Проте «естетичні почуття виникають не лише під час сприймання фізично прекрасного, морально - прекрасне також викликає естетичні почуття» [1, с. 18].

Виховання естетичних почуттів – це «процес цілеспрямованого розвитку здатності особистості до повноцінного сприйняття і правильного розуміння прекрасного у мистецтві та дійсності» [1, с. 18]. І важливим завданням педагогів, вихователів ЗДО навчити дошкільників бачити, сприймати і розуміти красу. Знайомлячись з прекрасним, дитина не залишається байдужою, вона переживає певні емоції, у неї з'являються певні почуття. Діти повинні навчитись розрізняти справді красиве і потворне. Завдання виховання – створення умов, які б допомагали формуванню емоційної сфери дошкільника, адже багатство емоційної сфери людини вказує на її духовне багатство.

Значний вплив на формування естетичних почуттів дітей середнього дошкільного віку маємузичне мистецтво.Варто зазначити, що музика може викликати у дошкільників безліч різних почуттів, емоцій, думок. Завдяки особливому і своєрідному емоційному впливу, музика володіє реальною можливістю створювати єдність естетичних, моральних та етичних уявлень і проявів.

На думку О. Половіної : «Головною метою мистецької освіти є насамперед гармонійний розвиток особистості, формування ціннісного ставлення до краси, загальної культури, що є основою моральності, а також творчого підходу до життя.» [7, с.7]

Варто зазначити, шо діти середнього дошкільного віку обов’язково повинні засвоїти музично-поетичну наповненість та красу українського фольклору, зокрема таких жанрів, як: колискові, забавлянки, утішки, небилиці тощо. Ці жанри народної творчості, окрім завдань емоційно-моторного та розумового розвитку, скеровані ще й на потребу дитини у спілкуванні. Так, наприклад, у колисковій головне навантаження покладається на музичну інтонацію, а не на вербальну. «Водночас велику роль тут відіграє музичний генотип, який є вродженим за своєю природою. У ньому поєднані біологічні і соціальні основи народу, його потреби, бажання. І оскільки емоційність дитини «закладається» ще в лоні матері, – відмічає Л. Грицик – дитина «розуміє»

через спів колискової емоційні інтонації дорослих і чудово спілкується з ними через емоцію, не розуміючи ще слів» [5, с. 137].

Безумовно,український дитячий музичний фольклор є важливим фактором збагачення музично-естетичного потенціалу,засобом загально розумового розвитку дітей,чинником духовного та інтелектуального ставлення особистості [4,с.17].

Значну роль в процесі естетичного виховання дітей середнього дошкільного віку виконує й використання різноманітних казок. «У казках закладене ядро вищої мудрості про стосунки і поведінку звірів та птахів, людей і тварин, що закладає у свідомість дитини поняття «добра» і «зла», «правди» і «брехні», «прекрасного» і «потворного», інтерпретовані діями конкретних персонажів, зокрема й самої людини. – вважає Л. Грицик – Інше в алегоричній формі і образах природи результативніше вдається вплинути на підсвідомість дітей, оскільки в казці присутні дія, переживання, а не просто слова. До того ж казки про тварин легші для дитячого сприйняття і переживання» [5, с. 13**8**]. Наприклад, знайомство з такими народними казками як «Коза-Дереза», «Чарівна сопілка» виховують у дітей естетичні почуття, розвивають можливість самовираження через виконання тієї чи іншої ролі.

Обов’язковими складниками музичного - естетичного виховання дітей 5 року життя мають бути: слухання музики з аналізуванням її настрою, яке сприяє розвитку гармонійного чуття; творчі завдання; вокальні и інструментальні імпровізації; музикування на шумових інструментах та інструментах із визначеною висотою звука;

музичні рухи,хореографія; музичний театр казок; ігри-драматизації.

У віці 5 років у дошкільників вже більше проявляються: музичні здібності; навички слухання та сприймання музики; здатність до певного аналізу музичного твору- ладу, ритму, темпу тощо; уміння аналізувати чистоту вокалізації; навички гри на музичних дитячих інструментах; здатність до музичної імпровізації[1, с. 21].

Педагогічними умовами формування естетичних почуттів у дітей середнього дошкільного віку є наступні: «цілеспрямоване застосування заходів, спрямованих на розвиток емоційної сфери дошкільників; здатність педагога вміло, своєчасно і тактовно долати перешкоди, які стоять на шляху до пізнання краси; створення умов для сприймання дитиною краси через емоції, переживання («чудесний дотик до глибини душі»); врахування взаємозв’язку й залежності естетичного розвитку дитини від морального та інтелектуального; налагодження безпосереднього процесу спілкування дитини з реальними об’єктами і явищами довкілля та їхніми мистецькими образами»[7, с. 7].

Завдання і зміст музичного виховання дітей середнього дошкільного віку виділяються загальними цілями всебічного розвитку особистості і, зокрема, естетичного виховання: залучення дошкільників до діяльності в галузі мистецтва, формування естетичного сприйняття і емоційної чутливості на музичні твори, виховання любові до музики, розвиток музичних здібностей, формування музичного смаку і виховання прагнення проявити себе в музичній діяльності, тобто розвиток художньо-мистецьких здібностей дітей[6, с. 134].Музика впливає на емоції і прагнення дошкільників зрозуміти і відчути її зміст. Тому особливо актуально

застосовувати музичні твори, що художньо відтворюють близьку і доступну їм дійсність.

Отже, аналіз науково-методичної літератури дозволив з'ясувати, що естетичне виховання – це організація життя і діяльності дітей середнього дошкільного віку, що сприяє розвитку естетичних почуттів дитини, формуванню уявлень і знань про прекрасне в житті і мистецтві, естетичних оцінок і естетичного ставлення до світу. Для успішного формування естетичних почуттів дітей середнього дошкільного віку засобами музичного мистецтва потрібно застосовувати наступні методи та прийоми: включення музики до буденної життєдіяльності, вживання в музику, взаємодія музичної та інших видів естетичної діяльності, поєднання різних видів музичної діяльності та творчості.

Література

1. Алмакаєва О.В., Танько Т.П. Естетичне виховання дітей дошкільного віку у зарубіжній і вітчизняній педагогічній думці: Навчально-методичні рекомендації для студентів і викладачів педагогічних ВНЗ. Харків, 2004. 59 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти). Нова редакція. Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2021. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf. Дата звернення: 01.11.2022
3. Білан О.І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське довкілля». Тернопіль: «Мандрівець», 2017. 256 с.URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/programy-rozvytkditey/Bilan_Programa_Ukrdoshkillja_2017.pdf. Дата звернення:30.10.2022.
4. ВацьоМ.В.Український дитячий музичний фольклор у художньому розвитку молодших школярів: навч.-метод. посібник.Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю.,2015.-124с.
5. Грицик Л. Виховання дітей на традиціях рідного народу. Молодь і ринок, №12 (83), 2011. С.137-140.
6. Інспекторова Т. Особливості естетичного виховання дошкільників засобами музики. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. 2009. Вип. 2. С. 133-138.
7. Половіна О. Дитина у світі мистецтва. Впроваджуємо Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). Дошкільне виховання. №2, 2021. С. 7-8.
8. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладі. Київ: «Академ-видав», 2006. 456 с.
9. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори : в 5-ти томах. Т. 3. Київ: Рад. Школа, 1977. С. 7 – 283.
10. Тодосієнко Н. Л. Формування естетичного сприймання у молодших школярів у процесі вивчення української народної пісні. Наукові записки : Серія «Мистецтво». Вінниця, 2019. Вип. 10. С.174–177.
11. Lazarenko N. Brovchak L., Starovoit L. The development of musical intelligence in junior schoolchildren during the lessons of the artistic cycle. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume IV, May 24-25, 2019. P.422-439

Л. Євдоченко,
здобувач ОС «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
L. Yevdochenko,
master's student,
Vinnytsia Mykhailo Kotsubynsky
state pedagogical university

ДЕТЕРМІНАНТИ ПРОЯВУ МУЗИЧНОЇ ОБДАРОВАНОСТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

DETERMINANTS OF THE MANIFESTATION OF MUSICAL TALENT IN CHILDREN OF OLDER PRESCHOOL AGE

Анотація. Стаття присвячена актуальній проблемі – музичному розвитку дітей дошкільного віку. Проаналізовано погляди та думки вчених щодо змісту поняття «музична обдарованість». Визначено музичні здібності, що складають основу музичної обдарованості дітей.

Abstract. The article is devoted to an actual problem - the musical development of preschool children. The views and opinions of scientists regarding the meaning of the concept of "musical giftedness" were analyzed. The musical abilities that make up the basis of children's musical giftedness have been determined.

Ключові слова: обдарованість, задатки, музичні здібності, діти, дошкільний вік.

Key words: giftedness, predispositions, musical abilities, children, preschool age.

Сучасний розвиток української освіти відзначається системним пошуком гуманістичних засад реформування педагогічного процесу. Закон України «Про дошкільну освіту» «Базовий компонент дошкільної освіти» та інші нормативні документи визначають пріоритетним завданням розвиток творчих здібностей на основі виявлення інтересів дітей та їх подальшого розвитку, підтримки допитливості та пізнання багатогранності навколишнього світу.

Чимало наукових досліджень присвячено сьогодні вивченню детермінант та пошуку шляхів виявлення здібностей та розвитку обдарованості дітей. Аналіз наукових видань дає підстави стверджувати, що поняття «обдарованість» не має загально визначеного трактування. В українському педагогічному словнику С. Гончаренка феномен «обдарованість» тлумачиться як «індивідуальна потенційна своєрідність задатків людини, завдяки яким вона може досягти значних успіхів у певній сфері діяльності» [2, с. 235].Одні вчені нерідко ототожнюють поняття «обдарований» та «здібний». Інші – вбачають в них різницю, трактуючи поняття «обдарованість» як систему здібностей людини. Отже, правомірною вважаємо думку

О. Проскури. Дослідниця розглядає обдарованість як найзагальнішу характеристику здібностей, котра потребує комплексного дослідження психологофізіологічних та педагогічних умов навчаннята виховання [9, с. 4-5].

На основі багаторічних досліджень український вчений В. Моляко обґрунтував авторську концепцію обдарованості. Дослідник характеризує обдарованість дитини, як здатність вирізнятися з-поміж однолітків яскравими успіхами в досягнення високих результатів у певній діяльності. В структуру обдарованості В. Моляко включає наступні компоненти:

- біофізіологічні задатки,
- сенсорно-перцептивні показники, що характеризуються підвищеною чутливістю та емоційністю,
- інтелектуальні й мислиннєві можливості, що дозволяють оцінювати нові ситуації, продумувати шляхи їх розв'язання, продукувати нові ідеї та образи,
- багату фантазію, уяву тощо.

На думку вченого, обдарована дитина здатна успішно розв'язувати творчі завдання, оригінально виконувати творчу роботу, краще ніж особа із середньостатичними творчими здібностями [5, с. 4; 6, с. 3].

Зазначимо, що задатки – це вродженні властивості людини. Це анатомо-фізіологічні особливості організму людини, до яких належать особливості будови різних органів, головного мозку, властивості нервової системи, тощо. Задатки – це лише потенційні можливості, це певні передумови для розвитку здібностей. Однак задатки ще не визначають здібностей дитини, оскільки здібності проявляються лише в процесі оволодіння певною діяльністю, наскільки швидко, легко, якісно, міцно дитина здатна засвоїти способи цієї діяльності. Отже, розвиток здібностей залежить не тільки від природних задатків, що визначені генетично, а й від типу нервової системи, рівня навченості та досвіду. Здібності – це поєднання сприятливих індивідуально-своєрідних особливостей та властивостей психіки, які виявляються у швидкості, результативності та якості виконання відповідної діяльності за мінімальних силових, енергетичних і часових затрат [1; 5; 6: 9]. Саме тому кожна людина має певні здібності, але різні здібності у різних людей розвинені не однаково.

Здібності мають певні характеристики, як от: якість, широта, ступінь розвитку. Якість здібностей визначається тією діяльністю, умовою успішного виконання якої вони є. За якістю здібності поділяються на математичні, літературні, художні, музичні, організаторські, спортивні і т.п. Окрім цього за масштабом прояву здібності поділяються на загальні та спеціальні. Саме спеціальні здібності є необхідними умовами для успішного виконання певного виду діяльності.

Н. Лазарович у своїй наукові праці «Обдарованість в дошкільному віці висвітлює думку О. Проскури про те, що в основі обдарованості дитини лежать здібності. Автор уважає, що здібності існують, виявляються, удосконалюються тільки в динаміці, тобто в розвитку. Для перевірки того, наскільки здібна дитина, слід організувати педагогічну ситуацію і виховний процес таким чином, щоб можна було спостерігати впродовж певного часу, які психологічні та педагогічні умови сприяють

розвиткові здібностей. Дослідники переконані, що у кожному віковому періоді, дбаючи про розвиток здібностей, варто орієнтуватися на неповторність, якісну своєрідність потреб і можливостей дитини [3].

Зарубіжні вчені, зокрема Дж.Фельдгаузен, до структури обдарованості включає інтелектуальні фактори, тобто гарно розвинуті загальні здібності, такі як: досконало мислити, ефективно інтерпретувати інформацію, досягати розуміння, вирішувати проблеми і використовувати метакогнітивні системи. Показниками обдарованості також обов'язково виступають позитивна «Я концепція», мотивація як мотивація досягнення, самоповага. Співпадає думками українських педагогів думка вченого про те, що багато компонентів та показників обдарованості підлягають розвитку, який можна оптимізувати в процесі навчання [3, с. 135-140].

Нам імпонує думка С. Гончаренка, який уважає, що в дітей раніше за інші можна виявити художню обдарованість (у царині музики, потім – у малюванні). Також учений переконує, що першочергову цінність у прояву обдарованості має творча сторона розуму. В музично обдарованих дітей уже в ранньому віці виявляються здібності до виконання певних видів музичної діяльності [2, с. 235].

Історії відомі приклади музикантів, обдарованість яких виявилась в ранньому віці (В. Моцарт, І. Гайдн, Ф. Шуберт, Ф. Мендельсон, А. Тосканіні та багато інших). Дійсно, спостерігаючи за дітьми віком від одного до трьох років помічаєш активне емоційне переживання музики. Це може бути посмішка, різні вигукування, почервоніння щічок, прискорюється ритм серця, з'являються рухи кінцівками, оплески в долоньки, пританцьовування, тощо. Це пояснюється наявністю у діток внутрішньо-емоційного та моторного досвіду, а не наявністю знань. Такі факти переконують у тому, що музична обдарованість, музичні здібності, музичність виявляються у дітей раніше за інші. Для їх функціонування не потрібно ніяких додаткових засобів. Отже, можна припустити, що немає не музичних дітей, але в кожній дитині наявна її різна якість та сила [1; 7]

Особлива сприйнятливість дитини до звучання музики (музичність) є найпершою характерною ознакою музичної обдарованості. Дослідники Н. Мозгальова та І. Герасимова обґрунтовують думку, що музично обдарованих дітей легко розгледіти неозброєним оком, для цього не потрібні ні тести, ні спеціальні спостереження. Такі діти демонструють сильний потяг до занять музикою, можуть години проводити за музичним інструментом, не скільки не напружуючись та не стомлюючись. Для них це праця і гра одночасно. Музична обдарованість відображає рівень розвитку музичних здібностей, що визначає діапазон діяльностей, у яких дитина може досягти великих успіхів [4, с.141].

Підґрунтям музичної обдарованості є певний нервово-психологічний стан організації людини, його спрямованість. Не всі звуки є музикою, а тільки ті, які певним чином організовані та впорядковані. Ці всі звуки – це «емоції-інформатинки». Вони певним чином структуровані у часі і просторі (лад, метр, ритм), несуть людині закодовану інформацію певного стану, настрою, думок, почуттів, яку вона здатна осмислити та запам'ятати.

У музичній педагогіці виділяють три основні музичні здібності:

- ладове чуття, тобто здатність емоційно розрізняти ладові функції звуків мелодії, відчувати емоційну виразність звуковисотного руху. Ладове чуття безпосередньо виявляється в емоційному переживанні мелодії, її упізнаванні, в чутливості до точності інтонації. Зазначимо, що за своєю суттю музичні переживання є емоційними переживаннями, оскільки поза емоційним станом зміст музики осягнути неможливо. Педагоги практики наполегливо рекомендують розвивати здатність до емоційного переживання музики у всіх дітей, незалежно від тих можливостей, якими вони наділені від природи Тільки розвиваючи емоційність, можна прилучити дитину до чудового світу музики;
- метро-ритмічне чуття. Одним із показників музичної обдарованості дитини є раннє виявлення чуття ритму, яке, також є здатністю активно переживати музику, тобто тонко відчувати емоційну виразність часового ходу музичного руху. Ритм є одним із художньо-виражальних засобів музики, її головним елементом, що відображає її образно-поетичну сутність та емоційний зміст, оскільки обумовлює певну часову закономірність в організації звуків. Педагоги-музиканти наголошують художньо-смисловому аспекті музичного ритму. Ритм, поряд з мелодією та гармонією створює емоційний настрій та характер музичного твору. Окрім цього ритм – показник енергетичної напруги, активності та динаміки музики. Розвиваючи в дітей метро-ритмічне чуття необхідно звертати увагу на музичну пульсацію, тобто темпо-ритм твору, ритмічне фразування (відчуття смислової одиниці в ритмічній організації музики), здатність відчувати свободу музично-ритмічного руху, а також відчуття паузи (чинник величезного художнього значення);
- музична пам’ять. Музична пам’ять – це здатність до запам’ятовування, зберігання у свідомості та відтворення музичного матеріалу. Характеристиками музичної пам’яті є обсяг музичного тексту, який може запам’ятати дитина за певний проміжок часу, швидкість запам’ятовування, а також тривалість збереження його в пам’яті, готовність до відтворення. Музична діяльність дитини пов’язана з різними видами пам’яті, такими як: слухо-образна, емоційна, конструктивно-логічна і рухово-моторна. Важливо наголосити, що успішне усвідомлене запам'ятовування музики ґрунтується на розумінні музичного твору, його образно-поетичної суті, особливостей структури, формоутворення, тобто усвідомлення того, що хотів виразити композитор, як він це зробив, які засоби виразності застосував [1, с. 215-218; 4, с.139-140].

Всі перелічені вище основні музичні здібності (ладове та метро-ритмічне чуття, музична пам’ять) дають можливість дитині по-різному проявлятись у музичній виконавській діяльності. Музично обдаровані діти із великим бажанням беруть участь у концертно-виконавській діяльності, різних фестивалях та конкурсах. Вони із задоволенням співають хором, танцюють, музикують перед глядачами. Демонструють неабияке натхнення та бажання вивчати нові пісні, слухати нову музику, відтворювати музику в рухах, музикувати на різних інструментах.

Таким чином, творчо підходячи до розвитку музичної обдарованості дітей старшого дошкільного віку педагоги здатні створити сприятливі педагогічні умови.

Комфортна психологічна атмосфера в групі, врахування індивідуальних особливостей та уподобань дітей, створення можливостей для розкриття та реалізації музичних здібностей для кожного, залучення батьків для організації концертно-виконавської діяльності дітей стануть запорукою розвитку музично обдарованих дітей.

Подальшого вивчення потребують питання діагностики музичної обдарованості дітей та розробка методики розвитку музично обдарованих дошкільників в умовах закладу дошкільної освіти.

Література

1. Барановська І., Чернятинська Н. Інноваційні підходи розвитку творчої обдарованості дітей у позашкільних закладах освіти. Освітологічний дискурс. Електронне наукове фахове видання. № 3-4- (26-27).С. 206 – 219. URL: http://93.183.203.244:80/xmlui/handle/123456789/4588
2. Гончаренко С.Український педагогічний словник URL: https://lib.iitta.gov.ua/ с. 235
3. Лазарович Н, Обдарованість у дошкільному віці: навчально-методичний посібник. Берегово, 2009. С. 17. URL: http://194.44.152.155/elib/local/2536.pdf
4. Мозгальова Н., Герасимова І. Обдаровані діти: виявлення, навчання, розвиток. Збірник наукових праць. Частина 1. Випуск 26 (1-2019) URL:http://pedosv.kpnu.edu.ua › article › viewwnload/167352/166938
5. Моляко В.О. Актуальні соціально-психологічні аспекти проблеми обдарованості. Обдарована дитина. 1998. № 2. С.3-6.
6. Моляко В.О. Чи можна навчити творчості. Обдарована дитина. 1999. №3. С.2-4.
7. Музична обдарованість та її розвиток. URL: http: Studentam.net.ua
8. Проскура О.В. Обдаровані діти. Дошкільне виховання. 1992. № 2-3. С.4-5.
9. Тодосієнко Н. Л., Граб О. Д. Педагогічний потенціал мистецтва в процесі формування естетичного сприймання у молодших школярів. Topical issues of the development of modern science : зб. матер. Міжнародної наук.-практ. конф. Софія, 2019, С. 133–135.
10. Lazarenko N. Brovchak L., Starovoit L. The development of musical intelligence in junior schoolchildren during the lessons of the artistic cycle. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume IV, May 24-25, 2019. P.422-439

Я.Єрмошкіна,
здобувач ОС «магістр»
Вінницького державного педагогічного
Університету імені Михайла Коцюбинського
Y.Yermoshkina,
master's student,
Vinnytsia Mykhailo Kotsubynsky
State Pedagogical University

ДІЯЛЬНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ ЯК АКТОРА

ACTIVITY OF THE TEACHER AS AN ACTOR

Анотація. *У статті описуються зв'язок між діяльністю вчителя та актора, а також розкрито цінність театральної педагогіки для професійного зростання педагога; виокремлено ознаки творчості як основи педагогічної діяльності, а також*

окреслено умови їх виникнення; розглянуто структура театральної педагогіки як основи творчого педагогічного процесу.

Abstract. *The article describes the connection between the activities of a teacher and an actor, and also reveals the value of theater pedagogy for the professional growth of a teacher; the signs of creativity as the basis of pedagogical activity are singled out, as well as the conditions of their occurrence are outlined; the structure of theater pedagogy as the basis of the creative pedagogical process is considered.*

Ключові слова: *театральна педагогіка, педагогічна техніка, акторські здібності, діяльність, педагогічна творчість.*

Key words: *theater pedagogy, pedagogical technique, acting abilities, activity, pedagogical creativity.*

Сьогодні, в умовах дистанційного навчання, однією з провідних тенденцій розвитку освіти виступає технологізація, де сучасна педагогічна діяльність нерідко представляється як чітко спланований, технологічний, результативний процес [1, с.125]. Проте не забуваймо, що професія вчителя є творчою, адже це зумовлено специфікою навчальної діяльності, тобто «широким» спілкуванням між різними поколіннями (учні з дорослими вчителями, вчителі – з молодим поколінням). Як зазначаюит вчителі-практики, кожен новий клас відрізняється від попереднього, батьківський колектив теж є абсолютно несхожим. Тоді виникає питання, «Чи може вчитель початкових класів жити за аксіомати, алгоритмами прописаними у підручниках, методичних рекомендаціях тощо?». Однозначна відповідь - ні. Вчитель завжди повинен розвиватися, удосконалюватися, самовдосконалюватися, самотужки підбирати «ключі» до кожної дитини. А це уже є педагогічною майстерністю. Саме з її допомогою здійснюється взаємовплив двох рівноправних суб'єктів — учителя й учня. Щоб цей взаємовплив був ефективним, у вчителя і учня мають переважати позитивні емоції як показник людяності, гуманності, творчості, а відтак працездатності та її результативності. Цей аспект педагогічної професії має схожість із мистецтвом, що завжди поєднує талант і майстерність.

Педагогічне мистецтво нерідко ототожнюють з театром одного актора. І це має реальне підгрунтя. Тому для педагога важливо усвідомити принципи театральної дії, її закони. В цьому може добре прислужитися система К. С. Станіславського, який розглядає органічну природу театральної творчості через природу людини-творця, актора. У ній уперше вирішується питання свідомого оволодіння підсвідомим, довільним процесом творчості, виявом таланту особистості в діяльності. Система Станіславського — наука не тільки про акторську творчість, а й про те, як, спираючись на об'єктивні закони, плекати, розвивати, збагачувати різні здібності, й не лише сценічні. Вона — важливий засіб підвищення коефіцієнта корисної дії у творчій діяльності [2, с. 157].

Так К.С.Станіславський стверджував, що талант комбінує у собі різні творчі якості. Це і музикальність, сценічність, пам'ять, темперамент, фантазія, уява, відчуття ритму та темпу, міміка, лінії тіла, пластика, що є так необхідні для професії учителя.

В.В.Немирович-Данченко, наголошував, що дикція, пластичність, краса жестів, смак, особлива привабливість – є мистецтвом актора. Яскравим прикладом діяльності вчителя як актора був А.С.Макаренко, який мав літературні, акторські, музичні, художні та педагогічні якості. Він умів володіти своїм голосом, мімікою, жестами та керувати собою [1, с.112].

Педагогічну діяльність заведено вважати творчою галуззю, бо в ній існують своєрідні риси, властиві тільки їй. У ній зафіксовано закономірності та характерні особливості учасників даної діяльності. Особливості репродуктивних і творчих якостей дії особистості виявляються в ситуації, коли людині необхідно вирішити якесь завдання: навчальну, ігрову або виробничу [3].

Головною проблемою, яка може бути перешкодою для прояву творчих здібностей, є те, що в таких ситуаціях людина покладається на вже наявні знання щодо розв’язання конкретної проблеми. Запорука успіху полягає в тому, щоб педагог зміг налагодити взаємозв'язок між наявним рішенням та своїм особистим досвідом, який закладений глибоко в проблемі й, здавалося б, нічого спільного не має з цією ситуацією. Для цього необхідний споконвічно творчий підхід до розв’язання професійної проблеми. Театральна педагогіка має на увазі відносну свободу дій, тому при вмінні креативно мислити, творчо підходити до вирішення складнощів педагог зможе вирішити практично будь-яке проблемне завдання.

Театральна педагогічна діяльність вимагає від вчителя високого ступеня активності, здатності керувати, а також умінь організовувати, контролювати, оцінювати свою власну поведінку у зв'язку з педагогічними завданнями. Отже, педагогічна діяльність – це процес безперервної творчості.

Театральна педагогіка — це не лише спеціальна професійна дисципліна творчих ЗВО та не окремі прийоми одного з напрямків освітньої галузі «Мистецтво», а цілісна система освіти, яскравими представниками якої є лідери як професійної театральної школи (П. Н. Фоменко, О. П. Табаков, С. В. Женовач та інших), і загальної освіти (Є. О. Ямбург, С. З. Казарновський, О. Н. Тубельський та інших.).

Театральна педагогіка – це система освіти, організована за законами імпровізаційної гри та справжньої продуктивної дії, що протікає у захопливий для учасників запропонованих обставин, у спільній колективній творчості вчителів та учнів, що сприяє осягненню явищ навколишнього світу через занурення та проживання в образах та дає сукупність цілісних людині, його ролі в житті суспільства, його відносинах з навколишнім світом, його діяльності, про його думки та почуття, моральні та естетичні ідеали.

Театральна педагогіка є частиною педагогіки мистецтва. Вирізняють дві основні тенденції розуміння цього явища: вузьке – це педагогіка, що реалізується під час уроків мистецтва (образотворче мистецтво, музика, світова художня культура, театр тощо. буд.); і ширше – педагогіка, яка спирається на цілісне мислення та практики проживання змісту освіти в будь-яких предметних областях.

Педагогіка мистецтва реалізується через створення відкритого творчого освітнього середовища. У художньо-творчому освітньому середовищі є те, що ініціює

рух до образу: це завжди запитальне та проблематичне середовище. Роль педагога, який ініціює середовище, полягає в тому, щоб оголити, гранично загострити та актуалізувати питання для всіх учасників події. При цьому педагог не може «мислити себе» носієм справжньої відповіді, бо щоразу знову шукає живе розуміння. Саме таке середовище ініціює нескінченний ланцюг питань, а тим самим і процес безперервності освіти.

Педагогічна творчість має спиратися на високу професійно-педагогічну компетентність педагога [4; 6]. Сучасному вчителю необхідно вміти знаходити спільну мову з учнями, зацікавити й, тим самим, спрямувати їхню діяльність у творче річище. Практичний досвід показує, що учні переносять на предмет (тобто люблять його чи ні) своє ставлення до вчителя, який його викладає. Дуже часто трапляється так, що вчитель-предметник – є високим спеціалістом у своїй галузі, наприклад, сильний математик, але не володіє досконало педагогічною та театральною майстерністю, тобто не вміє доступно пояснити матеріал, і діти втрачають інтерес до цієї дисципліни.

Принципи театральної педагогіки добре проглядаються в описах методики «Режисури та педагогіки кореня» С. В. Клубкова. Один з основних — це принцип цілісності, який враховують не лише при побудові театральних вправ тренінгу, а й для будь-якої системи завдань, спрямованих на розвиток особистості, оскільки елементи живої природної системи тісно взаємопов'язані, не існують та не функціонують окремо один від одного. З принципу цілісності логічно випливає принцип «зерна», тобто у першій і простій вправі, як і зерні, закладена вся Система, її елементи й закони, а подальші вправи — їх розвиток. Таким чином, тренінг – це вивчення живої цілісної системи у розвитку. Від простого, але цілісного живого, до складного цілісного живого. Розвиток це нескінченно.

Перенесення цього принципу на освітню систему дозволяє розв’язати проблему мозаїчності картини світу, що складається у дитини у процесі навчання, її відірваності від реального життя, збереження цілісності світогляду кожному етапі його розвитку. Вже зараз можна побачити, як застосування цих принципів впливає ставлення дітей до навчання, посилюючи мотивацію, сприяючи формуванню цілісної збалансованої особистості.

Шлях ініціації творчого підходу має особливу природу. Це шлях творчого пошуку, відкриттів, тому дуже важливо, щоб він розпочинався у тій галузі, де немає критеріїв оцінки, де ніщо не обмежує свободи фантазії та творчості. Обмеження цієї свободи повинні з'являтися поступово, як запропоновані обставини, як проблеми, які треба вирішити, як труднощі, які треба подолати, а не як заборони. Тоді освоєння компетенцій відбувається як наслідок власного відкриття, а чи не як готова, кимось певна даність. При цьому учні включаються емоційно, розумово, фізично – усією істотою своєї особистості у процес проживання творчого пошуку. У цьому випадку ми можемо е сумніватися у міцності отриманих відкриттів, оскільки вони відразу закріплюються, стаючи основою базових компетенцій.

Для театральної педагогіки у школі характерні також принципи: продуктивної дії; продуктивного партнерського спілкування; подієвої виразності освітнього процесу; ігрової імпровізаційності; змістовного розмаїття мізансцен освітньої діяльності; первинності невербальних засобів вираження; зміни рольових позицій учня та вчителя; делегування значних ролей освітнього процесу (носія інформації, носія ідей, суддівства і т. д.) учнівському колективу та ін.

Дослідники виділяють такі основні форми театральної педагогіки у школі:

- шкільний театр;
- школи із театральними класами;
- школи із театральною атмосферою;
- центр дитячої творчості – театр;
- театральна школа мистецтв;
- дитячі глядацькі клуби при професійних театрах;
- інтеграція предметів гуманітарного циклу та освітньої галузі «Мистецтво» на основі театральної роботи та театрально-педагогічних методів;
- впровадження методів театральної педагогіки в роботу вчителів початкових класів на всіх уроках, у виховній та позаурочній діяльності;
- точкове застосування методів театральної педагогіки на різних уроках загальноосвітнього циклу в початковій, середній та старшій ланці [4, с. 56].

Шкільна театральна педагогіка передбачає систему роботи з дітьми, що включає різні форми і методи урочної та позаурочної діяльності в рамках загальної й додаткової освіти. Це методи театральної педагогіки, що впроваджуються безпосередньо у загальноосвітні уроки, класний годинник, профорієнтаційна робота, позаурочна діяльність; уроки театру та глядацької культури; відвідування, перегляди та обговорення вистав (дитячих та професійних колективів); театральні ігри, тренінги; постановки вистав, інсценувань, етюдів, мініатюр; участь у фестивалях та творчих таборах. Розмаїття форм і методів театральної роботи з дітьми, об'єднане поняттям шкільної театральної педагогіки, покликане вирішувати освітні, виховні та розвивальні завдання, притаманні педагогічній практиці [7, с. 5].

Отже, учитель повинен досконало володіти педагогічним мистецтвом, елементами акторської майстерності, адже він проєктує уроки (виступає сценаристом), організовує його (виступає у ролі режисера) та проводить урок, тобто виконує головну роль. Саме тому вчитель повинен бути обізнаний із законами організації театралізованої діяльності та його принципами, а також активно долучатися до різних видів неформальної освіти, щоб розширювати свої знання та відшліфувати уже сформовані компетентності у професійній майстерності.

Література

1. Бальме К. Вступ до театрознавства. Львів: ВНТЛ-Класика. 2008. 269 с.
2. Бевзюк-Волошина Л.А. Театр і реальність. Просторова дезорієнтація глядача. Науковий вісник «Курбасівські читання»(НЦТМ ім. Леся Курбаса). Київ. 2014. 9. 157–171.
3. Клековкін О. Ю. Театр при столику. *Методологія театрознавства: Подорожній щоденник /* ІПСМ НАМ України. Київ: Фенікс, 2013. 432 с.

4. Педагогічна майстерність: Підручник / І.А.Зязюн, Л.В.Крамущенко, І.Ф.Кривонос та ін; За ред. І.А.Зязюна. 3-тє вид., допов. і переробл. Київ: СПД Богданова А.М., 2008. 376 с.
5. Л.П.Стихун, Н.В.Стихун Використання елементів театрального мистецтва у сучасній педагогічній практиці загальноосвітніх шкіл.*Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету.* Випуск 8 (51), 2014
6. Переухенко ГЛ. Використання методів театральної педагогіки в процесі оволодіння основами педагогічної майстерності. *Наукові записки*. Випуск 32. Частина ІІ. Кіровоград: РВЦКДПУ ім. В. Винниченка, 2001.- 126 с.
7. 7.Сафарян С. Театральна педагогіка – шлях до формування педагогічної майстерності. Заступник директора школи. 2014.№9. 4-13.

Ю. Задорожна,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
Y. Zadorozhna,
master'sstudent
Vinnytsia Mykhailo Kotsubynsky State
Pedagogical University

НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЗАСОБИ НАВЧАННЯ У МИСТЕЦЬКІЙ ОСВІТІ: ВИХОВНЕ І РОЗВИВАЛЬНЕ ЗНАЧЕННЯ КАЗКИ

THE LATEST TECHNOLOGIES AND TEACHING TOOLS IN ART EDUCATION: THEORY AND PRACTICE

Анотація*. У статті розкрито сутність понять «мистецька освіта», народна казка, «художнньо-педагогічна технологія», «інноваційна педагогічна діяльність». Розглянуто зміст інноваційної підготовки майбутніх педагогів до занять з мистецтва. Запропоновано інноваційні художньо-педагогічні технологі, казкотерапія, спрямовані на актівізацію креативності дітей у дошкільному та молодшому шкільному віці; розуміння й пізнння оточуючого світу через уявні образи в старших класах.*

Abstarct*. The article reveals the essence of the concepts "art education", "pedagogical technology", "innovative pedagogical activity of future teachers"; the content of the innovative training of future teachers is considered. Innovative pedagogical technologies aimed at activating students' creativity in art lessons are proposed.*

Ключові слова*: інновації, інтерактивне навчання, українська народна казка, мистецька освіта, мистецтво, розвивальне навчання.*

Key words*:art education, innovation, art, developmental learning, interactive learning.*

Мистецька освіта дітей передбачає процес і результат освоєння істотних властивостей навколишньої дійсності і світу, відтвореної у художніх, музичних образах, образах літератури. Змістом мистецької освіти виступає спрямована на загальний і художній розвиток особистості система педагогічно адаптованих художньо-практичних умінь, навичок, знань, досвіду ціннісного ставлення до мистецтва, досвіду художньо-творчої діяльності.

Ціла низка видатних педагогів та психологів, письменників досліджувала виховне та розвивальне значення казки, зокрема С. Русова, І. Франко. Підкреслено різні аспекти роботи з казкою, які висвітлені у працях сучасних дослідників і педагогів-практиків, зокрема А. Богуш, Т. Гризоглазова, Д. Джола, Н. Лисенко, Ю.Мандрик, О. Савченко, О. Чебикін, А. Щербо, психологів О. Запорожець, Н.Карпинська, Т. Рубцова, Н. Молдавська.

Мистецтво як потужна галузь теорії і практики людського розвитку, яка знайшла відображення у вагомих наукових розробках філософії, психології, педагогіки та мистецтвознавства. Сучасними вченими детально розглянуто філософські і психологічні засади художньої творчості (О. Гройсман, Л. Єрмолаєва-Томіна), виявлено низку закономірностей розвитку спеціальних художніх здібностей (А. Щербо), досліджено історичні джерела загальноестетичного і фахового навчання (О. Михайличенко), здійснено аналіз теорії і методики викладання мистецтва (І.Туманов). Природно, що в основі мистецької освіти лежать концепції відомих українських науковців Н. Миропольської, Е. Печерської, О. Рудницької, Н.Щолокової, теорія розвивального навчання В. Давидова та Д. Ельконіна. Заслуговує на увагу ідея Л. Виготського про можливість побудови системи навчання, що не тільки творчо розвивала здібності дитини, а формувала їх, «навчання має тягнути за собою розвиток» [6].

Метою статті є дослідження процесу підготовки майбутніх педагогів до занять з мистецтва та запропоновано інноваційні художньо--педагогічні технології казкотерапії, спрямовані на активізацію креативності учнів на заняттях з мистецтва.

Учителю слід розуміти особливе значення казки у навчанні та вихованні дитини. Казка народжена фольклором та насичена цікавим педагогічним змістом, чарівна книжка приходить до дитини разом із казкою. Вона несе в собі позитивний приклад етичного ідеалу [3] . Казка – це популярний жанр літератури, який викликає у дітей найбільший інтерес. Казка повинна входити до плану навчання і виховання як особливий засіб виховання особистості дитини. Метою казок має бути розвиток в дитині даних від природи емоцій. Дія таких книг має бути направлена на розвиток почуттів дітей, а не тільки на розвиток розумової сфери. Слід звертати увагу на нелюбих і улюблених героїв дитини, можна вчасно виявити і скоригувати можливі психологічні проблеми дитини. Фантазіюі уяву дитини легко направити як у позитивний, так і в негативне русло розвитку. Починати знайомство з казкою краще з чарівних казок, які мають простий сюжет. Виховання казкою повинно сприяти вихованню у дитини впевненості в собі і своїх силах.

Отже, педагог повинен памʼтати, що знайомство з казкою допомагає дитині, особливо у дошкільному та молодшому шкільному віці зрозуміти і пізнати оточуючий світ через уявні образи. Будь-яка казка уявляє собою розповідь про основні події і закони, які діють в нашому повсякденному житті. Це певний комплекс життєвих ситуацій, розповіді про відносини між людьми. Мова казки не навантажує дитину складними міркуваннями, і є доступною для дитини. Важливо, що казка не дає дитині прямих настанов, які їй так не подобаються. Життєво важлива інформація засвоюється ненавʼзливо сама собою, тому що образи, які пропонуються у казці, дуже цікаві для дитини. Казки дають приклад вирішення складних життєвих ситуацій та готовий приклад поведінки та залишають можливість самостійно осмислити ситуацію.

Професійна діяльність майбутнього педагога неможлива без оволодіння особистісно орієнтованими педагогічними технологіями. Серед найбільш значущих сучасних інноваційних технологій, використовуваних педагогами в професійній діяльності, доцільно виділити такі: розвивальні, евристичні, творчі, емоційно-художні, сугестивні, етнопедагогічні, мультимедійні технології навчання тощо. Головна мета педагогічної технології з застосуванням народної казки спрямована на виховання дитини, яка в інформаційному потоці вміє виділити особисті знання й зрозуміє, як їх використовувати в конкретних ситуаціях. Найвищим результатом будь-якої педагогічної технології є досягнення творчого рівня розвитку особистості дитини.

Педагог, розглядаючи технологію розвиваючої мистецької освіти, повинен визначити, що вона потребує змін у навчальній і виховній діяльності, має бути художня за змістом і навчальна за формою. Це стає можливим тоді, коли усвідомлено відтворюється сам процес народження музики або живопису: діти самостійно здійснюють творчий відбір і музичний аналіз різноманітних виразних засобів та інтонацій в доступній формі, які, на їхню думку, краще й повніше розкривають авторський зміст музичного або художнього твору, проникають у творчий задум автора або виконавця. «При цьому діти проникають у художній твір, пізнаючи саму природу творчості, музичного знання, мистецького зростання, розкривають у цілісному мистецтві як явищі дійсності його сутнісні внутрішні звʼязки й відносини, завдяки чому світ мистецтва постає перед внутрішнім поглядом як віддзеркалення, художнє відтворення життя в усіх його суперечностях і красі [8].

Інновації в мистецькій освіті, – природна та необхідна умова її розвитку відповідно до естетичних потреб людей і суспільства, що постійно зростають. Сприяючи збереженню мистецьких загальнолюдських цінностей, інновації несуть у собі відмову від усього застарілого, закладають підвалини соціальних перетворень, украй необхідних для формування вчителів нової формації [7].

Розроблена концепція розвивального навчання належить Д. Ельконіну [8], яку можна схарактеризувати так: у молодшому шкільному віці через спеціально побудоване навчання (на основі теоретичних знань і теоретичного мислення) у дитини можуть бути сформовані певні здібності щодо особистого

самовдосконалення, саморозвитку, самопізнання. Автори концепції свідомо орієнтувалися на фундаментальну людську здатність – самостійно будувати й перетворювати особисту життєдіяльність, бути її справжнім суб'єктом. Ця концепція виникла як відповідь на важливі проблеми традиційного навчання. Система розвивального навчання – педагогічна технологія випереджального психологічного та інтелектуального розвитку особистості дитини [8]. Концепція розвивального навчання націлена передусім на розвиток художньої мистецької творчості як основи особистості, а саме:

1) розкриття змісту мистецтва як прояву духовної діяльності людини-творця, людини-художника в доступній для дитини формі, а саме засобами казки; формування на цій основі уявлення про мистецтво;

2) формування в процесі вивчення казок естетичного, емоційноцілісного ставлення до мистецтва й життя;

3) розвиток естетичного сприйняття, виховання навичок особистісно-творчого збагнення етично-естетичної сутності мистецтва;

4) оволодіння інтонаційно-образною мовою мистецтва на основі досвіду творчої діяльності і взаємозв'язків між різними видами мистецтва в казкових образах.

Разом із тим використання казки заняттях з мистецтва може мати й інший зміст – розвиток почуттів та емоційної сфери дітей. В ідеалі діти повинні сприймати й витвір мистецтва з включенням усіх механізмів синестезії. Експерименти підтвердили велику педагогічну ефективність «малювання музики» як особливої форми інтегративного (поліестетичного, поліхудожнього) навчання [9, с. 98].

Одним із основних психологічних механізмів інтеграції в роботі з учнями середнього і старшого віку є виникнення у свідомості учня ланцюга асоціацій і фантазій, пов'язаних між собою спільними ланками. Наприклад, «варіант слова для асоціативних уроків «куб»: геометрична форма – закони обчислення й накреслення; основоположна форма в архітектурі – дослідити, яка архітектура нас оточує, як вона на нас впливає; якщо поглянути на куб під кутом, побачимо перспективу – розглянути закони перспективи в живописі; якщо дивитися на куб згори, то це квадрат – спробувати з учнями створити прямі кути з простих предметів навколо (мотузки, олівці); розглянути куб у мистецтві кубістів і спробувати розгадати загадку «Чорного квадрата» Малевича; приклад «квадричної» музики – найвідоміша симфонія Бетховена (симфонія № 5 до мінор) – слухаючи цей твір, діти можуть у ритм мелодії малювати квадрат» [9, с. 98].

Технологія інтегрованого навчання здатна збагатити школярів знаннями, підвищити рівень їхньої культурної освіти. Міжпредметна інтеграція може більш яскраво проявитися саме в гуманітарній галузі предметів: література, образотворче мистецтво, музика, світова художня культура. Самі предмети споріднені за змістом, вони несуть у собі низку культурних цінностей, застосовують ті ж теми, створюють спільні образи.

Застосування сугестивних технологій, потоків інформації сприяє стимулюванню фантазії, утворенню нових художніх образів, розвитку музично-

творчих здібностей, індивідуалізації майбутнього фахівця. «Володіння майбутнім учителем різними вправами, прийомами та методами сугестивного впливу, його особистісні якості й властивості дають змогу створити емоційно сприятливу атмосферу навчання для розкриття внутрішнього потенціалу учнів, підвищити їхню працездатність і зняти нервово психічне напруження, зануритись у світ музичного твору, допоможуть у самовдосконаленні та самореалізації особистості в практичній діяльності» [4, с. 124].

Спробуємо схарактеризувати художньо-педагогічну технологію, яку може застосувати учитель в процесі реалізації виховного і розвивального потенціалу казки, розкривши ключові аспекти розробки й реалізації на практиці. Отже, художньо-педагогічну технологію розробляють під конкретний педагогічний задум, у її основі – методологічна, філософська позиція автора. Технологічний ланцюжок педагогічних дій, комунікацій, які які вибудовують у суворій відповідності до цільових установок, мають форму конкретного очікуваного результату. Також художньо-педагогічна технологія передбачає взаємопов'язану діяльність учителя й учнів на договірній основі співпраці з урахуванням принципів індивідуалізації та диференціації, оптимальної реалізації технічних можливостей, діалогічного спілкування. Елементи педагогічної технології мають бути адаптовані для будь-якого вчителя, а також гарантувати досягнення запланованих результатів усіма учнями, «органічною частиною педагогічної технології є діагностичні процедури, зміст, критерії, показники та інструментарій вимірювання результатів діяльності» [4, с. 36].

Так, розглядаючи інноваційну освітню технологію як «сукупність засобів і методів відтворення теоретично обґрунтованих процесів навчання й виховання, які дають можливість успішно реалізувати поставлені освітні цілі, можемо сказати, що інноваційно-технологічний напрям підтверджується теоретичними концепціями, серед яких – теорія цілісного навчального процесу; теорія оптимізації навчально-виховного процесу; теорія поетапного формування розумових дій; концепції програмованого та проблемного навчання; концепції індивідуалізації та диференціації навчання; концепції перспективно-випереджального навчання; концепція акмеологічного навчання» [4, с. 39].

Отже, значна роль художньо-педагогічної технології, яку може застосувати учитель в процесі реалізації виховного і розвивального потенціалу казки, дитячих народних казок у розвитку фантазії і уяви дитини полягає у розвивитку її творчого потенціалу. Тому якщо доросла людина має бажання згадати мову дитинства – казку, допомогти і пояснити щось дитині, підтримати її, доведеться читаючи і розповідаючи казки, розвивати внутрішній світ дитини. Діти, яким з раннього дитинства читалися казки, швидше починають говорити, правильно висловлюються, оволодівають мовою. Казка допомагає формувати основи поведінки і спілкування і є вагомим чинником соціалізації особистості дитини.

Література

1. Бібко М.С. Казка приходить на урок. Початкова школа.2010, №9.с. 56.
2. Дабіжа Л.П., Комарівська Н.О., Любчак Л.В. (2021) Інтегровані уроки читання та мистецтва як засіб розвитку творчих здібностей молодших школярів. Наукові записки

Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія : Збірник наукових праць. Вип. 66. 2021. С. 7-11.
3. Лазаренко Н. І. Формування у молодших школярів поняття про слово у взаємозв'язку його лексичних та граматичних значень: Автореф. дис.... канд. пед. наук / Н.І. Лазаренко. Київ, 1993. 24 с.
4. Міщанчук В. М. Застосування сугестивно-педагогічних технологій у професійній підготовці майбутніх вчителів музики. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова.* Серія 14 «Теорія і методика мистецької освіти». 2010. Вип. 9. С. 36–39. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_014_2010_9_10.
5. Нікітіна М.А. Казка і фольклор в естетичному і моральному вихованні школяра. Київ, 2001. 234 С.
6. Семенець С. П. Система розвивального навчання: ретроспективний аналіз. *Вісник ЖДУ.* 2005. № 24. С. 121–124.
7. Сисоєва С. О., Соколова І. В. Дослідження проблем неперервної професійної освіти: генезис понять. Педагогічний дискурс. 2011. Вип. 9. С. 303–309.
8. Старовойт Л. В.Педагогічні умови творчого розвитку молодших школярів у процесі трудового навчання. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Педагогіка.*2010. Вип. 1. С. 123-128.
9. Тодосієнко Н. Л. Підготовка майбутніх педагогів до творчої роботи з дошкільниками засобами комплексного використання мистецтва. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: мат-ли міжнароднаої наук.-практ. інтернет-конф. ВДПУ імені Михайла Коцюбинського* «Вінниця, 2015. С. 374– 378.
10. Brovchak L. S., Likhitska L. M., Starovoit L. V., Todosiyenko N. L. Pedagogical potential of the arts complex in the process of formation of aesthetic perception of junior pupils. *Rezeknes Tehnologiji Akademija*. (Web of Science). Rezekne.Latvijas.Republika,2020.C.98–108. URL: http://journas.rta.lv/i ndex.php/SIE/article/view/4876/4535.

К. Іщенко,
здобувач ОС «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
K. Ishchenko,
master's student,
Vinnytsia Mykhailo Kotsubynsky
State Pedagogical University

ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У РОБОТІ З ТВОРЧИМИ ДІТЬМИ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

EXPERIENCE OF USING THEATRICAL ACTIVITY IN WORK WITH CREATIVE CHILDREN IN THE CONDITIONS OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

Анотація. *У статті показано можливості використання театралізованої діяльності у роботі з молодшими школярами в умовах Нової української школи*.

Визначено основні принципи застосування театру в освітньому процесі початкової школи. Проаналізовано досвід учителів України, які використовують театр у роботі з творчими дітьми в НУШ.

Abstarct. *The article shows the possibilities of using theatrical activity in work with younger pupils in the conditions of the New Ukrainian School. The basic principles of using theater in the educational process of primary school are determined. The experience of Ukrainian teachers who use theater in working with creative children in the New Ukrainian School is analyzed.*

Ключові слова*: театр, театралізована діяльність, молодші школярі, НУШ.*

Key words*: theater, theatrical activity, junior schoolchildren, NUS.*

Процес реформування та вдосконалення освіти в Україні передбачає переосмислення парадигмальних підходів до організації освітнього процесу, зміна цілей освіти. Пріоритетності набуває підвищення суб'єктності учнів, залучення молодших школярів до різних видів діяльності з метою розвитку в них soft skills як актуальних навичок XXI століття. Вагомою «м'якою / гнучкою навичкою», що забезпечує успішність особистості в різних видах діяльності, вважається креативність чи креативне мислення. На актуальності проблеми творчого розвитку дітей і молоді в сучасних закладах освіти наголошується у низці документів (Законах України «Про освіту» і «Про загальну середню освіту», Концепції «Нова українська школа» тощо. Так, у Концепції загальної середньої освіти зазначено, що одним із головних завдань закладу освіти є забезпечити сприятливих умов для творчого розвитку особистості, її вмінь і здібностей, що потрібні для подальшого успіху людини у житті [12]. Також, у концепції «Нова українська школа» прописано, що варто зберігати цінності дитинства, необхідно гуманізувати навчальний процес, про особистісний підхід, розвиток творчих здібностей молодших школярів, облаштування освітнього простору, які в комплексі вбезпечують емоційний затишок і допомагають проявлятися дитячій творчості [14, с. 11]

Проблему творчості, її природи та проявів у свій час досліджували відомі філософи: І. Кант, Ф. Шеллінг, А. Шопенгауер та ін. Психологічні закономірності творчого розвитку вивчали відомі українські психологи (І. Бех, О. Киричук, Г. Костюк, В. Моляко, О. Музика, В. Рибалка та ін.). Вікові особливості становлення особистості молодшого школяра представлено у працях низки вчених: Л. Божович, С. Максименко, Ж. Піаже, М. Смульсон Л. Терещенко та інші. Педагогічний аспект творчості розробляли відомі персонологи (С. Гончаренко, В. Коваленко, І. Кучинська, В. Роменець, О. Савченко, С. Сисоєва, О. Сухомлинська та ін.).

Важливими для нас є праці дослідників, які пропонують ефективні шляхи, форми і методи роботи, спрямовані на творче зростання учнів початкових класів (Ю. Бондар, А. Василюк, О. Демченко, О. Матвієнко, Н. Лазаренко, К. Левківський та інші). Зокрема, на думку О. Демченко в процесі організації педагогічної діяльності в освітньому процесі варто створювати сприятливі -розвивальні умови для творчої самореалізації молодших школярів загалом, обдарованих зокрема. Дослідниця

наголошує на великому потенціалові позакласної виховної роботи та дозвіллєвої діяльності, які мають вибудовуватися на засадах педагогіки творчості [9]. Ефективні методи творчого розвитку молодших школярів описує Ю. Бондар, яка пропонує використовувати в освітньому процесі ефективні методи і прийоми роботи з молодшими школярами, які у свою чергу сприятимуть розвитку творчого потенціалу учнів початкової школи [4]. Потужним напрямом наукових досліджень є розробка системи підготовки творчих педагогів в закладах вищої освіти (О. Демченко, О. Жовнич, Н. Казьмірчук, О. Мельник, І. Сікорська, І. Стахова, Т. Фініков та ін.). Зокрема, О. Демченко [7; 8], розробляючи модель педагога-вихователя виділяє креативну складову як вагому в професійній діяльності такого типу.

У процесі пошуку форм і засобів творчого розвитку молодших школярів в умовах НУШ науковці та педагог-практики все частіше звертають увагу на театр як вид мистецтва і організацію театралізованої діяльності учнів. Включення дітей у різні види театралізованої діяльності створює молодших школярам умови для прояву креативності, творчості, активності тощо. Апелювання до праць сучасних дослідників (В. Абрамян, І. Барановська, В. Будянський, О. Демченко, О. Жовнич, А. Капська, І. Стахова, В. Шахрай, Г. Шевченко та ін.), дає підстави зробити висновок про потужний творчо-розвивальний потенціал театралізованої діяльності дітей.

Зокрема, вчені відзначають, що театралізована гра здатна впливати на розумовий та психоемоційний розвиток учня, адже емансипуючи власні емоції, молодший школяр проходить емоційні переживання: страх або невпевненість у комунікації, сором'язливість, але разом з цим наповнюється позитивними емоціями та враженнями [15, с.341]. Такої позиції дотримується І. Барановська, яка стверджує, що театральна діяльність є джерелом зародження почуттів і емоцій дитини, формує їх переживання, і в цілому розвиває емоційний інтелект особистості [1].

За переконанням О. Демченко [9], роль театру в освітньому процесі початкової школи є досить значною, який є засобом всебічного розвитку особистості, а не лише естетичного виховання. Беручи участь у різних видах театралізації, молодші школярі вчаться проявляти себе, мають змогу демонструвати власні досягнення, набувати комунікативного досвіду та досвіду творчої діяльності тощо. На думку дослідниці, театр – це соціально-виховний феномен, використання якого сприяє розвитку soft skills молодших школярів. Оскільки у процесі організації театральної діяльності включення дітей молодшого шкільного віку відбувається «різновекторне спілкування, організація емоційно-почуттєвої взаємодії, вербальної та невербальної комунікації. Під час театрального дійства проходить не просто відтворення подій, а інтеріоризація загальнолюдських цінностей, демонстрування рольових моделей поведінки. Безпосередня участь дітей у постановці п'єси сприяє формуванню в них комунікативних і соціальних навичок, підвищенню самооцінки, налагодженню нових дружніх стосунків» [6, с. 83].

До того ж, О. Жовнич та І. Стахова зауважують, що театральна діяльність, зокрема, театр природи є «продуктивним способом формування soft skills у молодших школярів, так як навчає їх слухати один одного, розвиває вміння працювати в

колективі, удосконалює навички критичного мислення, розвиває навички самоорганізації, а також навчає творчо вирішувати поставлені задачі» [10, с. 479].

У свою чергу вважаємо, що використання педагогами різних видів театралізованої діяльності, створює умови для вирішення низки педагогічних і психологічних завдань, зокрема: формування естетичного смаку молодших школярів, навичок комунікації, вміння долати конфліктні ситуації; розвиток уяви, креативності, здатності висловлювати оціночні судження, робити висновки тощо.

Проаналізувавши сучасний досвід упровадження в освітній процес початкової школи різних видів театралізації, підкреслимо, що для молодшого школяра характерним є природнє бажання до творчості, мистецької діяльності, зацікавленість до театрального дійства тощо. На перших етапах залучення до театру дітей молодшого шкільного віку, їх приваблює зовнішня, яскрава та емоційна сторона театралізованого дійства, костюми, але при наступній роботі в більшості з'явиться цікавість до театру, так як саме такий вид діяльності буде добавляти в життя школярів хвилюючих і радісних моментів. Ми опрацювали досвід вчителів початкової школи, які використовують театралізовану діяльність в освітньому процесі початкової школи.

Н. Крутій, яка є вчителем початкових класів у КЗ «НСЗШ 39» м. Нікополь переконана, «що у творчий процес варто обов'язково залучати як дітей, так і їх батьків. В процесі такої співпраці прокидається інтерес до людей, вміння комунікувати один з одним. Під час підготовки вчитель старається все обдумати, організовуючи діяльність так, щоб учні творчо, з бажанням, працювали, сприймали світ очима глядача (дитини), вірили у казку» [13]. Також, вчителька [13] з допомогою театральної педагогіки створила комплекс уроків з читання: «Видатні письменники України»; «Урок мандрівка»; «Зростайте справжніми людьми»; «Життя людини – найвища цінність», «Соняшник – джерело творчого натхнення»; «Зимонько – снігуронько, наша білогрудонько». Саме тут добре простежується використання ігрових та інтерактивних технологій навчання тощо.

Як бачимо, використання вчителем засобів театральної педагогіки на уроках в у початковій школі сприятиме створенню ситуації успіху, яка, зі свого боку, виявить у дітей відчуття задоволення, радості від навчання [13]. Н. Крутій виділяє основні завдання перед школярами у процесі роботи над театральною виставою, а саме, виконавські завдання, визначення художньої ідеї вистави, оформлення вистави (декорації, костюми, музика тощо), виховання партнерства, вміння оцінювати зміст, ідеї, композиції вистави, а також власні успіхи і спільні результати [13]. Дану виставу демонструють батькам та паралельним класам в позаурочний час. Досить часто, вчителька використовує читання твору в особах на уроках, вистави–мініатюри, картинки – анімації, пластичні інтерпретації. Не забуває Н. Крутій і про такі форми як: «Наша казка», «Закінчи речення», «Словесне малювання», всі вони розвивають творчу уяву учнів, їх фантазію, кмітливість та винахідливість [13].

Досить цікаво описує свій педагогічний досвід вчитель вищої кваліфікаційної категорії, старший учитель, Карлівської гімназії ім. Н. Герасименко (Полтавська обл.)

М. Федорусь. У своїй роботі педагог постійно використовує театралізацію як під час уроків, так і в позаурочний час, застосовуючи прості ляльки [16]. В процесі такої підготовки до занять створюється лялькoвий театр (див. рис. 1). Також, під час спільної роботи М. Федорусь створює декорації та казки, найчастіше вчитель використовує твори В. Сухомлинського, адже дітей їх зміст дуже захоплює і вони люблять їх інсценізувати. Та ще більше дітям подобається декламувати власні казки.

Рис. 1 Процес створення декорацій дітьми

Як зазначає педагог, під час ігрової діяльності, діти перебувають у певних ролях, вони залежать від їх творчих можливостей і здібностей, а саме: дитина–«режисер», дитина–«актор», дитина–«декоратор», дитина–«глядач» театрального дійства. На думку М. Федоруся, «театралізована діяльність є майбутнім школи!»

Як вважає В. Беркут, вчителька Золотоніської загальноосвітньої школи I–III ступенів №3 Черкаської області, театралізація має позитивний вплив на усесторонній розвиток дітей молодшого шкільного віку. Вона запевняє, що тільки при особистісному психологічному контакті вчителя з дітьми та невимушеному середовищі у класі, працювати буде набагато легше, тому це і буде гарантією в освітньому процесі [5].

Для того щоб урізноманітнити навчальний процес та зробити уроки більш захоплюючими, В. Беркут часто приміряє на себе образи баби із казки «Колобок», «Ріпка», «Дідова дочка, бабина дочка», тобто різних персонажів, предметів або явищ. Звісно у цьому процесі, велику участь беруть молодші школярі, створюючи та інсценізуючи цікаві сценки, діалоги, вистави тощо (див. рис. 2) [3].

Рис. 2 Процес створення казок і вистав з молодшими школярами.

Педагог вчить молодших школярів бути справжніми, граючись вивчати правила, таблиці множення тощо. Тому В. Беркут ретельно готується до кожного уроку (наприклад, обдумує який театр буде доречніший до цієї теми та які герої завітають на урок). На думку Віри Леонідівни, національні Незнайки, Лисички, Телесики, більш доречніші, ніж іноземні–Гобліни, Покемони, Нечупари. Тому, подаючи знання учням за допомогою театралізації допоможе урізноманітнити процес навчання та зробити його цікавішим, як зазначила педагог «жодного уроку без гри!» [3].

Театралізована діяльність може бути доречним елементом уроку або ж цілим театральним уроком–дійством (це більше підходить для уроків закріплення знань). Ці заняття відкривають нові можливості, залучають всіх учнів до роботи, а головне дають можливість спробувати власні сили у різних ситуаціях та спробувати різноманітні види діяльності під час уроку. Але, як підкреслює вчителька, зміст матеріалу, який вивчається має бути легким, цікавим, веселим і динамічним, тому що, саме це імпонує дитячому сприйняттю [3].

1. Чільне місце у розвитку творчої обдарованості дітей у процесі театралізованої діяльності відводять і педагоги Барського ліцею № 2, який є середньою загальноосвітньою школою І–ІІІ ступенів із поглибленим вивченням іноземних мов у м. Бар Вінницької області [2]. У згаданому закладі створено учительський театр мініатюр та театр учнів «Радіти». Очільники гуртка стверджують, що «Театр – це світ мистецтва, який духовно збагачує людину, допомагає глибше пізнати красу навколишнього світу». Даний гурток працює за декількома напрямками, а саме:

- Літературний (декламування п’єс за ролями, створення вистав);
- Образотворчий (створення образів для персонажів, декорацій та атрибутів);
- Музичний (виконання пісень, інсценування музичних творів тощо).

2. У ліцеї досить потужно проводиться різноманітні вистави. Також учні перших класів у рамках тижня «Театр» мали змогу зустрітись із режисером аматорського театру «Барський МХАТ» І. Дєдовою та її помічником Р. Григор’євим (див. рис. 3). Ця зустріч для молодших школярів виявилась досить цікавою, так як

гості познайомили їх з тонкощами роботи у театрі та особливостями акторської гри [2].

Рис. 3. Спілкування із режисером аматорського театру «Барський МХАТ».

3. Також, велику увагу театральній діяльності приділяє і «Загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів №16 Вінницької міської ради», а саме, А. Камінська, яка є керівником театрального гуртка «Казковий світ театру». Заняття в наведеному гуртку проходять 1 раз на тиждень, його програма має практичне спрямування, в процесі дитина оволодіє такими дисциплінами: сценічними рухом та мовою, пластикою, акторською майстерністю, вокалом та РОФАМ (розвиток фантазії та асоціативного мислення) (рис. 4) [11].

Рис. 4 Кадри театральних вистав.

Проаналізувавши педагогічний досвід з проблеми використання театралізованої діяльності в освітньому процесі початкової школи, ми зрозуміли, що вчителі сучасності вважають театралізацією повноцінним і ефективним засобом педагогічного впливу на всебічний розвиток молодшого школяра [5, с.54].

Щоб театральна робота в освітньому процесі молодших школярів була ефективною, педагогу також варто креативно підходити до завдань, знаходячи нові напрями реалізації. О. Демченко переконана [8], що сучасний освітній процес початкової школи спрямований не тільки на реалізацію дидактичної функції, а також і розвивальної та виховної. У процесі навчання варто насамперед розвивати креативність та творчість у молодших школярів, формувати їх особистісні якості, які дадуть змогу реалізуватися їм у майбутньому.

У Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського відбувається підготовка майбутніх педагогів до впровадження європейського досвіду формування soft skills дітей дошкільного віку та учнів початкової школи засобами театральної діяльності здійснюється у рамках Проєкту Еразмус + (Модуль Жан Моне) 620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMOMODULE620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO. Майбутні педагоги, можуть спробувати взяти участь у виконанні різноманітних завдань активізуючи власну творчість та креативність, а також навчитися взаємодії та роботі у команді. У ході репетицій учасники проєкту отримали корисний досвід у процесі роботи над театральною виставою, під час такої діяльності майбутні вчителі мали змогу проявити власну оригінальність, творчість у виготовленні костюмів та декорацій, підборі музичного супроводу до вистави тощо [17, с.42-43].

Також варто зазначити, що учасники навчаючись застосовувати театрально-ігрову діяльність в роботі з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку, мали змогу перевтілитись у відомі образи класиків літератури (Попелюшки, Джульєтти, Есмеральда, Матильда де ЛаМоль тощо). Майбутні педагоги не обмежувалися ресурсами та літературою, вони старалися розширити можливості пошуку в процесі роботи над проєктом, адже саме отриманий досвід використання театру в європейських країнах буде використаний ними у роботі з дітьми. Важливо, що студенти мали змогу відчути синтетичну природу театральної діяльності, що ґрунтується на поєднанні літератури, драматургії, музики та образотворчого мистецтва, скульптури, майстерності самого актора [18, с.35].

Отже, педагоги початкових класів розуміють, що застосування театралізації на уроках та в позаурочний час має позитивний вплив на розвиток дитини молодшого шкільного віку. Надзвичайно різні в твори, що відображають відмінні життєві ситуації, багатоманітна тематика та діяльність молодших школярів, розвиває їх творчу обдарованість, здібності та збагачує знання. Вагомий та всебічний вплив театральної діяльності на особистість молодшого школяра дає шанс застосовувати її як дієвий, недокучливий педагогічний засіб, оскільки сама дитина при цьому радіє та отримує задоволення.

Література

1. Барановська І. Г., Демченко О. П., Граб О. Д**.** Підготовка майбутніх учителів початкових класів та мистецтва до формування soft skills дітей засобами театрального мистецтва. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : збірник наукових праць. Вінниця: ТОВ «Друк плюс», 2022. Вип. 63. С. 78–87. URL: https://vspu.net
2. Барський ліцей № 2 Досвід роботи. URL: http://nvkbar.at.ua/
3. Беркут В. Л. Досвід роботи. URL: https://osvita.ua/school
4. Бондар Ю. В. Розвиток творчого потенціалу учнів молодшого шкільного віку на уроках української мови. Гуманітарний корпус : збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії (Київ, 8 листопада 2019 року). – Вінниця: ТОВ «Твори», 2019. Випуск 29. С. 10-12.
5. Будянський В.І. Шкільний театр: навч. посібник. Суми: вид-во «Козацький вал», 2016. 184с.

6. Демченко О. П. Особливості створення вербальних виховних ситуацій за змістом казок у роботі з дошкільнятами. Гуманізація навчально-виховного процесу : збірник наукових праць. Спецвипуск / [за заг. ред. проф. В. І. Скрипченка]. Ч. 1. Словянськ : СДПУ, 2010. С. 81-88
7. Демченко О. П. Формування в майбутніх учителів початкових класів професійного ідеалу в контексті особистісно-зорієнтованої творчої діяльності. Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки. Випуск 101. Черкаси, 2007. 172 с.
8. Демченко О. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами: європейський контекст. Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами : збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 10-11 грудня 2020 р.). Вінниця, 2020. Випуск 3. С. 261–267
9. Демченко О.П. Творча самореалізація молодших школярів з проявами обдарованості в умовах дозвіллєвої діяльності. Обдаровані діти – скарб нації: матеріали Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції (м. Київ, 8–11 грудня 2020 року). Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2020. С.111-118
10. Жовнич О., Стахова І. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності у соціально-виховній роботі: європейський контекст. Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 22-23 квітня 2021 р.) / за ред. О.А.Голюк ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2021. Вип. 10. С. 479-483., с. 479
11. Камінська А. Досвід роботи. URL: https://www.vmr.gov.ua
12. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа). URL: https://zakon.rada.gov.ua
13. Крутій Н. Досвід роботи . URL: https://school9.dp.ua/load/krutiy.pdf
14. Нова українська школа: порадник для вчителя за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с
15. Савченко О.Я. Розвивай свої здібності. Навчальний посібник для молодших школярів. К.: Освіта, 2015. 428 с.
16. Федорусь М. Б. Досвід роботи. URL: https://osnova.com.ua/news/1598
17. Demchenko O., Kazmirchuk N., Zhovnych O., Stakhova I., Podorozhnyi V., Baranovska I. PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: EUROPEAN CONTEXT. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th-28th, 2022. 31-46. URL: http://journals.rta.lv
18. Demchenko O., Stakhova I.. EUROPEAN EXPERIENCE IN ORGANIZING THEATRICAL ACTIVITIES IN PRIMARY SCHOOL TEACHERS TRAINING (BASED ON THE RESULTS OF THE JEAN MONNET MODULE PROJECT 620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE). Vol 51 No 2 (2022): Scientific Journal of Polonia University. P. 31-39. URL: http://pnap.ap.edu.pl/index

А. Іщик,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
A.Ishchik,
master`sstudent
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

СИСТЕМА РОБОТИ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЩОДО ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

SYSTEM OF WORK OF A PRIMARY CLASS TEACHER REGARDING THE FORMATION OF A CULTURE OF A HEALTHY LIFESTYLE

Анотація. *У статті розглядаються питання пов'язані з проблемою формування культури здорового способу життя в початковій школі. Розглянуто поняття «здоровий спосіб життя». Описано роль вчителя початкових класів у формуванні культури здорового способу життя молодших школярів. Наведено приклади уроків за допомогою яких може розкриватись поняття здоров'я та здорового способу життя.*

Ключові слова: *культура здоров'я, здоровий спосіб життя, вчителі, початкових класів, молодші школярі ,школа, система, формування, здоров'язбереження.*

Abstract. *The article deals with issues related to the problem of forming a culture of a healthy lifestyle in primary school. The concept of "healthy lifestyle" is considered. The role of the primary school teacher in the formation of a culture of healthy lifestyle of younger schoolchildren is described. Examples of lessons with the help of which the concept of health and a healthy lifestyle can be revealed are given.*

Key words: *culture of health, healthy lifestyle, teachers, primary classes, younger students, school, system, formation, health care.*

На сьогоднішньому етапі розвитку України зростає рівень захворювань населення, різко знижується працездатність організму людини, особливо дітей і підлітків. Тому однією з найважливіших проблем сучасної педагогічної науки є пошук нових підходів до організації навчально-виховного процесу в школі, спрямованих на гуманізацію освіти, що забезпечить створення оптимальних умов для духовного зростання особистості, повноцінної реалізації психофізичних можливостей, збереження та зміцнення здоров'я.

В даний час перед вищою педагогічною освітою стоїть завдання підготовки вчителя не тільки якісного здійснити професійну діяльність, а й здатного зберегти та примножити здоров'я школярів. Школа сьогодні – один із небагатьох соціальних

інститутів, у рамках якого можливе здійснення роботи з формування культури здоров'я дітей, про що свідчить практика діяльності найкращих педагогічних колективів. У той же час освітній процес у сучасній школі, як і раніше, значною мірою зорієнтований на освітню парадигму, що веде до суперечності між потребою суспільства у вихованні здорового покоління та нездатністю школи та вчителя до реалізації цього найважливішого соціального замовлення.

Враховуючи актуальність проблеми збереження здоров'я громадян України, у більшості державних документів щодо освіти (Національна програма «Освіта (Україна XXI століття)», «Діти України», Національна доктрина розвитку освіти, програма «Здоров'я нації») одним із пріоритетних завдань визначено формування засад здорового способу життя через освіту, створення здоров'язберігаючого освітнього середовища, становлення духовного, психічного та фізичного здоров'я особистості, формування у дітей відповідального ставлення до нього як вищої індивідуальної та суспільної цінності. Відповідно до Національної доктрини розвитку освіти в Україні перед педагогами та батьками постає пріоритетне завдання – навчання людини відповідальному ставленню до власного здоров'я та здоров'я оточуючих як до високих індивідуальних та суспільних цінностей. Це здійснюється через розвиток ефективної валеологічної освіти, повноцінне медичне обслуговування, оптимізацію режиму навчально-виховного процесу, створення екологічно сприятливого життєвого простору, залучення до фізичної культури та спорту всіх учасників навчально-виховного процесу [7].

Проблемі збереження здоров’я та різних аспектів здорового способу життя присвячені дослідження філософів, медичних працівників, педагогів, психологів, соціологів М. Амосова, Г. Власюк, В. Войтенко, М. Гончаренко, О. Дубогай, Н. Куїнджі, Ю. Лисицина, В. Оржеховської, Л. Сущенко, А. Коча.

Зміст і методи виховання здорового способу життя школярів різних вікових груп досліджують О. Омельченко, Г.Власюк, О.Гречишкіна, Н. Олійник, Н. Пахальчук. формування культури здоров’я вчителя – С.Горбушина, В.Магін та ін.

Здоровий спосіб життя– поняття, яке вживається сьогодні дедалі частіше. Становлення здорового способу життя як соціального феномена сучасності пов'язано, в першу чергу, знеобхідністю подолання біомедичного підходу до розуміння здоров'я, а також включенням у полезору кожної людини проблеми її способу життя як фактора, що визначає здоров'я якнайважливішої характеристики життєдіяльності загалом.Центральним елементом поняття «здоровий спосіб життя» є уявлення про спосіб життя як характеристики конкретних соціокультурних форм, способів та механізмів життєдіяльності суб'єктів[4, с. 125].

Поліпшення стану здоров'я нового покоління – найважливіше завдання сучасності, у комплексному рішенні якого неможливо обійтися без загальноосвітньої школи. Необхідно організувати шкільну діяльність так, щоб учні підвищували свій рівень здоров'я та закінчували школу здоровими. Питання, чи можна сформувати культуру здоров'я учнів лише під час уроків фізкультури чи класних годинах цікавить

багатьох. На наш погляд, необхідна цілісна система навчально-виховної роботи у цьому напрямі.

Відомо, що здоров'я на 50-55 % залежить з його життя, тобто. поведінки, яка багато в чому зумовлена рівнем культури здоров'я особистості. Вивчення досвіду роботи педагогів показує, що кожна навчальна дисципліна в школі має великі потенційні можливості для формування цінності інтелектуально-світоглядного, емоційного, відносного аспектів здоров'яорієнтованої свідомості особистості учня [1].

На уроках української мови у початковій школі доцільно проводити твори на теми: «Що таке здоров'я», «Що може людина – що можу я?», «А світ прекрасний, якщо…», «Моя поведінка та моє здоров'я». Як показує практика, вчителі початкових класів у процесі формування культури здоров'я школярів під час уроків української нерідко використовують вільні диктанти, тематика яких спрямовано формування в молодших школярів цінностей здорового життя здоров'я та знань у сфері здоров'я.

У ході вирішення математичних завдань учні можуть дізнатися додаткову інформацію про індивідуальне здоров'я та фактори його забезпечення. Так, завдання, розроблені на основі анатомо-фізіологічної тематики, дозволяють учням дізнатися багато нового про склад і функції опорно-рухового апарату, серцево-судинної, дихальної, травної, нервової та інших систем.

Неоціненним є значення уроків літератури у формуванні та корекції морального здоров'я учнів. Відомо, що призначення літератури, як навчального предмета, полягає в тому, щоб олюднити душу дитини, уявити їй гуманістичну картину світу та допомогти у пошуках сенсу життя.Розвитку пізнавального інтересу та формування знань з проблем здорового способу життя сприяє залучення школярів до читання спеціальної та художньої літератури.

На уроках образотворчого мистецтва у початковій та середній школі одна з ключових тем пов'язана з дослідженням культури людського тіла, його пропорцій. Важливим моментом є формування у школярів етичного сенсу краси людського тіла. Таке завдання вирішується, зокрема, щодо образа людини у мистецтві, культури древньої Греції, античної скульптури. У темах «Олімпійські ігри», «Спартакіада» тісно переплітаються моральні та фізичні аспекти здоров'я людини. Взаємозв'язок психічного, фізичного і морального простежується, наприклад, у темі «Малюємо доброго та злого героя» [2, с. 8].

Аналіз навчально-методичного комплексу шкільних предметів свідчить про недостатню орієнтацію їхнього змісту на культуру здоров'я людини. Тим не менш, кожен вчитель на своїх уроках має можливість творчо підійти до відбору текстів для читання, диктантів, викладів, розробки завдань, вправ, тем творів, творчих робіт та дослідницьких проектів у контексті, що розглядається [9, с. 15].

Отже, одним із провідних завдань системи сучасної професійної освіти має стати підготовка педагога, у тому числі вчителя початкових класів, який має високий рівень культури здоров'я, здатний застосовувати на практиці принципи здорового способу життя, у тому числі для раціональної організації своєї праці та відпочинку, організовувати процес самостійного пізнання та пошуку оптимальних шляхів у галузі

ведення здорового способу життя, активно залучаючи учнів та їхніх батьків, здійснювати пропаганду різних засобів оздоровлення організму.

Таким чином, творчий підхід вчителя до викладання предметів дає можливість використання змісту предметів природного циклу на формування у школярів цінностей здоров'я та здорового способу життя.

Література

1. Горащук В. П. Теоретичні підходи до формування культури здоров’я школярів/Основи здоров’я і фізична культура, 2010. № 5. С.10-13.
2. Деркач Л. Виховання громадянськості у молодших школярів на уроках і в позаурочний час. Початкове навчання та виховання, 2004. № 16. С. 2-9.
3. Дудорова Л. Ю. Педагогічні умови формування потреби в здоровому способі життя майбутніх учителів у процесі фізичного виховання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Вінниця, 2009. 24 с.
4. Енциклопедія освіти: АПН України. − К.: Юрінком Інтер, 2008. − 1040 с.
5. Коча І. А. Особливості формування здорового способу життя учнів початкової школи в сучасному освітньому просторі. Педагогічний альманах, 2018. № 39. С. 10-16. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedalm_2018_39_3
6. Лесик В.В. Формування здорового способу життя в загальноосвітніх навчальних закладах засобами освіти і виховання. Інститут інноваційних технологій і змісту освіти, 2006. – Вип.49. – С. 198-203.
7. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI ст. – К.: Шк. світ, 2001. – 21 с.
8. Олійник Н. А. Формування культури здорового способу життя студентської молоді. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2012. № 5(23). С. 172-180.
9. Омельченко О.В. Особливості професійно-педагогічної діяльності вчителя початкових класів з організації здоров'язберігаючого навчально-виховного процесу : Автореф. дис.. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спеціальність - 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Харків, 2008. – 20 с.
10. Пахальчук Н. Фізичне виховання дітей старшого дошкільного віку та молодших школярів засобами ботмерівської гімнастики. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури. – К. : Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. – Вип. 3 (58). – С. 45-49

Г. Кіт,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
H. Kit,
Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of Primary School Education,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

І. Сандул,
здобувач ОС «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
I. Sandul,
master's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДИТИНИ ДО НАВЧАННЯ В ШКОЛІ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА

DEVELOPING THE CHILD'S READINESS FOR SCHOOL EDUCATION THROUGH THE MEANS OF ART

Анотація. *Підготовка дитини до навчання в школі є дуже важливим етапом, оскільки Нова українська школа суттєво відрізняється від колишньої, традиційної. Готувати дитину до шкільного навчання мають заклади дошкільної освіти, батьки. Особлива роль у формуванні готовності дитини до навчання у школі належить мистецтву – музиці, образотворчій діяльності. Найбільш важливою слід вважати соціальну функцію мистецтва.*

Abstract. *Preparing a child for school is a very important stage, since the New Ukrainian School is significantly different from the former, traditional. Preschool educational institutions and parents have to prepare a child for schooling. A special role in shaping the child's readiness to study at school belongs to art – music, visual activity. The most important should be considered the social function of art.*

Ключові слова*: підготовка до навчання, дитина дошкільного віку, психологічна готовність до школи, мистецтво, соціальна функція мистецтва.*

Keywords: *preparation for learning, preschool child, psychological readiness for school, art, social function of art.*

Зважаючи на актуальні завдання Нової української школи, зокрема, перехід на новий зміст, структуру і 12-річний термін навчання, початок навчання для дітей 6-річного віку, ще більш важливою постає проблема підготовки до навчання з метою полегшення адаптаційного періоду у дітей в умовах нового середовища, підвищення ефективності навчально-пізнавальної діяльності першокласників. «Початок навчання у школі – визначний момент у житті дитини. Він кардинально змінює весь спосіб її буття. Властиве дошкіллю безпечне й безтурботне середовище змінюється світом, наповненим безліччю вимог, обов'язків і обмежень: жорсткий режим відвідування школи; систематична праця, укладена в ширші часові рамки; нові норми і правила поведінки; виконання вказівок учителя [5, с. 33].

З огляду на це і вчені, і педагоги-практики наголошують на необхідності цілеспрямованої і системної підготовки дитини до шкільного навчання. «Для того, аби перехід дитини із садочка до школи був безболісним та не викликав у дитини негатив, – зазначає Л.Борисова, – підготовка до школи стає необхідною» [1, с. 3]. Дитині, яка готова до школи, буде набагато легше адаптуватися до нового етапу в її житті. Загалом готова до школи дитина, уже певною мірою уявляє, що на неї чекає у школі. Вона знає, що у неї з'являться нові обов'язки, які вона повинна виконувати, та правила, яких потрібно дотримуватися.

Водночас початок шкільного навчання засвідчує вирішальну зміну соціальної ситуації в розвитку дитини, перебудову її відносин з оточуючою дійсністю, системи взаємин «дитина – дорослий». Початок навчання, як правило, стає для кожної дитини сильним стресом: її переповнюють не лише почуття радості, захвату або здивування, але водночас і відчуття тривоги, розгубленості, напруження. 6-річний першокласник, ставши суб'єктом соціальних відносин, отримує і суспільно значущі обов'язки. Пом'якшити ці кризові періоди у психічному розвитку дитини, уникнути певних кризових явищ, на думку А. М. Богуш, можна завдяки наступності у роботі з дітьми дошкільного і молодшого шкільного віку [2. с. 159]. Саме відсутність певної наступності між дитячим садком та школою може призвести до непоправних наслідків. У таких умовах дітям набагато важче адаптуватися до школи, вони не почувають себе там у безпеці. Навпаки, дитина, яка відвідувала заклад дошкільної освіти, уже вміє працювати в групі дітей, а завдяки тому, що дитина вміє співпрацювати з вихователем, їй буде значно легше налагодити зв'язок з учителем. Здебільшого діти, які ходили у один садочок, можуть потрапити у одну школу, а це допоможе дитині легше перенести зміни. Поруч з нею будуть знаходитися її друзі, з якими вона добре знайома і з якими завжди легше сприймати нові умови і долати труднощі, ніж наодинці.

На жаль, багато батьків вважають, що їхня дитина готова до шкільного навчання, опираючись лише на вміння дитини читати та писати. Звісно, читання та письмо є важливими, але не варто забувати про фізичну та психологічну готовність дитини до школи. Варто пам'ятати, що майбутній першокласник має сидіти на місці протягом тривалого часу, тримати ручку та записувати, а все це потребує значної фізичної витривалості. У дитини повинна бути розвинута належним чином дрібна моторика та інші фізичні показники. Абсолютно новий спосіб життя, збільшення розумових навантажень, налагодження стосунків з учителем та однолітками – усе це може призвести до стресу, який впливає на здоров'я дітей. Звідси особливо важливим стає формування педагогічної культури батьків [6], глибокого усвідомлення ними необхідності належної підготовки дитини до навчання в школі, яка має бути спрямована насамперед на формування мотиваційної, вольової, психологічної готовності дитини до шкільного навчання.

Психологи (Ю. Гільбух та ін.) вважають, що особливого значення в дошкільний період набуває саме психологічна готовність до навчання в школі [3]. Про психологічну готовність до школи може свідчити рівень розвитку пізнавальних

інтересів та інших проявів пізнавальної діяльності. Якщо дитині не подобається зміст навчання в школі, не цікавить нова інформація, яку вона може здобути, це говорить про те, що вона не зможе успішно навчатися. Важливо також сформувати у майбутніх першокласників позитивне ставлення до школи, до навчання. Дитина повинна усвідомити, для чого їй ходити до школи. А в цьому велику допомогу може надати мистецтво, оскільки саме завдяки різноманітним мистецьким засобам можна успішно мотивувати дітей до навчання, відвідання освітнього закладу, спілкування з ровесниками, співпраці з педагогами. У діяльності закладів дошкільної освіти помічають надзвичайно великий вплив мистецтва на формування особистості дитини.

Інколи буває важко дати правильну відповідь на питання, що таке мистецтво, адже ми розуміємо, що мистецтво – це і музика, і живопис, і скульптура, і кіно. Але слід пам'ятати, що це види мистецтва, а мистецтво загалом – це певний вид людської естетичної діяльності, в якому віддзеркалюється у певних образах навколишня дійсність. Твори мистецтва – прекрасні, довершені, вони допомагають людині збагачувати свій внутрішній світ. Предметом мистецтва можна вважати увесь світ, яким його бачить людина, під своїм особливим кутом зору, зі своєї позиції. Мистецтво функціонує за своїми, абсолютно відмінними від науки законами: якщо у науці неприпустимо давати волю своїм почуттям та емоціям, то в мистецтві – навпаки. Митець у своїх творах показує світ через призму своїх емоцій та почуттів, висловлює своє «я», розкриває частинку своєї душі, не зважаючи на думки інших людей. Мистецтво може розповісти, які ми, що нам бракує, які у нас вподобання, страхи, а також, які потаємні можливості в нас заховані. Сприймаються такі твори по-різному, одна і та ж картина може викликати у людей різні думки та емоції. Комусь після споглядання картини може стати на душі спокійно, комусь, навпаки, сумно. У творах мистецтва немає правильного чи неправильного, адже у їх сприйманні головне – почуття. Наприклад, кожна людина сприймає музику по-своєму. Хтось полюбляє окремий стиль музики, а комусь подобаються одразу декілька. Хтось взагалі не зважає на стиль, просто є музика, яка йому подобається, а є така, що не подобається. І ми не можемо вважати, що музика погана лише тому, що вона не сподобалася нам, адже знайдуться люди, які нею щиро захоплюються, тобто, у сприйнятті музики потрібно поважати думки кожного.

Загалом роль мистецтва у роботі закладів дошкільної освіти є надзвичайно вагомою. Метою мистецької освіти є виховання здібностей, якостей та компетентностей дітей дошкільного віку, що формуються та розвиваються завдяки впливу творів мистецтва та залученню дітей до різних видів мистецько-творчої діяльності. Науковцями доведено, що мистецтво несе у собі певний стимулюючий вплив, підвищує активність людини. Вчені вважають, що діти з розвинутим художнім інтересом можуть впоратися з великим навантаженням краще, їхня зацікавленість творчим процесом додає їм сил, енергії, робить більш витривалішими.

Художнє виховання широко використовують у закладах дошкільної освіти за кордоном. Наприклад, дошкільна освіта Данії не передбачає вивчення дітьми читання та письма. Діти можуть цілими днями перебувати нам вулиці, граючись землею,

листям, гіллям. Їх не обмежують жодними правилами. Вони самі обирають, що їм з'їсти, оскільки нікого не змушують, а лише пропонують поїсти, коли вони виявляють бажання. Вихователі не одягають дитину, а чекають, поки вона зробить це сама. Неабияку увагу тут приділяють розвитку творчих здібностей та взаємодії дітей один з одним. Остаточний результат виховання не може ставати важливішим за його процес.

Щодо виховання у Франції, то там з самого дитинства діти привчені до кухні, вивчають мистецтво готувати та цінувати смаки, у садочку діти готуютьразом з вихователем. Понад усе цінуються емоції, тому вихователі навчають дитину пізнавати себе та свої емоції, стараються розмовляти з дітьми про все. Тут визнали важливість мистецтва, саме тому дітей вчать будь- яку вільну хвилинку заповнювати мистецтвом. До прикладу, вихователі можуть зненацька запропонувати своїм маленьким вихованцям заспівати або потанцювати. Навчають цінувати працю інших людей, наприклад, вихователь пропонує дітям сісти просто на чисто вимиту підлогу та заспівати або потанцювати. Навіть готуючи обіди з дітьми, вихователь старається розвивати у них мистецтво кольору, для цього продукти для дитячих обідів обираються яскраві та привабливі.

В Угорщині збільшили час на заняття музичним мистецтвом, що, у свою чергу, показало вражаючі результати. Значно покращилася успішність дітей. Вчені пояснюють це тим, що музичні та ритмічні вправи, які проводяться кожного дня, позитивно впливають на центральну нервову систему. Вони додають, що вплив мистецтва буде ефективним лише тоді, коли на передній план висуватимуться емоційні та чуттєві орієнтири.

Зацікавленість дітей музичним мистецтвом використовується і в освітніх закладах України. Діти дуже полюбляють музику, вони починають інтуїтивно танцювати під неї, за допомогою музики легко можна переключати увагу дітей. Працюючи над завданням, діти швидко втрачають інтерес до нього, тоді можна ввімкнути музику та запросити дітей трішки потанцювати. Завдяки музичним танцювальним паузам діти не лише відпочивають, а й зміцнюють своє здоров'я. Відомо, що діти дошкільного віку будуть слухати та сприймати матеріал лише за умови, що він є цікавим для них. Зацікавити дітей можна завдяки різноманітним іграм мистецького спрямування, цікавим творчим методам та формам роботи.

Для дітей дошкільного віку необхідні заняття образотворчою діяльністю. Вони розвивають творче мислення дитини, яке, за твердженням Дж. П. Гілфорта, є невід'ємною частиною психологічного здоров'я, що допомагає у самореалізації та досягненні кращих результатів [7]. Взаємодія із світом мистецтва може спонукати дитину займатися художньою діяльністю та розвивати свої навички. Завдяки знайомству з творчістю інших та активному спостереженню, малюк знаходить нові ідеї, які може спробувати реалізувати у своїх експериментах. Дитина-дошкільник як природний дослідник веде активний пошук інформації про навколишній світ, проявляє живий інтерес до різного роду досліджень, прагнучи зрозуміти світ шляхом спостереження і експериментування. Дошкільники дуже полюбляють творчість, для них це просто особливий час, коли щось помалювати, пострибати, потанцювати

завжди в радість. О. Дронова зазначає, що малюнок для дитини виступає певним засобом комунікації з оточуючими людьми. Для батьків малюнок може слугувати засобом, завдяки якому можна краще порозумітися з малюком. А для фахівців малюнок дитини постає певним висвітленням її внутрішнього світу [4, с. 8]. Завдяки деяким малюнкам можна визначити готовність дитини до школи. Завдяки картинкам дітям завжди значно легше сприймати матеріал та запам'ятовувати його. Таким чином, можна зауважити, що образотворче мистецтво виконує певні функції: соціальну, комунікативну, освітню та терапевтично-діагностичну.

Ефективним способом для залучення дитини до художньої діяльності виступає спостереження за різноманітними творами мистецтва. Образотворча діяльність глибоко переплітається з пізнанням навколишнього світу, адже у своїй мистецькій діяльності діти намагаються відтворювати те, що вони уже раніше бачили, що їм знайоме та викликає захоплення. Дуже важливо в цьому контексті, аби діти створювали свої роботи по пам'яті або за допомогою уяви. Потрібно вчити дітей також мислити індивідуально, не шаблонно, адже це обов'язково стане їм у нагоді в майбутньому.

Завдяки мистецтву можна вчити дітей мислити та виражати свої почуття, оскільки мистецтво торкається духовного світу дитини. Важливо ретельно підбирати для дітей твори мистецтва, опікуватись методикою роботи з ними та прораховувати, які почуття можуть виникнути у дітей під час сприймання цих творів. Знайомлячи дітей з репродукцією якоїсь картини, важливо методично правильно побудувати розмову з ними про те, що зображено на картині, які почуття у них виникають, подобається вона їм чи ні тощо. Також можна з дітьми пробувати створювати історії за картинами, наприклад, хто, на думку дітей, є головним героєм картини, чим він займається, який у нього настрій. Такі заняття не лише подобаються дошкільникам, але й надовго запам'ятовуються.

Кожен вид мистецької діяльності має свій специфічний вплив на дітей. Наприклад, малювання вчить дитину сприймати красу за допомогою кольорової гами та впливає на відчуття кольору. Ліплення впливає на розвиток сприймання форми, адже діти стараються самостійно щось виліпити, надати шматочку пластиліну чи солоному тісту певну форму. Конструювання вчить створювати дитячі шедеври за допомогою поєднання різноманітних об'ємів та форм.

Водночас найбільш важливою слід вважати соціальну функцію мистецтва. Представляючи у своїх творах різних людей, їхні відчуття, їхні соціальні ролі та стосунки, дошкільники навчаються визначати та називати їх. Це сприяє розширенню знань дітей про соціальні зв'язки, стосунки з однолітками та дорослими.

Таким чином, засоби мистецтва відіграють неабияку роль у процесі підготовки дитини до навчання в школі. Завдяки їх використанню можна виховувати у дітей позитивне ставлення до школи, до майбутніх однокласників, до навколишнього світу в цілому. Художньо-творча діяльність дає змогу дитині виражати себе та свою позицію, роботи дітей є відображенням їх почуттів та вражень. Мистецтво допомагає

здійснювати всебічний розвиток дитини, наповнювати її внутрішній світ позитивними емоціями та формувати творчу особистість.

Література

1. Борисова Л. М. Готовність дитини до навчання. *Психологічна газета.* 2005. № 23. С. 3-7.
2. Богуш А. М. Підготовка дітей до школи у вимірі дошкільної зрілості. *Педагогічні науки: Збірник наукових праць [Херсонського державного університету].* Вип. 67. 2015. С. 158-163. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ znppn _2015_67_30
3. Гільбух Ю.З., Коробко С.Л., Кондратенко Л.О. Визначення психологічної готовності дитини до шкільного навчання. *Початкова школа.* 1988. №7. С. 5-18.
4. Дронова О. Феномен та універсальність дитячого малюнка. *Дошкільне виховання.* 2005. № 10. С. 8-10.
5. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ: Літера ЛТД, 2018. 160 с.
6. Kit G. Kształtowanie kultury pedagogicznej rodziców jako priorytet współpracy rodziny i szkoły na Ukrainie.*Rodzina współczesna: portret interdyscyplinarny / pod redakcją naukowąGrażyny Szabelskiej, Galiny Tarasenko.*Bydgoszcz: Wydawnictwo Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy, 2014.S.463-475.
7. Guilford J.P. New frontiers of testing in the discovery and development of human talent.*Seventh Annual Western Regional Conference on Testing Problems*. Los Angeles

А.Козир,
доктор педагогічних наук,
професор, завідувач кафедри
теорії та методики музичної освіти,
хорового співу і диригування
факультету мистецтв імені А.Т. Авдієвського
Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова

A. Kozyr,
doctor of pedagogical sciences,
professor, head of the department of theory
and methods of music education,
choral singing and conducting
of the Faculty of Arts named after A.T. Avdievsky
National Pedagogical University
named after M.P. Drahomanova

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ПЛАСТИЧНОГО ІНТОНУВАННЯ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ТА ХОРЕОГРАФІЇ

USE OF PLASTIC INTONATION TOOLS IN THE TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF MUSIC AND CHOREOGRAPHY

Анотація. *Стаття розкриває проблеми сприйняття художньо-музичних образів майбутніми вчителями музичного мистецтва і хореографії, які є достатньо*

актуальними, адже цей складний процес розглядається з позиції філософського та психолого-педагогічного вчення. Розглядаючи образ як загально психологічну категорію, доцільно підкреслити, що він є відображенням об'єктивного світу в мозку особистості.

Abstract. *The article reveals the problems of perception of artistic and musical images by future teachers of musical art and choreography, which are quite relevant, because this complex process is considered from the standpoint of philosophical and psychological-pedagogical teaching. Considering the image as a general psychological category, it is appropriate to emphasize that it is a reflection of the objective world in the individual's brain.*

Ключові слова: *художньо-музичний образ, художньо-музична діяльність, інтонаційність, мислення, уявлення, усвідомлення.*

Key words: *artistic and musical image, artistic and musical activity, intonation, thinking, representation, awareness.*

Художньо-музичні образи створюються людиною внаслідок впливу на її «рецептори зовнішнього світу, дії зовнішніх і внутрішніх подразників. У вузькому розумінні образ означає чуттєву форму відображення, у широкому – відображення з допомогою абстрактного мислення» [5]. Тому оперування художньо-музичними образами дозволяє здійснювати діалектичний перехід від матерії до абстрактного мислення, уявлення, усвідомлення, відчуттів особистості.

Окрім цього, внаслідок активної розумової дії з художньо-музичними образами на базі засвоєного пам'ятю матеріалу, створюються нові образи-уявлення, тобто фантастичні образи. У процесі сприйняття художньо-музичних образів фантазія відіграє важливу роль, адже вона вільно активізує створенні в пам'яті образи. При цьому художньо-образне сприйняття майбутніх фахівців поєднується з їхніми безпосередніми враженнями, в результаті чого вони комбінуються, виокремлюючи певні специфічні властивості та синтезуються в нові уявлення. Тому так важливо в процесі здійснення художньо-музичної діяльності активно використовувати засоби пластичного інтонування.

У дослідженнях музичного сприйняття і кінетичних форм його активізації важливим є розгляд інтонаційно-пластичної природи музично-виразних засобів сприйняття, адже вони є фактором пластичного відображення музики за допомогою моделювання музичної виразності на мови рухів. З цього приводу Б.Барток зауважував, що завдяки гармонійному поєднанню рухових елементів з мелодійними, ритмічними, ладогармонічними та іншими засобами музичної виразності рухи набувають для сприйняття музичний характер [5]. Спираючись на це, доречно використовувати спеціальний підхід до аналізу музичних творів з позиції закладених в системі музичної виразності «пластичних прообразів», що детермінують їх реальні пластичні еквіваленти в процесі сприйняття музичних творів. З цієї позиції доцільно зазначити, що сутністю та особливістю музичного мистецтва, є інтонаційність, адже музика, є мистецтвом інтонованого змісту, а музична інтонація є звуковим втіленням

художньо-музичної думки, як цілісного явища.

Як приклад органічного поєднання рухових елементів з музикою, можна навести діяльність диригента - людини, яка, не граючи сама на інструменті, і не співаючи, в той же час управляє таким колосальним інструментом, як оркестр чи хор. Значить, є в жесті диригента щось таке, що дає не лише відчути інтонаційно-образний зміст музики, а й передати це відчуття іншим. Рух - це зрима музика, не випадково зараз на сцені з'явилися пластичні трактування багатьох інструментальних і вокальних творів. Виконання (зображення) музики рухом дає вчителю побачити, як чує музику кожен учень [1]. У той самий час виконання музики рухом розкріпачує учнів і змушує їх слухати художній твір від початку до кінця дуже уважно, не вимикаючи виконавську увагу. Коли змінюється характер музики, зразу видно, наскільки чуйно вловили ці зміни школярі, а значить, наскільки вони були уважні.

Пластичне інтонування сприяє вираженню думки через рух, що дозволяє моделювати музичну інтонацію в жестах [2]. Тобто, внутрішні процеси музичного сприйняття переходять у зовнішній стан, що активізує його, привносить живе дієве вираження. Інтонація, будучи результатом руху від незвукових образів, в яких свідомість слухача вихоплює найбільш характерні пластичні або колористичні деталі, дозволяє знаходити асоціативні зв'язки цих деталей з тими чи іншими звуковими образами (наприклад, за характером відображуваного руху: швидкого або повільного, енергійного або млявого; по простору: відкритого або обмеженого; по гостроті, шорсткості, динаміці, сухості тощо) і впорядковує ці художньо-музичні образи в звукову інтонаційну підструктуру. Варто відзначити, що музична інтонація, як і мовленнєва, безпосередньо передає ступінь напруження, рівень емоційного стану, тощо.

Особливості прийомів пластичного інтонування як виду музично-творчої діяльності полягають у використанні засобів ритмопластичного музикування за системою Еміля Жак-Далькроза. Е.Жак-Далькроз прагнув привести людину до самопізнання, до чіткого уявлення про власні сиди та творчі можливості, допомогти позбутися комплексів і зажимів, віднайти радість життя [3, 15]. Відштовхуючись від ідей Е.Жак-Далькроза, який вважав, що особистості необхідно відкривати мистецтво в самому собі, у «своєму тілі», через розкриття значення ритму як універсального начала, доцільно зазначити, що ритм організовує життя особистості у всіх його проявах та дозволяє долучитись до глибоких таємниць всесвіту.

Система музичного навчання, розроблена К.Орфом також включає цілий ряд вправ, спрямованих на розвиток метро-ритмічних відчуттів. Серед найбільш поширених ритмічно-рухових вправ під музику австрійський композитор і педагог пропонував різноманітні методи відбивання ритму, а також активне використання танцювальних елементів [2].

Розглядаючи біоритми як періодичні зміни інтенсивності перебігу фізіологічних і психічних процесів у залежності від часу, психофізіологи констатують різноманітні емоційні стани людини (стомлення і гальмування; пасивність та відчуження; схвильованість і активність; врівноваженість та готовність до дій).

Завдяки властивості нервової системи «засвоювати» ритм, а також резонансу, музичні ритми викликають зміни біоритмів, що впливають на ритміку різних систем і органів людини [4]. Саме тому ритмічна періодичність музики стимулює ритмічність людських рухів. Особливо яскраво рефлекторна потреба відтворити ритм музики виявляється в учнів, які сприймають його як активний, позитивний, стимулюючий, синхронізуючий рух. Адже тілесні рухи людини регулюються ритмом і виявляються в тісному взаємозв'язку з ним.

На думку вчених (М.Бюннер, К.Орф, П.Рюзіг, П.Сенж, К.Сишор, Г.Уолтер та ін.), відіграючи велику роль у життєдіяльності кожної особистості окремо та організуючи людей за певними ознаками ритм об'єднує їх одним настроєм, що уможливлює цілеспрямоване управління цілою групою людей, дозволяє моделювати в них загальний настрій, викликати певні емоції. Доцільно відмітити особливості ритму і темпу, що характеризують ступінь психологічного напруження взагалі, тому зростання інтенсивності ритму і прискорення темпу музики призводить до зростання напруженості нервової системи людини, уповільнення – сприяє розслабленню. Позитивні емоції й пов'язані з ними функції організму передбачають високу міру ритмічності, негативні ж емоції спричиняють порушення ритміки організму. Тому значення ритму в житті людини постійно зростає, викликаючи почуття рівноваги, свободи, простору, сили, тому він і вважається одним із основних засобів підвищення продуктивності праці, джерелом задоволення, заспокійливим і стимулюючим засобом [2].

З цієї позиції доцільно виокремити таку зону сприйняття музики, в межах якої звукові форми загальновідомі, оскільки еквівалентні колективним підсвідомим архетипам, які визначив К.Юнг. Доречно підкреслити, що термін архетип К.Юнг запропонував для «вродженого розуміння» цього феномена. «Те, що я розумію під архетипом дорівнює «початковому образу» і я охарактеризував архетип – як такий образ. Архетип – це символічна формула, котра починає діяти кожного разу, коли бракує свідомих ідей або ж коли вони пригнічуються в силу внутрішніх чи зовнішніх причин» [4, 246].

Кожний з архетипів несе в собі певний художньо-емоційний зміст, який можна виразити за допомогою мистецьких творів. Необхідно підкреслити, що джерелом «породження змісту при сприйнятті музики є неусвідомлені структури психіки, які резонують з архетипічними аналогами музичної мови» [4, 75]. Таким чином, доведено існування символічних констант підсвідомого розуміння музики, яке є неусвідомленим сканування всього того, що відбувається в ритмі людського дихання [1]. Отже, використання засобів пластичного інтонування в процесі підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії до продуктивної роботи з учнями є інтерактивним підходом у мистецькому навчання.

Література

1. Беземчук Л. Пластичне інтонування як вид творчої діяльності на уроках музичного мистецтва в школі. Техніка Е. Жак-Далькроза як засіб творчого самовираження особистості майбутнього вчителя мистецьких дисциплін: матеріали міжнародного наук.-практ. семінару. Умань: Візаві, 2013. С. 15-18.

2. Карташова Ж.Ю. Формування в студентів-музикантів готовності до інструментально-виконавської діяльності на основі інтегративного підходу. Збірник наукових праць. Педагогічна освіта: теорія і практика. – Кам'янець-Подільський, 2010. Вип. 4. С. 293-300.
3. Ліхіцька Л.М. Формування готовності майбутніх учителів музики до мистецької інноваційної діяльності. Наукові записки Нац. пед. ун-ту. К., 2010. Вип. 90. С. 139-145.
4. Полякова А. С. Музично-ритмічне виховання молодших школярів у спадщині Еміля Жак-Далькроза. І Міжнародні науково-практичні читання пам'яті академіка Анатолія Авдієвського, 20-23 березня 2017 року. /За заг. ред. А.В. Козир. К, 2017. С. 153-156.
5. Frigyesi J. Bela Bartok and the concept of nation and volk in Hungary. Reader for CEU SUC. Budapest, 2003, 116-132 p.

А. Комарчук,
студентка ОС «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
A. Komarchuk,
bachelor's student,
Vinnytsia Mykhailo Kotsubynsky
State Pedagogical University

ВИКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІКИ ТЕАТРУ У РОБОТІ З МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ НА ОСНОВІ ДОСВІДУ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩІ

USE OF THEATER PEDAGOGICS IN WORKING WITH YOUNGER SCHOOL PUPILS BASED ON THE EXPERIENCE OF THE POLAND REPUBLIC

Анотація. *У статті наголошується на важливості використання театралізованої діяльності у Новій українській школі. Представлено особливості використання педагогіки театру в освітньому процесі дітей Республіки Польща, а також різні види театральних проєктів до яких мають можливість долучитися учні. Нами проведено опитування вчителів української школи та висвітлено його результати, що вказують на потреби педагогів у пошуці нових форм, методів, прийомів театралізованої діяльності.*

Abstract.*The article emphasizes the importance of using theatrical activities in the New Ukrainian School. Features of the use of theater pedagogy in the educational process of children of the Republic of Poland are presented, as well as various types of theater projects in which students have the opportunity to participate. We conducted a survey of Ukrainian school teachers and highlighted its results, which indicate the needs of teachers in the search for new forms, methods, techniques of theatrical activity.*

Ключові слова: *театр педагогіки, учні початкової школи, театралізований досвід Республіки Польща, ігри, досвід країн Європи.*

Key words:*theater of pedagogy, primary school students, theatrical experience of the Republic of Poland, games, experience of European countries.*

Реформування української системи освіти впливає на організацію освітнього процесу учнів початкової школи. Дистанційний формат навчання у більшості українських шкіл, постійна стресова ситуація, в якій перебувають учні, через війну потребує пошуку інноваційних універсальних засобів, які можуть виконувати кілька завдань одночасно. Перш за все, сформувати загальнонавчальні уміння і навички, компетентність «учитися впродовж життя», по-друге, дозволять максимально соціалізувати дитину, адже більшість школярів соціальний простір сприймають лише через екрани моніторів, по-третє, розвивати здібності учнів (творчі, мистецькі, інтелектуальні) тощо. Таким універсальним засобом, на нашу думку, є педагогіка театру, вона дозволяє максимально розширити можливості для розвитку дитини, її зростання; сприяє творчому переосмисленню світу та своєї ролі в ньому. Ідеї Нової української школи передбачають використання педагогіки театру на всіх освітніх дисциплінах та в позаурочній діяльності молодших школярів. Саме тому педагог перебуває у постійному пошуці нових форм, методів, прийомів роботи з учнями, які передбачають елементи театралізації. Цікавим для вчителя початкової школи та його вихованців буде польський досвід використання театру педагогіки в освітньому процесі. Він базується на кращих ідеях європейських митців та педагогів, загальнокультурних цінностях Європейського Союзу.

У Законі України «Про освіту», концепції «Нова українська школа», Державному стандарті початкової освіти, Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті, Державній комплексній програмі «Вчитель», типових освітніх програмах (О. Савченко, Р. Шиян) визначено необхідність всебічного різностороннього розвитку дитини, її потенційних можливостей та успішного соціального становлення. Питанням реалізації театру педагогіки займалися багато дослідників, зокрема, І. Барановська, С. Барило,О. Демченко, О. Деркач, Н. Казьмірчук, М. Явоненко та ін.

Основи використання театралізованої діяльності в школі сягають ще часів Античності. «Театр та школа тісно пов’язані між собою, адже обоє створюють моделі світу, де актори/учні взаємодіють між собою, спілкуються, працюють, досягають певних результатів тощо» [4]. У своїх дослідженнях О.Демченко пояснює «педагогіку театру / шкільну театральну педагогіку» як «міждисциплінарну науку, яка інтегрує в собі основи знань: культурологічних (закономірності та механізми емоційного впливу театру на людину, взаємодії особистості з театральним мистецтвом, задоволення екзистеційних потреб, творчої самореалізації), педагогічних (методи і прийоми освітньої та соціально-виховної роботи засобами театру). Вона є теоретико-методичною системою, яка об’єднує у цілісному освітньому процесі педагогічну теорію і навчальну, виховну, соціально-виховну практику, арт-педагогічні технології» [2, с. 581].

Досліджуючи *функції театралізованої діяльності* у роботі з молодшими школярами, І. Барановська виокремлює наступні: *соціалізуюча* (усвідомлення особливостей виконання різних соціальних ролей у суспільстві, приміряння на собі

загальноприйнятих моделей поведінки); *виховна* (розуміння моральних категорій, їхнє сприйняття та переживання); *розвивальна* (активізація роботи всіх мисленнєвих процесів учнів); *дидактична* (активізація пізнавальної діяльності, збудження інтересу до освітньої діяльності); *релаксаційна* (зниження емоційного стресу), *психотерапевтична* (стабілізація емоційного стану). Театралізована діяльність сприяє розвитку пізнавальних інтересів дітей, розширює їхній світогляд, сприяє самореалізації, формує естетичні смаки та вподобання, стимулює розвиток мисленнєвих процесів, сприяє самоутвердженню у суспільному житті [1, с. 23].

На думку, Н. Казьмірчук, театралізація у шкільному житті дозволяє учням наповну розвинути свої здібності, таланти, зрозуміти, який шлях обрати в майбутньому. Школяр може проявляти себе у різних ролях, готуючи театральну постановку. Він може бути актором, декоратором, гримером, модельєром, сценаристом, організатором, музикантом тощо, таким чином театральне мистецтво дозволяє максимально розширити горизонт можливостей для дитини [3, с. 93].

У польських школах театральне мистецтво відіграє важливу роль. Його застосовують не тільки в позаурочній системі роботи з молодшими школярами, але й в класно-урочній системі, майже, на кожній дисципліні. До учнів може приходити лялька, яка даватиме певні завдання та перевірятиме якість їхнього виконання, на уроках школярі можуть віртуально відвідувати ляльковi театри та переглядати вистави, власноруч створювати театральні фігурки як лічильний матеріал, вивчати вірші та пісні за допомогою театру рукавичок тощо. В освітньому процесі педагог може використовувати різноманітні театри: театри оригамі, театри квілінгу, пальчикові театри, театри тіней, театри овочів та фруктів, театри кольорових кульок тощо [5].

Також важливо зазначити, що в польських закладах освіти велике значення приділяється саме створенню освітнього середовища. Польські педагоги переконані, що дитина має розвиватися в оточенні, яке саме по собі стимулюватиме її до творчості, підштовхуватиме взяти участь у театралізованій діяльності. Це можуть бути різні ляльки, різні театри, дидактичні ігри, іграшки тощо.

Окрім того, у Польщі діє низка освітніх програм для учнів, у яких вони можуть розвивати свої здібності. Одна з таких «Школа літання» у Фридриховіцах. Вона реалізується протягом двох тижнів для кожного набору учнів, в її основу покладено фільм Пітера Ґрінуея «Цинамонові крамниці». Учні відвідують кіно клас імені Гічкока, вони навчаються театральному мистецтву та кіномистецтву, вчаться грати на різних музичних інструментах, танцювати, малювати. Ідея школи полягає у вільному польоті, і цей політ школярі можуть реалізувати через мистецтво. Як у реальному житті, підлітаючи, людина відчуває ейфорію, захоплення, так і через мистецтво можна відчути ті самі почуття, але потрібно в них зануритися, відчути найтонші мистецькі струни, запал до творчого зростання [4].

Проєкт «Турбо» в Тшенсінах передбачає постановку різних театралізованих постаноновок про майбутнє одного з польських шкіл. Школярі мають можливість самостійно створювати костюми, декорації, підбирати музику, але з орієнтацією того,

що дія відбуватиметься в далекому майбутньому. Така діяльність сприяє творчому та інтелектуальному розвитку дітей, дозволяє цілісно уявити майбутнє та продумати все. Що в ньому відбуватиметься до найменших дрібниць. Для цього школярі працюють злагоджено та завжди підтримують одне одного, тільки таким чином можна розвинути в них необхідні для майбутнього гнучкі навички: робота в команді, пошук компромісу, відповідальність за командну роботу тощо [7].

Ще один цікавий проєкт дозволив зібрати бажаючих з усіх європейських країн у Польщі. Це проєкт «Лабіринт смислів» у Кельцах, він дозволяє активно залучати до мистецької та театралізованої діяльності дітей з обмеженням слуху та зору. Діти, які мають певні обмеження активно залучаються до театралізованої діяльності у міру своїх можливостей, у проєкті «Лабіринт смислів» для них немає неможливого. Цікаво також те, що самі постановки невеликі за часом проведення, але вони включають різні види діяльності: ігрову, музичну, образотворчу, хореографічну, також варто зазначити, що ексклюзивом таких постановок є широкий простір, наповнений різноманітними звуками, запахами, сенсорними відчуттями,на зразок 3-D шоу, де глядач може повністю зануритися в атмосферу постановки та пережиті ті ж самі емоції та почуття, що і актори [4].

Захопливим для молодших школярів у програмний конкурс «Літо в театрі», він передбачає створення спектаклів для родинного перегляду. До створення таких спектаклів можна залучати не тільки учнів, але й членів їхніх родин. Такі спектаклі організовують у кожному регіоні Польщі, його актори можуть подорожувати по країні та запрошувати на свої спектаклі всіх бажаючих.У таких турах часто проводять майстер-класи, конференції для педагогів, наприклад «Педагогіка театру». Учителі можуть краще опанувати педагогікою театру, дізнатися нові форми та методи роботи з учнями, опанувати техніками організації та проведення сюжетно-рольових-ігор, ігор-драматизацій, ігор-інсценізацій, режисерських ігор. Педагоги набувають унікального досвіду організації театралізованої діяльності у роботі з молодшими школярами, навчаються зацікавлювати учнів, розвивати їхні творчі здібності у процесі постановки. Окрім того, вони обмінюються сценаріями різноманітних заходів, певними театралізованими етюдами, театральними картотеками, ідеями щодо створення костюмів, декорацій, підбору музики тощо [4].

У процесі нашого дослідження ми провели опитування серед педагогів Барської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №1 Барської міської ради. Опитування мало на меті визначити, як вчителі ставляться до використання театралізованої діяльності у освітньому процесі, які форми, методи та прийоми вони використовують, чи використовують вони досвід європейських країн, зокрема Польщі, у практичній діяльності тощо. Олена Р. *(педагогічний стаж 18 років)* розповідає, що «театр є невід'ємною частиною організації освітнього процесу учнів», особливо часто вона використовує його на ранкових зустрічах, уроках «Я досліджую світ», уроках літературного читання тощо». Вчителька робить різноманітні сезонні театральні постановки з учнями, наприклад «Зима-чарівниця», «Весна іде, красу несе», «Золотокоса осінь», «Літо в різнобарв'ї» тощо. Педагог розповідає, що часто в

методичній літературі, на сторінках інтернету вона знайомиться із різноманітними європейськими цікавинками реалізації театралізованої діяльності в школі, проте не часто їх використовує. Олеся Ч. *(педагогічний стаж – 12 років)* говоре, що Нову українську школу без театру уявити дуже важко, адже театралізоване мистецтво максимально дозволяє розкрити здібності та таланти учнів, з його допомогою легко інтегрувати різні освітні дисципліни. Вчителька розповідає, що на уроках літературного читання часто програє з учнями сюжети їхніх улюблених творів, казок, використовує сюжетно-рольові ігри, проте велику перевагу вчителька надає, все ж таки, повноцінним театральним постановкам, які готує з дітьми у позаурочний час. У форматі дистанційного навчання вчителька також використовує елементи театралізації: казкового героя, який повідомляє завдання, віртуальні подорожі незвичайною країною чи певним відомим твором, намагається програвати невеликі сюжети народних казок, які вивчають школярі, наприклад «Ріпка», «Рукавичка», «Колобок», остання казка, яку згадує вчителька, була «Аліса в країні чудес» тощо. Із європейського досвіду вчительці найбільше імпонує інтегративне сприймання театралізованого мистецтва, що не зводиться просто до гри на сцені, а передбачає підготовку декорацій, музикування, складання сценарію, творче переосмислення дійових осіб та їхніх ролей, хореографічні постановки, що в свою чергу дозволяють залучити всіх учнів класу. Загалом,опитування педагогів дозволило стверджувати, що питання використання театру педагогіки в освітній діяльності молодших школярів є надзвичайно актуальним і воно відкрите для обговорення, нових ідей, пропозицій, бачень тощо.

Європейський досвід використання в освітньому процесі театралізованої діяльності дозволяє максимально широко розкрити можливості для учнів початкової школи: розвивати їхній світогляд, мовлення, творчі та логічні здібності, креативність, акторську майстерність, різні види гнучких навичок тощо. Досвід Польщі розширює панорамні рамки для українських педагогів стосовно використання театралізованої діяльності у роботі з молодшими школярами, дозволяє зробити освітній процес більш цікавішим, пізнавальнішим, креативнішим.

Література:

1. Барановська І. Театр ляльок у початковій школі : навчально-методичний посібник. Вінниця, 2015. 170 с.
2. Демченко О.П., Іщенко К.В., Драбинюк С. Ю. Флуд Л.М., Театралізована діяльність як засіб розвитку творчості дітей з особливими освітніми потребами. XVII Міжнародна науковопрактична конференція «Multidisciplinary academic notes. Theory, methodology and practice», 03-06 травня 2022 р., Токіо, Японія [Multidisciplinary academic notes. Theory, methodology and practice Proceedings of the XVII International Scientific and Practical Conference Tokyo, Japan May 03 – 06, 2022]. С.580-585.
3. Демченко О., Казьмірчук Н., Стахова І. Розвиток soft skills майбутніх учителів початкових класів як засіб акмеологічного зростання. Professional Pedagogics. 2022. 1(24). P. 91-101.
4. Театральна педагогіка як універсальний засіб виховання людини. URL: https://jak.koshachek.com/articles/teatralna-pedagogika-jak-universalnij-zasib.html
5. Педагогіка театру. URL: https://culture.pl/ua/stattia/pedahohika-teatru

6. Demchenko O., Kazmirchuk N., Zhovnych O., Stakhova I., Podorozhnyi V., Baranovska I. PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: EUROPEAN CONTEXT. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th-28th, 2022. 31-46. URL: http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6866
7. Drama Games and Theatre Activities. URL: https://www.dramanotebook.com/dramagames/
8. EU experience of soft skills development of preschool and primary school age children by theater activities in teacher training. URL: http://erasmus.vspu.edu.ua/
9. Theatre-in-Education (TiE). URL: https://www.belgrade.co.uk/theatre-in-education-tie/

Л.Ліхіцька,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
L. Likhitska,
Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Valentyna Voloshyna Faculty
of Preschool and Primary Education,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

ПРОБЛЕМИ АКСІОЛОГІЧНОГО ПІДХІДУ ДО ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН

PROBLEMS OF AXIOLOGICAL APPROACH TO THE TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF ART DISCIPLINES

Анотація.*Стаття розкриває специфіку аксіологічного підходу підготовки майбутніх викладачів мистецьких дисциплін до продуктивної діяльності. Розглянуто аксіологічні принципи, а саме: рівноправність усіх наукових поглядів у межах єдиної гуманістичної системи цінностей, рівнозначність традицій і творчості, визнання необхідності вивчення і використання учінь минулого і можливості відкриття в теперішньому і майбутньому, екзистенціальну рівність людей, соціокультурний прагматизм замість суперечок про підґрунтя цінностей, діалог всупереч байдужості чи взаємозаперечення. Розкрито значення аксіологічного підходу для формування творчої самостійної особистості майбутнього вчителя музики.*

Abstract. *The article reveals the specific axiological approach to training future teachers of artistic disciplines to productive activities. Considered axiological principles, namely equality of all scientific views in a single humanistic value system equivalence tradition and creativity, recognizing the need to study and use education past and the possibility of opening a present and future, existential equality of people, socio-cultural*

pragmatism rather than debate on the basis of values dialogue despite the indifference or mutual negation. Reveals the importance of axiological approach to the formation of creative personality independent of the future teacher of music.

Ключові слова: *аксіологічний підхід, гуманістичний світогляд, майбутні викладачі мистецьких дисциплін, продуктивна діяльність, принципи.*

Key words: *axiological approach, humanistic outlook, future teachers of artistic disciplines, productive activity principles.*

Постановка проблеми. Важливими факторами готовності майбутніх вчителів музичного мистецтва до професійної діяльності є педагогічна майстерність, креативність, професійне творче мислення, саморефлексія, мотивація до самовдосконалення та розуміння цінності професії вчителя для себе та для суспільства в цілому. Узв'язку з цим, одним із важливих підходів до організації процесу фахової підготовки майбутніх учителів, та майбутніх учителів музичного мистецтва зокрема, є аксіологічний підхід, що спрямовує фахову підготовку майбутніх педагогів на формування системи вищих загальнолюдських та професійних педагогічних цінностей: гуманістичних, духовно-моральних, естетичних, творчих тощо.

Аналіз останніх наукових публікацій. За визначенням С. Гончаренка, аксіологія педагогічна це такий напрям в галузі освіти, в якому «розглядаються: вчення про цінності, зміст провідних педагогічних ідей, теорій і концепцій в різні історичні періоди в сфері вітчизняної та зарубіжної освіти (з точки зору їхньої відповідності чи невідповідності потребам суспільства і особистості)» [1, 24].

Аксіологічний підхід у широкому значенні відображає рівень загальнолюдських, суспільних цінностей, а також питання пов'язані з моральними цінностями. У вузькому, соціально-педагогічному значенні, аксіологічний підхід відображається у працях А. Дістервега, Я.А. Коменського, Ж.Ж. Руссо та ін. Теоретико-методологічні основи впровадження аксіологічного підходу в освітній процес різних типів навчальних закладів визначені у працях І. Беха, І. Зязюна, В. Огнев'юка, О. Савченко, О. Сухомлинської та ін. Також, у працях працях В. Гриньової, І. Ісаєва, М.Сметанського, В. Сластьоніната ін. проаналізовано аксіологічні основи процесувдосконалення професійної діяльності вчителів. Аналіз наукових літературних джерел показав, що проблема аксіологічного підходу в освіті привертає увагу сучасних дослідників у різних напрямках. Н. Ткачова досліджувала застосування аксіологічного підхіду до організації педагогічного процесу в агальноосвітньому навчальному закладі. У своїх публікаціях Т. Варенко та Л. Демінська обґрунтовують доцільність реалізації аксіологічного підходу в сучасній системі вищої педагогічній освіти. Проаналізувавши наукові джерела з теми нашого дослідження, ми дійшли висновку, що сучасні науковці здійснили вагомий внесок у дослідження різних аспектів проблеми реалізації аксіологічного підходу в системі вищої освіти. Проте проблема застосуванняаксіологічного підходу в фаховій підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва є недостатньо дослідженою, що

обумовлює актуальність теми нашого дослідження і свідчить про необхідність продовження наукового пошуку у визначеному напрямку.

Мета та завдання дослідження. Мета статті полягає в розкритті специфіки застосування аксіологічного підходу до ефективної підготовки майбутніх викладачів мистецьких дисциплін до продуктивної роботи з школярами.

У центрі аксіологічного підходу знаходиться концепція взаємозалежного, взаємодіючого світу. Тому важливо навчитися бачити те спільне, що не лише об'єднує людство, а й характеризує кожну окрему особистість, її унікальність. Аналіз психолого-педагогічних й мистецьких досліджень свідчить про те, що професійна підготовка студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів спрямовується на майбутню музичнопедагогічну діяльність, у процесі якої формування професійних знань та вмінь у значній мірі залежить від особистісного ставлення до мистецтва. У цьому процесі роль механізму зв'язку виконує саме аксіологічний (ціннісний) підхід. Відповідно, художньо-музичні цінності є результатом духовного опанування особистістю творами мистецтва, усвідомлення їх змісту, естетичної форми, здійснення глибокого музично-педагогічного аналізу творів мистецтва. Аксіологічний підхід виступає як реалізація суб'єктно-суб'єктних відносин усіх учасників навчально-виховного процесу. Основними його ознаками є глибоке розуміння природи цінностей, їх загальна значимість [3, 241]. Цей підхід дозволяє розкрити значення особистісних цінностей викладача мистецьких дисциплін як стрижня його особи, яка забезпечує можливість орієнтації на її акмеологічне становлення.

У зв'язку з цим, особливого значення набуває роль ціннісних орієнтацій та ціннісних взаємовідносин у процесі формування особистості майбутнього викладача мистецьких дисциплін. Доречно підкреслити, що у системі наукового пошуку існує погляд що ціннісне ставлення в процесі засвоєння творів мистецтва є підґрунтям підготовки особистості до співтворчості. Основу осягнення цього процесу складає розуміння ціннісного ставлення до творів мистецтва як характерної ознаки творчої активності особистості. З цієї позиції особистість – це конкретне вираження сутнісних ознак людини. Як стверджує О. Леонтьєв, особистість «створюється об'єктивними обставинами, діяльністю, зв'язком зі світом, ієрархією діяльностей» [4, 222]. У зв'язку з тим необхідно відзначити, що проблема особистості має міждисциплінарний статус, її вивчають у суспільних і природничих науках.

У природничих науках цю категорію розглядають як особливу якість людини, якої вона набуває в соціокультурному середовищі в процесі спільної діяльності та спілкування. У гуманістичних філософських і психолого-педагогічних концепціях особистість – це людина як цінність, яка становить неповторну комбінацію її психологічних якостей, що формуються в процесі соціалізації та взаємодії зі світом. За висловом С. Гончаренка, особистість, особа – у широкому розумінні – це конкретна, цілісна людська індивідуальність в єдності її природних і соціальних якостей; у вужчому, філософському розумінні – індивід як суб'єкт соціальної діяльності, властивості якого детерміновані конкретно-історичними умовами життя суспільства [1, 243]. Необхідно підкреслити, що особистість становить абстрактне

поняття, яке об’єднує багато аспектів, що характеризують людину: сприйняття, думки, емоції, мотивацію й дії. При цьому особистість не зводиться до жодного з названих аспектів функціонування. У сучасній науці не існує єдиного загальновизнаного визначення поняття «особистість». На думку С. Подмазіна, особистість – це «системна якість індивіда, яка визначається його включенням у суспільні відносини й формується в спільній діяльності та спілкуванні. Сутність особистості виражає її суб’єктність, здатність діяти свідомо й відповідально [5, 146].

Основні результати дослідження. У контексті розгляду діяльності майбутнього викладача мистецьких дисциплін в аксіологічному вимірі особливий інтерес становить визначення особистості, запропоноване Я. Щепаньським, де особистість розглядається як інтегральна цілісність біогенних, психогенних і соціогенних елементів [4, 65]. Відповідно до цього визначення поняття «особистість» містить і природжені, і набуті елементи. Адже саме особистість є носієм творчих властивостей суб’єкта. У процесі підготовки майбутнього викладача мистецьких дисциплін на засадах аксіологічного підходу, яка транслює суб’єктний рівень розвитку особистості, особистість відкриває широкі можливості досягнення її людської сутності.

На думку Е. Фромма, людина відрізняється прагненням вийти за межі безпосередніх утилітарних запитів. Вона не обмежується знаннями, необхідними їй для виживання, а прагне пізнати сенс життя і сутність власного «Я». Цієї мети індивід досягає за допомогою виробленої ним системи орієнтацій у спілкуванні з іншими людьми. Ідентизація і є тим «відчуттям», яке дозволяє індивідові з цілковитою підставою презентувати власну «Яконцепцію», і соціальне середовище активно впливає на цю потребу. Потреба у власній реалізації, за Е.Фроммом, є екзистенціальною потребою, адже в його основі – психічний стан, який є вічним і незмінним. Соціальні умови здатні змінити лише способи реалізаційного задоволення: від творчості до руйнування, від любові до злочину, тощо [4].

Аксіологічний напрям підготовки майбутнього викладача мистецьких дисциплін об’єднує його прагнення до самовираження й самоздійснення. Це дозволяє акцентувати на протіканні відповідного процесу скоріше на внутрішньому плані особистості, ніж на зовнішньому. Водночас, це процес вираження себе, своєї внутрішньої природи, а також реалізація свого істинного «Я». Оскільки реалізація акцентує увагу на об’єктивному, зовнішньому рівні існування особистості, вона передбачає особистісне новоутворення, пов’язане з формуванням і трансляцією внутрішньої позиції людини, усвідомленням себе як члена суспільства, відповідального за власне майбутнє. Проектування поставлених перед майбутнім учителем завдань на основі аксіологічного підходу полягає у спрямованості навчання на реалізацію освітньої мети обумовлює єдність навчальної, розвиваючої, виховної та ціннісної функцій навчання. Його реалізація на практиці дозволяє: «за той самий час вирішувати ширше коло взаємопов’язаних завдань, чим підвищувати результативність навчального процесу; підвищити роль і значення цілепокладання в навчальному процесі, робити навчання більш цілепрямованим» тощо [4, 116].

На цій основі майбутні вчителі музики, мають одержати найсучасніші знання і гарну практичну підготовку. Для здійснення цього положення необхідно вирішити основні завдання художньо-музичної роботи: забезпечити більш високий науковометодичний рівень викладання методичних практикумів у вищій педагогічній школі: вдосконалити навчальні плани і програми практикумів, тісніше пов'язати їх з вимогами життя і практикою школи, закріпити матеріальнотехнічну базу університету, забезпечити викладання методичних практикумів висококваліфікованими майстрами художньо-музичної роботи, підвищувати ефективність кожного навчального заняття; на цій основі підвищувати якість самостійної навчальної діяльності майбутніх викладачів мистецьких дисциплін. Безперервна педагогічна практика студентів, підсумкові методичні конференції з педагогічної виробничої практики, тематичні концерти та педагогічні тренінги в цілому допомагають майбутньому викладачу мистецьких дисциплін підвищити ефективність підготовки до практичної діяльності з учнями.

Сутність аксіологічного підходу підготовки майбутніх викладачів мистецьких дисциплін до здійснення продуктивної діяльності розкривається через систему аксіологічних принципів, а саме через: рівноправність усіх наукових поглядів у межах єдиної гуманістичної системи цінностей (при збереженні різноманітності їх культурних і етнічних особливостей); рівнозначність традицій і творчості, визнання необхідності вивчення і використання вчення минулого і можливості відкриття в теперішньому і майбутньому; екзистенціальну рівність людей, соціокультурний прагматизм замість суперечок про підґрунтя цінностей; діалог замість байдужості чи взаємозаперечення. Спрямованість вчителя музики до продуктивної діяльності базується на особистісній системі цінностей, тому обов'язковою умовою є ціннісне ставлення до педагогічної роботи, до учнів.

Висновки. Високопродуктивним учителем можна стати лише маючи необхідні здібності й системність у роботі, гармонічно поєднуючи наукову та фахову компетентність, активно використовуючи продуктивні методи навчання при професійно-педагогічній спрямованості, за наявності адекватної самооцінки, відповідального ставлення до роботи, потреби у саморозвитку і самореалізації. Тому шлях учителя музики до оволодіння професійною майстерністю можливий за наявності внутрішніх та зовнішніх умов, при чому зовнішні умови стимулюють внутрішні, чим сприяють мотивації до дії. У висновках доцільно зазначити, що ефективне використання у навчально-виховному процесі аксіологічного підходу дозволяє не підганяти особистість студента до досконалої моделі, а плавно та обережно здійснювати його індивідуально-творчий розвиток. Застосування аксіологічного підходу дозволяє здійснювати навчання майбутніх викладачів мистецьких дисциплін не авторитарними методами, а пошуками компромісу, сугестивний педагогічний вплив поступається місцем взаємодії, співробітництву, партнерству, орієнтаціям на реальну свободу особистості, яка розвивається, і на діалог з нею.

Проведене дослідження не претендує на всебічне вирішення проблеми й не вичерпує всіх аспектів окресленої теми, а закладає основу для подальшого дослідження ролі аксіологічного підходу в модерній траєкторії професійної підготовки майбутнього вчителя мистецьких дисциплін.

Література

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. К. : Либідь, 2017. 376 с.
2. Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: наук.- метод. посібник. К. : МАУП, 2019. 312 с.
3. Гервас О. Етнопедагогічні аспекти курсу «Дизайн та монументально-декоративне мистецтво». Українська професійна освіта. Полтава, 2018. Вип. 4. С. 54–62.
4. Калюжна Т.Г. (2012). Педагогічна аксіологія в умовах модернізації професійно-педагогічної освіти: монографія. К., Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова,128 с.
5. Козир А. В. Професійна майстерність учителів музики: теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти: [монографія] А. В. Козир. К. : НПУ імені М. Драгоманова, 2018. – 378 с.
6. Старовойт Л.В., Ліхіцька Л.М. Розвиток художньо-творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами декоративно-ужиткового мистецтва. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Випуск 64., 2022. С.147-160
7. Lazarenko N. Brovchak L., Starovoit L. The development of musical intelligence in junior schoolchildren during the lessons of the artistic cycle. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume IV, May 24-25, 2019. P.422-439

О. Лук`янченко,
кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри педагогіки
та методики початкового навчання
Національного педагогічного
університету м. М. П. Драгоманова
O. Lukianchenko,
Candidate of Pedagogical Sciences
(PhD), Associate Professor of Pedagogy and
Methodology of Primary Education,
National Dragomanov edagogicalUniversity

МИСТЕЦЬКИЙ АСПЕКТ У ФОРМУВАННІ ІМІДЖУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

THE ART ASPECTS OF FORMATION OF IMAGE OF FUTURE TEACHERS FOR PRIMARY SCHOOL

Анотація. *У статті визначено значущість формування іміджу майбутнього вчителя НУШ, висвітлено сутність поняття «імідж вчителя». Доведено, що включення творів різних видів мистецтва в процес вивченні дисципліни «Імідж*

сучасного вчителя та культура мовлення» буде демонструвати студентам досконалі зразки втілення основних естетичних категорій. Підкреслено значущість опори на естетичні цінності таких як Краса, Добро, Істина, які допоможуть сформувати у майбутніх вчителів красу педагогічної дії, щирість взаємовідносин, педагогічний оптимізм, красу життєвого буття і стосунків, підвищить рівень духовної та інтелектуальної взаємодії тощо.

У статті наведено конкретні приклади використання мистецької складової при викладанні дисциплін загально-педагогічної спрямованості.

Abstract*. This article emphasizes the necessity of making changes to the preparation process of Primary School teachers. It also mentions the relevance of the use of art in the system of higher teacher training education that helps the formationof the image for future teachers at the New Ukrainian School.*

Purpose. The aim of the article is to reveal the specifics and define the role of art as a means of forming a positive image for future teachers givingprimary components of the concept «image».Analyzing the creative potential of such works to motivate future teachers to study these kinds of art is highlighted. There are specific examples of tasks in the lessons to stimulate initiatives, examples include how the teacher's image is used in pictures, sculptures,in literature and in movies

Ключові слова: *імідж особистості, професійний імідж, різні види мистецтва, виховний потенціал мистецтва, підготовка вчителя початкової школи.*

Key words:*image of a personality, professional image, kinds of art, educational potential of art, preparation of Primary School teacher*

Неодмінні процеси входження України до європейської спільноти вимагають підвищення стандартів до майбутніх фахівців, зокрема й освітянської галузі. В зв`язку з сучасними вимогами успішний вчитель повинен володіти не лише теорією дидактики й методиками виховання, а завдяки власному позитивному іміджу бути здатним зацікавити учнів до навчання на засадах діалогічного спілкування, толерантності, зробити навчання в школі радісним та значущим від впізнання нового, соціалізуючим та спряти взаємодії тощо.

Оновлені стандарти й вимоги до вчителя у системі НУШ підвищують рівень уваги до підготовки вчителів, в тому числі й до його професійного іміджу, який має бути відповідним до оновлених ролей вчителя в сучасній школі як то ментора, наставника, коуча, фасилітатора, модератора і т.і.

Питання формування іміджу вчителя різного фаху розглянуто у роботах сучасних наукових вітчизняних науковців Г. Бриль, І. Розмолодчикової (в аспекті підготовки майбутніх вчителів початкових класів), Н. Гайдук, Л. Ковальчук, П. Ярошенко (у вчителів фізичної культури), Н. Прус, М. Сперанської-Скарги (під час підготовки фахівців з філологічних дисциплін), В. Бондаренко (вчителя технологій), В. Ісаченко, А. Коркішко, В. Олексенко, О. Хуртенко (викладача університету) та інш.

Опосередковано роль мистецтва у формуванні особистості вчителя, його образу було предметом досліджень у роботах з питань етико-естетичних засад підготовки вчителів, їх педагогічної майстерності у працях І. Зязюна, Н. Гузій, О. Отич, С. Соломахи, О. Реброві та ін.

Проте саме проблема формування іміджу майбутнього вчителя початкової школи засобами мистецтва не була предметом спеціальних досліджень, що й обумовлює її актуальність.

Мета статті - визначити роль мистецтва як засобу формування іміджу вчителя початкової школи.

Вартим зазначити, що в держаних документах, які регулюють вимоги до підготовленості вчителя початкової школи, а саме Концепції Нової української школи та Професійному стандарті вчителя початкової школи (2021 р.) визначені вимоги до особистісних якостей вчителя, які мають гуманістичне спрямування і складають внутрішню складову структури професійного іміджу: доброзичливість , зацікавлене ставлення до учнів, розуміння інших людей, які мають власні цінності, інтереси та здібності, тактовність, щирість, відкритість для будь-яких думок учнів, здатність до емпатії, можливість ділитися своїми думками та почуттями з вихованцями та ін.

Особливо слід підкреслити те, що в Професійному стандарті вчителя початкових класів чітко виділено показники емоційно-естетичної компетентності та компетентності педагогічного партнерства як такі, що характеризують саме сучасного вчителя НУШ, наявність яких і формує позитивний професійний імідж в сучасному суспільстві. Так, окреслені необхідні компетентності у сучасного вчителя початкової школи як здатність усвідомлювати особисті відчуття, почуття та емоції, потреби, керувати власними емоційними станами; здатність конструктивно та безпечно взаємодіяти з учасниками освітнього процесу; здатність усвідомлювати та поціновувати взаємозалежність людей і систем у глобальному світі; здатність до суб`єкт - суб`єктної взаємодії, працювати в команді тощо, має значно підвищити ефективність його педагогічної взаємодії та забезпечити успішне вирішення професійних завдань й таким чином сформувати у суспільстві позитивний імідж педагога [5].

Аналізуючи ряд сучасних робіт за темою дослідження зазначимо, що в них підкреслюється, що лише в процесі професійного становлення формується професійна свідомість, формується власний стиль поведінки та певний образ. Поділяючи визначення поняття «імідж» за О. Хуртенко вартим зазначити, що «імідж це оцінка людини іншими людьми, якою вони її бачать, як оцінюють, як до неї ставляться. Це цілеспрямовано сформований образ, багатозначне послання, адресоване різним людям. Індивідуальний імідж педагога є проєкцією його особистості – наявності особистого обличчя та сумою індивідуальних характеристик, що роблять його неповторним». [6, с.197].

В свою чергу Н. Прус надаючи трактування поняттю «імідж педагога» визначає його як: «інтегральний образ, що поєднує в собі внутрішній світ, зовнішній вигляд та сформовані професійно значущі характеристики, що утворюються у свідомості

суб`єктів педагогічної взаємодії під час професійно-педагогічних функцій і забезпечує індивідуальний стиль професійної педагогічної діяльності» [4, с.7].

Аналізуючи практику роботи молодих учителів початкової школи слід констатувати що особистісний імідж як і професійний імідж педагога не формується спонтанно, а має довгий і поступовий характер роботи над собою особистості, зусиль емоційно-вольової та духовної сфери і відображується у культурі спілкування, ставленні до оточуючих, до справи, речей, свого довкілля, власного зовнішнього вигляду.

Особливу значущість у руслі визначеного напряму дослідження набуває роль мистецтва, його виховного потенціалу як фактору впливу на процес формування компонентів іміджу майбутнього вчителя початкової школи.

Підкреслимо, що саме твори класичного мистецтва є взірцем прояву краси, прекрасного, досконалості, гармонії тощо. І як неодноразово зазначали науковці О. Олексюк, Н. Гузій, І. Зязюн, В. Орлов, О. Отич, О. Рудницька саме *Краса, Добро* та *Істина* є ціннісними категоріями, що не тільки втілюються у виразності естетичних форм та досконалості творів мистецтва, але й здатні регулювати взаємодію між усіма учасниками освітнього процесі.

Споглядаючи та аналізуючи досконалі зразки класичних творів мистецтва, милуючись їхньою геніальністю, довершеністю у майбутніх учителів початкової школи формується естетичний досвід, який в свою чергу має екстраполяцію на внутрішню *Красу особистості* як красуставлень особистості, що проявляється в освітньому процесі як краса стосунків вчителя та учнів і виражає сприйняття і творення ними гармонії власного буття і навколишнього світу. Як нами неодноразово вже підкреслювалося раніше «відчуття та розуміння вчителем *Краси* підвищує здатність до співробітництва, до духовної та інтелектуальної насиченості педагогічного процесу»[2, с.204]..

Феномен *Краси* педагогічної дії за поглядами І. Зязюна та його послідовницею О. Отич полягає в тому, що «науково-мистецька» педагогічна дія спрямована водночас на три сфери особистості: інтелектуальну, афективну і вольову [3, с.38].

Доречним буде наведення прикладів завдань естетичного спрямування в процесі вивчення студентами першого курсу навчальної дисципліни «Імідж сучасного педагога та культура мовлення» в НПУ ім. М. Драгоманова спеціальності «Початкова освіта». Так, студентам пропонувалися створення презентацій, які б відображали втілення образу вчителя у різних творах мистецтва (творах живопису, літературні творах, скульптурних композиціях, кінофільмах) тощо. Також цікавий досвід здобули студенти під час критичного аналізу художніх кінофільмів про шкільне життя та пошуку втілення елементів педагогічної техніки у вчительських персонажах (зовнішньому вигляді, жестах, міміці, характері спілкування, поведінці), знаходження, що саме заслуговує схвалення і поводом для наслідування, а який створений імідж є негативним і є заслуговує критиці.

Слід констатувати, що спілкування з мистецтвом майбутніх вчителів початкової школи забезпечує естетизацію змісту педагогічної підготовки, що в свою

чергу знаходить відбиття у культурі поведінки, життєвих цінностях, в презентабельності зовнішнього вигляду особистості майбутнього вчителя. Це проявляється у підібраному з естетичним смаком одязі, зачісці, макіяжі, поставі, і доповнюється культурою вербальних (інтонацією, силою голосу, дикцією, темпоритмом мовлення, його точністю, логічністю, виразністю) та невербальних (кінесика, проксеміка, такесика) засобів взаємодії з учасниками освітнього процесу.

Таким чином, «доцільне використання виразних та зображувальних можливостей видів мистецтва під час вивчення дисциплін загально-педагогічної спрямованості оживлює освітній процес не мистецьких спеціальностей, дозволяє розширювати естетичний досвід майбутніх вчителів початкової школи, активізувати їх творчу уяву, знаходити вдалі мистецькі асоціації, формує тезаурус, світогляд і в цілому сприяє більш усвідомленому засвоєнню важливих теоретичних педагогічних положень, принципів, понять і т.п». [1, с.191].

Література

1. Лук`янченко О. М. Формування ціннісних орієнтацій майбутніх учителів початкової школи засобами мистецтва *Освітній простір України*. 2018. № 14 С. 190-196. URL: http://lib.pnu.edu.ua:8080/handle/123456789/520
2. Лук`янченко О. М Естетичні засади формування іміджу майбутнього вчителя НУШ. Humanities science current issues: Interuniversity collection of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University Young Scientists Research Papers / [editors-compilers M. Pantyuk, A. Dushnyi, V. Ilnytskyi, I. Zymomrya]. Drohobych: Publishing House „Helvetica", 2022. Issue 47. Volume P. 202 -206
   DOI https://doi.org/10.24919/2308-4863/47-3-32v
   URL: http://www.aphn-journal.in.ua/archive/47_2022/part_3/47-3_2022.pdf#page=202
3. Отич О. М. Етико-естетичні засади педагогічної дії. В кн: Естетичні та етичні основи розвитку педагогічної майстерності викладачів вищих педагогічних навчальних закладів: упоряд. Л. Н. Штома. наук. ред. І. А. Зязюн. Кіровоград, 2013. 150 с. С. 35-49
   URL: https://core.ac.uk/download/pdf/154283918.pdf
4. Прус Н. О. Формування професійного іміджу майбутнього викладача іноземних мов: Автореф. дис. 13.00.04. Харківський нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля». Дніпро, 2017. 20 с.
   URL:https://duan.edu.ua/images/head/Science/UA/Academic_Council/K_08_120_02/20238.pdf
5. Професійний стандарт вчителя початкових класів, вчителя ЗЗСО, вчителя з початкової освіти від 29.12. 2020 р. https://mon.gov.ua/ua/news/zatverdzheno-profstandart-vchitelya-pochatkovih-klasiv-vchitelya-zakladu-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i-vchitelya-z-pochatkovoyi-osviti
6. Хуртенко О. В. Структура професійного іміджу молодого педагога та фактори, що впливають на його формування. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2017. Вип.21. С. 194-202

Т. Лясківська,
здобувач ОС «магістр»
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
T. Liaskivska,
master's student,
Vinnytsia Mykhailo Kotsubynsky
State Pedagogical University

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ДИЗАЙНУ І ТЕХНОЛОГІЙ

DEVELOPMENT OF CREATIVE ABILITIES OF JUNIOR HIGH SCHOOL STUDENTS IN DESIGN AND TECHNOLOGY LESSONS.

Анотація.*Стаття присвячена аналізу та характеристиці найновішим технологіям формування творчих здібностей учнів на уроках дизайну і технологій, а саме: проектним технологіям; технологіям інтерактивного навчання та інформаційно-комунікаційним технологіям. Також розповідається про кожну технології, а ще охарактеризовані дані методи, які ефективно сприяють формуванню творчих здібностей школярів на уроках дизайну і технологій. А токаж подано аналіз зазначеної проблеми відомими науковцями.*

Abstract. *The article is devoted to the analysis and characteristics of the latest technologies for the formation of students' creative abilities in design and technology lessons, namely: design technologies; interactive learning technologies and information and communication technologies. Each technology is also described, and these methods are also characterized, which effectively contribute to the formation of creative abilities of schoolchildren in design and technology lessons. It also tells about the analysis of the specified problem by well-known scientists.*

Ключові слова*: творчі здібності учнів, методика викладання на уроках дизайну і технологій, проектна технологія, технологія інтерактивного навчання, інформаційно-комунікаційні технології.*

Key words: *creative abilities of the pupils, technique of labor training, design technology, technology of interactive training, information and communication technologies.*

Доволі часто людині під час практичної чи теоретичної діяльності доводиться зіштовхуватися з незрозумілими чи нестандартними ситуаціями, які неможливо пояснити за допомогою розміркувань та наявних понять. Трапляються також проблеми, які не вдається вирішити найпростішими методами та способоми, адже світ швидкоплинний. Тож, сучасна людина повинна вміти орієнтуватися в потоці науково-технічному просторі самостійно, покладаючись на власний досвід та

здібності. Саме тому потрібна докорінна зміна концепцій у вихованні зрослого покоління, що сприятиме його належному творчому розвиткові й подальшій реалізації природних здібностей.

Нагальна потреба в цілеспрямованому розвитку творчих здібностей учнів виражається в наступних аспектах:

– потрібно, щоб в дітей розвивалися творчі здібності та потенціал відповідно до сучасних тенденцій та суспільства;

– у дітей молодшого шкільного віку необхідно розвинути творчі здібності у різноманітній діяльності, адже розвиток суспільства дуже швидкий в будь яких сферах діяльності;

– необхідно мотивувати учнів до розвитку творчих здібностей та до їхнього художньо-естетичне сприйняття навколишнього світу.

Трудове виховання займає важливу роль у розвитку творчих здібностей учнів. Правильній підхід на уроках дизайну і технологій та належне мотивування учнів дозволить їм швидше адаптуватися до умов сучасного світу, навчитися виробляти власну критичну оцінку, впевнено відстоювати позицію, а також реалізувати творчі нахили в напрямі технічної естетики та художнього ремесла.

Проблему розвитку творчих здібностей учнів у навчально-виховному процесі вивчали вітчизняні та зарубіжні педагоги та психологи минулого та сучасності: Ш.Амонашвілі, В. Ігнатьєв, В. Моляко, І. Підласий, Г. Сиротенко, Н. Слюсаренко, В.Сухомлинський, С. Шацький, Г. Шляхова та ін. Умови розвитку творчих здібностей та психологічних аспектів творчої діяльності особистості розкрито в працях, А.Антонова, І. Волощука, Р. Гуревича, Л. Денисенко, О. Матюшкіна, С. Сисоєвої, М.Скаткіна та ін. З-поміж чисельної кількості праць, дослідження, присвячені розвитку творчих здібностей учнів на уроках технічної праці, займають незначне місце.

Науковці (Є. Антонович, В. Барадулін, Т. Кара-Васильєва, Н. Мамчур, Б.Нещумов, Л. Оршанський, В. Радкевич, В. Титаренко, Д. Тхоржевський, А.Хворостов та ін.) зазначають, що засоби декоративно- прикладного мистецтва, якими вчитель дизайну і технологій здатен вплинути на свідомість дитини, покликані викликати в неї глибоке розуміння значущості власної особистості та загальної користі, яку вона хоче і може принести суспільству.

Педагогічна наука перебуває на позиціях того, що основою всебічного розвитку особистості є така діяльність, яка вможливлює розвиток її нахилів та творчих задатків, розкриває здібності, формує інтереси, виховує самостійність, активність і винахідливість, тобто така діяльність, яка створює умови для дитячої творчості. Ю.Трофімов стверджує, що в складних і мінливих умовах, найкраще орієнтується, приймає рішення, працює людина творча, гнучка, креативна, здатна до генерування і використання нового (нових ідей і задумів, нових підходів, нових рішень). Творчість не виростає на порожньому місій, творчість – властивість, зазвичай, професіоналів, які ефективно працюють у відповідній галузі. Творчість базується на розвинених мислення та уяви. [2, с. 10].

Академічний тлумачний словник української мови визначає поняття «творчість» як діяльність людини, спрямовану на створення духовних і матеріальних цінностей.

«Творчість дітей – глибоко своєрідна сфера їхнього духовного життя, самовираження і самоутвердження, в якому яскраво виявляється індивідуальна самобутність кожної дитини. Цю самобутність не можливо охопити якимись правилами, єдиними і обов'язковими для всіх», – писав В. Сухомлинський [6, с. 65–66].

Під дитячою творчістю розуміють діяльність дитини, у процесі якої вона створює якісно нові для самої себе цінності. Ці цінності мають і суспільне значення, оскільки необхідні для всебічного розвитку особистості і, як наслідок, для розвитку суспільства. Інколи діти створюють речі, які мають справжню естетичну цінність, є творами мистецтва. Ще Сократ казав : «У кожній людині – сонце. Тільки дайте йому сяяти» [2, с. 56–60].

Провідним завданням сучасної школи є творчий розвиток учнів. Навчальний процес має забезпечувати засвоєння дитиною базису знань і водночас формувати досвід творчої діяльності, викликати естетичний та пізнавальний інтерес, прагнення йти шляхом власного розвитку.

Предмет «Дизайн і технології» тісно пов'язаний із розвитком творчих здібностей учнів, також він передбачає створення нових об'єктів. Педагогові на даному уроці потрібно розвинути та сформувати творчу ініціативу, відтворити ситуацію пошуку, намагатися навчати мислити та проявляти індивідуальність кожної дитини. Саме така атмосфера розвиває творчі здібності учнів. Ця атмосфера спонукає до пошуку, приваблює дітей до себе, діти починають звеселятися, задовольняти свої пізнавальні та комунікативні потреби [13].

Науковці стверджують, що творчі здібності найбільш ефективно розвиваються під час продуктивної діяльності. Творчість, оригінальність, індивідуальність виявляються у щонайменшому відході від еталону. Тож, однією з провідних цілей у роботі з дітьми є спеціальне навчання прийомам і методам творчого мислення. Діти мають постійно перебувати в пошуку, відкривати несподіване, нове й оригінальне. Саме в творчих обставинах й народжуються нові ідеї, а в атмосфері творчого співробітництва – з'являються цінні думки й креативні підходи. Майже кожен урок повинен містити елементи проблемності, завдання, що активізують емоції й оцінні судження та потребують самостійного пошуку [14, с. 19–20].

Кожен із методів, які використовує вчитель дизайну і технологій, залежно від ситуації, може реалізуватися в різних формах, включати різний перелік прийомів. Це можуть бути індивідуальні заняття, групові чи масові. Інформація може доноситися до учнів вербальним шляхом, засвоюватися в практичній діяльності, передбачати використання різних дидактичних засобів. Проте, головним є спрямованість учителя на допомогу учневі в розвитку його технічної творчості та, зокрема, творчого мислення. Саме творче мислення сприяє формуванню вмінь зосереджувати увагу на важливих фактах, а також вирішувати проблеми поетапно, робити висновки та

узагальнення. Тож, для розвитку творчого мислення учнів потрібно відбирати такі технічні проблеми, які будуть максимально наближені до реальних ситуацій і розвиватимуть оригінальність мислення школярів.

Проаналізувавши передовий досвід науковців, ми можемо визначити засоби, які, на нашу думку, є найефективнішими для формування творчого мислення учнів на уроках дизайну і технологій. Серед них: проектна технологія; технологія інтерактивного навчання; інформаційно- комунікаційні технології. Коротко схарактеризуємо їх.

Проектна технологія. Метод проектів започаткувався в педагогіці США ще в 20-і роки ХХ ст. під назвою «метод проблем». Реалізовувався в педагогічних поглядах Джона Дьюї. Під проектами в той час розумівся цільовий акт діяльності дитини, в основу якого клався її інтерес. Проектне навчання має особистісно-орієнтований характер, оскільки воно орієнтується на самостійну діяльність учнів – індивідуальну, парну або групову. Передбачає розв'язання учнем або групою учнів певної проблеми, яка вимагає, з одного боку, використання різних засобів та методів навчання, з іншого – інтегрування знань та умінь із різних галузей як інтелектуальної, так і практичної діяльності [7, с. 110–115].

Технологія проектів об'єднує прагматичні та академічні знання. Метою якого є створення оригінального виробу або проекту. Це дасть можливість розвинути творчі здібності дітей та проявити індивідуальність.

Робота над проектами на уроках дизайну і технологій передбачає, передусім, виготовлення різноманітних виробів, які використовуються в сучасному житті. Саме ця обставина робить проектну діяльність найкращим способом мотивації навчання, оскільки враховує потреби та можливості дітей. До того ж робота над проектом передбачає індивідуальний та диференційований підхід, розвиває творче мислення, забезпечує поєднання теоретичних знань із практикою. Задля розширення кола можливих об'єктів проектування, що будуть посильні й цікаві учням, використовують різні джерела інформації та ЗМІ: журнали, книги, телебачення, Інтернет, залучають дітей до створення та систематичного поповнення «банку ідей». Отриманий готовий матеріальний продукт (виріб), який можна продемонструвати іншим, породжує в учнів відчуття задоволення працею, підвищує власну самооцінку. Тому презентацію проектів варто проводити у вигляді виставок, тематичних конкурсів, фестивалів, запрошуючи гостей і батьків [4, с. 155–168].

Технологія інтерактивного навчання. Як зазначає О. Пометун, сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається тільки шляхом постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де й учень, й учитель рівноправні, рівнозначні суб'єкти навчання, розуміють, що вони роблять, рефлектують з приводу того, що вони знають, вміють і здійснюють. Учитель в інтерактивному навчанні виступає як організатор процесу навчання, консультант, який ніколи не «замикає» навчальний процес на собі. Головним у процесі інтерактивного навчання є зв'язки між учнями, їх взаємодія і співпраця. Результати навчання досягаються взаємними

зусиллями його учасників. Учні беруть на себе взаємну відповідальність за результати навчання та за моральні якості, які формуються в навчально-виховному процесі [9, с. 34–37]. На сьогодні в Україні відомо чотири групи методів інтерактивного навчання.

Інтерактивні методи:

1. Методи кооперативного навчання («Робота в парах»; «Робота в групах»; «Коло ідей»; «Акваріум»; «Два – чотири – всі разом; «Ротаційні трійки»).

2. Методи колективно-групового навчання («Мікрофон»; «Мозковий штурм»; «Ажурна пилка»; «Навчаючи – вчуся»; «Незакінчені речення»; «Дерево рішень»);

3. Методи й технології ситуативного моделювання («Імітаційні ігри»; «Рольова гра»; «Судове слухання»; «Громадські слухання»).

4.Методи й технології опрацювання («Займи позицію»; «Шкала думок»; «Дискусія»; «Зміни позицію»; «Оцінювальна дискусія»; «Дебати»).

Зазвичай інтерактивні методики спрацьовують найбільш ефективно в умовах групової і парної форм організації навчально-трудової діяльності учнів. Групову роботу на уроках дизайну і технологій варто використовувати на всіх етапах засвоєння навчального матеріалу, та найбільш результативним вона є на етапах актуалізації опорних знань та закріплення матеріалу, а також під час практичної роботи [9, с. 90–96].

На сьогодні є актуальний потік нової інформації із ЗМІ та засобами комп'ютерних технологій. Великий час проведений за комп'ютером спричиняють великий вплив на дитячу психіку та сприйняття навколишнього середовища, змінюють захоплення.

Раніше інформацію з будь-якої теми учні могли отримати з різних джерел – підручник, довідкова література, слово вчителя, конспект уроку тощо, тобто переважно вербальним шляхом. Але, сьогодні цього недостатньо. Із огляду на сучасні потреби школярів, учитель повинен вносити в навчальний процес нові методи подачі інформації, що спираються на потужну платформу комп'ютерних технологій. ІКТ (інформаційно-комунікаційні технології) – це процеси і методи взаємодії з інформацією, які здійснюються із застосуванням пристроїв обчислювальної техніки, а також засобів телекомунікації [5, с. 55–58].

Комп'ютер, при цьому реалізовує функції як учителя (є джерелом навчальної інформації, наочним посібником, тренажером, засобом діагностики й контролю), так і робочого інструменту (для підготовки текстів, їх зберігання, графічної обробки інформації, обчислення тощо) [5, с. 60].

Застосування комп'ютерів на уроках дизайну і технологій є доцільним для ілюстрації й візуалізації навчальної інформації; маніпулювання з нею – конструювання й масштабування, перенесення й деформування; демонстрації й моделювання різноманітних процесів і явищ; поглиблення знань про предметний учнів.

Широке використання комп'ютерних програм і педагогічних програмних засобів, доступ до ресурсів мережі Інтернет як в класі, так і вдома, створює належні

умови для формування в учнів здатності до пошуку й обробки інформації, її перетворення в інші форми (таблиця, ілюстрація, презентація), презентації. Усе це вносить в урок елементи творчості, натхнення, робить урок більш цікавим і насиченим.

Наприклад, використання комп'ютера на уроках дизайну і технологій під час подачі нового навчального матеріалу є дієвим способом вивчення й дослідження складних виробничих і технологічних процесів, що робить їх більш зрозумілими. Ілюстрації особливо потрібні тоді, коли об'єкти недоступні для безпосереднього спостереження, або коли потрібно показати велику кількість об'єктів із дрібними деталями. Використання презентацій таких об'єктів допомагає оптимізувати навчання, активізувати увагу учнів на найважливішій інформації, поетапно продемонструвати виготовлення виробу, порядок роботи, обладнання й інструменти, технологічну картку, зразки готових виробів [14, с. 18–25].

ІКТ дуже привабливі й для вчителів, оскільки допомагають їм краще оцінити здібності й знання учня, зрозуміти його, спонукають шукати нові, нетрадиційні форми і методи навчання, стимулюють його професійний зріст і подальше освоєння комп'ютера й віртуального світу.

Сучасні проектні, інтерактивні та інформаційно-комунікативні технології, побудовані на основі використання комп'ютерних засобів методи й прийоми дизайну і технологій, сприяють розвитку творчого потенціалу та формуванню творчого мислення учнів. При виборі форм та методів, а також змісту навчально-трудової діяльності учнів особливу увагу необхідно приділяти їх правильному застосуванню, зосереджувати зусилля на розвитку технічно-конструкторського мислення школярів.

Література

1. Дабіжа Л.П. (2016). Використання навчальних комп'ютерних програм у образотворчій діяльності молодших школярів. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць. Вип. 46. 2016. С. 13-17.
2. Від ремесла до творчості : Збірник [упорядкув. Ю. Г. Легенький]. Київ : Час, 2018. 152 с.
3. Захарченко Р. О. Виховання в школярів національної свідомості . Трудова підготовка в закладах освіти. 2018. No 2. С. 26–27.
4. Коберник О. М. Трудове навчання в школі: проектно-технологічна діяльність. Харків : Видавнича група «Основа», 2020. 255 с.
5. Коберник О. М. Інноваційні педагогічні технології у трудовому навчанні: [навч.-метод. посібник]. Тернопіль-Умань, 2017. 208 с.
6. Конишева Н. М. Конструювання як засіб розвитку молодших школярів на уроках ручної праці : [посіб. для вчит. і студ. пед. вузів]. Київ : Флінта, 2020. –68 с.
7. Косогова О. О. Метод проектів у практиці сучасної школи. Харків : «Ранок», 2021. 144 с.
8. Лисенко С. Про проекти. Відкритий урок. 2013. No 17. С. 17–18.
9. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : [наук.-метод. посіб.]. Київ : Видавництво А.С.К., 2014. 192 с.
10. Старовойт Л.В., Ліхіцька Л.М. Розвиток художньо-творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами декоративно-ужиткового мистецтва. Сучасні інформаційні

технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Випуск 64., 2022. С.147-160
11. Тодосієнко Н. Л. Формування естетичного сприймання у молодших школярів засобами української пісенної творчості. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Київ ; Вінниця, 2018. Вип. 52. С.192–196.
12. Shykyrynska O. Creating interactive presentations at Geniall.ly: methodological aspect // Sustainable Development: Modern Theories and Best Practices : Materials of the Monthly International Scientific and Practical Conference / Gen. Edit. Olha Prokopenko, Tallinn: Teadmus OÜ, 2021. – p.31-32.
13. Starovoit L. Psychological and pedagogical aspects of preschoolers creative development in the process of creative labor training. Zbior artykułow naukowych. Konferencji Miedzynarodowej Naukowo-Praktycznej " Pedagogika.Wspołczesne tendencje w nauce i edukacji ". Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2016. – P. 84-87
14. Шляхова Г. Г. Розвиток творчих здібностей на заняттях з трудового навчання. Донецьк, 2022. С. 18–25.

І. Мазур,
кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри музикознавства, інструментальної підготовки
та методики музичної освіти,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
I. Mazur,
candidate of study of art
associate professor of the department of musicology, instrumental training
and methods of music education
Khmelnytsyi humanitarian and pedagogical academy

АСПЕКТИ АКТИВІЗАЦІЇ МУЗИЧНОГО МИСЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІН МУЗИЧНО-ТЕОРЕТИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ

ASPECTS OF THE ACTIVATION OF MUSICAL THINKING OF STUDENTS OF HIGHER EDUCATION IN THE PROCESS OF STUDYING MUSIC-THEORETICAL DISCIPLINES

Анотація. *У статті визначено специфіку та сутність музичного мислення. Розглянуто особливості функціонування музичного мистецтва. З'ясовано умови і обґрунтовано методичні підходи активізації музичного мислення здобувачів вищої освіти в процесі вивчення дисциплін музично-теоретичного спрямування.*

Abstarct. *The article defines the specificity and essence of musical thinking, considers the peculiarities of the functioning of musical art. The conditions for the activation of the musical thinking of students of higher education sn the process of studying the disciplines of music-theoretical orientation have been clarified and justified.*

Ключові слова:*музичне мислення,творчо-пізнавальна діяльність,здобувачі вищої освіти, дисципліни музично-теоретичного спрямування.*

Keywords: *musical thinking, creative-cognitive activity, students of higher education, musical-theoretical disciplines.*

Музичне мислення має розглядатися як один із пріоритетних чинників в процесі цілісного сприйняття оточуючого світу, формування переконань, поглядів і системи духовно-моральних цінностей особистості. Питання активізації музичного мислення в процесі вивчення дисциплін музично-теоретичного спрямування вважається актуальним і потребує комплексного й досконального вивчення в умовах кардинальних та інноваційних змін сучасного освітянського простору. Основні теоретичні питання, пов'язані з вивченням мислення людини, знайшли висвітлення в багатьох ґрунтовних дослідженнях і розробках відомих українських й закордонних вчених. Означена проблематика розглядається такими галузями науки як філософія, психологія, музикознавство, культурологія, педагогіка тощо.

Аналіз дослідницьких праць дозволяє окреслити особливості спрямування та специфіку наукових розробок: висвітлення сутності інтонаційної природи музичного мислення; визначення специфіки й особливостей слухацького сприйняття як пріоритетної категорії музичного мислення; виявлення та обґрунтування логіко-конструктивних принципів організації звукового простору; з'ясування рівня образно-асоціативного осмислення музики; визначення й уточнення функціонального значення музичних здібностей в процесі розвитку музичного мислення; розробка педагогічних методів і технологій формування музичного мислення у здобувачів вищої освіти в процесі вивчення дисциплін музично-теоретичного спрямування. Концептуально важливі і суттєво визначальні положення, які обумовлюють своєрідність і специфічність музичного мислення, мають розглядатися в контексті активного самовираження особистості у навчальній діяльності.

Широке спектральне коло визначення категорії «музичне мислення» в межах музикознавства зумовлює його неоднозначність і пояснює відсутність у наукових джерелах єдиного підходу й визначеного погляду стосовно дефініції обраної категорії. Доцільним в аспекті обраної проблематики є виділення п'яти характерних проявів цього феномена: мислення музикою; музичне мислення; мислення в музиці; музика як мислення; мислення як музика. Музикознавча традиція виводить категорію «музичне мислення» на рівень «мегапоняття», семантичний діапазон якого – від «світового» (еволюція музичних мов в етнічно-культурній площині), «історичного» (процес цілісного й комплексного розвитку музичного мистецтва за вертикальним (хронологічним) й горизонтальним (територіально-культурним) рівнями) до «текстуального» (творчого процесу, зафіксованого у нотному тексті і комунікативно спрямованого на суб'єкта, що сприймає і дешифрує цей текст).

Незважаючи на наявність у сучасному науковому просторі значної кількості різноманітних й багатовекторних поглядів і визначень стосовно категорії «музичне мислення», зазначимо, що музичне мислення, в контексті обраної проблематики,

доцільно розглядати як: 1) виявлення загальнолюдського мислення у філософсько-психологічному розумінні; 2) вид творчого художнього мислення із урахуванням його загальнохудожніх і специфічних музичних особливостей. Розглядаючи дефініцію категорії «мислення», маємо визначити, що процес мислення – це найвищий ступінь людського пізнання, що дозволяє отримувати інформацію та відповідні знання про такі об'єкти, властивості й відношення оточуючої реальності, які не можуть бути безпосередньо сприйняті на чуттєвому рівні.

Дослідження мислення як загальної філософсько-психологічної категорії, надає можливість стверджувати, що цей процес передбачає відображення об'єктивної дійсності. Враховуючи специфічність художнього мислення, до якого безперечно відноситься музичне мислення, доцільно звернути увагу на зміщення ракурсу об'єкта відображення у напрям своєрідної художньої дійсності. Створення музичних композицій, їх осягнення у сприйманні та усвідомленні, виконання і транслювання у виконанні є тим спільним полем, що дає можливість розглядати музичне мислення як окремий компонент загального художнього мислення. Музичне мислення доцільно розглядати як творчо-пізнавальну діяльність, яка спрямована на визначення й усвідомлення художнього змістовного навантаження образів мистецтва, з подальшим відтворенням їх в різних видах музичної діяльності.

Сутність і специфіка змістовного навантаження категорії «музичне мислення» відображається в наступних аспектах: розуміння та визначення змістовного наповнення музичного твору; охоплення й усвідомлення цілісності музичного процесу (музично-слухові уявлення та інтерпретація акустичних вражень); інформаційна наповненість, емоційно-почуттєва образна сфера музичного твору; інтерперсональна метакогниція; індивідуальний інтонаційний відбір другого рівня (своєрідні інтонаційні накопичувачі), мелодична й метро-ритмічна організація; практичні розумові дії та активна уявна діяльність; процесуальність і багаторівневість; індивідуальна творча спрямованість (оригінальність імпровізації, межа ритмічних, мелодичних, гармонічних та стилістичних пріоритетів); рефлексивне управління й рефлексивне моделювання (активізація засобів та властивостей екстенсивності, гнучкості, оригінальності, тональних, ритмічних образів та синтаксису).

Специфіка музичного мистецтва полягає у постійному становленні художньої думки у звуковій матерії. Розгортання процесу звукоуявлення у часовому вимірі й просторі знаходить оформлення й реалізацію у феномені музичного мислення, який характеризується як процес інтонування. Цей аспект надає можливість стверджувати, що процес музичного мислення доцільно визначити як мислення музикою, на відміну від мислення про музику. В означеному розумінні сутності музичного мислення процес інтонування стає визначальним і безпосереднім показником діяльності музичного мислення, пріоритетною складовою цього процесу, який визначає його сутність.

Важливим і визначальним чинником в процесі функціонування навчально-педагогічної системи при вивченні дисциплін музично-теоретичного спрямування має

вважатися розвинуте музичне мислення, яке передбачає досягнення відповідного і специфічного рівня слухацької культури, в якій матеріалом уявного процесу стають слухові звукові структури, коли потік музичних уявлень визначає суттєвість форми мислення.

Розглядаючи процес музичного мислення як єдність механізму пізнавальної та творчо-перетворювальної діяльності особистості необхідно зазначити існування певної специфіки його функціонування в різних видах музичної діяльності. Це визначає особливості методичних підходів формування музичного мислення в умовах різних видів діяльності, що передбачається логікою і послідовністю розгортання наступних етапів: процес пізнання музики відбувається завдяки руху від звуку, образу до поняття; творча конструктивна й виконавська музична діяльність спрямовується від поняття до образу, звуку. Ця особливість визначає специфіку й особливості основних складових методичної системи активізації музичного мислення, двоетапність її функціонування: методичне забезпечення роботи з активізації музичного мислення в процесі пізнання музики, що передбачає процес сприймання й аналізу музичних творів; методичне забезпечення роботи з активізації музичного мислення в процесі творчої музичної діяльності, які реалізуються у виконавській та конструктивній музичній діяльності.

Врахування особливостей активізації музичного мислення дозволяє визначити основний напрям діяльності, яка спрямована на процес активізації музичного мислення й передбачає необхідність комплексного, цілісного підходу до формування означеного виду мислення як системи, в якій наявність компонентів має розглядатися не тільки окремо із врахуванням власних особливостей, але й у взаємодії кожної зі складових системи. Це дозволяє чітко визначити та окреслити коло практичних завдань, які мають вирішуватися в навчальному процесі і дозволять активізувати музичне мислення здобувачів вищої освіти в процесі вивчення дисциплін музично-теоретичного спрямування.

В процесі формування основних компонентів музичного мислення й з метою його активізації у здобувачів вищої освіти необхідним і доцільним є вирішення наступних завдань: сприяння виникненню інтересу до музичного мистецтва, активізація моментів зацікавленості й залученості, бажання знайомитися з творами музичного мистецтва з метою кращого їх розуміння; формування усвідомлення значення і ролі музичного мистецтва в процесі особистісного становлення; наявність потреби у взаємодії з творами музичного мистецтва; розуміння необхідності прикладання комплексу зусиль для оволодіння кращими надбаннями загальної й музичної культури, мотивації до здійснення цих зусиль; формування активної позиції в процесі спілкування з творами музичного мистецтва, бажання приймати участь у різноманітних видах діяльності творчого спрямування. Необхідними та пріоритетними в процесі активізації музичного мислення здобувачів вищої освіти в процесі вивчення музично-теоретичних дисциплін мають стати наступні положення: забезпечення процесу оволодіння здобувачами вищої освіти основними базовими

музично-теоретичними знаннями, вивчення яких передбачається програмними навчальними документами дисциплін музично-теоретичного спрямування.

Визначальними та важливими в процесі активізації музичного мислення здобувачів вищої освіти є наступні положення: забезпечення процесу оволодіння основними навчально-програмними музично-теоретичними знаннями; формування сфери внутрішньо-слухових уявлень; ознайомлення з основними засобами музичної виразності, усвідомлення специфічних норм і принципів музичного мовлення; формування у здобувачів вищої освіти комплексу музично-історичних знань, здатності орієнтуватися у музично-стильовому та культурно-історичному контекстах; розвиток й активізація основних операцій процесу мислення (порівняння, аналіз, синтез, узагальнення, абстрагування) на матеріалі музичного мистецтва; формування здатності створювати оцінне судження, формулювати й аргументувати свою думку, спираючись на наявні знання та досвід; формування вмінь рефлексії з приводу спілкування з музикою.

Активізація музичного мислення здобувачів вищої освіти пов'язана зі специфікою функціонування музичного мистецтва у просторі й часі. Враховуючи усі особливості й чинники цього процесуального явища, зазначимо, що необхідним є розвиток творчого мислення у процесі сприймання музики як продуктивної розумової діяльності слухача, спрямованої на усвідомлення й особисте тлумачення художньо-образних ідей, втілених в інтонаційному просторі звучання музичних творів. У процесі вивчення навчального матеріалу дисциплін музично-теоретичного спрямування виділяються наступні види аналізу творів: структурний аналіз музичних композицій, в процесі якого відбувається набуття та осмислення значення й ролі основних засобів музичної виразності в процесі розгортання твору; визначення важливих компонентів музичної мови, особливостей та специфіки композиційної структури, усвідомлення їх ролі в розкритті художнього образу музичного твору; емоційно-змістовний аналіз музичних композицій, основною метою якого є поглиблене емоційно-чуттєве переживання музики; емоційно-змістовний аналіз музичного твору, який розкриває емоційний зміст твору в сукупності з його формою; аналіз-інтерпретація, що має розглядатися як один із способів пізнання музики, який передбачає його творчу реалізацію та особистісний підхід.

Підсумовуючи вищезазначене, необхідно і доцільно зауважити наступну позицію: активізація музичного мислення здобувачів вищої освіти в процесі вивчення дисциплін музично-теоретичного спрямування має розглядатися як в процесах пізнання творів музичного мистецтва, так і в продуктивних (виконавських) видах музичної діяльності. Це визначає подвійну спрямованість і векторність видів і методів навчального процесу стосовно проблеми активізації музичного мислення в процесі пізнання (сприймання та аналізу) музичних творів; методичне забезпечення роботи з активізації музичного мислення в процесі творчої (виконавської та конструктивної) музичної діяльності. Процес активізації музичного мислення здобувачів вищої освіти в процесі вивчення дисциплін музично-теоретичного спрямування має відбуватися у комплексі усіх зазначених чинників, що сприятиме його результативності.

Література

1. Ільченко О. О. Питання сутності і структури музичного мислення. *Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського* : збірник наукових праць. Київ, 2003. Вип. 9. 150 с.
2. Котляревський І. А. Парадигматичні аспекти розвитку понятійного апарату музикознавства. *Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського* / ред.-упор. О. С. Тимошенко. Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2000. Вип. 7. С. 31–33.
3. Москаленко В. Г. До визначення поняття «музичне мислення». *Українське музикознавство* : зб. ст. Київ : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 1998. Вип. 28. С. 48–53.
4. Пясковський І. Б. Логіка музичного мислення : монографія. Київ : Музична Україна, 1987. 182 с.

С. Мальов,
здобувач ступеня вищої освіти
«доктор філософії»
Вінницького державного
педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
S. Malov,
master'sstudent
Vinnytsia Mykhailo Kotsubynsky
State Pedagogical University

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА У КОНТЕКСТІ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДХОДІВ

AESTHETIC EDUCATION OF PRIVATE SCHOOL STUDENTS THROUGH THE MEANS OF ART IN THE CONTEXT OF INNOVATIVE APPROACHES

Анотація. *У статті розкрито сутність понять, спрямованих на активізацію процесу естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку – «мистецтво», «художньо-педагогічна технологія», «інноваційний підхід», «художньо-естетична діяльність»; розглянуто зміст естетичних компетентностей учнів початкових класів та інноваційної підготовки на уроках мистецтва. Запропоновано інноваційні технології, спрямовані на активізацію креативності молодших школярів.*

Abstarct. *The article reveals the essence of concepts aimed at activating the process of aesthetic education of children of primary school age - "art", "artistic and pedagogical technology", "innovative approach", "artistic and aesthetic activity"; the content of aesthetic competences of elementary school students and innovative training in art classes are considered. Innovative technologies aimed at activating the creativity of younger schoolchildren are proposed.*

Ключові слова*: естетичне виховання, інноваційний підхід, мистецька освіта, мистецтво, молодший шкільний вік.*

***Key words**: aesthetic education, innovative approach, art education, art, primary school age.*

Реформування сучасної освіти в Україні у світлі сучасних концепцій виховання, в умовах гуманізації та демократизації суспільства вимагає особливої уваги до проблеми упровадження інновацій в освітній процес. На порядку денному постале важливе завдання пошуку ефективних шляхів та співробітництві всіх суб'єктів підготовки, зорієнтованість на інноваційні підходи, новітні моделі, сучасні педагогічні технології, які забезпечили б підготовку науково-педагогічних кадрів, зокрема розробку та дослідження інноваційних шляхів і методів, впровадження їх в традиційні форми виховання підростаючого покоління в Україні. Такі завдання відображені в основних концептуальних положеннях розвитку педагогічної освіти, зокрема в таких нормативних державних документах, як «Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді», Закон України «Про освіту», «Концепція розвитку педагогічної освіти», «Стратегія національно-патріотичного виховання» та інших інструктивних документах МОН України.

У світлі сучасних концепцій виховання, зростає соціальна роль творчої особистості – носія нових ціннісних орієнтацій, для якого притаманні високий рівень духовності, загальної та естетичної культури. Особливого значення в цьому процесі набуває початкова школа, де у молодших школярів пробуджується інтерес до мистецтва, відбувається залучення художньо-творчої діяльності, формуються естетичні смаки, почуття відповідальності за збереження культурних надбань суспільства.

Актуальною проблемою сучасного суспільства є потреба формування у підростаючого покоління цілісного відчуття дійсності, забезпечення розвитку естетичних ідеалів та смаків у дітей молодшого шкільного віку. Також, актуальність проблеми дослідження, ґрунтовний аналіз наукових праць підсилюється необхідністю використання сучасних інноваційних технологій у процесі естетичного розвитку дітей молодшого шкільного віку. Аналізуючи суперечності, проблеми і парадокси, що характерні для сучасної системи педагогічної освіти, Н. Лазаренко акцентує: «Сучасна наукова думка, іноді не враховує духовності, творчості, психологічних потреб людини. Тому останнім часом науковці відкривають нові можливості для отримання передового досвіду в галузі гуманітарних наук і мистецтва, що сприяє відновленню рівноваги між розвитком творчості та найсучасніших досягнень науки, технологій, математики» [12, с. 6]. Сучасним інноваційним методологічним підходам в організації педагогічної освіти також приділяє значну увагу в своїх наукових дослідженнях А. Коломієць [10]. Підґрунтям дослідницького пошуку послугували деякі ідеї щодо вдосконалення системи педагогічної освіти таких науковців як О. Акімова, Р. Гуревич, О. Дубасенюк, А. Коломієць, В. Кремень, Л. Лук'янова, Н. Лазаренко, Н. Ничкало, В. Шахов.

Естетичне виховання особистості є предметом наукових досліджень багатьох учених. Проблеми формування естетичних смаків, потреб та інтересів дітей в умовах

сучасного соціокультурного простору, які розглядалася дослідниками вікової психології та психології мистецтва і творчості (І. Бех); представниками педагогічної сфери в галузі вивчення естетичної культури (І. Зязюн, Н. Миропольська); представниками авторських концепцій і програм формування у дітей естетичних ідеалів та ціннісних орієнтацій (О. Рудницька, Е. Печерська); теоретиками поліхудожнього виховання (Л. Масол, О. Щолокова); реформування мистецької освіти та музично-естетичного виховання в Україні, еволюція форм і методів навчання музики та мистецтва (Л. Коваль, Н. Мозгальова, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Ростовський, Л. Василевська-Скупа, В. Фрицюк, В.Черкасов, Г. Шевченко,). Цій проблемі присвячено також низку зарубіжних досліджень (Р. Арнхейм, А. Маслоу, Г. Рід). Питання естетичного виховання молодших школярів, фрмування ціннісних орієнтацій, узаємовплив мистецтв у межах реалізації теорії розвивального навчання одержали авторську інтерпретацію в працях таких науковців, як Б. Андрієвський, Б.Брилін, А. Щербо. Відповідний інтерес для нашого дослідження мають доробки Н. Онищенко, в яких розглянуто питання інтеграції мистецтв у естетичному розвитку школярів.

Пошук ефективних шляхів оптимізації процесу естетичного виховання учнівської молоді здійснювали сучасні дослідники: естетичного ставлення й оцінювання у дітей молодшого шкільного віку – І. Барановська, О. Демченко, Р.Добровольська, Т. Голінська, Л. Старовойт, Н. Тодосієнко.

Під час огляду наукових джерел ми спиралася на останні публікації І. Беха, Г.Філіпчука, в яких висвітлюються культурно-освітні проблеми сучасної України на основі аналізу суспільно-політичних і культурних явищ останнього періоду нашої історії, а також на дослідження у педагогічно-культурологічній царині О. Рудницької, її висновки щодо культуровідповідності освіти і виховання, які дотепер залишаються актуальними. «Наголосимо, – стверджує І. Бех, – що стан сучасної цивілізації характеризується тим, що культура дистанціюється від практики і стає більш автономною, розвивається за своїм самостійним внутрішнім іманентним законом. Таким чином, все багатство культури виявляється не сповна затребуваним» [2, с. 301].

Отже, інноваційний підхід – це специфічна, сукупність способів, прийомів, ставлень, що відображають динамізм і змінність сучасного суспільства та забезпечують адекватні цим змінам стимулювання новаторських ідей, розвиток інноваційної здатності людини, реалізацію інноваційної діяльності фахівців у процесі їхньої діяльності, створення інноваційного середовища. Поряд із наявними вже традиційними підходами, є необхідність упровадження нових поглядів і нових моделей освітнього процесу. У традиційних підходах притаманні певні фрагментарність, роздільність, ізольованість у часі. Величезним і поки-що сповна не затребуваним потенціалом для успішної реалізації цього завдання володіє естетичне виховання. Воно закладає в дитячому віці основоположні цінності, орієнтири, переконання, які в майбутньому визначатимуть життєву позицію і стратегію

поведінки дорослої людини, громадянина. Тому естетичне виховання – це водночас виховання етичне, моральне, громадянське, патріотичне.

У тлумачному словнику термін «підхід» визначається як сукупність способів, прийомів, розгляду чого-небудь, впливу на когось, щось, ставлення до когось, чогось [4]. Інноваційний підхід є одним із методологічних підходів. У працях В. Андрущенка, С. Ніколаєнка йдеться про філософське обґрунтування цілей та цінностей інновацій у сучасній освіті. Традиційна й інноваційні моделі в освіті представлено в працях М. Кладіна, В. Ляудиса; теорія та практика використання інноваційних технологій – у працях І. Дичківської, В. Стрельнікова, Г. Селевко, Д. Чернілевського. М. Аузіна та А. Возна обґрунтовують призначення інноваційної освіти, стверджуючи, що основною її метою є формування та розвиток інноваційної здатності людини: «Педагогічні інновації у сучасній школі передбачають якісно нові перетворення як цілісного педагогічного процесу, так і його складових, зокрема, мотиваційних, змістових, процесуальних та інших структурно-системних компонентів освіти, що забезпечують істотне підвищення його результативності, оптимізації. Це діяльність, пов'язана зі змінами в завданнях, методах і принципах навчання, формах організації навчання та управління цим процесом» [1, с. 56].

Можна стверджувати, що оновлення всіх зазначених компонентів потребує зміни методології навчання, «переходу з суто інформаційних, репродуктивних форм навчання на проблемно-пошукові, індивідуально-диференційовані, особистісно орієнтовані з акцентом на індивідуалізацію навчальних планів і програм» [11, с. 14]. Визначення методологічного підходу Т. Медведовської [14], що розглядає впровадження інноваційного досвіду у професійній підготовці фахівців, який вона називає інноваційно-орієнтованим. В основі такого підходу – розуміння інноваційного навчання як певної протилежності традиційному (нормативному), вона зазначає: «Значущою особливістю сучасної системи освіти є співіснування двох стратегій організації навчання: традиційної та інноваційної» [14, с. 21].

Терміни «традиційне (нормативне) навчання» та «інноваційне навчання» запропонувала група вчених у доповіді римського клубу. Вони звертають увагу світової наукової громадськості на невідповідність принципів традиційного навчання вимогам сучасного суспільства до особистості, її зростаючих пізнавальних можливостей. Відповідно надаються тлумачення двох моделей навчальної діяльності [14].

Традиційне навчання та виховання, зорієнтоване на збереження і відтворення культури, забезпечує стабільність у соціумі за рахунок переважно репродуктивної діяльності учня, формування виконавських здібностей, розвитку уваги, пам'яті.

Інноваційне – стимулює новаторські зміни в культурі, соціальному середовищі, воно орієнтоване на формування готовності особистості до динамічних змін у соціумі за рахунок розвитку здібностей до творчості, різноманітних форм мислення, а також здатності до співробітництва з іншими людьми.

Таким чином, узагальнюючи вищезазначене, можна стверджувати, що інноваційно-зорієнтований підхід – це спеціальне, структурно-організоване та

функціонально-процесуальне інтегроване утворення, що відображає динамізм і змінність соціуму, забезпечуючи стимулювання новаторських змін, розвиток інноваційної здатності людини, реалізацію інноваційної діяльності фахівців в умовах сучасного динамічного суспільства, розвиток інноваційних особистісних властивостей та створення інноваційного середовища. Інноваційно-орієнтована система естетичного виховання є педагогічною системою, спрямованою на підготовку школяра до інноваційної мистецької, художньо-творчої діяльності. «Основною відмінною ознакою такої моделі є її цільова зорієнтованість на підготовку дитини до життя в умовах сучасного динамічного суспільства, що забезпечує його становлення як активного суб'єкта змін та інновацій, здатного до самостійної ініціації та реалізації інноваційної діяльності. Реалізація такої моделі потребує розроблення комплексної стратегії інноваційного розвитку, яка забезпечуватиме розвиток особистості як суб'єкта інноваційної діяльності на рівні діяльнісного, особистісного та соціального компонентів» [2, с. 22].

Вважаємо, що ефективність процесу естетичного виховання молодших школярів засобами мистецтва в контексті інноваційних підходів зросте за таких умов: формування у молодших школярів мотиваційної основи до занять з мистецтва; природовідповідність процесу естетичного виховання; реалізація інтегрованого підходу; художньо-оцінна діяльность дітей на уроках мистецтва; урахування набутого естетичного досвіду; залучення школярів до поліхудожньої діяльності; співтворчість вчителя й учнів. Розглядаючи інноваційну освітню художньо-педагогічну технологію як сукупність засобів і методів відтворення теоретично обґрунтованих процесів навчання й виховання, які дають можливість успішно реалізувати поставлені освітні цілі, можемо сказати, що інноваційно-технологічний напрям підтверджується теоретичними концепціями, серед яких можна виділити наступні теорії: теорію цілісного навчального процесу; оптимізації навчально-виховного процесу; поетапне формування розумових дій; концепція програмованого та проблемного навчання; концепція індивідуалізації та диференціації навчання; концепція перспективно-випереджального навчання; концепція акмеологічного навчання.

Таким чином, естетичне виховання постає могутнім чинником позитивного впливу на особистість, розвитку в ній кращих людських якостей, формування суспільно-політичних тенденцій, гуманістичного розвитку суспільства. «Технологія інтегрованого навчання здатна збагатити школярів знаннями, підвищити рівень їхньої культурної освіти. Міжпредметна інтеграція може більш яскраво проявитися саме в гуманітарній галузі предметів: література, образотворче мистецтво, музика, світова художня культура» [18, с. 58]. Самі предмети близькі, вони несуть у собі багаж культурних цінностей, зачіпають ті ж теми, створюють образи. «Застосування художніх технологій сприяє стимулюванню фантазії дітей, утворенню нових художніх образів, розвитку творчих здібностей, створює емоційно сприятливу атмосферу для розкриття внутрішнього потенціалу учнів, підвищує їхню працездатність і знятя психічне напруження, занурює у світ мистецького твору,

допомагає у самовдосконаленні та самореалізації особистості дитини, в її практичній творчій діяльності» [20, с. 420].

Повертаючись до вищесказаного, можна зробити висновок, що естетичне виховання молоді, залучення школярів до світу мистецтва, до художньої культури розвиває ціннісне сприймання, виховує почуття прекрасного, здатність до рефлексії, дивергентного мислення, міжособистісного і міжкультурного діалогу, розширює світоглядні межі. Завдяки цьому багатоаспектному впливу естетичне виховання збагачує духовний і ментальний світ учнів, підвищує рівень їхньої загальної культури, яка, зокрема, впливає на визначення життєвої позиції і способи поведінки.

В результаті здійсненого аналізу, можна стверджувати, що естетичне виховання – це потужний чинник виховання патріотизму, а відчуття причетності до національної культури має бути усвідомлене як один з найважливіших його компонентів. В умовах викликів сьогодення, коли наша Батьківщина фактично перебуває у стані війни, коли їй доводиться протистояти загрозі розколу, окупації, економічного руйнування, необхідно робити все можливе для консолідації здорових сил нації, зміцнення її духовного стрижня. Зокрема, в освітній системі потрібно привести до дії величезний потенціал естетичного виховання у його світоглядно-ціннісному значенні. Саме у такій парадигмі, на нашу думку, повинне відбуватися становлення нової генерації українців, наділених кращими людськими якостями, здатних приймати і долати виклики, сприяючи тим суспільному і духовному розвитку нації.

Література

1. Аузіна М. О., Возна М. О. Інноваційні процеси в освіті : навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів. Національний банк України ; Львів. б. ін-т. Львів : ЛБІ НБУ, 2003. 103 с. С. 9; 11.
2. Бех І. Д. Діалог культур у психолого-педагогічному осмисленні. Педагогічна майстерність як система професійних і мистецьких компетентностей: зб. матеріалів XI Міжнародних педагогічно-мистецьких читань пам’яті проф. О. П. Рудницької. Чернівці: Зелена Буковина, 2014. Вип. 5 (9). 398 с. С. 26-29.
3. Бех І. Д. Патріотизм без ретуші. Педагогічна майстерність як система професійних і мистецьких компетентностей: зб. матеріалів XII Міжнародних педагогічно-мистецьких читань пам’яті проф. О. П. Рудницької. Київ : ІПООД НАПН України, 2015. Вип. 6 (10). 274 с. С. 11-15.
4. Бех І. Д., Чорна К. І. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. Київ, 2014. 29 с.
5. Барановська І. Г., Андрійців О. М. Методичні засади художньо-естетичного виховання школярів у позаурочний час. Зб. матеріалів наук. пр. конф. викл. і студ. ф-ту дошкільної, початкової освіти та мистецтв. Серія «Мистецтво». Вінниця, 2019. С. 30–34.
6. Безкоровайна О. В., Павлюк Г. С. Інтерактивні форми та методи виховання гуманності в дітей молодшого шкільного віку у контексті розвитку культури спілкування / Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти : зб. наук. пр. : наук. зап. Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту. Рівне, 2014. Вип. 8 (51). С.71-74.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.). Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. 5-те вид. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.

8. Гуревич Р. С., Котляр М. М., Кадемія М. Ю., Шевченко Л. С. Інноваційні технології навчання в умовах інформатизації освіти : навч. посібник. Львів, 2001. 396 с.
9. Демченко Е. П., Кепуле И. Формирование креативной компетентности будущих педагогов в контексте подготовки к работе с одаренными детьми. Науковий журнал «Молодий вчений» (Young Scientist) 2018. №5.2(57.2). С. 47–51. URL: http://molodyvcheny.in.ua.
10. Коломієць А. М. Сучасні методологічні підходи в організації вищої педагогічної освіти. Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. 2016. Вип. 3. С. 47–52.
11. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах. URL: http://www.yur info.org.ua/index.php?lang_ id=l&menu_id=1182&articleid=165701#
12. Лазаренко Н. І. Суперечності, проблеми і парадокси в системі педагогічної освіти. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Київ ; Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2019. Вип. 53. С. 5 – 8.
13. Миропольська Н. Є. Стан сформованості художньої культури учнів. Педагогіка і психологія. 2001. № 2. С. 49–57.
14. Медведовська Т. П. Впровадження інноваційно-орієнтованого підходу у професійну підготовку фахівців. Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 16 : Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики. 2014. Вип. 23. С. 29 – 31.
15. Ничкало С. А. Естетичне виховання школярів у контексті викликів сучасності. https://lib.iitta.gov.ua
16. Національна державна комплексна програма естетичного виховання : проект АПН України / Інститут українознавства Київського ун-ту ім. Тараса Шевченка та інші ; уклад. І. А. Зязюн, О. М. Семашко. Київ, 1994. 62 с.
17. Нова українська школа: порадник для вчителя (форми інтегрованого навчання) / за заг. ред. Н. М. Бібик. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.
18. Старовойт Л. В. Художньо-творчий розвиток молодших школярів у процесі трудового навчання. Scientific Journal «ScienceRise» Pedagogical Education. Kharkiv, 2016. № 3/5(20). P. 58–63.
19. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька. Київ.: Інтерпроф, 2002. 270 с.
20. Тодосієнко Н. Л. Використання мистецьких ігор як засобу активізації естетичного сприймання молодших школярів. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія. Вінниця, 2010. № 30. С. 420 – 424.
21. Філіпчук Г. Г. «Духа не вгашайте!». Публіцистика. Київ.: Вид. Товариства «Просвіта» ім. Т. Шевченка, 2014. 40 с.
22. Lazarenko N. Brovchak L., Starovoit L. The development of musical intelligence in junior schoolchildren during the lessons of the artistic cycle. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume IV, May 24-25, 2019. P.422-439

Н.Матійчук
здобувач ОС «магістр»
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
N. Matiychuk
master's student,
Vinnytsia Mykhailo Kotsubynsky
State Pedagogical University
Дабіжа Л.П.
старший викладач Вінницького державного
педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
Dabizha L.P.
senior teacher of Vinnytsia State University
Mykhailo Kotsiubinsky Pedagogical University

ВИКОРИСТАННЯ ТЕАТРАЛІЗОВАНИХ ІГОР ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЕСТЕТИЧНИХ НАВИЧОК УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Анотація: *У статті розглянуто естетичні навички молодших школярів як складові естетичної свідомості особистості, формування якої тривалий та багатоаспектний процес, досліджено та проаналізовано динаміку використання театралізованих ігор у практиці Нової української школи, розкрито потенціал ігор-театралізацій як ефективного засобу розвитку особистості у контексті формування естетичної свідомості молодших школярів.*

Abstract*: The article examines the aesthetic skills of junior high school students as components of the aesthetic consciousness of the individual, the formation of which is a long and multifaceted process, the dynamics of the use of theatrical games in the practice of the New Ukrainian School is investigated and analyzed, the potential of theatrical games as an effective means of personality development in the context of the formation of aesthetic is revealed.*

Ключові слова: *театралізовані ігри, естетичні навички, естетична свідомість, театралізація, молодші школярі.*

Key words: *dramatized games, aesthetic skills, aesthetic consciousness, theatricalization, younger schoolchildren.*

Європейський досвід у сфері освіти, котрий уже понад десятиліття переймає Україна базується формуванні в дитини, ще з раннього дитинства, цілісності та краси оточуючого світу. Освітнє середовище, що передбачено у розвинених країнах ЄС , а й віднедавна в Україні за концепцією Нової української школи, передбачає не лише безпечність, екологічність і комфортність умов, в котрих сучасні діти мають всебічно розвиватись та навчатись.

Освітній простір, за твердженням дослідниць Т.Кузьміч, Н.Мітяєвої повинен проектуватись з урахуванням сучасних дизайнерських підходів та відповідати за тематикою запитам сучасних дітей. Цілком зрозуміло, що осередок, де навчаються має розвивати творче мислення, сприяти розширенню світогляду та формуванню естетичних смаків [6, 14].

З огляду на те, що естетичний розвиток особистості це досить багатоаспектне явище, він нерозривно пов'язаний з усіма сферами діяльності дитини – здатність помічати, відчувати й розуміти прекрасне в повсякденному оточенні, природі, праці, мистецтві. Наявність естетичних навичок проявляється у вмінні відрізняти потворне та прекрасне, бажанні створювати красу та уникати всього, що викликає огиду.

Проблематика естетичного виховання та формування естетичних навичок у дітей молодшого шкільного віку не є новою у педагогіці, її досліджували і педагоги-класики такі, як К.Ушинський, С.Русова, В.Сухомлинський, А.Макаренко, і сучасні науковці такі, як І.Бабаніка, С.Дубяга, М.Колєсніком та ін.

За переконанням В.Сухомлинського краса виступає надважливим виховним засобом чутливості душі молодшого школяра. Вік писав, що краса – є вершиною, з якої можна побачити те, чого без розуміння й почуття прекрасного, без захоплення і натхнення ніколи не матимеш змоги помітити [8].

В умовах сьогодення з міркувань необхідності формування естетичної свідомості та розвитку естетичних навичок у дітей молодшого шкільного віку перед педагогом постає низка актуальних завдань, а саме:

- створення у класі навчального осередка за естетичними канонами;
- виявлення та сприяння розвитку художніх і творчих нахилів учнів;
- систематичне збудження естетичних потреб, прагнення до прекрасного;
- практичне відточування смаків, оцінок та думок щодо краси та естетики навколишнього світу
- виховання естетичних почуттів та естетичного сприймання різними засобами та інноваційними методами сучасної педагогічної практики.

На думку Г.Соколовської [7].структура естетичної свідомості має чіткі сталі категорії (Схема 1). Вплив на кожний елемент варто здійснювати не хаотично та ситуативно, а у логічному та систематичному порядку, вибудовуючи емоційно забарвлені зв'язки.

Схема 1. Структура естетичної свідомості особистості за Г. Соколовською

Засвоєння дитиною естетичних цінностей, формування естетичної свідомості як цілісної системи передбачають довготривалу та клопітку роботу не лише з боку педагога й школи, а й з боку батьків та самої особистості. Засобами досягнення цієї мети є рідна мова, матеріальна та духовна культура, мистецтво, фольклор, історичний досвід народу і сучасний спосіб організації його життєдіяльності, національно-родинні й суспільні взаємини.

Вагому роль у контексті розвитку естетичних навичок учнів молодшого шкільного віку відіграє театральне мистецтво, залучення дітей до якого дає можливість пізнавати не лише навколишнє та соціальне середовище, а й всебічно вивчити себе, власний внутрішній світ крізь проживання певної ролі та історії. Аналіз методичної та психолого-педагогічної літератури (Л. Артемова, О. Барановська, О.Демченко, Н. Казьмірчук, О. Березіна, Н. Водолага, Н. Сорокіна та ін.,) свідчить про те, що науковці надають театру як засобу всебічного розвитку особистості, формування естетичної та творчої особистості надважливого значення.

Зокрема, в дослідженнях І. Барановської наведено детальний аналіз виховного потенціалу такого виду мистецтва. Цілком згодні з думкою дослідниці, з приводу того, що театр є джерелом зародження, формування та розвитку переживань, почуттів та емоцій дитини. Театралізація вирішує чимало психологічних і педагогічних проблем пов’язаних з: формуванням естетичного смаку; розвитком комунікативних якостей, пам’яті, уяви, ініціативності, мови; моральним вихованням; рішенням конфліктних ситуацій, створенням позитивного емоційного настрою, зняття напруженості, через театральну гру [2].

Сучасні методисти та провідні педагоги пропонують використовувати у практичній діяльності різноманітні види ігор, в основі яких театралізація дітей молодшого шкільного віку. Методи й прийоми, що пов’язані з театральною діяльністю ефективно впливають на становлення естетичних ідеалів та естетичних

смаків молодших школярів, а також їх можна використовувати на різних етапах освітнього процесу початкової школи, на уроках і в позакласній діяльності.

В ході нашого дослідження з'ясовано, що для театралізацій з дітьми та ефективного розвитку їх естетичних навичок варто залучати різні види театру, а саме:

– театр ляльок (улюблені іграшки можна приносити з дому, виготовляти ляльки з підручних матеріалів на ранкових зустрічах чи уроках трудового навчання);

– театр природи (учні можуть природні матеріали принести з собою та змайструвати ляльку в школі або перевтілитися під час гри в той чи інший об'єкт, за допомогою рухів, пластики, власних уявлень про нього демонструвати основні властивості вибраного об'єкта);

– пальчиковий театр (учні можуть виготовити фігурки певних природних об'єктів, казкових чи уявних персонажів, які розміщуються на пальцях рук та програвати певні сюжети);

– театр тіней (учні можуть створювати певні об'єкти власними рухами, через гру світла та тіні на натягнутому простирадлі вони можуть показувати різноманітні об'єкти);

– театр на фланелеграфі (школярі можуть кріпити фігурки тих чи інших сюжетних персонажів до фланелі та керувати ними, розповідаючи певну історію) [1, с. 23].

Також нами детально вивчено різні підходи до класифікації терґатралізовпних ігор та їх специфіку використання з метою здійснення естетичного виховання молодших школярів. Найбіш широко вчені застосовують класифікаційний поділ театралізованих ігор на: сюжетно-рольові ігри, ігри-драматизації, ігри за літературним твором. З метою вивчення реального стану включення ігор-театралізацій у практику початкової школи нами було проведено ряд діагностичних методик з учнями молодшого шкільного віку та опитування вчителів (Діаграма 1), яке показало, що понад 70% педагогів надають перевагу систематичному використанню сюжетно-рольових ігор в освітньому процесі.

Також було встановлено, що понад 50 % вчителів у системі використовують ігри-драматизації та ігри за літературними творами з метою формування естетичних навичок у дітей молодшого шкільного віку. Водночас, варто зауважити, що у 20-30 % випадків застосування педагогами потенціалу театралізацій у контексті розвитку естетичних поглядів та смаків молодших школярів носить більш ситуативний характер. Позитивним для шкільної практики є те, що доволі низький відсоток вчителів, котрі не вбачають за потрібне впроваджувати у освітній процес засоби театралізацій з різних суб'єктивних причин.

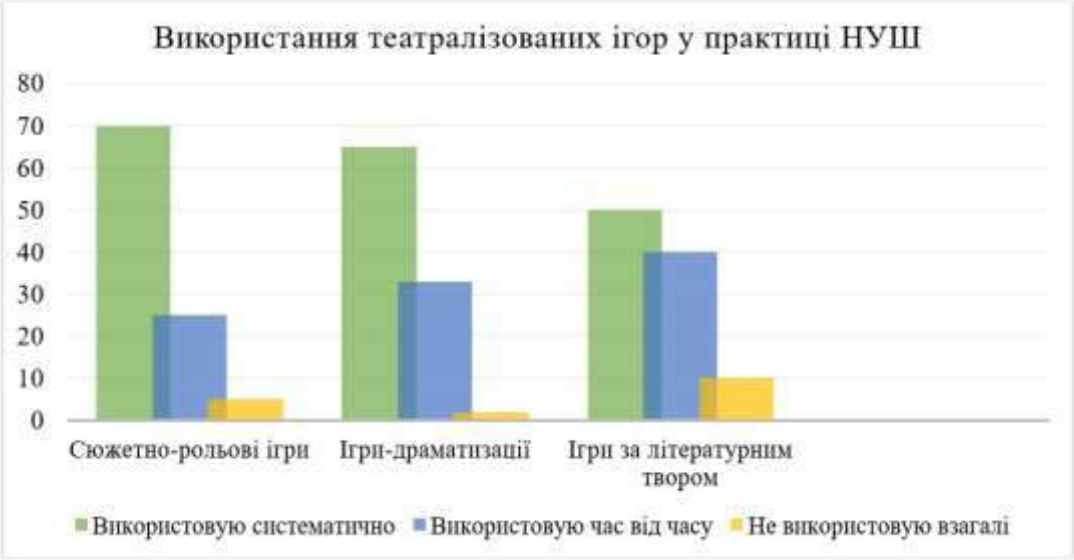

Діаграма 1. Опитування вчителів-практиків щодо використання театралізованих ігор в освітньому процесі

Проведена нами діагностична робота та спостереження за ефективністю використання театралізованих ігор для розвитку естетичних навичок учнів молодшого шкільного віку дали змогу сформулювати деякі вкрай важливі висновки.

По-перше, практика довела грунтовність поглядів великої кількості науковців щодо необхідності включення в навчально-виховний процес елементів театралізації. Оскільки, ми згодні з переконанням О. Демченко [4], що роль театральної діяльності в початковій школі значна, адже це можливість молодших школярів проявити себе, продемонструвати свої досягнення, набути комунікативного досвіду тощо. Усе це є невід'ємними складовими процесу становлення світоглядних позицій особистості, зокрема і естетичної свідомості.

По-друге, відкриваючи простір для участі дітей у різних видах театральної діяльності, педагог сприяє розкриттю і розвитку їхніх художньотворчих здібностей, збагаченню мистецькими знаннями, виробленню естетичного смаку.

Література

1. Барановська І.Г. Театр ляльок в початковій школі: навчально-методичний посібник / І. Барановська // Вінниця, 2015. – 170 с. – Режим доступу: https://bit.ly/3tncbbT
2. Барановська І. Г. Творчий розвиток молодших школярів засобами театральної діяльності / І. Г. Барановська // Наукові записки: Збірник матеріалів наукової конференції викладачів та студентів інституту педагогіки психології та мистецтв. – Серія «Мистецтво». – Вип. ІІІ. – Вінниця: ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 2012. – С. 11–15.
3. Демченко О.П. Творчий підхід як умова успішної організації позакласної виховної роботи з молодшими школярами / О.П.Демченко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія // Зб. наукових праць. – Випуск 26. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2009. – С.252–257.
4. Демченко О. П. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами: європейський контекст / О. Демченко // Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання

дитини з особливими освітніми потребами : зб.матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. – Вінниця, 2020. – Випуск 3. – С. 261–267.
5. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. – Київ : Літера ЛТД, 2018. – 160 с.
6. Проектування моделі нового освітнього середовища закладу загальної середньої освіти: Методичні рекомендації / автори-укладачі: Т.О.Кузьміч, Н.І.Мітяєва. – Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2019 – 35 с.
7. Соколовська Г. М. Естетика. Історія і теорія / Навч. посібник для студентів всіх форм навчання. - ОНМА ім. А.В. Неждановоï. – Одеса, 2016. – 204 с.
8. Сухомлинський В. О. Сердце віддаю дітям / В. Сухомлинський – К. : Радянська школа, 1971. – 123 с.

Т. Махлай,
здобувач ОС «магістр»
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
T. Makhlai,
master's student,
Vinnytsia Mykhailo Kotsubynsky
State Pedagogical University

МИСТЕЦЬКИЙ АСПЕКТФОРМУВАННЯ САМООЦІНКИ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

ARTISTIC ASPECT OF SELF-ESTEEM FORMATION OF ELEMENTARY SCHOOL STUDENTS

Анотація. *У статті детальніше зосереджується увага на тому, як мистецтво може навчити учнів початкових класів самооцінці та як вона безпосередньо покращує їхню самооцінку на краще.*

Abstract.*The article focuses in more detail on how art can teach elementary school students self-esteem and how it directly improves their self-esteem for the better.*

Ключові слова: *самооцінка, учні початкової школи, мистецтво.*

Keywords: *self-esteem, elementary school students, art.*

Досвід мистецтва для учнів початкової школи – це весело, творчо та створює нові можливості для навчання. Мистецтво в ранній освіті не тільки дозволяє учням виражати себе творчо, але й підтверджує ефективність інтерактивного навчання. Для дітей дуже приємно бачити завершений проект, який вони створили з нуля. У той час як мистецтво сприяє академічним досягненням, як часто цитують дослідження, ще один спосіб поглянути на мистецтво в ранній освіті через допоміжні поведінкові переваги, які воно дає. Завдяки художній освіті діти вчаться міркувати та ставити

запитання. Крім того, вони навчаються громадській відповідальності та самовираженню.

Самооцінка розвивається в ранньому дитинстві, коли діти починають відчувати і визначати свої можливості. Таким чином, розвиток здорової самооцінки з раннього віку є невід'ємною частиною, оскільки це безпосередньо веде до вищого рівня впевненості в собі та в діяльності, в якій вони беруть участь.

Педагоги вважають[2], що мистецтво покращує як когнітивні, так і соціально-емоційні здібності. Воно може включати образотворче мистецтво, таке як робота з глиною, малювання, живопис, і слухові мистецтва, а саме музику та поезію. Маючи можливість висловитися, діти можуть конструктивно критикувати та хвалити, що допомагає навчитися отримувати цю допомогу від інших. Цей тип навчання, у свою чергу, дає змогу мистецтву сприяти розвитку самооцінки дитини . У дітей, які не поспішають, з'являється відчуття виконаного обов'язку. Це досягнення дає учневі можливість не тільки побачити цінність роботи інших і дорогоцінності часу, який вони вклали, але й дає можливість саморефлексіїна їхньому творчому процесі. Ця саморефлексія є вирішальним компонентом для подальшого розвитку їхньої самооцінки, оскільки вона породжує почуття гордості та унікальності в особистості.

Незалежно від того, який вид мистецтва учні оберуть, вони навчаться реальних навичок. Мистецтво в ранньому віці змушує їх розвивати критичне мислення, моторику маніпулювання предметами та соціальні навички. Відомо також, що самооцінка підвищується, коли учень стає більш впевненим на уроці мистецтва. Ця впевненість походить частково від можливостей виразити себе в класі, окрім академічних навичок, які вони розвивають. Бути частиною середовища, де їхній голос чують і їх, як особистість, бачать, створює відчуття визнання, яке має вирішальне значення для самооцінки, особливо в місцях, де соціальне порівняння має першочергове значення[1].

Тут важливий процес, а не продукт створення мистецтва. Часто діти дізнаються більше, коли беруть на себе зобов'язання вивчати такий предмет, як мистецтво, тому так важливо підтримувати таку діяльність.

Самооцінка вважається життєво необхідною для соціального, когнітивного розвитку та емоційного благополуччя дітей. На сьогодні кілька досліджень показали, що заняття мистецтвом можуть підвищити самооцінку молодших школярів. Однак такі дослідження в основному зосереджувалися на невеликих, нерепрезентативних вибірках. Ці результати свідчать про те, що ініціативи щодо сприяння залученню дітей до мистецтва можуть стати практичним і ефективним способом підвищення самооцінки дітей.

Незалежно від того, в індивідуальному середовищі чи в групі, мистецтво підвищує впевненість дитини. Наприклад, дослідження показали, що коли діти беруть участь у мистецькій діяльності з однолітками, зворотній зв'язок, який вони дають одне одному, формує самоповагу, допомагаючи їм навчитися сприймати критику та похвалу інших. І це не єдиний спосіб покращити самооцінку. Ось п'ять інших способів, як мистецтво допомагає дитині на шляху до кращого самовідчуття.

Мистецтво вселяє гордість. Коли ваша дитина вкладає серце й душу в мистецький проект — і проводить години, працюючи над ним, розвиваючи його та роблячи його красивим — вона відчує величезне почуття гордості, коли він буде завершений. «Мистецтво — це чудовий інструмент, оскільки ми всі в одному човні, вчимося творити та досягати успіху новими та несподіваними способами», — каже Дорі Кантер, освітній консультант і автор навчальних програм з мистецтва/грамотності та викладач. «Діти не тільки стають поціновувачами роботи один одного, але й розвивають навички саморефлексії, намагаючись реалізувати своє особисте бачення».

Мистецтво допомагає дитині розвивати навички реального життя. Залежно від конкретної мистецької діяльності, якою дитина вирішила займатися — музика, малювання, акторська майстерність чи танець — вона обов'язково навчиться важливих реальних навичок, зокрема критичного та творчого мислення, координації рук і очей, моторики та соціальних навичок. такі навички, як чергування, обмін та переговори. «З мого досвіду, учні встановлюють особистий зв'язок із предметом через мистецтво, і, як наслідок, вони поглиблюють своє мислення через творчу реакцію», – каже Кантер. «Крім того, студенти вчаться наполегливості та вищого рівня мислення завдяки творчому вирішенню проблем, коли їм надається можливість присвятити час створенню завершеного витвору мистецтва»[3].

Мистецтво призводить до вищих балів на тестах у класі.Самооцінка підвищується, коли дитина почувається впевнено в класі. Навички, отримані під час вивчення мистецтва, включаючи концентрацію та відданість, впливають на цінності в класі та результати тестів. Дослідження показують, що учні, які були активно залучені до мистецтва, перевершували менш залучених однолітків, навіть у низьких соціально-економічних групах. Музика, зокрема, допомагає надати дітям покращені навички в класі, включаючи критичне мислення, творче вирішення проблем, роботу в команді та ефективне спілкування.

Мистецтво розширює можливості для самовираження. Ще одна перевага полягає в тому, що діти дають можливість самовираження, особливо в класі. Коли молодші школярі працюють над спільною метою, вони цінують, що їхній «голос» та інтереси чують і розуміють інші. Ці спільні зусилля створюють відчуття надійного прийняття, яке має вирішальне значення для їхньої самооцінки.

Мистецтво посилює почуття приналежності або прихильності людини до спільноти. Громадські мистецькі програми допомагають познайомити дитину з новими людьми та досвідом. Ця прихильність заохочує вашу дитину брати участь у соціальній та творчій діяльності, відчуваючи себе частиною більшої спільноти. Дитина дізнається про довіру та розвиває навички міжособистісного спілкування та дружби.

Навчання, пов'язане з мистецтвом, незалежно від мистецтва, має вирішальне значення для формування самооцінки дитини — чи то в студії, чи в класі, чи на ігровому майданчику. Поговоріть з дітьми. Дізнайтеся більше про їхні творчі інтереси та надайте їм ресурси та можливості для зростання та процвітання.

Ініціативи щодо сприяння залученню дітей до мистецтва можуть стати практичним і ефективним способом підвищенняcамооцінкидітей.

«Серед відповідної вибірки діти, які часто брали участь у мистецькій діяльності, мали значно більший рівень самооцінки, ніж ті, хто брав участь рідше», — повідомляють американські дослідники. Ця різниця подвоїлася, коли порівнювали дітей «найчастіше» з тими, хто займався мистецтвом рідше одного разу на місяць[4].

Для читання, а також для створення музики або прослуховування це підвищення самооцінки обмежувалося дітьми, чиї батьки займалися з ними мистецтвом принаймні один або два рази на тиждень. Живопис і малювання, однак, асоціювалися з вищою самооцінкою незалежно від того, брали участь батьки чи ні.

Дослідники припускають, що створення таких робіт, як картини чи малюнки, «може допомогти дітям відчути себе унікальними і, таким чином, підвищити самооцінку» незалежно від участі батьків.

Отже, створення мистецтва може «підтвердити унікальність особистості, що породжує відчуття досягнення та почуття власної гідності». Крім того, «мистецтво, як було показано, підтримує почуття соціальної ідентичності» і може «заохочувати цілеспрямовану поведінку та підвищувати соціальну стійкість».

Нарешті,результати свідчать про те, що «дітям не обов'язково бути хорошими в мистецтві», щоб отримати вигоду від вищої самооцінки: «схоже, що ключовим є залучення, а не здібності». Підкреслення невід'ємної цінності процесу може заохочувати до більшої участі дітей, які неохоче беруть участь через страх невдачі[4].

Залучення до мистецтва може бути важливим для підтримки самооцінки дітей — основного маркера позитивного розвитку. З огляду на те, що такі заняття можуть покращити оцінки та прискорити загальний когнітивний розвиток, стає все більш очевидним, що одними з найкращих інструментів, які ви можете надати дитині, можуть бути пензлик або піаніно.

Література

1. Дворник, Ю. Ф. Формування творчої активності молодших школярів як психолого-педагогічна проблема: наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки». Ніжин: НДУ ім. Миколи Гоголя. 2020. Вип. № 1. С. 122-138.
2. Мішиха Л.П. Психологія творчості: навчальний посібник. Івано-Франківськ: Гостинець. 2017. 448 с.
3. LaurelMcleod. Art in Early Education: The Role of Art in Self Esteem Development Toronto: Arts Help. 2020.Вип. № 4. С. 43-46.
4. Lazarenko N. Brovchak L., Starovoit L. The development of musical intelligence in junior schoolchildren during the lessons of the artistic cycle. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume IV, May 24-25, 2019. P.422-439
5. TomJacobs. Чому мистецтво має значення для самооцінки дітей: GreaterGoodMagazine. Chicago: GreaterGoodMagazine. 2019.Вип. №10. С. 26-32.

В. Маціборчук,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)
V. Matsiborchuk,
master's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University (Ukraine)

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ НЕТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНІК МАЛЮВАННЯ

USING NON-TRADITIONAL DRAWING TECHNIQUES AS A MEANS OF DEVELOPING CREATIVE SKILLS OF CHILDREN

Анотація. У статті обґрунтовано важливість нетрадиційного підходу до розвитку креативності у дітей старшого дошкільного віку. Визначено завдання і науково-педагогічні підходи з володіння дітьми нетрадиційними художніми техніками. Розглянуто особливості впливу використання нетрадиційних технік малювання на розвиток творчих здібностей дошкільників.

Ключові слова: творчість, малювання, нетрадиційні техніки, креативність, інструменти малювання.

Abstract. The article substantiates the importance of a non-traditional approach to the development of creativity in children. Pedagogical tasks of children's mastery of non-traditional artistic techniques are defined. The peculiarities of the influence of the use of non-traditional drawing techniques on the development of creative abilities are considered.

Key words: creativity, drawing, non-traditional techniques, creativity, drawing tools.

Образотворча діяльність в закладах дошкільної освіти є однією з основних форм творчої діяльності. Особливості використання нетрадиційних технік малювання на розвиток творчих здібностей дошкільників, їхній вплив на загальний розвиток дітей старшого дошкільного віку постають важливою складовою освітнього процесу в дошкільних закладах.

Чудовою можливістю для занять творчістю з дітьми дошкільного віку визнані альтернативні або нетрадиційні способи малювання. Поступово дітям цікаво дізнатися, як можна намалювати красивий малюнок за допомогою звичайних підручних засобів. Особливо тому, що це не складно і дуже цікаво. Кожна дитина у ранньому дитинстві може навчитися малювати, але, дошкільнику вкрай складно використовувати в процесі малювання звичайний стандартний набір. Дитині складно витримати процес навчання, швидко набридає монотонність заняття, особливо якщо у дітей різний рівень здібностей. В одних дітей виходить краще, а в інших щось не виходить або виходить не так добре. Саме тому дітей навчають створювати малюнки

за допомогою різних способів нетрадиційного малювання, для яких доступні всі засоби, матеріали та інструменти. Цей процес малювання заснований на грі, а гра в дошкільному віці є основним видом діяльності і викликає у дитини тільки захват і позитивні емоції. Також паралельно з грою дитина засвоює основні моменти даного виду творчості – образотворення, отримує певні навички, вчиться працювати з фарбами та іншими матеріалами, дізнається про значення кольору, вчиться самовиражатися в малюнках, передавати свої почуття, емоції, фантазувати фарбами. У наступному навчанні малюванню можна удосконалити майстерність дітей, розвинути їхні творчі здібності засобами цікавих доступних технік альтернативного малювання.

Вихователю слід врахувати, що на відміну від традиційного підходу до навчання основам малювання, нетрадиційність, альтернативне малювання дозволяє відійти від стереотипів та надати дитині максимальну свободу в процесі відображення дійсності. Нетрадиційні техніки достатньо прості з технічної точки зору, тому дітям легко їх засвоїти та отримати задоволення від результатів своєї діяльності. Використання альтернативних художніх технік дарує дітям унікальні можливості для експериментування, пошуку нових образів, сміливих реалізацій на папері незвичайних фантазій, вражень та думок.

Обрана проблематика широко представлена в наукових дослідженнях: у відповідності до вікової приналежності дітей, особливостей психофізичного розвитку, теоретичного та прикладного характеру матеріалу. Нами акцентовано увагу на наукових роботах А. Микуліної, О. Опалюк та Л. Шульги.

Метою статті є – дослідження процесу використання нетрадиційних технік малювання як засобу розвитку творчих здібностей дітей, важливість нетрадиційного підходу до розвитку креативності у дітей старшого дошкільного віку.

Оволодіння нетрадиційними техніками образотворчого мистецтва збагачує мистецький досвід дітей. В процесі навчання дітей слід дотримуватися певних етапів. 1) Ознайомлення дітей з художніми матеріалами для малювання. 2) Вивчення деяких правил користування інструментами роботи з цими художніми матеріалами; 3) Спостереженнями за довкіллям, створення образів, простих сюжетів. Педагогу обов’язково потрібно послідовно подбати про естетичні враження, продемонструвати дітям шляхи пошуку краси в своєму оточенні, на вулиці, в природі, вдома, серед друзів; під час організації занять слід звернути увагу на те, щоб діти отримали можливість висловити свої емоції, враження, показали результати навчання: чому вони навчилися у відповідності до здобутих естетичних вражень[1].

В процесі оволодіння дітьми нетрадиційними художніми техніками педагог вирішує наступні завдання:

– розвивати у дошкільників позитивний емоційний інтерес до творчої діяльності та результатів малювання;

– викликати захоплення інструментом роботи, тобто художніми матеріалами (дироколом, штампом, зубною щіткою тощо), матеріалом для зображення (фарбою, пластиліном);

– відпрацювати навички і вміння творчо працювати в обмеженій певними рамками сфері художньої діяльності.

Робота з дітьми передбачає цілий комплекс заходів з використанням різноманітних форм і методів образотворчої діяльності. Ця робота проводиться у формі занять у малих групах або у формі спільної діяльності дорослого з дитиною. Під час нетрадиційного малювання не варто чекати від дітей значних або миттєвих успіхів, адже це не є головною метою живопису. Усі діти талановиті по-своєму, кожен з них має творчий потенціал, який позитивно впливає на формування особистості дошкільника в цілому та її естетичні уподобання. Зокрема, кожна дитина – особистість, а тому вкрай важливо знайти індивідуальний підхід до неї. Насамперед, оскільки кожна робота, особливо малювання, повинна виконуватися із задоволенням варто зацікавити дітей.

Дитина може вільно висловлювати свої власні почуття та емоції, вільно малювати без заборон і певних правил. За допомогою прийомів нетрадиційного малювання різними фарбами можна сміливо змішувати кольори, користуватися руками, пальцями, штампами, паличками, ниткою, іншими підручними предметами, які можуть допомогти у створенні творчих дитячих робіт. Важливо вихователю не обмежувати освітній процес програмованими видами образотворчої діяльності, та підходити творчо до процесу використання прийомів нетрадиційного малювання. Залучаючи дітей до нетрадиційного малювання, педагоги можуть спостерігати унікальну палітру творчого розвитку особистостей. «І навіть якщо дитина після занять образотворчим мистецтвом не стане художником, вони залишить «культурний слід» в формуванні її особистості» [2, с. 14].

Розвиток творчості у дошкільників в процесі малювання нетрадиційними техніками є важливим у формуванні особистості старших дошкільників. Різноманітність умов для художньої діяльності, зміст, форми, методи і прийоми роботи з дітьми, а також використання різних матеріалів, ефективно розвивають у дітей художні здібності. Дослідники і методисти пропонують декілька найдоступніших і найпростіших із способів образотворчого мистецтва:

1) Малювання зображень за допомогою пальчиків – використовується, насамперед, для отримання цікавого малюнка. Для цього дитині необхідно вмочити пальчик або кілька пальців в підготовлену фарбу і на паперовому аркуші залишити його відбиток; провести пальчиком лінію або зробити інший візерунок. В результаті може вийти гарний український розпис, малюнок квіточки, рибки, мордочки звірів, дощик, гілочка горобини або виноградне гроно, намисто або гірлянда.

2) Цікавою технікою малювання є зображення дитячими долоньками – варіант нетрадиційного малювання має на увазі під собою відбиток дитячої долоньки на паперовому аркуші. Для цієї техніки всю долоньку або ж кулачок потрібно повністю занурити в будь-яку фарбу і перенести її відбиток на полотно паперу. Фарбу можна нанести на руку пензликом різних кольорів. На відбитку домальовуються різні деталі. У результаті виходить красиве дерево, різнокольорова медуза, тварина, пташка або рибки і так далі.

Доцільною є використання техніки малювання за допомогою натискання сухою жорсткою кистю. Щоб відобразити пухнасту тваринку, колючі голочки їжачка та інші поверхні з подібною фактурою, слід добрати саме цей спосіб малювання. Цей спосіб полягає в тому, що суха жорстка кисть торкається та пускається у фарбу, а потім, тримаючи її у вертикальному положенні, слід відбити нею в паперовий лист. Таким чином забарвлюється весь малюнок, контури якого зображені на папері

Одниією із нетрадиційних технік є малювання за допомогою ватних паличок. Дуже простий спосіб малювання, який майже завжди добре підходить для зображення крапель дощу, розфарбовування листочків, малювання орнаментів та візерунків. Ватяну паличку потрібно вмочити в фарбу, а потім залишити її відбитки на папері в потрібній послідовності.

Подібним до попереднього способу є малювання за допомогою поролонових паличок. Поролон намотується на будь-яку паличку чи олівець і добре закріплюється нитками. Потім його потрібно вмочити в фарбу і залишити, як і в попередньому випадку, відбитки на аркуші. Можна вмочити його в різних фарбах і тоді вийде в результаті дуже цікаве колірне рішення малюнка.

Техніка стемпінг – створення зображення за допомогою відбиток рельєфного візерунка, нанесеного на основу, тобто штамп. Така техніка малювання успішно сприяє розвитку пошуку оригінальних сюжетів малювання овочевими відбитками. Це можуть бути різні овочі (морква, кабачок, буряк, огірок, цибуля та ін.) які допомагають творити справжні мистецькі шедеври. Такими штампами можна намалювати чарівне підводне царство з різноманітними декоративними казковими рослинами, коралами, рибками, морськими зірками, мушлями, водоростями; чарівні букети квітів; природний ландшафт і архітектурні споруди; різні дерева, яскраві сніжинки, мереживні візерунки. Так, малювати курчат відбитком зануреної картоплі в жовту фарбу, дітям зручніше і цікавіше, ніж малювати пензлем, яким можна намалювати очі, лапи, дзьоб. «Відбитки варто розташовувати близько один до одного. малювати на білому або кольоровому фоні. Таким чином, можна прикрасити що завгодно – листівки, шпалери, подарунки, яскравий пакувальний папір, дошки, таці тощо» [5, с. 9].

Вихователь може запропонувати дітям створити графічну композицію технікою монотипії «Зоряне небо в ілюмінаторі космічного корабля». Монотипія є одним із найпростіших нетрадиційних технік малювання для дітей, що сприяє розвитку творчих здібностей дітей, їхньої уяви, фантазії, логічного мислення. Робота з малювання в цій техніці вимагає уваги, зосередженості, охайності, акуратності, уважності. В процесі роботи над малюнками з монотипії з можна закріпити поняття кольорової гами, знання елементарних законів кольорознавства, що сприяють розвитку навичок аналізу та порівняння.

Існує багато технік нетрадиційного малювання для мистецької освіти та розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку. Тому, педагогу слід зробити власний вибір, щодо їхнього застосування. Важливо, щоб в процесі роботи з арттехніками діти відчували ситуацію успіху, переконувалися у своїх силах, уміннях

та вправності. Якщо така робота буде систематичною, діти будуть діяти впевнено не лише на мистецьких заняттях, а й у повсякденному житті [7]. Тому вважаємо за доцільне вихователю частіше організовувати заняття із використанням означених вище художніх технік для дітей старшого дошкільного віку.

Одним із дуже корисних, цікавих і доступних прийомів є малювання музики: сюжетне малювання, ілюстрування, безпредметний живопис, плямографія [6]. Дитина може із допомогою фарб, не замислюючись виразити своє враження, настрій, творити, змішувати фарби, створювати фантастичні образи казкових звірів, квіти, «пейзажі».

Важливим чинником є створені педагогом умови та естетичне середовище, за яких дитина емоційно реагує на кольори, форми, вибираючи і використовуючи їх на власний розсуд. Для найбільшої ефективності розвитку художньо-творчих здібностей необхідно використовувати цікаві і захоплюючі заняття, метою яких є формування стійкої мотивації та бажання самовираження [4]. Водночас завдяки художній освіті дитина отримує можливість повно і яскраво сприймати навколишню дійсність, що позитивно сприяє створенню дітьми емоційно забарвлених образів. Можна організувати музичний супровід творчого процесу, використати фонову музику для виконання завдань.

Таким чином, використання педагогом в освітньому процесі на заняттях з образотворчого мистецтва нетрадиційних технік малювання є вирішальним фактором художнього розвитку дітей. А нетрадиційні методики в свою чергу мають великі освітні резерви і дозволяють розширити педагогічні можливості впливу на художньо-естетичне та образно-просторове сприймання навколишнього світу. Урізноманітнення форм і методів роботи з дітьми старшого дошкільного віку на заняттях з мистецтва, створення умов для формування творчих здібностей та креативності дітей, їхніх власних поглядів на проблеми та шляхи їх вирішення – є важливим завданням сучасної дошкільної мистецької освіти.

Література

1. Микуліна А. К. Розвиток творчості у дошкільників в процесі малювання нетрадиційними техніками // *Міжнародний науковий журнал «Освіта і наука».* 2018. № 2(25). С. 134 –138.
2. ОпалюкО.М. Особливості використання нетрадиційних технік образотворчого мистецтва на уроках малювання в допоміжній школі // *Актуальні питання корекційної освіти.* URL: https: // aqce.com.ua / download / publications / 86 / 95.pdf/
3. Половіна О. Н. Упровадження технологій художньо-творчого розвитку в арт-освіті дітей дошкільного віку. *«Арт-освіта дітей дошкільного віку: свобода, творчість, інтеграція»* обласний онлайн-семінар Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти 2020 рік, 28 жовтня, на базі Сумського ОІППО. URL: https://www.narodnaosvita.sumu/ua
4. Половіна О. А., Кондратець І. В. Нові підходи до формування художньо-практичної компетентності майбутніх вихователів. *Народна освіта* : *Електронне наукове фахове видання.* Випуск № 2 (38), 2019 р. Розділ «Педагогічна наука». URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5789 (дата звернення: 16.05.2020)
5. Старовойт Л. В. Художньо-творчий розвиток молодших школярів у процесі трудового

навчання. *ScientificJournal «ScienceRise» PedagogicalEducation.*Kharkiv, 2016. № 3/5(20). P. 58–63.
6. Тодосієнко Н. Л. Використання методу малювання музики як засобу естетичного розвитку дітей молодшого шкільного віку. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія.* Вінниця, 2011. № 34.С. 188– 191.
7. Шульга Л. М. Художники з грядки // Джміль. 2010. № 3. С. 7 – 9.

Л. Мельничук,
здобувач ОС «магістр»
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
L. Melnychuk,
master's student,
Vinnytsia Mykhailo Kotsubynsky
State Pedagogical University

ТВОРЧИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

THE CREATIVE DEVELOPMENT OF THE PERSONALITY OF A JUNIOR HIGH SCHOOL STUDENT: EUROPEAN EXPERIENCE

Анотація. *Проблема організації художньо-творчої діяльності школяра сьогодні є дуже актуальною. Наша країна знаходиться на такому етапі свого розвитку, коли потрібні творчі люди, які здатні знаходити нестандартні, принципово нові рішення будь-яких поставлених завдань. Тому не випадково „Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах України" як найважливіший елемент включає проблему виховання творчої особистості, розвитку емоційної сфери, творчого потенціалу засобами мистецтва.*

Abstarct. *The issue of organizing the creative art activity of schoolchildren is very relevant nowadays. Our country is at the stage of its development when we need creative people who are able to find non-standard, conceptually new solutions to any given tasks. Therefore, it is no mere chance that the "Concept of artistic and aesthetic education of students in general educational institutions of Ukraine" as the most sufficient element includes the problem of education of a creative personality, development of the emotional state and creative potential state and creative potential by means of art.*

Ключові слова: *творчість, учні, навчальні заклади, розвиток.*

Key words: *art, pupils, schools, development.*

Постановка проблеми. Особлива роль у здійсненні художньо-творчої діяльності належить предметам художньо-естетичного циклу (музика, образотворче мистецтво та ін), в результаті вивчення яких у свідомості учнів складається єдина

художня картина світу, розвивається їх емоційно-чуттєва сфера. На думку українського вченого Л.Масол, мистецтво це – „своєрідний камертон цивілізації, універсальний спосіб мислення, здатний синтезувати істину, добро і красу, формувати людину-творця".

Художньо-творча діяльність – це організована взаємодія дитини з художніми об'єктами, у процесі якої діти творять, пізнають естетичний образ світу, перетворять цей світ. Однак, щоб бути суб'єктом художньо-творчої діяльності та творити за законами краси, школяреві потрібен орієнтир. Життєвий досвід молодших школярів ще обмежений і учні не відразу навчаться виділяти із загальної маси власне естетичні явища. Завдання педагога – виховати в молодшого школяра здатність насолоджуватися мистецтвом, розвинути естетичні потреби, інтереси, довести їх до ступеня естетичного смаку, та був ідеалу. Зустріч із явищем мистецтва не робить людину відразу духовно багатою або естетично розвиненою, але досвід естетичного переживання пам'ятається довго, і людині завжди хочеться знову відчути знайомі емоції, випробувані від зустрічі з прекрасним. Накопичення знань, досвіду – це важлива передумова у розвиток творчої уяви, фантазії.

У сучасній психології накопичено чимало даних про сензитивність дитячого віку до творчого розвитку, необхідність прилучення учнів до творчості якомога раніше. Психологи підкреслюють їхню «реактивність» на безпосередні враження, що доставляють органи почуттів, відзначають їхню чуйність до образно-емоційних моментів. Вважається, що молодші школярі близькі до так званого художнього типу, для якого характерні яскравість сприйняття, наочна образна пам'ять, багатство уяви та деяка недостатність абстрактного мислення. Уява – один з основних психічних процесів, які беруть активну участь у творчості. Емоційна чуйність на чуттєві враження у молодшому шкільному віці (враження на колір і звук, інтонацію та ритм) розглядається як важлива вікова передумова розвитку творчої уяви, яка робить його здатним засвоювати змістовний зміст художнього твору.

Аналіз наукових публікацій. Сучасна педагогіка дитячої творчості виходить із положення про те, що учні від природи допитливі, відкриті та сприйнятливі, сповнені бажання вчитися. Дослідники дитячої творчості в галузі мистецтва (О.Біла, О.Максимчук, О.Опалюк, В.Рагозіна, В.Сирота, Л.Старовойт, В.Тесленко, В.Томашевськийін.) переконані, що передумовою художньої творчості дітей молодшого шкільного віку є ігрова діяльність. У психології та естетиці здавна зближують і навіть ототожнюють ігрову та художню діяльність молодших школярів.

Оптимальні умови для емоційного сприйняття та переживання художнього образу, а надалі максимального вираження себе у художньо-творчій діяльності створює синтез кількох видів мистецтв, стимулюючи фантазію та творчу активність учня. Л.Виготський писав, що „первинною формою дитячої творчості є творчість синкретична, тобто. таке, у якому окремі види мистецтва ще розчленовані і спеціалізовані,…але в дітей віком існує ще ширший синкретизм, саме поєднання різних видів мистецтва щодо одного цілому художній дії" [3, с. 57].

Ідея синтезу мистецтв у навчально-виховному процесі була науково обґрунтована та реалізована у програмі інтегрованого курсу «Мистецтво» (автори Л.Масол, Н.Миропольська), в якому зміст предметів «Музика» та «Образотворче мистецтво» об'єднується в єдиний тематичний цикл та наповнюється елементами синтетичних мистецтв (хореографія, театр, кіно). Можна виділити три напрями взаємодії декількох видів мистецтва в організації художньо-творчої діяльності учнів: послідовна (слідуючи за одними видами мистецтва застосовуються для зіставлення); взаємодоповнююче (пріоритетним є один вид мистецтва, інші групуються навколо нього); взаємопроникне (різні види мистецтва взаємодіють як рівні).

Виклад основного матеріалу. В ідеї збагачення знаннями про мистецтво на основі інтеграційного компонента реалізується головна мета художньої освіти: у процесі художньо-творчої діяльності розвивати особистісно-ціннісне ставлення до мистецтва, здатність до емпатії та творчої самореалізації, художньо-образне мислення.

За підсумками аналізу психолого-педагогічної літератури з проблем дитячої художньої творчості можна назвати такі принципи художньо-творчої діяльності молодших школярів.

-Розуміння учня як суб'єкта творчої діяльності. Завдання вчителя – постаратися поставити перед учням творче завдання, навіть найпростіше. Необхідність викликати особистісне, ціннісне ставлення юних авторів до предмета творчості, що дасть можливість створити художній образ.

-Надавати діалогічного характеру організації дитячої творчості. Спільна художньо-творча діяльність вчителя та учнів – найбільш раціональний та ефективний спосіб залучення їх до творчої діяльності.

-Підтримувати бажання учня творити, виявляти до нього доброзичливу увагу, демонструвати інтерес до задуму та повагу до результату. За необхідності обговорення отриманого творчого продукту робити це по-дружньому. Надавати безумовну підтримку будь-яким проявам творчих реакцій та станів, показуючи самоцінність кожної особи.

- Створювати та зберігати у класі сприятливу емоційну атмосферу, відкритість, довірливість спілкування. Художньо-творча діяльність має приносити радість.

-Пам'ятати про виховну цінність дитячої творчості, а не її самостійну художню цінність.

-Орієнтуватися на творчу індивідуальність учня, виявляти його творчий потенціал та створювати умови для його розвитку.

Висновки.Таким чином, художньо-творча діяльність молодших школярів є продуктивною формою діяльності, здатною розкрити в кожній особистості молодшого школяра творчий потенціал, допомогти їй проявитися продуктивно – значить дати можливість адаптуватися в сучасному світі та реалізувати загальнолюдську здатність до творчості.

Література

1. Ковальчук М. О. Розвиток творчості молодших школярів [Електронний ресурс]. Режим доступу до статті: http://www.iod.edukit.cn.ua

2. Лазаренко Н. І. Нові вимоги до професіоналізму вчителя в умовах євроінтеграції. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія : зб. наук. пр. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2018. No 54. С. 100–106.
3. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Вибрані тори: в 5-ти т. Т. 3. К.: Радянська школа, 1977. 675 с.
4. Сухомлинський В. О. Елементи творчості в діяльності молодших школярів. Вибрані твори: в 5 т. Т. 1. К.: Рад. школа, 1977. С. 273–278
5. Brovchak, L. S., Likhitska, L. M., Starovoit, L. V., & Todosiyenko, N. L. (2020). Pedagogical potential of the arts complex in the process of formation of aesthetic perception of junior pupils. Rezeknes Tehnologiji Akademija. Rezekne, Latvjas Republika, 98–108.
6. Starovoit, L. V. (2015). Khudozhnye konstruyuvannya z paperu ta kartonu [The artistic design of paper and paperboard]. Vinnytsya: FOP Korzyn D. Ju., 168.

Ю. Мороз,
здобувач ОС магістр
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
Ju. Moroz,
master's student,
Vinnytsia Mykhailo Kotsubynsky
State Pedagogical University

ТЕАТРАЛІЗОВАНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ В ДІТЕЙ ДБАЙЛИВОГО СТАВЛЕННЯ ДО ПРИРОДИ

THEATRICAL GAMES AS A TOOL FOR CHILDREN'S EDUCATION CAREFUL ATTITUDE TO NATURE

Анотація. *Стаття присвячена проблемі виховання дітей дошкільного віку. Проаналізовано наукові праці з проблеми виховання в дітей дбайливого та поважливого ставлення до природи. Театралізовані ігри визначено ефективним засобом для набуття знань, формування ціннісних орієнтацій та смаків, ціннісного ставлення до навколишнього світу та природи.*

Abstract. *The article is devoted to the problem of education of preschool children. Scientific works on the problem of raising children to be careful and respectful of nature are analyzed. Theatrical games are defined as an effective means for acquiring knowledge, forming value orientations and tastes, and value attitudes towards the surrounding world and nature.*

Key words*: children of preschool age, nature, values, caring attitude, theatrical games*

Ключові слова*: діти дошкільного віку, природи, цінності, дбайливе ставлення, театралізовані ігри*

У наш час проблема взаємодії людини і природи, впливу людства на навколишнє середовище стала дуже важливою. Вона постає сьогодні як нагальна проблема порятунку живої і неживої природи від забруднення згубного та несприятливого впливів промислової діяльності людини на Землі. Перед освітянами стоїть важливе завдання, а саме: формування у дітей усвідомленого, правильного і дбайливого ставлення до навколишнього середовища, до живої та неживої природи з перших років життя. Усвідомлене ціннісне ставлення до природи є основою високого рівня екологічної свідомості та екологічної культури людини. Воно закладається в дитинстві та продовжує розвиватись протягом всього життя.

Проблема екологічного виховання в дітей залишається важливою та актуальною в наш час. Вона була і є колом наукових інтересів багатьох вчених, педагогів та дослідників. Я.Коменський, Й.Песталоцці, Д.Локк, Ж.-Ж.Руссо, К.Ушинський, В. Сухомлинський, А. Богуш, Л. Божович, З. Друзь, Л.Міщик, З.Плохій, Н.Рижова, П.Саморукова, О. В. Терентьєва та інші розкривали можливості успішного екологічного виховання, формування знань про природу, формування усвідомленого ставлення до екологічних проблем у дітей дошкільного віку. Н. Кубата та С. Ніколаєва вважають дошкільний вік особливо сприятливим для навчання та виховання, оскільки на думку дослідників : «Перші сім років у житті дитини – це період її бурхливого зростання та інтенсивного розвитку, безперервного вдосконалення фізичних і психічних можливостей, початок становлення особистості» [6, с. 53]. Дошкільний вік є сенситивним періодом для становлення первинного синкретичного світогляду, закладання основ морально-естетичного світосприймання та соціокультурного становлення особистості, а формування позитивних емоцій, почуттів дитини, суб'єктивного сприйняття себе і навколишнього світу, сприяє розвитку духовного світу, - зазначає Ірина Барановська [3].

З кожним роком дитина росте, розвивається, навчається та набуває досвіду. З кожним роком змінюється світосприйняття дитини. Вона починає усвідомлювати власне «Я», розуміти свою соціальний статус та позицію по відношенню до оточуючих людей, до природи, до оточуючого світу. Дитина кожен день знайомиться зі дивовижним світом природи, його різноманітністю та красою. Формування ціннісного ставлення до природи – найважливіше завдання закладів дошкільної освіти та сім'ї в даний час.

Поняття «цінності» та «ціннісні орієнтації» набули широкого вивчення в ХХ столітті. Соціологи розглядали їх як соціальну настанову, що регулює поведінку людини. Сьогодні ці поняття глибоко досліджують науковці з різних галузей. Нам імпонує думка І. Барановської, С. Возняк, В. Кононенко, М. Рокич, які визначають «цінності» як стійке переконання в тому, що певний спосіб поведінки має потенційне значення з особистого погляду. Тобто, поняття «цінність» близьке до поняття «значущість». «Ціннісні орієнтації» – це важливі елементи внутрішніх установок людини, закріплені її життєвим досвідом та усією сукупністю внутрішніх переживань.

Невипадково дослідники В. Бабіч, І. Барановська, В. Іванченко, К. Крутій, С. Кулачківська, О. Котова, Н. Мозгальова, Л. Шульга переконують, що тільки ті знання, котрі забарвленні особистими емоційними переживаннями дитини стануть для нею життєвою цінністю [3; 4].

На нашу думку, екологічне виховання варто розглядати як складний педагогічний процес, спрямований на формування у дітей знань про об'єкти і явища природи, взаємозв'язок між ними, а також на формування важливих навичок дбайливого ставлення та природоохоронної діяльності. Знання про явища природи, видове різноманіття є першою сходинкою в системі екологічного виховання дошкільників. Найкраще засвоюються знання, отримані дитиною в процесі безпосереднього спілкування з природою. Під час взаємодії з природою, в процесі споглядання, милування, спостереження за змінами в природі, тваринами, птахами, деревами, квітами, тощо діти отримують багаті знання, що розвивають її інтелектуально-мисленнєву сферу, удосконалюють психічні процеси – увагу, уяву, пам’ять, мислення, розширюють словниковий запас та удосконалюють знання мови [3; 5].

На основі аналізу нормативних документів, науково-педагогічної літератури розкриємо освітні завдання з формування ціннісного ставлення до природи з урахуванням вікових можливостей дошкільнят, а саме [1; 2; 4; 7; 9]. Варто прищеплювати дошкільникам розуміння різносторонньої цінності природи як джерела матеріальних і духовних сил суспільства. Спрямовувати заняття у закладі дошкільної освіти на оволодіння прикладними знаннями, практичними вміннями та навичками раціонального природокористування, на розвиток здатності оцінювати стан навколишнього середовища, приймання правильних рішень щодо його поліпшення. Важливим завданням педагогів є спрямування освітньої роботи на розвиток потреби в спілкуванні з природою, прагнення до пізнання навколишньої природи в єдності з морально-естетичними переживаннями. Діти дошкільного віку здатні доглядати за рослинами та тваринами, отже потрібно надати їм таку можливість. Систематичне застосування методів милування природою дозволить виховати чуттєвість та емоційність дитини. Шляхом цілеспрямованого спілкування дошкільнят із природою та навколишнім середовищем відбувається виховання дбайливого ставлення дітей до природи та усвідомлення та розуміння взаємозв’язків у природі [7; 9].

Ефективніші методи і прийоми організації пізнавальної діяльності дітей в природі обґрунтовує О. Логінова. Вона подає розгорнуту структуру такої діяльності по кожній віковій групі. Автор розкриває прийоми екологічного виховання на основі народознавчих звичаїв, обрядів, знань, що сприяє відродженню та утвердженню ідей народознавства в освітньому процесі дитячого садка і розглядає виховні можливості народної педагогіки для розумового, морально-етичного розвитку дітей та їх екологічного виховання. Основним засобом закріплення знань про природу у дітей вона вважає гру, працю, експериментування, тобто практичні методи. Причому автор підкреслює, що для дітей молодшого дошкільного віку провідне місце в цьому

процесі займає гра, для більш старшого віку – праця в природі, а в віці 6-7 років діти здатні до самостійного проведення гри [7]..

Дослідники В. Іванченко та Н. Глухова у своїх доробках викладають методичні рекомендації пошуково-дослідницької роботи в ЗДО та прийоми активізації пізнавальної діяльності дошкільників. Автори визначають методи, засоби, форми роботи, за допомогою яких здійснюється екологічне виховання дітей. Вони доводять думку, що для дошкільнят уявлення і закріплення отриманої інформації найефективніше відбувається в ігровій формі. Пояснюється це тим, що «емоційна пам'ять дитини дошкільного віку розвинена краще, ніж логічна. Ігри завжди супроводжуються позитивними емоціями, дозволяють дітям запам'ятовувати досить великий обсяг інформації» [5].

Слід зазначити, що екологічне виховання починається з формування емоційно-пізнавального ставлення дітей до природи, яке ґрунтується на отриманні та закріпленням знань. Разом з тим екологічне виховання має й моральну основу. Взаємодія з неживою та живою природою вимагає від дитини виявлення почуття ощадливості, дбайливості, любові до живого, непримиренності до марнотратства природних багатств.

Необхідно з ранніх років вселити дітям відповідальне ставлення до навколишньої природи, особливо в період дошкільного віку, коли закладається фундамент ставлення майбутньої людини до навколишньої природи. Зміст роботи по формуванню ціннісного ставлення до природи у дітей дошкільного віку включає в себе систему знань, вмінь, навичок, які випливають з розуміння сутності екологічних проблем і їх взаємозв'язку з діяльністю людини. Знайомство дітей з різноманітністю, видовим різнобарв'ям природи формує в дітей уявлення про унікальність і самобутність природи, формує ціннісне, дбайливе ставлення до неї. Усвідомлене, гуманне ставлення має бути побудовано на чуттєвому сприйнятті природи, емоційному відношенні до неї, а також знанні особливостей життя, росту і розвитку об'єктів природи, знанні взаємозв'язку існування живих організмів та зовнішнього середовища.

Екологічна вихованість дошкільника – це гуманно-ціннісне ставлення до природи. Основними проявами екологічної вихованості є доброзичливе ставлення до живого, емоційна чуйність, інтерес до природних об'єктів, прагнення здійснювати з ними взаємодію, бажання і вміння піклуватися про живих істот, створювати умови, необхідні для їх життя.

Формування ціннісного ставлення до природи у дітей дошкільного віку в світлі державного освітнього стандарту дошкільної освіти передбачає конкретний підхід до визначення змісту і організації освітнього процесу дітей. Формування ціннісного ставлення до природи дошкільнят можна здійснювати в усіх освітніх аспектах, зокрема через мистецтво.

Через театралізовано-екологічну діяльність розвивається соціальна активність дітей, пам'ять, уяву, творчі здібності, формуються почуття колективізму, комунікативні вміння, йде розвиток мовних і пізнавальних функцій, виховується

художній смак, формується розуміння дбайливого ставлення до природи та навколишнього світу.

Специфіка театралізованої гри, на думку І. Барановської , Д. Менджеріцької, полягає в тому, що вона заснована імпровізованій драматизації літературних творів (або власних інсценівок), пристосованих для виконання на сцені [3; 4]. У театралізованій грі сюжет, план гри, образ героя, його основні риси, дії, переживання, умови, в яких він живе, зумовлені перш за все змістом твору, тому вони підпорядковуються правилам, що відображають фіксовану автором логіку відносин і взаємодій об'єктів навколишнього світу. Театралізована гра обов'язково включає прояви дитячої творчості, так як готових способів гри ролей немає, дії не даються в готовому вигляді. Літературний твір лише підказує ці дії, але їх потрібно створити, втілити (зіграти) за допомогою вербальних та невербальних засобів (рухи, жести, інтонації, міміка, пози, виразність мови), тощо. Дитина сама вибирає виразні засоби, визначає особливості передачі художнього образу.

Театралізована гра – надзвичайно насичена в емоційному відношенні діяльність, в якій діти допускають керівництво дорослого, не помічаючи його, оскільки бажання обігравання сюжетів величезна. Ця діяльність найбільш повно охоплює особистість дитини і відповідає специфіці розвитку її психічних процесів: цілісності, сприйняття, не тільки образного, а й логічного мислення, рухової активності при недостатньому володінні дитиною своїм тілом, легкості уяви і віри в перетворення, емоційної сприйнятливості [3; 5, с. 60].

На думку багатьох дослідників, театралізовані ігри відрізняють динамізм, високу емоційність, розпал почуттів, наявність образів, народжених реальністю і вимагають негайного втілення в життя. Такі ігри вимагають активної робочої думки, спрямованої на сприйняття і відтворення змісту літературного тексту, на створення уявою відповідних образів. Через ототожнення з героями художніх творів діти пізнають красу людських відносин, красу навколишнього світу, красу природи. Участь в іграх приносить їм почуття радості, естетичну насолоду, вчить управляти своїми почуттями і поведінкою. Діти в процесі підготовки до ігрової діяльності втілюють ігровий задум, продиктований сюжетом твору, пізнають різноманітні життєві явища, їх досвід збагачується новими враженнями, знаннями і вміннями, відбувається більш глибоке розуміння ідеї книги, усвідомлення її художньої цінності, виховується інтерес і любов до літератури, театру, природи.

На думку В. Бабіч, «театралізовані ігри дозволяють формувати досвід соціальних навичок поведінки завдяки тому, що кожний літературний твір або казка має моральну спрямованість. В результаті дитина пізнає світ розумом і серцем і висловлює своє ставлення до подій» [1, с. 39 - 44]. Художній твір не тільки знайомить дитину з новими явищами, розширює коло її уявлень, а й дозволяє їй виділити істотне, характерне в предметі, зрозуміти художній образ, що має важливе значення для розвитку пізнавальної діяльності в процесі становлення соціального досвіду, зокрема досвіду ціннісного ставлення до природи.

Домогтися таких позитивних результатів можна за допомогою системної планомірної роботи і створення умов, які сприяють розвитку емоційної сприйнятливості і чуйності дітей, а також при створенні комфортної предметно-розвиваючого середовища (театралізований і книжкові куточки, куточок природи, екологічна лабораторія, ігрові зони, музична та образотворча студії і багато іншого) [7, с. 15].

Висновки. Подальше використання театралізовано-екологічної гри як засобу формування екологічної культури, ціннісного ставлення до природи дітей дошкільного віку передбачає залучення дітей до активного створення та програвання казок-мініатюр про різні пори року «Чи може колобок зустріти взимку ведмедя?, про поведінку тварин у різних погодних умовах: «Як поводяться тварини в дощ? Чи можна побачити метелика? Що відбувається з мурашником?».

Література

1. Бабіч В. Сюжетно-рольова гра як засіб соціальної адаптації дітей дошкільного віку. Дефектолог. 2013. № 4. С. 38 – 46
2. Базовий компонент дошкільної освіти URL: https://mon.gov.ua/ua/osvita/ doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini/.
3. Барановська І.Г. Театралізована гра як засіб художнього виховання дошкільників. Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2013. Вип. 2. С.218 - 220
4. Дитина у світі культури : освітня лінія. Інваріантна складова // Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / Наук. кер.: Богуш А. М. Авт. кол-в: Богуш А. М., Бєлєнька Г. В., Богініч О. Л., Гавриш Н. В., Шевчук А. С. та ін. // Вихователь-методист дошкільного закладу. Спецвипуск. Київ, 2012. С. 4 - 30. С. 20 - 22.
5. Іванченко В. Мандрівка до країни «Сценографія» (позакласний захід для учнів 7-8 класів) // Мистецтво та освіта. 2011. №10. С. 60 – 62.
6. Котова О. В. Значення ритмічної гімнастики в естетичному вихованні молоді // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. № 11 (174). 2009. С. 87 – 93.
7. Кубата Н. П. Гра як засіб формування соціальної компетентності у дітей старшого дошкільного віку. Молодий вчений. 2018. №5. С. 53-56
8. Туженкова Ю. Колективні творчі ігри як інструмент соціалізації дошкільників. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2015. № 5. С. 13 – 17.
9. Чорноіваник, І. Барановська. Активізація емоційно-почуттєвої сфери дошкільників засобами візуального мистецтва. Наукові записки: Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв. Серія «Мистецтво» /відп. Л.В.Старовойт. Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2019. С. 194 – 198

О. Музика,
здобувач ОС «магістр»
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
O. Muzyka,
master's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsubynsky State
Pedagogical University

УПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В АРТ-ОСВІТІ

IMPLEMENTATION OF TECHNOLOGIES OF ART AND CREATIVE DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILDREN IN ART EDUCATION

Анотація. *У статті розглянуто технології художньо-творчого розвитку дітей, які використовуються в артосвіті дітей дошкільного віку й практичні рекомендації щодо їхнього застосування; представлено методичні рекомендації до організації мистецького простору в закладі дошкільної освіти; розкрито алгоритм мистецької взаємодії педагога й дітей під час художньо-продуктивного образотворення; означено вектори роботи з педагогами та описано рефлексійний підхід з метою реалізації технології образотворення в освітньому процесі закладу дошкільної освіти. Запропоновано альтернативні орієнтири супроводу мистецької діяльності дітей дошкільного віку, зокрема – супровід-співробітництво та супровід-ініціювання, а також орієнтація вихователів на застосування діяльнісно-пошукової моделі організації артосвіти.*

Abstarct. *The article provides some imaging technologies in the art world of preschool children and practical recommendations for their use; methodical recommendations for the organization of an art space in a preschool education institution are presented; the algorithm of the artistic interaction of the teacher and children during artistic and productive image formation is revealed; vectors of work with teachers are defined and a reflexive approach is described in order to implement imaging technology in the educational process of a preschool education institution. Alternative orientations for supporting the artistic activities of preschool children are proposed, in particular – support-cooperation and support-initiation, as well as the orientation of educators on the application of the activity-search model of the organization of the art world.*

Ключові слова*: артосвіта, діти дошкільного віку, технологія образотворення, художньо-продуктивне образотворення, рефлексійний підхід.*

Key words*: art education, children of preschool age, imaging technology, artistic and productive imaging, reflective approach.*

Творча організація мистецького простору в закладі дошкільної освіти вимагає нових сучасних підходів, що спрямовані на розкриття алгоритму мистецької взаємодії педагога й дітей. Грамотне спрямовування зусиль на розвиток інтелектуальної сфери дошкільника вцілому, не повинно виключати емоційну складову. Необхідно відмітити, що в результаті гуманізації і естетизації педагогічного процесу, формуванні гуманістичної позиції педагога, яка передбачає здатність взяти відповідальність за виховання дитини, її духовний і психологічний комфорт; спрямованість на організацію гуманного педагогічного процесу в початковій ланці освіти, адекватність мистецьких цінностей, гнучкість професійного мислення, наявність професійної гуманної спрямованості.

Особливості розвитку сучасної мистецької освіти - галузі теорії і практики людського розвитку, знайшли відображення у вагомих наукових розробках. «Традиційні підходи та інновації в мистецькій освіті, – природна та необхідна умова її розвитку відповідно до естетичних потреб демократичного суспільства. Сприяючи збереженню мистецьких загальнолюдських цінностей, інновації несуть у собі відмову від усього застарілого, закладають підвалини соціальних перетворень, украй необхідних для формування вчителів нової формації» [6, с.189].

Найвагомішим результатом будь-якої педагогічної технології є досягнення творчого рівня розвитку особистості. Головною метою педагогічної технології – є спрямування на виховання освіченої людини, яка в загальному інформаційному потоці може виділити особистіснозначимі знання, зрозуміти можливість використання їх в конкретній життєвій ситуації. Перевага надається не оволодінню технічними навичками, а гнучкому інтелекту, сформованій естетичній свідомості.

Творчі ідеї щодо використання технологій художньо-творчого розвитку дітей дошкільного віку в артосвіті набули подальшої розбудови в працях із теорії та методики мистецької педагогіки та освіти дітей. Наголошується різноаспектність, зокрема – закономірність психічного і фізичного розвитку дитини; умови безперервної артосвіти; принципу навчання та виховання; складника теоретичних засад педагогічних систем та концептуального підходу до вирішення освітньо-виховних завдань. Розвивальний потенціал мистецтва відображений у працях Н. Ветлугіної, Л. Дмитрієвої, Л. Горюнової, О. Половіної, І. Кондратець, О. Рудницької), пізніше – здійснено аналіз теорії і методики викладання мистецтва (І. Туманов, Н. Григоренко). Сучасними вченими широко розглянуто філософські і психологічні засади художньої творчості (Ф. Барб-Галль, І. Бех, Н. Гавриш, О. Гройсман, Л. Єрмолаєва-Томінаю, І. Кондратець, О. Половіна).

Вважаємо, що мистецька освіта взагалі має за мету засвоєння суб'єктом істотних властивостей навколишньої дійсності, відтвореної у художніх образах. Основою і змістом мистецької освіти виступає спрямована на загальний і художній розвиток особистості система педагогічно адаптованих художньо-практичних умінь, навичок, знань, досвіду ціннісного ставлення до мистецтва, досвіду творчої діяльності. Артосвіта є емоційно зорієнтованою і надає змогу широкого використання технологіїй художньо-творчого розвитку дітей. В артосвіті дітей дошкільного віку

науковці пропонують розробки і практичні рекомендації щодо її використання; представляють методичні рекомендації до організації мистецького простору в закладі дошкільної освіти; розкривають механізм використання рефлексійного підходу до мистецької взаємодії педагога й дітей під час художньо-продуктивного образотворення. Правильне означення векторів роботи педагогів в освітньому процесі закладу дошкільної освіти передбачають реалізацію новітніх технологій образотворення. Слід використовувати запропоновані альтернативні орієнтири супроводу мистецької діяльності дітей дошкільного віку, а саме – супровід-співробітництво та супровід-ініціювання, а також орієнтацію вихователів на застосування діяльнісно-пошукової моделі організації артосвіти [5].

Отже, емоції дитини – це важливий психологічний прояв особистого ставлення дошкільника до дійсності, світу дорослих і до самої себе. Виявлення власних емоцій та почуттів, емоційних реакцій є важливою умовою успішної взаємодії дитини з дорослими та однолітками, яка надає можливість легко адаптуватися в соціумі. Таким чином, виховання емоційно зрілої особистості з перших років життя, становлення її переживань і почуттів є важливим завданням сучасної дошкільної освіти. У його розв'язанні допоможуть техніки, запропоновані нами для поліпшення процесу образотварення.

Арсенал образотворчих технік і засобів малювання урізноманітнює заняття з дітьми, розслабляє, налаштовує на позитивний лад, гармонізує душевний стан дитини, постає засобом релаксації, арт-терапії. Дитина має зрозуміти емоції оточуючих людей, їй слід навчитися усвідомлювати та виявляти власні емоції. Дієвим засобом в цьому процесі постає мистецтво. Проте традиційних мистецьких занять для розвитку творчості дітей, пріоритетом яких є формування технічних навичок, невистачає. Вони частково спрацьовують на розв'язання цього завдання. Альтернативою є художньо-педагогічне спілкування з дітьми за сучасною технологією образотворення. Це сілкування можна поділити на наступні складники.

• Техніка free painting – передбачає вільне малювання, вільну діяльність на заняттях живописом. Така художня техніка малювання дає змогу уникнути прямого наслідування й копіювання дітьми способів дій дорослого.

• Пластичне образотворення – це створення образів за допомогою пластичних матеріалів: використовується тісто, глина, полімерна глина, холодна порцеляна тощо.

• Конструктивне образотворення – це створення образу за допомогою паперу, тканини, ниток, нетканих матеріалів, стрічок, бісеру, леліток, тасьми, природних матеріалів.

Використовуючи дані художні техніки, педагогам важливо усвідомити, що дитина має самостійно обирати різноманітні художні матеріали задля творчих експериментів, знаходити власні способи передачі образу засобами, які їй особливо до вподоби. Діти не повинні втратити свою унікальність під впливом традиційних і стереотипних дій дорослих.

Цікаві ідеї в мистецькій освіті пропонує використовувати О. Тараріна [5]. Такі арттехніки сприяють розвитку емоційної сфери дошкільника, слугують природним

шляхом самопізнання. Вони легко модифікуються відповідно до особливостей дітей різного дошкільного віку.

Техніка «Створення мандал» (у перекладі «коло», «диск») – вид творчості, арттехніка від якої діти незмінно отримують велике задоволення. Даний процес зближує, дає змогу ставитися одне до одного дбайливо. Техніка також допомагає розкривати творче, художнє та духовне самовираження дітей; розвивати дрібну моторику та стимулювати мислення; тренувати посидючість та охайність, вміння доводити кожну справу до кінця. Протягом роботи з «мандалою» дитина заспокоюється, навчається справлятися з емоціями та складними почуттями – страхами, тривогою, сумом, самотністю тощо. Існує багато варіантів створення мандал з дошкільниками: їх малюють на папері, на плоских камінцях, ліплять із глини, плетуть із дроту чи ниток, вишивають, роблять об'ємними, насипними, виготовляють із кольорового паперу, природних матеріалів тощо. Кожен педагог має змогу обрати свій варіант відповідно до вмінь і вподобань дітей.

Наступна проєктивна техніка – «Малюємо вечерю». Вона надає змогу побачити соціометричний зріз групи дітей; простежити, як дошкільник ставиться до себе, сприймає себе у групі. Для початку роботи слід об'єднати дітей у групи. Наступним кроком можна запропонувати їм домовитися, що вони будуть малювати: сніданок, обід чи вечерю. А коли групи зроблять вибір, треба запропонувати кожному учаснику зобразити себе як окрему страву. Діти намалюють зображення на одному великому аркуші паперу і потімрозповідають про свої малюнки. Педагогам лише залишається уважно вислухати розповіді дітей та інтерпретувати результати.

Ще одна техніка розвитку творчих здібностей дошкільників «Моя сім'я в образі квітів» – це малюнок сім'ї в образі квітів. Він відображує не лише індивідуальні психологічні характеристики дитини, але і її емоційне самопочуття, уявлення свого місця й роль у сім'ї, взаємодію між її членами. Образи квітів на малюнку, їх розміщення й оточення віддзеркалюють сімейну ситуацію й допомагають вихователю її усвідомити. Так образи квітів на дитячих малюнках можуть відображати: як ідеальну сім'ю – ту, яку дитина хотіла б мати; так і реальну сім'ю – ту, в якій дитина живе. Отже, інтерпретація малюнків за технологією «Моя сім'я в образі квітів» надає змогу вихователю вчасно надати підтримку дитині та родині в випадку потреби або звернутися по допомогу до практичного психолога.

Ще одна цікава техніка «Малювання аквареллю на воді» – малювання на воді захоплює дитину й надає їй змогу зануритись у світ уяви і фантазії. Процес творчості знімає у дитини практично всі обмеження, хоч малюнки і виходять недовговічними, сюжети та візерунки постійно змінюються, як хмари під час вітру, тільки набагато швидше. Діти з цікавістю спостерігають за ними, вигадують, на що вони схожі.

Арт техніка «оцінка і критика». Потенційний ресурс, який дитина отримує в процесі малювання, залишається в пам'яті. Оскільки дитина часто перебуває в системі «оцінка і критика», вона може забувати про процес та свої переживання зосереджує на результаті творчості.

Використання техніки «Малювання на вологому папері» сприяє релаксації дітей, їхньому зближенню, усвідомленню мінливості емоційних станів. Особливість краси та легкості таких малюнків у вологості художніх матеріалів. Перед роботою папір і фарби змочують водою.Таким чином, діти кладуть пензлик на аркуш, а фарба сама розтікається по його поверхні. Діти можуть за бажанням скеровувати рух фарби за допомогою вологого пензля.

«Акватипія» – це.ще одна художня техніка малювання водяними фарбами, й особливо подобається дітям. Із захопленням вони творчо розмазують плями фарби, з великим задоволенням фантазують та домальовують те, що уявляють у розпливчатих барвистих плямах. Акватипія розслабляє психіку й тіло дитини, занурює її у стан творця, дає змогу відкорегувати накопичені складні емоції та відновити емоційні ресурси.

Техніка «Малювання олією»» – це спосіб самовираження і можливість трансформувати переживання дитини, особливо коли це малювання незвичними матеріалами, наприклад, – паличкою та соняшниковою олією. Такі немистецькі інструменти, які допоможуть дитині намалювати картину, де в кольорі проявляться всі її емоції. Ця техніка малювання, де використовуються м'які і пластичні матеріали дає змогу дитині розслабитися й слідувати своєму внутрішньому пориву, не зосереджуватися на змісті зображуваного малюнку. Техніка малювання олією надає широкі можливості для експериментування й розвитку творчого мислення дошкільників, а також надихає їх на подальшу мистецьку творчість.

Вибір арттехнік для мистецької освіти дітей дошкільного віку дуже великий. Педагог має можливість зробити тут власний вибір. Діти мають відчували успіх, переконувалися у своїх силах, уміннях та вправності, робота повинна бути систематичною, впевненою не лише на мистецьких заняттях, а й у повсякденному житті. Можна організувати організувати музичний супровід творчого процесу з використанням означених технік для дітей старшого дошкільного віку.

Отже, діяльність вихователя на заняттях з мистецтва неможлива без оволодіння технологіями художньо-творчого розвитку дітей дошкільного віку в артосвіті. й практичними методичними рекомендаціями щодо їхнього використання; організації мистецького простору в закладі дошкільної освіти; особистісно зорієнтованими педагогічними технологіями [4]. Розглядаючи арттехнології розвиваючої мистецької освіти, використовувані педагогами в професійній діяльності, слід зазначити, що вони потребують змін, які мають бути художні за змістом і навчальні за формою. Серед найбільш значущих сучасних інноваційних технологій, доцільно виділити наступні: розвивальні, евристичні, творчі, емоційно-художні, сугестивні, етнопедагогічні, мультимедійні технології навчання тощо.

Таким чином, у нашій статті наведено приклади технологій художньо-творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку в артосвіті дітей й практичні рекомендації щодо їхнього використання. Запропоновано альтернативні орієнтири супроводу мистецької діяльності дітей дошкільного віку, зокрема – супровід-співробітництво та супровід-ініціювання, а також орієнтація вихователів на застосування діяльнісно-

пошукової моделі організації артосвіти. Також представлено методичні рекомендації щодо організації мистецького простору в закладі дошкільної освіти; розкрито алгоритм мистецької взаємодії педагога й дітей під час художньо-продуктивного образотворення; означено основні вектори роботи з педагогами та описано рефлексійний підхід з метою реалізації технології образотворення в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

Література

1. Бех І. Д. Психологічний супровід особистісно зорієнтованого виховання. Початкова школа. 2004. № 3. С. 3–6.
2. Бех І. Д. Особистість на шляху до духовних цінностей : монографія. Київ – Чернівці : Букрек, 2018. 296 с.
2. Барб-Галль Ф. К. Як розмовляти з дітьми про мистецтво [Текст] / пер. з франц. Софії Рябчук. Львів : Видавництво Старого Лева, 2014. 192 с.
3. Гавриш Н. О. Інтегровані заняття у дитячому садку. Київ : Шк. світ. 2013. 128 с.
4. Кондратець І. В. Розвиток рефлексійної культури педагогів дошкільних навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Слов'янськ, 2017. – 374 с.
5. Половіна О. А., Кондратець І. В. Нові підходи до формування художньо-практичної компетентності майбутніх вихователів. Народна освіта : Електронне наукове фахове видання. Випуск № 2 (38), 2019 р. Розділ «Педагогічна наука». URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5789
6. Половіна О. А. Формування естетичного ставлення до природи засобами образотворчого мистецтва у старших дошкільників (на матеріалі ознайомлення з пейзажним живописом) : Дис... канд. наук: 13.00.08. Київ, 2007. 248 с.
7. Старовойт Л. В. Педагогічні умови творчого розвитку молодших школярів у процесі трудового навчання. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія : Педагогіка. 2010. Вип. 1. С. 123-128.
8. Тодосієнко Н. Л. Підготовка майбутніх педагогів до творчої роботи з дошкільниками засобами комплексного використання мистецтва. Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: мат-ли міжнароднаої наук.-практ. інтернет-конф. ВДПУ імені Михайла Коцюбинського «Вінниця, 2015. С. 374– 378.

Ю. Найда,
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри музикознавства,
інструментальної підготовки та методики музичної освіти
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, м. Хмельницький
В. Найда,
кандидатка педагогічних наук, старша викладачка
кафедри диригентсько-хорових дисциплін та вокалу
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, м. Хмельницький

Yu. Naida,
candidate of pedagogical sciences, associate professor,
assistant professor of the department of musicology,
instrumental training and methods of music education of
Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy,city of Khmelnytskyi
V. Naida,
candidate of pedagogical sciences, senior lecturer of the
department of conducting-choral disciplines and vocal of
Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy,city of Khmelnytskyi

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ МУЗИЧНИХ ШКІЛ НА ПОДІЛЛІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX – НА ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ

HISTORICAL ASPECTS OF THE ESTABLISHMENT AND DEVELOPMENT OF MUSIC SCHOOLS IN PODILLIA REGION IN THE SECOND HALF OF THE 19th – BEGINNING OF THE 20th CENTURY

Анотація. *Статтю присвячено висвітленню історичного шляху становлення музичних шкіл у контексті розвитку регіонального музичного мистецтва на Поділлі в другій половині XIX – на початку XX століття. Підкреслено історичне значення цих закладів у професійному музичному мистецтві не лише регіону, а й України.*

Ключові слова: *музична освіта, музичні школи, Поділля.*

Summary. *The article deals with the highlighting the historical path of the formation of music schools in the context of the development of regional musical art in Podillia region in the second half of the 19th – beginning of the 20th century. The historical importance of these institutions in the professional musical art not only of the region, but also of Ukraine has been emphasized.*

Key words: *music education, music schools, Podillia region.*

Постановка проблеми. Для сучасної музичної школи великий інтерес становить вивчення надбань минулого. В історії розвитку музично-педагогічної думки України друга половина XIX – початок XX століття – це важливий етап фундації національних засад у галузі музичної освіти. Це час, коли музична підготовка була піднесена до рівня першочергових завдань, а його вирішенню віддали свої сили кращі представники української громадськості – педагоги, музиканти, культурні діячі тощо. Музична освіта переживає й прогресивні, і регресивні зміни у викладанні, обумовлені історичними подіями, які відбувалися на Поділлі в той час: відміна кріпацтва, Емський та Валуєвський укази, послаблення репресій та відродження української освіти та культури. Усі ці події спрямовували розвиток освіти то на піднесення, то на спад. Вивчення історії становлення та розвитку музичної освіти на Поділлі дасть нам змогу виявити загальні тенденції до позитивних зрушень, прослідкувати характерні особливості цього процесу.

Аналіз останніх наукових публікацій. Питання становлення та розвитку музичної освіти на Поділлі знайшли відображення в наукових працях дослідників: М. Антошко, Т. Бурдейної-Публіки, С. Гальчака, Р. Гуцал, А. Завальнюка, В. Іванова, К. Івахової, М. Кузів, М. Кульбовського, Г. Озимовської, С. Олійника, М. Печенюк, Ю. Портного, П. Слободянюка, О. Смоляка, М. Ярової та інших. Аналіз наявної літератури свідчить про те, що нині в Україні розпочате ґрунтовне вивчення цілісної системи становлення музичної освіти від її зародження до наших днів. Проте багато проблем минулого ще не висвітлено та не систематизовано.

Мета статті полягає в дослідженні функціонування музичних шкіл Поділля в зазначений вище період.

Виклад основного матеріалу… У другій половині XIX – на початку XX століття на Поділлі не було розвиненої системи музичної освіти, тому назріла потреба в організації професійних музичних навчальних закладів. Вирішувати таку проблему допомагали музиканти та композитори.

Одним із таких був *Платон Ігнацій Козловський* (1786–1861 рр.) – піаніст, композитор, викладач. Уродженець Вінниці. У 1834 р. під його керівництвом був відкритий пансіон за спеціальною програмою виховання, який проіснував до 1840 р. у Вінниці. «Ми бажали використати наш великий досвід на користь місцевим жителям і заснувати музичний сирітський інститут для дванадцяти бідних дівчат з тим, щоб вихованки могли згодом викладати як слід це мистецтво в приватних домах» [6, арк. 1–2 зв.]. Так, І. Козловський підняв проблему професійної підготовки музикантів-викладачів, створив свою школу, виховав чимало талановитих піаністів, підготував ґрунт, на якому розвивалася професійна музична освіта.

Помітна діяльність *Антона Гіацинтовича Коціпінського* (1816–1866 рр.) – композитора, педагога, фольклориста та видавця. Уродженець с. Андрихів, що біля Кракова (Польща). У 1853 р. у Кам'янець-Подільському він відкрив музичну школу, де викладачем фортепіано був В. І. Заремба. Є підстави стверджувати, що А. Коціпінський був передвісником становлення професійної музичної освіти на Поділлі [4, с. 135]. У кінці XIX ст. процес утворення та відкриття музичних приватних шкіл та класів трохи пожвавився. Відомо, що музичні школи довгий час були недоступні для робітників і селян. Однією з причин була висока плата за навчання (від 60 до 175 рублів за рік) [2, с. 240]. У Вінниці в цей час існували школи *Педаховської,В. К. Поль-Вільямовської* та музичні класи *Мардера*.

На початку XX ст. Кам'янець-Подільський був одним із центрів музичної освіти та культури України. Надзвичайно великий внесок в історію розвитку музичної освіти на Поділлі зробив *Тадей Денисович Ганицький* (1844–1937 рр.) – педагог, композитор та музичний критик. Народився в селі Чемериси-Волоські Могилівського повіту Подільської губернії, нині Журавлівка Барського району Вінницької області. У 1903 році в Кам'янець-Подільському відбулося відкриття першої професійної музичної школи Т. Ганицького, і ця дата знаменується початком зародження професійної музичної освіти на Поділлі. Школа діяла з перервами до 1921 року. На організацію школи Т. Ганицький витратив усі свої заощадження. Це був початок

великого задуму митця. Він мріяв про музичні школи в селах, тому розгорнув широку діяльність, але не отримав державної підтримки. Серед випускників Кам'янець-Подільської музичної школи під керівництвом Т. Ганицького були М. Каревич (скрипаль), А. Гурфінкель (скрипаль), С. Глейзель. (віолончеліст), Г. Курковський (музикознавець), О. Шреєр-Ткаченко (педагог, музикант, мистецтвознавець) тощо [5, с. 88].

Школа розміщувалася неподалік від пекарні – на останньому поверсі триповерхового будинку на Миколаївській площі (зараз на Вірменському ринку). У музичній школі, крім дворазового уроку з фаху, щотижнево проводили заняття з теорії музики і загального фортепіано. У школі функціонувало сім основних класів (фортепіано, скрипки, віолончелі, вокалу, хорової музики, теоретичний, драматичний) та підготовчий клас. Серед відомих її викладачів – С. Булгакова (спів), В. Дальський,3. Комінек (скрипаль і диригент), А. Лозинський (теорія музики та фортепіано), М. Петліна та ін. Поступово школа Т. Ганицького здобула загальне визнання і стала провідним центром музичного мистецтва Подільського краю. Про активну музично-освітню діяльність цього закладу свідчить неухильне зростання кількості його учнів. З 1903 по 1906 р. у школі навчалося 60 чоловік, а до 1914 р. чисельність їх зросла майже вдвічі [1, с. 340]. У школі постійно відбувалися концерти. За три роки школа заробила близько шести тисяч рублів, які були віддані незаможним учням та їхнім родинам. Музична школа Т. Ганицького справедливо вважається першою професійною музичною школою на Поділлі.

Музична школа користувалася популярністю, про що свідчить видана в 1913 р. книга «Музыкальная школа Ганицкого» (автор А. Гольдман) [3, с. 1]. Школа під керівництвом Т. Ганицького переросла в музичну профшколу (1927 р.), пізніше – у музичний технікум ім. М. Лисенка (1930 р.). У наш час Кам'янець-Подільська музична школа нараховує понад сорок викладачів, які продовжують традиції, закладені засновником школи. Тисячі учнів закінчили школу, серед яких відомі професійні музиканти, виконавці, музичні діячі та викладачі. Нащадки оцінили потужну музично-освітню діяльність Т. Ганицького, тому рішенням одинадцятої сесії Кам'янець-Подільської міської ради IV скликання від 8 квітня 2003 р. міській дитячій школі присвоєно ім'я її засновника Т. Ганицького [7, с. 96].

Початок XX ст. відзначився інтенсивним становленням системи спеціальної музичної освіти – збільшилася кількість музичних шкіл, училищ, особливо приватних. У Кам'янець-Подільському відкрилася школа нотної грамоти для тих, хто не знав нот і не вчився в музичній школі. Навчання в ній проводив відомий записувач народних пісень та композитор С. Козицький. У перші роки революції музичні школи з'являлися настільки швидко, що неможливо було встановити за ними контроль. За невеликий період часу їхня кількість збільшилася у два рази. Такий стихійний процес виникнення музичних шкіл відбувався без участі Наркомпроса, під керівництвом лише місцевих організацій. Не було центрального органа, який би керував навчально-методичною стороною музичної освіти. Треба зазначити, що поступово цей розмах припинився, і чисельність музичних шкіл значно скоротилась.

Існують відомості про функціонування Проскурівської музичної школи, Тульчинської музичної школи ім. М. Леонтовича (1922 р.), у якій навчання було безкоштовним для малозабезпечених верств населення; Вінницької музичної профшколи (1920-ті роки); першої сільської музичної школи Поділля в Новій Ушиці, що була організована С. Головецькою – ученицею Т. Ганицького, та інші. Щодо останньої школи, то відомо, вона активно діяла і перебувала в колі уваги Т. Ганицького [5, с. 88]. На жаль, більше немає жодних відомостей щодо діяльності цих шкіл.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розробок. Отже, чимало педагогів та музикантів самовіддано працювали, аби підняти навчання музики до професійного рівня. Не отримуючи винагород, долаючи всілякі перешкоди, вони впевнено йшли до мети. Широкий розмах музичного мистецтва наприкінці XIX – початку XX ст., потяг і бажання музичної інтелігенції зумовили піднесення рівня музичної освіти. У той час зросла суспільна потреба в музикантах різних спеціальностей, усе більше вимог висували до якості їхньої підготовки. З'являлося все більше яскравих особистостей, які створювали свої школи. У системі загальної музичної освіти готувався ґрунт для організації професійних музичних навчальних закладів, у яких закладали основи професіоналізму, формувалися виконавські традиції, що згодом розвивалися та вдосконалювалися у вищих навчальних закладах [4, с. 135]. Дослідження розвитку професійної музичної освіти на Поділлі у другій половині XIX – на початку XX століття є перспективним напрямком нашого подальшого дослідження.

Література

1. Луганська К. М., Семененко Н. В. Музична освіта. *Історія української музики* Т. 3: Кінець XIX – початок XX століття. Київ, 1990. С. 340.
2. Миклашевский И. М. Очерк деятельности Киевского отделения Русского музыкального общества1863–1913: по случаю исполнившегося 50-летия Киевского отд-ния РМО. Київ: Лито-тип С. В. Кульженко, 1913. 240 с.
3. Музыкальная школа Ф. Т. Ганицкого (1903–1913) / сост. А. Гольдман: издание автора.Каменецъ-Подольскъ: Б. Байнбаума, 1913. С. 14–15.
4. Найда В. Ю. *Розвиток музичної освіти на Поділлі (кінець XIX – початок XX століття)* (Дис. канд. пед. наук). Нац. пед. у-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2014. 311 с.
5. Сис-Бистрицька Т. А. Тадеуш Ганіцький – організатор музичної освіти на Поділлі. *Матеріали до укр. мистецтвознавства.Микола Леонтович і сучасна освіта та культура (до 125-річчя від дня народження).* Наук. зб. Вип. 4. Київ – Кам'янець-Подільський: Медобори (ПП Мошак М. І.). 2003. С. 86–89.
6. Центральний державний історичний архів України Ф. 707 Управління Київського учбового округу оп. 1 Спр. 503. Пансион Козловского (1834–1840 гг.), 20 арк.
7. Ярова М. В. *Становлення і розвиток співацької освіти на Поділлі (кінець XIX – початок XX століть)* (Дис. канд. пед. наук). Кам'янець-Подільський нац. пед. ун-т ім. Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський, 2011. 239 с.

Н. Огінська,
здобувач ОС «магістр»
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
N. Oginska,
master's student,
Vinnytsia Mykhailo Kotsubynsky
State Pedagogical University

ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

EDUCATION OF PATRIOTIC FEELINGS OF SENIOR PRESCHOOL CHILDREN THROUGH THE MEANS OF MUSICAL ART

Анотація. *У статті розглядаються питання патріотичного виховання старших дошкільників засобами музичного мистецтва. Автор розкриває зміст і завдання патріотичного виховання дітей досліджуваного віку. Описуються форми та методи використання засобів музичного мистецтва щодо формування першооснов свідомості і самосвідомості дітей старшого дошкільного віку.*

Abstarct. *The article examines the issues of patriotic education of older preschoolers by means of musical art. The author reveals the content and tasks of patriotic education of children of the studied age. Forms and methods of using musical art tools for the formation of the fundamentals of consciousness and self-awareness of older preschool children are described.*

Ключові слова: *старший дошкільний вік, патріотичне виховання, засоби музичного мистецтва, колискова пісня, бесіда.*

Key words:*senior preschool age, patriotic education, means of musical art, lullaby, conversation.*

Виховання патріота, громадянина, духовно багатої особистості – процес тривалий і багатогранний. Від педагогів і батьків він вимагає великої праці над собою, «усвідомлення високих цінностей та відповідної поведінки, розуміння виховних завдань та вибору оптимальних методів і форм роботи з дітьми» [9, с. 323].

В Концепції дошкільного виховання в Україні чітко визначено мету, завдання, стратегічні напрями та шляхи реформування дошкільних закладів відповідно до сучасних напрямків економічного і духовного розвитку країни. В Парціальній програмі національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку «Україна – моя батьківщина» авторів О. Каплуновської, І. Кичати, Ю. Палець сформульовані завдання і зміст освітньої роботи з дітьми старшого дошкільного віку: «продовжувати ознайомлювати з історією рідного міста (села), символікою, історичними пам'ятками, легендами про рідний край, професіями людей, які живуть у

місті (селі); формувати уявлення про те, що Україна має давню історію (військо, рукописні книги, храми, ремесла, культура, національний одяг, національна символіка, визначні діячі, гетьмани)… ознайомлювати дітей з різними жанрами української дитячої музики, композиторами, які пишуть музику для дітей; залучати до музичної виконавської діяльності, підтримувати бажання обирати й виконувати репертуар української дитячої музики.» [5, с. 33].

Варто зазначити, що для розробки сучасних підходів до формування у дітей старшого дошкільного віку першооснов національної самосвідомості велике значення мають концепції розвитку українського дошкілля, які розроблені Л. Артемовою, А. Богуш, Н. Лисенко, Т. Поніманською, О. Шевченко. Окремі аспекти застосовування музичного фольклору у патріотичному вихованні дітей старшого дошкільного віку висвітлені у наукових працях Л. Кузьмук, В. Гошовського, В. Мадяр-Новак, С. Садовенко, Т. Стегайло, Т. Вовк та інших.

Метою статті є дослідити особливості патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами музичного мистецтва.

«У старшому дошкільному віці дитина – відмічає М. В. Вацьо – глибше сприймає твори мистецтва, у розвивається музичний слух, вона виявляє здатність помічати й емоційно відгукуватися на виражально-зображувальні засоби творів музичного мистецтва, пояснювати особливості давати оцінку творам музичного мистецтва» [2, с. 56]

У формуванні особистості дошкільне дитинство є надзвичайно вагомим періодом. «Саме в цьому віці в дошкільника закладаються першооснови свідомості й самосвідомості; розпочинається процес національно-культурної ідентифікації, – відмічає М. Я. Чуврій – а саме усвідомлення себе як частини великої і давньої нації. Разом із тим, дошкільний вік має свої потенційні можливості для формування вищих моральних почуттів до яких і відноситься почуття патріотизму» [9, с.323]. Доцільно відмітити, що в старшому дошкільному віці діти ще недостатньо усвідомлюють, що таке «патріотизм».

Зміст та розуміння поняття патріотизм закріплені в Законі України «Про дошкільну освіту».В законі зазначено, що завданням дошкільної освіти є «виховання у дітей любові до України, шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної мови, регіональних мов або мов меншин та рідної мови, національних цінностей Українського народу, а також цінностей інших націй і народів, свідомого ставлення до себе, оточення та довкілля…» [4]

Як відмічає М. В. Вацьо: «Український дитячий музичний фольклор – це найцікавіший, найдоступніший багатофункціональний матеріал для виховання дітей як дошкільного так і шкільного віку, суть якого полягає в наданні дитині перших відомостей про оточуюче природне середовище, передачі суспільних моральних цінностей і культури свого народу через прості форми фольклорного матеріалу. За своєю природою дитячий фольклор скерований на вдосконалення потреб дитини у спілкуванні з батьками, ровесниками, іншими людьми, на саморозвиток та виховання, набуття практичного життєвого досвіду особистості.» [1, с. 3]

Варто відмітити, що особливу роль у вихованні дітей старшого дошкільного віку відводиться колисковій пісні, адже вона є одним із найдавніших видів народної творчості. «Колисанки водночас є і першими уроками, – зазначає М. Я. Човрій – що в доступній формі знайомлять дитину з побутовими речами і моральними цінностями, заохочують до працелюбності, порядку, доброти і справедливості» [9, с. 324]. Найчастіше на заняттях старших дошкільників знайомлять дітей з такими колисковими: «Котику сіренький» українська народна пісня в обробці М. Вериківського або ж «Ой ходить сон» – в обробці Л. Ревуцького. Але, існує чимало колисанок, які мають «неабияке педагогічне значення та заслуговують на використання у виховній практиці. Особливої уваги потребує питання вивчення колискових рідного краю» [9, с. 324].

На музичних заняттях дітей старшого дошкільного віку взаємодію музичного керівника з дітьми необхідно здійснювати через наступні форми роботи: слухання високохудожніх зразків української класичної музики; чуйні й захопливі бесіди про відомих українських співаків, композиторів, про найяскравіші зразки їхньої інструментальної та сценічної музики; ознайомлення з історією виникнення та побутування українських народних інструментів, способів гри на них; інсценізація народних звичаїв та обрядів тощо.

Ознайомлення з піснями може відбуватися під час музичних занять, сюжетно-рольових ігор, а також під час підготовки до тематичних розваг.Знання колискових старші дошкільники можуть застосовувати у різних видах ігрової діяльності, наприклад, під час дидактичних ігор «Покладемо Ганю спати», «Катруся хоче спати». З вихованцями старшої групи «доцільно організувати вечір українських пісень «Колисковий віночок», під час якого діти заколисують ляльок, ведмедиків, зайчиків, інсценують зміст різних музичних творів» [9, с. 325]

Доцільно підкреслити, що українська народна культура «накопичила величезну кількість забавлянок для дітей раннього віку» [3, с. 5]. Втім існують також утішки, які варто використовувати на музичних заняттях з старшими дошкільнятами. Під час розігрування старшими дошкільнятами забавлянок відбувається мовний розвиток дитини, виникає зародження інтересу й любові до рідної мови та національної культури, тому так важливо не ігнорувати даним жанром дитячого фольклору у патріотично-виховній роботі дітей старшого дошкільного віку.

Варто зазначити, що однією з найпоширеніших форм патріотичного виховання в дошкільному навчальному закладі сьогодні є проведення різноманітних вечорниць в українському стилі, в яких старші дошкільники приймають участь, а саме в інсценуванні різноманітних народних обрядах, співають народні пісні, виконують традиційні таночки, наприклад гопак, козачок, гречаники, грають у дитячі народні ігри тощо. На думку Л. Кузьмук: «Така «жива» форма спілкування дітей із прадавніми звичаями має неабияке значення для засвоєння ними важливих культурних цінностей, що споконвіку передавалися від діда-прадіда. Здійснюючи з дітьми такі інсценізації, педагог дає їм змогу «триматися» свого генетичного коду, не втрачати зв’язку з минулими поколіннями, усвідомлювати, хто вони і що їх вирізняє

з-поміж інших народів.» [6, с. 15]. Доцільно підкреслити, що такою має бути мета патріотичних святкових заходів та розваг, які сприятимуть розвиткові в дітей старшого дошкільного віку самоідентичності та самосвідомості.

Варто зазначити, що корисним може бути ознайомлення старших дошкільнят з давньослов'янськими календарними обрядами. Художні особливості календарно-обрядової пісні необхідно використовувати в музично-естетичному та патріотичному вихованні дітей старшого дошкільного віку.

Дошкільнятам можна запропонувати дитячі веснянки та гаївки, у тематиці яких «домінують вітання весняних птахів, вирощування злакових і городніх культур, дерев. Для них властиві закличні інтонації, гуртовий спів в унісон, які супроводжуються хореографічними та пантомімічними елементами (кругові та змійкові крокові рухи, імітація руками росту дерев та злакових і городніх культур)» [9, с. 325]. Веснянки та гаївки в цьому віці співають під музичний супровід, однак можна запропонувати співати їх без нього,так як це виконується в автентичному середовищі.

Ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з перлинами української музики на музичних заняттях повинно бути «живим», а головне – усталеною традицією. Чим більше дошкільники слухатимуть музичних творів українських композиторів, то «ліпше вони засвоюватимуть національний інтонаційний словник, матимуть змогу відрізнити «своє» від «чужого», накопичуватимуть знання про національне культурне надбання» [7, с. 145].

Національна музика є зрозумілішою і легшою для сприйняття дошкільниками, оскільки « має власний генотип, розуміння якого, як науково доведено, спадково передається з покоління в покоління» [7, с. 146]. Наприклад, чудові інструментальні й вокальні твори Миколи Лисенка, Кирила Стеценка, Миколи Леонтовича, Якова Степового, Василя Барвінського, Віктора Косенка, Мирослава Скорика є прекрасним матеріалом для вивчення їх дітьми в даному дошкільному віці.

Велике значення у вихованні майбутнього патріота для старших дошкільників мають бесіди з дітьми про українських композиторів. Наприклад, коли вихователь розповідає дошкільникам про Миколу Лисенка, варто зупинитися на тому, як вплинули на його патріотичне виховання в дитинстві двоюрідні бабуся й дідусь, у родині яких шанували народні звичаї та обряди, українську народну пісню, усіляко «підживлювали» інтерес до всього українського.

В бесідах про Кирила Стеценка необхідно наголосити на тому, яку роль у формуванні майбутнього композитора відіграли батьки. Адже від татка, якому Кирилко в дитинстві допомагав розписувати церкви, «він перейняв хист по-особливому сприймати щедру барвистість навколишнього світу та передавати її на полотні та в музичних творах, а від матусі – палку любов до музики через церковний спів, українську народну пісню, яку композитор популяризував у своїй творчості та громадській діяльності» [7, с. 147]. Ефективніше такі бесіди оформлювати у невеличкі художні оповідання про композиторів, у яких «митці поставатимуть перед дітьми як «живі» особистості, з усіма їхніми вподобаннями, яскравими

переживаннями, захопленнями тощо. Їх доцільно супроводжувати переглядом мультимедійних презентацій із використанням фотоматеріалів, які дають змогу дітям ознайомитися з епохою, в якій жили ті чи інші композитори, їхнім побутом, друзями та родичами, мистецьким оточенням, культурою часу в цілому» [7, с. 147].

Отже, в період старшого дошкільного віку закладаються основи свідомості і самосвідомості (дитина усвідомлює суспільні цінності, починає керуватися в своїй поведінці моральними нормами). Цей період є найсприятливішим для формування у дітей основ національної самосвідомості, в які входять розуміння своєї приналежності до нації, пробудження любові та поваги до власної мови, традицій, символіки, зародження ґрунтовних рис національного характеру. Ефективним засобом патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку є ознайомлення з жанрами дитячого музичного фольклору: колискові пісні, пестушки, потішки, приказки, пісні-ігри, які готують дитину до життя, допомагають в освоєнні в навколишньому середовищі; обрядові ігри, забави вчать дітей наслідувати трудовому процесу дорослих; пісні, заклички, приказки та інші малі фольклорні форми впливають на формування емоційної та інтелектуальної сфер,естетичних смаків,духовний світ,становлення інтересів та ранній розумовий розвиток дитини. І найсприятливішим для початку систематичного патріотичного виховання є старший дошкільний вік, коли особливо збільшується зацікавленість дитини до соціального світу, суспільних явищ. Саме в цьому віці створюються сприятливі умови для того, щоб поступово розкривати дітям зміст народної культурної спадщини через мистецькі твори українських митців.

Література

1. Вацьо М. В. Український дитячий музичний фольклор – могутній духовно – творчий потенціал національної традиційної культури. URL: https://dspace.vspu.edu.ua/handle/123456789/3233?show=full. Дата звернення: 31.10.2022.
2. Вацьо М. Вплив музичного мистецтва на становлення особистості дошкільника. Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (VIII школа методичного досвіду) : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 24-25 листопада 2020 року / ред. кол.: Л. С. Бровчак, Л. В. Старовойт; рец.: Т. П. Зузяк, Т. І. Сідлецька; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця: ФОП Корзун Д. Ю., 2020. С. 55-60.
3. Вовк Т. Патріотичне виховання дошкільників на музичних заняттях. Музичний керівник.2015. №3. С.4-7.
4. Закон України «Про дошкільну освіту». Редакція від 02.04.2022. URL: https://zakon.help/zakonodavstvo-ukraini/2628-14. Дата звернення: 31.10.2022.
5. Каплуновська О.М., Кичата І. І., Палець Ю. М. «Україна – моя Батьківщина». Парціальна програма національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку / за наук. ред. О. Д. Рейпольської. Тернопіль: Мандрівець, 2016. 72 с.
6. Кузьмук Л. Плекаємо патріотів. Дошкільне виховання. 2018. №8. С.14-17.
7. Теорія та методика музичного виховання дітей дошкільного віку: навч. посіб. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 297с.

8. Теорія та методика музичного виховання дітей дошкільного віку: навч. посіб. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 297с.
9. Човрій М. Я., Сухацька Л. М. Патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку засобами українського музичного фольклору. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна Робота». 2016. Випуск 1 (38). С. 323-326.

А. Окулова,
учитель початкових класів
комунального закладу «Вінницький ліцей №8»
A. Okulova,
primary school teacher
communal institution “Vinnytsia Lyceum № 8”

ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

GAME ACTIVITIES AS A MEANS OF CREATIVE DEVELOPMENT OF YOUNGER SCHOOL PUPILS

Анотація. *У статті розкривається зміст ігрової діяльності, її вплив на творчий розвиток молодших школярів. Наведено різноманітні прийоми роботи (вправи на фантазування, вправи з цеглинками LEGO, квести), що дозволять активно співпрацювати з учнями та розвивати їх.*

Abstract. *The article reveals the content of game activity, its influence on the creative development of younger schoolchildren. A variety of work methods are given (fantasy exercises, exercises with bricks LEGO, quests), which will allow active cooperation with students and their development.*

Ключові слова: *ігрова діяльність, творчий розвиток, учні початкової школи.*

Key words: *game activity, creative development, primary school students.*

Початкова школа – це середовище для творчого зростання та формування цілеспрямованої, далекоглядної, освітченої особистості. У молодшому шкільному віці в дітей тісно переплітається бажання здобувати нові знання, пізнавати оточуючий світ із бажанням гратися. Це є викликом для сучасної школи, саме тому концепція Нової української школи (2016) намагалася згладити це протиріччя та створити сприятливі комфортні умови в освітньому процесі учнів, активно поєднати гру та навчання, стимулювати компетентнісне зростання особистості. Ігрова діяльність – це ефективний засіб залучення дітей до засвоєння нових знань, їхнього творчого розвитку тощо. Гра сприяє розширенню панорамності дитячого мислення, мовлення, соціалізації у суспільстві. За допомогою ігрової діяльності дитина зростає активною, цілеспрямованою, розвиває свої творчі здібності та намагається їх застосувати у житті. Активне залучення учнів до різних видів ігор (рухливих, дидактичних, театралізованих тощо) пробуджують у них бажання самостійно створювати ігри, бути

активним учасником гри, таким чином, можемо стверджувати, що ігрова діяльність – це джерело творчості для молодших школярів.

У Законі України «Про освіту», концепції «Нова українська школа», Державному стандарті початкової освіти, Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті, Державній комплексній програмі «Вчитель», типових освітніх програмах (О. Савченко, Р. Шиян) визначено необхідність реалізації ігрової діяльності у процесі творчого розвитку учнів початкової школи. Окрім провідних нормативних документів це питання активно піднімалося у працях багатьох науковців, зокрема Н. Гавриш, О. Демченко, К. Колеснік, О. Колосова, І. Лапшиної, Л. Любчак, О.Савченко, Л. Старовойт.

У початковій школі діти отримують знання про навколишнє життя, у них починає формуватися ставлення до людей, праці, виробляються навички етичної поведінки у соціумі, формується характер. Одне із провідних місць у цьому процесі посідає гра. Гра – це «так зване моделювання стосунків у соціумі при штучно створених умовах, під час гри діти набувають досвіду поведінки у різних сферах життєдіяльності, навчаються знаходити компроміс, комунікувати, пізнавати навколишнє середовище», вважає О. Демченко [1, с. 585]. Під час гри учні розвиваються інтелектуально, збагачують свою емоційну сферу новими почуттями та враженнями, навчаються аналізувати свій стан та визначати, що для них є добрим, а що поганим, тим самим розвивають свою моральну сферу.

Гра є ефективним засобом формування взаємовідносин між учнями. Зважаючи на аналіз поняття «гра» вітчизняними та зарубіжними науковцями, педагогами, філософами, психологами та іншими, можна виокремити наступні напрямки його розуміння:

- гра – це цікаве заняття, яке, водночас, є відпочинком, забавою, розвагою, змаганням, вправою, в процесі якого відбувається виховання дитини;
- гра – перший пізнавальний досвід дитини;
- гра – соціальна діяльність учнів, яка базується на безпосередньому спілкуванні, компромісі, розвитку творчості;
- гра – природний спосіб вивчення світу;
- гра – багатогранне явище, яке об’єднує в собі різні види діяльності: мистецьку, комунікативну, творчу, пізнавальну тощо;
- гра – це внутрішня потреба в інтелектуальному, творчому, особистісному зростанні [4, с. 300].

Усі індивідуальні та колективні ігрові форми творчому розвитку учнів. На наш погляд, для школярів початкової школи необхідно створювати спеціальний креативний простір, в якому б вони могли розвиватися, творчо переосмислювати дійсність, намагатися щось творити та створювати самостійно.

Особливо значущими для творчого розвитку дітей є ігри драматизації та ігри інсценізації. Вони дозволяють у практичній площині сформувати необхідні навички та уміння грамотного суспільного поводження. Для роботи з молодшими школярами важливо розігрувати сюжетно-рольові ігри суспільної тематики: «У театрі», «У

музеї», «У бібліотеці», «Ми – волонтери», «Слава Україні», «Мала бджола, а й та працює», «Українське Різдво» тощо. Також у роботі з молодшими школярами доречно розігрувати етюди з українських свят: Різдва, Великодня, Стрітення, Андріївських вечорниць, свята Миколая, свята обжинків тощо.

Ігри-заняття передбачають самостійний вибір дітьми теми, матеріалу та виду діяльності. Вони вчать виявляти протиставні властивості предметів, явищ і розв'язувати їх. Виявлення та розв'язання протиріч – ключ до творчого мислення. Для цієї діяльності існує ціла система ігрових і казкових завдань. В розв’язанні винахідницьких завдань основне місце займає робота з протиріччями. У навчанні дітей молодшого шкільного віку роботі з протиріччями ставляться наступні цілі: формувати чуттєвість до проблемних ситуацій; вчити знаходити об’єкт, до якого ставляться завдання; виявляти суперечливі якості у цього об’єкта; знаходити об’єкти, котрі «потребують» наявності цих суперечливих якостей; формулювати протиріччя; знати способи розв’язання протиріч; застосовувати способи розв’язання протиріч у винахідницькій задачі; оцінювати отримані рішення та вибирати найкраще для конкретної ситуації; формувати вміння здатності до рефлексії [3].

«Творче завдання» передбачає одну або дві розумових дії діалектичного характеру, які необхідно виконати з об’єктом або його ознаками. Розвивати у дітей чуттєвість до протиріч необхідно з завдань, які побудовані на обговоренні реальних об’єктів та явищ природи. Потім переходити до обговорення об’єктів описаних у художніх творах. Для роботи з дітьми середнього дошкільного віку можна використовувати такі протирічливі завдання. Пропонуємо для прикладу творчі завдання на формування чуттєвості до протиріч.

1.«Знайди протилежне» або «Навпаки»

Мета: вчити учнів знаходити слова-антоніми.

Основна дія: вчитель називає слово – діти знаходять антонімічну пару. Гру можна проводити з м’ячем або іншим предметом, який передають тому, хто буде відповідати. Педагог називає слово-ознаку, дитина – протилежне за значенням. *Наприклад, відповіді Максима Н. : кислий – солодкий, великий – маленький, здоровий – хворий, ситий – голодний. Відповіді Каті В. : день – ніч, зима – літо, жар – холод, верх – низ, день – ніч, стеля – підлога). Відповіді Назара С. : зігнути – розігнути, сісти – встати, нахилитися – випрямитися, плакати – сміятися.*

2. «Де ховаються протилежності?»

Мета: вчити знаходити в одному об’єкті протилежні якості (значення ознаки) та пояснювати їхню наявність.

Основна дія: вчитель називає об’єкт, а діти знаходять в ньому протилежності та пояснювати їхню наявність. Або навпаки: називаються протилежності та підбираються об’єкти, в яких вони «ховаються», ускладнення завдання відбувається на рівні оцінного судження «добре-погано». *Наприклад, педагог пропонує зображення снігопаду, Катя Т. вважає, що в снігопад добре ліпити із свіжого снігу снігову бабу, але через сніг погано їхати машинам. Або вчитель пропонує зображення пензлика. Ілля Ф. переконаний, що за допомогою пензлика можна намалювати*

прекрасні картини, але він маленький, тому його легко загубити.

Пропонуємо для прикладу творчі завдання для навчання формулювати протиріччя.

1.«Поясни»

Мета: навчити учнів пояснювати наявність протилежних значень однієї ознаки у об'єкта з точки зору двох різних вимог.

Основна дія: педагог пропонує предмет, називає протилежності, пов'язані з ним, та просить пояснити, коли або в яких випадках це буває. *Наприклад : «відро може бути мокрим та сухим». Михайло М. вважає, що відро зверху сухе, а коли налита вода, то зсередини – мокре.* У шестирічному віці вчитель активно допомагає учням запитаннями, які спонукають до правильної відповіді.

2. «Де ховаються протилежності?»

Мета: навчати школярів позначати словами частини об'єтів, в яких ховаються протилежності.

Основна дія : вчитель називає або показує об'єкт, в якому учень має знайти протилежності. *Наприклад: педагог називає предмет «голка» та запитує: «в яких частинах ховаються протилежності?». Соня Ч. наводить такі протилежності : вушко – тупе, а кінчик – гострий. Наступним предметом вчитель називає «парасольку». Оленка П. вважає, що коли парасолька закрита, то вона – вузька, а розкрита – широка. Макар Т. думає, що парасольки можуть бути як різнокольорові, так і однотонні, в цьому і заключаються протиріччя.*

Пропонуємо для прикладу творчі завдання для навчання дітей способам вирішення протиріч.

1. «Навчаємося у казки»

Мета: вчити формулювати протиріччя, вирішувати їх, співвідносити з запропонованими прийомами.

Основна дія: вчитель читає або розповідає частину казки або оповідання, де є проблемна ситуація. Діти при сумісному обговоренні формулюють протиріччя та знаходять його рішення. Потім твір дочитується до кінця. Учні аналізують рішення, яке запропоноване автором, визначають прийоми, за допомогою яких було вирішене протиріччя у казці або оповіданні. *Наприклад, читаючи оповідання В.Сухомлинського «Ледача подушка», ми зупинилися на моменті пошуку ефективних способів прокидатися зранку. Діма Ж. запропонував вмикати мультики, щоб швидше хотілося встати, Вероніка С. пропонувала робити сімейну зарядку.*

2. «Зроби заміну»

Мета: навчати бачити та вирішувати суперечливі ситуації, які виникають в повсякденному житті, використовуючи прийом заміни.

Основна дія: в повсякденному житті вчитель пропонує дітям виконати завдання, не маючи для цього інструмента або матеріла, використовуючи прийом заміни. *Наприклад, Люба П. отримала завдання – «полити квітник, коли немає поливалки, відра, шлангу». Відповідь дівчинки : «знайти інші підручні інструменти (кружку, каструльку, глечика) або попросити допомоги дорослого». Рома О. отримав таке*

завдання – «зламалася ніжка у стільця, а у вас немає ні інструментів, ні нової ніжки і т.п.». Відповідь хлопчика : «можна сховати стілець, щоб ніхто не сів або замінити ніжку за палицю чи підставити цеглинки».

В ході дослідження ми використали ще такі ігрові прийоми як «фантастичні доповнення», пропонуючи учням придумати незвичайне продовження фрази «зацвіли ромашки». *Маша Ф.(6 років) відповіла так: «зацвіли ромашки і на них опустилася чарівна фея», Міша К.(7 років) вирішив, що «зацвіли ромашки і навчилися літати, як літачки».* Також нами було запропоновано учням прийом незакінчених речень «Що було б, якби…», тобто, що було б, якби в школу завітав інопланетянин. *Таня Г.(6 років) відповіла, що «вона б попросила сфотографуватися з ним», а Тарас М.(7 років) «хотів би покататися на літаючій тарілці».*

Цікавими для учнів видами ігрової діяльності є використання квестів та веб-квестів. Під час офлайн навчання ми організовуємо квести у класній кімнаті, школі чи на шкільному подвір'ї. У класній кімнаті, школі чи на подвір'ї ховаємо у спеціальних коробках завдання, пропонуємо учням маршрутний лист, для їхнього знаходження. Школярі об'єднуються у підгрупи та вирушають на пошуки завдань, слідуючи за маршрутних листом, а ми слідкуємо, на скільки вправно учні виконують знайдені завдання, хто проявляє найбільшу активність, на скільки злагоджено працює вся команда тощо. Окрім того, під час онлайн навчання ми використовуємо шаблони для організації веб-квестів. Проводимо квести патріотичного, національного спрямування. Так у запропоновані шаблони вписуємо питання, учні наводять на різні об'єкти на шаблонних зображеннях, відкривають їх, якщо в них сховане питання, то дають на нього відповідь.

Рис.1. Шаблони веб-квестів для організації ігрової діяльності молодших школярів

До того організовуючи ігрову діяльність на уроках у початковій школі варто активувати роботу з цеглинками LEGO. Наведемо вправи із власного педагогічного запасу. Вправа *«Україна у символах»* полягає в тому, що кожен учень отримує цеглинку різного кольору, його завдання полягає в тому, щоб, орієнтуючися на колір, згадати якомога більше об'єктів (предметів, символів), що є в Україні також кольору. Наприклад, жовта цеглинка (паляниця, колосся, соняхи, морський пісок); зелена цеглинка (луги, ліси, поля України); синя цеглинка (річки, озера, моря України); червона цеглинка (маки в полі, калина); жовтогаряча цеглинка (вогонь у серцях);

блакитна (жовто-блакитний прапор, небо) тощо. Вправа *«Ми всі різні»* передбачає те, що учні складають із цеглинок LEGO чоловічків, дають їм імена, розповідають, в якому українському місці мешкає, виготовлений чоловічок, чим він займається, його хобі тощо. Окрім того, можна запропонувати школярам із цеглинок LEGO викладати:

- візерунки для вишиванок, згадуючи, в якій із областей переважає така вишивка;
- орнаменти для крашанок чи писанок;
- народні символи (калину, вербу) та державні символи (прапор, герб);
- український рушник тощо.
- карту України (карту Вінницької області, свого міста тощо);
- власні будинки, в яких мешкають;
- винаходи та розробки відомих українських конструкторів та науковців (наприклад, літак «Мрія», космічну ракету «Дніпро», місяцехід «Схід» тощо, поки діти працюють, вчитель коротко знайоме із винахідником та особливою актуальністю його конструкторської майстерності).

Отже, працюючи з учнями початкової школи важливо повсякчас використовувати ігрову діяльність. Саме вона дозволить активно включити школярів у освітній процес, зацікавити їх, спрямувати у пізнавальне русло. Ігрова діяльність спрямує учнів на творчий розвиток, допоможе розвинути творчі здібності, розширити панорамність світогляду тощо.

Література

1. Демченко О.П., Іщенко К.В., Драбинюк С. Ю. Флуд Л.М., Театралізована діяльність як засіб розвитку творчості дітей з особливими освітніми потребами. XVII Міжнародна науковопрактична конференція «Multidisciplinary academic notes. Theory, methodology and practice», 03-06 травня 2022 р., Токіо, Японія [Multidisciplinary academic notes. Theory, methodology and practice Proceedings of the XVII International Scientific and Practical Conference Tokyo, Japan May 03 – 06, 2022]. С.580-585.
2. Демченко О., Казьмірчук Н., Стахова І. Розвиток soft skills майбутніх учителів початкових класів як засіб акмеологічного зростання. Professional Pedagogics. 2022. 1(24). P. 91-101.
2. Колеснік К., Комарівська Н. Стахова І., Присяжнюк Л. Значення спільної діяльності для розвитку мовлення дітей. Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти. Випуск 17. 2022. С. 127-138. URL: http://profped.ddpu.edu.ua/
3. Федорова М.А. Особливості розвитку ігрової компетентності дитини у контексті наступності між дошкільною освітою і початковою школою / М.А.Федорова // Система підготовки майбутніх фахівців у контексті становлення Нової української школи : монографія / за заг. редакцією В. Є. Литньова, Н. Є. Колесник, Т. В. Завязун. Житомир: Вид. О. О. Євенок, 2019. С. 300-314.

Н. Олійник,
кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)
N. Oliinyk,
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate
Professor at the Department of Primary Education
Vinnytsia Mykhailo Kotsyubynskyi
State Pedagogical University

ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ ГЕНДЕРНИХ ВІДНОСИН У МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

FEATURES OF EDUCATION OF THE CULTURE OF GENDER RELATIONS IN YOUNGER SCHOOL AGE

Анотація. *У роботі здійснено теоретичне узагальнення та запропоноване нове роз'яснення проблеми виховання культури гендерних відносин у молодших школярів Визначено особливості виховання культури гендерних відносин. З'ясовано суть поняття «культура гендерних відносин молодших школярів».*

Abstract. *The paper made a theoretical generalization and proposed a new explanation of the problem of raising the culture of gender relations in younger schoolchildren. The peculiarities of raising the culture of gender relations were determined. The essence of the concept of "culture of gender relations of junior high school students" is clarified.*

Ключові слова: *культура гендерних відносин, молодші школярі, гендер.*

Key words*: culture of gender relations, younger schoolchildren, gender*

Входження України до Європейського освітнього простору ставить нові вимоги до навчання та виховання молодого покоління, яке повинненаслідувати кращі досягнення національної та світової культури як в інтелектуальній сфері, так і в формуванні моральності, збереженні фізичного,психічного, соціального та духовного здоров'я нації. Однією з важливих педагогічних проблем, що постає перед сучасною школою, є виховання молодого покоління з урахуванням гендерного підходу. У Законі України «Про збереження рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», Конституції України (стаття 24), Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок та Наказі Міністерства освіти і науки України «Про впровадження принципів гендерної рівності в освіту» (2009 р.) приділено значну увагу вимогам до навчання та виховання молодого покоління щодо їхньої відповідності принципам забезпечення рівних прав та можливостей школярів обох статей.

Переосмислення традиційних, зазвичай стереотипних уявлень про соціальну

роль жінок та чоловіків з огляду на нові соціально-економічні умови має актуально-перспективний характер для прогресивних змін сучасної системи вітчизняної освіти та необхідності формування культури гендерних відносин, що характеризуються відвертістю, довірою, приязню, повагою та гуманним ставленням до представників протилежної статі. Основи культури гендерних відносин повинні закладатися ще в початковій школі.

Проведений науковий пошук засвідчує, що питання виховання культури гендерних відносин у молодших школярів досліджувалися за такими напрямами: теоретико-методологічні основи професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкової школи (Н. Бібік, С. Бєляєв, І. Гавриш, В. Давидов, О. Савченко, Л. Петриченко, Ю. Шаповал); проблеми гендерного виховання (І. Бондаревська, О. Любарська, Н. Олійник, С. Юдіна); гендерні питання у підготовці майбутніх фахівців (В. Агєєва, М. Богачевська-Хом'як, М. Воровка, О. Горошко, О. Ільїна, В. Кравець, Л. Міщик, Л. Смоляр, В. Хрисанова); проблеми підготовки майбутніх учителів до гендерної освіти й виховання молодого покоління (Л. Булатова, Т. Голованова, Т. Дороніна, О. Кікінежді, Б. Ковбас, О. Луценко, І. Мунтян, І. Харченко).

Про важливість проблеми виховання культури гендерних відносин зазначається у вимогах нового Державного стандарту початкової освіти до завдань і змісту освіти школярів. Виховання культури гендерних відносин передбачає формування уявлень про відмінність чоловіків і жінок, норми і стереотипи у взаєминах і ставленні до осіб протилежної статі. Формування культури гендерних відносин у школі повинно реалізовуватися у всіх формах діяльності: урочній, позаурочній і самостійній роботі школярів [3].

Гендерний підхід в освіті дозволяє зрозуміти складність міжособистісних відносин, диференціювати різноманіття взаємодії фактора статі з освітою, виховати впевнених у своїх силах професіоналів із прагненням до самореалізації. Інтеграція гендерного підходу тісно пов'язана з гуманізацією освіти, орієнтована на розкриття внутрішнього світу кожного індивіда, виховує ціннісне ставлення до індивідуальності в собі й оточуючих. Інтеграція накопиченого досвіду в межах культурологічного та гендерного підходів змісту гендерної культурита можливостей здійснення виховного впливу з метою формування знань та поглядів дає можливість визначити зміст поняття «культура гендерних відносин молодших школярів», основою якого слугують результати семантичного аналізу поняття «гендер», «гендерна культура», «культура гендерних відносин» (рис. 1.) [2].

Культура гендерних відносин молодших школярів – сукупності знань, форм мислення, способів діяльності з урахуванням вікових особливостей здобувачів початкової освіти, що спираються на накопичені суспільством статево-рольові цінності гендерної культури.

Рис.1. Схема формування змісту поняття «культура гендерних відносин молодших школярів»

У своїй праці Олійник Н. А., Імбер В. І., Білик Т. С, культуру гендерних відносин визначають як «процес, спрямований на формування якостей, рис, властивостей, що визначають необхідне суспільству ставлення людини до представників іншої статі» [42, с. 174]. Специфіка цього аспекту організації виховного процесу полягає у дослідженні людини як суб'єкта діяльності й тому для гендерного виховання, з одного боку, може бути використаний будь-який вид діяльності, а з іншого – спеціально організований особливий її вид. Так автор виділяє провідними завданнями культури гендерних відносин:

- ознайомлення молодших школярів з цінностями, нормами і правилами міжстатевого спілкування;
- формування адекватного розуміння дорослості (її змісту, істинних ознак, проявів і якостей);
- розкриття особливостей жіночої і чоловічої психології, а також відмінностей поведінки представників різної статі;
- формування у вихованців правильного уявлення про стосунки статей, які засновані на системі загальнолюдських і національних моральних цінностях [7, с.218].

Наукове знання про суть виховання культури взаємин молодших школярів (гендерний аспект) полягає в розумінні його як цілеспрямованої педагогічної діяльності з розвитку цілісної динамічної освіти особистості, що включає: уявлення про гуманні стосунки між хлопчиками і дівчатками молодшого шкільного віку, різні гендерні взаємини; ціннісне ставлення дівчат і хлопців до жінки, чоловіка та їхні гуманні взаємовідносини якцінності; толерантнеставлення до різних культур взаємин статей; накопичення особистісного досвіду позитивної статево-рольової поведінки, заснованої на повазі, визнанні гідності обох статей, унікальності чоловічої/жіночої індивідуальності як суб'єктів взаємин, дозволяє визначити ціннісні орієнтири у вихованні молодших школярів (гендерний аспект).

Виховання культури гендерних відносин у молодших школярів не повинне будуватися на позиції протиставлення «хлопчик – дівчинка», необхідно шукати нові можливості для розвитку особистості дитини. Але слід зауважити, що створення гендерно-комфортного освітнього середовища можливо тільки при врахуванні статевих відмінностей дітей, що відповідає принципам гуманізації освітнього процесу й особистісно орієнтованого підходу [6].

Отже, гендерне виховання в початковій школі має на меті формування у молодших школярів гендерної вихованості, що сприяє усуненню перешкод у спілкуванні хлопчиків і дівчат формуванню правильних взаємовідносин між ними. Організацію навчання з урахуванням гендерних особливостей дітей слід розглядати в якості потужного фактору поліпшення соціальної адаптації та психічного розвитку особистості.

Зосереджуючи увагу на частоту звернення до гендерних стереотипів у підручниках початкової школи, було виявлено соціальні ролі, які виконують персонажі різної статі, вивчено розподіл сімейних обов'язків. Окремим питанням аналізу стало з'ясування фемінних/маскулінних якостей, що закріплюються у свідомості учнів початкової школи. Гендерні стереотипи умовно поділяють на три групи:

1. Маскулінність (чоловічий) – набір особистісних і поведінкових рис, відповідних стереотипу «справжній чоловік», мужність, упевненість у собі, владність;
2. Фемінінність (жінка) – набір особистісних і поведінкових рис, відповідних стереотипу «справжня жінка», м'якість, турботливість, ніжність, слабкість, беззахисність;
3. Андрогенність – змішані риси в чоловікові або жінці. Андрогенна особистість формується під впливом специфічних практик виховання [5].

Шкільні підручники є одним із джерел отримання інформації про соціальні ролі жінок і чоловіків, про норми поведінки, що прийняті в суспільстві. Постійний контакт молодших школярів із навчальною літературою в процесі навчання опосередковано сприяє засвоєнню цих образів.

Результат гендерного аналізу шкільних підручників початкової школи показав, що вони у своєму змісті містять гендерні стереотипи, які транслюють патріархальні

уявлення про роль чоловіків і жінок у житті суспільства, закріплюють за чоловіками сферу суспільного життя (робота, бізнес тощо), а за жінками – побутову сферу (дім, родина, діти тощо) [1].

Отже, аналіз реалізації гендерного підходу в змісті освіти закладах загальної середньої освіти дозволяє виділити наступні його чинники гендерна нерівність у змісті шкільної навчальної літератури; гендерні стереотипи; форми взаємин у класі, які проявляються в перевазі однієї статі над іншою. У цілому, гендерна проблематика недостатньо відображена в освітніх стандартах, навчальних посібниках, що не дозволяє ефективно виховувати культуру гендерних відносин у молодших школярів.

Значну роль у процесі пошуку ефективних шляхів вирішення проблеми виховання культури гендерних відносин у молодших школярів грає інноваційний потенціал учителів.

Література

1. Васильченко О. І. Формування гендерної культури студентів університету.Педагогіка вищої школи в 21 столітті: сучасний стан, перспективи розвитку : матеріали доп. на міжнар. наук.-практ. конф., 21 206 травня 2010 р. / за заг. ред. проф. Л. М. Голубенко, проф. О. С. Цокур. Одеса : ВМВ, 2010. Ч. 2. С. 116.
2. Воровка М. І. Розвиток гендерної культури студентства у фокусі історико-педагогічного дослідження : монографія. Мелітополь, 2019. 410 с. 39.
3. Гендер для медій: підруч. із гендерної теорії для журн. та ін. соціогуманітр. спец. / ред. М. Маєрчик, О. Плахотнік, Г. Ярманова. Київ: Критика, 2017. 432 с.
4. Державний стандарт початкової освіти (постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р., № 87) [Електронний ресурс]. Режим доступу : https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennyaderzhavnogostandartu-pochatkovoyi-osviti
5. Демченко О.П., Лазаренко Н.І., Любчак Л.В. Інформаційно-комунікаційні технології у підготовці майбутніх педагогів до роботи з обдарованими дітьми. Інформаційні технології і засоби навчання. 2021. Том 86. No6. С.123-143. URL: https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/4570/1947DOI: https://doi.org/10.33407/itlt.v86i6.4570
6. Олійник Н. А. Гендерні підходи в початковій школі. Сучасні тенденції та фактори розвитку педагогічних та психологічних наук» 4-5 лютого 2022 року. С. 99-109
7. Олійник Н. А., Імбер В. І., Білик Т. С. Гендерні особливості ціннісних орієнтацій студентів закладів вищої освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми:* збірник наукових праць. Вінниця: ТОВ «Друк плюс», 2022. Вип. 64. С. 217-223
8. Provorova Y., Ivakhnenko, T.; Oliinyk N., Tamarkina O., Atroshchenko T. Development of the Emotional Stability Seen as a Personal Leadership Quality Using the Acmeological Approach in the Master's Students. European Journal of Educational Research,. 2021. v10 n1 p275-284 http://dx.doi.org/10.12973/eu-jer.10.1.275

Ю. Панасенко,
аспірантка
Харківського національного педагогічного
УніверситетуІмені Г. С. Сковороди
Y. Panasenko,
Graduate student
Kharkiv National Pedagogical University
named after H. S. Skovorody

АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ В ПЕДАГОГІЧНІЙ РОБОТІ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

ART THERAPY AS AN EFFECTIVE TOOL IN PEDAGOGICAL WORK IN MUSIC LESSONS

Анотація. *У статті обґрунтованопоняття арт-терапія як ефективний засіб в педагогічній роботі на уроках музичного мистецтва. Розкрито зміст арт-терапії, як ефективний засіб в педагогічній роботі на уроках музичного мистецтва на прикладі вправи «Асоціативні ряди».*

Ключові слова: *арт-терапія, педагогічна практика, мистецтво, музичне мистецтво.*

Abstract. *The article substantiates the concept of art therapy as an effective tool in pedagogical work in music lessons. The content of art therapy is revealed as an effective tool in pedagogical work in music lessons using the example of the exercise "Associative rows".*

Keywords: *art therapy, pedagogical practice, art, musical art.*

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими завданнями. Враховуючи швидкі зміни в українському суспільстві, зростає вимога у модифікації підготовки майбутніх вчителів та викладачів музичного мистецтва, які спроможні на високому рівні запроваджувати сучасні технології у професійну діяльність, забезпечувати повноцінний та цілеспрямований психолого-педагогічний розвиток дітей. «Арт-терапія» має багатогранний аспект значущості в сучасній музичній педагогіці. Це зумовлює більш детальніше дослідити її становлення як ефективний засіб в педагогічній роботі на уроках музичного мистецтва.

Аналіз наукових публікацій. Розгляд становлення та розробки аспектів арт-терапії в педагогічній практиці представлено у роботах О. Вознесенської [2], І. Головатюка [3], Л. Калініної [4], А. Ковінько [5], Л. Підлипної [6], О. Смілянець [7], О. Сороки [8], О. Федій [10], та ін.

Мета. Обґрунтувати поняття арт-терапія та розкрити її як ефективний засіб в педагогічній роботі на уроках музичного мистецтва на прикладі вправи «Асоціативні ряди».

Виклад основного матеріалу. Невидимою лінією, що об’єднує два світи: світ реальності та фантазії, є мистецтво**.** Саме у творчості легше виразити свої почуття та емоції. Тож саме тому набуває великої популярності метод лікування за допомогою арт-терапія.

Арт-терапія — це терапія мистецтвом, яка застосовує елементі творчості, що допомагають впоратись дитині із її страхами, внутрішніми конфліктами та тривогами.

Засновником арт-терапії як окремого напряму в науці вважається британський художник А. Хілл. Творчість Хілла поєднувала в собі елементи імпресіонізму та експресіонізму, проте мала і риси традиційних художніх напрямів.

У 1938 році, під час лікування від туберкульозу в санаторії Мідхерст, художник Адріан Хілл, малюючи довколишні об’єкти, зауважив, що це заняття – малярство – допомагає йому одужувати. Вже наступного року арт-терапію було застосовано в санаторії, а А. Хілл почав викладати малюнок і живопис іншим пацієнтам.

Адріан Хілл виявив, що практика мистецтва не тільки допомагає пацієнтам відволіктися від своєї хвороби або травми, але і сприяє звільненню від психічних розладів. У 1942 році художник вперше застосував термін арт- терапія, а вже у 1945 році опублікував свої ідеї в художній книзі «Мистецтво проти хвороб». Згодом саме він став президентом Британської асоціації арт-терапевтів [3, с 276-278].

В арт-терапії головним є сам процес. А у роботі з дітьми важливо саме за допомогою гри та творчості проявляти те, що турбує її всередині: через тип фарби, кольори, сюжет, який вона хоче зобразити тощо.Малюнок для дитини – це безпечний простір для самовираження. Вчитель має забезпечити максимально допустимий рівень свободи виконання діяльності і вибору матеріалів та інструментів для роботи. При цьому важливо заохотити дитину довіряти власному сприйняттю і досліджувати свої творіння як самостійно, так і за допомогою когось, якщо ви працюєте у групах.. Тобто арт-терапія допомагає витягнути творчий потенціал, що є в кожного на різному рівні підсвідомості. Тому все частіше використовують арт-терапію, як ефективний засіб в педагогічний роботі на уроках музичного мистецтва або мистецтво.

Так, як педагогічна робота є важливою складовою навчального процесу, тому практикуючому та майбутньому вчителю музичного мистецтво важливо пам’ятати та дотримуватись правил арт-терапії, щоб краще впроваджувати її. Серед основних правил виділяють: забезпечення дитині свободу та варіативність; не допомагати дитині творити, кожна дитяча робота красива і «правильна»; давати можливість дитині створювати в уяві нові унікальні образи і вільно переносити їх на папір; обігрувати малюнки, оживляти героїв, допомагати дітям створювати історії, лише тут невелика допомога може бути доречною, якщо діти не справляються самостійно.

На уроках музичного мистецтва цікаво поєднувати два види арт-терапії: терапія малюванням та музикотерапія. **Терапія малюванням цікава тим, що** малювати можна будь-чим, але слід враховувати те, що вибір того чи іншого матеріалу може бути пов'язаний з особливостями стану та особистості дитини. Наприклад якщо учень нервує, тоді краще користуватися крейдою, бо акварель може розтікатися, що може спровокувати тривогу. Крейду легше використовувати і тоді дитина переміщує це

відчуття на життя. А якщо дитина закрита, то краще малювати аквареллю - це допоможе їй відчути себе впевненою. Олівець і папір - це основні засоби арт-терапії. Зазвичай робота починається саме з олівців. Маючи цей мінімальний набір, учень може малювати, складати казки, писати вірші. Гумку бажано взагалі не використовувати, щоб на малюнку було добре видно "підправлені " місця (саме там і треба шукати проблеми , тому що вони викликають труднощі в створенні малюнку) . Однак, стирання теж добре видно - іноді папір протирається до дірок! Приміром, якщо, ви малювали автопортрет , а на ньому ліве плече може бути намальовано однією лінією , а праве змальовано кілька разів - саме воно періодично болить у того, хто створив малюнок. Колір важливий, бо по ньому можна читати емоційне ставлення до намальованого предмету, а також емоційний стан в даний момент. Приміром, учень або учениця на малюнку сім'ї всіх розфарбувала по-різному, і лише себе і бабусю - однаково. Швидше за все , вони дуже близькі. Або дитина малює "все чорним ", хоча у неї набір з олівців 36 кольорів. Це може вказувати на пригніченість, важкі переживання в даний момент. Фарби більш експресивні, ніж олівці та фломастери . Вони дають більше свободи у виборі відтінку, в русі руки, у розмірі малюнка. Сучасні фарби легко відпираються і не заподіюють шкоди здоров'ю, якщо потраплять на шкіру. Всіх дітей можна умовно поділити на тих, хто більше любить малювати, і тих, хто більше любить ліпити . Пластилін відмінно допомагає випустити накопичену напругу (тягнути , м'яти , рвати) і дозволяє розташовувати фігурки в просторі , а не на площині, грати з ними, переставляти і експериментувати .Пастель або воскова крейда дуже яскрава, дає свободу штрихам і відмінно підходить тим, хто не хоче возитися з фарбами , але любить насичені кольори.

Під музикотерапією розуміють практику використання звуків та мелодій, що допомагають відновити рівновагу емоційного стану та фізичного. *Музикотерапія* сприяє поповненню знання учнів про навколишній світ, плекає любов до музики, навчає слухати та розуміти, як і про що вона розповідає.

Музикотерапія існує у двох основних формах: активній та рецептивній (пасивній). Рецептивна музикотерапія може проводитися у формі пасивного йактивного прослуховування. Учням пропонують прослухатиспеціально підібрані музичні твори, а потім обговорити переживання, спогади,думки, асоціації, фантазії, мрії, що виникли у них під час прослуховування.Програма музичного репертуару будується на основі поступової зміни настрою,динаміки і темпів з урахуванням різного емоційного навантаження. Музичнітвори краще представляти у такій послідовності: на початку має бути спокійна,приємна мелодія, що відрізняється розслаблюючою дією. Потім музика маєзмінюватися на більш динамічну, драматичну, напружену. І на закінченняпідбирається музика, що повинна зняти напругу, створити атмосферу затишкута спокою. [3, с. 276 - 278].

Робота над музичними творами, малюнками, картинами або ліпленням передбачає упорядкування форм, ритмів кольору концентрує увагу на відчуттях. Заняття музичним мистецтвом створює багаті можливості для експериментування з кінестетичними і слуховими відчуттями, розвиває здатність до їх сприйняття,

розвиває художні здібності та підвищує самооцінку. Сприятливим продуктом музикотерапії є почуття задоволення, яке виникає в результаті виявлення прихованих талантів та їх розвитку [3, с. 276-278].

Тож прикладом поєднання двох арт-терапій є вправа «Асоціативні ряди», яка демонструє саме активну музикотерапію.

Метою цієї вправи, є допомога учневі прожити свої емоції від прослуханої музики використовуючи засоби образотворчої діяльності, а також усвідомлювати та аналізувати власний емоційний досвід. Для цього використовують 5 – 7 аркушів для кожного учня, олівці, кольорова воскова крейда, фарби, пензлики, баночки для води. Час на виконання цієї вправи 45 хвилин. В цій вправі потрібно спочатку пропонується учневі прослухати музику, а потім зобразіть 5 – 7 образів, які відображують його чи її емоції, переживання від прослуханої музики. Потім діти розкладають свої малюнки від найбільш вираженого, важливого для них до найменш значимого. Після цього йде обговорення робіт. Діти повинні відповісти на запитання, які допоможуть їм проаналізувати свої емоції, відчуття, переживання які вони зобразили на малюнках. Їм потрібно розповісти про що ці зображення які він чи вона намалювали та назвати кожен з образів, що намальовано на папері. Розказати, що учень або учениця відчували в процесі роботи та що вони відчувають дивлячись на свою роботу.

Таким чином дитина вчиться виражати себе через мистецтво, відтворювати свої емоції, переживання, відчуття, та вміти їх аналізувати.

Висновки та перспектива подальших розробок. Підсумовуючи, можемо констатувати, що арт-терапія розглядається : як терапія мистецтвом, яка застосовує елементі творчості, що допомагають впоратись дитині із її страхами, внутрішніми конфліктами та тривогами.

В арт-терапії головним є сам процес. А у роботі з дітьми важливо саме за допомогою гри та творчості проявляти те, що турбує її всередині: через тип фарби, кольори, сюжет, який вона хоче зобразити тощо.Малюнок для дитини – це безпечний простір для самовираження. Вчитель має забезпечити максимально допустимий рівень свободи виконання діяльності і
вибору матеріалів та інструментів для роботи.

При цьому важливо заохотити дитину довіряти власному сприйняттю і досліджувати свої творіння як самостійно, так і за допомогою когось, якщо ви працюєте у групах.. Тобто арт-терапія допомагає витягнути творчий потенціал, який закладений в кожного на різному рівні підсвідомості. Так, як педагогічна робота є важливою складовою навчального процесу, тому практикуючому та майбутньому вчителю музичного мистецтво важливо пам’ятати та дотримуватись правил арт-терапії, щоб краще впроваджувати її. На уроках музичного мистецтва цікаво поєднувати два види арт-терапії: терапія малюванням та музикотерапія. Музикотерапія існує у двох основних формах: активній та рецептивній (пасивній). Тож прикладом поєднання двох арт-терапій є вправа «Асоціативні ряди», яка демонструє саме активну музикотерапію. Метою цієї вправи, є допомога учневі

прожити свої емоції від прослуханої музики використовуючи засоби образотворчої діяльності, а також усвідомлювати та аналізувати власний емоційний досвід.

Сьогодні арт-терапія має широкий спектр її видів та є вкрай затребуваною й необхідною у музичній педагогіці. Тож можна вважати, що арт-терапія має все для утворення сильних можливостей у формуванні особистості. Здійснюється, це при сприянню розвитку уваги до почуттів, збільшення власної особистісної цінності та художньої компетенції.

Література

1. Булатов. М. О. Категорії. Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. ред.) та ін. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. С. 742 .
2. Вознесенська О. Л. Арт-терапія як засіб психосоціального відновлення особистості. Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки : Збірник наукових праць. Вип. № 3 (29). Київ. КНУ імені Тараса Шевченка. 2015. С. 40–47.
2. Головатюк І. Г. (2017) Теоретичні основи застосування арт-терапії у процесі професійної підготовки фахівців // Молодий вчений / Педагогічні науки № 7 (47) липень. С. 276-278
3. Калініна Л. А. (2009) Використання лялько-терапії як напряму арт- терапії у корекційній роботі з дітьми, які мають проблеми у розвитку // Наукові праці : науково-методичний журнал «Педагогіка». Вип.95. Миколаїв: Видавництво ЧДУ ім.Петра Могили. С.25–30.
4. Ковінько А. В. Арт-терапія як технологія розвитку творчого потенціалу молодших школярів. // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. Збірник наукових праць. Вип. 51 (104). Запоріжжя: КПУ, 2016. С.368-374.
5. Підлипна. Л. В. Терапія мистецтвом. 2-гу вид., оновл. Івано-Франківськ: ОІППО; Снятин: ПрутПринт, 2009. 136 с.
6. Смілянець О. І. Корекція девіантної поведінки підлітків засобами арт- терапії : Збірник наукових праць. Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України, за ред. академіка С. Д. Максименка. Київ, 2009. С. 464–473.
7. Сорока О. В. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання арт- терапевтичних технологій: дис. … д-ра пед. наук: спец. 13.00.04. Тернопіль, 2016. С. 534.
8. Трансформація // Літературознавча енциклопедія: у 2 т. / авт.-уклад. Ю.І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. С. 497.
9. Федій О. А. (2009). Музикотерапія в професійній діяльності сучасного педагога // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. №11 (174). С. 282-292.
10. Шагар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : «ПРАПОР», 2007. С. 640.

А. Паранкевич,
здобувач ОС «магістр»
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
A. Parankevych,
master's student,
Vinnytsia Mykhailo Kotsubynsky
State Pedagogical University

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ ВИШИВАНКИ

FORMATION OF NATIONAL CONSCIOUSNESS OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN BY MEANS OF UKRAINIAN EMBROIDERY

Анотація. *У статті представлено дослідження семантики української вишивки. Визначено її міфологічне підґрунтя, тісний зв'язок з різноманітними віруваннями різних народів. Відродження національної свідомості засобами української вишиванки.*

Abstracts.*The article presents the study of semantics of Ukrainian embroidery. Its mythological basis, close connection with various beliefs of different peoples is determined.Revivalofnationalconsciousnessbyfacilitiesof Ukrainianvyshvanka.*

Ключові слова:*виховання, українська вишиванка, національна свідомість, молодші школярі, символи вишивки.*

Key words*: education, Ukrainian embroidery, national consciousness, junior schoolchildren, symbols of embroidery.*

В умовах українських реалій, коли Україна ціною життя, зусиллями українських військових, добровольців, волонтерів, мирних жителів відстоює свою свободу та територіальну цілісність, пріоритетного значення отримує національно-патріотичне виховання учнів та формування їх національної свідомості.

Багато поколінь українців були виховані в дусі відчуження від своєї рідної країни та національного самозречення. Формувалося почуття національної меншовартості, комплексу неповноцінності тощо. Навмисне розповсюдження російськомовної літератури, музичної та відеопродукції, висвітлення викривлених історичних подій, висміювання українських традицій та характеру сприяло формуванню такого явища, як етноцид. Український народ прагнули позбавити всіх ознак духовної та культурної самостійності.

На сьогоднішній день головним шляхом повернення державності виступає патріотичне виховання та формування національної свідомості молоді. В сучасному розумінні, патріотизм представляє собою відчуття того, що в країні, в місті, в навчальному закладі все залежить лише від українця. Патріотизм є однією з якостей

людського характеру. Він може курувати людською свідомістю, провокуючи великі та маленькі вчинки для своєї країни. Патріотизм визначається великим впливом нескінченої любові до рідного краю. Він викликає впевненість у собі, віру в перемогу, в націю, в свій народ.

Тож, на сучасному етапі розбудови української держави виявляється суттєва проблема – відродження національної свідомості українського народу, в першу чергу – молоді. Поставити Україну на шлях процвітання та прогресу, створити нову демократичну державу можливо лише за допомогою свідомих громадян, які є патріотами своєї країни, віддані українській національній ідеї, які люблять український народ, свій рідний край та готові самовіддано служити їх інтересам.

Отже, можна зазначити, що патріотичне виховання – планомірна виховна діяльність, яка направлена на формування у школярів почуття патріотизму, позитивного ставлення до Батьківщини та до представників спільної культури. Таке виховання міститиме розвиток любові до рідної країни, національної самосвідомості й гідності; дбайливе ставлення до рідної мови, традицій, культури; відповідальність за природу рідної країни; потребу зробити свій внесок у долю свого народу; цікавість до міжнародного спілкування; прагнення працювати на благо своєї країни та свого народу [1].

Україною було визначено наступні завданні патріотичного виховання дітей [2]:

1. Формувати національної свідомості, любов до свого народу, до рідної землі, готовність захищати державу та працювати задля неї.

2. Забезпечувати духовну єдність поколінь, виховувати повагу до родини, жінки-матері, історії та культури свого народу.

3. Формувати високу мовну культуру та якісне володіння українською мовою.

4. Прищеплювати шанобливе ставлення до культури, традицій, звичаїв українців та представників інших національних меншинств, які проживають на території України.

5. Виховувати духовну культуру особистості, створювати умови задля того, щоб вона змогла формувати свій світогляд.

6. Затвердження принципів людської моралі, справедливості, правди, патріотизму, працелюбності тощо.

7. Формувати творчу особистість, виховувати цивілізованого господаря.

8. Забезпечувати повноцінний фізичний розвиток дітей та молоді, сприяти зміцненню їхнього здоров’я.

9. Виховувати повагу до Конституції України, українського законодавства, державної символіки.

10. Формувати глибоке усвідомлення та розуміння взаємозв’язку між ідеями свободи, правами людини та її відповідальністю, як громадянина України.

11. Формувати екологічну культури, гармонійні стосунки з природою.

12. Розвивати індивідуальні здібності та таланти молоді, забезпечувати їм умови для самореалізації, формувати у дітей та молоді уміння міжособистісного спілкування та підготовки до життя в умовах ринкових стосунків.

На сьогоднішній день, на етапі розвитку України виникає необхідність переосмислення того, що було зроблено та які системні заходи було здійснено. Тож, має бути створена система заходів, які будуть спрямовані на посилення патріотичного виховання дітей, формування нового українця, який живе та діє на основі національних та європейських цінностей, яка включатиме в себе:

1) повагу до національних символів України (Герб, прапор, Гімн України);

2) участь у громадсько-політичному житті країни;

3) повага до прав людини;

4) знання та повага до українських символів;

5) готовність захищати суверенітет та територіальну цілісність України;

6) повага до української мови та володіння українською мовою;

7) толерантне відношення до переконань та цінностей представників інших національностей;

8) рівність всіх перед українським законодавством.

Вкрай важливо, щоб кожен навчальний заклад виступив для своїх учнів певним осередком становлення громадянина-патріота української держави, який готовий брати на себе відповідальність, забезпечувати її національну безпеку, сприяти становленню країни як суверенної, незалежної, демократичної, правової та соціальної держави, сприяти єдності та встановленню злагоди в українському суспільстві. Сучасна педагогічна наука наполягає саме на суттєвій роді у вихованні національної свідомості саме навчальних закладів. Велика роль в даному процесі відводиться молодшому шкільному віку.

Одним з основних пріоритетів Концепції національного виховання виступає залучення зростаючого покоління до збереження традицій, звичаїв та обрядів українського народу, до збагачення його культури, історії, цінностей.

Спираючись на великий досвід української народної педагогіки, відомі дослідники та науковці, які довели, що питання залучення дітей до сприйняття та вивчення національної культури має розпочинатися якомога раніше. А. Богуш, Н. Воропай, Н. Лисенко, С. Русова, М. Максимович, М. Стельмах, Є. Сявавко зазначали, що знайомство з народним мистецтвом має починатися ще в дошкільному дитинстві та обов’язково продовжуватися в молодшій школі. В своїх наукових роботах вони робили акцент саме на впливі мистецьких творів народних майстрів на сенсорний, емоційний, розумовий розвиток дітей, а також важливість формування в них національного світогляду [3].

Національна ідентичність як модель колективної свідомості окремо взятого народу охоплює притаманну для кожного суспільства лише притаманну йому систему конкретних символів. Які слугують в якості знаків, які вказують на ідеї, поняття, об’єкти, що притаманні ідентичності нації. Культура етносу співмірна з інформацією, для передання якої необхідна її власна система символів. Це дозволяє розповідати світові та собі про власне минуле, теперішнє та майбутнє, підсвічує душу народу, його культурні та етнічні цінності. Для українців невід’ємною частиною їх культури, символом національної ідентичності виступає вишиванка, в якій закодовано багатство

як колективного, так й індивідуального історичного досвіду. Вишиванка для українців – найвища естетика побуту, тому що його використання передбачене для основних віх життя. Саме українці – це та нація, яка асоціюється саме з вишиванкою. Саме тому, вишиванка – національний символ, який зберігає своє коріння як ідентичність, як розуміння своєї культури, традиції.

Найважливішим завданням сучасної педагогіки виступає розвиток духовного потенціалу молодого покоління, становлення його морально-естетичної, інтелектуальної культури через глибоку зацікавленість до минулого свого народу, до вітчизняної, національної, світової культури. Саме тому національне виховання виступає важливою складовою питання виховання особистості, в основі якого знаходяться принципи демократизму, гуманізму, єдності в школі та в родині, наступності та спадкоємності поколінь. Великі можливості для ознайомлення молодших школярів з національною культурою надає застосування елементів української вишивки. Програма національного виховання учнів молодшої школи засобами української вишивки використовує звичаї та традиції з метою формування в учнів самобутності, творчого ставлення до існуючої дійсності.

Українська вишиванка стала символом не тільки культурно-національної ідентичності українців, але й політичний символом незламної незалежної, самостійної держави, інструментом просування зовнішньополітичних інтересів держави. Виховний потенціал української вишиванки є цією цінністю, в якій закладено ментальність народу, його ідентичність, що віддзеркалює історичне минуле українського народу. З’ясовуючи види та особливості її становлення, варто зазначити, що вона базується на збереженні вже існуючих знань, надбанні нових відомостей та представленні їх іншим поколінням, виступаючи в якості певної традиції.

Українська вишиванка може виступати у якості специфічного вираження, через особливі композиції, орнамент, колір є змога визначати відмінні ознаки певного етносу. Т. Кара-Васильєва зазначає, що вивчення української вишивки може входити в коло проблем національної культури, етнографії, історії, соціології, освіти, психології, адже саме сакральне значення, знаковість, семантика дають змогу визначити українську самоідентифікацію. Це ті закодовані повідомлення, які можна прочитати в вишивці та допомогти усвідомити свою належність до свого етносу, висвітлюючи невмирущі сили, які допомагають у формуванні етнічної свідомості [4].

Про потужний педагогічний та виховний потенціал української вишиванки йдеться в наукових роботах М. Євтуха, Н. Казан, Л. Оршанського, М. Стельмаховича, Б. Прокоповича, Є. Сявавко, Б. Тимківа та інших. Вони зазначають, що саме українські історичні традиції дають змогу відновлювати духовну та історичну пам’ять, концентрують увагу людини на глибинах педагогічної та естетичної свідомості всього українського народу, дає змогу цілеспрямовано формувати його національні уявлення, збагачує процес ментальності та становлення.

Ознайомлення молодших школярів з українською народною творчістю, а зокрема з українською вишиванкою, представляє собою найкращий матеріал для розвитку учнів, для їх пошукової роботи, активності, зацікавленості на уроках.

Розмаїття виховних заходів як за формою, так і за змістом, дає змогу виховувати в учнів любов та повагу до рідної мови, до природи рідного краю, українського народу та поважливе ставлення до національних традицій та звичаїв.

Такі українські дослідники, як Л. Артемова, А. Богуш, Н. Гавриш, О. Горошкіна, Н. Дика, С. Караман, О. Копус, Т. Котик, Н. Лисенко, В. Ляпунова, Т. Пониманська, Н. Рогальська, Т. Садова, М. Сельмахович розглядають питання національної свідомості, акцентуючи увагу на важливому значенні ознайомлення молодших школярів з історією країни, символами, традиціями, зокрема ті, які пов'язані з українською вишиванкою. Такі науковці, як А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Дика, О. Горошкіна, Т. Котик, С. Караман, О. Копусь, В. Ляпунова, Т. Садова наполягають, що мова, вишиванка, калина представляють собою унікальні засоби залучення особистості до цінностей духовної культури різних поколінь. Сприймаючи ці знання, молодший школяр стає частиною історичної та культурної спадщини українського народу [5].

Досліджуючи семантику української вишиванки, Б. Рибаковим було з'ясовано її міфологічне підґрунтя, тісний зв'язок з різноманітними віруваннями різних народів. Через орнамент, колір передаються складні переживання майстрині, її бачення світу, сприйняття навколишньої дійсності, що говорить про багатогранну виховну та пізнавальну функцію вишиванки.

Таким чином, відтворення та збереження традицій української національної вишивки максимально захищає національну самобутність, сприяє усвідомленню кожним школярем невід'ємної частини свого народу, сприяє формування соціокультурної ідентичності. Виховний потенціал української вишиванки для молодших школярів можна зазначити, як унікальний, цікавий та багатогранний спосіб для формування національної свідомості. Національно-патріотичне виховання є необхідною умовою формування свідомих громадян України. Важливо, щоб кожен навчальний заклад став для школярів осередком становлення громадянина-патріота України, який готовий брати на себе відповідальність, самовіддано відбудувати та розбудувати країну як суверенну, демократичну, незалежну, правову державу, забезпечувати її національну безпеку, сприяти миру та злагоді в суспільстві. Сучасна педагогічна наука наполягає на великій ролі у вихованні національної свідомості навчальних закладів. Велика роль віддається саме молодшому шкільному віку.

Література

1. Дабіжа К.Л., Дабіжа Л.П. (2020) Розвиток пізнавального інтересу молодших школярів на заняттях мистецтвом. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія : Збірник наукових праць. Вип. 63. 2020. С. 14-18.
2. Дерев'янко Н., Костів В. Формування громадянської культури особистості школяра : навч.-метод. посіб. / за ред. В. Костіва. Київ : ТОВ «Праймдрук», 2011. 352 с.
3. Сабол Д.М. Етнокультурна семантика української вишивки. Проблеми загальної та педагогічної психології. Київ : Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, 2011. С.278-285.

4. Сабол Д. М. Прикладна творчість як засіб гармонізації особистості. Одеса, 2017. С. 120-126.
5. Савка Л. В. Методика вивчення «Української народної вишивки» майбутніми вчителями. Київ : вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2021. С. 12-18.
6. Виховання громадянської культури. URL: Режим доступу: http://readbookz.com/book/172/5496.html.
7. Starovoit, L. V. (2010). Pedagogichni umovy tvorchogo rozvytku molodshyh shkolyariv u protsesi trudovogo navchannya [Pedagogical conditions of creative development of younger students in the course of labor training]. Naukovi zapysky, 261–266.

А. Пеньківська,
здобувач ОС «магістр»
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
A. Penkivska,
Master's degree candidate of
Vinnytsia State Pedagogical University named after
Mykhailo Kotsyubynsky

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

DEVELOPMENT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS THROUGH THEATRICAL ACTIVITIES

Анотація. *У статті розкриваються теоретичні засади формування емоційної сфери молодших школярів. Розповідається про особливості емоційного розвитку дітей. Висвітлюється тема театральної діяльності як основного джерела емоційного розвитку.*

Abstarct. *The article reveals the theoretical foundations of the formation of the emotional sphere of primary school children. It tells about the features of emotional development of children are described. The topic of theatrical activity as the main source of development of emotional is covered.*

Ключові слова: *емоційний розвиток, емоційна сфера, молодші школярі, початкова школа, театральна вистава.*

Key words:*emotional development, emotional sphere, junior schoolchildren, theatrical performance.*

Реформування початкової освіти, в основі якого є зміни у руслі євроінтеграції, зумовлюють потребу в оновленні системи навчання і виховання дітей молодшого шкільного віку. Посилаючись на сучасні дослідження науковців (О. Коноко, М. Корман, Н.Мельник) [8, с.110], варто зазначити, що за останні десятиліття спостерігаються небажані тенденції змін у емоційному розвитку підростаючого

покоління, зокрема збільшується кількість дітей у стані невпевненості, емоційної напруги, депресії, емоційної тривожності та дезадаптації, все частіше зустрічаються емоційні розлади у дітей. До того ж надзвичайно негативний вплив на дитячу психіку чинить війна, яка «торкнулася» кожну дитину, наслідки якої ще до кінця непередбачувані як у розвитку емоційної так і соціальної сфери. Діти тривалий час перебувають в умовах дистанційного навчання, що обмежує живе спілкування, що в свою чергу «законсервувало» розвиток соціальної компетентності. Тому на сьогодні питання розвитку емоційного інтелекту дітей молодшого шкільного віку є надзвичайно актуальним і потребує оновлення методичних підходів до організації навчально-виховної діяльності.

Проблема розвитку емоційного інтелекту підростаючого покоління є досить новою у педагогічній науці. Дослідження емоційного інтелекту базуються, як правило на зарубіжних джерелах (Д. Гоулман, П.Саловей, Д.Майера, Р.Бар-Она, Х.Вайсбах, Г.Гарднер, У.Пейн), а також на невеликій кількості досліджень українських вчених (Г.Березюк, Е.Носенко, О.Філатова), які доводять тісний зв'язок між рівнем емоційного інтелекту та рівнем соціальної та пізнавальної сфери.

Емоції в житті кожної людини відіграють велику роль, адже вони змінюються протягом дня декілька разів, вони впливають на будь-яку активність, а також на її результат.

Варто також зазначити, що важливу роль у адаптації дитини до навчання у школі посідає рівень розвитку емоційно-вольової готовності, тобто вміння слухати оточуючих, адекватно реагувати на критику чи похвалу, підлаштовувати власні інтереси та бажання вимогам вчителя чи колективу. У початковій школі учень має навчитися розуміти і висловлювати власні емоції, вміти керувати ними та розуміти емоції інших людей.

Театральне мистецтво – це мистецтво, яке завдяки своїй інтегральній основі здійснює всеохоплюючий вплив на розвиток особистості. Актуальність проблеми взаємодії мистецтва з різними аспектами навчання й виховання відзначається багатьма вченими. Серед нихісторичніпостаті Я. Коменського, Л.Толстого, К. Ушинського, С. Шацького, А. Макаренко, С. Русової, В. Сухомлинського та ін. [1, с. 22].

Сучасні науковці О. Демченко [2; 3], О.Жовнич, І.Стахова [4], Н.Казьмірчук [7], І. Барановська[1], В.Подорожний, Ю.Лимар, Н.Комарівська [5] та інші досліджують питання впливу участі дітей у театралізованій діяльності на розвиток їх «м'яких» навичок, що напряму пов'язані із соціалізацією дитини, її спілкуванням і мовленням. Незамінним інструментом формування емоційно-здорової особистості є театр. Саме у театрі ми можемо відчути настій композиції, на власті очі побачити фантастичні і визначені по своїй суті моральні образи, динаміку подій.

У своїх працях Демченко О. П. стверджує, що педагог, який організовує виховну діяльність, зокрема театралізовану, повинен враховувати емоційний стан дітей на усіх етапах роботи. Саме емоції допомагають педагогу «відкривати»

внутрішній світ дитини та допомогти зняти бар'єри у міжособистісному спілкуванні [3].

Важливим здобутком для дітей молодшого шкільного віку є «м'які навички» (softskils), які асоціюються з емоційним інтелектом людини, групою особистісних рис, тобто, якості, що напряму пов'язані зі соціалізацією дитини, її спілкуванням і мовленням [2].

Ефективним засобом формування soft skills є використання театралізованої діяльності (проведення сюжетно-рольових, режисерських ігор, постановка п'єс, створення мінітеатрів), адже це забезпечує активну взаємодію учнів, дозволяє вирішити безліч актуальних питань сучасної педагогіки і психології [2].

Театр виховує у молодших школярів художнє бачення, вміння бачити прекрасне, розвивати творчий потенціал, формувати цікавість до театрального мистецтва, а також, прагнення до співучасті з театральною діяльністю, як з основою емоційного простору. Кожна театральна вистава для дітей молодшого шкільного віку, зазвичай, спрямована на розвиток моралі та етики, а герої п'єси – зразки для наслідування і ототожнення. Часто розв'язання проблемних ситуацій залежить від вміння дитини сприймати ситуацію від імені улюбленого героя. Завдяки цьому у школяра формуються певні риси характеру: впевненість у собі, стійкість, наполегливість, вміння знаходити компроміс, визначати переваги та недоліки.

Беручи участь у театралізованій діяльності, молодший школяр, засвоює правила поведінки людей, стає дисциплінованим, вчиться не лише розпізнавати власні емоції та контролювати їх, але й розуміти емоції інших людей, встановлювати взаємозв'язок між причиною та наслідком, вчинком і відповідальністю за свої дії. Активна участь у театралізованій діяльності вчить дітей долати страх публічного виступу, розвиває вміння презентувати себе, комунікувати з різною аудиторією, за допомогою мови, жестів, міміки висловлювати власні переживання, почуття.

Як відомо, театр – це не лише постановка п'єси, це вид мистецтва, що поєднує у собі музику, танець, живопис, акторську майстерність та створює умови для всебічного розвитку творчої особистості. Результат театралізованої діяльності – це театралізоване дійство, вистава чи свято, які викликають надзвичайно сильні позитивні емоції, діти переживають радість успіху, насолоди від своєї праці. Театральне мистецтво допомагає учням повірити у власні можливості, в художній формі висловлювати почуття і думки і, тим самим, розкривати свою особистість. Під час участі у виставі, діти повинні розуміти, що їх акторська гра має створювати у глядачів відчуття реальності, подумки переносити їх у середину подій п'єси. Разом з тим, діти отримують позитивні емоції та ігрову насолоду.

Згідно з чинною Типовою програмою змістові лінії «Читання» та «Театралізація» передбачають розвиток емоційного інтелекту, образного мислення, уміння висловлювати елементарні оцінні судження щодо прочитаного [7]. Пізнання світу через словесне мистецтво відбувається на засадах того, що художнє слово відображає не лише конкретні об'єкти життя, а й викликає відповідні переживання, прагнення, почуття

Формуючи у дітей емоційну сферу під час безпосередньої участі у театралізованій діяльності, необхідно звертати їх увагу на деякі моменти.

По-перше, на вивчення та аналіз емоційного стану кожного героя п'єси. Наприклад, «Що герой хоче показати своєю поведінкою?», «Які переживання приховує герой?», «Чи схильний він до поганих вчинків?» тощо. З'ясовуючи дані питання, дитина вживається в образ свого героя, відчуває емпатію до нього, намагається передати його відчуття та переживання глядачам.

По-друге, особисте ставлення дитини до героїв та сюжету п'єси. Наприклад, «Чи подобається Вам характер персонажу?», «Які почуття викликає у Вас розвиток у п'єсі?», «Чи доводилось Вам переживати схожі емоції у житті?» тощо. Це активно впливатиме на формування вміння ставити себе на місце іншого, відчувати настрій заданого твору [6].

Особливу роль у формуванні емоційного інтелекту учнів засобами театралізованої діяльності відіграє педагог. Адже, лише той вчитель, який сам залюблений у театральне мистецтво, усвідомлює цінність впливу театралізованої діяльності на загальний розвиток особистості, обізнаний з інноваційними театральними технологіями, знає репертуар, пропонує учням і вміє аналізувати вистави, а також широко використовує театралізовані ігри у своїй професійній діяльності може свідомо, цілеспрямовано і систематично розвивати емоційну сферу учнів засобами театралізованої діяльності. Педагог, організовуючи театралізовану діяльність повинен залучати усіх дітей, враховуючи вікові та індивідуальні особливості кожної дитини, правильно організовувати творчий процес, формувати у дітей наполегливість, дисциплінованість, згуртованість та відповідальність за свою участь у колективній справі. Вчитель має створювати ситуацію радості та успіху, щоб лише позитивні емоції у дітей викликала така діяльність.

Таким чином, з метою розвитку емоційного інтелекту молодших школярів засобами театралізованої діяльності, враховуючи їх цінність та позитивний вплив на розвиток дітей, вчителю необхідно систематично, цілісно та свідомо використовувати різні види театралізованих ігор у навчально-виховному процесі, як на уроках, так і в позаурочній діяльності.

Література

1. Барановська І.Г. Театр ляльок в початковій школі*: навчальнометодичний посібник*. Вінниця, 2015. 170 с.
2. Демченко О.П. Спостереження за емоційними реакціями дітей у процесі створення виховних ситуацій. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 5. Луганськ, 2009. 105- 114.
3. Демченко О. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами: європейський контекст. *Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами : збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю*. Вінниця, 2020. – Вип. 3. – С. 262-267.
4. Жовнич О.В., Казьмірчук Н.С., Стахова І.А. Театр природи як засіб формування soft skills в учнів початкових класів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного*

університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. 2020. 61. 24-27.
5. Комарівська Н. Формування емоційної сфери молодших школярів засобами театралізації. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції.* Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2021. Вип. 10. 509-512.
6. Лазаренко Н.І. Професійна підготовка вчителів у педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції : *монографія.* Вінниця : ТОВ «Друк», 2019. 6-19.
7. Natalia Kazmirchuk, Iryna Baranovska, Nataliia Mozgalova, Olga Shcholokova, Vadym Podorozhnyi. METHODOLOGICAL ASPECTS OF TEACHER TRAINING FOR THEATRICAL ACTIVITIES WITH PUPILS. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 28th-29th, 2021. 235-246.
8. Підлужна Г. В. Розвиток емоційної сфери молодших школярів засобами ліричних віршів. *Проблеми і перспективи формування лінгвокультурної особистості засобами рідного слова: збірник наукових праць*. Житомир, 2016. 109-111.

Т. Петришина,
здобувач ОС «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
T. Petryshyna,
master's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

РОЛЬ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ВИХОВАТЕЛЯ В КОНТЕКСТІ ПЕРСПЕКТИВНОСТІ Й НАСТУПНОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

THE ROLE OF THE EDUCATOR IN THE CONTEXT OF PROSPECTIVENE AND CONTINUITY OF PRESCHOOL EDUCATION AND PRIMARY SCHOOL

Анотація. *У статті розглядаються теоретичні аспекти реалізації перспективності й наступності дошкільної освіти та початкової школи. Визначено роль творчої особистості вихователя у мистецькій підготовці дітей дошкільного віку до навчання в початковій школі.*

Abstract. *The article deals with the theoretical aspects of implementation of perspective and continuity of preschool education and primary school. The role of the educator in the readiness of preschool children for primary school education is defined.*

Ключові слова: *дошкільна освіта, перспективність, наступність, мистецька діяльність, початкова освіта.*

Key words: *prospective, continuity, preschool education, primary education.*

Актуальною проблемою сучасності є перспективність та наступність дошкільної та початкової освіти. Сьогодні в світі відбувається реформування освіти, активні зміни які слід враховувати вихователю в роботі з дітьми дошкільного віку у навчальному процесі закладів дошкільної освіти. Також, в основних напрямах НУШ визначено роль творчої особистості педагога у підготовці дітей до навчання в початковій школі, вагомість в цьому процесі мистецької діяльності.

Наукові основи розвитку дітей викладені у фундаментальних роботах педагогів-класиків Я. А. Коменського,Й. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, А. Дістервега. Перспективність та наступність як багатовимірне педагогічне явище, в своїх наукових працях розглядали І. Бех, А. Богуш, Н. Гавриш, О. Кізь, Я. Кодлюк, О. Кононко, В. Котирло, Р. Павелків, Т. Піроженко, О. Проскура, О. Савченко, В. Чайка, О. Янкович. Вони наголошують на різноаспектності перспективності та наступності, а саме: на закономірності психічного і фізичного розвитку дитини; обов'язковості умови безперервної освіти; принципів навчання та виховання; складника теоретичних засад педагогічних систем та концептуального підходу до вирішення освітньо-виховних завдань. Подальшої розбудови розвивально-творчі ідеї набули в працях із теорії та методики музичної освіти дітей (Н. Ветлугіна, К. Головська, Л. Дмитрієва, Л. Горюнова, О. Ростовський, О. Рудницька), пізніше – у дослідженнях творчої активності (В. Бабій, В. Лабунець, О. Лобова), творчого музичного мислення (Х. Василькевич), художньо-творчих інтересів дітей(Л. Єнтіс), розвитку творчих здібностей (М. Алейнік, В. Рагозіна, О. Хижна) та ін.

Метою статті є висвітлення і розгляд теоретичних аспектів реалізації перспективності й наступності дошкільної освіти та початкової школи, роль творчої особистості вихователя у мистецькій підготовці дітей дошкільного віку до навчання в початковій школі.

Зазначимо, що відомі педагоги-практики А. Богуш і О. Савченко виділяють неузгодженість у змісті, методах керівництва і формах організації самого педагогічного процесу. Наслідком стає те, що у «першому класі не завжди втілюється набутий досвід дітьми в дошкільному закладі, що спричиняє до зниження пізнавального інтересу учнів першого класу, обтяжує їх адаптацію до шкільних умов» [5, с. 4], що унеможливлює процес перспективності та наступності дошкільної освіти та початкової школи. Також, необхідно зазначити, що результат підготовки майбутніх вихователів та учителів початкових класів до гуманізації педагогічного процесу – це формування їхньої гуманістичної професійної позиції, яка передбачає «здатність брати відповідальність за долю дитини, її життя, духовний і психологічний комфорт, за її захист; спрямованість на організацію гуманного педагогічного процесу в початковій ланці освіти, адекватність цінностей, гнучкість професійного мислення, наявність професійної гуманної спрямованості» [2, с. 276].

Важливу роль у перспективності та реалізації подальшої наступності належить творчій особистості вихователя закладу дошкільної освіти. В дослідженнях Є.

Тихеєвої: «старший ступінь дитячого садка на одну третину вже школа, а молодший ступінь школи на одну третину дитячий садок» [5, с. 21]. Дана позиція пояснює, що навчальний процес повинен у собі містити неперервність та перспективність набутих знань, умінь та навичок у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

Як нам відомо, провідною діяльністю дітей дошкільного віку є гра та мистецька діяльність. Найбільш доступною для дітей, як вид діяльності виступає гра. З метою кращого пізнання світу, потрібно навчити дітей грати та відображати у грі навколишній світ. На цьому етапі домінує сюжетно-рольова гра. У грі засвоюються знання і враження від навколишнього світу та довкілля, виявляються різні особливості мислення та уяви дитини, її емоційність, розумова активність, поступово розвивається потреба в спілкуванні [1; 4]. Діти дошкільного віку мають цілком пізнати радість гри, інтерес до пізнавально-дослідницької діяльності, задоволення від співтворчості та спілкування [3, с. 14].

Для покращення сприймання інформації й мотивації до навчально-виховного процесу слід систематично проводити інтегровані міжпредметні заняття, нестандартні та інтерактивні заняття, впроваджувати мистецьку, музичну, театралізовану діяльність. Варто застосовувати у повсякденній діяльності й на заняттях та онлайн-сервіси: Learning Apps, Kahoot, Quizizz, веб-квести на платформі GoogleSites, завдяки чому розширюються знання, уміння і навички дітей; активно розвиваються у навчальному процесі дошкільників психічні процеси (мовлення, пам’ять, уява, мислення, та т.д.); реалізується особистісний, творчий та індивідуальний підходи до вихованців.

У закладах дошкільної освіти педагоги повинні подбати про застосовування різноманітних методів, прийомів навчання, які будуть домінувати на уроках у початкових класах школи, першому та другому класі, бажано забезпечити швидку зорієнтованість майбутніх учнів у виконанні різноманітних завдань на уроці. Поступово слід ознайомити дітей із способами розв'язання деяких проблемних ситуацій, які переважають у новому – шкільному навчанні. Отже, потрібно на заняттях пропонувати дітям роботу за такими методами, як «мікрофон» – усне висловлення на тему певної ситуації дотримуючись певних правил: говоримо тільки тоді, коли в руках опиниться мікрофон (привчає майбутніх молодших школярів до правильної поведінки під час спілкування, обговорення); «дерево рішень» – спільний пошук ідей вирішення проблеми креативним способом її обговорення та одночасне зображення складових дерева; «казкотерапія» – вона формує у дітей вміння уважно слухати, аналізувати та інтерпретувати зміст оповідань, казок, історій, міфів, легенд, притч, також розвиває у дошкільнят допитливість, уміння висловити власну думку; мозковий штурм. [7, с. 38].

На нашу думку, педагогу треба доцільно й оригінально організувати освітній процес. Творчий приклад вихователя є невід’ємною складовою стимулювання творчості дітей, а тому не потрібно боятися проявляти себе у творчій діяльності, адже завдяки творчій особистості вихователя у дітей виробляється мотивація до навчання та творчої діяльності. Вихованець довіряє вихователю, який є творчою особистістю,

може грати, співати, танцювати, малювати, створювати твори декоративно-ужиткового мистецтва. Діти завжди будуть наслідувати дії педагога, тому що вихованці є відображенням вихователя [6, с. 563].*Одним із важливих етапів даноог процесу є організація музично-естетичної діяльності дітей дошкільного віку*, виховання, творчої й гармонійно розвинутої, естетично спрямованої особистості дитини. А це відбувається під безпосереднім впливом цінностей українського і світового музичного мистецтва. Сприяє естетичному розвитку, формуванню музичного виконавства і мистецької творчості, розвитку елементарних основ музичної культури, домірної віковим особливостям загальної мистецької компетенції дітей.

Таким чином, виділяють основнізавдання мистецького виховання та естетичного розвитку дітей дошкільного віку: виховання у дітей життєвої мистецької активності, формування естетичного сприйняття і створення прекрасного в мистецтві та житті (краса, гармонія, виразність, грація, вишуканість), розвиток емоційно-ціннісного ставлення до світового і українського мистецтва; становлення основ загальної музикальності як сукупності музичних здібностей дитини (музична пам'ять, емоційний відгук на музику, музичний слух і чуття ритму, уява), здібностей виконання дитячих музичних творів (танцювальних, інструментальних, пісенних) творчої їх інтерпретації та імпровізації, по можливості варіювання; формування навичок елементарних основ естетичної культури (розвиток емпатії, любов до мистецтва, потреби, переживання, ставлення, інтереси), музичного сприймання, виконавства і творчості в основних видах дитячої музичної діяльності; закладання основ елементарної компетентності у музичному мистецтві.

Підсумовуючи вищесказане, умови успішної організації педагогічної роботи з дітьми: гнучке застосування як традиційних, так і нових прийомів й методів виховання, розвитку й навчання дітей основним видам дитячої ігрової діяльності та формах організації; професійність вихователів; співпраця вихователів і батьків; сприятливе мистецьке оточення в груповій кімнаті та спеціально обладнане естетичне середовище музичної зали та сучасне оснащення [8, с. 117]. *Зміст педагогічної роботи* до кожної вікової групи *з дітьми* деталізується по основних видах діяльності у чинних парціальних і комплексних програмах. Вихователі можуть орієнтуватись на програмові твори з світової та національної культурної спадщини, дбати про доступність і високий художній рівень репертуару, можуть також самостійно обирати періодичні видання, хрестоматії, посібники, збірки добирати музичні твори із сучасних фахових джерел, зокрема «Дитячий садок. Мистецтво», «Дошкільне виховання», «Дитячий садок», «Палітра педагога», «Джміль», та інші.

Також можна ще виділити деякі форми успішної організації естетичного виховання дітей: самостійна мистецька діяльність, музичні заняття, ігри-розваги, музичні театралізовані свята, додаткові заняття за інтересами дітей та гуртки [3].

На нашу думку, у повсякденному житті слід створити у дитячій групі атмосферу повсякденного звернення до мистецьких цінностей, необхідних для дитини позитивних емоційних вражень, що є найпоширенішою формою роботи з

дошкільниками. «Вихователь педагогічно використовує мистецтво в комплексі у різних видах дитячої гри та різновидах діяльності (ігровій, руховій, під час сприймання літературних та музичних творів, образотворчій, під час слухання ілюстрованих музикою казок)» [8, с. 111]. Так, усі види творчої діяльності презентують основні види музичної практики (музична творчість, виконавство, сприймання) та музичного мистецтва (інструментальне, вокальне, хореографічне) та формують у дитини початкові уявлення про цілісність і різноманіття мистецтва, навички в усіх видах музичної діяльності.

Вважаємо, що з метою організації повної реалізації наступності та перспективності дошкільної та початкової освіти, у старшій групі діти знайомляться із вчителем початкових класів і майбутніми однокласниками. Діти також проходять співбесіду із шкільним психологом, який визначає готовність дитини до навчання у школі. Важливим є процес формування позитивного ставлення до навчання в школі; пояснення, дитині матиме можливостей дізнаватися про нову та цікаву, корисну інформацію, ознайомлення з новими друзями та створити цілісну картину майбутнього світу. Отже, вихователь закладу дошкільної освіти бере безпосередню участь у наступності та перспективності дошкільної та початкової освіти. Від ступеня його професійності і компетентності, гуманізму, творчого підходу та креативності значною мірою залежить подальше використання в житті набутого досвіду дітьми та готовності майбутніх школярів до навчання у початковій школі.

Література

1. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українськедовкілля» / О. І. Білан, Л. М, Возна, О. Л. Максименко та ін. Тернопіль:Мандрівець. 2013. 264 с.
2. Верховинець В. М. Весняночка: Ігри з піснями для дітей дошкільного віку та молодших школярів Київ : Музична Україна, 1989. 340 с.
3. Голюк О. А. Обґрунтування компонентів творчого потенціалу майбутнього педагога ДНЗ та школи І ступеня. *Сучасні технології розвитку професійної майстерності майбутніх учителів : матеріали Всеукраїнської Інтернет-конференції, 28 жовтня 2015 р. FOLIA COMENIANA: вісник Польсько-української науково-дослідної лабораторії дидактики імені Я. А. Коменського.* ФОП Жовтий, Умань:2015. С. 38-42.
4. Васянович Т. М. Наступність у роботі дошкільного закладу та школи. *Сучасні тенденції і пріоритети компетентнісного підходу в підготовці майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти : збірник науково-методичних праць / за заг. редакцією В. Є. Литньова, Н. Є. Колесник, Т. В. Завязун.* Житомир : Полісс, 2016. У 3-х ч. Ч. ІІ. С. 11–14.
5. Кікінежді О. М. Соціалізація дитини в ґендерному вимірі: наступність дошкільної й початкової освіти. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції 22-23 квітня 2021 р. Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної.* ТОВ «Меркьюрі-Поділля», Вінниця, 2021. Вип. 10. С. 17–19
6. Копилова О., Ткаченко М. Використання символів у роботі з дошкільниками. Харків: Ранок, 2009. 56 с.

7. Петришина Т. Ю. Вплив особистості вихователя на формування творчих здібностей у дітей дошкільного віку. *Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами: збірник матеріалів V Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 17-18 листопада 2021 р.* за заг. ред. О.П. Демченко. Вінниця, 2021. Вип. 4. С. 561–564.
8. Тодосієнко Н. Л., Мальов С. В. Формування естетичного сприймання дітей засобами творчої діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти. *Науковий журнал «Молодий вчений»* №5**.2 (57.2)**, 2018. С. 107–111. URL: http:|//molodyvcheny.in.ua
9. Шмаль Д. В. Творча діяльність педагога в контексті реалізації завдань наступності й перспективності дошкільної та початкової освіти. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції 22-23 квітня 2021 р. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної*. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2021. Вип. 10. С. 36–39.

К.Подольська,
здобувач ОС «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
K. Podolska,
bachelor's student
VinnytsiaMykhailoKotsiubynskyi
State Pedagogical University

НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ У МИСТЕЦЬКІЙ ОСВІТІ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

THE LATEST TECHNOLOGIES IN ART EDUCATION: THEORY AND PRACTICE

Анотація. *У статті описані теоретичні та практичні аспекти новітніх технологій та засобів навчання, які застосовуються майбутніми вчителями в закладах загальної середньої освіти у мистецькій галузі. Визначені педагогічні умови готовності майбутніх вчителів до застосування новітніх технологій у мистецькій освіті.*

Abstract. *The article describes the theoretical and practical aspects of the latest technologies and teaching tools used by future teachers in general secondary education institutions in the field of art. Pedagogical conditions for the readiness of future teachers to use the latest technologies in art education are defined.*

Ключові слова: *мистецтво, мистецька діяльність, новітні технології*

Keywords: *art, artistic activity, latest technologies*

Актуальність проблеми. Кожен молодий педагог, який тільки починає свій шлях у педагогічній діяльності постає перед питанням, яке потім переростає в частину його професійного розвитку: Як навчати? та Як навчити?. Посилаючись на ці питання, педагог починає вивчати та застосовувати в своїй практиці різноманітні методи та засоби навчання. За цими пошуками стоять декілька задач: як організувати процес навчання, щоб він був продуктивний, сучасний, творчій та ефективний.

Сучасність вимагає від педагога постійно навчатися та засвоювати нові технології та засоби навчання, перетворювати навчальний процес в захоплюючій синтез навчання та самоосвіти, формування мотивації до навчання та навчального інтересу у учнів. Реформування освіти України в напрямку інтеграції в європейський освітній простір передбачає розробку та впровадження інноваційних освітніх систем і технологій мистецтва. Згідно Закону України «Про освіту» ст. 51. серед професійних компетентностей педагога закладу загальної середньої освіти є практичні вміння застосування сучасних методів і технологій навчання в мистецькій галузі.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Проблемою розробки та впровадження в навчальний процес інноваційних технологій була висвітлена у працях Т. Ільїної, М. Кларіна, В. Беспалько, Н. Самохіної, О.Падалки, Д. Левітес.. Щодо підходів, які визначають поняття «інновація», то вони представлені у працях І. Дичківської, А. Власова, Т. Берестова, І. Підласого; поняття «педагогічна технологія» - у працях А. Хуторського, В. Орлова, Г. Селевко, О. Пєхоти, П. Щедровицького Дидактичні та психологічні аспекти впровадження новітніх інноваційних технологій у навчальний процес були досліджені Л. Лук'яновою, М. Махмутовой, В. Гузеєвою, В. Горшковим, А. Вербицькою, Л. Занковою. Принципи й методичні засади використання інноваційних технологій у мистецтві досліджені у працях В. Шульгіної, О. Гончарової, Г. Шевченко, О. Отич, О. Янкович. Предметом дослідження шляхів впровадження в уроки музичного мистецтва інноваційних технологій є праці Л. Гаврилової, Л. Арістової, Л. Масол, Питанням підготовки вчителів музичного напрямку до впровадження новітніх інноваційних технологій у процес розвитку музичної освіти школярів розроблені у дослідженнях В. Міщанчук, А. Бондаренко, А. Козир, В. Лабунця, К. Завалко, Л. Ліхіцької, Т. Турчин.

Аналіз науково-методичної діяльності дослідників, вказує на те, що використання сучасних та інноваційних технології навчання музики школярів має багато переваг, а саме збільшення мотивації до навчання, оптимізація навчального процесу, розвиток творчих здібностей школярів, можливість використання у роботі індивідуального підходу для їх музичного розвитку, формування компетентності вчитися протягом життя. Увагу вчених до проблеми використання інноваційних технологій навчання на уроках музичної освіти супроводжується недостатньою розробкою методичного забезпечення та супроводу.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні методики впровадження інноваційних технологій та засобів навчання на уроках мистецтва в сучасній школі.

Спираючись на доступ до мережі інтернет сучасний педагог має доступ до ознайомлення та застосування на практиці інноваційних технологій та засобів

навчання у мистецькій освіті, він обов'язково має застосовувати їх для організації єфективного навчання учнів у закладі загальної середньої освіти.

Поняття «інновації» у 1930-х роках увів австрійський учений І. Шумпетер. Він чітко відокремив поняття «винахід» (відкриття нового технічного знання) від «інновації» (практичного застосування нового знання на виробництві). Під інновацією науковець розумів «зміну з метою запровадження і використання нових різновидів споживчих товарів, нових виробничих і транспортних засобів, ринків і форм організації в промисловості» [44, 87]. Тому під терміном «інновація» вчені розуміють об'єкти впровадження інновацій, а основною функцією інноваційної діяльності є процес змін.

Реалізація інноваційної освіти вимагає від педагога широкого спектру професійних навичок, що гарантує готовність використовувати інноваційні підходи у професійній діяльності. Викладач повинен знати сучасні інноваційні технології навчання, досягнення науки та здобутки авторів, що працюють у цій галузі, а також методи їх впровадження в навчальний процес.

Є багато новітніх технологій, які можна застосовувати у процесі навчання на уроках музики. Основні з них інноваційні інформаційно-комунікативні технології можна використовувати як під час засвоєння нових знань, так і під час використання вже засвоєних знань, умінь і навичок. Провідними принципами застосування інноваційних технологій на уроках музичного мистецтва є принцип історизму, гуманізму, системності, науковості, варіативності, індивідуальності, неповторності і самоцінності учня, його реалізації у всіх видах музичної діяльності [5, 112].

Завдяки використанню інформаційних технологій при вивченні нотної грамоти можна диференціювати рівень складності навчального матеріалу. Такий підхід до навчання сприяє мотивації учнів. У процесі створення вокально-хорового та інструментального музикування вчитель музики може використовувати комп'ютерні засоби навчання для кожної дитини (налаштування пвд інструмент, відеозапис пісні та партитури, аудіо-запис вокальної партії, відео-запис гри (аплікація) на дитячому інструменті).

Одну із важливих ролей у музичній освіті посідають інноваційні сугестивні технології навчання молодших школярів та старшихкласів. Шляхи використання інноваційних сугестивних технологій розкрито в дослідженні В. Міщанчука. Науковець довела, що використання сугестивного впливу у педагогіці змінює традиційні підходи до побудови навчального процесу, сприяє утворенню позитивного емоційного фону для встановлення взаємної творчої діяльності між учнем і вчителем, кращого оволодіння матеріалом, розкриття внутрішнього потенціалу особистості. Цінність застосування інноваційних сугестивних технологій у процес мистецької музичної освіти полягає в тому, що вони допомагають розкрити резервні можливості дитячої особистості [4, 123].

За словами В. Міщанчука, використання різноманітних варіантів сугестивних впливів сприяє розвитку уяви та фантазії, музично-творчих здібностей. Володіння вчителя музичного мистецтва різними методами та засобами сугестивного впливу

створює комфортний, емоційно та психологічно сприятливу атмосферу для навчання, дає змогу розкрити внутрішні можливості кожного учня. Створення приємного середовища сприяє вдосконаленню трудових навичок учнів та глибшому зануренню у світ музичної творчості. Використання сугестивних навичок у музичних виступах школярів базується на інтеграції свідомих і несвідомих доменів особистості та перетворює навчальну програму на позитивний досвід шляхом підвищення мотивації студентів у отриманні знань, умінь і навичок творчої взаємодії. Для реалізації сугестивних впливів вчителі музики повинні вміти добирати відповідні засоби, форми, методи та знання інформаційного простору впливів.

Ще однією новітньою технологією є мультимедійна. Було доведено, що важливим фактором застосування цієї технологій у навчанні є поєднання різних типів інформації, а саме традиційних до яких належать ілюстрації, таблиці, текст, оригінальних - мова, музика, фрагменти відеофільмів, анімація.

Візуалізація змісту у сфері освіти здійснюється за допомогою технологічних пристроїв, які поділяються на основні та спеціальні. Основними вважаються комп'ютери, монітори, клавіатури, мишки, трекболи, планшети, світлові ручки, тачскріни, тачпади, ігрові маніпулятори - джойстики, гейм-пади. Все частіше на уроці застосовують графічні планшети – це пристрої, які завантажують графічні зображення на комп'ютер. ТВ-тюнери, компакт-диски, графічні прискорювачі, звукові плати, акустичні системи входять до спеціальних мультимедійних засобів навчання. Загалом до мультимедійних систем відносяться: телевізор, відеопроектор, DVD тощо.Уроки музики у освітніх закладах із мультимедійним супроводом забезпечують формування в учнів мотивації до досягнення освітніх цілей, ефективне формування елементарних навичок та засвоєння знань.

Успішна навчальна діяльність музичного керівника не можливо без оволодіння предметними знаннями, педагогічними вміннями, проектних, інформаційних та діалогових технологіями. Використання діалогових технологій на уроках музичного мистецтва поглиблює усвідомлення учнями художнього змісту музичних творів, сприяє цілісному розумінню музики як явища культури. За допомогою діалогового спілкування вчитель визначає особистісно-ціннісне ставлення учня до музичного мистецтва та допомагає кожній дитині розкрити свій потенціал. Педагогічне спілкування у формі діалогу стимулює інтерпретаційну діяльність учнів, а також сприяє вираженню їхньої здатності до рефлексії в процесі навчання мистецтву.

Важливою інновацією в загальній мистецькій освіті є інтеграційні технології навчання, дидактична основа якої базується на інтеграції елементів змісту освітньої сфери. Комбінація їх структурних елементів, групування, різноманітне поєднання забезпечують комплексне засвоєння знань шляхом переосмислення традиційних прийомів навчання музичного мистецтва та формування нових знань. Як зазначає Л. Масол, «це відбувається завдяки інтегративним технологіям – кількісному збільшенню та якісному збагаченню порівнянь, аналогій, стимулюванню міжсенсорних асоціацій, розширенню діапазону художньо-естетичних узагальнень тощо. Таким чином, змістова інтеграція стимулює процесуальну інтеграцію» [1].

У загальній музичній освіті широко використовується технологія інтегрованої мистецької освіти на основі компаративного аналізу, а саме порівняльного методу, який використовується в процесі дослідження споріднених елементів. Так, будь-яке порівняння може виявити ознаки та риси, які потребують спеціального аналізу.

Художньо-інтегративні технології поділяють на три основні групи:

- духовно-світоглядна інтеграція (здійснюється за спільною темою, пов'язаною з відображенням різних сторін життя в усіх видах мистецтва);

- естетико-мистецтвознавча інтеграція (здійснюється на основі споріднених художніх понять (жанр, концепція, мова, стиль));

- комплексна інтеграція (одночасне поєднання кількох видів інтеграції).

Ефективною сучасною технологією навчання музичного мистецтва в школі є інтерактивна технологія. Метою використання інтерактивних технологій у загальному музичному навчанні є набуття учнями міжкультурних навичок: навичок спілкування, партнерства у творчій діяльності, оволодіння складними та комплексними навичками. У музичній освіті інтерактивні технології навчання активізують комунікативний процес. Ця технологія спрямована на розвиток здатності спостерігати й аналізувати зміст музичного твору.

У музично-педагогічних предметах школярів найефективнішими залишаються ігрові художньо-педагогічні технології. Згідно з переконаннями вчених, ігри створюють в учнів «рефлекси свободи», оскільки рішення приймаються самостійно через інтуїтивне пізнання. На уроках у формі імітаційних ігор учні навчаються через контакт, співпрацю та взаємодію. Таким чином формується почуття співучасті та емпатії. Технологію можна використовувати для різних форм навчання ігор, таких як хореографія (пластичне інтонування, хореографічні фантазії, танцювальні ігри) та п’єси (режисура, драматизації, пантоміма). Цей вид діяльності значно активізує учнів і сприяє психологічному розкріпаченню, розкриттю творчих здібностей та творчого потенціалу. Особливої актуальності на заняттях з учнями середньої та старшої школи набуває використання комп’ютерних ігор (художньої основи), ділових і рухливих ігор.

Здійснивши ґрунтовний аналіз основних підходів до визначення сучасних інноваційних технологій навчання музичного мистецтва в школі, можна сказати, що у іноваційних технологіях є новизна, яка ефективно змінює стиль професійної діяльності вчителя музичного мистецтва, створює удосконалені освітні педагогічні технології, методи, форми, засоби розвитку особистості, організації музичного виховання та виховання учнів. Серед існуючих технологій у освітньому просторі вимагають доцільного впровадження у навчальний процес і такі інноваційні технології, як особистісно орієнтована технологія навчання, інтерактивна технологія, еврестична технологія, технологія ігрової художньо-педагогічної освіти, технологія інтегрованої мистецької освіти, інформаційно-комунікаційні технології, мультимедійні технології, сугестивні технології тощо. Для впровадження сучасних інноваційних технологій на музичних заняттях у закладах загальної середньої освіти вчителям необхідно самовдосконалюватись та отримувати нові знання з теорії та

методики музичного виховання. Лише за такої умови застосування інноваційних прийомів у музичному мистецтві на активну творчість співпраці між вчителем та учнями.

Література

1. Масол Л.Методика навчання мистецтва у початковій школі: Посібник для вчителів / Л.М. Масол, [О. В. Гайдамака, Е. В. Бєлкіна, О. В. Калініченко, І. В. Руденко].— Х. : Веста:Видавництво «Ранок» , 2006.— 256 с.
2. Мар'євич Н. К. Музично-ігрова діяльність молодших школярів: розвивальновиховнийпотенціал у контексті інноваційних підходів.Сучасні інформаційні технології таінноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід,проблеми : зб. наук. пр. Випуск 17. Київ – Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. 493 с.
3. Освітні технології: Навчально-методичний посібник / За ред. О. Пєхоти. К : 2002.
4. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецькихдисциплін). К. : Освіта України, 2008. 274с.
5. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна тамистецька: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. К., 2002. 270 с.

А. Поплавська,
здобувач ОС «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
A. Poplavska,
bachelor's student
VinnytsiaMykhailoKotsiubynskyi
State Pedagogical University

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА УПОЧАТКОВІЙШКОЛІ

INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN ART LESSONS IN PRIMARY SCHOOL

Анотація. *У статті обґрунтовано необхідність використання інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ) на уроках мистецтва в початковій школі. Зазначено переваги використання ІКТ. Виокремлено основні функції ІКТ. Наведено приклади програм та додатків, які дозволяють урізноманітнити та мотивувати учнів до діяльності на уроці мистецтва в Новій українській школі.*

Abstract. *The article substantiates the necessity of using information and communication technologies (ICT) in art lessons in primary school. The advantages of using ICT are indicated. The main functions of ICT are highlighted. There are examples of programs and applications that allow you to diversify and motivate students to work in an art class at the New Ukrainian School.*

Ключові слова: *інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), уроки мистецтва, програми, додатки, мотивація до діяльності, функції ІКТ.*

Keywords: *information and communication technologies (ICT), art lessons, programs, applications, motivation for activity, functions of ICT.*

Постановка проблеми. Пріоритетним завданням державної політики сьогодення вважається діяльнісне запровадження сучасних інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ) в усі галузі професійного життя людей. Це прослідковується в реформованій освітній системі «Освіта. Україна XXI», оновленому законі «Про освіту», Державному стандарті початкової освіти та впровадженій Концепції Нової української школи.

Цифрове інформування та комунікація прослідковується у всіх сферах діяльності людей. Найбільш популярним було «дистанційне» спілкування під час пандемії COVID-19. Згідно з чим використання сучасних ІКТ набрало максимальної значимості через необхідність запровадження онлайн навчання. Такі умови дозволили часто застосовувати ІКТ у рамках уроків з мистецтва. Безперервна потреба в їх використанні є актуальною, оскільки Нова українська школа повинна підготувати дітей бути гнучкими в компютерно- інформаційному просторі. Безсумнівно, вирішити цю проблему не вдасться, якщо користуватися лише традиційними інформаційно-комунікаційними технологіями.

Аналіз останніх наукових публікацій. Для XXI століття проблема запровадження ІКТ не несе в собі нового змісту, однак під час пандемії перехід на онлайн навчання змусив нас поглянути на цю проблему з іншої сторони. Питанням інформаційно-комунікативних технологій переймалися вітчизняні та сучасні вчені. До теми важливості ІКТ зверталися такі вітчизняні науковці: А. Готун, Л. Данильчук, О. Дузь, Л. Климанська, В. Пожуєв, Г. Почепцов, І. Редька та ін. Серед закордонних науковців цією темою переймалися: Д. Белл, М. Кастельс, П. Лазарсфельд, М. Маклюен, Д. Тапскотт, О. Тоффлер та інші. Особливості використання ІКТ в початковій школі проаналізовано в дослідженнях О. Кивлюк, В. Коткової, Л. Петухової, О. Співаковського та ін. Однак, це ще не весь перелік науковців, які глибоко занурюються в аспекти даної проблеми, яка на даний час стала невід'ємною частиною життя в Новій українській школі та в системі освіти взагалі.

Мета статті – пояснити значення інформаційно-комунікаційних технологій для розвитку творчих та комунікативних компетентностей на уроках мистецтва та познайомити з сучасними засобами, програмами і додатками.

Що ж таке ІКТ? Які перспективи та можливості надає їх використання в освітньому процесі? На перший погляд інформаційно-комунікаційні технології – це засіб отримання і передавання потоку інформації за допомогою цифрових технологій. Але заглядаючи в глибину цього поняття ми спостерігаємо, що в своєму складі воно несе більший зміст. Адже, ІКТ може бути не просто «забавкою», а інструментом підвищення мотивації дитини до навчання.

Звертаючись до Концепції Нової української школи, можна помітити, що однією з ключових компетентностей є інформаційно-цифрова компетентність, яка в свою чергу включає впевнене та критичне використання інформаційно-

комунікаційних технологій (ІКТ) для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією, в публічному світі та приватній комунікації [5, с. 11]. Можна сказати, що завдяки запровадженню ІКТ в освітній процес НУШ навчання і виховання дітей вийшло на новий рівень. В посібнику О.П. Антонова зазначає, що відокремлення ключових компетентностей дало поштовх до подальшого розвитку ІКТ. Авторка впевнена в тому, що запровадження ІКТ в освітній процес Нової української школи надало широкі можливості в задоволені індивідуального стилю, темпу, складності та навчальної траєкторії кожного учня: від завдань з комунікаційним змістом (спільна мова з друзями, учителями, однокласниками, батьками, незнайомими людьми) до творчих (креативно-ініціативних) [3, с. 6].

З вище сказаного можемо виокремити основну і найважливішу функцію ІКТ – комунікаційна. Саме завдяки ІКТ дитина засвоює основні норми спілкування, моральні цінності та манеру спілкування. Також, не слід забувати про творчу, яка розкриває творчий потенціал та дозволяє ефективно реалізуватись в соціумі. Не секрет, що творча функція найбільше домінує в Освітній галузі «Мистецтво». Адже, володіння, передавання і сприймання інформації – це однин із засобів предметів художньо-естетичного циклу. Завдяки мистецьким дисциплінам, дитина знайомиться з найпростішими видами інформації: звук, зображення і відео [1; 2]. На просторах інтернету та на офіційних сайтах вчитель мистецтва може знайти та використовувати в своїй діяльності програмову продукцію, між тим урізнобарвлюючи та урізноманітнюючи існуючий матеріал. Здебільшого, вчителі мистецтва користуються на уроках музичними енциклопедіями, навчальними й тренувально-закріплюючими програмами. Використання ІКТ в процесі вивчення предмету «Мистецтво» допомагає швидко засвоювати матеріал та збагачувати свій досвід. Крім цього, в дітей підвищується рівень якості навчання [1].

В посібнику Співаковський О. В., Петухова Л. Є., Коткова В. В. зазначають, що ІКТ допомагає вчителю початкових класів залучити учнів до активної навчально-пізнавальної діяльності за умов раціонального та вмотивованого їх використання на уроках освітньої галузі «Мистецтво».

Використання ІКТ можливе на будь-якому етапі уроку, будь-то мотивація діяльності чи рефлексія. Перш за все, розглянемо всім відому форму передачі матеріалу – комп’ютерні презентації. З’ясуємо, на яких етапах уроку музичного мистецтва і з якою метою їх слід використовувати.

1) організація навчальної діяльності (налаштування творчої атмосфери) – оголошення теми і мети уроку, представлення музичного або літературного вступу;

2) актуалізація опорних знань (готовність учнів сприймати нову інформацію) – показ кросвордів, ребусів, різнопланових тестових завдань.

3) мотивація діяльності, (проблемна ситуація) – відео-, аудіо матеріали, візуалізація демонстрованих завдань;

4) організація виконання плану уроку (пошукова діяльність, сприймання та пояснення художніх творів, виконання вчителем і учнями музичних творів;

використання різних ігор – показ матеріалу у вигляді тексту, таблиць, схем, графічних зображень, демонстрація аудіо-, відео матеріалів;

5) рефлексія, підсумок уроку, оцінювання, оголошення домашнього завдання (зворотний зв'язок, рівень засвоєння матеріалу) – рекомендації для самооцінки, повідомлення домашнього завдання, музичної або літературної післямови [2, с. 152-153].

Часто уроки мистецтва (образотворче мистецтво) інтегрують з уроками інформатики. Для таких уроків вчитель знайомить дітей з особливостями графічних редакторів, наприклад: Microsoft Paint, Grayola Art Studio та ін. Основним завданням застосування графічних редакторів є відповідність навчальному матеріалу образотворчого мистецтва календарному плануванню; застосування досвіду для створення простих медіапродуктів та зв'язок з іншими предметами.

Microsoft Paint – графічний редактор, за допомогою якого можна створювати, редагувати, комбінувати малюнки, із застосуванням базових наборів інструментів. Також ще один мультимедійний графічний редактор Crayola Art Studio, який створений на основі сучасної концепції особистісно-орієнтованого підходу в освіті та гуманістичній парадигмі, формує у початків інформаційну культуру. Цей редактор дозволяє не тільки познайомитися з комп'ютером, а й вивчити основні теми з кольорознавства та правила композиції під час створення малюнків.

Познайомимося з методикою ознайомлення учнів з основними можливостями редактора задля формування інформаційної культури дитини, розвитку індивідуального стилю мислення та вироблення базових умінь спілкування з комп'ютером. Одним із важливих видів діяльності учнів у редакторі є розфарбовування малюнків, обираючи книгу (кожна книга містить 8 ст.). Важливість для учня в редакторі займає меню інструментів. Воно включає систему об'єктів – символів, зображення яких вказує на їх функцію (малювання за допомогою крейди, можна вибрати товщину та вид ліній, малювання симетричних малюнків; створювати малюнки пензликом; заливати малюнок заданим кольором або його відтінками. Також редактор відкриває велику кількість функцій: зафарбовування узорами; виводити на екран власні кольорові й чорно-білі малюнки; відмінити останню дію (в меню інструментів позначено малюнком телефону); друкувати слова та числа (позначено малюнком комп'ютера з літерами на екрані); зберегти в галереї малюнків, роздрукувати, зберегти на жорсткому диску, завантажити картинку, зробити екранну копію, стерти картинку.

Програмні підручники «Музичне мистецтво, 1 клас», «Музичне мистецтво, 2 клас», «Музичне мистецтво, 3 клас» розроблені відповідно до програми для загальноосвітніх навчальних закладів «Музика» (укл. О.Ростовський, Л.Хлєбникова, Р.Марченко). На основі цих підручників запропоновано посібник, який поєднує в собі традиційні і сучасні форми навчання, які допомагають ефективно здійснювати навчальний процес з дисципліни. Увесь курс має 35 уроків. Кожен урок розкриває нову тему згідно навчальної програми та включає засоби для пояснення нового матеріалу: малюнки, анімації, фотографії, дикторський супровід, аудіо- та відео

матеріали, зразки виконання музичних творів, виконання пісень у режимі караоке тощо. Для перевірки набутих знань в посібнику міститься арсенал тестових та інтерактивних завдань. [2, с. 153-156].

Н. І. Гущина виділяє низку засобів ІКТ:

А) QR-код (від англ.— швидка відповідь) — це двовимірний штрих-код, який дозволяє закодувати будь-яку інформацію: текст, посилання, номер телефону та багато матеріалу по змісту кожного уроку. (закодування посилання на Youtubeвідео про композитора, художника; етапи виконання виробу; інтерактивні вправи) [4, с. 6-8]

Б) Сервіс Canva застосовується для створення інфографіки та оформлення різних комп'ютерних програм, не тільки презентацій, а й колажів, брошур, буклетів, плакатів (створення дизайну, анімацій, відео на мистецькі теми з дотриманням календарного планування) [4, с. 36-40];

В) Pinterest — соціальний фотосервіс. Завдання цієї програми «з'єднати весь світ речей для користі». За допомогою нього можна шукати, зберігати і колекціонувати ідеї, якими користуватися під час пояснення теми чи виконання дітьми творчих завдань. Зображення в сервісі – це піни, а місце збереження – дошка. Можна навіть ділитися власними і надихатися запропонованими ідеями для мистецьких проєктів та досліджень [4, с. 40];

Г) Найпопулярнішим сервісом з інтерактивними вправами є Learningapps. Вчитель може користуватися, як готовими ресурсами, так і створювати власні. Вправи на сервісі розміщені зручно для візуального сприймання. Можна створювати, як схожі вправи, і вносити свої правки, так і абсолютно нові. Інтерактивні вправи можна застосовувати при закріпленні та вивченні матеріалу (історія композиторів, ноти, дизайн, кольори, музичні інструменти, засоби малювання) [4, с. 41-43];

Д) WordArt — онлайн-сервіс для створення хмари тегів (слів). Необхідність такого сервісу полягає в тому, шо при створенні хмари слів діти систематизують, узагальнюють знання з вивченої теми. Крім того, діти підбирають під тему необхідну форму. Вчитель допомагає розібратися в системі її створення та керує процесом, але всі ідеї та слова кажуть діти. У налаштуваннях вчитель може пропонувати дітям форму, за якою буде подаватися хмара слів, змінити колірну гаму, шрифт, а також орієнтацію слів у просторі і виставити розмір шрифту, щоб виділити ключове слово [4, с. 48-50];

Е) Trello — це безкоштовний візуальний спосіб організації навчання з допомогою карток, знаходяться у віртуальні дошках. Вчитель створює для кожного теми нову дошку, яку необхідно заповнити ланцюжком карток, що зазначають певні етапи, дії, авторів, ресурси для впровадження тощо. Можна виконувати колективні проєкти, розподіляти роботу для кожного учня та простежувати ефективність роботи. В сервісі можна ділитися оголошеннями, щоб залучити і батьків до спільної праці над різними проєктами в межах дисциплін. Наприклад, малюнок до дня матері і тата, фрагмент співу на уроці, гра на дитячих інструментах [4, с. 50];

Є) Tux Paint — ця програма покликана дати можливість дитині малювати з власними помічником пінгвіном. Інтерфейс сервісу відповідає віковим особливостям

учнів початкової школи. Також присутня голосова інструкція під час роботи. Саме той помічник пінгвін допомагає дитині розібратися з інструментами програми. Основні інструменти — гумка, пензлики, штампи, «лінії», «фігури», «текст». Є набір спеціальних ефектів «Магія», добірка чорно-білих малюнків. Малюнки зберігаються і при потребі можна роздрукувати [4, с. 50];

Ж) Padlet — схоже на традиційну металеву дошку, але з більшим функціоналом. Онлайн-дошка дозволяє не тільки прикріплювати замітки, картинки, фото, а й вміщає відео- та аудіофайли, а також посилання. Ще одна особливість дошки полягає в тому, що на ній можуть працювати декілька дітей. Діти легко зрозуміють її суть та матимуть велике бажання працювати. Padlet — унікальний засіб, який дозволяє організувати урок в незвичній для дітей колективній і індивідуальній роботі. Дошка також дає можливість здійснювати віртуальну виставку дитячих портретів, виконаних музичних творів, які учні створюють за допомогою інших додатків. Також присутні приклади та шаблони, які можна використовувати для роботи в класі [4, с. 78-79];

Висновки з дослідження перспективи подальших розробок. Впровадження ІКТ у освітній процес Нової української школи надає можливість проводити уроки мистецтва в цікавій та незвичайній для дітей формі, щоб формувати в дітей постійний пізнавальний інтерес до витворів мистецтва, подій, митців та їх історії; уміння і навички фантазувати; розвиває музичні здібності, винахідливість і незалежність учнів у пошуках методів вирішення завдань. Однак, кількість створених програм, додатків, сервісів протягом років збільшується, тому потрібно постійно оновлювати їх «запас» для подальшого розвитку особистості учня.

Література

1. Шпіца Р., Тітова В. Особливості використання ікт на уроках мистецтва. *Молодий вчений*. 2021. Випуск 11 (99). С. 201-204.DOI:https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-11-99-45.
2. Співаковський О. В., Петухова Л. Є., Коткова В. В. Інформаційно-комунікаційні технології в початковій школі: навчально-методичний посібник. Херсон, 2011. С. 149–157.
3. Антонова О. П. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у 1-2 класах: навчально-методичний посібник. Київ: Генеза, 2019. 96 с.
4. Гущина. Н. І. Нова українська школа: використання інформаційно-комунікаційних технологій у 3–4 класах закладів загальної середньої освіти: навчально-методичний посібник. Видавничий дім «Освіта», 2020. 112 с.
5. Концепція Нової української школи [Електронний ресурс] – Режим доступу:https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf.
6. Рибалко О.О. Молодший школяр і комп’ютер. *Комп’ютер у школі та сім’ї.* 2010. № 5. С. 21–24

М. Просяник,
здобувач ОС «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
M. Prosyanyk,
master's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

ВИКОРИСТАННЯЕЛЕМЕНТІВСИСТЕМИНАВЧАННЯК.ОРФА НА МУЗИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

USE OF ELEMENTS OF THE K.ORFF TRAINING SYSTEM IN MUSIC CLASSES IN PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Анотація.*У статті розглянуто вплив музики на всебічний гармонійний розвиток дитини дошкільного віку, можливості системи навчання К.Орфа на музичних заняттях у закладі дошкільної освіти. Показано включення дітей у процес ігрового музикування на матеріалі українського дитячого фольклору.*

Abstract. *The article considers the influence of music on the comprehensive harmonious development of a child of preschool age, the possibilities of the K. Orff education system in music classes in a preschool educational institution. The inclusion of children in the process of game music making on the material of Ukrainian children's folklore is shown.*

Ключовіслова: *концепція Карла Орфа, музичні заняття, дитячий фольклор, діти дошкільного віку.*

Key words: *the concept of Karl Orff, music classes, children's folklore, preschool children.*

Пріоритетними напрямами державної політики України в галузі освіти є утвердження національної ідеї, розвитку української культури, сприяння всебічному та гармонійному розвитку підростаючого покоління. Формування ключових компетентностей, спрямованих на розвиток особистості дитини, має здійснюватися в системі дошкільної освіти, яка у положеннях Базового компоненту дошкільної освіти визначена «стартовою платформою особистісного розвитку дитини» [1].

Серед засобів всебічної гармонійно розвиненої особистості важлива роль належить музиці, яка є універсальною силою, що діє на людину комплексно, незважаючи на вік, освіту чи соціальний статус. В. Сухомлинський наголошував, що в структурі людських художніх смаків музика посідає перше місце, випереджаючи інші види мистецтва.

Вплив музики на формування особистості людини відомий з давніх давен. Вважалось, що перебування дитини в утробі матері давало їй змогу відчувати музику

ритму материнського серця, музику її тіла, подиху і навіть голосу. Таким чином мудра природа готує дитину до сприйняття світу ще у пренатальний період її розвитку. Дослідження вчених доводять, що музика посилює обмін речовин, впливає на м'язову енергію, змінює дихання, кров'яний тиск, створює фізичну основу для емоцій. Музика допомагає дітям збагатити знання про навколишній світ, прищепити любов до прекрасного, мелодійного, навчити слухати й розуміти музичну мову. Музика, як і будь-який інший вид мистецтва, виховує дітей, допомагає їм пізнавати світ, природу, суспільні процеси. Музичні заняття, використовуючи емоційну силу музики, зміст пісень, які слухають і виконують діти, активізують всебічний розвиток дітей, сприяють формуванню у них основ морально-естетичних якостей.

Важливу роль відіграє музика і у формуванні сенсорних здібностей дітей дошкільного віку. Музичне переживання завжди є сенсорним, оскільки музика сприймається чуттєво. Музичні заняття сприяють концентрації уваги, розвивають пам'ять, спостережливість, загалом активізують пізнавальну і розумову діяльність дитини. Однак, незважаючи на те, що діти, уважно слухаючи музику, активно поповнюють свої знання, найголовнішим залишається емоційно-чуттєвий компонент, функція музики як „школи почуттів", що викликає співпереживання слухачів. Таким чином, музика забезпечує становлення й розвиток гармонійної особистості завдяки інтеграції впливу як на інтелект, так і на емоційно-почуттєву сферу дитини.

Метою музичного виховання у ЗДО відповідно до методичних рекомендацій «Про організацію роботи з музичного виховання дітей у дошкільних навчальних закладах» є творчий гармонійний розвиток особистості дитини на базі цінностей українського, а також світового музичного мистецтва [4]. Для досягнення поставленої мети слід використовувати як традиційні освітні підходи, так і новітні педагогічні технології, а також етнонаціональні концепції відомих педагогів світу. Одним із яскравих прикладів у педагогіці музичної освіти етнопедагогічного спрямування є педагогічна концепція німецького педагога та композитора Карла Орфа, яка набула широкої популярності в країнах Європи та світу як прогресивний освітній підхід з використанням етнопедагогічних та етнічних національних культурних засобів. Її використання сприяє розвитку комунікативних умінь і навичок, емпатії та емоційної сфери дитячої особистості, формуванню навичок самопрезентації, налагодженню емоційно-сприятливої атмосфери в дитячому колективі, зняттю емоційної напруги, активізації рухової і пізнавальної активності тощо. Включення дітей у процес ігрового музикування поліпшує сприймання і відтворення музичних звуків, що є стійким підґрунтям для розвитку мовленнєвої діяльності; активізує роботу сенсорних аналізаторів (слухового, мовно-рухового, зорового, кінестетичного), сприяє розвитку темпо-ритмічної організації мовленнєвої діяльності, сенсорних і моторних функцій дітей.

Проводячи музичні заняття у ЗДО, педагоги працюють над розвитком почуття ритму та вільної імпровізації у дітей дошкільного віку, використовуючи одну з найвідоміших концепцій музичного виховання дітей – концепцію Карла Орфа. Її вплив на всебічний розвиток особистості дитини обгрунтовано у працях та

практичній діяльності О.Ростовського [6] та інших методистів. Ю. Якименко цілком справедливо називає систему Карла Орфа ідеальною платформою для всебічного розвитку дитини [7]. Акцентується увага на тому, що гармонійному розвитку дітей у процесі музичної діяльності на заняттях сприяє використання українського фольклору як необхідного засобу формування національної самосвідомості. Основним завданням вихователя німецький педагог і композитор Карл Орф вважав виховання у дитини творчого начала, творчого мислення. На його думку, найкращим матеріалом для виховання є дитячі лічилки, дражнилки, приказки, скоромовки, заклички, колискові пісні, колядки, веснянки тощо.

Педагоги проявляють дбайливе ставлення до народного мистецтва, системно і цілеспрямовано вводячи його в практику дошкільного музичного виховання. Вони підбирають та систематизують за ступенем складності засвоєння та виконання твору українського фольклору: вірші, потішки, розспівки, пісні, танцювальні композиції, ігри зі співом та рухами, які передбачено до використання протягом усього навчального року у кожній віковій групі, починаючи з вікового періоду 2-3 років.

Фольклор потужно сприяє розвитку творчих здібностей дитини, допомагає розкрити кращі якості її особистості. Звертання до пісні, танцю, руху дозволяє дитині грати, танцюючи, імпровізуючи або виконуючи музику на шумових інструментах. Водночас фольклор забезпечує благодатні передумови для виховання та розвитку духовно-моральних якостей особистості дитини. Через різноманітні фольклорні жанри діти отримують уявлення про головні життєві цінності: пошану до соціуму, сімейні устої, працю, любов до Вітчизни.

Дитячий фольклор як специфічна галузь народної творчості органічно поєднує світ дітей і світ дорослих, включаючи цілісну систему поетичних і музично-поетичних жанрів фольклору. Спів, рідне слово, гра на народних інструментах, національний костюм, ігрові та танцювальні елементи – все це комплексно використовується на музичних заняттях. У закладах дошкільної освіти діти навчаються і залучаються до співів, бо бажання співати закладено у них на генетичному рівні, отже, першими піснями стають колискові, материнські, народно-побутові. Дитячі народні пісні часто пов’язані з іграми, хороводами, доповнюються танцювальними рухами, імпровізацією, що було характерним для справжнього народного мистецтва у звичаях і традиціях українського народу. Цінність ігрової діяльності музичного спрямування з педагогічної точки зору полягає в її колективності, можливості виховання почуття краси, високої естетичної, моральної культури народу.

Використання метричних вправ за методикою Карла Орфа вже на перших заняттях супроводжується елементарними ритмами. Наприклад, на основі імен дітей:

Пет-рик, Лі-доч-ка, Ва-силь-ко.

Або назв дерев, квітів:

Гру-ша, яб-лу-ня, че-реш-ня,

Ру-жа, лі-лі-я, брат-ки.

Ці ритми у К. Орфа називають «будівельними блоками», які супроводжують мелодію.

Для тренування у виконанні різноманітних ритмів можна використовувати гру «Ритмічне відлуння». Спочатку ритм задає музичний керівник, поступово його роль переходить до когось з найбільш здібних дітей, потім гра урізноманітнюється додатковими елементами – зміною динаміки, тембрів за допомогою ксилофонів чи металофонів.

Надзвичайно важливою складовою орфівської системи є акомпанемент – ритмічний супровід, який розпочинається із плескання в долоні, притопів, а потім переноситься на ударні інструменти, кількість яких поступово збільшується. Ми використовуємо не тільки традиційні, а й саморобні інструменти, як от: маракаси, заповнені дрібними камінчиками, різними крупами, шкаралупою горіхів, насінням; різноманітні «шурхунчики» з паперу, поліетилену, целофану, фольги; металеві чи дерев'яні інструменти в якості дзвіночків, брязкалець чи тріскачок; саморобні барабани із старих каструль, мисок, відер, коробок, ящиків та ін.; звукові коробочки; ложки, кастаньєти, «струнні інструменти». При створенні інструментів пам'ятаємо про настанову Карла Орфа щодо врахування залежності: чим молодша дитина, тим легше користуватися інструментом. Так, елементарну скриньку для музикування можемо виготовити з дерев'яного корпусу, картону, пластику, металу чи природних матеріалів. В якості наповнювачів використовуємо зерно, пісок, дрібну гальку та ін. Маракаси теж можемо робити з підручних матеріалів: порожніх металевих банок від кави, пластикових пляшок тощо, які можна наповнити будь-якими матеріалами. Задіюючи дедалі більше різних «інструментів», ми ставимо і реалізовуємо дедалі складніші як ритмічні, так і координаційні завдання.

На думку К. Орфа, дитяча музика неможлива поза ігровою діяльністю. Цей підхід стає все популярнішим в усьому світі, значного поширення набуває і в освітньому процесі сучасних закладів дошкільної освіти. У старшому дошкільному віці, на думку вчених, на перший план висувається гра за правилами, яка привчає до спостережливості, виконання певних інструкцій, дисциплінує. В якості такої гри широко використовують елементарне інструментальне музикування, зокрема одну із його активних форм – гру на дитячих музичних інструментах. На думку вчених і педагогів-практиків, вона надзвичайно подобається і навіть захоплює дошкільників, «юні музиканти повинні не тільки складати, імпровізувати, але і дотримуватися при цьому таких правил, як дотримання загального темпу виконання, синхронний вступ і закінчення, вміння слухати не тільки себе, а й інших, дотримання ритму, почуття ансамблю, вміння реагувати на вказівки педагога та швидко їх запам'ятовувати» [5, с. 142].

З іграми, хороводами пов'язані і дитячі народні пісні. Це своєрідні ігри-змагання із танцювальними рухами, імпровізацією. Дитяча гра визнається одним із найбільших досягнень народу, оскільки в ній відображаються національні риси, побутова культура, світогляд, суспільне життя. У веселій ігровій формі діти мають змогу знайомитися із звичаями, побутом українського народу, працею, дбайливим

ставленням до природи [2]. Водночас завдяки імпровізації у грі діти отримують свободу дій у вираженні власних емоцій.

Ознайомлення дітей із фольклором як одним із найважливіших природніх засобів виховання дитини [3, с.112] починається з малих форм: потішок, примовок, звуконаслідування. З їх допомогою прищеплюємо дітям навички правильного грамотного, емоційно-забарвленого мовлення («Півник», «Сорока», «Лиска» тощо). В подальшій роботі доречними будуть жартівливі вірші, українські народні казки, загадки, прислів'я і приказки тощо.

Для активізації мотивації та уваги дітей старшого дошкільного віку на музичних заняттях ми використовували підібрані наступні музично-ігрові завдання:

музично-ритмічні хвилинки – для ефективного знайомства з фольклорними творами та для зняття втоми у дітей. Рух під музику у ЗДО слід проводити щоденно. Це сприяє розвитку пізнавального інтересу, синтезу різноманітних видів музичної діяльності. Ігрова форма сприяє засвоєнню дітьми культури спілкування. Включення музично-ритмічних рухів до змісту музичних занять дає змогу розвивати усі складові музикальності: почуття ритму (плескання, крокування, притупи, танцювальні рухи тощо), відчуття ладу (спів хоровий, сольний) та музично-слухові уявлення. У процесі вивчення музично-ритмічних рухів рекомендується освоювати з дітьми характерні рухи українських народних танців: присідання, колупалочка, бігунець, голубці, тиночки, вірьовочки, ритмічний рух по колу під час ведення хороводів, ігрових дійств.

Цікавим для дітей є*метод інсценізації творів дитячого фольклору.*Різноманітність тематики, велика кількість героїв, засобів зображення, емоційність пісень, яскрава сюжетна лінія дають можливість використовувати їх як всебічний засіб виховання особистості. Особливо дітям подобається відтворювати яскраві образи жартівливих пісень.

Для інсценізації ми пропонуємо такі твори дитячого фольклору, як «Печу, печу хлібчик», «Веселі гуси», «Ходить гарбуз по городу», «Подоляночка», «Два півники», «Галя по садочку ходила».

Виховний потенціал українського музичного фольклору не просто значний, він, можна сказати, потужний. Йому відводиться чільне місце у виконанні завдань морально-естетичного виховання, розвитку творчих здібностей дошкільників завдяки особливій емоційності, образності як змісту, так і форм та способів застосування. Колективна театралізація, гра, змагальність употужнюють розвиток особистих якостей учасників освітнього процесу через систему взаємовідносин у діяльності.

Тому музикування за методикою Карла Орфа є не лише важливим чинником естетичного виховання дошкільників та розвитку їх музичних здібностей, а й стимулом розвитку їх інтелектуального та творчого потенціалу.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти): нова редакція. Наказ МОН України № 33. від 12.01.2021. С. 21–22. URL: https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-vukrayini

2. Кіт Г.Г., Пташнік Н.М. Українська народна гра – дітям. *Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти. Навчально-методичний посібник / За ред. Г.С.Тарасенко.* К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. С. 96-111.
3. Кіт Г.Г., Тарасенко Г.С. Українська народна педагогіка. Курс лекцій: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця: ПП "Едельвейс і К", 2008. 302 с.
4. Лист МОН України «Про організацію роботи з музичного виховання дітей у дошкільних навчальних закладах» від 02.09.2016 № 1/9-454. URL: http://ru.osvita.ua/legislation/doshkilna-osvita/52246/
5. Поповська О. А., Якименко Ю. І., Береженна Л. Ю. Елементарне музикування Карла Орфа як засіб розвитку довільності пізнавальних процесів дітей дошкільного віку з ознаками обдарованості*Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць.* Вінниця: ТОВ «Друк плюс», 2022. Вип. 64. С. 137-147.
6. Ростовський О. Педагогічна концепція і методична система музичного виховання Карла Орфа. *Теорія і методика музичної освіти.* Тернопіль: Навчальна книга – Богдан. 2011.С. 98–104.
7. Якименко Ю. І. Система Карла Орфа як ідеальна платформа для всебічного розвитку дитини. *Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв.* Серія «Мистецтво», 2019. Вип. 3. С. 206–209.

А. Пугач,
здобувач ОС «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
A.Puhach,
master`sstudent
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРОЦЕСІ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE DEVELOPMENT OF THE CREATIVE POTENTIAL OF EARLY SCHOOL-AGE CHILDREN IN THE PROCESS OF LABOR TRAINING

Анотація. *Стаття присвячена актуальній проблемі творчого розвитку молодших школярів на уроках трудового навчання. Розкрито зміст та особливості творчого підходу до уроків трудового навчання у початковій школі. Визначено місце і роль уроків трудового навчання у творчому розвитку молодших школярів.*

Abstract. *The article is dedicated to development of junior schoolchildren creativity on labour training lessons. The content and peculiarities of creative thinking at the lessons are shown. The place and role of labour training lessons in the creative thinking development of junior schoolchildren are defined.*

Ключові слова*: розвиток, творчий розвиток, творчий підхід.*

Key words*: development, creative development, creative approach.*

Постановка проблеми. Усвідомлення загрози, яка криється в бездуховності, нікчемності інтересів, емоційній нерозвиненості молодих поколінь, повернуло систему освіти до загальнолюдських цінностей. Провідне місце у формуванні суспільного мислення належить вчителю. Його педагогічна діяльність має сприяти здійсненню важливих соціальних завдань, серед яких пріоритетним є формування сталої системи ціннісних координат майбутніх громадян України. Однак недостатній рівень професійної підготовки окремих учителів, прорахунки у формуванні їх духовної культури не дають їм можливість піднятися від ремісництва до творчої педагогічної праці, яка несе радість відкриття і творення, новизни і успіху.

Аналіз останніх наукових публікацій. Варто відзначити, що проблема розвитку творчого потенціалу дитини та організації вчителем творчої роботи не є новою. Значний внесок у теоретико-методологічне та психолого-педагогічне забезпечення освітнього процесу зробили багато науковців. Я. Коменський, Й.Песталоцці, В. Сухомлинський, К. Ушинський та інші схарактеризували сензитивність молодшого шкільного віку до художньо-образної творчості. І. Бех, Л.Божович, Л. Виготський, Г. Шляхова та інші довели, що молодший шкільний вік є періодом найінтенсивнішого креативного становлення. Л. Грунська, О. Зайцева, Л.Закревська, Т.Шпікалова дійшли висновку, що трудове навчання – унікальний навчальний предмет, який надає учням багато можливостей для творчого самовтілення, розвитку образно-асоціативного мислення, уяви, фантазії, художнього сприйняття тощо.

Виклад основного матеріалу. Праця – цілеспрямована діяльність, у якій людина за допомогою певних засобів діє на природу, пристосовуючи її для задоволення своїх потреб. Праця – основа існування й розвитку суспільства, повсякчасна природна умова людського життя. Впливаючи на природу, людина змінює не лише її, а й саму себе, розвиває свої здібності, що підвищує продуктивну силу праці. Праця створила саму людину. Виробляючи матеріальні блага, люди вступають між собою в певні стосунки – виробничі відносини, які визначають соціальний характер праці.

Дати дитині щастя улюбленої праці – це означає допомогти їй знайти серед безлічі життєвих шляхів той, на якому найяскравіше розкриваються індивідуальні творчі сили і здібності її особистості. І суть виховання полягає в тому, щоб знайти, відкрити в кожній дитині ту золоту жилку, розквіт якої принесе їй радість творчості.

Праця є важливим засобом творчого розвитку. Це формування в особистості творчого підходу до трудової діяльності, до її умов, результатів, організації праці, до

якості трудових дій. Емоційно забарвлене творче ставлення до праці – важлива риса розвинутої особистості. Розвиток творчих аспектів трудової діяльності супроводжується відповідною емоційною реакцією. Вони можуть проявлятись у формі естетичної насолоди чи задоволення як самим процесом творчого пошуку, так і результатами цього процесу. Наявність творчих аспектів у трудовій діяльності, в свою чергу активно сприяє досягненню більш високих показників як в безпосередніх результатах праці, так і у формуванні творчого ставлення до праці.

Протягом багатьох століть праця не була предметом спеціального дослідження. Проте працю можна вивчати в різних ракурсах творчого аналізу, наприклад, починаючи з генезису творчої свідомості і форм її прояву в праці.

Лише матеріалістичне розуміння історії дозволило оцінити роль праці в становленні різних форм діяльності, які, на перший погляд, прямо протистоять їй і за метою і за результатами. Праця є, передусім, процес, який відбувається між природою і людиною, і у ході якого людина формує природу у відповідності зі своїми потребами. Цей процес створення форми опосередкований метою, до якої прагне людина. Форма створених нею предметів і процесів має суспільний зміст і суспільну цінність.

Творчий прояв властивий самій природі праці і є необхідним моментом її сутності. Завдяки праці розкривається здатність людини змінювати світ не лише утилітарно-практично, а і за законами краси. Ця здатність сприймається нами як творча сутність праці, яка є проявом її творчої природи в процесі і результаті досягнення все більш повної відповідності, гармонії міри предметів та міри людини. Це знаходить адекватне відображення в красі самого процесу праці як взаємодії фізичних та духовних сил особистості, в красі результатів праці, її спонукальних мотивів, завдань, ідеалів.

Розширення сфери творчої реалізації в праці за рахунок краси її результатів є надзвичайно важливим в плані практичної реалізації намагань суспільства будувати життя за законами добра та краси. Активність естетичного сприймання результатів праці, радість від їх досконалості і суспільної користі – все це закріплюється в структурі особистості як естетичне ставлення, яке, в свою чергу, спонукає особистість знову домагатися краси результатів трудової діяльності, а, відповідно, і удосконалювати свої творчі сили й здібності.

Стало очевидним, що школа ніколи не отримає сучасного вчителя з потужним творчим потенціалом без радикальних змін у педагогічній освіті, без нововведень у сфері підготовки педагогічних кадрів. З цих міркувань важливу роль у творчому розвитку вчителя відіграє естетичний потенціал праці, який, на жаль, у системі фахової освіти педагогічних кадрів не відіграє належної ролі. Майбутні вчителі недостатньо орієнтовані на розуміння естетичної цінності людської праці. Про це свідчать результати спеціального опитування студентів випускних курсів закладів педагогічної освіти Вінниччини. Більшість опитаних (58%) налаштовані передусім на утилітарно-прагматичну оцінку ролі праці в становленні особистості. Вони вважають працю “базисом нового досвіду”, “запорукою суспільного прогресу”, “необхідною

умовою добробуту", "засобом особистісного збагачення". Цей безумовно тверезий погляд на суть і призначення людської праці заслуговує на увагу. Проте певне тяжіння до абсолютизації значення її матеріальних результатів дещо насторожує.

Так, лише 23% респондентів під час оцінки значення праці у власному житті зважали на емоційно-духовні аспекти проблеми. Для цієї частини опитаних праця є джерелом натхнення, радості, задоволення та інших позитивних емоцій. 8% опитаних студентів підкреслили, що праця – це основа здорового способу життя і запорука цілковитої гармонії з навколишнім світом. І лише 11% респондентів схильні оцінювати власне морально-естетичний зміст людської праці, яку вважають перш за все "засобом творення добра і краси".

Така відверта недооцінка майбутніми вчителями духовного призначення праці не може не вплинути на рівень творчого ставлення до професійної діяльності. Виникає нагальна необхідність у врівноваженні ціннісного ставлення майбутніх педагогів до праці. Цьому сприятиме корекція їх уявлень про зв'язки в системі "праця – творчість – краса".

У спадщині видатних діячів культури і освіти знаходимо чіткі методологічні підходи до розуміння естетики людської праці. Зокрема, Г.Сковорода вважав працю основою як фізичного, так і духовного життя, рушійною силою розвитку, джерелом усіх людських доброчесностей [3]. К.Ушинський підкреслював значення праці не лише у психічному розвитку людини, але й у розвитку її духовного світу [5]. В.Сухомлинський стверджував, що стимулом до праці повинна бути не матеріальна зацікавленість, не матеріальна винагорода, а естетичне й етичне задоволення від результатів праці, які мають суспільну значущість [4].

Сьогодні немає сумнівів у тому, що праця є важливим засобом творчого розвитку людини. Творча праця передбачає формування в особистості естетичного ставлення до трудової діяльності, до її умов, результатів, способів організації та якості трудових дій.

Емоційно забарвлене творче ставлення до праці – важлива риса вчителя. Розвиток творчого потенціалу у процесі трудової діяльності супроводжується відповідною емоційною реакцією. Вони можуть проявлятись у формі естетичної насолоди чи задоволення як самим процесом творчого пошуку, так і результатами цього процесу. Наявність естетичних аспектів у трудовій діяльності вчителя, в свою чергу, активно сприяє досягненню більш високих показників як в безпосередніх результатах праці, так і у формуванні творчого ставлення до педагогічної праці.

Творчість – обов'язкова умова педагогічного процесу, об'єктивна необхідність професійної діяльності вчителя. Педагогічна творчість – це складне явище, зумовлене єдністю соціально-педагогічних та психолого-фізіологічних передумов, яке передбачає наявність у вчителя цілого комплексу якостей і особистісних рис.

Першою з них, безперечно, є гнучкість розуму як протилежність зашкарублості, відсталості мислення, що несумісне з почуттям новизни. Друга риса творчого стилю – це широта мислення, тобто здатність вирватися з вузького кола ідей, усвідомити скінченність тієї проблеми або кола проблем, якими займається

вчений або художник. Наступною рисою творчого підходу є самостійність. Гнучкість і широта думки, цілеспрямованість у пошуку неминуче передбачають самостійну постановку проблеми, а тим більше її розв'язання.

Доцільним є дотримання і виконання вчителем завдань, що передбачають поступовий перехід від репродуктивної до репродуктивно-творчої і далі до творчої діяльності, що дає змогу забезпечити єдність інформаційного, почуттєво-емоційного, діяльнісного компонентів естетичної культури. Перший етап реалізації цієї системи – завдання, спрямовані на формування інтересів особистості. Другий етап – пошук інформації для розв'язання конкретного завдання. Третій етап – постановка проблемного завдання і його розв'язання. Четвертий етап – перенесення отриманих знань і вмінь у нову ситуацію.

За таких умов творчий педагог не буде лише ретранслювати навчальний матеріал, забезпечувати лише інформативну сторону педагогічного процесу, а буде формувати творчу особистість учня.

Духовно-практична діяльність вчителя відрізняється від матеріально-виробничої тим, що в ній відкривається особлива діалектика суб'єктивно-об'єктивних відношень, у яких суб'єктивний момент виходить на перший план. Тому формуванню творчої особистості педагога має бути притаманним високе почуття громадянського обов'язку і відповідальності, упевненості у значущості обраної професії, яка заснована на педагогічному захопленні, творчому пошуку на шляху служіння загальній справі виховання дітей.

Викликає певне занепокоєння той факт, що сучасний вчитель слабко підготовлений до оцінки проявів художності у праці та, навпаки, праці в мистецтві. На жаль, до сьогоднішнього дня вчителем не усвідомлене важливе методологічне питання освіти – навіщо в ній присутній у вигляді навчальних предметів той чи інший досвід людства, зокрема досвід мистецтва. Науковий, навіть скоріше абстрактно-математичний, логічний підхід до усіх предметів призвів до того, що навіть мистецькі предмети були побудовані лише з позиції точності. Оскільки у точності вони поступаються фундаментальним наукам, то вони були відкинуті на другий план. Адже в них все, навіть знання, є неточними – вони емоційні, а відповідно, суб'єктивні, особистісні. Творчий учитель має усвідомити, що у школі на рівних умовах мають бути як науки, так і мистецтво. Але серед них слід виділити ті предмети, що забезпечать на сьогоднішній день розв'язання найбільш занедбаних проблем розвитку. А це саме ті предмети, що формують ставлення до світу у єдності почуття і думки, предмети, які є найбільш відкритими для розвитку творчої фантазії – предмети мистецтва.

Таким чином, праця і мистецтво нероздільно пов'язані між собою, вони є взаємодоповнювальними. Праця, що має на меті розвиток духовних сил, умінь і навичок, не є кінцевим результатом, а є засобом досягнення творчої мети. Коли праця стане потребою для людини, лише тоді вона буде духовною потребою. Мистецтво ж містить у собі великий потенціал, що дає змогу розвивати естетико-художні, творчі

здібності особистості [2]. Сьогодення вимагає від вчителя саме художнього, а не формального підходу до праці.

Творчий вчитель повинен переслідувати одну з головних цілей – формувати в учнів художню культуру як невід'ємну частину культури духовної. Учням потрібно дати зрозумілі уявлення про систему взаємодії мистецтва з життям людини і суспільства, а також сформувати у них здатність і готовність до особистої активної участі в цій взаємодії.

Висновки. Педагог має чітко усвідомлювати, що художня культура – це система суспільного виробництва, зберігання, поширення та споживання особливого роду естетичних цінностей. Мистецтво відтворює реальний світ людського життя у всьому його багатстві і різноманітності, але обов'язково крізь призму естетичного ставлення до нього. Художня культура суспільства є головним та вирішальним засобом творчого розвитку – цілеспрямованого формування художньої культури молодого покоління. А без естетичного розвитку, звичайно, не можна уявити і початок творчого розвитку.

Таким чином, розуміння творчого потенціалу людської праці має гнучко вплестися у світогляд майбутнього вчителя і забезпечити з рештою належну аксіологічну культуру освітнього процесу. Без усвідомлення духовно-ціннісного значення праці педагогічна діяльність ніколи не набуде ознак творчої діяльності.

Література

1. Тодосієнко Н. Л. Комплекс мистецтв як засіб формування естетичного сприймання у молодших школярів у позакласних формах роботи. Зб. наук. пр. Київського національного педагогічного університету імені М. Драгоманова. Київ. 2019. С.179–185
2. Сковорода Г.С. Твори в двох томах. Т. 1. К.: Наукова думка, 1961.
3. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5-ти томах. Т. 4. К.: Рад. школа, 1976.
4. Ушинський К.Д. Праця в її психічному і виховному значенні. Вибр. твори у 2-х томах. Т. 2. К.: Рад. школа, 1983.
5. Brovchak, L. S., Likhitska, L. M., Starovoit, L. V., & Todosiyenko, N. L. (2020). Pedagogical potential of the arts complex in the process of formation of aesthetic perception of junior pupils. Rezeknes Tehnologiji Akademija. Rezekne, Latvjas Republika, 98–108.
6. Starovoit L. Psychological and pedagogical aspects of preschoolers creative development in the process of creative labor training. Zbior artykułow naukowych. Konferencji Miedzynarodowej Naukowo-Praktycznej " Pedagogika.Współczesne tendencje w nauce i edukacji ". Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2016. – P. 84-87

Д. Романишина,
здобувач ОС магістр
Вінницького державного педагогічного
університетуімені Михайла Коцюбинського
D.Romanyshyna,
master'sstudent,
Vinnytsia Mykhailo Kotsubynsky
state pedagogical university

ПРОБЛЕМА ЦІННОСТЕЙ У СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

THE PROBLEM OF VALUES IN THE SOCIALIZATION OF PRESCHOOL CHILDREN

Анотація. *Стаття присвячена проблемі цінностей. Представлення аналіз понять «цінності», «ціннісні орієнтації», «ціннісне ставлення». Доведено важливість формування ціннісного ставлення дошкільників до сім'ї, природи, Батьківщини, навколишнього світу, матеріальної та духовної спадщини. Знання про цінності та загальноприйняті суспільні норми та правила, формування ціннісних орієнтацій та ціннісного ставлення сприяє успішній соціалізації дитини дошкільного віку в суспільстві.*

Abstract. *The article is devoted to the problem of values. Presentation analysis of the concepts of "values", "value orientations", "value attitude". The importance of forming a valuable attitude of preschoolers to the family, nature, Motherland, the surrounding world, material and spiritual heritage has been proven. Knowledge of values and generally accepted social norms and rules, the formation of value orientations and value attitudes contributes to the successful socialization of a preschool child in society.*

Ключові слова: *цінності, ціннісні орієнтації, ціннісне ставлення, дитина, сім'я, заклад освіти, Батьківщина*

Key words: *values, value orientations, value attitude, child, family, educational institution, Motherland*

Умови сьогодення ставлять перед освітянами багато нових завдань та вимог. Внаслідок зміни суспільних орієнтирів усталена в українському суспільстві системи цінностей потребує певної переоцінки та усвідомленого переосмислення. Соціалізація починається від народження, за активної участі самої дитини. Соціалізація можлива лише в соціальному середовищі, в колі інших людей.

Певним макрорівнем соціального середовища є сім'я, одна з найдавніших організаційний форм спільноти людей, наступним рівнем стають заклади освіти. Батьки, найближчі родичі, вихователі, педагоги стають взірцем любові, ніжності, турботи, поваги. Це своєрідні соціальні інститути, які вчать дітей загальноприйнятим у суспільстві моральним нормам, правилам спілкування та побудови взаємовідносин, гуманному ціннісно-естетичному ставленню до людей, до тварин, до природи, до навколишнього світу, до рідної домівки, до культурно-мистецьких надбань, до Батьківщини. Водночас соціалізація залежить і від внутрішнього світу та індивідуальних особливостей дитини. Через комунікацію з іншими людьми дитина вчиться говорити, контактувати, взаємодіяти, проявляти та усвідомлювати власне «Я». Все це дає дитині імпульс до формування особистісних переконань, потреб, духовних цінностей, характеру.

Соціалізація особистості триває все життя, але її фундамент закладається в період дошкільного дитинства. Невід'ємними від потреб дитини дошкільного віку є

цінності. Це регулятори їхньої поведінки та розвитку. Зв'язок цінностей із життєвими смислами представлений в екзистенціальній теорії психолога С.Кьєркегора. На думку вченого у цінностях закладений зміст, який знаходить відображення в спрямованості переживань. Однак цінності – це ще не смисл буття (життєдіяльності), а тільки його умова.

Отже, цінності – феномен, який має для дитини велике значення, оскільки відповідає актуальним її потребам, ідеалам, є культурним взірцем, еталоном, який визначає способи досягнення цих потреб. За визначенням В. Циби, цінності – це природні або штучні, духовні або матеріальні потреби, котрі пов'язані з середовищем, людиною та служать для її задоволення [8, с. 63]. В основі будь-якої діяльності лежать стимули та причини, які в діяльності отримують подальший розвиток та стають потребами, перетворюються на інтереси, а згодом переростають у цінності.

Автори посібнику «Дитина в сучасному соціопросторі» Т. Пироженко, С. Ладивір, К. Карастова вказують, що «цінності особистості завжди мають об'єктивну й суб'єктивну сторони. Вони не можуть розглядатися незалежно від потреб людини, оцінок, ставлень» [5; 6]. Умовно цінності дослідники поділяють на дві групи:

- суспільні цінності (об'єктивовані у культурі й закріплені у різних формах суспільної свідомості);
- особистісні цінності (притаманні окремій конкретній людині).

Вчені зазначають, що «особистісні цінності входять до структури особистості людини. Вони можуть включати в себе як індивідуалізовані суспільні цінності, так і індивідуальні, унікальні для кожної конкретної особистості, так як у кожної особистості цінності розрізняють за значущістю, кожна особистість вибудовує свою шкалу ціннісних орієнтацій» [5, с. 215].

В дитячі роки дуже важливо формувати ціннісне уявлення дітей про оточення, як предметне, так і соціальне. Такі ціннісні уявлення формуються за допомогою категорій «добро» та «зло», на конкретних прикладах добрих, корисних вчинків, через систему морально-етичних та естетичних ознак, прийнятих у суспільстві.

Можна виділити найвищі цінності, які важливо усвідомити дитині з перших років свого життя. Це – «людина», «життя», «суспільство», «Батьківщина» «праця», «пізнання». Ставлення до цінностей, які мають значимість та цінність для життя можна трактувати як ціннісне ставлення. Воно носить узагальнений характер, оскільки включає в себе всю суму значимого для життєдіяльності конкретної людини. Ціннісне ставлення, що носить постійний, сталий характер виступає якісною стороною особистості. Ціннісне ставлення дитини до певних категорій чи речей має прояв в її діях, висловлюваннях та емоційних реакціях.

Завдання дорослих зорієнтувати дитину на засвоєння кращих загальноприйнятих цінностей суспільства, щоб вони стали її особистісними цінностями та переконаннями протягом всього життя. Ця проблема особливо гостро стоїть сьогодні, оскільки наша країна знаходиться у стані війни з країною, яку споконвіку вважали «братньою та дружньою». Весь світ сьогодні побачив справжнє

лице росії та путіна, окремих росіян, що скривалося під маскою. На живих жахливих прикладах результатів війни діти дошкільного віку засвоюють норми добра та зла, людяності та життєтворення краси та добробуту.

Отже, погоджуємось із думкою Т. Пироженко, що «ціннісні орієнтації – вибіркова, відносно стійка система спрямованості інтересів і потреб особистості, націлена на певний аспект соціальних цінностей. Детермінантами ціннісних орієнтацій особистості виступають матеріальні умови життєдіяльності, а також індивідуально–типові риси, нахили, здатності і здібності людини» [5].

Зазначимо, що ціннісні орієнтації істотно впливають на стиль мислення і діяльність дитини, на формування її інтересів та переконань, перебіг емоційних та мотиваційних процесів. Перебуваючи в колективі (сім'ї, садочку, колі однолітків)

Ціннісно-смислова сфера – складне цілісне утворення, представлене дитина засвоює соціальний досвід, норми, погляди, що згодом виявляються в її переконаннях, ідеалах, цілях, інтересах та слугують, на думку Л. Артемової, А. Богуш, Л. Березовської, Н. Лисенко соціальної регуляції взаємин людей і поведінки індивіда [1; 4].

Важливе завдання батьків та педагогів – стати мудрими наставниками для дитини, вірно тлумачити та пояснювати, надавати приклад, зорієнтувати та сформувати ціннісні орієнтири, які й будуть регуляторами зовнішньої поведінки, внутрішнього психічного здоров'я, гармонізують індивідуальні потреби дошкільника з соціально прийнятими цінностями. Цілеспрямована увага дорослих до формування ціннісних орієнтацій допоможе кожній дитині осмислити свою поведінку, вчинки, стати самодостатньою, неповторно унікальною, а також спрямують на гуманізацію відносин та взаємодії зі світом, людьми, тваринами, предметним оточенням, природою, тощо. Вчені практики зазначають, що якщо в освітньому процесі йде гальмування чи деформація ціннісних суспільних орієнтирів – це може стати загрозою повноцінного психічного та фізичного здоров'я дитини.

Можна вважати, що ціннісні орієнтації характеризують зростаючі можливості дитини дошкільного віку у свідомому виявлення власного «Я», свого потенціалу. Ціннісні орієнтації відображають рівень суб'єктивної активності дитини, міру її дорослішання, ступінь психологічних надбань та соціального досвіду, що має прояви в поведінці, відносинах з іншими людьми, в пізнавальній та практично-творчій діяльності.

Дитина сильна своїми почуттями любові до рідної землі, батьків, духовних надбань свого народу. Дитячі враження яскраві та глибокі, вони залишають у пам'яті незабутні спогади на все життя. З ранніх років потрібно закладати в дитини готовність захищати та примножувати здобутки свого народу, красу свого рідного краю.

Найвищі цінності, а саме» «Батьківщина», «сім'я», «відданість своєму народові, країні» варто розкривати у поєднанні з елементарними знаннями про національні державні символи, про державне право та обов'язки. Виховувати повагу до державного прапору, гербу, гімну, народних традицій, обрядів та звичаїв. Знайомити

з природою рідного краю, акцентуючи увагу на її красі, багатстві, різноманітності, унікальності. Наприклад, дошкільники мають знати дерева, за якими можна впізнати країну («Без верби і калини нема України», «Ой у лузі червона калина»), тварини, що водяться в лісах України (зайці, кабани, косулі), квіти, що ростуть на українських луках (кульбабки, волошки, маки). Захоплення просторами країни, її красою та природними багатствами виникає тоді, коли дитину навчили бачити красу безпосередньо навколо себе.

Варто знайомити дітей з народними майстрами та ремеслами, що несуть ідентичність українського народу (гончарство, вишивка, ткацтво, малярство); народними інструментами, піснями та фольклорними творами [2; 3].

На прикладах конкретних людей варто знайомити дітей з характером та менталітетом українців. Важливе значення для формування усвідомленого, ціннісного ставлення до Батьківщини мають знання про українських композиторів, художників, вчених, митців, мандрівників, які прославили та прославляють нашу країну далеко за її межами, на весь світ. Варто прищеплювати з дитинства шанобливе ставлення до наших героїв, захисників вітчизни, воїнів, що ціною власного життя та здоров'я боронять та захищають кордони та незалежність України. Дитину необхідно навчити співпереживати проблемам країни, починаючи з виховання потреби добросовісно виконувати трудові доручення, любити та цінувати працю.

Таким чином, специфіка формування ціннісного становлення особистості до своєї Батьківщини на етапі дошкільного дитинства потребує врахування вікових та психолого-педагогічних передумов розвитку духовних орієнтирів дитини дошкільного віку, об'єднання зусиль та напрямів діяльності закладів освіти та батьків у створенні комфортного соціокультурного розвивального середовища, забезпечення умов для розвитку ціннісних орієнтацій, що відповідають духовності, нормам моралі здорового суспільства.

Література

1. Артемова Л. Соціалізація дитини в родині. *Дошкільне виховання*. 2004. №3. С.3–5
2. Банюк В., Барановська І., Мозгальова Н. Методичні аспекти формування естетичного ставлення дошкільників до музичного мистецтва. The 10th International scientific and practical conference "Scientific achievements of modern society" (May 27-29, 2020) Cognum Publishing House, Liverpool, United Kingdom. 2020. p. 240-247
3. Барановська І., Андрійців О. Розвиток особисто-ціннісного ставлення до мистецтва засобами музейної педагогіки. *Zbiór artykułów naukowych recenzowanyc*h, 2017. № 11, с.206 URL: https://www.researchgate.net/profile
4. Богуш А.М. Українське народознавство в дошкільному закладі: практикум: навч. посіб. для студентів вищ. пед. навч. закл. . Київ: Вища шк., 2003. 407 с.
5. Дитина у сучасному соціопросторі : навчальний посібник / Т.О. Піроженко, С.О. Ладивір, К.В. Карасьова [та ін.]; за ред. Т.О. Піроженко. К.- Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. с.272. URL: https://lib.iitta.gov.ua/8432/1
6. Ладивір С. Ціннісні джерела «золотого віку». Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. Ін-ту психології імені Г. С. Костюка НАПН України

/ [гол. ред. С. Д. Максименко]. К. : Срібна хвиля. 2012. Т. IV. Психологія розвитку дошкільника. Вип. 8. С. 140–155
7. Патріотичне виховання – ЗДО «Щасливий». URL: https://shchaslyvyi.
8. Циба В. Алгоритм життєвого шляху успішної творчої особистості. Соціальна психологія, 2006 с. 63

В. Росляк,
здобувач ОС «магістр»
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
V. Roslyak,
master's student,
Vinnytsia Mykhailo Kotsubynsky
State Pedagogical University

РОЛЬ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДОШКІЛЬНИКІВ

THE ROLE OF MUSICAL ART IN DEVELOPMENT CREATIVE SKILLS OF PRESCHOOL CHILDREN

Анотація. *В статті аналізуються поняття «творчість», «здібності». Розкривається значення музичного мистецтва в розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку. Досліджуються педагогічні умови для успішного розвитку творчих здібностей дошкільників на музичних заняттях. Зазначено, що творчі здібності проявляються і формуються через музичну діяльність.*

Abstarct.*The article analyzes the concepts of "creativity", "abilities". The importance of musical art in the development of creative abilities of preschool children is revealed. Pedagogical conditions for the successful development of creative abilities of preschoolers in music classes are investigated. It is noted that creative abilities are manifested and formed through musical activity*

Ключові слова: *дошкільний вік, творчі здібності, музичне мистецтво, музична діяльність.*

Key words:*preschool age, creativity, musical art, musical activity***.**

Створення сприятливих педагогічних умов для прояву творчих здібностей кожної дитини у різних видах діяльності є одним з основних актуальних завдань, які поставлені державою перед національним дошкільним вихованням. Доцільно підкреслити, що саме в дошкільному віці відбувається формування творчої уяви, первинної системи моральних цінностей. В основних державних документах, а саме закон «Про дошкільну освіту», Базовий компонент дошкільної освіти в Україні, велика увага приділяється спрямуванню на реформування та оновлення змісту, форм і методів дошкільного виховання відповідно до вікових та індивідуальних

особливостей дітей. Згідно з вимогами Базовий компонент дошкільної освіти в Україні, «зараз недостатньо давати дитині готові знання і вимагати їх засвоєння» [1]**.** В документі зазначається про необхідність «…сприяти формуванню компетентності дитини у різних сферах життєдіяльності, підготувати її до активної життєвої позиції, тому, що суспільству потрібні самостійні, творчі люди, які зуміють працювати в незалежній державі» [8, с. 5].«Мистецько-творча компетентність –підкреслюється в документі – це здатність дитини практично реалізовувати свій художньо-естетичний потенціал для отримання бажаного результату творчої діяльності на основі розвинених емоцій та почуттів до видів мистецтва, елементарно застосувати мистецькі навички в життєвих ситуаціях під час освітньої та самостійної діяльності» [7, с. 35]. Творчі здібності сприяють створенню нового, оригінального продукту, знаходженню нових способів виконання діяльності.

Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку засобами музичного мистецтва було в центрі досліджень великої кількості педагогів та композиторів протягом довгих століть. Вітчизняні і зарубіжні науковці, такі як М. Монтессорі, Н. Ветлугіна, Е. Жак-Далькроз, З.Кодай, М.Леонтович, Р.Марченко, К.Орф, О.Ростовський, вивчали та розглядали актуальні проблеми музичного виховання та навчання дошкільнят. Розгляд різних сторін проблеми розвитку творчих здібностей: їх компонентного складу, критеріїв та показників розвитку, методів та прийомів формування розкриваються у працях багатьох вітчизняних вчених (І. Волощук, С. Гончаренко, Г. Костюк, В. Моляко, В. Романець, М. Холодна) і зарубіжних учених (Л. Венгер, Дж. Гілфорд, О. Леонтьєв, О. Лук, Я. Пономарьов, Ч. Спірмен, Е. Торренс та ін.).

Творчість – один із найскладніших видів діяльності, який є важливим чинником повноцінного становлення людини. Особливу увагу розвитку творчих здібностей приділяють ще у дошкільному навчальному закладі. Тому необхідно дослідити різні підходи до розуміння поняття «творчі здібності».

В «Українському педагогічному словник» О. Гончаренко знаходимо наступне визначення: «Здібності – це стійкі індивідуальні психічні властивості людини, які є необхідною внутрішньою умовою успішного виконання певних видів діяльності (набуття знань, умінь і навичок; використання їх у праці). Зазначимо,що здібність становить складну синтетичну якість людини, в якій поєднуються окремі психічні властивості (чутливість, спостережливість, особливості пам’яті, уяви, мислення)» [5, с. 335].

Науковець В. Барко, вивчаючи природу формування творчих здібностей, розкриває їх як «природну функцію мозку, яка виявляється і реалізується в діяльності при наявності спеціальних здібностей у тій чи іншій конкретній діяльності» [2, с. 49].

Варто зазначити, шо аналізуючи психолого-педагогічну літературу за даною темою, було визначено, що з психологічної точки зору дошкільне дитинство є сприятливим періодом для розвитку творчих здібностей. І дуже яскраво творчі здібності проявляються саме в музичній діяльності.

Доцільно підкреслити, що «творчості» навчити неможливо, можливо лише створити умови для активізації творчих імпульсів у дітей, запалити жагу навчання й любові до мистецтва» [4, с.208]. Розвиток творчих здібностей можливий лише за створення певних педагогічних умов, що сприяють їх формуванню. До таких можна віднести наступні: увага до раннього розвитку дітей, надання дитині можливості пізнати різні види музичного мистецтва та свободи у виборі улюбленої діяльності, забезпечення матеріалами, посібниками та музичними інструментами для вільного музикування, імпровізації у вільний час та заохочення дорослими прагнення дитини до творчості [4, с. 209].

«Однією з найважливіших умов – відмічає науковець Л. С. Бровчак – прояву творчості в мистецькій діяльності – організація цікавого змістовного життя дитини в дошкільній установі і сім'ї; збагачення її яскравими враженнями, забезпечення емоційно-інтелектуального досвіду, який слугуватиме основою для виникнення задумів і буде матеріалом для роботи уяви. Цей досвід створюється всією системою життєдіяльності дитини (спостереження, заняття, ігри, спілкування) і слугує основою для ігор, творчих розповідей, малюнків»[3, с. 51]

Безперечно, сама організація роботи з розвитку творчих здібностей в дошкільників вимагає від вихователя також творчості і майстерності і викликає у дітей активний інтерес до музичного мистецтва, сприяє швидкому оволодінню доступним для дітей музичним репертуаром.

Аналізуючи психолого – педагогічну літературу, було встановлено, що дошкільний вік є найбільш сприятливим для реалізації індивідуальних творчих проявів у різних видах музичної діяльності. Це пов’язано з тим, що «в період дошкільного дитинства організм, що розвивається, є сенситивним до звукових характеристик об’єктів навколишнього світу, здатний емоційно відгукуватися на музичні образи. Музика загострює емоційну чуйність, пробуджує уявлення, навіяні красою музичних образів, поглиблює поетичне, мрійливе в натурі дітей» [6, с. 118]. Тому вкрай важливо, щоб під час слухання,або виконання музичних творів кожна дитина мріяла, фантазува та імпровізувала.

Варто зазначити, що основною формою музичної діяльності в закладах дошкільної освіти є музичні заняття. Вони передбачають не тільки слухання музичних творів доступних для сприйняття дошкільників, навчання їх співу, рухам в музичних іграх і танцях, але і навчанню їх грі на дитячих музичних інструментах.

Головні завдання під час занять з музичного мистецтва в закладах дошкільної освіти полягають в наступному: музичний керівник повинен «допомогти дітям увійти в світ музики, відчути і пережити її чуттєво; сприяти практичному засвоєнню музичних знань; створити передумови до формування творчого мислення; розвивати творчу уяву та фантазію дітей; формувати у дітей риси характеру, що сприяють самоствердженню особистості, самостійності та свободи мислення, індивідуальності сприйняття» [4, с.209].

Доцільно підкреслити, що заняття з розвитку творчих музичних здібностей дошкільників необхідно проводити, з’єднуючи два таких важливих розділи, як

навчальне та творче музикування: 1. навчальне музикування – «це ознайомлення дітей з найпростішими елементами музичної мови та навчання дітей вмінню практично використовувати їх у роботі над формуванням звуковисотного слуху та метроритму» [6, с. 132]. 2. Творче музикування – це «імпровізаційно -творча «гра в музику» в найрізноманітніших формах, поєднуючи музику, мову та рух. Мета цього музикування полягає в розвитку творчих здібностей дітей та їх навчання дії. Саме тому воно за формою та змістом більшою мірою відповідає природі дітей дошкільного віку та принципам ігрових методик, наявних у світовій практиці» [6, с. 132].

Ще дуже доцільно під час музичних занять використовувати декілька видів музичної діяльності. Найперше – це залученням дітей до музичного мистецтва, а саме - слухання класичної та сучасної музики, вивчення пісень, танців, оволодіння елементарними навичками гри на дитячих музичних інструментах. Наступний вид музичної діяльності, пов'язаний з грою і художньою літературою: музичні ігри, змістом яких є казки, оповідання, потішки, вірші: народні хороводні ігри із співом, ігри драматизації у музичному супроводі, діалогами, рухами, драматизація народних пісень під музику, театралізовані вистави за казками,тощо.

Варто використовувати інтегрований підхід до музичної діяльності: в ігровій – заохочення дошкільнят брати участь в народних іграх, супроводжуваних піснею, розігрування дитячих пісень, ми, драматизування казки; художній – у ліпленні, малюванні, на заняттях з розвитку мови; в бесідах із дітьми під час знайомства з природними явищами; в ранковій гімнастиці; у час дозвілля, в різних побутових ситуаціях.

Задля того, щоб діти залюбки виконували музичний твір, варто використовувати не складні,але цікаві дітям вправи(поспівки) для голосу – українські народні пісні: «Іде, іде дід, дід» в обробці Я. Степового, «Диби-диби», «Козо, козо, вилий воду», «Кіт і мишка», фрагменти з дитячих опер видатного українського композитора Миколи Лисенка «Пан Коцький», «Коза-дереза», «Зима і весна».

Доцільно використовувати під час проведення музичного заняття ще і музично - дидактичні ігри за сюжетами казок. Це ігри пізнавального характеру, спрямовані на збагачення і закріплення знань, пов’язаних з музичною діяльністю, активізацією словникового запасу дошкільників, вивчення жанрів музичних творів, музичних інструментів тощо.

Варто урізноманітнювати і саму побудову музичних занять. Однакові за структурою музичні заняття перестають захоплювати дошкільників,тому під час їх проведення необхідно не тільки навчати дітей правильно співати, рухатися, грати на музичних інструментах, а й розвивати у дітей вміння емоційно відкликатися на музику, діяти активно,виявляти ініціативу, творчо ставитися до виконання завдань.

Отже, розвиток творчих здібностей дитини – це відносно динамічна та самостійна система окремих особистісних якостей, що поєднує між собою, утворює інтегровану якість, формується та проявляється у творчій діяльності і у процесі проблемно - пошукової діяльності, забезпечує розвивальну взаємодію особистості з

навколишнім середовищем. Ефективність розвитку творчих здібностей дошкільників залежить від створення наступних педагогічних умов: створення емоційно-насиченої атмосфери під час музичних занять; формування у дітей зацікавленості в задумі; створення умови для пробудження активізації в дітей творчих імпульсів, для пізнання радості творення. Діти стають активнішими, більш самостійними, ведуть пошуки способів вирішення творчих завдань, а досягнуті ними результати стають більш якісними і оригінальними. Більшість науковців, розробляючи форми і методи музичного виховання дітей, доходять висновку, що вони повинні бути спрямованими на розвиток самостійності і креативності дошкільників.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти). Нова редакція. Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2021. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf. Дата звернення: 01.11.2022.
2. Барко В. Як визначити творчі здібності дитини?. Київ: Україна, 1991. 49 с.
3. Бровчак Л. С. Розвиток творчих здібностей і вмінь дітей у процесі мистецької діяльності. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія : зб. наук. праць / ред. кол.: В. І. Шахов, О. В. Акімова, В. І. Бондар та ін.; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця : Твори, 2018. Вип. 56. С. 50-55.
4. Бущак І. М., Кость С. П., Пирч М. І. Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку засобами музичного мистецтв. Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки № 2 (35). 2020. С. 206-212.
5. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
6. Матвієнко С. І. Теорія та методика музичного виховання дітей дошкільного віку: навчальний посібник. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 297с.
7. Методичні рекомендації до Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти). 2021. URL:https://oplatforma.com.ua/files/articles/2895/Metodychka_BKDO_2021_Pedrada.pdf. Дата звернення: 1.11.22
8. Розвиток творчих здібностей дітей засобами музичної діяльності в дошкільному навчальному закладі: Херсон, КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти». 2013. 60с.

К. Рябко
здобувач ОС «магістр»
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
K. Ryabko
master’s student,
Vinnytsia Mykhailo Kotsubynsky
State Pedagogical University

Л. Дабіжа
старший викладач Вінницького державного
педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
L.Dabizha
senior teacher of Vinnytsia State University
Mykhailo Kotsiubinsky Pedagogical University

РОЛЬ ІЛЮСТРАЦІЙ У РОЗВИТКУ НАВИЧОК ЧИТАННЯ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація: *У статті розкрито роль ілюстрування в контексті формування читацьких навичок учнів молодшого шкільного віку, проаналізовано методи, котрі спрямовані на підвищення читацького інтересу в процесі розвитку навичок читання молодших школярів, виокремлено поради педагогам щодо підвищення ефективності формування читацьких умінь у дітей молодшого шкільного віку.*

Ключові слова: *читацька компетентність, метод ілюстрування, навички читання, ілюстративна діяльність, читацький інтерес.*

Abstract*: The article reveals the role of illustration in the context of the formation of reading skills of elementary school students, analyzes the methods aimed at increasing reading interest in the process of developing reading skills of elementary school students, and gives advice to teachers on increasing the effectiveness of the formation of reading skills in elementary school children.*

Key words: *reading competence, illustration method, reading skills, illustrative activity, reading interest, creative reading.*

Освітній процес в умовах сьогодення приймає низку складних та глобальних викликів. Реформаторські зміни та потужне становлення Нової української школи трактують всебічний розвиток підростаючого покоління крізь призму компетентнісного підходу. Чільне місце серед ключових та предметних компетентностей посідає у початковій освіті - читацька. Це пов'язано із низкою аспектів сучасного інформатизованого суспільства.

З огляду на те, що освітній простір в умовах війни будується та організовується переважно на цифрових технологіях, шкільна практика відслідковує негативну тенденцію збільшення кількісного показника дітей, особливо молодшого шкільного віку, котрі мають труднощі з формуванням навички читання.

Розглядаючи процес навчання дитини читанню як складний механізм, кагорта зарубіжних та українських науковців детально вивчають та аналізують різноманітні фактори, що впливають на розвиток читацьких навичок молодших школярів. В наукових дослідженнях та працях Вашуленка М.С., Савченко О.Я., Сухомлинського О.В., Ушинського К.Д. власне читання розглядається з точки зору засобу активізації пізнання та один з провідних видів мовленнєвої діяльності.

Навчити дітей читати - одне з основних завдань початкової школи, вважав В. О. Сухомлинський, який стверджував «читання - це віконце, через яке діти бачать і

пізнають світ і самих себе». Також відомо, що педагог надавав перевагу слову, музиці, живопису. За його переконанням «слово допомагає глибше відчути найтонші відтінки краси, а краса ніби змінює у свідомості емоційно забарвлене слово, доносить до розуму і серця його аромат» [5, 121].

Розкриваючи методику формування і розвитку навички читання в початкових класах, О. Я. Савченко наголошує, що «повноцінна навичка читання є основою успішної реалізації всіх змістових ліній програми з літературного читання, важливим засобом розвитку і саморозвитку особистості учня. Ця навичка має універсальний характер, оскільки без неї неможливими є навчання і розвиток взагалі, соціалізація людини в інформаційному суспільстві» [4, 52].

Провідними методистами було розроблено ефективні методики розвитку різних характеристик навички читання (Вашуленка М.С., І. П. Ґудзик, , І. М. Федоренком, тощо). Аналізуючи низку їх праць, робимо висновок, що читацька діяльність може розглядатися не як процес формування знань, умінь і навичок, а як процес формування ключових життєво необхідних компетентностей.

За концепцією Нової української школи читацька компетентність включає у себе не тільки, безпосередню, навичку читання, а й, насамперед, уміння, знання й цінності, що допоможуть дитині у пошуку та критичному осмисленні інформації для вирішення актуальних пізнавальних та життєвих завдань. Дана компетентність виявляється у: належному рівні сформованості навички читання, розумінні та аналізі текстів різноманітної тематики, літературознавчій свідомості у відповідності з віковими можливостями, здатності критично оцінювати прочитане.

Показниками сформованості читацької компетентності на високому рівні є одночасна робота учнів із текстами художніх творів та ілюстративним матеріалом до них, що відображає особистісну зрілість кожного школяра та його ціннісно-смислову орієнтацію. З огляду на те, що сутність змісту художнього твору, його епізоду цілісно відображаються у змісті ілюстративного матеріалу, він у деякій мірі відіграє роль бази для опанування названими компетенціями, завдяки яким формується активний досвідчений читач.

Варто зауважити, що ілюстративний матеріал до літературно-художніх творів подається з дотриманням певних вимог, які є достатньо високими. Ілюстратори підручників у мовно-літературній галузі Нової української школи такі як О. Галицька, Ю. Сікора, Н. Волошина, Д. Дихно, В.Ковальчук, А. Макарова,В. Труфен та ін. приділили значну увагу дотриманню санітарно-гігієнічних вимог та створенню якісних ілюстрацій, котрі відповідають таким характеристикам:

- зрозумілі читачам (відповідають віковим особливостям учня);
- естетичні, не лякають і не викликають огиду;
- гармонійні і легко сприймаються;
- не суперечать тексту;
- послідовні (кожен малюнок – продовження попереднього, в одному стилі).

Ще Я. А. Коменський і К. Д. Ушинський свого часу звертали увагу на роль ілюстративного матеріалу в книжках для читання. Так, Я. А. Коменський вказував,

що подані в книжках ілюстрації не лише збуджують і активізують інтерес учнів, а й позитивно впливають на їхнє творче сприймання. Завдяки цьому діти стають більш уважними не лише до сприйнятого зображення, а й до тексту, який читається. Крім того, спостереження над зображеним об'єктом художньої ілюстрації позитивно впливають на розвиток мовлення учнів, стимулюючи їх до самостійних висловлювань.

Як слушно зауважував з цього приводу К. Д. Ушинський, «…розвиток, який спостерігається, буде головною метою кожного навчання, оскільки виступає формуванням у свідомості учня конкретного глядацького образу» [6, 41]. За К. Д. Ушинським, у дитини формується уміння спостерігати, «самоспостережливість».

Д. Д. Зуєв, назвавши ілюстрацію «ілюстративним матеріалом», вкладає в це поняття функцію «носія певної суми знань». Її мета — сприяти більш глибокому розумінню тексту, міцному його засвоєнню, формуванню наукових понять. Науковець вважав, що важливе місце в освоєнні змісту книги належить ілюстраціям, у відповідності до вікових особливостей дітей. Вони допомагають передати читачеві досвід, укладений в книзі, пояснює текст шляхом демонстрації відповідного зорового образу, доповнює текст наочними образами, тлумачить текст.

Готуючись до роботи з художнім твором на занятті з молодшими школярами, вчителю слід дібрати оптимальну кількість методів та прийомів роботи, що передбачають інтеграцію навчального матеріалу. Серед них – розповідь, коментар, бесіда, стимулювання оцінної діяльності, порівняння, контраст, метод аналогій тощо. Для покращення сприймання живописного полотна цілком слушною буде активізація уваги дітей шляхом читання перед показом твору цікавої легенди, казки, що змістовно близькі за темою [1].

З метою вивчення читацьких інтересів молодших школярів та виявлення впливу ілюстрацій на розвиток читацьких навичок учнів молодшого шкільного віку доцільно використовувати бесіди, анкети, експерименти тощо.

Нами було здійснено спостереження та аналіз уроків літературного читання у початковій школі під час педагогічної практики. Проведена робота, дала можливість сформувати висновки щодо новітніх найефективніших методів, котрі використовують вчителі для формування читацької компетентності молодших школярів (Схема 1).

Схема 1. Методи, що позитивно впливають на підвищення читацьких інтересів дітей молодшого шкільного віку, як складової читацької компетентності

Для формування у молодших школярів читацької компетентності педагогам необхідно систематично вирішувати такі завдання:

- спонукати учнів до читання власним прикладом;
- розвивати читацький інтерес;
- робити правильну підбірку книг;
- формувати навички аналізу художнього твору;
- перетворювати читання на творчу літературну діяльність;
- розвивати усне та писемне мовлення учнів;
- залучати до читацької діяльності різні органи чуття.

Ілюстрація повинна допомагати учням молодшого шкільного віку відтворювати реальні художні образи, які сприяють адекватному розумінню текстів, дають можливість сформувати важливі складові читацької компетентності. Ілюстрації на обкладинці і всередині книги допомагають юному читачеві зорієнтуватися в змісті книги. В цілому ілюстрації забезпечують привабливість книги. Це свідчить про різноплановість функціональності ілюстративного матеріалу, яким має бути насичена література для молодших школярів.

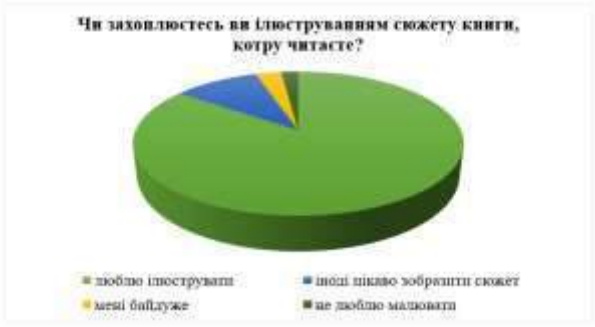

Діаграма1. Анкета «Який ти читайлик?»

Проведене, в ході дослідження, опитування «Який ти читайлик?», дало можливість визначити залежність читацького інтересу від різних факторів, а саме: чи подобаються дітям ілюстрації в книгах, чи спонукають їх сюжетні зображення до фантазування, тощо. Від так, відповіді на ряд запитань, що пов’язані з зацікавленням молодших школярів процесом читання за допомогою ілюстративного матеріалу, дозволили нам з’ясувати, що понад 70% дітей не люблять читати книги, у яких ілюстрації чорно-білі або відсутні. Також, 85% молодших школярів захоплюються ілюструванням сюжетів, котрі читають (Діаграма 1). На запитання «чи допомагають ілюстрації в книзі краще зрозуміти сюжет?» ми одержали 100% позитивних відповідей.

Нині життя вимагає не лише пошуку окремих методів для посилення в учнів інтересу до читання, а й інтенсивного розроблення та впровадження відповідних ефективних технологій та методик. Інноваційні методи, котрі сприяють процесу становлення читацьких умінь мають бути широко представлені у методичних розробках не лише науковців, а й педагогів-практиків. На основі вивчення передового педагогічного досвіду вчителів комунальних закладів «Вінницьких ліцеїв» міста Вінниці нами виокремлено поради педагогам щодо підвищення ефективності

формування читацьких умінь у дітей молодшого шкільного віку шляхом застосування ілюстрацій (Схема 2).

Схема 2. Поради щодо підвищення ефективності формування читацьких умінь у дітей молодшого шкільного віку

Отже, становлення навички читання молодших школярів — складний і тривалий у часі процес, який характеризується закономірними етапами розвитку, різними за психологічним змістом. У процесі читання технічна і смислова сторони знаходяться у нерозривному зв'язку. Читання і розуміння текстів різних видів учнями початкових класів має індивідуальні відмінності, які обумовлені особливостями сприймання у цей віковий період.

Шкільна практика здебільшого спрямована на розуміння слова як домінуючого засобу інтелектуального пізнання. Пізнавальна функція ілюстративного матеріалу слугує процесу пізнання, активному вивченню натури, образному відбиттю реальної дійсності. Варто пам'ятати, що використання ілюстрацій у розвитку навички читання молодших школярів дозволяє якісно підвищити та підсилити інші доцільні дидактичні методи та прийоми. Образність мислення та аналіз ілюстрацій дозволяє занурити дітей молодшого шкільного віку занурити у світ роздумів та фантазій, тоді процес читання стає заохоченням, а не покаранням.

Література

1. Дабіжа Л.П., Комарівська Н.О., Любчак Л.В. (2021) Інтегровані уроки читання та мистецтва як засіб розвитку творчих здібностей молодших школярів. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія : Збірник наукових праць. Вип. 66. 2021. С. 7-11.
2. Індивідуальний підхід до формування і розвитку навички читання молодших школярів: методичний посібник./Мартиненко В. О. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2020. 104 с.
3. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Українська мова» у 1-2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу: навчально-методичний посібник / Вашуленко М. С. К.: Видавничій дім «Освіта», 2019. 192 с.
4. Савченко О. Я. Методика читання в початкових класах. К.: Освіта, 2007. 334 с
5. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. К. : Рад. пік., 1976. Т. 1. 654 с.
6. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори: у 2 т. К. : Рад. пік., 1983. Т . 1.-48

Т. Сідлецька,
кандидат мистецтвознавства, доцент
кафедри суспільно-політичних наук
Вінницького національного технічного університету,
T. Sidletska,
candidate of Art Criticism (Ph.D.),assistant professor
at the Department of Social and Political Sciences
of Vinnytsia National Technical University

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МУЗЕЇВ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОГО І ПРОСВІТНИЦЬКОГО ЦЕНТРУ ВІННИЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ У ВИХОВАННІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

THE ROLE AND SIGNIFICANCE OFTHE CENTRE OF ART AND CULTURE OF VINNYTSIA NATIONAL TECHNICAL UNIVERSITY AND ITS MUSEUMS' ACTIVITY IN THE EDUCATION OF STUDENT YOUTH

Анотація. *У статті розкрито особливості діяльності музеїв Культурно-мистецького і просвітницького центру Вінницького національного технічного університету (КМПЦ ВНТУ) і з'ясовано їхню роль та значення у вихованні студентської молоді. Встановлено, що головними завданнями музеїв КМПЦ ВНТУ є сприяння удосконаленню освітнього процесу університету: збагаченню і поглибленню художнього досвіду студентської молоді та залученню її до культурно-мистецьких цінностей, спонукання студентів до пошукової, науково-дослідницької, художньо-естетичної діяльності, вивчення і популяризація пам'яток історії та культури рідного краю.*

Abstract. *The article deals with peculiarities of museums activity of the Centre of Art and Culture of Vinnytsia National Technical Universityand their role and significance in the education of student youth is clarified. It has been found out the main aims of the museums. It is improving the educational process at university, enriching and deepening artistic experience of students as well as involving them in the eternal values of art and culture, prompting the youth to scientific research activity. Museums take the determinative part in the process of study and popularization of cultural and historical heritage of the region.*

Ключові слова: *музеї Культурно-мистецького і просвітницького центру Вінницького національного технічного університету, діяльність, екскурсія, мистецтво, художник, студенти.*

Key words: *museums of the Centre of Art and Culture of Vinnytsia National Technical University, activity, excursions, art, artists, students.*

«На відміну від телевізора, музей може
не тільки дати знання, але й змінити людину».
Ксеркс Мазда,
голова відділу освіти і взаємодії з аудиторіями
Британського музею (Лондон)

Постановка проблеми. Тенденції розвитку культури і мистецтва кінця ХХ – початку ХХІ ст. зумовлюють переосмислення місця і ролі музеїв у сучасному світі. Згідно з принципами нової музеології, ці установи постають не лише сховищами культурно-мистецьких цінностей і науково-дослідними центрами, а й перетворюються на соціокультурні інститути, що задовольняють потреби сучасного суспільства і сприяють його розвитку. Важливе місце у цьому процесі належить музеям вищих закладів освіти, діяльність яких спрямована на формування світоглядних позицій студентської молоді, її загальної та професійної культури.

До таких установ належать і музеї Культурно-мистецького і просвітницького центру Вінницького національного технічного університету (далі – КМПЦ ВНТУ), діяльність яких відіграє вагому роль в університетському середовищі і культурно-мистецькому житті міста.

Аналіз досліджень. Проблеми діяльності та функцій музеїв вищих закладів освіти перебувають в полі зору українських і зарубіжних учених. У працях Л. Казанцевої, С. Муравської, С. Посохова, Л. Самойленко, В. Снагощенко розкрито особливості діяльності та етапи розвитку університетських музеїв у контексті світових тенденцій. У дослідженні І. Медведєвої виявлено специфіку музеїв вищих технічних закладів освіти, їхню сутність і роль у соціальному розвитку та вихованні студентської молоді.

Водночас функціонування і розвиток музеїв КМПЦ ВНТУ на сьогодні залишаються майже недослідженими. Окремі аспекти діяльності музеїв розкрито в публікаціях Т. Буяльської, Г. Прилуцького.

Мета статті –розкриття особливостей діяльності музеїв КМПЦ ВНТУ і з'ясування їхньої ролі та значення у вихованні студентської молоді.

Виклад основного матеріалу. Культурно-мистецький і просвітницький центр був створений при кафедрі історії та теорії культури у Вінницькому національному технічному університеті у 1990 р. в межах проєкту «Гуманізація технічної освіти». Ініціатором створення і директором цього центру стала професор Т. Б. Буяльська. КМПЦ ВНТУ є навчально-методичною базою для викладання дисциплін гуманітарного циклу – «Історії та культури України» й «Української та зарубіжної культури». Тут досліджується творчість подільських художників, аналізується, систематизується і використовується у навчальному процесі інформація про їхню спадщину. Однією з важливих функцій КМПЦ ВНТУ є збереження та популяризація здобутків української культури, залучення студентів до культурно-мистецького життя міста, розвиток естетичного смаку, пробудження зацікавленості мистецтвом, розвиток здібностей його сприйняття.

У структурі КМПЦ ВНТУ налічується 6 музейних зал. До них належать музеї: «Сучасне подільське мистецтво», «Українська народна ікона та декоративно-ужиткове мистецтво», меморіальний музей Ф. З. Коновалюка, зала скульптури, експозиційна зала. Тут на постійній основі експонуються всі види і жанри образотворчого мистецтва. Загальна кількість експонованих зразків – понад 810 одиниць (живопис, графіка, скульптура, декоративно-прикладне та ужиткове мистецтво, українська ікона тощо).

Музей сучасного подільського мистецтва має дві зали – реалістичного напрямку та авангардного, де представлені роботи професійних художників і аматорів, а також майстрів декоративно-ужиткового мистецтва Вінниччини.

У реалістичному живописі переважають роботи професійних митців, серед яких М. Бондар, В. Гончаренко, В. Грицина, М. Мігрін, О. Назаренко, А. Павлюк, І. Попенко, О. Сидоров, І. Синєпольський, А. Сорока, Л. Сорочинська, М. Чорний, М. Чулко та інші. Колекція художніх творів складається з живопису, графіки, народної ікони (картини-ікони), скульптури, декоративно-ужиткового мистецтва. Серед живописних творів – пейзажі, портрети, натюрморти, тематичні картини. Графіка представлена акварельними пейзажами та портретами Н. Багнюк, О. Назаренка, О. Янголя.

Пласт декоративно-ужиткового мистецтва презентований батиком, різьбою по дереву, керамікою, художнім склом, гобеленом, вишивкою, шкірою й камінням, витинанками, тополиним пухом, флористикою, петриківським розписом.

У залі авангарду розміщені живописні картини художників М. Бабія, Ф. Панчука, О. Рожкова, А. Шевченка, В. Шпаківського; графіка О. Довбощука, Ю. Кізімова, О. Непорожнього, О. Шиніна, О. Янголя. У роботах митців поєднуються фігуративний й абстрактний методи творчості, полотна характеризуються експресивністю, динамікою, еклектизмом образів та стилів.

У музеї «Українська народна ікона та декоративно-ужиткове мистецтво» представлена українська та подільська народні ікони й експонати декоративно-ужиткового мистецтва: жіночі та чоловічі сорочки, рушники, писанки, бубнівська кераміка (миски, глечики).

У меморіальному музеї Ф. З. Коновалюка презентовано 244 полотна видатного художника. Серед них – пейзажі, портрети, натюрморти, ілюстрації, мініатюри. Ф. З. Коновалюк продовжив традиції реалістичного живопису кінця XIX – початку XX ст. Твори художника, пройняті великою любов'ю до Поділля, України були некон'юктурними в добу соціалістичного реалізму, що панував у мистецтві XX ст., тому митець не був визнаний за життя. Зацікавленість творчістю Ф. З. Коновалюка з'явилася вже після отримання Україною незалежності. Полотнам митця притаманні багатство колірної палітри, врівноваженість композиції, традиційність, ліризм, поетичність.

В експозиції зали скульптури – єдиній у Вінниці, представлені роботи різних жанрів – ескізи пам'ятників, портрети, історичні, символічні зображення, анімалістичний жанр. Слід зазначити, що деякі скульптури з експозиції музею, які

мають мистецьку цінність, не знайшли притулку в музеях міста і не мали власного глядача. Дбаючи про збереження регіональної культурної спадщини, колектив КМПЦ ВНТУ сформував постійно діючу експозицію [1, с. 60].

В експозиційній залі відбуваються виставки робіт майстрів різних видів мистецтва, що сприяють ознайомленню із творчістю митців Вінниччини та інших регіонів України й орієнтації в сучасному художньому процесі.

Із початку функціонування виокремилися основні види діяльності музеїв КМПЦ ВНТУ – культурно-освітня, науково-дослідницька, експозиційна, фондова. Головними завданнями музеїв КМПЦ ВНТУ є сприяння удосконаленню освітнього процесу університету: збагаченню і поглибленню художнього досвіду студентської молоді та залученню її до культурно-мистецьких цінностей, спонукання студентів до науково-дослідницької, пошукової, художньо-естетичної діяльності, вивчення і популяризація пам'яток історії та культури рідного краю. Музеї КМПЦ ВНТУ створюють в університеті творче середовище, що сприяє формуванню креативності, гнучкості мислення, здатності продукувати нові ідеї – навичок, якими має володіти сучасний фахівець.

Важливе місце у роботі музеїв КМПЦ ВНТУ займають різні форми культурно-освітньої діяльності – екскурсії, лекції, ігри, майстер-класи та ін. Щорічно проводиться понад 450 екскурсій – серед них навчальних більше 200 [5]. Екскурсії й лекції присвячені вивченню видів, жанрів, мови образотворчого мистецтва. Після оглядових і тематичних екскурсій студентам пропонується виконати творчу роботу на тему «Мистецтво Поділля». При написанні роботи студентам необхідно обрати картину, яка привернула увагу, дослідити життєвий та творчий шлях художника і підібрати поезії до обраної картини, або написати власні. Велику зацікавленість у студентів також викликають інтерактивні екскурсії, засновані на запитаннях і відповідях, що спонукають до комунікації викладачів, персоналу музеїв зі студентами.

Однією із яскравих тенденцій у культурно-освітній діяльності музеїв КМПЦ ВНТУ є запровадження інтерактивних форм – квести, перформанси, учасниками яких є студенти, учні та мешканці міста. Це відповідає новому комунікаційному підходу, що сформувався у музеєзнавстві, згідно з яким відвідувач постає повноцінним учасником процесу комунікації, співрозмовником і партнером музею, а не пасивним отримувачем знань і вражень [10, с. 281]. Яскравим зразком запровадження подібних форм роботи музеїв є пізнавальні квести, спрямовані на пошук і виявлення музейних експонатів. Такі ігри дозволяють виявити інтелектуальний і дослідницький потенціал кожного учасника, а також спонукають взаємодіяти відвідувачів один з одним, розвивають навички командної роботи.

У музеях КМПЦ ВНТУ також відбуваються майстер-класи, де студенти знайомляться із різними жанрами декоративно-ужиткового мистецтва – вишивкою, писанкарством, орігамі, ліпленням керамічних виробів, плетінням з соломи та іншими і беруть участь у створенні предметів цього виду мистецтва. Це розвиває творчі

здібності студентської молоді, сприяє розумінню мови і закономірностей мистецтва, залучає до найкращих надбань національної культури.

Тут проводиться цілий ряд мистецьких проєктів, що характеризуються різноманітністю форм – музичні вечори, виставки, творчі зустрічі, арт-медіа акції, присвячені творчості діячів національної та світової культури. У заходах беруть участь талановиті студенти, професійні митці. Концерти, творчі вечори, музично-літературні програми, викликають велику зацікавленість широкої авдиторії. За понад 30 років свого існування КМПЦ ВНТУ став вагомим культурним осередком, відомим не лише у Вінниці, а й в Україні.

Висновки. Отже, музеї КМПЦ ВНТУ є важливим культурно-освітнім осередком, де здійснюється активна дослідницька, культурно-освітня, експозиційна, фондова робота. Діяльність музеїв КМПЦ ВНТУ спрямована на ознайомлення студентської молоді з найкращими здобутками національної історико-культурної спадщини, що сприяє розвитку її здібностей, виховує, спонукає до творчої самореалізації.

Література

1. Буяльська Т. Б. Роль і завдання художніх музеїв культурно-мистецького центру Вінницького національного технічного університету. *Університетські музеї: європейський досвід та українська практика: зб. праць Міжнародної науково-практичної конференції* (6–7 жовтня 2011 р., м. Київ). Ніжин: «Ферокол», 2012. С. 53–65.
2. Казанцева Л. В. Сучасний портрет українського вишівського музею – погляд Секції UMAC при ICOM України. *Університетські музеї: європейський досвід та українська практика: зб. праць Міжнародної науково-практичної конференції* (6-7 жовтня 2011 р., Київ). Ніжин: «Ферокол», 2012. С. 139-151.
3. Медведєва І. М. Організаційно-педагогічні засади діяльності музеїв у вищих технічних навчальних закладах: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05. Луганськ, 2009. 20 с.
4. Муравська С. В. Музейні заклади у системі вищої освіти Західної України на тлі світових тенденцій. Львів: Манускрипт, 2018. 244 с.
5. Офіційний сайт Культурно-мистецького і просвітницького центру Вінницького національного технічного університету. URL: http://ingpp.vntu.edu.ua/ (дата звернення: 19.12.2021).
6. Посохов С. Діяльність вишівських музеїв у контексті позашкілля. Музейна педагогіка в науковій освіті: монографія / ред. кол.: С. О. Довгий, О. М. Топузов, В. А. Бітаєв та ін.; за наук. ред. С. О. Довгого. Київ: Національний центр «Мала академія наук України», 2020. С. 210-250.
7. Прилуцький Г. Мистецтво бути лідером.*Державна справа*. №7. 2006. С. 144-145.
9. Самойленко Л. Г. Місія університетського музею і його місце в структурі вищого навчального закладу та у музейній мережі міста (сторінки історії та сучасний стан). *Університетські музеї: європейський досвід та українська практика: зб. праць Міжнародної науково-практичної конференції* (6-7 жовтня 2011 р., м. Київ). Ніжин: «Ферокол», 2012. С. 338-360.
10. Снагощенко В. В. Університетський музей: традиційний та інноваційний підходи в освітній діяльності. *Молодий вчений*. № 11 (63). 2018. С. 702-705.
11. Яковець І. О. Художній музей XXI століття: монографія. Черкаси: Вид. Вовчок О., 2016. 464 с.

М. Сіньчук,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
M. Sinchuk,
bachelor's student
VinnytsiaMykhailoKotsiubynskyi
State Pedagogical University

СПОСОБИ ЗАОХОЧЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО МИСТЕЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

METHODS OF ENCOURAGING YOUNG SCHOOL STUDENTS TO ARTISTIC ACTIVITIES IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

Анотація: *Розглянуто питання заохочення як методу виховання дітей молодшого шкільного віку, позитивної оцінки та стимулювання їхньої діяльності. Показано значення мистецтва у вихованні молодших школярів. Розкрито різні способи заохочення учнів до мистецької діяльності у Новій українській школі.*

Annotation: *The issue of incentives as a method of raising children of primary school age, positive assessment and stimulation of their activities is considered. The importance of art in the education of younger schoolchildren is shown. Different ways of encouraging artistic activity of students in the New Ukrainian School are revealed.*

Ключові слова: *метод виховання, заохочення, мистецтво, мистецька діяльність.*

Key words: *method of education, encouragement, art, artistic activity.*

Одним з актуальних питань сучасної вітчизняної педагогіки є розробка ефективних шляхів включення дітей у мистецьку діяльність, пошук ефективних прийомів стимулювання / заохочення дитячої творчості. Аналіз вітчизняних документів у сфері освіти (Закону України «Про освіту», Національної доктрини розвитку освіти України у XXI, Концепції НУШ тощо), показав, що у них зроблено акцент на особистіно зорієнтованому підходові. Так, у основних засадах Нової української школи у межах педагогіки партнерства важливого значення надається опорі на позитив щодо особистості, використанню методу заохочення як засобу стимулювання молодших школярів, сприянню їхньому всебічному розвитку учнів та досягнення виховних цілей.

Заохочення належить до методів особистісно зорієнтованого виховання, наукові та методичні засади застосування яких розкрито у працях класиків педагогіки (Я. Корчака, А. Макаренка, В. Сухомлинського, К. Ушинського та ін.) і сучасних дослідників (Т. Бабійчук, І. Бех, О. Вашуленко, О. Демченко, О. Матвієнко, П. Таланчук, Р. Шиян та ін.). Так, на думку О. Демченко [3] потрібно добирати «м'які», непрямі засоби і способи впливу на дитину, які активізують її рефлексивні процеси,

стимулюють до самовиховання та самовдосконалення; забезпечують психологічно комфортний емоційний стан. Сучасні методи виховання також корелюються з педагогікою успіху [1].

Аналіз сучасної наукової літератури показує, що *заохочення* – це позитивна оцінка суджень і дій дитини, яка закріплює кращі звички та навички. На думку І.Зайченка «це спосіб педагогічного впливу, що виражає позитивну оцінку поведінки школяра з метою закріплення позитивних якостей і стимулювання до діяльності» [5]. Воно є одним з найпотужніших інструментів, які може використовувати вчитель. Заохочення використовують як допоміжний метод виховання з метою позитивної оцінки та стимулювання учнів до участі в різних видах діяльності, який поєднується з методами інших груп (бесіда, гра, доручення, змагання).

Зокрема, важливим є заохочення дітей до різних видів діяльності, зокрема, творчої. Розвивальний потенціал має мистецька діяльність, яка визначається дослідниками як «діяльність, яку людина виконує, щоб спілкуватися за допомогою естетики, залишаючи осторонь критерії мінімального вираження, які мають інші форми спілкування, такі як мова» [8]. Одним з видів мистецької діяльності є театральна, яка, за висновками вчених (О. Жовнич, Н. Казьмірчук, І. Стахової), «є органічним синтезом мистецтв, що поєднує в собі музику, танець, живопис, риторику, акторську майстерність» [4]. О. Демченко також обстоює необхідність включення молодших школярів у театральну діяльність [2]. На її думку, театральне мистецтво є засобом всебічного розвитку дитини. До того ж, театр як синтетичний вид мистецтва є школою моралі, сприяє засвоєнню етичних норм тощо.

Для всебічного розвитку молодших школярів доречно організовувати різні напрями залучення учнів до мистецької діяльності:

Відвідування театрів. Творчий розвиток учнів відбувається шляхом перегляду театральної вистави, від того, яке перше враження отримає дитина залежить її наступне ставлення до такого виду мистецтва. Тому відвідування театру потрібно організовувати так, щоб викликати в молодших школярів інтерес до мистецтва. Цьому сприятиме проведення бесіди перед та після вистави. Під час вистав молодші школярі захоплюються грою акторів та цілісністю постановки, що спонукає їх до створення власного театру. Також по завершенню вистави учням варто запропонувати виконати творчу роботу за її мотивами, це допоможе школярам виразити емоційне враження від переглянутої вистави [6].

Організації творчих ігор з елементами театралізації. Молодшим школярам притаманні емоційність, образність мислення, швидка змінна настрою, конкретність та фантазія, яка компенсує недостатність життєвого досвіду та знань. Усе це свідчить про високий рівень творчих здібностей. У віці 6-7 років сюжетно-рольова гра гармонійно поєднується з елементами театралізації: ляльковим театром, інсценуванням казок, театром іграшки, режисерством тощо. Творчі ігри з елементами театралізації для учнів початкової школи стають справжньою школою соціального досвіду.

Підготовка театралізованих форм роботи: свят, вечорів тощо. Важливу роль для всебічного розвитку школяра має залучення його до підготовки театралізованих форм роботи. Тому що під час такої діяльності учні набувають уміння працювати в команді, у них розвиваються творчі здібності, уявлення про особливості різноманітних видів мистецтва, психічні процеси, свободу дій, естетичний смак тощо.

Включення учнів у роботу театральних гуртків і студій. Основною метою відвідування гуртків та студій є: опанування певної системи знань, умінь та навичок, збагачення світогляду, залучення дітей до колективної творчості.

Для того, щоб стимулювати учнів брати участь у названих напрямах роботи потрібно використовувати різні форми заохочень. Виділяють такі форми заохочень «схвалення, похвала; матеріальне тощо» [7] Зокрема, найпростішим видом заохочення вважається *схвалення*, яке може висловлюватися жестом, мімікою, позитивною оцінкою поведінки чи роботи учня, колективу, поглядом у вічі, фізичним дотиком. Ще однією з форм заохочення є використання *висловів*, які передають захоплення вихованцями та їхніми діями («Дякую, що ти спробував», «Дуже добре» тощо); *висловів*, які стверджують, що школяр робить правильно («Добре», «Саме так» тощо), висловів, які заохочують весь клас і не залишають байдужого жодного учня («Ми всі так плідно працювали!» тощо), вислови, що виражають співчуття й розуміння зі сторони вчителя («Я міг би зробити таку ж помилку» тощо).

Окрім цього, виділяють матеріальні заохочення, до яких відносять: *наклейки* або золоті зірочки; стрічки та медалі, «лотерейний квиток», на якому учень пише ім'я та кидає його в акваріум для розіграшу призів, сертифікати, солодощі, зустрічі з відомими людьми тощо.

Наприклад, у початковій школі вирішили влаштувати виставку малюнків на тему «Золота осінь», школярі відмовлялися брати участь у ній, після чого їм запропонували винагороди: переможцю вручити лотерейний квиток, а іншим учасникам – солодощі, що заохотило активну участь, адже кожен хотів отримати приз.

Отже, заохочення молодших школярів до мистецької діяльності відбувається через емоції та чуттєві орієнтири. Зазначимо, що головною метою мистецької діяльності є гармонійний розвиток дитини, формування ціннісного ставлення до краси та творчого підходу до життя. Необхідно передусім використовувати моральні заохочення похвала за гарно виконану роботу є своєрідним підтвердженням, що школяр діяв правильно (Сашко постарався, сьогодні значно краще виконав малюнок, ніж минулого разу) тощо. Також можуть бути матеріальні заохочення: призи, подарунки за участь у конкурсах, а саме малюнків, виробів різного роду, творів, чи театральної гри. Такі заохочення сприяють розвитку інтересу у дітей та творчих здібностей.

Література

1. Демченко О.П., Давидова М.О., Ларіна І.О. Створення ситуації успіху для дітей з проявами обдарованості в умовах театральної діяльності. Науковий журнал «Академічні студії. Серія "Педагогіка". 2021. Т.2. №3. С.22-30.

2. Демченко О. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами: європейський контекст. Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами : збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 10-11 грудня 2020 р.). Вінниця, 2020. Випуск 3. С. 261–267.
3. Демченко О. П. Формування у майбутніх учителів уміння створювати виховуючі ситуації : інноваційний підхід. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. праць : у 2-х част. / редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. ; АПН України, Інститут педагогіки і психології професійної освіти, Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського. Київ-Вінниця : Вінниця, 2002. Ч.2. С. 39-43
4. Зайченко І.В. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів, 2008. С. 528
5. Казьмірчук Н. С., Жовнич О.В., І. А. Стахова І.А. Театр природи як засіб формування soft skills в учнів початкових класів. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія Педагогіка і психологія. 2020. 61. С. 23–30.
6. Матат Д. С. Розвиток творчих здібностей молодших школярів засобами театральної діяльності. Редакційна колегія, 2018. С. 132
7. Омеляненко В. Л. Теорія і методика виховання: навч.посіб. Київ: Знання, 2008. С. 415
8. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька, навчальний посібник. Тернопіль. 2005. С. 360

І. Слободянюк,
здобувач ОС «магістр»
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського.
I. Slobodianiuk,
master's student,
Vinnytsia Mykhailo Kotsubynsky
State Pedagogical University

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА ЯК ІНСТРУМЕНТ ТВОРЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

ART EDUCATION AS A TOOL OF PERSONALITY CREATION

Анотація. *У статті досліджено вплив мистецької освіти на розвиток естетичної культури людини.Короткий визначено вплив різних видів мистецтва на виховання особистості, що є особливо важливим знаряддям формування у людини естетичного досвіду та компетентностей, а також важливою умовою гармонійних соціальних відносин.Проблема, порушена в статті, − це важливий етап у творенні гармонійно розвиненої особистості, її творчого потенціалу, а також усвідомлення індивідумом частки національної та світової культури.*

Abstract. *The article examines the impact of art education on the development of human aesthetic culture.The impact of various types of art on personality education is briefly determined, which is a particularly important tool for the formation of aesthetic experience and competences in a person, as well as an important condition for harmonious social relations.The problem raised in the article is an important stage in the creation of a harmoniously developed personality, its creative potential, as well as the individual's awareness of the share of national and world culture.*

Ключові слова:*мистецтво,мистецька освіта, естетична культура, естетичне виховання особистості, художнє виховання.*

Key words*: art, art education, aesthetic culture, aesthetic personality education, artistic education.*

З точки зору сьогоднішньої науки культура є певним рівнем розвитку людської діяльності у її якісних категоріях. Дійсною базою людини виступає єдність її соціальних за своїм змістом ціннісних орієнтацій, що реалізуються в ході діяльності. Спираючись на таке розуміння дослідники пропонують розуміти культуру як «певний рівень розвитку людської діяльності в її якісних категоріях» [4, с. 7]. Культуру слід розглядати у якостіспецифічної характеристики соціуму, у тому числі розвитку творчих сил таздібностей особистості. Культуру, зазвичай, прийнято поділяти на матеріальну та духовну – а точніше – естетичну культуру, адже естетика досліджує дві взаємопов'язані групи явищ: площину естетичного, як особливе виявлення ставлення людини до світу та площину художньої діяльності людей.

Важливим інструментом творення особистості виступає мистецька освіта, яка дає змогу закласти основи та стимулювати розвиток духовної, естетичної культури людини. Митецька освіта дає змогу виховати культурну людину, яка є спроможною виявити унікальність власної самобутності та водночас визначати національні цінності держави. Естетичне виховання є інструментом росту, розвитку та самоусвідомлення особистості, а також важливою умовою гармонійних соціальних відносин.

Основну роль у естетичному вихованні відіграє мистецтво, визначальною особливістю якого є те, що воно виконує функцію концентрованого вираження особистістю власного ставлення до дійсності у найрізноманітніших царинах художньої творчості. Проте мистецька освіта послуговується роботою не з будь-якими проявами мистецтва. Адже якщо воно не є підсиленим естетизації життя, то втрачає власний високий соціальний зміст – постає проблема превалювання розважальної його функції, що нерідко спостерігається сьогодні. Водночас з'являється й течія, що «естетизує» потворні, низькі емоції, вчинки, ставлення до світу з підтекстом і закликом до наслідування жорстокості чи аморальності. Такі мистецькі напрямки не можуть бути застосованими для виховання особистості, їх ціль є розважальною, комерційною чи навіть пропагандистською. Взагалі художня культура саме завдяки мистецтву здійснює розкриття багатого світу духовної культури людства у багатстві її жанрів, стилів, спираючись на здобутки національної

культури, її своєрідність та внесок у скарбницю світових культурних надбань. Нині вказана проблема набуває особливої актуальності та вимагає значної уваги до розвитку певних художніх якостей у кожної людини, особливо коли мова йде про дітей.

Причиною впливу мистецтва є те, що художні твори спроможні в опосередкованій формі передавати найбільш інтимні процеси внутрішнього життя особистості, розкривати складний комплекс її свідомих і несвідомих реакцій. Проникнення у глибину змісту мистецтва, що передається грою на музичних інструментах, пластичним ритмом танців, ритмом поезії, образами літератури тощо, потребує від особистості розмірковувань, певного роду переживань, що є пов'язаними одночасно і з об'єктивною реальністю існування певного твору, із внутрішнім станом особи, яка сприймає. Потреба в контактах із мистецтвом постає внаслідок бажання людини духовно усвідомити внутрішній й зовнішній світ, уявити його у якості предмету, в якому вона впізнає власне особистісне «Я». Під дією художніх образів безпосередні почуття стають естетичними, етичними, гуманними. Звідси випливає, що своєрідність мистецтва виражається у тому, що воно вимагає від особи, що його сприймає спроможності відчувати красу певного твору, вміти відчувати його художній зміст в просторі своїх можливостей.

Творення особистості та її ідеалів засобом мистецтва вимагає дотримання високих освітніх стандартів. Мистецька освіта й виховання мають ґрунтуватись на засаді взаємодії різних видів мистецтва, оскільки тільки у сукупності усіх почуттів у свідомості відтворюється цілісна картина дійсності. Відповідно до статті 21 Закону України «Про освіту», мистецька освіта може здобуватися в рамках формальної, неформальної, інформальної освіти, спрямована на здобуття компетентностей у відповідній сфері під час навчання [1].

Мистецька освіта полягає у здобутті спеціальних здібностей, естетичного досвіду й ціннісних орієнтацій в ході активної мистецької діяльності, отриманні особою ряду професійних, зокрема й виконавських, компетентностей і має на меті професійну художню й творчу самореалізацію особистості й отримання кваліфікацій в різних видах мистецтва.

Мистецька освіта включає:

- початкову мистецьку освіту;
- фахову передвищу мистецьку освіту;
- вищу мистецьку освіту.

Слід зазначити, що доволі тривалий час в загальноосвітніх навчальних закладах України різні види мистецтв (образотворче мистецтво, музика, театр, хореографія тощо) вивчалися відокремлено. Водночас досвід вказує на те, що диференційованість викладання таких предметів не сформувало достатніх умов задля осягнення учнями цілісності світу – бази світосприйняття. У такому разі вступ до школи нерідко цю цілісність руйнує у зв'язку із вибудованими кордонами поміж окремо взятими предметами. У підсумкузнання, що здобуваються дітьми, є мало між собою пов'язаними. Тому виховання особистості через застосування засобів мистецтва є

особливо важливим, адже воно, поєднуючи у собі наукову, естетичну та етичну складову виступає чудовим знаряддям задля формування у людини якостей мислителя, цінителя, творця.

В Україні існують давні традиції художнього виховання.Про це свідчить зокрема й діяльність значного числатворчих колективів, які роблять значний внесок у художньо-естетичне виховання уряді загальноосвітніх, позашкільних, дошкільних, та вищих навчальних закладах. Слід звернути увагу на те, що дієвим методом художнього виховання виступає залучення молоді до аматорської творчості в галузі видів мистецтва, центрами яких виступили позашкільні заклади освіти України. Нерідко саме на їхній основі художні колективи трансформуються у творчі лабораторії зі створення модерних технологій, форм й методів навчання, що допомагає виникненню нових видів творчих об'єднань та закладів освіти.

Провідна роль в художньо-естетичному вихованні молоді належить видам та жанрам мистецтва, що є найбільш дієвим способом духовного розвитку особистості, контакт із яким завжди є розвивальним процесом. У такому напрямкові освітні заклади мистецького напряму є особливо важливими, адже мистецькі дисципліни, які у них викладають, дають змогу опанувати обраний вид мистецтва.

Провідну роль в практичній діяльності художніх дитячих колективів освітніх закладів відіграє зміст навчального матеріалу й спроможність здійснювати освітній процес в диференційованій формі, із застосуванням різних організаційних форм роботи: урок, гурткова робота, заняття, клубна робота, курси, індивідуальні заняття, концерти, виставки та інше.

Естетичне сприймання дійсності забезпечується педагогом на заняттях із навколишнім світом у ході екскурсій, участі в найрізноманітніших мистецьких заходах та інше.

Сьогодні педагогічні колективи різних видів навчальних закладів наділені змогою обирати модель закладу, вид навчально-виховної системи, різні інноваційні технології, сучасні форми й методи навчання, спираючись при цьому на наукові дослідження, розробки тощо. В такому разі правильний вибір педагогічного колективу розпочинається із усвідомлення того, що реалізувати суттєві зміни у суспільній, економічній, культурній сферах, розвинути демократичний соціум спроможна життєдіяльна, творча особистість із високим рівнем культури мислення й культурою почуттів на базі безперервного духовного самовдосконалення.

Можливості мистецтва, різноманіття його видів й жанрів у освітньому процесі є великими та де-факто невичерпними. Взаємозв'язок поміж ними сприяє цілісності й гармонічності особистості, формує специфічну художню атмосферу задля її естетичного сприйняття, є вагомим чинником, що сполучає фізичний і естетичний розвиток. Завданням мистецьких колективів є формування усебічно гармонійно розвиненої особистості, виховування у ній зацікавленості щодо регіональної культурної спадщини, розкриття творчих здібностей вихованців шляхом залучення їх до історії розвитку українського народного мистецтва.

Естетичне виховання є основою для розширення світогляду, виховання

толерантності та міжкультурної емпатії. А. Тараканова зазначає, що мистецька освіта є потужним джерелом для творчого потенціалу країни, адже формує мислення в ракурсі взаємодії й взаємозбагаченні усіх національних культур, що дає змогу особистості бути більш готовою до розуміння трансформаційних процесів, що відбуваються у Європейському просторі [5].

Таким чином, мистецька освіта використовує розвиваючі можливості художніх творів, що здатні опосередковано передавати складні процеси внутрішнього буття особистості, розкривати комплексну єдність її свідомих та несвідомих реакцій. Проникнення у глибину змісту мистецтва, потребує від особистості розмірковувань, певного роду переживань, що є пов'язаними одночасно із об'єктивною реальністю існування певного твору, із внутрішнім станом особи, яка сприймає. Потреба в контактах із мистецтвом постає внаслідок бажання людини духовно усвідомити внутрішній й зовнішній світ, уявити його у якості предмету, в якому вона впізнає власне особистісне «Я». Під дією художніх образів безпосередні почуття стають естетичними, етичними, гуманними. Своєрідність мистецтва виражається у тому, що воно вимагає від особи, що його сприймає спроможності відчувати красу певного твору, вміти відчувати його художній зміст в просторі своїх можливостей.

Отже, мистецька освіта є важливим та дієвим інструментом творення гармонійно розвиненої особистості, вона передбачає закладення та розкриття наукових, естетичних та етичних її спроможностей, що сприяє соціалізації, віднаходження власного «Я», усвідомлення людиною приналежності до національної та світової культури і спільноти.

Література

1. Закон України«Про освіту» від 05.09.2017 № **2145-VIII.**URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text
2. Виховання естетичної культури школярів: навчальний посібник / Зязюн І. А., Миропольська Н. Є. та ін. - К.: ІЗМН, 1998. 156 с.
3. Лазаренко Н. І. Тенденції професійної підготовки вчителів у педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції.: дис. ... доктора пед. наук : [спец.] 13.00.04 – «Теорія і методика професійної освіти»; Вінницький держ. пед. ун-т імені Михайла Коцюбинського, Інститут педагогічної освіти та освіти дорослих імені Івана Зязюна, НАПН України. Київ 2020. 571 с.
4. Рудницька О. П. Мистецтво у контексті розвитку духовної культури особистості». Художня освіта і проблеми виховання. К.: ІЗМН, 1997 с. С. 3-9.
5. Тараканова А. Мистецька освіта та її значення у формуванні творчої особистості. Офіційна сторінка в мережі Інтернет КЗ «Вінницький міський центр художньо-хореографчіної освіти дітей та юнацтва «Барвінок». URL: https://barvinok.edu.vn.ua/%D0%BC%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B0-%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0-%D1%82%D0%B0-%D1%97%D1%97-%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D1%83-%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC/

Г. Соколова,
аспірант,
викладач Сумської дитячої музичної школи №1
A. Sokolova,
Postgraduate Student,
Teacher of the Sumy Children's Music School № 1

ПРОБЛЕМА СФОРМОВАНОСТІ СЦЕНІЧНО-ВИКОНАВСЬКОЇ КУЛЬТУРИ УЧНЯ ДИТЯЧОЇ МУЗИЧНОЇ ШКОЛИ

THE PROBLEM OF THE FORMATION OF THE STAGE AND PERFORMANCE CULTURE OF A CHILDREN'S MUSIC SCHOOL STUDENT

Анотація. *Метою цього дослідження є аналіз теоретичного матеріалу щодо сформованості стану формування сценічно-виконавської культури учнів дитячих музичних шкіл. Для характеристики сценічно-виконавської культури важливими є структурні компоненти досліджуваної теми. У статті автор розкриває зміст і структуру сценічно-виконавської культури учнів дитячих музичних шкіл. Дослідник використав структурний аналіз для визначення критеріїв сформованості сценічно-виконавської культури. На основі теоретичного дослідження наукових робіт в музично-педагогічній галузі було окреслено сутнісні характеристики феномена, що вивчається, а також визначено аспекти, які демонструють сформованість сценічно-виконавської культури піаніста.*

Ключові слова: *сценічна культура, виконавська культура, критерії, мотиваційно-ціннісний компонент, когнітивно-аналітичний компонент, творчо-діяльнісний компонент.*

Abstract. *The purpose of this study is the analysis of theoretical material regarding the formation of the state of formation of stage and performance culture of students of children's music schools. The structural components of the researched topic are important for characterizing stage and performance culture. In the article, the author reveals the content and structure of stage performance culture of students of children's music schools.The researcher used structural analysis to determine the criteria for the formation of stage and performance culture. Based on the theoretical research of scientific works in the music-pedagogical field, the essential characteristics of the studied phenomenon were outlined, as well as the aspects that demonstrate the formation of the stage-performance culture of the pianist were determined.*

Key words: *stage culture, performance culture, criteria, motivational-value component, cognitive-analytical component, creative-activity component.*

Постановка проблеми. Проблеми музичного виконавства привертали до себе увагу впродовж тривалого часу, окреслювалась у працях вчених починаючи з філософських праць Д. Дідро, Ф. Гегеля, сучасні дослідження, у сьогоденні вони

також не втрачають своєї актуальності. Розвиток та формування сценічно-виконавської культури учнів дитячих музичних шкіл вважається одним із пріоритетних питань, яке намагаються вирішити музично-педагогічні заклади освіти. В музичних школах під час вивчення суміжних предметів відбувається формування культури особистості. Для того, щоб знайти відповідь на проблему формування сценічно-виконавської культури, необхідно здійснити теоретичний аналіз наукових робіт.

Сценічну культуру, як складову частину музичної культури, необхідно формувати через процес виховання учнів. Цей процес є складним, багатоступеневим явищем, який об'єднує становлення учня та його духовні якості, що впливають на результат музичного навчання.

Аналіз досліджень. Дослідження цієї темизумовило необхідність вивчення та аналізу наукової літератури, яка складає теоретичну базу дослідження.Педагогічними умовами вдосконалення виконавської майстерності майбутнього музиканта займались педагоги-дослідники Н. Андрійчук та Н. Самохіна. Питаннями сценічної культури в педагогічній діяльності займались Р. Валькевич, О. Горбенко, які розробляли напрями формування музично-виконавської компетентності. Значна частина науковців вважає, що вдосконалення сценічної культури є вагомомю проблемою у навчальній діяльності учнів дитячих музичних шкіл.

Проблема формування виконавської культури учнів все більше привертає увагу музикантів-науковців: у музично-інструментальному виконавстві (О. Андрейко, Л. Гусейнова, Н. Згурська, В. Федоришин та інші), сценічного (публічного) виконавства (Ген Цзінхен, Ю. Пономарьов та ін.), фундаментальні праці вчених різних галузей наук про роль мистецтва як засобу творення особистості та її духовного збагачення (Б. Асаф'єв, Ю. Борев, Л. Виготський, Є. Назайкінський, Ю. Руденко, Г. Сотська, Б. Яворський та ін.).

Метою статті є дослідження рівнів сформованості стану формування сценічно-виконавської культури учнів дитячих музичних шкіл та аналізу теоретичного матеріалу.

Виклад основного матеріалу. Розвиток та формування сценічно-виконавської культури у учнів дитячих музичних шкіл під час гри на фортепіано останнім часом став одним із пріоритетних аспектів виховання та навчання учня-концертанта. В процесі вивчення теоретичних дисциплін учнями дитячих музичних шкіл відбувається формування та розвиток сценічно-виконавської культури. Сценічна культура є складовою частиною музичної та сценічно-виконавської культури, яка формується за допомогою процесу виховання. Такий процес є складним, який поєднує в собі розвиток учня як виконавця, задовольняє його професійні та духовні потреби, які мають вплив на результати музичного навчання. Аналізуючи літературу та дослідження з цього питання науковців Андрійчук Н., Самохіна Н. та інших, які займалися проблематикою вдосконалення виконавської майстерності учня дитячої музичної школи. Науковець Валькевич Р. досліджував сценічну культуру як педагогічний аспект [0]. Науковці, які досліджували сценічно-виконавську культуру

вважають, що розвиток та формування цього аспекту є необхідним у формуванні учня дитячої музичної школи як концертанта.

За останній час проблема формування сценічно-виконавської культури учнів стала дуже актуальною темою. Сучасні вчені Гусейнова Л., Мігунова Н., Ген Цзінхен та інші, працювали над аспектами виконавської культури, концертного виконавства, що є складовою сценічно-виконавської культури учнів дитячих музичних шкіл.

Фундаментальні твори науковців Асаф'єва Б., Виготського В., Назайкінського Є., Олексюк О. та інші, розглядали мистецтво як засіб формування особистості, її духовне становлення та розвиток.

Мистецтво є найстарішою формою соціалізації та найпершим інструментом духовного розвитку людини. В процесі розвитку та формування виконавської майстерності оцінювання було неоднозначним, так як композитор та виконавець були одним обличчям. Поступово відбулося розділення композиторської та виконавської діяльності. Феномен «сценічна культура» почав розглядатися лише в 50х роках XX століття. Першим хто підняв питання сценічної культури був Гретрі А. у своїх «Мемуарах». Він загострює увагу на музичному інтонуванні, що відповідає сучасній культурі інтонування голосом або на інструменті Гретрі, як великий драматург, композитор у своїй діяльності велику увагу приділяв культурі поведінки на сцені під час вистав. Він наголошує, що кожен виконавець це особистість, яка має певну та неповторну манеру виконання музичного твору. Поняття «сценічна культура» тісно пов'язане із сценічною та концертною діяльністю. Виконавська культура музиканта-виконавця є частиною сценічно-виконавської культури, яка реалізується в процесі навчання та концертної діяльності. Сценічна культура виконавця є невід'ємною частиною у вихованні учня-концертанта.

Проаналізувавши ряд наукових праць з цієї проблеми можемо зробити певний висновок, що сценічно-виконавська культура є одним з найважливіших та необхідніших аспектів у формуванні учня не тільки як музиканта, виконавця, а ще як особистості. Сучасна педагогічна наука багато уваги приділяє виконавській майстерності та інтерпретації. Теорія мистецтвознавства розглядає виконавську діяльність як динамічну систему, яка включає до свого складу композиторську творчість, інтерпретаторську дію та слухацьку взаємодію. Дія виконавець-слухач взаємодіють між собою, викликає певні настрої, образи, уяви, відчуття ілюзій.

Сучасний вітчизняний дослідник, педагог Давидов М. вважав, що «Виконавська майстерність є вільним володінням інструментом і собою, емоційно яскраве, артистичне, співтворче, технічно вдосконалене втілення музичного твору в реальному звучанні». На думку педагога, виконавство це є відтворення музичного твору у реальному часі, звучанні, тобто інтерпретація музичного твору, включає в себе високий рівень теоретичних, культурологічних знань, вміння втілювати композиторські задуми, самореалізація виконавця, вміння контролювати емоції на сцені. Сценічно-виконавська культура учнів дитячих музичних шкіл включає в себе вдало підібраний репертуар, який відповідає віковим, фізіологічним та

психоемоційним вимогам навчального процесу. Наявність певних якостей та навичок для реалізації авторського задуму [3].

Для того щоб зрозуміти та визначити рівень сформованості сценічно-виконавської культури – це система, яка має у своєму складі структурні компоненти: мотиваційний, когнітивний та творчий. Рівень сформованості залежить від:

- Мотивації (потреби, інтереси, погляди, цінності);
- Властивості (здібності, здатність до навчання);
- Психічні можливості (мислення, пам'ять, почуття, емоції і т.д.);
- Повнота засвоєних знань та навичок;
- Сценічно-виконавська практика.

Рівень сформованості сценічно-виконавської культури учня-виконавця в контексті музичної діяльності тісно пов'язаний із психологічним станом та готовністю до публічного виступу. Виконавська діяльність під час публічного виступу пов'язана із розкриттям авторського задуму, інтерпретацією нотного тексту, вибудовою художнього образу твору. Для виконавської діяльності учень має мати певні ознаки музичної обдарованості:

– музичні здібності: слух, пам'ять, ритм;
– уміння запам'ятовувати музичний матеріал;
– наявність інтелектуально-емоційного інтересу;
– здатність переживати зміст музичного твору;
– здатність до аналізу музичного твору;
– наявність слуху (фактурного, тембрального, висотного, музичного, інтонаційного, мелодійного);
– відчуття ритму музики, пульсації твору;
– сценічно-виконавські здібності, артистизм, вміння перевтілюватися на сцені під конкретний образ.

Одним з ключових показників якісної роботи педагога є наявність сценічно-виконавської культури у учня-виконавця, що передбачає досягнення високого рівня технічного розвитку учня, а також розвиток духовний, естетичний, творчий учня як особистості.

Під час формування сценічно-виконавської культури основним є інтелектуально- емоційний інтерес до навчання гри на фортепіано, виконання музичних творів, їх осмислення та переживання , за допомогою усіх цих складових відбувається здатність до самовираження та самореалізації у виконавській діяльності.

Таким чином, психолог Теплов Б.М. наполягав, що музикальність «є здатністю відчувати емоційну виразність звуковисотного руху, здатність мимовільно оперувати музично-слуховими уявленнями, здатність відчувати емоційну виразність музичного ритму та точно відтворювати останній» [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**]. « Мене хвилює все, що відбувається на білому світі, - політика, література, люди, про все це я розмірковую на свій лад, і потім все це проситься на зовні, шукає свого вираження в музиці.» - так писав про себе Р.Шуман [10].

Мотиваційно-ціннісний компонент вказує на рівень сформованості мотиву та бажань учня до саморозвитку, вироблення певних ціннісних орієнтирів у мистецтві та музиці зокрема. Мотивація – це є процес , досить динамічний . Зазвичай внутрішня мотивація завжди сильніша за зовнішню та більш впливова. Зовнішня мотивація буде змінюватися відповідно зовнішнім викликам та потребам. Основою мотивації є потреби. Чим більша музична потреба, тим сильнішим стає мотиваційно-ціннісний компонент.

Когнітивно-аналітичний компонент включає в себе володіння навичками, які забезпечують оволодіння сценічно-виконавською культурою та здійснення ефектного, яскравого виступу виконавця. Уміння аналізувати явища музичної культури є основою когнітивно-аналітичного компонента. Багаторазове виконання музичного твору та відчуття «пропустити через себе», націлює учня на певні важливі думки, почуття, емоційні та психологічні настрої, які відтворюються у виконавстві. Когнітивна діяльність спонукає до формування певного обсягу знань, що є одним з важливих чинників формування сценічно-виконавської культури у учнів дитячих музичних шкіл. Когнітивно-аналітичний компонент включає в себе здатність учня до відтворення нотного тексту та інтерпретації його, усвідомлення та переживання музично-художнього образу, наявність певного обсягу знань та навичок учня, прагнення втілення певного музичного образу у власному виконанні конкретного твору.

Як і вся педагогічна діяльність, формування сценічно-виконавської культури у учнів дитячих музичних шкіл є творчим процесом. Він передбачає застосування та використання набутих знань та навичок для досягнення певного конкретного результату. Тому творчо-діяльнісний компонент є важливою складовою у формуванні сценічно-виконавської культури у учнів дитячих музичних шкіл. Відбувається через здатність до яскравого художньо-образного виконання музичного твору, здатність до виконання музичного твору під час публічного виступу, назагал. Художньо-інтерпретаційні навички які є системоутворюючим чинником у формуванні музично-виконавської діяльності [6].

Науковці, які досліджували проблему формування сценічно-виконавської культури відокремлювали критерії сформованості . Хоча науковці і займалися цим дослідженням, але так і не виявили чіткого розуміння та пояснення дефініції «критерій». Дослідник Зязюн І.А. наполягає, що «критерії оцінювання є основою для класифікації та оцінки на основі виокремлення сукупності ознак показників. Критерії, показники і індикатори, за допомогою яких здійснюється оцінка стану та розвитку досліджуваного предмета, входять у критеріально-оцінювальний апарат» [4].

Дослідник Когут І.В. вважає, що «критерій (від грецької criterion) - це ознака по якій оцінюється відповідними показниками досягнення певного результату функціонування або розвитку особистості. Критерій є підставою для оцінки, визначення або класифікації» [5].

Так, у музично-педагогічній практиці показник визначається як характеристика певної здатності уміння, що відповідає певному компоненту у

структурі, у професійній якості. Критерій - це цілісне поняття, а показник – часткове. До кожного критерія підходить певний набір показників, що дозволяє досить об'єктивно визначити ступінь вияву певної якості за допомогою відібраного певного методологічного інструментарію.

Мотиваційно-емпатичний компонент сценічно-виконавської культури це компонент, який дає характеристику мотивації учня, його здатність до самостійного формування сценічно-виконавської культури за допомогою усвідомлення ціннісних орієнтирів, необхідність відтворювати сценічний образ, наявність інтересу, навичок та вмінь до інтерпретації (декодуванню) образів музичного тексту на основі авторського тексту. Спонукальні мотиви, їх формування на основі власних виконавських, інтерпретаційних, сценічних та артистичних навичок та вмінь, наявність потреби та бажання розвитку сценічного артистизму, емпатії, комунікативності, професійного саморозвитку у музичній, сценічній та виконавській діяльності. Розвиток сценічно-виконавської культури полягає у здатності учня до ціннісного осмислення музичного твору, уміння передавати ідейний задум композитора за допомогою інтерпретації образів та їх сценічного відтворення. До показників сформованості сценічно-виконавської культури у учнів дитячих музичних шкіл необхідно віднести потребу у формуванні сценічно-виконавської культури, здатність до самооцінки, ціннісні орієнтири щодо формування сценічно-виконавської культури.

Когнітивно-пізнавальний компонент сценічно-виконавської культури учнів дитячих музичних шкіл відповідної якості, який формується під час гри на фортепіано. Цей критерій визначає рівень сформованості в специфічній професійній сфері сценічно-виконавській культурі, до цього критерія входять:

- розуміння художнього образу музичного твору;
- відтворення музичного образу за допомогою невербальних засобів та технічних вимог музичного твору, застосування певних театральних методів;
- вміння користуватися теоретичними знаннями, аналізом музичного твору;
- розуміння цілісності музичного твору та наскрізного розвитку музичного матеріалу,
- вміння застосовувати знання з сумісних дисциплін для формування сценічно-виконавської культури.

Висновки. Таким чином, визначення сутності сценічно-виконавської культури учнів дитячих музичних шкіл дало можливість охарактеризувати досліджувану проблему. Було виявлено структурні компоненти виконавської культури, а саме: мотиваційно-ціннісного, когнітивно-аналітичного і творчо-діяльнісного.

Ці критерії, що були сформовані у дослідженні використовуються для визначення стану сформованості структурних компонентів сценічно-виконавської культури учнів дитячих музичних шкіл. Критерії сформованості зазначеної культури узагальнюють: міра особистісної цілеспрямованості учня; ступінь обізнаності учня у

сценічно-виконавській культурі; стан сформованості інтерпретаційних умінь та навичок учня щодо відтворення художньо-образного змісту музичних творів у власному виконанні.

Отже, досліджуючи тему формування сценічно-виконавської культури учнів дитячих музичних шкіл можна сміливо сказати, що структурні компоненти є основними та обов'язковими інструментами у формуванні сценічно-виконавської культури.

Література

1. Валькевич Р. Сценічна культура та виконавська діяльність. Р. Валькевич.*Зібрання статей з питань культури сценічно-виконавської діяльності майбутнього вчителя. Наукове видання*. Кіровоград, 2011. С. 50-53.
2. Горбенко О. Б. Формування музично-виконавської компетентності майбутнього вчителя музики в процесі фахової підготовки: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. пед. наук: спец. 13.00.04 теорія і методика професійної освіти. Олена Борисівна Горбенко. Кіровоград, 2010. С. 106.
3. Давыдов Н. А. Теоретические основы формирования исполнительского мастерства баяниста: Автореф. дис. д-ра искусствоведения: спец. 17.00.02 Н. А. Давидов. К., 1990. С. 29.
4. Зязюн І. А., Кравченко І. Ф., Кривонос І. О. *Педагогічна майстерність: підручник. 2-ге вид*. Київ. 2004.
5. Когут І. В. Формування професійно-педагогічної комунікативної компетентності майбутнього вчителя: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук. Полтава. 2015. 20 с.
6. Падалка Г. М. Українська філармонія для дітей та юнацтва: проблеми модернізації музично-педагогічної освіти. Г.М. Падалка. *Мистецтво та освіта.* 1998. № 3. С. 7-11.
7. Растригіна А. М. Самореалізація на уроках музики як засіб становлення внутрішньої свободи особистості школяра. А. М. Растригіна. *Наукові записки Ніжинського держ. педагогічного ун-ту*. №2. 2005. С. 41-43.
8. Рудницька О. П., Болгарський А. Г., Свистельнікова Т. Ю. Основи педагогічних досліджень: *Навчально-методичний посібник*. К., 1998. 143 с.
9. Теорія і методика мистецької освіти: Збірник наукових праць. Вип. 6 (21). Частина 1. К., НПУ, 2014. С. 68-71.
10. Ткаченко Т. В. Монографія. *Формування вокально-сценічної культури студентів мистецького факультету педагогічних вузів. ХНПУ ім. Г.С.* Сковороди. 2016. 308 с.

Л.Старовойт,
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
L. Starovoit,
Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor, Head of Valentyna Voloshyna
Faculty of Preschool and Primary Education,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МИСТЕЦТВА У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

PROFESSIONAL COMPETENCE OF THE FUTURE ART TEACHER IN THE SYSTEM OF HIGHER EDUCATION

Анотація.*Стаття розкриває специфіку поняття „компетентність”, „професійна компетентність” вчителя мистецтва. Розкрито методичні та технологічні проблеми підготовки майбутніх фахівців мистецько-педагогічної діяльності.*

Abstract. *The present article deals with the concept of „competence”, „professional competence” teacher of music. Solved methodological and technological problems of future professionals musical and educational activities.*

Ключові слова*: професійна компетентність, мистецтво, компетентнісний підхід, методична підготовка.*

Keywords: *professional competence, art, competence approach, methodical preparation.*

Постановка проблеми. Входження України в світовий освітній простір та кардинальні зміни, що відбуваються в суспільно-економічній сфері нашої держави на сучасному етапі, а саме офіційна заява України на вступ до Євросоюзу за спеціальною спрощеною процедурою, детермінує інноваційні процеси в сфері освіти, переорієнтує процеси професійно-педагогічної підготовки на європейські стандарти. У зв’язку з цим посилюються вимоги не тільки до професійного зростання вчителя, а й до його особистісних якостей, що виявляються в здатності орієнтуватися в розмаїтті протиріч сучасного світу, бути готовим до перманентних змін, самостійно набувати компетенцій згідно обраного фаху, визначати особистісні способи творчої самореалізації і самоствердження в професійній кар’єрі й життєдіяльності [4]. Успішність розв’язання цих питань залежить від сформованості музичновиконавської

компетентності, яка в складній інтегративній структурі професійнопедагогічної діяльності вчителя мистецтва є ключовою.

Аналіз наукових публікацій. Проблемі розвитку загально-педагогічних і спеціальних здібностей, удосконаленню форм і методів професійної підготовки майбутнього вчителя присвячені праці багатьох вчених. Широкого висвітлення набули підходи до розробки моделі діяльності педагога (С.Архангельський, А.Вербицький, С.Вершловський, І.Зязюн, Н.Кузьміна, В.Сластьонін, Н.Тализін та ін.), питання удосконалення мистецької освіти стали предметом численних педагогічних досліджень (Л. Арчажникова, Н. Гуральник, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, Г. Ципін, О. Щербініна, В. Шульгіна, О. Щолокова та ін.). Розглядаючи поняття «компетентність» у контексті культурологічного підходу, науковці підкреслюють її орієнтацію на духовні потенції особистості. Основою її формування виступає поєднання знань, навичок і вмінь з індивідуальним переживанням, емоційно-почуттєвим досвідом, зумовленого різноманітними життєвими ситуаціями [1, с. 282]. Освітні мистецькі компетенції умовно класифікуються на загальні (особисті й соціальні) і функціональні. Функціональні компетенції пов’язані з певною предметною (музичні, образотворчі, театральні, хореографічні тощо) і міжпредметною діяльністю. Професійну компетентність майбутнього вчителя мистецтва Г.Падалка визначає як системну, інтегративну якість, що передбачає здатність особистості усвідомлювати мистецтво як явище суспільного життя, засвоєння основних її закономірностей, стилів і жанрів, до оволодіння засобами втілення художніх образів у виконавстві, до застосування мистецтва в художньо-виховній роботі зі школярами. Знати мистецтво в розмаїтті його жанрів і стилів, підкреслює Г.Падалка, – означає мати великий запас естетичних вражень, великий досвід інтелектуально-емоційного усвідомлення образного змісту творів, володіти різнобарвною палітрою здатності до художніх роздумів і почуттів [1, с. 283]. О.Михайличенко відносить професійну компетентність учителя мистецтва до структурних компонентів педагогічної майстерності, яку визначає як сукупність професійної компетентності, педагогічних здібностей та педагогічної техніки. Професійну компетентність викладача мистецьких дисциплін науковець визначає як «гармонійне поєднання його музичних знань, педагогічно спрямованої свідомості та психологопедагогічного мислення» [1, с. 284]. Ґрунтуючись на висновках педагогів-науковців про те, що компетентність насамперед має діяльнісну характеристику, котра розкриває здатність фахівця здійснювати необхідні професійні дії, успішно реалізовувати набуті знання, вміння і навички в практичній діяльності, мистецько-виконавську компетентність можна визначити як складну інтегративну особистісну якість майбутнього вчителя мистецтва, сформованість якої зумовлено здатністю до художньої інтерпретації в різних видах мистецько-виконавської діяльності. Діяльність учителя мистецтва, зазначається у наукових працях О.Апраксіної, Л.Арчажникової, Л.Горюнової, Г.Падалки, Л.Рапацької, О.Ростовського, визначається мистецько-педагогічною діяльністю, котра синтезує педагогічну, художню, музично-виконавську, дослідницьку роботу й заснована на вміннях самостійно

систематизувати й узагальнювати набуті знання [3], осягати навколишній світ через художні образи [3].

Мета та завдання дослідження. Висвітлити сутність професійної компетентності вчителя мистецтва з урахуванням специфіки його роботи в школі.

Основні результати дослідження. Спираючись на вищевикладені трактування, ми підійшли до дослідження категорії „професійна компетентність", яка в енциклопедії професійної освіти (від лат. professio – офіційне заняття, лат. competo відповідати, підходити) трактується як інтегральна характеристика ділових і особистісних якостей фахівця, що відображає рівень знань і умінь, достатніх для досягнення поставленої мети у даному виді діяльності [3, с.383]. До вивчення проблеми формування та вдосконалення професійної компетентності вчителя в системі вищої професійної освіти звертається багато дослідників. Вони бачать у професійній компетентності особистісне утворення і готовність до продуктивної педагогічної діяльності. У поняття професійної компетентності включають єдність теоретичної і практичної готовності педагога до здійснення педагогічної діяльності. Зокрема, професійною компетентністю, на думку Н.Кузьміної [3], є сукупність умінь педагога як суб'єкта педагогічного впливу особливим чином структурувати наукові і практичні знання з метою найоптимальнішого вирішення педагогічних завдань. Ряд вчених (О.Роботова, Т.Леонтьєва, І. Шапошникова) під професійною компетентністю розуміють особисті можливості вчителя, вихователя, педагога, що дозволяють йому самостійно й досить точно та ефективно вирішувати педагогічні завдання, що формуються ним самим або адміністрацією освітньої установи [3]. А. Маркова виділяє наступні види професійної компетентності: – спеціальна компетентність – володіння власне професійною діяльністю на високому рівні, здатність проектувати свій подальший професійний розвиток; – соціальна компетентність – володіння спільною (груповою, кооперативною) діяльністю, співпрацею, а також володіти в даній професії прийомами професійного спілкування; соціальна відповідальність за результати своєї праці; – особистісна компетентність – володіння прийомами особистісного самовираження і саморозвитку, засобами протистояння професійним деформаціям особистості; – індивідуальна компетентність – володіння прийомами самореалізації та розвитку індивідуальності в рамках професії, готовність до професійного зростання, здатність до індивідуального самозбереження, несхильність до професійного старіння, уміння раціонально організувати свою працю без перевантажень часу і сил, організувати роботу так, щоб вона була необтяжливою, без втоми і навіть з освіжаючим ефектом. Детальне дослідження терміну „професійна компетентність учителя" було здійснене в роботі С.Годнік і Г.Козберг. Автори зазначають, що в структурі професійної компетентності фундаментальних компонентом є знання. Дослідники підкреслюють, що можливості ЗВО щодо практичної підготовки випускників обмежені термінами навчання і „вмістимістю" навчального плану, в якому має бути представлений комплекс загальнонаукових, спеціальних дисциплін і професійних практик. Навіть при ідеальному поєднанні всього комплексу дисциплін ЗВО може сформувати тільки необхідну готовність до

оволодіння професійною компетентністю, а не саму властивість професіонала, тоді як його формування пов'язане з особистим досвідом. На думку авторів, педагог-початківець перебуває в ситуації протиріччя між теоретичною підготовкою, одержаною у ЗВО, і вимогами, які ставляться до нього в практичній роботі. Щоб сформувати професійну компетентність, випускник має володіти системою знань про сутність, основні види, форми і закономірності педагогічної діяльності, психолого-педагогічними основами освіти і виховання, освоїти сучасні методи викладання в загальноосвітній школі. Аналіз літератури показав, що більшість авторів включають в поняття „професійна компетентність вчителя" властивості особистості педагога, знання та вміння, необхідні для його професійної діяльності. Термін „професійна компетентність вчителя" використовується дослідниками як ключове поняття та визначає інтегративну якість особистості, підсумовуючі знання, уміння і навички, набуті в процесі навчання, а також готовність до професійної діяльності [6].

Розглянувши погляди дослідників на професійну компетентності, ми з'ясували, що вони охоплюють всі спеціальності педагогічного профілю, однак компетентність вчителя мистецтва відрізняється своєю специфічністю, яка обумовлена особливостями мистецтва і як навчального предмета і полягає в тому, що вчитель вирішує педагогічні завдання засобами мистецтва. Нам близька така позиція, тому що ми розглядаємо професійну компетентність учителя мистецтва, в якій провідною якістю є практична готовність до здійснення професійної мистецько-педагогічної діяльності на основі інтеграції педагогічних і спеціальних здібностей, засвоєних знань, сформованих умінь і навичок. З метою підготовки компетентного вчителя мистецтва в 60-ті роки минулого століття почалася організація музично-педагогічних відділень і факультетів в середніх і вищих навчальних закладах країни. Більшу частину їх викладачів складали випускники спеціальних відділень консерваторій (виконавських, диригентсько-хорових, вокальних, інструментальних, теоретичних, мистецтвознавчих тощо). Це зумовило те, що існуюча система підготовки вчителя мистецтва складалася під впливом консерваторських класів, де мета навчання – вузькоспеціальна підготовка студента до діяльності викладача спеціального мистецького навчального закладу або виконавця (наприклад, концертмейстера або соліста). Згідно з державним освітним стандартом, метою навчання на музично-педагогічному факультеті є підготовка вчителя загальноосвітньої школи, для якого педагогічні здібності є основними і їм підпорядковані спеціальні здібності (музикальність, артистичність, креативність, володіння інструментом, диригентською технікою тощо). Таке поєднання необхідне як засіб для майбутньої професійної діяльності та знаходиться в основі формування професійної компетентності майбутнього вчителя мистецтва. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя мистецтва у багатьох випадках залежить від професійної спрямованості викладачів навчального накладу. На думку Є.Білозерцева, „успішність професійної освіти визначається сьогодні не тільки і не стільки активністю одного викладача або однієї кафедри, а оптимальним співробітництвом усіх кафедр і викладачів, стратегією і тактикою факультету" [2, с.551]. Аналізувати проблеми

підготовки компетентного вчителя мистецтва не можна без вивчення, узагальнення та наукового осмислення багатого досвіду, представленого історією мистецької освіти та накопиченого педагогами. Слід зазначити, що підготовка вчителя мистецтва пов'язана з вивченням різноманітного комплексу спеціальних дисциплін, до кожної з яких визначена особлива методика викладання. Звідси випливає, що методика підготовки майбутнього вчителя мистецьких дисциплін має бути спрямована на набуття знань та умінь для здійснення поліфункціональної діяльності в загальноосвітній школі. Також важливу роль відіграє роль спадкоємності теоретичних знань і практичних умінь, одержуваних студентами зі спеціальних дисциплін у подальшій педагогічній діяльності. На думку Ю.Алієва [5], для вирішення конкретних завдань учителю мистецтва необхідний весь арсенал психолого-педагогічних і мистецьких знань з першого дня роботи в школі, оскільки ситуації, з якими він стикається, мають комплексний характер. Як би не поліпшувався мистецько-освітній процес у вищій школі, випускника вищого мистецького навчального закладу не можна розглядати як готового, вже сформованого вчителя мистецтва. Він стверджує, що навчальний заклад не може методично і особистісно озброїти студента на всі випадки педагогічного життя. Тобто не може бути універсальної методики, спираючись на яку можна вирішувати будь-які навчально-виховні та творчі завдання. Професійну компетентність учителя художньо-естетичного циклу, працівника культури і мистецтв розглядали у своїх дослідженнях Л.Афонченко, І.Левіна, М.Рудзік. У них спільною думкою є те, що для випускника мистецького навчального закладу професійна компетентність – це комплекс мистецько-дидактичних знань, умінь та інтегральна професійно-особистісна характеристика, готовність і спроможність виконувати професійно-педагогічні функції в нових умовах [5]. Тобто її можна розглядати як здатність до оптимального виконання дій та ефективно вирішувати проблеми професійної діяльності. В умовах мистецького навчального закладу основи професійної компетентності формуються у процесі вивчення як загально професійних, так і спеціальних (наприклад, блок дисциплін предметної підготовки). Оволодівши основами духовної і матеріальної культури, представляючи свою діяльність на теоретичному рівні, майбутні вчителі готові до закріплення сформованих знань і вмінь на практиці. Ця сформованість є передумовою до формування професійної компетентності майбутнього вчителя і передбачає оволодіння ним комплексом спеціальних знань з теоретичних та виконавських дисциплін. Крім того, учитель мистецтва повинен знати спеціальні методики, мистецьку педагогіку і психологію, володіти психолого-педагогічними знаннями в аспекті викладання предмета „Мистецтво" в школі.

Висновки. Таким чином, в основу професійна компетентності майбутнього вчителя мистецтва входить спеціальна, соціальна та особистісна підготовка. Звідси випливає, що вдосконалення підготовки майбутнього вчителя мистецьких дисциплін знаходиться в прямій залежності не тільки від правильної орієнтації студента в процесі навчання на спеціальних заняттях, але й від загальної методичної забезпеченості та практичної озброєності, одержаної у всьому різноманітті дисциплін,

що вивчаються. Слід відзначити, що педагогічна наука і практика виходять з принципової установки про те, що своєрідність педагогічної діяльності робить неприпустимим наявність однієї вузькоспеціальної компетентності, а професіоналізм учителя визначається поєднанням усіх видів професійної компетентності. Цей підхід прийнятний і для мистецтва, оскільки його вузькоспеціальна спрямованість в сьогоднішніх умовах себе не виправдовує, а створює проблеми у професійній діяльності. Завдання, які стоять перед сучасною педагогікою, вимагають глибокого аналізу складних процесів, що відбуваються в сучасній школі. Від того, яким буде вчитель мистецтва, як він стане реалізовувати свою творчу діяльність, чи здатний буде враховувати вимоги, що ставляться сучасним суспільством, у багатьох випадках буде залежати рівень освіченості, вихованості, духовного та культурного розвитку школяра. Організація процесу навчання у вищих мистецьких навчальних закладах повинна бути достатньою для формування у студента цілісної системи знань та умінь, орієнтованих на потреби сучасної загальноосвітньої школи. Саме тому зміст мистецької освіти, методи навчання мають не тільки відповідати сучасному розвитку суспільства але й випереджати його.

Проведене дослідження не претендує на всебічне вирішення проблеми й не вичерпує всіх аспектів окресленої теми, а закладає основу для подальшого дослідження формування професійної компетентності в професійної підготовки майбутнього вчителя мистецтва.

Література

1. Грозан С. Компетентнісний підхід як складова частина підготовки майбутнього вчителя музики до професійної самореалізації. Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Сер. «Педагогічні науки», 2014. Вип. 132. – С. 282–285. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2014_132_75.
2. Закон України «Про вищу освіту» № 1556-VII від 01. 07. 2014 р. Вища освіта : інформаційно-аналітичний портал про вищу освіту в Україні та за кордоном [Електронний ресурс] Режим доступу: http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakonukrayiny-pro-vyschu-osvitu.
3. Власова О. І. Педагогічна психологія : [нав. посібник]. Київ, 2005. 400 с .
4. Лазаренко Н.І. Професійна підготовка вчителів у педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції: монографія. Вінниця : ТОВ «Друк», 2019. 389 с.
5. Растригіна А. М. Компетентнісний підхід до підготовки майбутнього магістра музичного мистецтва. Сучасні стратегії університетської освіти: якісний вимір : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Київ : Київський ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. С. 501–509.
6. Demchenko O., Koval T., Vatso M., Lymar Y., Turchyna I. Развитие рефлексивного компонента готовности будущих педагогов к работе с одаренными детьми во время тренинговых занятий. Society. Integration. Education: Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 22th-23th. 2020. P. 119-132.

А.Тараненко,
здобувач ОС «магістр»
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
A.Taranenko,
master's student,
Vinnytsia Mykhailo Kotsubynsky
State Pedagogical University

ЛЕПБУК ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

LEPBOOK AS A MEANS OF FORMING COGNITIVE INTERESTS IN JUNIOR SCHOOLCHILDREN

Анотація*. У статті розкривається сутність поняття «лепбук», його значення, різновиди та його створення. Обґрунтовано необхідність використання лепбука для формування пізнавальних інтересів на уроках початкової школи.*

Abstarct*. The article reveals the essence of the concept "lepbook", its meaning, varieties and its creation. The necessity of using lepbook for the formation of cognitive interests in primary school lessons is substantiated.*

Ключові слова: *лепбук, інтегрована папка, засіб формування пізнавальних інтересів, учні початкової школи, новітні технології.*

Key words: *lepbook, integrated folder, means of forming cognitive interests, primary school students, new technologies.*

У наш час необхідно готувати абсолютно нове покоління: ініціативне, відповідальне, сильне, активне, цікаве, яке вміє нестандартно мислити, думати та реалізовувати різні ідеї, які вміють самостійно приймати рішення у своєму житті. Виходячи з цього, сучасні педагоги шукають нові шляхи, ідеї, способи та засоби навчання, щоб вони відповідали сучасним вимогам освіти і виховання дітей.

Одним з таких сучасних засобів навчання, які почали використовувати у Америці, є лепбук, що в дослівному перекладі з англійської (lapbook) означає – наколінна книга.[2]

Книжка складанка (англ. lap book) — багатофункціональна розкладна папка, що містить кишеньки та кріплення для різноманітного дидактичного матеріалу. [7]

Лепбук – це книга або папка яку роблять власноруч, вона буває будь-якої форми та з будь-якої теми, з вкладеними у неї оформленими у оригінальний спосіб різноманітними міні книжками, віконечками, малюнками, іграми [5]

Лепбук - зручний і інформаційно-насичений посібник для розширення, закріплення уявлень і понять.

Лепбук - тематична або інтерактивна папка яка має яскравий вигляд, в ній находяться спеціальні кишеньки, дверцята, віконця з рухливими деталями, які дитина може діставати, перекладати, складати на свій розсуд. У кожній кишеньці – гра або певний дидактичний матеріалів з теми.

Лепбук – це завершальний етап науково-дослідницької роботи, яку діти виконали разом з вчителем в ході вивчення даної теми, підсумок проектної діяльності.

Фактично лепбук - це тематичний посібник, яскраво оформлений, має свою чітку структуру, обов'язково відповідає віковим особливостям дітей.

Якщо дітей лепбук –це цікава книжка із сюрпризними інтерактивними кишеньками, то для вчителя це дидактичне й методичне поле для діяльності ,зокрема:

- Навчальний ,дидактичний та ігровий посібник;
- нова форма організації пізнавальної активності дітей та їх самостійності;
- новий спосіб організації навчальної діяльності;
- змістовний елемент розвивального середовища класу;
- сприяє організації самостійної та групової діяльності;
- за допомогою нього вчитель розвивається увага, уява, пам'ять, мислення;
- вид презентації результатів проекту або тематичного тижня.

Формат лепбука пропонує багато різних «сюрпризів». З певних кишеньок діти дістають папірці із завданнями, або навпаки вкладають їх. У таких інтерактивних книжках діти постійно працюють пальчиками, отже, розвивають дрібну моторику і тактильного сприйняття.

Під час роботи з лепбуком у дітей розвиваються універсальні компетентності, зокрема вони навчаються:

- планувати свою майбутню діяльність;
- знаходити спільну мову з однолітками;
- розподіл завдань всередині групи
- пошук, узагальнення та сортування конкретної інформації;;
- самостійно давати відповідь на свої запитання;
- самостійно приймати рішення спираючись на свої знання й уміння;
- коротко та чітко висловлювати свої думки та побажання, вміти вислуховувати думку інших;
- аналізувати та робити висновки.

Лепбук сприяє формування пізнавальних інтересів, пізнавальної активності ,творчого мислення, за допомогою нього у дітей розвивається уява, допитливість, моторика, увага, збагачується словниковий запас, розширюється кругозір.

Отже, лепбук – це кінцевий результат спільної роботи вчителя та дітей. З його допомогою діти швидко й ефективно засвоюють нові знання, навчаються класифікувати, узагальнювати та закріплюють вивчений матеріал у пізнавально - ігровій формі.[3]

Лепбуки поділяються на декілька видів:

1. В залежності від мети:

- Навчальні;
- Ігрові;
- Привітальні ,урочисті;
- Автобіографічні.

2. В залежності від форми:

- Стандартна книжка яка має два розвороти;
- Папка яка має 3-5 розвороти;
- Книжка-гармошка;
- Фігурна

Робота над створенням лепбуку проходить у кілька етапів: вибір теми; обговорення плану; створення макета; створення шаблону лепбуку.

Отже, план створення лепбука має такі етапи:

1. Вибрати і обговорити тему.

2. Скласти план і намалювати макет, підібрати всі необхідні матеріали. Відобразити макет за допомогою малюнку, його можна намалювати власноруч, або використати різноманітні комп'ютерні програми. Розмір готового лепбука в більшості випадків має вигляд папки А4 в складеному вигляді та А3 у відкритому вигляді. Тому що цей розмір ідеально підходить для того, щоб дитина могла самостійно працювати з ним: тримати його в руках, малювати, писати, виконувати завдання в ньому, а після занять поставити папку на полицю або покласти в шафку (портфель якщо буде заповнювати вдома) [4]

Найпростіші лепбуки виглядають як книжка з одним розворотом, більш складні можуть мати форму "трюмо": одна велика центральна частина та дві менших сторони з боків. Більш складні можуть складатися з декількох сторінок (склеєні між собою за допомогою скотчу на початковому етапі) або вкладок, які відкривається донизу [8].

Також необхідно підготувати певні допоміжні матеріали, а саме: фломастери, маркери, олівці, різнокольорові ручки ,кольоровий папір, картон, стікери, шматочки тканини, ножиці, клей, картки, картинки тощо.

3. Продумати та створити різноманітні кишеньки і наповнити їх. На готову основу кріпляться в різний спосіб (за допомогою клею, скотчу , степлера, стрічечок) дверцята, віконечка, кишеньки, квіточки, книжечки, рухливі кружечки тощо [6].

Вони наповнюються навчальним матеріалом, який можна діставати, перекладати, складати на свій розсуд.

4. Заключним етапом створення лепбука, є його презентація. Захистити свою роботу можна різноманітними способами наприклад створити цікаву доповідь, з використанням матеріалів розміщених в кишеньках лепбука: факти, цікава інформація, загадки, ребуси, проблемні питання тощо.

Лепбук -це засіб для формування пізнавальних інтересів на уроці « Я досліджую світ», бо за допомогою нього досягаються такі цілі:

• Формування пізнавальної активності, підтримуючи інтерес та сприяючи на усвідомлення потреби діяти відповідно до ідей певної теми;

• Розвиток спостережливості, уміння порівнювати, аналізувати, класифікувати та робити висновки;

• Поповнення та систематизація знань дітей шляхом залучення їх до пізнавальних ігор та розвиваючої діяльності;

• Спонукати дітей до виконання творчих завдань і вирішення проблемних ситуацій;

• Розвиток критичного мислення, просторової уяви, творчих здібностей, пам'яті, уяви та фантазії.

Отже, можна зробити висновок, що використання лепбуків у навчально-виховному процесі підвищує рівень комунікативних здібностей дітей, формує уявлення про навколишній світ та їх відношення до проблемних ситуацій, сприяє формуванню навичок активної та творчої колективної взаємодії, розвиває пізнавальні та творчі здібності дітей, підвищує рівень їх соціальної адаптації.[1]

Створення лепбука вирішує багато сучасних завдань, забезпечуючи дітей певними знаннями з теми, а також вчить широко дивитися на проблему, систематизувати завдання та виконувати їх, враховувати програму управління та обговорювати інформацію, створює повну картину світ, за допомогою нього діти навчаються взаємодіяти між собою.

Література

1. Гатовська Д. А. «Лепбук, як засіб навчання в в умовах освітньої системі». - Меркурий, 2015. — С. 162-164. 8.
2. Е.Блохіна, Т.Лиханова «Лепбук – «книга на колінах». Журнал «Обруч» № 4 2015 р.
3. Нова українська школа: порадник для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. —К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. — 206 с.
2. Катерина Крутій. Лепбук як дослідницький проект дошкільника. Режим доступу: https://ukrdeti.com/tag/lepbuk/
3. Лепбук як новітній спосіб систематизації навчальної інформації. Режим доступу http://shtf.tilda.ws/lapbook1
4. Шабат Галина Миколаївна. Цікаві шаблони для дитячих лепбуків. Режим доступу https://naurok.com.ua/cikavi-shabloni-dlya-dityachih-lepbukiv-19470.html
5. Що таке лепбук? Режим доступу https://elementalscience.com/blogs/news/what-are-lapbooks
6. Як зробити лепбук .Майстер-клас. Режим доступу:http://portalmam.com/razvivayka/yak-zrobiti-lepbuk-mayster-klas-kak-sdelat-lepbuk-masterklas

М. Ткачук,
здобувач ОС «магістр»
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
M. Tkachuk,
master's student,
Vinnytsia Mykhailo Kotsubynsky
State Pedagogical University

ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ЗОРОВОЇ НАОЧНОСТІ

FORMATION OF ARTISTIC COMPETENCE OF YOUNG SCHOOL STUDENTS THROUGH THE MEANS OF VISUAL AIDS

Анотація. *У статті обґрунтовано вплив засобів зорової наочності на формування мистецької компетентності учнів початкової школи. Визначено основні типи класифікацій та виокремлено дидактичні вимоги щодо використання засобів наочності на уроках.Проаналізовано ефективність проведення уроків у початковій школі із залученням демонстраційних матеріалів.*

Abstarct.*The article substantiates the impact of visual aids on the formation of artistic competence of primary school students. The main types of classifications are defined and didactic requirements for the use of visual aids in lessons are highlighted. The effectiveness of conducting lessons in primary school with the involvement of demonstration materials was analyzed.*

Ключові слова: *засоби наочності, мистецька компетентність, галузь, молодші школярі, художні твори.*

Key words*: visual aids, artistic competence, industry, younger students, artistic works.*

В останні роки значних реформувань зазнала система початкової освіти, і одним із її важливих елементів є переорієнтування сучасного навчання на розвиток умінь, які відповідають віковим особливостям учнів, їхнім інтересам та потребам. Саме тому, під час організації освітнього процесу постає завдання щодо підготовки майбутніх вчителів початкових класів до реалізації у професійній діяльності нового змісту освіти, заснованого на формуванні ключових компетентностей, визначених Законом України «Про освіту», Державним стандартом початкової освіти та Концепцією Нової української школи. Таким чином, перехід від знаннєвої парадигми до компетентнісної зумовлює пошук інноваційних засобів навчання, які включатимуть всебічний розвиток особистості молодшого школяра, здатного нестандартно мислити, вирішувати проблемні ситуації, пропонувати напрямки та дії, які нестимуть цінність для суспільства та держави в цілому. Саме тому, основним

провідником вчителя початкової школи у реалізації даного завдання мають стати матеріали, які спиратимуться на чуттєвий досвід молодших школярів, їх пам'ять, мислення, увагу. Таким провідником слугують засоби зорової, оскільки з їх допомогою вчитель демонструє явища об'єктивної дійсності та це дає змогу сформувати точні уявлення про навколишній світ.

Також з'явилася гостра необхідність у пошуку більш ефективних шляхів підвищення якості навчання, виникла потреба в удосконаленні роботи вчителя, використання ним сучасних технологій навчання, подання навчального матеріалу за допомогою зорової наочності, важливість якої полягає у створенні умов для чуттєвого сприйняття учнями навколишнього середовища. На етапі модернізації навчальних предметів та курсів з упровадженням компетентнісного підходу, зазнала змін і мистецька галузь навчання, адже з'явилася потреба щодо розвитку художньо-естетичної освіти молодших школярів. Реалізувати дану мету покликаний інтегрований курс «Мистецтво», основною метою якого є формування в учнів світоглядних орієнтацій і компетентностей у сфері художньої культури, сприяння творчій самореалізації та духовного самовдосконалення у процесі виявлення цінностей мистецтва.

Проаналізувавши методичну літературу, ми можемо стверджувати, що формування ключових компетентностей молодших школярів відбувається на підґрунті використання засобів зорової наочності у навчальному процесі, так як саме вони здатні підвищувати ефективність засвоєння матеріалу через залучення всіх аналізаторів. Також сформовано точне твердження щодо позитивної залежності сприйняття об'єктів навколишньої дійсності від того, скількома органами чуття молодший школяр сприймає подану інформацію. Таким чином, дані досліджень Л. Виготського, М. Романа, О. Степанника та ін. дають змогу проаналізувати, що важливість подання навчального матеріалу полягає у тому, який спосіб засвоєння ми добираємо. Так, подаючи інформацію у готовому вигляді, учень стає пасивним учасником та потребує прикладання значних зусиль для заучування, проте самостійне дослідження та формування певних висновків закладається у пам'яті надовго та формує ефективну систему для подальшого закріплення та накопичення знань. Продуктивний вид роботи на уроках мистецтва має значний вплив на розвиток творчої уяви, креативності, моделювання нових композиційних творів, підвищує активність учнів, у той час як робота за аналогією викликає переважно незадоволення, зникає зацікавленість та, в цілому, сприяє швидкій втомі.

Аналізуючи наочність, як один із основних засобів навчання, варто наголосити на працях Я. Коменського, який вперше вказав на необхідності використання її на уроках та приділив значну увагу саме впливу сприйняття інформації через залучення всіх аналізаторів. Адже, чим більша кількість аналізаторів бере участь під час вивчення певного матеріалу, засвоєння нових понять, тим ефективніше вони закладаються у пам'яті. І якщо певний об'єкт ми можемо представити учням для відчуття дотиком, смаком, слухом, чи зором, то цьому необхідно сприяти в будь-якому випадку.

Про надзвичайний вплив засобів наочності на всіх етапах навчання наголошував К. Ушинський, адже у своїх працях він обґрунтував доцільність наочності щодо формування доступності навчального матеріалу для засвоєння молодшими школярами. Дані засоби покликані збагачувати освітній процес новими барвами, звуками, формами, що в результаті урізноманітнює звичну подачу інформації, та в результаті формує необхідні ключові компетентності. Також, у своїх працях К. Ушинський описав доцільність підбору певного виду наочності відповідно до віку навчання школярів. Таким чином, на першому етапі навчання педагог рекомендує застосовувати картини та ілюстрації, які супроводжуються детальним аналізом та демонстрацією. На наступних етапах навчання варто залучати в освітній процес натуральні предмети для безпосереднього споглядання, адже тільки так можливо сформувати точні уявлення про об’єкти та перенести їх детальні характеристики під час створення своєї композиції.

О. Степанов, С. Гончаренко, В. Бусел та інші у своїх дослідженнях визначальну роль надавали засобам наочності у процесі формування об’єктивних знань про предмет, що вивчається. Адже, таким чином можна запобігти формальному засвоєнню про невідомі факти та поняття. Основою їх праць виступало формування у молодших школярів цілісної картини вивчення певного навчального предмета та встановлення зв’язків між конкретними та абстрактними поняттями.

Проаналізовані дані праць вчених підтверджують підвищення ефективності засвоєння знань через використання засобів зорової наочності на всіх етапах навчання. Адже при формуванні основних понять про навколишній світ, невід'ємною частиною виступає саме споглядання предметів через візуалізацію та спостереження за ними у дійсності. Ключовим визначається вплив наочності на зорові рецептори, за допомогою яких запам'ятовується найбільша частина навчального матеріалу.

Варто зазначити, що найкращим засобом встановлення зв'язку між вивченою інформацією та життям, між теорією і практикою, а також сприяння роботи головних півкуль мозку, виступає саме зорова наочність, яка покликана допомогти сприймати демонструючий об'єкт зі всіх сторін, мотивуючи учнів для подальшого дослідження та детального вивчення. Проте, ефективним буде залучення засобів зорової наочності лише у процесі дотримання всіх сформованих дидактичних вимог, а саме:

- не завантажувати освітній процес наочністю;
- добирати засоби, орієнтуючись на мету заняття;
- враховувати вікові особливості молодших школярів;
- опиратися на досвід учнів;
- демонструвати на засобах лише головні елементи, та не перевантажувати другорядними;
- враховувати добір кольорової гами, відповідно до очікуваних результатів [6, с.560].

Реалізовуючи мистецьку галузь у початковій школі, засоби наочності виступають основною ланкою у процесі засвоєння і розуміння навчального матеріалу. Відповідно поставленої мети, С. Гапонова у своїх працях визначає два основних вида.

До першого вона віднесла натуральні засоби, серед яких основними виступають предмети облаштування класної кімнати, тобто середовище, яке оточує дитину, а також об'єкти для спостереження (зокрема і ті, що розташовані поблизу школи на подвір'ї). Щодо іншої групи, С. Гапонова вважає за доцільне виокремити зображальні засоби наочності, зокрема схематичні таблиці, діаграми, які демонструються вчителем на дошці, поетапні малюнки, що формують систематичне засвоєння певних елементів у художніх композиціях, ілюстрації, які є основою для створення інсценізації художніх творів, а також картки, які виступають додатковим роздавальним матеріалом на уроках мистецтва [2, с.8-10].

Також з метою активізації творчості молодших школярів на заняттях з інтегрованого курсу «Мистецтво» використовуються «живі картинки», тобто діти, які відтворюють певну ситуацію відповідно до поставленого завдання, демонструють музичні елементи та художні композиції. Частіше така робота проводиться у формі театралізованої гри. На запитання педагога відповідають лише діти, що є глядачами. Таким чином, у даній роботі основними виступають ситуативні зображення.

Засобами ілюстрування педагогічного показу виступають різноманітні картини, плакати, схеми, таблиці, умовні моделі, муляжі, карти, малюнки на дошці. Основна їхня властивість – статичність. Вони «оживають» лише у розповіді педагога.

Демонстраційний матеріал характеризується рухливістю засобу показу. Це можуть бути: навчальний кінофільм чи його фрагменти, навчальна телепередача, технічний пристрій, комп'ютерний показ тощо. Демонструючи матеріали, використовується менша частина супроводу, проте вагомий коефіцієнт відводиться на самостійне значення натурального предмета, в чому і полягає ефективність їх застосування. Саме тому, на уроках мистецтва їм приділяється значна увага, адже вчитель демонструє репродукції картин, ескізів, етюдів видатних художників, а також предметні вироби мистецтва, які ознайомлюють молодших школярів з художньою творчістю майстрів. Зокрема, такі репродукції: «Мона Ліза», «Таємна вечеря» Леонардо да Вінчі, «Дев'ятий вал», «Золота осінь» Ісаака Левітана, «Богданівські яблука», «Півонії» Катерини Білокур, «Лев», «Жоржини у синій вазі» Марії Приймаченко та ін. Можемо стверджувати, що на уроках мистецтва демонстраційні матеріали є невід'ємним елементом, адже мають вагоме навчальне та виховне значення. Показ репродукцій сприяє значному пожвавленню творчості дітей, а також забезпечує позитивні емоції. Під час розгляду картин молодші школярі вчаться аналізувати їх, помічати дрібні деталі, визначати відтінки кольорів, присутні настрої та інше.

Також варто зазначити, що реалізація поставленої мети щодо формування мистецької компетентності молодших школярів, відбувається за допомогою наочних предметних матеріалів, посібників або натуральних наочних засобів, до яких можемо віднести муляжі, мистецькі твори, гіпсові моделі, зразки виробів та інше. Засобами виступають і навчально-методичні матеріали або наочні засоби образотворчого змісту, які представлені репродукціями картин, зразками практичних робіт, схем, роздаткових образотворчих матеріалів, навчальних таблиць та малюнків. Щодо

зорово-слухових або аудіовізуальних засобів унаочнення, що сприяють реалізації мистецької галузі, ми відносимо відеофільми та відеофрагменти, телепередачі, наочність через залучення комп'ютерних технологій.

На уроках мистецтва у початковій школі невід'ємним компонентом виступає саме показ дитячих малюнків. Демонструюючи їх, учні розвивають мовлення, формують художні поняття, пояснюють вибір палітри кольорів, представляють свої творчі здобутки та вчаться оцінювати результати інших на підґрунті аналізу своєї роботи. Також під час презентації вагомим елементом виступає діалог між школярами, адже вони вчаться визначати основні та другорядні чинники, співпрацюють, налагоджують контакт один з одним, об'єднуючись за спільними інтересами. Під час представлення ми наголошуємо на формуванні естетичного сприйняття іншими учасниками художніх композицій та споглядаємо різні точки зору на один і той самий предмет. Також у підсумку обов'язковим елементом є виставка творчих робіт, під час якої учні обмінюються думками, знаходять спільні та відмінні риси, споглядають твори інших та підводять висновки щодо зробленої ними роботи.

Тож варто наголосити, що застосування різних засобів зорової наочності на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво» є невід'ємною складовою, адже забезпечують ефективне формування у молодших школярів мистецьких знань, сприяють розвитку образного мислення, спостереження основних ознак предмета чи явища, що демонструється. У процесі формування мистецької компетентності через залучення засобів зорової наочності учні вчаться визначати характерні ознаки та особливості елементів природи, чітко окреслюють характерні властивості кольорів та форм. А під час сприйняття художніх творів через візуалізацію вони мають змогу оволодіти вмінням аналізу естетичних ознак предметів, особливістю відтінків кольорів, форм та ліній образів, розвивати специфіку кольоросприймання, проявляти творчі здібності, емоційне відношення до сприймаючих об'єктів, визначати особливості передачі ритму, рівноваги та пропорцій у готовій композиції.

Література

1. Аверянова. Н.Образотворче мистецтво: стан і проблеми вивчення. Рідна школа. №1. С.53–55.
2. Балаєва Н.І. Активізація пізнавальної діяльності на уроках у початкових класах. Педагогіка і психологія. 2014. №278. С.8-10.
3. Державний стандарт початкової освіти : Постанова від 21 лютого 2018 р. № 87. URL: https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti
4. Державний стандарт початкової освіти. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти: 1-2 класи. К. : ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР+», 2018. С.92-121.
5. Фіцула М. М. Педагогіка: Навч. посібник. К., 2002. С.520-528.
7. Ягупов В. В. Педагогіка: Навчальний посібник. К.: Либідь, 2002. С.540-560.

Н.Тодосієнко,
кандидат педагогічних наук., старший викладач
кафедри мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
N. Todosiienko,
Senior Lecturer
Department of Art Disciplines
preschool and primary education,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В КОНТЕКСТІ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

AESTHETIC EDUCATION OF YOUNGER SCHOOL-AGE CHILDREN IN THE CONTEXT OF A HEALTHY LIFESTYLE

Анотація. *У статті розглядаються теоретичні аспекти реформування сучасної освіти та естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку в контексті здорового способу життя. Розглянуто закономірності психічного, фізичного і духовного розвитку дитини, що відображено в основних напрямах НУШ. Визначається роль творчої особистості педагога в початковій школі, вагомість в процесі естетичного виховання молодших школярів фізичної та мистецької діяльності.*

Abstract. *The article examines the theoretical aspects of reforming modern education and aesthetic education of children of primary school age in the context of a healthy lifestyle. The regularities of the child's mental, physical and spiritual development, which are reflected in the main directions of the National Academy of Sciences, are considered. The role of the creative personality of the teacher in elementary school, the importance of physical and artistic activities in the process of aesthetic education of younger schoolchildren is determined.*

Ключові слова:*естетичне виховання, здоровий спосіб життя, молодший шкільний вік, початкова освіта, художньо-естетична діяльність.*

Key words: *aesthetic education, healthy lifestyle, primary school age, primary education, artistic and aesthetic activity.*

Актуальною проблемою реформування сучасної освіти є виховання високодуховної та фізично здорової особистості дитини, що вимагає нових сучасних та нетрадиційних підходів до естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку. Вагомою в реалізації даного напряму постає роль творчої особистості педагога в

початковій школі. Виходячи з цього в контексті сучасних концепцій навчання і виховання виникає необхідність дослідження здорового способу життя та закономірносей психічного, фізичного і духовного розвитку дитини, що відображено в основних напрямах НУШ. В більшості випадків, досліджуючи здоровий спосіб життя, науковці приділяють увагу насамперед фізичному здоров'ю людини. Фізична сфера здоров'я повязана з психічною, соціальною і духовною сферами, які тісно межують одна з одною.

Отже, у формуванні духовного здоров'я особливого значення набуває естетичне виховання. Психологія здоров'я, політика соціальної справедливості, які забезпечують інтелектуальне і духовне становлення особистості школяра, сприяють розумному використанню свого життєвого потенціалу, а також дотримання науково обґрунтованих рекомендацій Всесвітньої організації охорони здоров'я та інших медичних організацій, що стосуються усіх сфер здоров'я – фізичної, психічної, соціальної і духовної.

Мета статті полягає у дослідженні процесу естетичного виховання молодших школярів в контексті формування здорового способу життя.

Розвиток психологічних аспектів естетичних почуттів та мислення молодших школярів, умов їх художньо-творчої самореалізації, розуміння прекрасного у всіх сферах життя людини розглядаються у дослідженнях загальної та вікової психології (І. Бех, О. Запорожець, В. Зінченко та ін.); формування у дітей та молоді духовності, естетичних ідеалів, ціннісних орієнтацій отримало авторську інтерпретацію в працях Л. Коваль, Н. Мозгальової, О. Олексюк, Г. Падалки, О. Рудницької, Л. Хлєбнікової та у дослідженнях творчої активності – В. Бабій, В. Лабунець, О. Лобової, художньо-творчих інтересів (Л. Єнтіс), розвитку творчих здібностей (М. Алейнік, В. Рагозіна). Цій проблемі присвячено також низку зарубіжних досліджень (Р. Арнхейм, А. Маслоу, Г. Рід).

На нашу думку, естетичне виховання дітей молодшого шкільного віку в контексті формування здорового способу життя – це особливий спосіб життя, особиста відповідальність, особлива культура підтримки здоров'я, успішний розвиток не тільки фізичного, але й психічного, духовного, інтелектуального та соціального здоровя дітей молодшого шкільного віку. Важливою також постає роль естетичного виховання молодших школярів в процесі фізичної та мистецької діяльності дітей. У молодшому шкільному віці в учнів формується цілеспрямований процес естетичного і художнього відображення у свідомості предметів і явищ мистецтва, природи, дійсності, які впливають на органи почуттів і ставлення до прекрасного, особливе ставлення до життя в матеріальному та духовному світі, в усіх сферах життя людини – фізичній, психічній, соціальній і духовній. Для естетично вихованої особистості характерна сформованість нових ціннісних орієнтацій, притаманні високий рівень духовності, загальної, фізичної та естетичної культури.

Саме тому ми вважаємо, що концепція ЗСЖ – здорового способу життя, повинна базуватись на загальному принципі системності і включати в себе два аспекти –

політику соціальної справедливості по відношенню до здоров'я і особисту відповідальність та ціннісне ставлення до себе і свого здоров'я.

Традиційний підхід медичних спеціалістів переслідує, в першу чергу, мету формування і розробку гігієнічного змісту способу життя, не приділяючи належної уваги розвитку психічної, соціальної і духовної сфер, естетичному сприйманню і розумінню довкілля. Занурення в історичний аспект наукових публікацій показав наступне, зокрема, що дослідженням проблеми здорового способу життя (ЗСЖ) займалась ціла низка науковців як в Україні країні, так і за кордоном. Так, поняття валеології вперше увів І. Брехман (valeo – від лат. слова «бути здоровим») як науки про здоров'я. Предметом вивчення якої був ЗСЖ людини, а об'єктом – здорова людина як «соціально реалізований індивід, який здатний повноцінно виконувати суспільні, професійні, сімейні функції» [9, с. 28]. Змістовне наповнення в цьому аспекті ЗСЖ, згідно формулюванню Ю. Лисиціна, включало чотири основні категорії: економічну – рівень життя; соціологічну – якість життя; соціально-психологічну – стиль життя; соціально-економічну – уклад життя.

У наукових дослідженнях О. Іванюшкіна, наголошується, що здоров'я – це певна міра свободи людини, міра панування людини над обставинами її життя. Уявлення про ЗСЖ пов'язані з дослідженнями В. Петленко, психології здоров'я – з Г. Ложкіним, Е. Потапчуком, С. Світличною. В їх роботах починає формуватись та розвиватись ідея про відповідальність кожної людини за стан свого фізичного та духовного здоров'я перед суспільством. Стимулом до цього є переваги в умовах сучасної ринкової економіки здорової у фізичному і психологічному відношенні людини. З іншого боку повинна виконуватись політика соціальної справедливості по відношенню до різних сфер здоров'я людини.

Більшість дослідників ЗСЖ наполягає на тому, що проблемне поле, яке визначається як здоровий спосіб життя потребує нового погляду на цей феномен, що може стати можливим за «наявності нетривіальних концепцій і формування нових парадигм, естетизацію цього процесу» [9, с. 29]. Це пов'язано з тим, що між науковими експериментальними даними, теоретичними напрацюваннями і реальною практикою слідування населення здоровому способу життя існує все зростаючий розрив. В результаті ми констатуємо наявність значного відставання показників здоров'я населення в Україні порівняно з іншими, економічно розвиненими країнами, особливо в складних умовах сучасного сьогодення.

Виходячи з вищенаведеного, актуальними є питання пошуку причин сповільнення механізму переведення теоретичних рекомендацій щодо ЗСЖ в реальну, повсякденну життєдіяльність. Необхідно проаналізувати існуючі наукові підходи і виокремити суттєві аспекти, що містять глибинні знання по відношенню до даної проблеми здорового способу життя – означає «розумне використання свого життєвого потенціалу, а також дотримання науково обґрунтованих рекомендацій Всесвітньої організації охорони здоров'я та інших медичних організацій. Його необхідність виходить із того, що багато причин погіршення стану здоров'я можна уникнути» [2, с. 128]. Складові ЗСЖ містять різноманітні елементи, що стосуються усіх сфер здоров'я

– фізичної, психічної, соціальної і духовної. На даному етапі найважливіші – це харчування, побут, якість житла, умови для пасивного і активного відпочинку, рівень психічної і фізичної безпеки на території життєдіяльності; умови праці – безпека не лише у фізичному, а й психічному аспекті, наявність заохочень і умов професійного розвитку; рухова активність – фізична культура і спорт, використання засобів різноманітних систем оздоровлення, відновлення сил після фізичних і психічних навантажень, профілактики фізичного і психічного, а також соціального і духовного здоров'я.

У світовій науці розроблено цілісний погляд на здоров'я як явище, що поєднує його сфери або складові – фізичну, психічну, інтелектуальну, розумову, соціальну (суспільну) і духовну. Всі ці складові невід'ємні, тісно взаємопов'язані у сукупності визначають стан здоров'я людини. Наука розрізняє тлумачення фізичного, психічного, соціального і духовного здоров'я задля зручності вивчення, полегшення методології дослідження здоров'я як явища. Цей принцип диференціації був закладений з урахуванням змісту кожної сфери [12].

Отже, до визначення фізичного здоров'я залучають чинники: індивідуальні особливості анатомічної будови тіла, перебіг фізіологічних функцій організму в різних умовах спокою, руху, довкілля, генетичної спадковості, рівня фізичного розвитку органів і систем організму.

Стан психічного здоров'я визначають індивідуальні особливості психічних процесів і властивостей людини, наприклад збудженість, емоційність або чутливість. Так, психічне життя особистості складається з інтересів і потреб, бажань і заохочень, установок, мети, уявлень, почуттів. Психічне та інтелектуальне здоров'я дитини пов'язано з особливостями мислення, характеру, здібностей. Ці складові обумовлюють диференціацію, особливості та індивідуальні реакції на життєві події.

Найвагоміше значення для розвитку суспільства має духовне здоров'я, духовна аура нації. Вона великою мірою залежить від розвитку духовного світу особистості, зокрема складових духовної культури людства – стану розвтику освіти, науки, мистецтва, естетики, релігії, моралі, етики. Свідомість людини обумовлює стан духовного здоров'я особистості. Її життєве самовизначення, ставлення до світу, оточення, дійсності, сенсу життя, оцінка своїх здібностей, таланту і можливостей щодо власних ідеалів й світогляду – все це формує духовну ауру особистості.

Стан соціального здоров'я пов'язаний з економічними чинниками, взаєминами дитини – сім'єю, школою, освітніми закладами з якими утворюються соціальні зв'язки, праця, відпочинок, побут, соціальний захист, охорона здоров'я, безпека існування. Впливають, нажаль міжетнічні та міжнаціональні стосунки. Ці чинники і складові створюють відчуття соціальної захищеності, або незахищеності, що суттєво позначається на здоров'ї дітей. У загальному вигляді соціальне здоров'я визначається характером і рівнем розвитку головних сфер суспільного життя в певному середовищі – економічної, політичної, соціальної, духовної. Зрозуміло, що у реальному світі, справжньому житті всі чотири складові: соціальна, духовна, фізичні та психічна –

діють одночасно і їх поєднаний вплив визначає стан здоров'я молодшого школяра як цілісного складного феномена.

Важливими чинниками **дослідження процесу** естетичного виховання молодших школярів в контексті формування здорового способу життя є: формування в школярів мотивації до здорового способу життя; реалізація системного підходу; урахуваня принципу природовідповідності; естетизація процесу виховання школярів в контексті формування здорового способу життя; залучення школярів до естетичної діяльності на основі співтворчості вчителя й учнів в контексті формування здорового способу життя; пошук «естетичного зерна» у всіх сферах здорового способу життя.

Вибудовуючи концепцію ЗСЖ дітей молодшого шкільного віку відмітимо, що вона повинна базуватись на двох положеннях. З одного боку політика соціальної справедливості по відношенню до здоров'я дитини, яка повинна проводитись поетапно та невпинно і бути спрямованою на створення організаційних структур підтримки ЗСЖ школярів, прийняття відповідних законодавчих документів, проведення просвітницької роботи з населенням та баьтками, в закладах освіти, проведення наукових досліджень в області збереження здоров'я та ЗСЖ. З іншого боку – ціннісне ставлення дитини до себе і свого здоров'я; наслідування принципу системності в розробці індивідуальних оздоровчих програм та їх реалізації на різних ієрархічних рівнях – тілесному, емоційно-когнітивному і регулятивно-вольовому; формування мотивації і потреби слідування ЗСЖ, культури підтримки власного здоров'я. [5, с. 16].

Отже, безпосередню участь «…у **процесі** естетичного виховання молодших школярів в контексті формування здорового способу життя приймає педагог закладу середньої освіти. Від його компетентності, гуманізму, творчого підходу та креативності залежить подальше формування духовного, інтелектуального та фізичного здоров'я дітей, готовності майбутніх школярів до навчання у початковій школі» [1, с. 4].

Таким чином, актуальність проблеми дослідження усіх сфер здорового способу життя, ґрунтовний аналіз сучасних наукових праць доводить, що значну роль в розробці і практичному вирішенні проблеми ЗСЖ можуть відграти методи, понятійно-категоріальний апарат та концептуальність, які притаманні соціальній психології, соціології та психології фізичного та духовного здоров'я. Без їхнього використання неможливо проникнути у внутрішній світ людини, де відбуваються складні процеси формування мотивів, установок, ціннісних орієнтацій. Однак практика впровадження рекомендацій на сучасному етапі по ЗСЖ спонукає до пошуку ефективних інноваційних методів для позитивних змін. Поняття, здоров'я – позначає «сукупність фізичних, духовних, соціальних якостей людини, що є основною її довголіття та необхідною умовою здійснення творчих планів, високої працездатності, створення сім'ї, народження й виховання дітей» [3, с. 28]. Концептуальна недостатня наукова розробленість та відсутність достовірної вірогідної інформації з проблеми ЗСЖ – це одна із вагомих причин, що постає серйозною перешкодою на шляху до високого рівня розвитку як фізичного, так і духовного здоров'я людини. Цією ланкою для

вирішення досліджуваної проблеми постає естетичне виховання, яке передбачає застосування уважного систематичного педагогічного підходу до школярів, свідомість і душа яких відкрита до осягнення краси, доброти, милосердя, а процес естетичного виховання молодших школярів в контексті формування здорового способу життя є підготовчим етапом між індиферентним ставленням до дійсності, розумінням естетичної цінності світу, природи, мистецтва та духовним здоров'ям нації.

Література

1. Бех І. Д. Особистість у діапазоні розвивально-творчого потенціалу. Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2012. № 29. С. 3-5.
2. Гоц Т. Формування основ здорового способу життя в учнів молодших класів. *Інноваційні процеси в розвитку дошкільної та початкової освіти : зб. наук. праць / за заг. ред. Н. А. Басюк.* Житомир. 2018. 346 с.
3. Гозак С. В. Здоров'я дітей в умовах сучасних викликів. Інститут громадського здоров'я НАМНУ. URL: http://www.health.gov.ua/www.nsf/all/u03-01-03-03?opendocument
4. Костишин Л. Н. Здоровий спосіб життя – запорука власного здоров'я. URL: https://www.bsmu.edu.ua/blog/6587-zdoroviy-sposib-zhittya-zaporuka-vlasnogo-zdorov-ya/
5. Коча І. А. Особливості формування здорового способу життя учнів початкової школи в сучасному освітньому просторі. *Педагогічний альманах.* 2018. № 39. С. 10 – 16. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedalm_2018_39_3
6. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / упор. В. В. Андрієвська, Г. О. Балл, О. Т. Губко, О .В. Проскура. Київ.,1989. 608 с.
2. Національна державна комплексна програма естетичного виховання : проект АПН України / Інститут українознавства Київського ун-ту ім. Тараса Шевченка та інші ; уклад. І. А. Зязюн, О. М. Семашко. Київ, 1994. 62 с.
3. Нова українська школа: порадник для вчителя (форми інтегрованого навчання) / за заг. ред. Н. М. Бібик. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.
4. Пристинський В. М., Пристинська Т. М., Фролова О. О., Ярхо І. С. Підготовка педагога до реалізації професійних функцій щодо забезпечення здорового способу життя. URL: http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/2/76.pdf
5. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти / Посібник для вчителів і методистів початкового навчання. 2-ге вид., Київ: Богданова А. М., 2009. 226 с.
6. Сисоєнко Н. Н. Медико-гігієнічні проблеми збереження здоров'я дітей. Шестирічки в школі. Київ, 2004. С. 35-36.
7. Старовойт Л. В. Педагогічні умови творчого розвитку молодших школярів у процесі трудового навчання. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія : Педагогіка.* 2010. Вип. 1. С. 123-128.
8. Формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя. URL: http://www.educationua.net/silovs-124-1.html
9. Рудницька О. П. Вчись шанувати прекрасне. Київ : Муз. Україна, 1983. 111 с.
10. Тодосієнко Н. Л., Мальов С. В. Формування естетичного сприймання дітей засобами творчої діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти. *Науковий журнал «Молодий вчений»* №5.2 (57.2), 2018. С. 107–111. URL: http:|/molodyvcheny.in.ua
11. Brovchak L. S., Likhitska, L. M., Starovoit, L. V., Todosiyenko N. L. Pedagogical potential of the arts complex in the process of formation of aesthetic perception of junior pupils. *Rezeknes Tehnologiji Akademija.* Rezekne, Latvjas Republika, 2020. С. 98–108.

А. Топчій,
здобувач ОС «магістр»
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)
A. TopchiyT.,
master's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University (Ukraine)

ТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ ГРИ У РОЗВИТКУ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

THE CREATIVE POTENTIAL OF THE GAME IN THE DEVELOPMENT OF CHILDREN OF MIDDLE SCHOOL AGE

Анотація. *У статті розглядаються теоретичні аспекти реалізації перспективності творчого розвитку дітей середнього дошкільного віку та використання гри в закладах дошкільної освіти. Визначено роль творчої особистості вихователя у підготовці дітей дошкільного віку до творчої діяльності.*

Abstract. *The article examines the theoretical aspects of realizing the perspective of the creative development of children of middle preschool age and the use of games in preschool education institutions. The role of the teacher's creative personality in the preparation of preschool children for creative activities is defined.*

Ключові слова: *дошкільна освіта, гра, ігрова діяльність, середній дошкільний вік, творчий потенціал.*

Key words: *preschool education, game, game activity, middle preschool age, creative potential.*

Використання ігрової діяльності дітей є актуальною проблемою дошкільної освіти, а це вимагає дотримання деяких методологічних підходів та принципів навчання і виховання, завдяки яким буде ефективно здійснюватися розвиток творчих здібностей дітей. В сучасному освітньому процесі закладів дошкільної освіти відбувається активне реформування, зміни які слід враховувати вихователю в роботі з дітьми. Отже, провідною діяльністю дітей середнього дошкільного віку є гра та ігрова діяльність. «Гра є дуже доступним і цікавим для дітей видом діяльності. Щоб краще пізнати світ, треба навчити дітей грати і відображати у грі реальний світ. Зазвичай домінує на етапі середнього дошкільного віку сюжетно-рольова гра. У ній засвоюються знання і враження від навколишнього світу, проявляються особливості мислення та уяви дитини, його емоційність, активність, розвивається потреба в спілкуванні» [7, с. 153]. «Діти дошкільного віку мають цілком пізнати радість гри, інтерес до пізнавально-дослідницької, трудової та естетичної діяльності, задоволення від співтворчості та спілкування» [5, с. 127].

Дослідженням творчих здібностей займалися багато відомих педагогів та психологів, зокрема таких, як В. Гагаріна, Н. Бабіч, Т. Дуткевич, Л. Суботіна. Розвитком творчих здібностей дітей – М. Алейнік, В. Рагозіна, О. Хижна.

Філософи, історики, етнографи, психологи, педагоги систематично досліджують походження гри, її значне місце в житті дитини, творчі і розвивальні можливості ефективного використання ігор для вирішення виховних завдань дошкілля. Предметом наукових досліджень також постає гра та ігрове середовище, що досліджували у своїх працях О. Андрощук, М. Замелюк, К. Крутій, Н. Кудикіна та ін. Роль в цьому процесі гри, ігрових методів та прийомів здійснювали сучасні дослідники Г. Григоренко, А. Коваль, О. Орлова, О. Пеклун, Л. Ткаченко. Організацію музично-ігрової діяльності дітей дошкільного віку і взаємозв'язок різних видів художньої діяльності у грі досліджували К. Костіна та О. Комісарова, тому як раннє заглиблення в тонкощі одного виду художньої майстерності обмежує естетичний розвиток дитини, виховання інтересів до мистецтва передбачає широкий загально розвивальний характер.

Метою статті є висвітлення теоретичних аспектів реалізації перспективності творчого розвитку дітей середнього дошкільного віку та використання гри в закладах дошкільної освіти.

Творчий приклад вихователя є невід’ємною частиною стимулювання творчості дітей. «Не слід боятися проявляти себе у творчій діяльності, адже вихованець довіряє творчому і активному вихователю, й діти будуть наслідувати педагога, тому що вихованці є відображенням вихователя» [6, с. 111].

Вихователю слід розуміти, що кремі види мистецтв у своїй сукупності, також комплекс мистецтв зможе розвинути весь спектр та повноту дитячих потенційних можливостей і прагнень, допоможе зробити особистість дитини багатогранною, збагатити її духовний внутрішній світ. Можна порекомендувати, наприклад, «на комплексному занятті з дошкільнятами, де музика інтегрується з кількома видами творчої дитячої діяльності, переважно художніми, де розвиток дитячої творчості успішно спрямовується та інтегрується. В ході такого заняття доцільно узагальнити якесь одне з художніх понять (наприклад, ритм і ліплення) через практичну діяльність у різних видах мистецтва (музиці, танці, малюнку, витинанці, виробі декоративного мистецтва тощо)»[4, с. 58.]. Дуже продуктивним є застосування музичних ігор з піснями, рухами й танцями запропоновано у відомій праці В. Верховинця «Весняночка»: ігри з піснями для дітей дошкільного віку та молодших школярів [4, с. 58.].

Музика розвиває у дитини слухові уявлення, розкриває звукову палітру світу, різноманіття музичного спектру. Музика використовується як пісенного, танцювального та маршового характеру. Діти полюбляють співати пісеньки, виконувати поспівки, танцювати, грати в музичні ігри. В танці діти виражають свій настрій, можуть максимально розслабитися, вільно рухатися, розвиватися фізично, укріплювати і розвивати опорно-руховий апарат. Візуальне, або образотворче мистецтво є одним з найулюбленіших видів мистецької діяльності. Існує багато технік образотворення, ігрових прийомів, що слугують стимулом творчого розвитку дошкільників: «намалюємо

музичний настрій», «акватипія», «малювання по вологій поверхні», «малюємо долоньками» та інші.

У процесі формування творчого розвитку дитини, усього колективу дітей вагома роль відводиться основному виду дитячої діяльності в дошкільний період - грі. Гра створює можливості для дитини дошкільного віку поринути у казковий світ, в якому вони набувають навичок реальної поведінки в майбутньому житті, отримують досвід спілкування, творчої діяльності. Для дітей дошкільного віку ігри мають виняткове значення: гра для них – навчання, праця, гра – як серйозна форма виховання. Таким чином «сюжетно-рольова гра – образна гра за певним задумом дітей, який розкривається через відповідні події (сюжет, фабула) і розігрування ролей, вона є динамічним феноменом, її розвиток виявляється насамперед у виникненні нових сюжетів – втілених у певних подіях образних утворень задумів. Так в іграх дітей дошкільного віку вони надзвичайно різноманітні й відображають конкретні соціально-історичні, географічні, побутові умови їхнього життя» [3].

Деякі сюжети на цікаві для дітей теми використовуються як з молодшими, так і старшими дошкільниками, насамперед, це ігри на побутові теми. В розвитку дошкільників середнього віку проте спостерігається певна тенденція: спершу виникають або створюються ігри з побутовими сюжетами, потім – ігри на теми праці і нарешті – ігри суспільної тематики, гумористичні сюжети. Різноманітність сюжетів для використання в освітньому процесі залежить від масштабу і глибини пізнання дітьми навколишнього світу. Зміна ігрових сюжетів пов´язана з розширенням їх джерел: ігри від вражень, які вони черпають з безпосереднього спілкування з навколишнім світом; ігри, що виражають більше здобутих ними з різних джерел знань; безпосередній досвід: вони відображають не тільки події, в яких особисто брали участь, а й ті, які спостерігали.

Поглиблення змісту гри виявляється в розвитку здатності дітей до продукування і втілення задуму, саме в у процесі сюжетно-рольової гри у дошкільників розвивається здатність до створення і реалізації задуму, який, будучи на перших порах спонтанним, з часом постає як свідомо задумана тема, реалізуючи яку, діти не просто механічно копіюють дії дорослих, а відтворюють почуття, переживання, наснажують їх особистісним смислом.

Важливим кроком є побудова та правильна структура гри, визначення мети, виховних завдань, навчальної спрямованості, очікуваний позитивний результат. Таким чином, можна представити структуру сюжетно-рольової гри: ігрові дії, за допомогою яких діти реалізують обрані ролі; ігрове використання предметів, за якого реальні предмети замінюють ігровими; реальні стосунки між дітьми, які виявляються в різноманітних репліках, зауваженнях, за допомогою яких регулюється розвиток гри.

Дослідниками ігрової діяльності, такими як К. Костіна, О. Комісарова, Н. Кудикіна виділяються наступні класифікації ігор. Наприклад, Т. Васянович виділяє такі групи ігор: «перша група ігор – це самодіяльні вільні ігри: сюжетно-відображувальні, ігри-експериментування, режисерські, сюжетно-рольові та театралізовані; друга група – ігри, що організовані з метою навчання за ініціативою

дорослих: дидактичні, з іграшками, настільно-друковані, словесні; сюжетно-дидактичні, конструктивно-будівельні, рухливі та з метою організації дозвілля – карнавальні, інтелектуальні, драматизації, обрядові, ігри-естафети, хороводи» [2, с. 11].

Сучасні тенденції і пріоритети компетентнісного підходу в підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти розглядаються в працях В. Литньова, Н. Колесник, Т. Завязун. Основні напрями та методи застосування гри викладені у наукових працях сучасних вчених. Художньо-творчий розвиток молодших школярів у процесі трудового навчання, педагогічні умови творчого розвитку молодших школярів у процесі трудового навчання пропонує у своїх роботах Л. Старовойт [4, 5]. Формування естетичного сприймання дітей засобами творчої діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти [6], роль музично-ігрової діяльності в естетичному розвитку дітей дошкільного віку [7], організація самостійної ігрової діяльності дошкільників у контексті реалізації принципу наступності [8], психологічні аспекти творчої діяльності дітей дошкільного віку розглядаються в сучасній науковій літературі.

Особливою є роль педагога у формуванні творчого розвитку дитини. Вихователю належить роль спрямовувача в процесі застосування гри. Саме від особистості педагога, його професійної майстерності, знань, умінь та здатності творчо організувати керівництво ігровою діяльністю дітей залежить використання її з метою всебічного розвитку особистості дитини. Проаналізувавши низку джерел ми дійшли висновку, що процес керівництва вихователем ігровою діяльністю дитини середнього дошкільного віку включає три групи методів:1) перша група – пов'язана із певним збагаченням дітей знаннями, цікавими враженнями, уявленнями про навколишнє життя і світ: спостереження природи і дійсності, екскурсії, емоційно-виразне читання художньої літератури; бесіда; демонстрація картин, створення дітьми оповідань на певні теми, ляльковий театр; 2) друга група - це методи, що сприяють становленню і розвитку ігрової діяльності. Серед них важливе місце займає безпосередню участь вихователя в творчій грі, допомога вихователя, шляхом пропозицій, нагадувань, рад, підбору ігрового матеріалу, бесіди-розмови з приводу задуму гри, розвитку її змісту, підбиття підсумків; 3) третя група методів пов'язана з навчанням дітей конструювання та виготовлення іграшок. У групу входять методи і прийоми, такі як спільне виконання вихователем і дітьми будівель, іграшок, ліплення

Отже, позитивний вплив сюжетно-рольової гри на формування соціальної компетентності дошкільника полягає у тому, що завдяки ігровому наслідуванню і рольовому перевтіленню дитина середнього дошкільного віку знайомиться з нормами і моделями людської діяльності та взаємовідносин, які стають зразками для її власної поведінки. Сюжетно-рольова гра як провідна діяльність для дитини дошкільного віку має найкращі можливості для соціального розвитку дошкільника.

Література

1. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське довкілля» / О. І. Білан, Л. М, Возна, О. Л. Максименко та ін. Тернопіль: Мандрівець. 2013. 264 с.

2. Васянович Т. М. Наступність у роботі дошкільного закладу та школи. *Сучасні тенденції і пріоритети компетентнісного підходу в підготовці майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти : збірник науково-методичних праць / за заг. редакцією В. Є. Литньова, Н. Є. Колесник, Т. В. Завязун.* Житомир : Полісс, 2016. У 3-х ч. Ч. ІІ. С. 11–14.
3. Верховинець В. М. Весняночка: Ігри з піснями для дітей дошкільного віку та молодших школярів Київ : Музична Україна, 1989. 340 с.
4. Старовойт Л. В. Художньо-творчий розвиток молодших школярів у процесі трудового навчання. *Scientific Journal «ScienceRise» Pedagogical Education.* Kharkiv, 2016. № 3/5(20). P. 58–63.
5. Старовойт Л. В. Педагогічні умови творчого розвитку молодших школярів у процесі трудового навчання. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія : Педагогіка.* 2010. Вип. 1. С. 123-128.
6. Тодосієнко Н. Л., Мальов С. В. Формування естетичного сприймання дітей засобами творчої діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти. *Науковий журнал «Молодий вчений»* №5.2 (57.2), 2018. С. 107–111. URL: http:|//molodyvcheny.in.ua
7. Тодосієнко Н. Л. Роль музично-ігрової діяльності в естетичному розвитку дітей дошкільного віку. *Наукові записки : зб. матер. наук.-практ. конф. викладачів і студентів Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Мистецтво.* Вінниця, 2015. Вип. 6. С. 149 – 153.
8. Федоришин Р. Ю. Організація самостійної ігрової діяльності дошкільників у контексті реалізації принципу наступності. *Розвиток особистості молодшого школяра: сучасні реалії та перспективи:* матеріали четвертої науково-практичної інтернет-конференції молодих науковців та студентів. Бердянськ, Вінниця, Івано-Франківськ, Кам'янець-Подільський, Київ, Кропивницький, Полтава, Умань, 2018. Вип. 5. С. 198 – 200.
9. Чубар В. В. Психологічні аспекти творчої діяльності дітей дошкільного віку. *Актуальні проблеми навчання і виховання в умовах інтеграційних процесів в освітньому та науковому просторі :* збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції молодих учених і студентів 27-28 жовтня 2016 р. Ред.кол. : В. І. Кобаль (гол.ред.) : МДУ Мукачево, 2016. С. 146 – 147.

М. Тютюнник,
здобувач ОС «магістр»
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
M. Tyutyunnyk,
master's student,
Vinnytsia Mykhailo Kotsubynsky
State Pedagogical University

ШЛЯХИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕГРАЦІЇ МИСТЕЦТВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

WAYS OF IMPLEMENTING THE INTEGRATION OF THE ARTS IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF THE PRIMARY SCHOOL

Анотація. *У розвитку сучасної педагогічної освіти формуються нові пріоритети у підготовці майбутніх педагогів до їхньої практичної діяльності. В умовах сьогодення надважливим є підготовка всебічно розвиненого фахівця. Під час*

викладацької діяльності учителів початкових класів, важливою умовою є використання інтегрованого підходу у викладанні мистецьких дисциплін. Важливість впровадження інтегрованого підходу в навчанні молодших школярів обумовлена тим, що саме для учнів початкової школи є характерним цілісне сприйняття світу.

Abstract. *In the development of modernpedagogical education, new priorities are bei ng formedin the preparation of future teachers for their practicalactivities. In today's condit ions, it is extremelyimportant to train a comprehensively developedspecialist. During the te aching activities of primaryschool teachers, an important condition is the use of anintegrate d approach in teaching art disciplines. Theimportance of implementing an integrated appro ach inthe education of younger schoolchildren is due to thefact that primary school students are characterized by a holistic perception of the world..*

Ключові слова: *творчість, інтеграція, учні, навчальні заклади, розвиток.*

Key words: *art,integration, pupils, schools, development.*

Поняття «інтеграція» займає важливе місце у нормативних документах, які визначають зміст НУШ. Посібник «Нова українська школа: порадник для вчителя» дає наступне визначення поняттю: інтеграція – це об'єднання в єдине ціле раніше розрізнених частин та елементів системи на основі їх взаємозалежності і взаємодоповнюваності.

Говорячи про інтеграцію, варто зазначити, що вона ґрунтується на комплексному підході. Навчальний процес допомагає зрозуміти цілісну картину світу завдяки тому, що межі між предметами стираються.

У навчальній програмі початкової школи є два інтегрованих курси, а саме «Я досліджую світ» та «Мистецтво», останній поєднує в собі декілька видів мистецтва. За допомогою цього курсу можна розробляти нові форми уроків, впроваджувати навчальні проекти, використовувати різні підходи та методи за умов інтегрованого навчання, наприклад, інтелект-карту, ігрові технології, «кубування», сторітеллінг, «асоціативний кущ».

Однією з домінуючих ролей у початковій школі є активна художня діяльність та творче самовираження учнів у мистецькій сфері. Варто зазначити, що освітня галузь «Мистецтво» спрямована на те, щоб пробудити у дітей інтерес до мистецтва, залучити їх до художньо-творчої діяльності.

Розглядаючи освітню галузь «Мистецтво», ми можемо виділити те, що школяпрі вивчаєть не лише два предмети: «Музика» та «Образотворче мистецтво», а ще й залучаються до творчої діяльності в театральному та хореографічному видах мистецтва. Так на уроках фізичної культури учитель може інтегрувати хореографію, на уроках читання – театралізацію.

Над створенням програм, підручників та посібників з інтегрованого курсу «Мистецтво» працювали такі вітчизняні педагоги: О.Калініченко, Л.Масол, Л.Аристократова, І.Мед, Н.Лемєшева, Т.Щеглова, Т.Рубля. Вони звертали особливу увагу на те, що мистецька освіта повинна базуватися на принципі взаємодії усіх видів

мистецтва, адже, лише при такій умові у підростаючої особистості буде формуватися цілісна картина світу.

Розрізняють декілька форм інтеграції: тематичний підхід та діяльнісних підхід. Тематичний підхід являє собою злиття навчального матеріалу в одному предметі, діяльнісний підхід – це інтеграція на рівні навичок.

Головною вимогою до сучасних людей є вміння творчо мислити, творчо виконувати завдання різного роду. Для того, аби розвивати креативність, варто, починаючи з ранніх років, знайомити дитину з мистецтвом. У початковій школі інтегрований підхід до викладання чудово допомагає розвивати творчі здібності у школярів на будь-якому уроці. Завдяки цьому учні краще засвоюють здобуті знання.

Інтегруючи мистецькі дисципліни звертають увагу на такі методологічні підходи: особисто-орієнтований, культорологічний, діяльнісний, синергетичний, системний. Також, впроваджуючи інтеграцію мистецьких дисциплін, виділяють загальнопедагогічні принципи: системності та послідовності, інтегрованого навчання, доступності, науковості та ін.

Для того, аби покращити освітній процес, учителеві початкових класів варто вміти інтегрувати навчальні предмети. Інтеграція мистецьких дисциплін передбачає не пасивне засвоєння знань, а використання знань у реальному житті, там де це справді потрібно.

Для того, щоб процес інтеграції був успішним, варто дотримуватись таких вимог:

- об’єкти дослідження мають бути досить близьким, завдяки цьому даний об’єкт буде досліджено з різних сторін;
- методи дослідження мають бути близьким або однаковими;
- об’єкт пізнання має підпорядковуватися загальним закономірностям, які розглядають на уроках.

Використовуючи інтегрований підхід у викладанні мистецьких дисциплін у початковій школі, учитель повинен бути творчим, оригінальним в контексті уроку, таким чином він буде зацікавлювати та мотивувати учнів до мистецької діяльності.

Мистецька діяльність педагога є досить складним процесом. Інтегративний підхід до викладання робить цю діяльність більш важчою, адже учитель повинен розвивати свою художню ерудицію, високу педагогічну майстерність та бути готовим до перманентних змін, безперервної освіти та самоосвіти.

Інтегровані уроки мають значно кращий розвивальний характер, аніж традиційні уроки. За допомогою інтеграції учень може поєднувати та використовувати зарання з різних освітніх галузей, може використовувати різний підхід до вирішення тих, чи інших проблем, також, може самостійно дійти до власних висновків, за допомогою різнобічного погляду на проблему. За допомогою інтеграції мистецтв можна створити цілісну художню модель явища, часу, події, світу, простору тощо.

До педагогіки мистецтва відносять такі рівні інтеграції: ментальна, глобальна, стрижнева. Ментальна інтеграція спрямована на історичну складову,

тобто відчуття причетності до етнічної спільноти. Глобальна інтеграція передбачає цілісний, всебічний погляд на навколишній світ. Коли ми говоримо про стрижневу інтеграцію, то ми маємо на увазі систему поглядів, яка формується завдяки загальнокультурним компонентам.

Варто зазначити, що проблема інтеграції мистецтв бере свій початок значно раніше, ніж будь-яка інша загальноосвітня галузь.

Ідею інтеграції мистецтв можна відшукати у наукових працях ХХ століття таких педагогів: П.П. Блонський, О.О. Флерина, А.В. Бакушинський, В.С. Сухомлинський, В.М. Шацький, В.С. Шацька, О.О. Єрмоліна, Л.Г. Савєнкова, Б.П. Юсов, О.П. Кабакова, Г.І. Шевченкова, Т.І. Сухова.

Аналізуючи науково-педагогічну та методичну літературу, ми можемо побачити, що проблема інтеграції є актуальною. Її роглядали такі педагоги, як: Т.Панасенко, І.Малишевська, Т.Щериця, С.Олійник, О.Музиченко, В.Афанасьєв, Ю.Полянський, О.Щоколова, Л.Арчажнікова, О.Олексюк, В.Шульгіна, О.Ростовський, О. Рудницька.

Естетичне сприйняття світу, вивчення мистецтва – це складний процес, який потребує відповідної підготовки учителя початкових класів. Воно відзначається взаємозв'язком зовнішнього та внутрішнього, суб'єктивного та об'єктивного, воно потребує динамічного розвитку, для цього процесу характерні кількісні та якісні зміни. Тому інтегративний підхід до викладання мистецьких дисциплін є надважливим, адже він допомагає пізнати світ мистецтва з усіх сторін.

Інтегративний підхід у навчанні молодших школярів сприяє розширенню кругозору у руслі поставлених вчителем конкретних завдань, гнучкості, критичному мисленню, формуванню інтересу до явищ та подій, сприяє розвитку загально-навчальних навичок дітей. Для того, аби увага дітей була зосереджена на навчальному процесі і не розсіювалась, варто використовувати інтегровані уроки.

Переваги інтегрованого навчання:

- інтеграція значно пришвидшує навчальний процес;
- під час інтегрованих уроків учні значно менше втомлюються;
- інтеграція значно економить навчальний час.

Також варто зазначити, що інтегроване навчання:

- засноване на комплексному підході;
- розглядається через призму цілісної картини світу;
- межі між предметами руйнуються;
- учителі, за допомогою заохочення учнів, спираються на знання й навички з кількох предметних областей.

Така інтеграція формує в учнів навички, які притаманні людині ХХІ століття: організаційні навички; продуктивне та критичне мислення; соціальні навички; комунікативні навички; навички застосування; здатність до вирішення проблем.

Якщо говорити про переваги інтегрованого навчання для учнів, то варто відзначити, що учні більш чітко розуміють мету різних предметів; завдяки дослідженню однієї теми через кілька предметів, глибше її розуміють; учні можуть

використовувати навички та знання, власні ідеї у реальному житті; школярі навчаються системно мислити; навчаються контролю та самоконтролю; самостійно організовують свою роботу.

Будуючи уроки за принципом інтеграції, вони матимуть значно більший розвивальний характер, аніж традиційні. За допомогою можливості цілісного осягання проблеми, використання інших освітніх галузей, різностороннього вирішення тих, чи інших проблем, учень спроможний проявити себе як особистість, відшукуючи та використовуючи інформацію з різних джерел.

За допомогою інтеграції мистецтв, дійсність навколишнього світу може відтворювалися плюрально. Кожен вид мистецтва допомагає відбивати фрагменти дійсності, відповідно до своїх можливостей. Інтеграція мистецтв потребує спеціальних умов:

- педагог повинен уміти піднести мистецтво так, щоб його зрозумів кожен учень;
- учитель має володіти певними практичним навичками, щодо мистецтва;
- інтеграція може здійснюватися на базі одного предмету або об’єднуючи декілька навчальних дисциплін.

Отже, розглянувши дану тему, можна зробити такі висновки: інтеграція - це доволі складний процес, який потребує важкої праці зі сторони учителя. Звертаючись до інтеграції, навчально-виховний процес набуває структурної єдності та ідейної довершеності, завдяки цьому, ми можемо підтверджувати реальні зв‘язки, які існують між галузями. Інтегруючи мистецькі дисципліни у початковій школі, у свідомості дитини з‘являється цілісна картина світу та людини в ньому.

Розглядаючи ітнтегровані уроки, ми можемо говорити про них, я про складну систему. Для того, щоб вчитель початкових класів зміг правильно та ефективно використовувати їх на практиці, він повинен знати теоретичні аспекти інтеграції, а також уміти використовувати їх на практиці у роботі з учнями.

Література

1. Сухомлинський В.А. Серце віддаю дітям. Київ : Рад. школа, 1972. 244 с
2. Іванчук М. Інтегрований урок як специфічна форма організації навчання. Початкова школа. 2004. № 5. С. 10–13.
3. Бишова Т.В. Інтегровані уроки. Київ : Шкільний світ, 2011. 112 с.
4. Інтегративний та компетентнісний підхід до викладання предметів. Методичний альманах. Таврійськ : ЗОШ № 5, 2017. 109 с.
5. Лазаренко Н. І. Особистість учителя в умовах полікультурної взаємодії народів європейського простору. Університет-Школа: співпраця в умовах євроінтеграції : монографія. Вінниця : «Твори», 2019. С. 8-27.
6. Масол Л.М. Художньо-педагогічні технології в основній школі: єдність навчання і виховання : методичний посібник. Харків : «Друкарня Мадрид», 2015. 178 с.

У ЮЕ,
аспірант Харківського національного
педагогічного університету
ім. Г. С. Сковороди
І.Гавриш,
магістрант Харківського національного
педагогічного університету
ім. Г. С. Сковороди
вчитель музичного мистецтва
WuYue,
PhD student,G.S.Skovoroda Kharkiv national
pedagogical University.
I.Havrysh,
master's student G.S.Skovoroda Kharkiv
ational pedagogical University,
music teacher

УМОВИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ В КОНТЕКСТІ ІДЕЙ РЕФОРМУВАННЯ ШКІЛЬНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

CONDITIONS OF PRESERVATION AND DEVELOPMENT OF UKRAINIAN NATIONAL CULTURE IN THE CONTEXT OF IDEAS OF REFORMING SCHOOL ART EDUCATION

Анотація*: В статті розглянуто роль української мистецької освіти у соціокультурному просторі XXI століття. Визначено шляхи реалізації питання в сучасному європейському контексті. Зазначено важливість відродження ідентичності української культури відповідно реалізації ідей реформування мистецької шкільної освіти. Виділено роль національно-патріотичного виховання молоді як умова входження української культури до світової культурної спільноті.*

Annotation *The article examines the role of Ukrainian art education in the socio-cultural space of the 21st century. Ways of implementing the issue in the modern European context are determined. The importance of reviving the identity of Ukrainian culture in accordance with the implementation of the ideas of reforming art school education is noted. The role of national-patriotic education of youth as a condition for the entry of Ukrainian culture into the world cultural community is highlighted.*

Ключові слова: *Українська культура, сучасний світ, мистецька освіта.*

Keywords: *Ukrainian culture, modern world, art education.*

Постановка проблеми та її актуальність. Сьогодні зростає необхідність підготовки активних, ініціативних, творчих митців, які б сприяли процесу

відновлення та відтворення Української культури. В європейських країнах люди нажаль недостатньо знайомі з Українською культурою. Це важливо, адже інформація, що про нас знають і як саме нас сприймають в Європі дозволяє сформувати максимально ефективне розуміння унікальності української національної спадщини.

Аналіз основних досліджень і публікацій Різні аспекти збагачення різнобарвного та багатогранного українського культурного досвіду висвітлино в працях таких митців (О. Тістол, І.Марчук, О.Мась, І,Розумейко, М. Галаневич, К.Карабець, В. Гуцал, Л. Монастирська, В. Неселовський, А. Бондарь, Л. Денисенко, Р. Бондарчук, І. Вітовська та інщі).

Мета статті -проаналізувати шлях реалізації донесення Української культури в європейський освітній простір.

Виклад основного матеріалу. Вивчаючи різні культури, люди повинні усвідомити глобальне значення миру, навчитися жити у злагоді один з одним, незалежно від національної приналежності. Україна внаслідок геополітичного положення на карті Євразії, регіонально належачи до різних природно-географічних обширів (перехрестя Заходу і Сходу), опинилася у сфері впливу одразу трьох великих культурно-історичних центрів. Нащі звичаї, традиції, обряди, які супроводжують людей упродовж життя, об'єднують їх в один народ – націю. Взаємні, світовідчуття впливають на культуру народу. Україні живуть представники 128 національностей та етнічних груп. Зокрема, білоруси, євреї, кримські татари, молдовани, поляки, греки, угорці, румуни, чехи, словаки, болгари, гагаузи та інші. Уся історія і культура народів, духовне і матеріальне життя найтіснішим чином пов'язані з українською землею, її географічними умовами. Українську культуру недостатньо добре знають у світі. Свідченням цього є скупе представлення у Всесвітньому реєстрі культурної спадщини ЮНЕСКО українських святинь.

До стратегічних пріоритетів держави належить сприяння розширенню участі України в європейському та світовому культурному співробітництві

державної підтримки реалізацій найбільш значущих культурних ініціатив міжнародного характеру, що дасть змогу підвищити авторитет України у світі. Робота проводиться щодо розширення та вдосконалення договірної бази співробітництва в галузі культури з іноземними державами. Наслідком цього стало підписання лише у 2006 р. таких міжнародних документів:

• Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Молдова про співробітництво в галузі туризму;

• Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Чехія про співробітництво в галузі туризму;

• Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Білорусь про співробітництво в галузі туризму;

• Меморандуму про співробітництво у сфері культури між Міністерством культури і туризму України та Міністерством культури, спорту і туризму Республіки Ірландія;

• Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Сирійської Арабської Республіки про співробітництво у галузі культури;

Сьогодні в Україні нараховується понад 40 тис. закладів культури, з яких 127 підпорядковані Міністерству культури і туризму України. Із загальної кількості (190 тис.) працівників галузі майже 177 тис. (93 %) — це працівники комунальних закладів культури і лише 17 тис. (9 %) — працівники закладів культури державного підпорядкування.

Фінансування культури і далі ставить галузь на межу виживання. Розрахункові показники Міністерства фінансів забезпечують у середньому близько 80 % потреби у фонді заробітної плати, не враховуючи переведення працівників на повні ставки, оплати енергоносіїв, ремонтних робіт, виконання державних та регіональних програм у сфері культури. Застосування Міністерством фінансів методики розрахунків бюджету на розвиток культури, лише на основі розміру видатків на одну особу, а не відповідно до реальної потреби в послугах соціально-культурних закладів (бібліотек, клубів, музеїв тощо) та існуючих нормативів і мережі закладів, що реально склалася, нерідко призводить до зменшення реальних видатків на фінансування культури, зокрема на селі. Проблема полягає у сільській місцевості ще й у тому що після розпаду Радянського союзу будинки культури е в аварійному стані багато з яких не спиятні для проведення будь яких заходів. В деяких селищах бібліотек та будинків культури не має.

Найбільш ефективного культурного діалогу. Багато ще за радянські часи Українського відомого культурного продукту було поширено та використано в різних країнах. Приклад цього відомий Щедрик в обробці Українського композитора В.М.Леонтович який по сей час використовується і є найпоширенішим, але мало хто знає з європейських країн що це Українська щедрівка в обробці Українського композитора.

На даному етапі з тяжкими обставинами про Україну почули і заговорили багато країн.

Стали цікавитись нашою культурою, душею Українського народу. В тяжких обставинах війни Українські творці передають світовій спільноті біль та нескореність любов до волі та свободи яку передали нам наші пращур. Про Українців заговорили як про мужніх людей які відстоюють свої права. Сучасні технології та нові види поширення Української культури впроваджуются повільно за недостатнім фінансуванням. Нові технології українські творці закладають у світову культуру такі як Іван Марчук та інші. Недостатнє фінансування культурного відтворення відкладає певний відбиток на розвиток української культурної спадщини.

Дуже важливо починаючи з раннього дитинства виховувати культурний дух та в наших дітях формувати любов до всього українського. Такий підхід у вихованні дітей вітчизняними науковцями у працях (Л.Масол, О.Лобової, О.Ростовського, О.Рудницької). Також проблемою вважаємо те що після розпаду Радянського союзу є достатня кількість людей, в тому числі у Європі, хто поки що недостатньо виокремлює українську культуру як феномен. Це зумовлено тим, що у радянські часи

підручники були пропагандистською зброєю. Дуже повільно йде переосмислення та пошук істини у самих громадян, не достатній рівень життя спрямовує їхній розум у пошуках насущного.

Треба більш популяризовувати культуру не тільки в містах але й у сільскій місцевості. Україна різнобарвна та всебічна але потребує більш реклами.

Кожна частина України е унікальна зі своїми відмінностями та унікальності яку треба поширювати не тільки в межах держави, а й поза неї. Інтегрувати її в сучасний Європейський простір. Зараз Україна готує та навчає свою молодь до любові батьківщини але, на нашу думку, крім виховання засобами мистецтва треба поширити вивчення культурознавства та народознавства ще у ранньому дитячому віці. Наприклад у Польщі в дитячих садках формують усвідомленість громадської позиції з дошкільного віку. Діти повинні знати назву своєї країни та її столицю, розрізняти національні символи – герб, прапор та гімн. Вони також повинні знати гімн і розуміти, як поводитись під час його офіційного виконання. Також в багатьох вищіх закладах різних спеціальностях у всіх програмах, на нашу думку, потрібне вивчення культурологічної спадщини України згідно ідей національно-патріотичного виховання, закладеного в Стратегії національно-патріотичного виховання, затвердженої Указом Президента України від 18 травня 2019 року та Державних освітніх стандартах шкільної мистецької освіти. Відродження та відкриття нового в Українській культурі для іноземців – показати зв'язки з світовою культурою. Одним із способів поширення української культури –пропаганда кіно, музики, народних традицій, щоб в міжнародному просторі звучала велика наша культурна держава. Слід надати можливість демонструвати на міжнародній арені досягнення діячів мистецтв і культури Українців. Адже багато українських діячів виставляли і виставляють свої роботи від іншої країни. У законі про культуру Стаття 34 записано, що розвиток національної культури за межами України передбачає те , що Держава піклується про задоволення національно-культурних потреб українців, які проживають за межами України, зокрема шляхом сприяння проведенню культурно-мистецьких заходів за кордоном, відкриттю та діяльності українських національних культурних центрів та національних освітніх закладів в інших країнах. Культурні традиції – це фундамент, на якому може існувати і розвиватися суспільство. Культурна спадщина – це не тільки певний національне надбання. Значення культурної спадщини набагато ширше і мислиться як загальнолюдська пам'ять, сховище накопиченого поколіннями і упорядкованого досвіду.

Слід сказати, що культурна спадщина це не тільки національний культурний досвід. Це головний спосіб існування культури. культурна спадщина – це надбання всіх людей, всього людського роду, яке необхідно зберегти. Збереження культурної спадщини – це природно і необхідно, як збереження природи.

У результаті збереження української культурної спадщини і впровадження системи національно-патріотичного виховання молоді засобами народної музики можна очікувати :

- забезпечення у молодого покоління розвинутої патріотичної свідомості і відповідальності, почуття вірності, любові до Батьківщини, поваги до національних, історичних, культурних і духовних цінностей Українського народу, його історико-культурного надбання і традицій, державної мови та державних символів України, турботи про спільне благо, природу, збереження та шанування національної пам'яті, формування активної громадянської позиції;
- зацікавленість молоді щодо служби у Збройних Силах України, готовність до захисту України та виконання конституційного і громадянського обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, з метою становлення її як правової, демократичної, соціальної держави;
- формування компетенцій, необхідних для захисту України, служби в Збройних Силах України;
- збереження стабільності в суспільстві, соціальному та економічному розвитку країни, зміцнення її обороноздатності та безпеки;
- створення ефективної системи національно-патріотичного виховання молоді;
- консолідація зусиль суспільних інституцій у справі виховання підростаючого покоління.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Європейські країни мають бачити і чути нашу культуру вміти відрізняти нас від загального поняття – радянська культура. Це є дуже важливим для сприйняття нас у світовому європейському суспільстві. Для нас це є необхідністю підтвердження своєї самобутності. Для поваги культурної спадщини Українського народу та наших людей у всьому світ поширювати участь у міжнародних конкурсах, фестивалях, семінарах, виставках інтернет мистецьких проектах. Треба зазначити що Україна рухається у вірному руслі. Наша задача полягає в тому щоб не дати забути історію культури великої Української нації, показати її зростання, роль і місце в світовій культурі.

Література

1. Зробити Україну зрозумілою для Європи: як працює культурна дипломатія / Європейська правда eurointegration.com.ua (час звернення 15.11.22)
2. Богуцький Ю. Українська культура в європейському контексті / Ю. Богуцький, В. Андрущенко, Ж. Безверщук, Л. Новохатько. – К.: «Знання», 2007. – 679 с.
3. Коломієць Р.Г. Традиції, канони і новації українського театру: початок XIX – початок XX ст. / Р.Г. Коломієць. – Кн. І. – К.: Інтертехнологія, 2008. – 136 с.

С. Чабан-Чайка,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри музичного мистецтва
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка
О. Аліксійчук,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри музичного мистецтва
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
S.Chaban-Chaika
Candidate of Pedagogic Science, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Music
Kamianets-Podolskyi Ivan Ohiienko National University
O. Aliksiichuk
Candidate of Pedagogic Science, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Music
Kamianets-Podolskyi Ivan Ohiienko National University

ФОРМУВАННЯ ІНТЕРЕСУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МИСТЕЦТВА ДО ЗАНЯТЬ У НАРОДНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНОМУ КОЛЕКТИВІ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ МУЗИЧНОЇ ТВОРЧОСТІ

FORMING THE INTEREST OF FUTURE ART TEACHERS TO JOIN IN THE FOLK-INSTRUMENTAL COLLECTIVE USING THE MEANS OF UKRAINIAN FOLK MUSICAL CREATIVITY

Анотація. *У статті розглядається процес формування інтересу майбутніх учителів мистецтва до занять у народно-інструментальному колективі засобами української народної музичної творчості; вплив цього виду музичної діяльності на розвиток музичних здібностей студентів мистецьких спеціальностей. Окреслено основні завдання щодо формування в майбутніх учителів музичного мистецтва виконавських навичок колективного музикування у народно-інструментальному колективі.*

Abstarct.*The article examines the process of forming the interest of future art teachers in classes in a folk-instrumental group using the means of Ukrainian folk music; the influence of this type of musical activity on the development of musical abilities of students of art majors. The main tasks related to the formation of future teachers of musical art performing skills of collective music-making in a folk-instrumental ensemble are outlined.*

Ключові слова:*інтерес, колективне музикування,народно-інструментальний колектив, українська народна музична творчість.*

***Key words**:interest, collective music-making, folk-instrumental ensemble, Ukrainian folk musical creativity.*

Професійне становлення майбутнього педагога починається у виші, де відбувається процес формування його художніх смаків, поглядів, переконань. Сучасна педагогіка розглядає народне музичне мистецтво як один із найдієвіших засобів формування професійного інтересу до занять у народно-інструментальному колективі майбутніх учителів мистецтва.

Дану проблематику досліджували ряд вчених, зокрема: дослідники В.Смирнова, В. Філіпова розглядали студентську молодь з точки зору соціально-професійної спільності; А. Дмитрієва, А. Власенко, І. Пасько вказували на те, що студенти (майбутні фахівці) складають самостійну соціальну групу; Л. Коваль та В.Шпак досліджували інтелектуально-емоційний розвиток студентів у процесі освітньої діяльності.

Відповідно до вимог концепції Нової української школи вихідними принципами при конструюванні змісту освіти і виховання є «…споконвічність, первинність культурно-історичних традицій народу, діалектична єдність їх із загальнолюдською культурою тощо» [3]. Навчання та виховання студентів, це формування майбутніх фахівців-педагогів, яке буде більш ефективне у період сьогодення, якщо залучити до цього процесу глибоке вивчення народної творчості. Одним з найбільш значущих завдань опанування студентами музичних дисциплін у вищих навчальних закладах є формування професійно-педагогічних навичок майбутніх учителів мистецтва шляхом розвитку інтересу до традиційної народної культури, зокрема до української народної музичної творчості.

*Мета статті:*проаналізувати і обґрунтувати процес формування інтересу у майбутніх учителів мистецтва до української народної музичної творчості на заняттях у народно-інструментальному колективі.

«Навчаючись у вищому навчальному закладі, студентство проходить через два етапи соціалізації, відповідно до основних періодів його становлення» [4, с. 68]. Перший етап скеровує студентську молодь до опанування окремих цінностей, які надають цій групі риси соціальної однорідності; на другому етапі соціалізації формується готовність студентів до виконання певних соціальних соціальних функцій (організаційно-керувальної, професійної, культурно-виховальної тощо).

Формування високої та стійкої свідомості студентів допоможе їм в особистісному усвідомленні, самокритичності, правильному зрозумінні великої місії мистецтва, значущості естетичних цінностей, а також розуміння та використання на практиці різноманітних видів діяльності, спрямованих на гармонійний розвиток особистості.

В. Лісовський та А. Дмитрієва вказували: «студентство є специфічною соціальною групою, яка характеризується особливими умовами життя, праці і побуту,

соціальною поведінкою і психологією, системою ціннісних орієнтацій у різноманітних сферах соціальної діяльності» [4, с. 29].

18-20 років у ракурсі особистісного відношення вік має особливе значення, адже цей період є найбільш активним у розвитку морально-естетичних інтересів, почуттів, становлення характеру, потреб, оволодіння комплексом соціальної ролі дорослої людини. «Важливою особливістю цієї вікової категорії є завершення процесу формування психіки, системи ціннісних орієнтацій. У цей час завершується період формування окремих уявлень, якщо не всі вони, то значна частина їх групується в одну велику мережу, щоб надати рішучу перевагу тому чи іншому напряму в способі мислення людини і її характері» [5, с. 441]. Цей віковий період є динамічним у становленні соціальної зрілості студентів. У них підвищується ступінь незалежності та самостійності, вони більш глибоко усвідомлюють реалії соціальної дійсності, поліпшується можливість самопізнання.

Виховний потенціал народного мистецтва є непересічним, він сприяє формуванню інтересу до багатої скарбниці народної творчості, вихованню естетичного ставлення до неї, пробудженню патріотичних почуттів. Саме тому процес ознайомлення студентів з різножанровою народною музикою передбачає повноцінне переживання й осмислення музичних образів творів. Дослідження проблематики формування професійного інтересу майбутніх вчителів музичного мистецтва до фольклорної спадщини, ми опирались на наукові розвідки Л. Коваль, яка вказувала, що «завдання емоційного та інтелектуального розвитку полягають: 1) у вихованні стійкого інтересу до музичного мистецтва як засобу сприйняття й пізнання навколишнього світу, соціальних явищ; 2) у набутті музично-естетичного досвіду шляхом збагачення музичними і загально естетичними враженнями; 3) в ознайомленні з елементами музичної мови з наступним використанням цих завдань у сприйманні й оцінюванні музичних творів; 4) у сприянні творчому виявленню у різних формах музично-естетичної діяльності» [1, с. 13-14]. Ці завдання в першу чергу стосуються студентської молоді відповідно до завдань та вимог вищої школи, які знаходять відображення у навчальних та робочих програмах дисциплін музично-естетичного циклу.

Вивчаючи досвід роботи учителів музичного мистецтва, В. Шпак виділяє інтегративні «естетичні» якості, що, «є найістотнішим в естетико-виховній діяльності вчителя. Це – емоційний відгук, естетична емпатія (співпереживання), креативність, естетичний тезаурус, естетичний смак, педагогічний артистизм» [6, с. 111-112].

Наукова література визначає провідні показники формування професійно-педагогічного інтересу, зазвичай виділяючи: системність, глибину, уміння застосовувати знання, навички, уміння у практичній діяльності, практичну спрямованість опанованих знань тощо.

Організація роботи народно-інструментального колективу є однією з форм музично-творчої діяльності студентів, яка спрямована на процес активного формування професійно-педагогічного інтересу до творів народної музики. Дану діяльність варто розпочинати з добору музичного матеріалу, тим самим визначивши

репертуарну політику колективу, яка повинна характеризуватись різнобічністю, різножанровістю, змістовністю. Це спричиняє позитивний вплив на цілеспрямоване професійно-педагогічне виховання студентської молоді.

Головним завданням педагога є привчання студентів народно-інструментального колективу не тільки до технічної досконалості, а й усвідомленого, змістовного, виразного виконання. Роботу з народним колективом варто проводити, використовуючи наступні прийоми: стисле пояснення змісту, жанру твору; проведення характеристики художніх образів; презентація-ілюстрування твору; розбір та вивчення партитури твору; робота над кожною голосовою партією в ансамблі; робота над акомпанементом; робота над ансамблевим співом і грою, агогікою, строєм, правильним звукоутворенням і звуковидобуванням, динамікою, виконанням штрихів; виконання вивчених творів на концертних виступах; участь у різноманітних культурних проектах, акціях, заходах, присвячених популяризації творів народно-традиційного мистецтва.

Важливе значення належить виробленню навичок ансамблевого виконавства, що спричиняє позитивний вплив на розвиток музичних даних студентів: слух, відчуття ритму, музична пам'ять тощо. У процесі колективного музикування виробляються також специфічні навички, зокрема: чути не лише себе, а й інших учасників колективу.

Заняття народно-інструментального колективу тісно пов'язуються з тематикою практичних, лабораторних та лекційних занять, присвячених історії українського народного музичного мистецтва, народознавста, з програмою оркестрового, хорового класів, спеціального музичного інструменту, вокалу та диригування, вивчення додаткового музичного інструменту тощо.

Отже, українська народна музична творчість стає базисом виховання особистості та формуванню інтересу до музикування у інструментальних колективах, розвитку інтересу до вивчення українського музичного фольклору, формуванню художнього смаку, розвитку музичної пам'яті, пробудженню любові до прекрасного. Народна музика характеризується високою художністю, змістовністю, доступністю, що надає їй вагоме педагогічне значення. Відтак, національна музика, як один з вагомих виховних чинників має зайняти належне місце у процесі формування професійно-педагогічного інтересу майбутніх учителів мистецтва. Реалізація освітньо-виховних завдань, враховуючи використання народного музичного мистецтва, повинна знайти віддзеркалення та втілення в усіх програмах дисциплін художньо-естетичного циклу.

Література

1. Коваль Л.Г. Музично-естетичне виховання школярів. Київ : Знання, 1979. 48 с.
2. Комарова А.І. Естетичне виховання студентів. Львів : Вища школа, 1984. 160 с.
2. 3.Концепція Нова українська школа. URL: https://https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkolacompressed.pdf
3. Лісовський В.Т. Особистість студента. Львів : ЛДУ, 1974. 184 с.
4. Ушинський К.Д. Людина як предмет виховання. Вибрані твори у 2 т. Т.1. Київ, 1982. С. 310.
5. Шпак В.І. Естетичний аспект підготовки вчителів музики: Дослідження проблем професійної підготовки вчителя музики . Київ, 1981. С.109-116.

Т.Черноус,
здобувач третього (доктор філософії) рівня вищої освіти
освітньо-наукової програми «Психологія»
Національного університету «Острозька академія»
Ю.Якименко,
асистент Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
T.Chernous,
PhD Student at the Department of Psychology and Pedagogy,
The National University of Ostroh Academy, Ukraine
Y.Yakymenko,
assistant Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ЗАСОБАМИ МУЗИКИ

DEVELOPMENT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE OF THE FUTURE TEACHER BY MEANS OF MUSIC

Анотація. *Стаття розкриває тему важливості формування та розвитку емоційного інтелекту майбутніх вчителів початкових класів засобами музики. Має на меті визначити саме музику як ресурсний засіб розвитку емоційного інтелекту та окреслити форми її впровадження у програму підготовки майбутніх вчителів. Містить сучасні дослідження з цієї тематики.*

Abstract. *The article reveals the importance of the formation and development of emotional intelligence of future primary school teachers by means of music. It aims to define music as a resource for the development of emotional intelligence and outline the forms of its implementation in the training program for future teachers. Contains modern research on this topic.*

Ключові слова: *емоційний інтелект, музика, підготовка майбутніх вчителів, початкова освіта, мистецтво.*

Keywords: *emotional intelligence, music, training of future teachers, primary education, art.*

Система сучасної освіти має на меті формування освіченої, інтелектуально розвиненої особистості з цілісним уявленням про навколишній світ, з розумінням глибини зв'язків явищ і процесів, з яких він складається. Світ функціонує, як єдина система. Усе в ньому тісно пов’язане між собою. Так само функціонує і людина. Як єдине ціле. Неможливо відокремити відчуття від почуттів, знання від навичок, мовлення від голосу [1, с.1]. Розвиток емоційного інтелекту, як складової професійної підготовки майбутніх педагогів, зумовлюється необхідністю гармонізації емоційного

розвитку з інтелектуальною складовою навчального процесу, які у поєднанні формують необхідні компетенції вчителя.

Останнім часом інтерес до теми розвитку емоційного інтелекту вчителів суттєво збільшився. Зокрема, в методичній літературі значна увага приділяється розвитку психологічних та емоційно-етичних компетенцій майбутніх вчителів, але практична сторона розвитку цих компетенцій потребує значної уваги як науковців так і спеціалістів практиків. Значення музичного мистецтва, як фактору розвитку емоційного інтелекту майбутніх вчителів розглядалися вітчизняними науковцями Т. Скорик, А. Міненок, Л. Ракітянською, В. Гриньовою та іншими. Були відмічені характерні особливості впливу музичного мистецтва як на соматичний, так і на психічний стани, а також на розвиток уяви, мислення, світосприйняття, на здатність викликати емоції та почуття, як ті, що пережиті раніше, так і нові [2, с.4].

Все ще залишаються актуальними деякі питання, наприклад, визначення ролі емоційного інтелекту в професійній підготовці майбутніх педагогів. У складі яких компетенцій емоційний інтелект відіграє вирішальної ролі? Це є лише психологічні та емоційно-етичні компетенції, чи ми можемо розглядати емоційний інтелект як підґрунтя інших компетенцій? Зокрема компетенції педагогічного партнерства, організаційної та проектувальної компетенцій, оцінювально-аналітичної та рефлексивної компетенцій тощо.

Формування компетенцій майбутніх вчителів, це питання формування певних навичок, у ряді яких емоційні навички потребують значної уваги, часу та знань. Оскільки в нашій культурі досі не приділялося належної уваги емоційному вихованню, питання балансу між розвитком емоційних та інтелектуальних компетенцій є досить актуальним. Є необхідність створення передумов для розвитку емоційного інтелекту на етапі професійної підготовки майбутніх педагогів, гармонізації емоційного розвитку з інтелектуальною складовою навчання.

До цього питання варто віднести певний інструментарій, як технічний так і методичний, що був би достатньо ефективним в умовах сучасних програм підготовки майбутніх педагогів. Розгляд музичних засобів у якості ресурсного інструменту розвитку емоційного інтелекту майбутніх вчителів має розпочинатись з погляду на процес музикування як процес творчості. Бо музика – це творчість – це емоції!

Нажаль, тенденції сьогодення все більше перетворюють людину на пасивного споживача мистецтва, залишаючи позаду ту активну творчу позицію, яка дозволяє використовувати творчість як потужний ресурсний інструмент. Здебільшого, поводячись, як пасивні споживачі поп-культури, ми, на жаль, не використовуємо потенціал музичного мистецтва для власного розвитку. Ідея звернення до музичних засобів, як до ресурсного інструменту розвитку творчого потенціалу особистості, має на меті зміну ситуації, зокрема у галузі підготовки майбутніх педагогів. Але для початку, мають бути подолані деякі стереотипи та бар'єри.

Професійний підхід та внутрішній критик. Процес музикування не має бути побудований лише на досягненні професійних цілей. Внутрішній критик, що зупиняє процес музикування, зупиняє сам процес творчості, а творчість є необхідною

складовою нашого життя. Тож подолання цього бар'єру відкриває шлях до саморозвитку і збагачення особистості.

Зміна цілей з професійних на особистісні. Сучасні дослідження нейронауки вказують на величезний потенціал музики для психоемоційного, інтелектуального, фізичного розвитку тощо. Феномен впливу музики має біологічні передумови та базується на неможливості відокремлення емоційної та пізнавальної сфер.[3]

Фокусування на емоційних компетенціях, як складових емоційного інтелекту. Розуміння цінності музичного мистецтва для розвитку емоційних компетенцій має значно розширити шляхи її використання у сучасних програмах підготовки майбутніх вчителів. Це не означає, що майбутні вчителі мають просто опановувати мистецтво гри на музичних інструментах, адже ознайомлення їх з психоемоційними основами процесів елементарного музикування, імпровізації, Орф-педагогіки, Далькроз-педагогіки та іншими сучасними напрямками музичного мистецтва зможе значно збагатити та розвинути їх професійні, психоемоційні та психологічні компетенції.

Розгляд питання використання музики для створення передумов розвитку емоційного інтелекту майбутніх вчителів призводить до необхідності визначення ефективних засобів та технік впливу на певні компоненти емоційного інтелекту.

В дослідженнях був розглянутий ряд засобів та конкретних музичних технік, що виявили позитивний вплив на такі компоненти емоційного інтелекту майбутніх педагогів як *рефлексивна здібність (самоаналіз, саморефлексія), самоусвідомлення, стресостійкість, емпатія.* Крім того, теоретичний аналіз наукових джерел з проблематики дослідження виявляє зв'язок музично-рухових та тілесно-емоційних параметрів, що значно розширює погляд на музичні техніки, додаючи до них тілесно-руховий компонент.

Результати дослідження, що проводилось зі студентами спеціальності 013 Початкова освіта Національного університету Острозька академія та Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського в онлайн форматі, засвідчили ефективність впливу творчого музикування за принципами Орф-підходу, на *рівень тілесної усвідомленості та рефлексивний компонент емоційного інтелекту.*

У дослідженні зафіксовані позитивні зміни у важкості/легкості визначення свого тілесно-емоційного стану за певними руховими параметрами, зокрема частка тих, кому "легко" і "не важко" визначити ці параметри зростала з 32% до 68% [4]

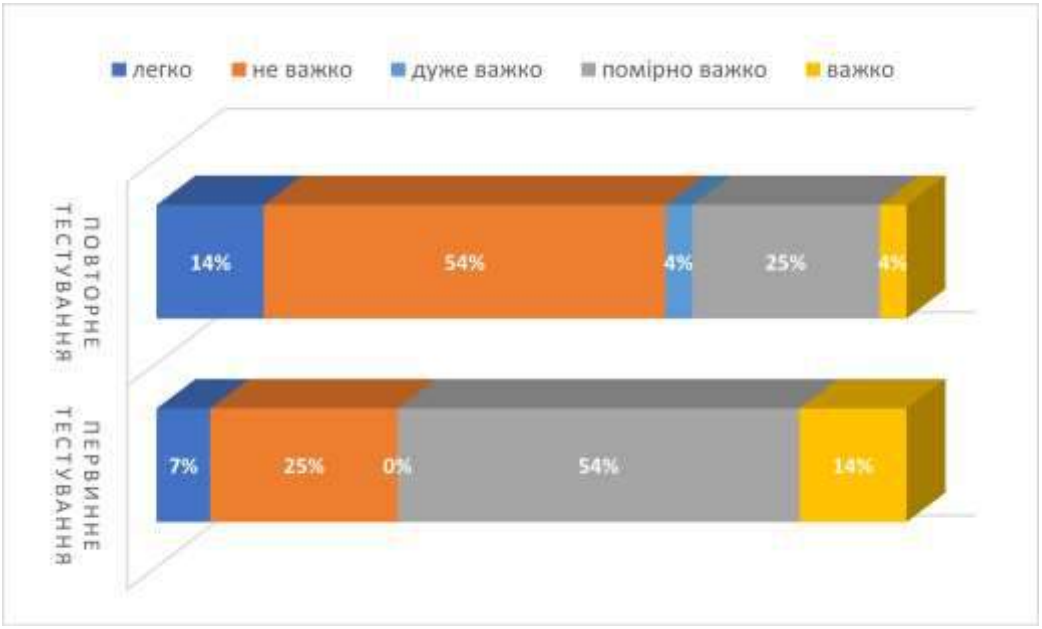

Рис 1. Визначення ступеню важкості визначення рухових параметрів

Інше дослідження проведене з цією ж групою респондентів, також засвідчило позитивний вплив музично-рухової інтервенції, побудованої за принципами Орф-підходу *на зміну рівня усвідомлення свого психоемоційного стану*. Виявлена позитивна зміна становила 61% у порівнянні з 18% згідно первинних результатів.

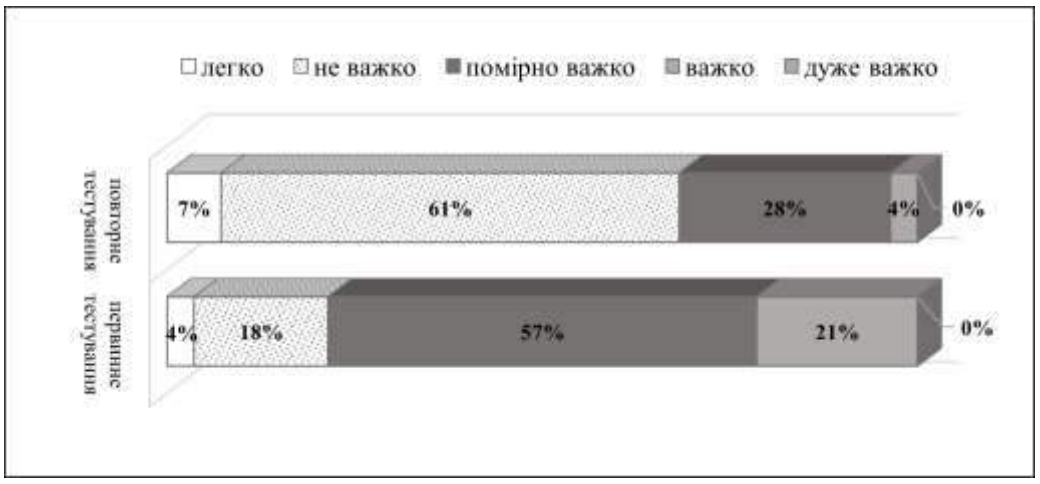

Рис 2. Визначення ступеню легкості/важкості ідентифікації психоемоційного стану

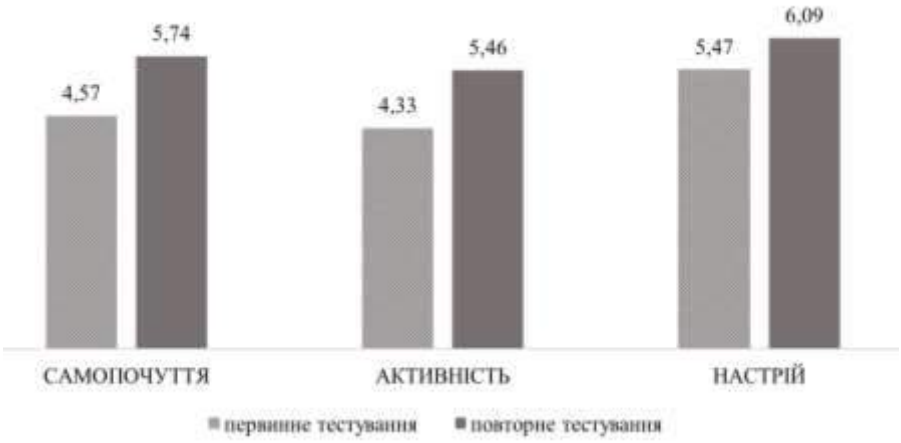

За аналізом результатів первинного та повторного тестування, представленого у вигляді діаграми на Рис. 1, відмічаємо зростання показників, що свідчить про покращення самопочуття та настрою, а також підвищення рівня загальної активності. Також при повторному тестуванні відмічаємо зменшення різниці між показниками самопочуття, активності та настрою, що свідчить про зменшення загального відчуття втоми. На фоні загального зростання усіх показників, це вказує на більш сприятливий функційний стан респондентів.

В результаті інших досліджень, що проводились зі студентами спеціальності 013 Початкова освіта Національного університету Острозька академія у період з квітня по травень 2022 року, також були отримані позитивні результати *впливу музики і на адаптивні функцій емоційного інтелекту, зокрема його впливу на зміну рівня тривожності та на вибір ефективних копінг-стратегій в стресових умовах війни.*

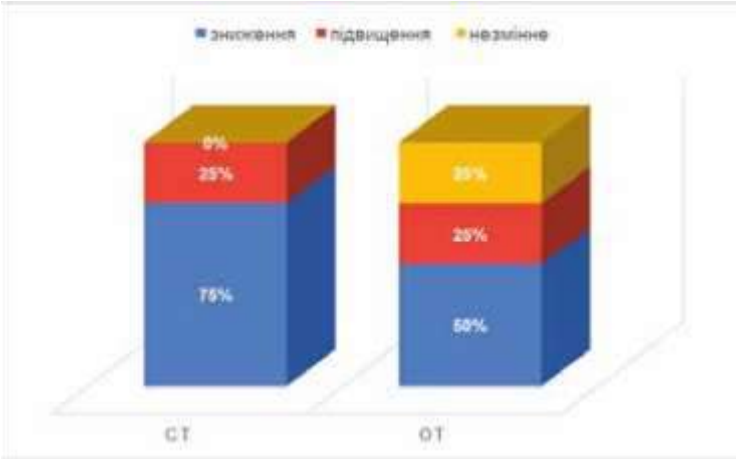

Рис.3 Відсотковий розподіл динаміки рівня тривожності за «Шкалою ситуативної і особистісної тривожності» Спілбергера – Ханіна (STAI) до та після музичної інтервенції.

Аналіз динаміки рівня тривожності згідно з методикою «Шкала ситуативної та особистісної тривожності» Спілбергера – Ханіна (STAI), загалом виявив позитивний вплив музичних засобів на зниження рівня, як особистої, так і ситуативної тривожності. Варто відзначити, що тенденція до зниження рівня ситуативної

тривожності була більш вираженою порівняно з особистісною, що відповідає тенденціям реагування на стресонебезпечні чинники в умовах війни вцілому. Отримані згідно цього дослідження результати щодо зниження тривожності не як особистісної властивості, а як стану, обгрунтовує ефективність використання музики, як дієвого інструменту розвитку навичок подолання стресу в майбутніх вчителів.

Дієвість музичних засобів щодо активації ефективних стрес-долаючих стратегій була перевірена у ході експерименту, в якому також брали участь студенти спеціальності початкова освіта Національного університету Острозька академія.

В ході цього дослідження студентам було запропоновано обрати з переліку музичних технік, ті, що на їх думку, мали б сприятливий вплив на реалізації їх особистісних стратегій подолання стресу в умовах надзвичайного стресу. Студентами було визначено перелік з 10 особистісних стратегій. Цікавим виявилось те, що багато особистісних стратегій від початку містили у собі елементи творчості, зокрема музичної, але також були такі стратегії що ніяк не стосувались музики та процесу музикування.

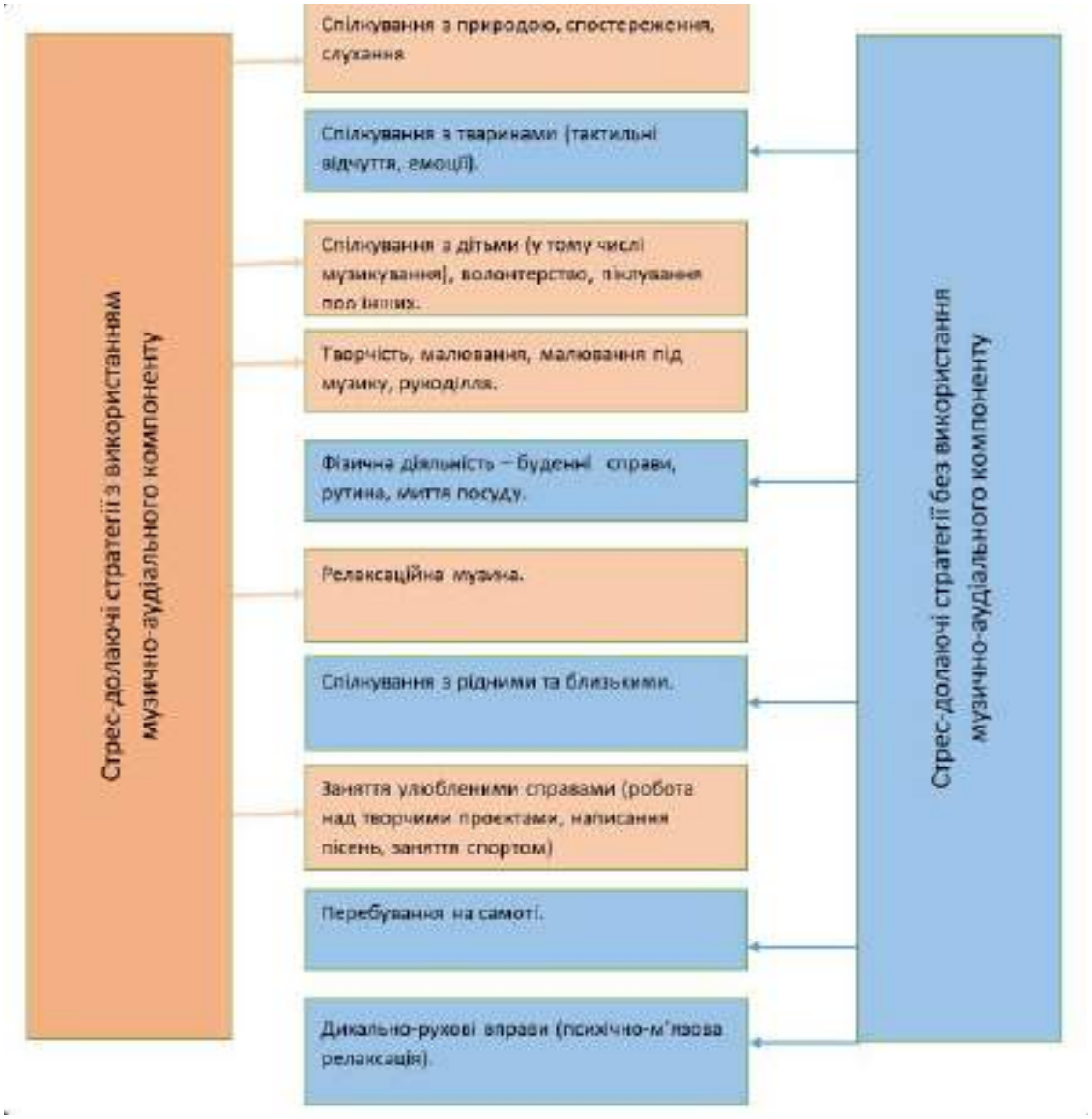

В результаті цього експерименту, було виявлено досить високі показники використання музичних технік щодо усіх стратегій, зокрема навіть тих, що не включали в себе музичний компонент. Найбільшу частоту використання отримали:

- імагінаційні техніки, як ефективний засіб зменшення психоемоційного напруження та підвищення рівня самоусвідомлення;

- техніка терапевтичного написання пісень задля підтримки психоемоційної та когнітивної активності;

- техніки активного музикування, колективного музикування та сумісної імпровізації задля реалізації стратегій, які передбачають задоволення потреби у тісних взаєминах та розширення комунікативних навичок;

- техніка прослуховування музики задля регулювання рівня активності;

- інтеграційні техніки, зокрема з використанням Орф-підходу задля підвищення рівня соціальної активності та покращення перцептивних й інтерактивних навичок студентів в умовах стресонебезпечної ситуації.

Таким чином, можемо стверджувати, що музика є досить ефективним засобом для опанування необхідних психоемоційних знань та навичок майбутніх викладачів. Зокрема набуті в результаті музичної взаємодії знання про емпатію та її формування, розвиток чуттєвого досвіду, зокрема здатності відчувати психоемоційні сигнали музичного тексту покращують невербальні вміння відчувати та розуміти власні емоції та емоції іншої людини,

Також використання музичних засобів на етапі підготовки спеціалістів позитивно впливатиме на їх вміння долати стреси та обирати ефективні стратегії, взаємодіяти в різних ситуаціях, знати, як концентрувати увагу і стабілізувати свій емоційний стан у практичній площині діяльності. Все це ,безперечно, виявлятиме позитивний вплив на ефективність майбутньої педагогічної роботи.

Крім того всі ці знання майбутній вчитель передаватиме своїм учням і засоби, зокрема техніки, найбільш природні техніки передачі емоційної інформації (невербальні техніки впливу – арт-музика, танок) не становитимуть для нього проблем, адже він сам так навчався і відповідно з легкістю використовуватиме ці техніки і у власній практиці.

Література

1. Якименко Ю. І. Орф-педагогіка: інтеграція музичного мистецтва з іншими навчальними дисциплінами / Учитель початкової школи/: науково-методичний журнал. №2, 2020. с. 14-17.
2. Peretz I Zatorre RJ. Brain organization for music processing. Annu Rev Psychol.. 2005 p.. 56. C. 89-114.
3. Черноус Т.Ю., Каламаж В.О. Музично-рухові засоби розвитку самоусвідомлення психоемоційних станів майбутніх вчителів початкових класів. Серія «Психологія»: науковий журнал. Острог: Вид-во НаУОА, січень 2022. № 14. С.
4. Черноус Т. Ю., Каламаж В. О. Активація стрес-переборюваних стратегій майбутніх учителів початкових класів засобами музики. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія» : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, червень 2022. No 15. С. 62–71.

5. Черноус Т. Ю., Каламаж В. О. Тілесно-руховий чинник музичного впливу на рефлексивний компонент емоційного інтелекту (на прикладі майбутніх учителів початкових класів). Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки. 2022. Випуск 12. С. 130–137.

В. Шарандак,
здобувач ОС «магістр»
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
V. Sharandak,
master's student,
Vinnytsia Mykhailo Kotsubynsky
State Pedagogical University

ЗАЛУЧЕННЯ ДО МИСТЕЦЬКОГО АСПЕКТУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЧЕРЕЗ ІГРОВІ ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ

INVOLVING THE ARTISTIC ASPECT OF EARLY SCHOOL CHILDREN THROUGHGAME ART AND PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES

***Анотація**. У статті обґрунтовано необхідність використання художньо-педагогічних технологій на уроках образотворчого мистецтва. Розкритті ігрових художньо-педагогічних технологій в мистецькому аспекті та організації роботи з ними.*

***Abstarct.** The article substantiates the necessity of using artistic and pedagogical technologies in fine art lessons. Disclosure of game artistic and pedagogical technologies in the artistic aspect and organization of work with them.*

***Ключові слова:** урок, художньо-педагогічні технології, технології, гра, мистецтво.*

***Key words:** lesson, artistic and pedagogical technologies, technologies, game, art.*

Діти в епоху технологій та стрімкої науки мають низьке бажання навчатися. Вони хочуть спілкуватися з друзями, займатись своїм хобі і що ще більш важливо для них залипати в телефон чи комп'ютер. Школа ж потребує від дітей того чого дітям важко дати в такому юному віці. Освітній процес хоче зробити з дітей самостійних, рішучих та творчих людей які ще й будуть активно виражати свою думку та позицію. А що до бажання самих дітей вчитись? Діти наразі так втомлені одним і тим самим процесом уроку, що навіть і тривога для них стає спасінням від нудьги. Молодший шкільний вік – це вік розквіту та початку більш серйозних дій та самостійності дитини. Також в ньому формуються всі основні засади естетичного світосприйняття та уяви дітей. Тож прекрасно в цей час залучати дітлахів до творчості.

Зацікавленість- ось головна структура урока яка може перерости за певних умов в стійкий та пізнавальний інтерес дітлахів до знань та певної діяльності.

Залучити учнів до самостійної, творчої та активної діяльності є основним завданням сучасного педагога. На уроках мистецтва здається, що нема нічого складного, але це лиш на перший погляд. На цих уроках діти співають пісні які вибирає програма НУШ та малює теми які теж є обов'язковими в цій програмі. З однієї сторони це правильно, але інколи так хочеться зробити щось від душі, а не як робот. Тому, завдяки викликанню стійкого інтересу та вносячи в урок щось цікаве від своєї душі ми зможемо сформувати освічену творчу особистість .Мистецтво - є відтворенням душі, а не просто якоюсь технікою яку завчили. Для того щоб діти змогли передати через пісню, ліпку, малюнок свої почуття, свої емоції та ставлення до оточуючого світу потрібно щоб було натхнення, адже художник без музи просто ніхто. Саме для натхнення та зацікавленості вчитель має спробувати знайти різні шляхи та підходи до проведення уроку та налаштування дітей на художню діяльність. На допомогу йому прийдуть Художньо-педагогічні технології.

Знання про майстерність, цікавий термін чи не так, а вся справа в тім що він означає «технологія» та прибув до нас з Греції. Він увійшов в педагогічну практику як необхідність обґрунтування закономірностей пошуку методів і засобів які будуть оптимальні на даний період часу для організації навчально-виховного процесу впливу на особистість який буде цілеспрямований майстерністю педагога та науково обґрунтований. Технологія складається з двух слів «Технос» та «Логос» кожне з яких мають своє значення «технос»- мистецтво, майстерність, «логос»- наука, вчення. В сучасних реаліях освітніх технологій можна сказати що фокусується всі сили та арсенал вчителя. Це авторські, зарубіжні, вітчизняні технології які є найпоширенішими. На сьогоднішній день Художньо-педагогічні технології мають в своєму арсеналі цілий багаж наукових досліджень та аналізу.

Ігрові художньо-педагогічні технології є важливим структурним компонентом уроку та освіти, на це вказує аналіз психолого-педагогічної літератури.(О.Савченко, І.Дмитрик, С.Гончаренко, Г.Селевко, І.Бех, Н.Шуркова, О.Пєхота, В.Безпалько, М.Кларін, С.Подмазін, А.Нісімчук, В.Рибалка)

Мета статті полягає в розкритті ігрових художньо-педагогічних технологій в мистецькому аспекті.

Зворотній зв'язок дуже важлива структурна одиниця будь якої справи та відносин. Він потрібний не тільки вчителю, але і учню. Завдяки ньому дві підсистеми (вчитель –учні) працюють злагоджено та розуміють один одного. Педагогічна технологія є основою цього взаємозв'язк, адже саме вона управляє цілісними і складними системами – навчальною діяльністю учнів. Гнучке управляння це не авторитарне жорстке керуваня яке може вам здатись з першого поляду. [1,с.10]

Інтеграційний спосіб організації навчально-виховного процесу дітей який спрямований на системне планування та управління вирішенням педагогічних проблем, оптимальне досягнення виховних і дидактичних цілей і є Художньо-педагогічним технологіями. Цей спосіб надає розгорнуту та основну структуру дидактичних технологій:

а- основа концептуальна

б- частина навчання яка характеризується змістом: мета навчання –конкретна та загальна; зміст навчального матеріалу; частина процесуальна –процес технологічний; форми та методи навчальної діяльності учнів; організація навального процесу.

Роблячи акцент на процесуальному аспекті ми можемо зрозуміти, що вся ця загальнотеоретична інформація в педагогіці мистецтва стосується технологічної сторони навчання та виховання. Але необхідно пам'ятати та знати, що поєднання методів прийомів, педагогічних технологій мають відповідати меті мистецької освіти, змісту теми, цілям, завданням, драматургії уроку, рівню підготовленості учнів. Це є дуже важливим при використанні різних педагогічних технологій. [3, с.15]

Відомий педагог А. Макаренко стверджував: «Яка дитина в грі, така вона здебільшого буде в праці». Тож насамперед дитина виховується в грі, на уроках які є нестандартними під час вивчення, повторення, закріплення матеріалу.[2,с22]

Гра і мистецтво… зовсім різні слова але на перший погляд. Що може бути спільного в словах які мало знайомі одне з одним. Але акторське, музичне виконавство є частиною мистецтва, чому тоді його називають грою. Ф Шиллер – німецький поет написав педагогічну працю «листи про естетичне виховання» це було в кінці ХУІІІ ст. Саме в цей час філософи почали цікавитися та думати над зближенням мистецтва та гри що в них є спорідненого. В теорії естетичного виховання Шиллера є така голова теза : шлях до свободи пролягає через красу , а суть останньої- в грі.[2, с.31 Німецький драматург вважав що через гру можливий розвиток творчого потенціалу, що гра є дійство, в якому особа вільно та легко розкриває свої справжні сили та утверджується як той самий творець вищої невідомої нам реальності.

Гра це справжня школа соціалізації та соціального досвіду. Це не імітація життя, це і є саме життя. Це така творча дія яка відбувається неначе не в реальному житі, а в світі казковому, фантазійному. На таких імітаційно-ігрових заняттях діти вчяться за допомогою цього казкового світу співпричетності ,співпереживанню через контакти та стосунки. Дитина в стані гри не розділяє світ на реальне та «придумане», тому що це така природа гри синкретична та міфологічна. За допомогою гри дитина приймає рішення самостійно, вона вибирає шлях природнього пізнання- інтуїтивного відкриття, це є ля учнів « рефлекс свободи».

«Синдром дитини що не дограла» до чого може бути цей синдром. Він виникає внаслідок дефіциту гри в дитинстві, тому що гра залишається фундаментальною людською потребою. Психологи стверджують що початок навчання в школі завдає великого стресу тому ,що за межами навчання залишилась гра те що так необхідно дітям молодшого шкільного віку, це і може потім викликати цей синдром.Художньо-ігрове моделювання змісту інтегрованих уроків стає важливим фактором саморозвитку та естетичного розвитку дитини. Це дозволяє нам використовувати такі різні ігрові форми як : хореографічні (танцювальні пісні-ігри, пластичне інтонування, хореографічні фантазії), театралізовані (інсценізації, пантоміміка, розгорнуті драматизації, імітаційні лялькові діалоги).Ц прийоми та методи зможуть доповнити композицію інтегрованого уроку і збагатити його. Також якщо по всім методичним

вимогам сценарій зроблено правильно тоді вчитель зможе активізувати знання учнів за допомогою різних педагогічних ситуацій щоб їхні художні здібності та можливості проявились. [4,с.32]

Структура гри:

1. Наявність об'єкта ігрового моделювання, загальної мети (вибір теми, марш туру, станцій).

2. Підготовчий етап.

3. Розподіл класу на групи, ролей між учасниками гри.

3. Взаємодія учасників гри.

4. Підбиття підсумку, індивідуальна, групова, колективна оцінка діяльності (самооцінка). З'ясовується, що не вдалося зробити і чому.[4,с.35]

Підвищений емоційний стан та велика рухова активність є те, що впливає позитивно в ігровій діяльності, ці риси є характерними для дітей молодшого шкільного віку. Ігрова діяльність поєднує в собі комунікативну, трудову, навчальну ігрову складові Під час організації гри потрібно знати :

1. Тривалість гри (не може бути занадто довгою, а також короткою) том що увага дитини дуже не стійка. Варіант: організація серії ігор з продовженням протягом семестру, навіть навчального року.

2. Залучення всіх дітей з класу також можна залучити і батьків.

3. Розподіл різних функцій та ролей дітям . Вчитель також може виконувати різні ролі.На уроках мистецтва можуть знайте своє місце всі наведені види ігор.

Різні ігри та вправи зможуть навчити дитину вчитись сприймати та охарактеризувати різні твори образотворчого мистецтва, глибше і тонше зрозуміти його, перевірити свої знання та застосовувати кмітливість на уроках. Також на урок образотворчого мистецтва потрібні і рухливі ігри вони зможуть трохи підбадьорити дітей , а вчитель повинен добирати не спортивні ігри. а більш музично-хореографічні. Навчальні ж ігри на уроках образотворчого мистецтва розвивають у дітей творчі здібності, спостережливість, організаторські здібності ,пізнавальну ініціативу, увагу, пам'ять, мислення, комунікативність, самостійність.

Є такі цікаві художньо-конструкторські ігри : Дизайн-фірма "Чарівна флористика" (декоративні роботи з природних матеріалів), "Кіностудія" ("розкадровка" мальованого мультфільму), "Дитяче книжкове видавництво" (колективне створення книжки-маляти з розподілом художньо-професійних функцій), "Фабрика дитячої іграшки" або "Театральне ательє з пошиття ляльковихкостюмів" (виготовлення іграшок із різних матеріалів, одягу та аксесуарів для них), ".

Є ще такі види ігор на уроках образотворчого мистецтва : «Загадкові кола», Кросворди, криптограми, шифрограми; «Знайди пари», «Образотворче лото», «Від рами до рами», «Четвертий зайвий», «Завершити ряд», «Автор – картина», «Перевертанки», «Розсипані картки», «Який орнамент?» та інші…

Отже, в сучасному світі використання ігрових художньо-педагогічних технологій є актуальним на даний час. Завдяки ним є можливість розкриття творчого потенціал дитини та більш високий рівень зацікавленості на уроці.

Література

1. Ахунова Л.Навчаємося граючись : ігрові технології в молодшому шкільному віці.
2. Початкова освіта. 2020. № 15-16. С. 8-13.
3. Бондар Ю. Модель формування творчих умінь в учнів початкової школи з використанням інтерактивних технологій . Area Nauki. 2020. № 1 (7). С. 5–13
4. Кононенко. Ж Сучасні освітні технології. Усе для роботи. 2016. № 15/16. С.4-31.
5. Педагогіка: методичні рекомендації до комплексного державного екзамену для студ. ОКР "спеціаліст". (спец.: 701010201 "Початкова освіта") / авт. кол.: Г. С. Тарасенко, О. В. Грушко, Г. Г. Кіт. Вінниця : ВДПУ, 2012. 117 с.
6. Чепіль, М. Педагогічні технології : навчальний посібник / М. М. Чепіль, Н. З. Дудник. К. : Академвидав, 2012. 224 с.

Т. Шаталюк,
здобувач ОС «магістр»
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
T. Shatalyuk,
master's student,
Vinnytsia Mykhailo Kotsubynsky
State Pedagogical University

ОСОБЛИВОСТІ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

FEATURES OF AESTHETIC EDUCATION OF CHILDREN OF MIDDLE SCHOOL AGE

***Анотація**. В статті розглянуто особливості естетичного виховання дітей середнього шкільного віку, зокрема послідовне формування у дітей естетичного ставлення до життя, розвиток сприймання і розуміння прекрасного у мистецтві, природі, взаєминах людей, художніх потреб і здатності до художньої творчості.*

***Abstract.** The article examines the peculiarities of aesthetic education of children of secondary school age, in particular, the consistent formation of children's aesthetic attitude to life, the development of perception and understanding of the beautiful in art, nature, human relationships, artistic needs and the ability for artistic creativity.*

***Ключові слова:**естетичне виховання, естетичне ставлення до життя, мистецька освіта, середній дошкільний вік, художня творчість.*

***Key words:** aesthetic education, aesthetic attitude to life, art education, middle preschool age, artistic creativity.*

У житті людини краса завжди нерозривно пов'язана з душею людини, її повсякденною працею, поведінкою, зовнішністю та мовою. Отже, творча душа людини, людства взагалі, українського народу, сворила шедеври світового мистецтва, з метою виховання в дитей почуття прекрасного. А прекрасне починається ще від

маминої колискової пісні. аж до класичних та сучасних видів мистецтва, якими людина оволодіває протягом уього свого життя, з умовою того, що основа закладена у дошкільному дитинстві.

Таким чином, основи сприймання, оцінки і розуміння прекрасного формуються ще у ранньому дитинстві. «Все прекрасне, що існує в навколишньому світі і створене людиною для інших людей, повинно доторкнутися до серця дитини і облагородити його» [5, с. 3]. Людина, розуміючи прекрасне прагне відворити у ньому світ дитинства, краси, добра, своєрідний мікрокосмос реального світу. Завдання дорослих, зокрема вихователів і батьків допомагати дітям відчувати і зрозуміти красу, музики, живопису, поезії й усвідомити крізь мистецтво усе, що їх оточує: природу, речі, працю людини, її духовні надбання. Краса нерозривно пов'язана з добротою і виховує в людині благородство, формує життєві цінності, надихає людину на добрі справи. Увести в світ краси і гармонії є важливим чинником сучасного процесу естетичного виховання дітей дошкільного віку [3].

Отже, філософською основою теорії естетичного виховання постає естетика – наука про загальні закономірності художнього засвоєння дійсності людиною, суть і форми відображення дійсності й перетворення життя людства за законами краси.Естетика своїм предметом має дослідження чуттєвої культури особистості людини. Основними складовими частинами естетики є дослідження сутності естетичного як вияву ціннісного ставлення людини до дійсності. Це творчий потенціал естетичного, його специфіка й природа, основи й результати художньої діяльності людини – їх своєрідність та унікальність, прояв художнього таланту, самобутня особливість мистецтва. Як відомо, «естетичний розвиток особистості – цетворчийпроцес становлення і вдосконалення естетичної свідомості та естетичної діяльності особистості, він має на меті формування естетичної культури – своєрідного змішування особистісних якостей, які обумовлюють критерії її оцінювання прекрасного і потворного, власної творчості» [3].

Естетична культура людини містить в собі наступні компоненти: це естетична свідомість й естетичні погляди, естетичні ідеали й естетичні потреби, діяльність, почуття, смаки. Естетичне виховання передбачає, насамперед, розвиток почуттєвої сфери особистості. Воно спрямоване на формування у творчої особистості здатності адекватно сприймати прекрасне і потворне, чуття міри у створенні художніх цінностей.

Метою статті є дослідження теоретичних основ та особливостей естетичного вихованнядітей середнього шкільного віку, послідовне формування у дітей естетичного ставлення до життя, розвиток сприймання і розуміння прекрасного у мистецтві, природі, взаєминах людей, художніх потреб і здатності до художньої творчості.

Проаналізувавши низку наукових джерел щодо особливостей естетичного виховання дітей середнього дошкільного віку, ми зосередилися на деяких наступних проблемних напрямах. У своїх дослідженнях Н. Карпінська акцентує особливості формування естетичного сприймання дітей, методи активізації розуміння творів

музичного й образотворчого мистецтва, художньої літератури й поезії в роботі з дітьми дошкільного віку.

Системний погляд на основі залучення засобів мистецтва щодо форм і методів естетичного виховання дітей у дитячому садку пропонувала в своїх працях Н. Ветлугіна; Т. Доронова – розвиток самоконтролю дітей в образотворчій діяльності; ігрові методи у навчанні дітей образотворчої діяльності пропонує Г. Григор'єва; ознайомлення дошкільників із творами живопису використовує Р. Чумічева; застосування українських народних традицій та музично-хореографічних композицій і їхній вплив на музично-руховий та ритмічний розвиток середніх дошкільників – А. Шевчук. Дослідники пропонують використовувати в естетичному вихованні дошкільнят ігрові прийоми навчання, ігрові ситуації, обігрування дитячих робіт на заняттях, що створює позитивну емоційну атмосферу, сприяє ефективному оволодінню зображувальними навичками та вміннями, підвищує якість роботи та сприяє розвитку інтересу до зображувальної діяльності. Важливо забезпечити поєднання різних видів творчої діяльності у розвитку художніх умінь дошкільників.

У дошкільному віці дитина налаштована насамперед на гру.Тому, з метою розвитку творчості у своїх дослідженнях Н. Кириченко та Т. Науменко використовують різноманітні ігрові методи і прийоми, ігрові ситуації, які допомагають розвинути пізнавально-творчу активність дітей дошкільного віку; зокрема казки, вірші, пісні, загадки, музичні та художні твори; демонструються епізоди ляльковихспектаклів, де зосереджуються дитяча увага, викликаються позитивні емоції, формується інтерес до зображуваного матеріалу. В дошкільників поглиблюється і употужнюється естетичне задоволення, воно стає більш яскравим. Позитивно використовувати розповіді-малювання з елементами казки; пошукові та уявні ситуації. Естетичне бачення світу і загалом світосприймання у процесі осмислення явищ і предметів дійсності трансформується у думки, судження, уявлення про прекрасне і потворне.

Так, спираючись на естетичні погляди, які є формою ставлення до основних явищ буття загалом і явищ мистецтва зокрема, особистість визначає соціально обумовлений зразок досконалості, який є орієнтиром в оцінюванні естетичних явищ, а також власної художньо-творчої діяльності. Вже в ранньому дитинстві ці особистісні якості необхідно розвивати, зосереджуватись на певних напрямах, добираючи засоби, форми і методи з огляду на вікові особливості дітей, передусім на особливості їх естетичного сприймання. «Естетичне сприймання є специфічною діяльністю, під час якої у дітей дошкільного віку формується здатність до пізнання об'єктів навколишнього світу з естетичних позицій. На його основі формується художнє сприймання – пізнання дійсності засобами різних видів мистецтва. Завдяки художньому сприйманню дитина пізнає себе, свої взаємини з навколишнім світом в «уявному полі» художніх образів шляхом емоційної ідентифікації» [8, с. 375]. Динаміка становлення естетичної обізнаності та розвитку сприймання дошкільнят певною мірою залежить від їх здатності до емоційно-естетичного переживання. А

воно має специфічні особливості у різних вікових періодах: ранньому, молодшому, старшому дошкільному віці.

Отже, існують деякі особливості розвитку естетичних уявлень дітей середнього дошкільного віку. У середньому дошкільному віці у дітей виникає зацікавленість настроєм творів мистецтва, вони помічають зв'язок між змістом твору і його виражальними засобами, починають вибірково ставитися до різних жанрів мистецтва і конкретних творів, порівнювати та оцінювати їх; проявляються художні інтереси, нахили і прагнення до творчості, діти відчувають радість від створення найпростішого віршування, складання пісень та поспівок, створення малюнків. Слід вчасно звернути увагу та максимально підтримати ранні творчі прояви й прагнення дітей, стимулювати розвиток художньо-творчої практики, подбати про наповнення дітячої душі життєвими враженнями, збагачення цікавим досвідом у різноманітних видах художньої практики.

Основними шляхами естетичного розвитку дитини є: самостійна художня творчість, художнє виховання, створення власного продукту – малюнка, поробок із пластиліну, у музичних імпровізаціях слід прагнути втілити у невеликих піснях власні переживання, своє ставлення до навколишньої дійсності. Важливо, що художнє виховання дошкільників є одним із важливих напрямів естетичного виховання дітей дошкільного віку. Завданнями художнього виховання особистості дитини засобами мистецтва якого є наступне: формування естетичного сприймання; систематичний розвиток естетичних почуттів і уявлень дітей, їхньої фантазії; залучення дітей до діяльності у всіх сферах мистецтва: музичне та образотворче, синтетичні види мистецтва; формування прагнення вносити елементи прекрасного – «естетичного зерна» в побут, природу, власну творчу діяльність; розвиток художньо-творчих здібностей дітей засобами різних видів мистецької діяльності.

Отже, вагомими чинниками щодо змісту естетичного виховання дітей середнього дошкільного віку можна виділити: розвиток естетичних умінь і навичок; формування естетичного ставлення до дійсності; залучення дітей до поліхудожньої творчої діяльності та формування різноманітні знання про прекрасне в житті, природі, вчинках людей.

Зважаючи на вищесказане, можна наголосити, що в закладах дошкільного виховання дітей найчастіше залучають до таких видів художньої діяльності: зображувальна діяльність (сприймання творів образотворчого мистецтва, малювання, ліплення, виготовлення аплікацій); музична діяльність (сприйманняя музики, співи, ігри, танці, хороводи, гра на музичних інструментах); художньо-мовленнєва діяльність (слухання казок, розповідей, читання віршів, творчі розповіді тощо); театралізована діяльність (театралізація, інсценізація). Безпосередній інтерес до художньої діяльності у дітей викликає наполегливість пізння й опанування таємниць творчості, що є першими сигналами прояву розвитку особистості дитини. З метою діагностування наявності якого застосовують наступні критерії: ставлення, інтереси, здібності, які знаходять втілення у художній творчості; способи творчих дій; якість продуктів дитячої художньої діяльності. Покращенню змісту естетичного виховання

дітей дошкільного віку сприяють «створення у дошкільних закладах розвивального виховного середовища, модернізація засобів і методів роботи з дітьми, спрямованої на розвиток їхнього творчого ставлення до естетичного освоєння дійсності, відображення його у власній творчій діяльності» [7, с.123].

Отже, «естетичне виховання дітей дошкільного віку – це організація їхнього життя і діяльності, що сприяє розвитку естетичних почуттів дитини, формуванню уявлень і знань про прекрасне в житті і мистецтві, естетичних оцінок, естетичного ставлення до світу, організація естетичної творчості» [8, с. 374]. Особливості естетичного виховання дошкільників, насамперед, передбачають формування знань, умінь, навичок, почуттів, інтересів, потреб, оцінок і смаків, які реалізуються в естетичній діяльності дошкільника.

Таким чином, естетичне виховання сприяє можливості художнього розвитку кожної дитини і поступово формує самостійну художню діяльність, яка виникає звласної ініціативи дітей, відповідає їхнім інтересам та потребам, вимагає особливого ставлення дорослого та непрямого педагогічного керівництва задля збереження інтересу до самостійної творчої діяльності. Особливого значення в естетичному вихованні дітей старшого дошкільного віку набуває педагогічне кепування, що підводить дитину до розуміння важливості морального чинника в мистецтві, який унеможливлює використання таланту в антигуманних помислах, наслідком чого є расова, міжнаціональна та релігійна ворожнеча, жорстокість, агресивність, використання сили, нерідко збройної, у вирішенні складних проблем взаємодії народів, людей і суспільства.

Література

1. Бех І. Д. Особистість на шляху до духовних цінностей : монографія. Київ – Чернівці : Букрек, 2018. 296 с.
2. Гавриш Н. О. Інтегровані заняття у дитячому садку. Київ : Шк. світ. 2013. 128 с.
3. Грибанова М. В. Формування естетичного й художнього сприйманнядітей старшого дошкільного віку : автореф. дис. … канд. пед. наук: 13.00.07. Харків, 2010, 20 с.
4. Григораш В. В., Мирошніченко А. Л. Настільна книга заступника директора школи з навчально-виховної роботи. Харків, 2008. 304 с.
5. Григоренко В. Є. Формування естетичного ставлення дітей старшого дошкільного віку до декоративно-ужиткового мистецтва на заняттях образотворчого мистецтва : автореф. дис. … канд. пед. наук: 13.00.02 / Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. Київ, 2017. 20 с.
6. Половіна О. А., Кондратець І. В. Нові підходи до формування художньо-практичної компетентності майбутніх вихователів. *Народна освіта* : Електронне наукове фахове видання. Випуск № 2 (38), 2019 р. Розділ «Педагогічна наука». URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5789
7. Старовойт Л. В.Педагогічні умови творчого розвитку молодших школярів у процесі трудового навчання. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Педагогіка.*2010. Вип. 1. С.123-128.
8. Тодосієнко Н. Л. Підготовка майбутніх педагогів до творчої роботи з дошкільниками засобами комплексного використання мистецтва. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: мат-ли міжнароднаої наук.-практ. інтернет-конф. ВДПУ імені Михайла Коцюбинського* «Вінниця, 2015. С. 374– 378.

О. Шикиринська,
кандидат педагогічних наук, в.о.зав.кафедри дошкільної освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
О.Бондарчук,
асистент кафедри дошкільної освіти
Вінницького державного
педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
O.Shkyrynska,
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University
O.Bondarchuk,
assistant of the department of preschool education
Vinnytsia Mykhailo Kotsubynsky
State Pedagogical University

ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

PEDAGOGICAL SUPPORT OF THE AESTHETIC EDUCATION OF CHILDREN OF OLDER PRESCHOOL AGE USING THE MEANS OF MUSICAL ART

Анотація*. У статті обґрунтовано необхідність здійснення педагогічного супроводу естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами музичного мистецтва. Такий супровід охоплює створення вихователем закладу дошкільної освіти педагогічних умов: використання методів та прийомів самовираження дітей в процесі слухання музичних творів, заохочення дітей до самостійного пошуку музичних творів та створення позитивної атмосфери в процесі занять музичного мистецтва.*

Abstarct. *The article substantiates the need for pedagogical support of aesthetic education of older preschool age children by means of musical art. Such support includes the creation of pedagogical conditions by the teacher of the preschool education institution: the use of methods and techniques of self-expression of children in the process of listening to musical works, encouraging children to independently search for musical works and creating a positive atmosphere in the process of musical art classes.*

Ключові слова*: музичне мистецтво, педагогічний супровід, естетичне виховання.*

Keywords: *musical art, pedagogical support, aesthetic education.*

Постановка проблеми, її зв'язок з важливими завданнями. Дошкільний вік можна назвати найважливішим етапом розвитку та виховання особистості. Саме у цьому віці

активізується самостійність мислення, потужно розвивається пізнавальний інтерес, допитливість, прагнення відрізняти красиве від некрасивого, як у творах мистецтва, так і в навколишній дійсності. Якщо говорити про старший дошкільний вік, то він характеризується становленням самостійності суджень, спробами інтеріоризувати соціальний досвід і формувати власне ставлення до краси чи потворності речей, людей, видів діяльності.

Актуальність проблеми естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку підтверджується положеннями Закону «Про дошкільну освіту», Базового компоненту дошкільної освіти (далі – БКДО), Концепцією Нової української школи та іншими нормативними документами.

Беззаперечним є факт, що одним із потужних засобів естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку є музичне мистецтво. Емоційне сприйняття дітьми музичних творів, гра на музичних інструментах, спів є ефективним засобом залучення дитини до пізнання власного внутрішнього світу, виховання здатності до емпатії, формування художньо-естетичного смаку, прагнення та здатності до творчої діяльності.

Питанню естетичного виховання дітей присвячено ряд наукових досліджень, зокрема Л. Дабіжі, Т. Інспекторової, Т. Кривошеї, К. Крутій, Л. Присяжнюк, Ю. Савченко, А. Семенової, Л. Старовойт, М. Чернявської та інших науковців, в яких розглянуто загальні питання естетичного виховання, досліджено понятійно-термінологічний апарат, сформульовано завдання естетичного виховання дітей. Незважаючи на активний інтерес та наявність достатньо потужного досвіду у реалізації естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку, питання педагогічного супроводу естетичного виховання дітей засобами музичного мистецтва актуалізується в сучасних умовах військового стану, в якому перебуває Україна, що накладає свій відбиток на особливості здійснення цього процесу.

Аналіз останніх наукових публікацій. Аналізуючи поняття естетичного виховання, ми прийшли до висновку, до науковці по-різному трактують його: Т. Танько, як виховання здатності цілеспрямовано сприймати, відчувати і правильно розуміти та оцінювати красу в навколишній дійсності – у природі, у суспільному житті, у праці, явищах мистецтва [7, с. 293]; Н. Фабріций, як систему заходів, спрямованих на вироблення та вдосконалення здібності сприймати, цінувати, правильно розуміти мистецтво [9]; М. Чернявською, як цілеспрямований процес формування творчої активності особистості, яка сприймає прекрасне чи потворне у мистецтві [7]; С. Вільчковський характеризує естетичне виховання як систему дієвого цілеспрямованого формування людини, здатність до сприйняття та оцінювання прекрасного, гармонійного чи досконалого в житті, здатність жити за законами краси [2].

В межах даної статті не маємо змоги навести більшу кількість дефініцій естетичного виховання. В нашому дослідженні під цим поняттям розуміємо розвиток здатності дітей старшого дошкільного віку до сприйняття, відчуття та розуміння

прекрасного у житті; виховання прагнення самому брати участь у перетворенні навколишнього світу за законами краси.

Мета статті. Проаналізувати стан досліджуваної проблеми в науковій літературі та практиці; розглянути необхідність та зміст педагогічного супроводу здійснення естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Незважаючи на потужний потенціал музичного мистецтва у естетичному вихованні дітей старшого дошкільного віку, на нашу думку, для того, щоб цей потенціал був відкритий, необхідним є педагогічний супровід, а саме – створення вихователем закладу дошкільної освіти спеціальних педагогічних умов, які розглянемо далі. На ефективність естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами музичного мистецтва в умовах військового часу, в якому перебувають українські заклади дошкільної освіти позитивно вплине створення таких педагогічних умов: використання методів та прийомів самовираження дітей в процесі слухання музичних творів, заохочення дітей до самостійного пошуку музичних творів та створення позитивної атмосфери в процесі занять музичного мистецтва. В реалізації кожної з педагогічних умов важливим є дотримання вихователем загально педагогічних принципів та позиції педагога (за І.Бехом – розуміння, визнання та прийняття дитини).

Загально педагогічні принципи – це вихідні нормативні положення, в яких відображені основні вимоги до змісту, методів та організації освітнього процесу, в нашому випадку – освітнього процесу закладу дошкільної освіти [3]. Поряд з цим загально педагогічні принципи – це не універсальні правила чи готові рецепти, керуючись якими вихователь може автоматично досягти високих результатів в освітньому процесі. Вони не замінюють ні спеціальних знань, ні досвіду, ні майстерності вихователя. В межах даної публікації розглянемо принципи гуманізму та особистісного підходу до дитини в процесі здійснення естетичного виховання засобами музичного мистецтва.

Пріоритетним в організації освітнього процесу в закладі дошкільної освіти, як зазначено в Базовому компоненті дошкільної освіти (нова редакція) є гуманний підхід [1]. Питання гуманізації освіти набуває сьогодні глобального характеру. Значна частина європейських країн здійснили реформування системи освіти у контексті гуманізації освітнього процесу. В Україні відповідні ідеї знайшли своє відображення у таких документах, як: Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»), Національна програма «Діти України», у законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту», «Концепції виховання особистості в умовах розвитку української державності», «Концепції громадянського виховання», «Національній доктрині розвитку освіти України у XXI ст.» та у Базовому компоненті дошкільної освіти. Загальнонауковий принцип людиноцентризму нині трактується як принцип дитиноцентризму (Концепція «Нова

українська школа») та гуманізований, особистісно-орієнтований (Базовий компонент дошкільної освіти – нова редакція).

Освітній процес закладу дошкільної освіти має забезпечувати гармонійний розвиток дошкільника. Розвиток особистості дитини в гуманістичній традиції розглядається як процес взаємопов'язаних змін в інтелектуальні і емоційній сферах, що характеризують рівень гармонії її самості (життя в собі) і соціумності (життя в суспільстві). Досягненню такої гармонії має сприяти освітній процес закладу дошкільної освіти.

Головною метою всіх видів мистецтва і музичного зокрема, є насамперед гармонійний розвиток особистості, формування ціннісного ставлення до краси, загальної культури, що є основою моральності, а також творчого підходу до життя. Гармонія самості і соціумності, про що йшлося вище, характеризує особистість з позиції цілісності і всебічності. Гуманний підхід здійснюється через соціалізацію і, зокрема, через саморозвиток і самореалізацію. Тому для успішного здійснення естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами музичного мистецтва вихователь має створити умови для саморозвитку і самореалізації особистості. І саме в цьому буде полягати реалізація принципу гуманізму в освітньому процесі.

Грузинський педагог-новатор Ш.Амонашвілі дитину розглядає як особу, наділену певною місією, зазначає, що дитина – це «цілий Всесвіт», наголошує на унікальності кожної дитини. А відповідно до цієї місії і наділена дитина певними задатками, типом темпераменту та іншими індивідуальними особливостями. Саме такі, а не інакші особливості допоможуть дитині реалізувати визначену для дитини місію. Шалва Олександрович реалізацію принципу гуманізму вбачає у необхідності певних взаємовідносин між дитиною та значущим для неї дорослим (членами родини, вихователем), у необхідності для дорослого «піднятися» до рівня дитини. Очевидно, що саме таке розуміння вихователем цінності дитини та дитинства значною мірою допоможе реалізувати принцип гуманізму в освітньому процесі і у здійсненні естетичного виховання засобами музичного мистецтва, зокрема. Завданням вихователя в даному контексті є осмислення кожної дитини як унікального явища суспільного буття, визнання пріоритетності її суб'єктності, розвиток якої є метою життя дитини.

Отже, принцип гуманного підходу до особистості дитини старшого дошкільного віку в процесі естетичного виховання засобами музичного мистецтва вимагає: а) пред'явлення дитині посильних і розумних вимог в ході слухання музичних творів, гри на музичних інструментах, співу; б) поваги до прав і свобод дитини; в) поваги до особистості дитини навіть тоді, коли вона відмовляється виконувати певні дії або вимоги вихователя, наприклад, слухати певний музичний твір саме зараз, вихователю важливо це розуміти і ні в якому випадку не змушувати дитину до цього, а працювати над власною майстерністю, щоб зацікавити її; г) поваги права дитини бути самою собою; д) відмови від тілесних або інших покарань, що принижують честь і гідність дитини.

Розглянемо ще один загально педагогічний принцип, а саме – принцип особистісного підходу до дитини старшого дошкільного віку в процесі естетичного виховання засобами музичного мистецтва.

У вітчизняній психології питання особистісного підходу до розвитку та виховання дитини завжди посідало чільне місце. Його розробляли О. Запорожець, Г. Костюк, В. Котирло, Д. Ніколенко, Л. Проколієнко, П. Чамата та чимало інших учених. Вони заклали теоретико-методологічні основи особистісного підходу, визначили його сутнісні характеристики, окреслили умови реалізації. Проте практичні аспекти цього питання потребують постійного оновлення та сучасного методичного оснащення.

Особистісний підхід до дитини передбачає систематичний і планомірний вплив на інтелект, емоції і волю (свідомість, почуття і поведінку) особистості. Цим забезпечується персоналізація педагогічного впливу, що вимагає адекватного включення в процес особистісного досвіду дитини (почуттів, переживань, емоцій, відповідних їм дій і вчинків).

В принципі особистісного підходу до дитини у процесі естетичного виховання засобами музичного мистецтва можна виокремити два аспекти – психологічний і педагогічний. Психологічний полягає у встановленні неповторної своєрідності дитини, у визначенні її ставлення до оточуючих і себе самого, особливостей суб'єктивного сприймання музичних творів та специфіки реагування на них. Педагогічний аспект індивідуального підходу полягає у виборі таких засобів і форм впливу на дитину, які найбільш відповідають його психологічним особливостям, психічним станам, настроям у даний момент і завдяки цьому забезпечується оптимальний ефект естетичного виховання.

Ефективне здійснення особистісного підходу до дитини старшого дошкільного віку з метою естетичного виховання засобами музичного мистецтва передбачає всебічне вивчення особистості дитини. Потрібно ретельно вивчати, користуючись методами науково-педагогічних досліджень поведінку дитини в різних видах діяльності, під час спілкування з однолітками та дорослими, виявлення загальної спрямованості особистості дитини, її нахилів, інтересів. Врахування індивідуальних особливостей дитини допомагає вихователеві ефективно здійснювати естетичне виховання засобами музичного мистецтва.

Необхідність особистісного підходу до дитини зумовлюється ще й тим, що на одні і ті ж засоби, форми, методи та прийоми впливу, твори мистецтва і музичного, зокрема кожна дитина реагує по-різному, залежно від своєрідності рис її розуму, почуттів, волі, темпераменту, характеру. Як зазначав у свій час видатний вітчизняний педагог Василь Сухомлинський, один і той само метод виховання може бути ефективним по відношенню до однієї дитини, нейтральним до іншої і навіть принести шкоду третій. Все це спричиняє суттєві індивідуальні відмінності у ставленні кожної дитини до самих впливів педагога. Ігнорування ж цього факту знижує ефективність естетичного виховання, а іноді дає небажані наслідки.

Важливе значення в здійсненні індивідуального підходу до дитини старшого дошкільного віку в процесі слухання музичних творів має педагогічна оцінка їхньої діяльності і поведінки. При цьому об'єктом оцінки мають бути передусім мотиви дій та вчинків, а не лише їх результати. Наприклад, дитина, яка заважає слухати музичний твір навмисно, заслуговує іншої оцінки, ніж та, яка робить це, наприклад, через неврівноважений емоційний стан, страх, викликаний звуками повітряної тривоги, почутими напередодні. В кожному випадку потрібна глибоко аргументована оцінка педагогом вчинку дитини. Також недопустимим є факт, коли оцінка вчинку переноситься на оцінку особистості. Такі дії вихователя за певних обставин можуть спричинити небажані наслідки.

Однією з вимог особистісного підходу є чітка диференціація методів і форм виховного впливу на дітей Наприклад, заохочення як засіб стимулювання потрібно застосовувати до кожної дитини, але в перше чергу до тих, що характеризуються нерішучістю, відсутністю інтересу до музичного мистецтва.

Такту і почуття міри вимагає також і використання вихователем методу осуду як своєрідного виховного впливу. Якщо у дитини досить розвинені почуття власної гідності чи самокритичність, то у випадку порушення ним норм поведінки чи невиконання доручення, якщо це трапляється з ним дуже рідко, досить обмежитись засуджуючим поглядом чи зауваженням. Стосовно ж іншої дитини така форма осуду може виявитись надто "м'якою" і безрезультатною. Але й найсуворіший осуд не має права на образу вихованця, приниження почуття його власної гідності.

Отже, ми розглянули необхідність педагогічного супроводу вихователя закладу дошкільної освіти в процесі естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами музичного мистецтва.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розробок. Перспективою подальших досліджень є побудова структурно-логічної моделі здійснення естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами музичного мистецтва та її апробація за умов дистанційної взаємодії суб'єктів освітнього процесу.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні від 12.01.2021 р. № 33. URL:https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini
2. Вільчковського С. Емоційно-естетичне виховання дошкільників засобами музичного мистецтва. Неперервна педагогічна освіта XXI століття: зб. матеріалів XVII Міжнародних педагогічно-мистецьких читань пам'яті проф. ОП Рудницької. Вип. 3 (15). К.: Талком, 2020. С. 275.
3. Дабіжа Л.П. Нетрадиційне малювання як засіб розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку. Наукові записки. Вінниця, 2018. С.66-70
4. Демченко О.П., Лазаренко Н.І., Любчак Л.В. Інформаційно-комунікаційні технології у підготовці майбутніх педагогів до роботи з обдарованими дітьми. Інформаційні технології і засоби навчання. 2021. Том 86. No6. С.123-143. URL: http://surl.li/dehbz
5. STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіт: альтернативна програма формування культури інженерного мислення в дітей передшкільного віку / наук. керівник К. Л. Крутій; автор.

колектив: Грицишина Т. І., Голюк О. А., Деснова І. С., Зданевич Л. І., Каплуновська О. М., Карук І. А., Кривошея Т. М, Крутій К. Л., Патрикеєва О. А., Присяжнюк Л. А., Родюк Н. Ю., Стахова І. А., Стеценко І. Б., Черноморець В. В., Шикиринська О. А. Запоріжжя: ЛІПС ЛТД, 2020. 148 с.

6. Старовойт Л. В. Художньо-естетичне виховання дошкільників засобами ліплення. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія, 2015. Вип. 43. С. 131–135.
7. Танько Т., Чернявська М. Естетичне виховання дошкільників як наукова проблема у першій половині ХХ століття. Педагогічна освіта: теорія і практика. 2019. № 2. С. 293–298.
8. Товкайло К. С. Естетичне виховання дошкільників у процесі музично-ритмічної діяльності. Дошкільна освіта в Україні та зарубіжжі: традиції, досвід. 2021. Вип. 5. С. 73–75.
9. Фабріций Н., Борин Г. В. Художньо-естетичне виховання старших дошкільників як психолого-педагогічна проблема. Матеріали ІІ науково-практичної конференції «Соціальні трансформації у кризовий період». Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД, 2017. С. 234–236.
10. Demchenko, O., Bondar, Y., Shykyrynska, O., Komarivska, N., Lyubchak, L., Stakhova, I., & Dabizha, L. (2022). Development of youth's creative abilities schoolchildren by BYOD technology. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference May 27th-28th, (I volume), 341-350. DOI: https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6892
11. Shykyrynska O. Creating interactive presentations at Geniall.ly: methodological aspect // Sustainable Development: Modern Theories and Best Practices : Materials of the Monthly International Scientific and Practical Conference / Gen. Edit. Olha Prokopenko, Tallinn: Teadmus OÜ, 2021. p.31-32.

Ю. Якименко,
асистент кафедри мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
С. Чабанюк,
здобувач ОС «магістр»,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
Yu. Yakymenko,
assistant of the department of artistic disciplines preschool
and primary education,
Vinnytsia Mykhailo Kotsubynsky
StatePedagogicalUniversity
S. Chabanyuk,
master's student,
Vinnytsia Mykhailo Kotsubynsky
State Pedagogical University

ТВОРЧИЙ РОЗВИТОК МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

CREATIVE DEVELOPMENT OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS AT MUSIC LESSONS

Анотація. *У статті розглянуто питання творчого розвитку молодших школярів на уроках музичного мистецтва. Проаналізовано зміни підходів до викладання предметів освітньої галузі «Мистецтво» в початковій школі. Визначено сутність понять «творчі здібності», «творчий розвиток молодших школярів». З'ясовано, що творчий розвиток молодших школярів відбувається через включення їх у різні види музичної діяльності.*

Abstract. *The article examines the issue of creative development of younger schoolchildren in music lessons. Changes in approaches to teaching subjects of the educational field «Art» in primary school were analyzed. The essence of the concepts «creative abilities», «creative development of younger schoolchildren» has been determined. It has been found that the creative development of younger schoolchildren takes place through their inclusion in various types of musical activities.*

Ключові слова: *творчий розвиток, творчі здібності, молодші школярі, музика, уроки музичного мистецва*

Key words: *creative development, creative abilities, younger schoolchildren, music, lessons of musical art*

На сучасному етапі розвитку освіти використання музичного мистецтва в початковій школі потребує якісних змін. Суспільною вимогою є формування творчої особистості молодшого школяра, розвиток його творчих здібностей, орієнтування на здобуття вмінь діяти творчо, цікаво, швидко та нестандартно. У Законі України «Про освіту» (2017) прописано, що найвища цінність суспільства – всебічний розвиток людини як особистості, розкриття її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей [6].

Початкова школа – це фундаментальна ланка освіти. Вона покликана цілеспрямовано виявити та розвинути здібності учнів до різних видів діяльності, створити умови для повноцінного засвоєння базового рівня освіти та уміння вчитись, сприяти розвитку універсальних життєво необхідних навичок, серед яких вміння творити та діяти творчо.

Протягом останніх десятиріч українська система початкової освіти зазнала суттєвих якісних змін. Відповідно до навчальних програм у початковій школі вивчаються предмети освітньої галузі «Мистецтво». Як зазначається у Методичних рекомендаціях про викладання предметів освітньої галузі «Мистецтво», у 2022-2023 навчальному році у звкладах освіти починається поетапне впровадження Нового Державного стандарту базової середньої освіти. Мистецьку освітню галузь

реалізують чотири модельні програми інтегрованого курсу «Мистецтво» та програма міжгалузевого інтегрованого курсу «Драматургія і театр». Предмети (музичне мистецтво та образотворче мистецтво) викладаються на засадах інтегрованого підходу через узгодження змісту програм та результатів навчання з різних видів мистецтв, а також на основі компетентнісного та діяльнісного підходів. В нормативних освітніх документах зазначено, що предмети освітньої галузі «Мистецтво» спрямовані на «розвиток емоційно-почуттєвої сфери учнів, формування їх художньо-образного, асоціативного, критичного мислення; створення сприятливих умов для продукування креативних ідей, реалізацію власних творчих потреб у художній діяльності та пізнанні. Водночас, через образний зміст творів мистецтва відкриваються широкі можливості ефективно впливати на виховання патріотизму, моралі та інших цінностей» [8].

Колом наших наукових інтересів є музичне мистецтво, що здатне впливати на сферу почуттів та переживань. Діти молодшого шкільного віку надзвичайно чутливі до емоційного впливу. Ця особливість дитячої психіки дозволяє використовувати твори музичного мистецтва для впливу на чутливі дитячі душі, для виховання, навчання, всебічного гармонійного розвитку, в тому числі й творчого.

З давніх часів музика вважалась елитним мистецтвом, вишуканим мистецтвом для розвитку людської особистості. Її правомірно вважають скарбницею людських почуттів, переживань, знань. Вона здатна розкрити перед дитиною новий яскравий та багатий світ, активізувати уяву, викликати радість та насолоду, пробудути дитячу душу, завдяки своїй універсальній, і в одночас, неповторній мові: силою своїх виразних художніх засобів, силою звуків.

В наукових роботах українських та зарубіжних вчених підкреслюється важливість творчого розвитку дітей через музичну діяльність.Принагідно зазначимо, що українська національна традиція розвитку дитини засобами музики коріниться в стародавніх фольклорних витоках. Маємо і значний внесок у розбудову музичної освіти українських педагогів-музикантівО. Барвінського, В. Верховинеця, Ф. Колесси, О. Кошиці, М. Лисенка, М. Леонтовича, С. Людкевича, К. Стеценка та інших, традиції яких розвинені в працях сучасних представників вітчизняної музичної педагогіки (І. Барановської, Н. Ветлугіної, К. Завалко, Н. Кьен, О. Лобової, Л. Масол, Н. Мозгальової, О. Реброві, О. Рудницької, О. Ростовського, О. Щолокової, Л. Хлєбнікової та інших) [3]. Науковці наголошують на природній здатності музики впливати на настрій, емоції дитини, здійснювати взаємовплив на моральні та естетичні цінності, впливати на інтелект, створювати сприятливу атмосферу для творчості. Отже, музика здатна впливати на дитину як на фізіологічному рівні, тобто прискорювати чи уповільнювати дихання та серцебиття, заспокоювати, хвилювати, так і на педагогічному. Музичне мистецтво виступає водночас і носієм високих духовних цінностей, і засобом розвитку творчих здібностей молодших школярів Проникаючи у царину музики дитина непомітно створює себе.

Музика носить творчий характер, зазначають і. Барановська та Ю. Лазареноко, адже «включає в себе композиторську, виконавську, слухацьку діяльності, і являє

собою, ні з чим незрівняні можливості для музичного розвитку та творчої самореалізації молодших школярів. Життєві явища, сама музика, музичний досвід, яким володіє дитина, є джерелами творчості» [2, с. 69].

Для реалізації цих завдань у сучасній системі освіти використовується накопичений методичний та педагогічний досвід, а також впроваджуються нові форми та методи навчання школярів, які сприяють системному і послідовному формуванню предметних мистецьких (музичних, образотворчих тощо) компетентностей, засвоєнню нових мистецьких знань, умінь і ставлень, які дитина вільно могла би застосовувати у житті.

В контексті реалізації завдань Нової української школи вчителю потрібно навчити учнів жити та не загубитися в сучасному гіперінформаційному суспільстві. В зв'язку з цим набувають актуальності вислови відомого давньокитайського філософа Конфуція про «те, що я чую – я забуваю, те, що я бачу – я пам'ятаю, а те, що я роблю – я розумію» та «дорогоцінний камінь неможливо відшліфувати без тертя, так і людина не стане успішною без достатньої кількості важких спроб». Тільки те, що зроблено самостійно добре засвоюється та може бути застосовано в майбутньому [5]. Тільки шляхом залучення учнів до різних видів творчої музичної діяльності можна надати їм можливість для творчого усвідомлення, творчого пошуку та творчого засвоєння знань, умінь та цінностей.

Вчителю мистецтва сьогодні надається можливість для варіативного застосування та впровадження різноманітних форм, видів музично-творчої діяльності на уроці, використання інтерактивних, дослідницьких, творчио-пошукових методів та прийомів навчання музики задля формування в учнів потреби в активному здобутті нових мистецьких знань та умінь, позитивного емоційного ставлення до пізнання, мотивації до творчого пошуку, участі в різних видах музичної діяльності. Вчитель має можливість самостійно обрати музичні твори для сприймання (орієнтуючись на критерій їх високої художньої якості, на рівень здібностей, потреби та уподобання класу), орієнтуючись на якісну складову мистецької інформації. Оволодіння мистецькою компетентністю – необхідна умова для розвитку творчих здібностей та творчої самореалізації молодших школярів [1; 2].

У науково-педагогічній літературі належне місце належить вивченню проблеми розвитку творчих здібностей молодших школярів. Вчені зазначають, що творчі здібності – це індивідуально-особистісні якості людини, які визначають успішність виконання нею творчої діяльності різного роду [7, с. 204]. Творчі здібності особистості – це синтез її властивостей і рис характеру, які характеризують ступінь їх відповідності вимогам певного виду навчально-творчої діяльності та які обумовлюють рівень результативності цієї діяльності [9].

Корисною для нашого дослідження є думка Г. Дідик, яка вважає здібності – індивідуальними особливостями особистості. Дослідниця визначає здібності «суб'єктивними умовами успішного здійснення певного роду діяльності», вони «не зводяться тільки до накопичення знань, умінь і навичок, а виявляються у швидкості, глибині, міцності та тривалості оволодіння засобами і прийомами діяльності».

Педагог вказує, що «творчі здібності самі по собі не гарантують творчих здобутків. Для їх досягнення необхідний «двигун», який запустив би в роботу механізм мислення, тобто необхідні бажання і воля, потрібна «мотиваційна основа» [4].

Таким «двигуном» для молодших школярів є здатність дивуватися та радість пізнання, свобода відкритів та потреба у нових пригодах, оригінальному самовираженні. Творчий розвиток учнів – це процес передачи їм досвіду творчої діяльності.Вважаємо правомірною думку дослідників, що «творчий розвиток молодших школярів – «продуктивна форма діяльності учнів початкової школи, спрямована на оволодіння творчим досвідом пізнання, створення, перетворення, використання в новій якості об'єктів матеріальної і духовної культури в процесі освітньої діяльності, організованої у співпраці з педагогом» [2, с.67]. Важливо на уроках музичного мистецтва навчити учнів дивуватися, бачити, чути, відчувати, мріяти, навчити технікою творчості(мистецтвом слова, прийомами ремесла тощо), а також розвинути якості (наполегливість, цілеспрямованість), які допоможуть завершити та реалізувати творчі проекти, створити «закінчену річ» [2, с.69].

Отже, уроки музичного мистецтва відкривають широкий простір для творчості, коли спілкування засобами музики викликають в учнів почуття радості, задоволення, натхнення. Через музичну творчість стає можливим вияв неповторної дитячої індивідуальності, так як творчість не існує поза самореалізації того, хто творить.

Подальшого дослідження потребують вивчення та добір цікавих методів та форм роботи на уроках освітньої галузі «Мистецтво», обґрунтування педагогічних умов творчого розвитку молодших школярів на уроках та в позаурочний час, розробка методики розвитку творчих здібностей молодших школярів засобами музичного мистецтва.

Література

1. Барановська І.,Андрійців О. Розвиток творчого потенціалу молодших школярів у позакласній музичній діяльності. Вінниця: ФОП Корзун ДЮ, 2020. URL: http://93.183.203.244/xmlui/handle/123456789/5812
2. Барановська І., Лазаренко Ю. Творча самореалізація молодших школярів на уроках музичного мистецтва. *Молодий вчений.* №5.2. (57.2), 2018. С. 66-72. URL: https://library.vspu.net/jspui/bitstream/123456789/4221/1/5.pdf
3. Внесок українських культурно-освітніх діячів у розвиток системи музично-педагогічної освіти Західної України (друга половина XIX – початок XX століття). URL: http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/13543
4. Дідик Г. Аналіз поняття «творчі здібності» та «імпровізація» у науковій літературі. URL: https://www.cuspu.edu.ua/ua/2014-rik/
5. 20 кращих афоризмів Конфуція. URL: https://eksmo.ua/interview/20-luchshikh-aforizmov-konfutsiya-ID3562288/
6. Закон України «Про освіту» . URL: https://osvita.ua/school/reform/57472/
7. Лазарєв М.О. Основи педагогічної творчості: навч. посібник для пед. ін-т.. Суми: ВВП «Мрія» ЛТД, 1995. С. 204
8. Методичні рекомендації про викладання предметів освітньої галузі «Мистецтво».URL: https://www.schoollife.org.ua/metodychni-rekomendatsiyi-shhodo-vykladannya /].
9. Розвиток творчих здібностей.URL: http://www.tpal.com.ua/spase/psyhsl/roztworzdib.html

Міністерство освіти і науки України
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
Факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної
Кафедра мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МИСТЕЦЬКОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

(IX школа методичного досвіду)

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції
з міжнародною участю
м. Вінниця, 22-23 листопада 2022 року

Відповідальний за випуск: Старовойт Л.В.
Комп'ютерна верстка: Безкоровайна І.В.